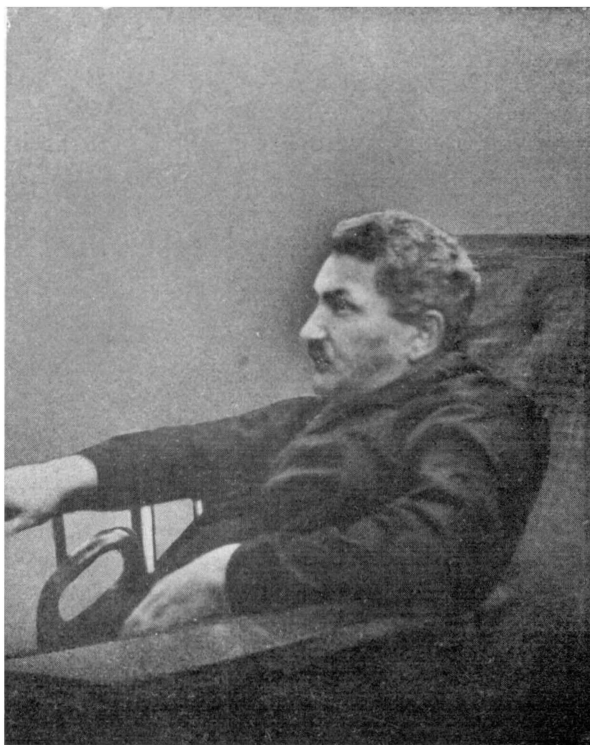

2. د کراچی ۱۱۰

כתבי ב. כצנלסון

ברל־כצנלסון בשנת תרפ"ט

בתבי ב. מצנלסון

כרך שלישי

הוצאת מסלגת סוקלי ארץ-ישראל

כל הזכויות שמורות
נדפס בארץ-ישראל
Printed in Erez-Israel
דפוס „דבר“ חל-אביב
תש"ו

ה ת ו כ ן

בימי ששל ומשבר

11	לשבור את המשבר
13	הועד הלאומי נתבע
15	שנת חיים (למלאות שנה ל„דבר“)
19	הישוב ואוצרו
22	פרצה
24	העיס
26	לועידת המורים
28	ברעידה החמישית של „אחדות-העבודה“: על המצב בארץ
47	תשובה לויכוח
58	ביום ההסתדרות הששי
63	עין רואה ו...קורצת
66	לאחר הבחירות (לועידה השלישית של ההסתדרות)
70	תשובה מאת העורך (לי. ח. רבניצקי)
75	תשובה שניה מאת העורך
82	מהי סוף דעתו של מ. ג. ז.
91	לשאלות ועידתנו השלישית
95	נקם או טיהור
98	ועידת הנסיון

בוועידה השלישית של ההסתדרות

105	בויכוח על הדין-וחשבון של הועד הפועל
116	המצב בארץ ובציננות
132	תשובה לדברי חברים
140	בויכוח על שאלות התרבות
142	על „דבר“
147	דברי נעילה

קונגרס ה"קונפולירציה"

151	ערב הקונגרס החמישה-עשר
157	בקונגרס החמישה-עשר
161	יום העשור (להצרת בלפור)
163	הקונגרס ולאחריו

עם הנוער

181	לעבודת התרבות של הנוער העובד
185	שאלת הארגונים המסלגתיים בנוער העובד
187	סמלים וסיסמאות
190	במועצת "החלוץ" בדנציג

איחוד

199	על האיחוד (במועצת "אחדות-העבודה")
210	תשובה למתוכחים

במערכה על זכות העבודה

225	יום פתח-תקוה
228	מעשה פתח-תקוה וערפו
234	גלו את הלזס
235	תשובה לה. ייבין
239	התחייבות אשר לא חייבה

עם תקנות ה"כנסת"

245	עם תקנות ה"כנסת"
-----	---	---	---	---	---	------------------

במשטר ה"קונפולירציה"

255	בא-פוחו של מי ?
260	לחג העשור (ביום חג "החלוץ")
266	חבלי תנועה ושכרם
270	תעודה עלובה ומעליבה
274	בפני הנחשול
279	הכחשה אמיצת-לב
281	מידות ההגיון
287	למחרת ההחלטות

290	בעזרי לשוננו
297	"המשלה תעיין במצב"
299	נדבר גלויות .

משוּמַ

		א. לזכר מוכר־ספרים יקר־המציאות ; הוד שבגבורה ;
307	ואבדתם בגויים
311	ב. אחרי ועידה אחת ; פיצד מנמקים
315	ג. "מדוע אין הנזער שלנו (ברוסיה) קורא ספרות אידיש ?"
		ד. "דלגט ם" ; הקיימת ארץ־ישראל בגיאוגרפיה הישראלית ?
321	מאותות הזמן

דברים

מתקופת המדורים הקודמים שלא נכללו בהם

329	עדות בישראל
333	קרל נטר
336	על הקיבוץ הארצי
341	לבואו של יהודה קופמן
341	לבואו של מוצקין
342	ר' אבא
343	אחדות שבשניות
345	העתונות היהודית ו"השבוע העברי"
347	אזכרה שנתאחרה (על י. ל. ברגר)
351	קתדרת היריבה
356	הלנו או לצרינו
358	ל"הבימה"
360	על ספסל הנאשמים

מילואים

363	על המביכה
369	לשאלות הכיון החינוכי בעבודתנו
386	הערות
418	מפתח ייחוס, שמות ומקומות

בימי שפל ומשבר

לשבור את המשבר

זוהי תמצית התביעה של ציבור הפועלים פולו, אשר הובעה אתמול בדברים פשוטים ואמיתיים בישיבה הגדולה והמרופזת של הועד הפועל של הסתדרות העובדים ושליחי המוסדות ומועצות הפועלים עם נשיא הסתדרות הציונית, ד"ר וייצמן, ועם שר־הכספים שלה, ד"ר הלפרין. מפי באי־פוח המועצות העירוניות, הפועלות והפועלים במושבות, נשמעה זעקת השבר של אלפי הסובלים והנאנקים בסתר אהלם, הזעקה הכבושה והחנוקה. לא איומים של מי שהוא על פי אדריסה של מי שהוא הושמעו פאן. נשמעה אימת המצב עצמו, המאיים לסכן את כיבושינו, את עמדותינו הכלכליות והמדיניות בארץ וגם את עמדותינו בתוך העם העברי. החיילים הפשוטים של המפעל הארץ־ישראלי, אלה העומדים תדיר במערכת החיים, הקולטים לתוך בשרם את החצים הנקלעים, אלה נוכחו שזוהי השעה האחרונה לשים קץ למצב הרפיון שתקף את מכונת הישוב שלנו ולמצב הפגיעה אשר תקף את התנועה פולה בפני גלי המשבר, אשר פשט עלינו, קודם כל, מבחוץ. לעומדים בפנים יש הכרה ברורה, פי משבר זה אינו משבר פנימי, אינו משבר של חקלאות, אינו משבר של התנועה החלוצית, וגם אינו משבר של החיים הכלכליים של הארץ עצמה. זהו המשבר של תפוצות הגולה הנחרבות, אשר מן הנמנע שלא יטיל את ידו הכבדה על חיי הישוב ועל תנועת הבנין; פשם שהמלחמה העולמית בשעתה והריסות היהדות אחרי המלחמה חתכו למשך שנים את גורל עבודתנו פאן. אין לנו סכנה גדולה יותר מאשר ההשלמה עם המשבר, ההשלמה עם העמידה. כל עמידה במצבנו אנו עלולה להחזיר את הגלגל אחורנית ולרסק את אברינו במדרון.

אולם לא רק דברי זעקה נשמעו בישיבה זו. בעיקר הוקדשו הדברים מצד באי-כוח הפועלים לעניני פרווה יבשה, לתכניות ולהצעות, כיצד לשבור את המשבר, כיצד להניע את מכונת העבודה והחיים הפלפליים. תכניות, מספרים. והחשוב בכל הדבר, והבא ללמד על המצב עצמו ועל בגרותה וכוחה של תנועת הפועלים, שפל הדרישות וההצעות היו מכוננות לא ל„קצבות“ שונות, בנות-יומן, העלולות להקל את מצב נגועי המשבר, לא להעמסות על התקציב הרגיל של ההסתדרות הציונית, כי אם לאפשרויות שונות של אֶשראי פרודוקטיבי, בריא מבחינה כלכלית. ההצעות עצמן נתונות, כמובן, לעיון ולבדיקה, לביקורת ולניתוח, אולם ברור הדבר, כי כאן לפנינו לא הצעות מלאכותיות, אמצאות של בעלי פרונקטים, אלא הצעות הצריכות לגופו של דבר, לגופו של בנין משק הארץ. אֶשראי איפותיקאי לשכונות הצפון¹, אֶשראי לשם עבודות ציבוריות מועילות לעיריית תל-אביב, אֶשראי למפעל הענקי של ג'ידרו, אֶשראי לקרן הקימת למטרות של יבוש הקרקעות והשפחתן, משרד קבלני לעבודה במושבות, בנינים במשקים החקלאיים, החשת המפעל של רוטנברג, החשת בניני האוניברסיטה והמוסדות הלאומיים בירושלים — כל אלה הנם מפעלים, היוצאים מגדר „תמיכה למחוסרי-עבודה“. כל אלה יש להם בסיס משקי בריא.

הדרישות נשמעו מצד הפועלים. אולם תביעת העבודה אינה פרגע תביעת מעמד אחד בלבד. מעקת המצב נאנקים חוגים רחבים ביותר, וכל אלה — לעבודה ולשינויים שיבואו בעקב העבודה עיניהם נשואות.

השאלה אינה רק שאלת בחינת התכניות ובקשת האמצעים בלבד. השאלה היא: הטמפו אשר בו תיעשה המלאכה, מידת הערות והזריות אשר בה יגשו להתחלת הדבר. אם העבודות אשר תיעשינה תתפורנה טיפות-טיפות — ואבד להן אותו הערך של הצלה, של הוצאת עגלתנו למרחב.

לא פעם בא וייצמן לארץ ומצא אותה במצב לא חוגג, כי אם במצוקה קשה, וידיה לא רפו. הוא גילה את פוחו בזה, שצלל בלי פחד לתוך המצוקה בה אנו חיים, למד לדעת מהו העיקר אשר עליו להתמכר לו, ורתם את

¹ [בתל-אביב]

עצמו בעול־השעה. לזאת מחכה ממנו ציבור העובדים גם הפעם. תירתם המפקדה הציונית העליונה בעגלה הפבדה הזאת של הישוב העובד והמבקש עבודה — ותוֹזו העגלה ממקומה. עת לעשות!

ניסן תרפ"ו.

הועד הלאומי נתבע

ישיבת הועד הלאומי המתכנסת הערב בתל־אביב עומדת לסיים פרק חשוב בעבודתו: התזכיר והמשלחת לחבר הלאומים. בישיבתו הקודמת, בירושלים, גבר הועד הלאומי על השמועות ועל הדעות מרפות־הידיים, והחליט לא לעמוד באמצע הדרך ולהביא את התזכיר לידי גמר. על מעשה זה של הועד הלאומי יש לברך. הלנאי והיה אתו רוחו זה כל הימים. גם אלה אשר לא יראו את התזכיר פתכלית השלימות, גם אלה אשר יטילו עליו עוון חסר או יתר צריכים לשמוח על המעשה המכריע אשר עשה הועד הלאומי בהוציאו את הישוב הארץ־ישראלי אל במת החיים המדיניים הבין־לאומיים.

ומיד לאחר גמר פרק זה — שומה על הועד הלאומי להתחיל בפרק חדש, חשוב הרבה יותר. תבוסותינו המדיניות בזמן האחרון — והן הן שגרמו גם לכל ענין התזכיר — הסיחו את תשומת־לב הועד הלאומי מענין המאיים בתבוסה מסוכנת הרבה יותר — ממשברנו הכלכלי. זה הולך ופושט ועושה בנו שמוט, ואנו פאילו אין אנו רואים את גודל הסכנה הנטויה עלינו. עדיין, פנראה, יש חוגים רחבים בציבור, הרואים את המשבר אך כענינו של חלק מן הישוב, ולא כשואה המתחוללת על ראש הישוב כולו, ולא רק על הישוב, כי אם על התנועה הארץ־ישראלית כולה. והאזהרות הבודדות הנשמעות מתוכנו — פאילו צוללות בחלל ריק.

מה קרה לישוב? הלא עודנו זוכרים אותו בימים של משברים, פורענויות ודפאון גדולים הרבה יותר מאשר אלה היום. הרי ידע הישוב, בימי המלחמה, בעודו דל־אמצעים ומעוט־אוכלוסין, לעשות במו ידיו ובאמצעיו מעשי הצלה פבירים. הלא נמצאו אז גם אנשים ואפילו אמצעים. מדוע זה

עומד הישוב עכשיו תקוף רפיון וחוסר-שע? מדוע זה הננו מרפינים עכשיו
את ראשינו ואיננו רואים כל ישועה אלא מחוץ-לארץ?

הכרח מוחלט הוא להוציא את הישוב מקפאון ומדכאון. וזאת על
הועד הלאומי לעשות. אם שוא דברי אלה המתחיסים בביטול לעצם קיום
הנעד הלאומי — הרי זוהי שעתו: לעמוד בראש מפעל ההצלה
של הישוב, להזעיק את האנשים ולגייס את האמצעים.
השאלה הכי-יודת של הישוב צריכה לעמוד בראש עניניו של הועד הלאומי.
יש ויש עוד אפשרות לגייס אמצעים הגונים בתוך הישוב. מחשבי
חשבונות רואים אפשרות להזיז במידה ניכרת את חיינו הפלפליים ולהעביר
מעלינו את רוע המשבר וחריפותו, אם יהיו בידינו 50—60 אלף ל"מ¹. סכום
זה אינו למעלה מיכלתו של הישוב עצמו. אין זה כלל בגדר הנמנע, שבמצב-
רוח של התעלות, של הרגשת אחריות השעה, של התגברות ציפורית, גייס
הציבור מתוכו את האמצעים האלה. והסכומים נדרשים הפעם לא למעשה
חסד, לא למלא צורך נקוב, לא לקרן אבודה, לא להשקעה שאינה חוזרת.
הם נדרשים להלנאות בטוחות, להשקעות חוזרות, למפעלים אשר הקרן
ואפילו הריבית שמורות להם.

מפעל ההצלה וגיוס האמצעים צריך ללבוש צורה של יצירת מוסד
כספי של הישוב למטרות אשראי וביצור החיים הפלפליים. הצורה ההולמת
תימצא. ואם יעשה הדבר והיתה זאת לא רק הצלה פורתא לשעה, אשר
תמלט אותנו מן המצוקה האוכלת בנו זמן האימה המרחפת עלינו. הדבר
עלול להיות למפעל בן-קיימא, שיהיה בו כדי לבצר את כוחו הפלפלי של
הישוב, לחזק את ארגונו הלאומי, להרים את קרנו בעיני עצמנו ובעיני
אחרים.

מפעל כלכלי זה, המוקם בשעת-משבר על ידי הישוב עצמו, באמצעו,
והעומד ברשותו — ישמש אות ומופת לכוח הכפיר הצפון בישוב הארץ-
ישראלי. ועם צמיחתו עתיד הוא להיות למכשיר המושך אליו כספים מן
החוץ והמשחרר אותנו משלטונם של אפטרופסים וממונים.
אם ידע הועד הלאומי לעשות בשעה זו את המוטל עליו, פי אז יצא

¹ [לירות מצריות]

מעז מתוק. השעה הקשה תשמש לוועד הלאומי גורם לעלות על דרך היצירה הכלכלית־ישובית. והועד הלאומי לא יכבוש לו מקום בחיי הארץ כל עוד לא ימצא לו מסילות ליצירה ישובית. הכתר של „רִפְרִזְנֻטְצִיה לאומית“ בלבד אינו מספיק, אם אין עמו התבצרות בשורש חיי הישוב.

יבין זאת הועד הלאומי, יחיש את השעה. אַל ידחה וְאַל ישהה. ואז עשה יעשה וגם יכול יוכל.

סיון תרפ״ו.

שנת חיים

(למלאות שנה ל„דבר“)

אנסה לציין את אשר הושג ובאיזו מידה הושג, וגם את אשר טרם הושג.

לא התחלנו מבראשית. „דבר“ היה אך שלב חדש בעתונותנו. קדמה לו מסורת חיה ומחייבת. בעצם שעת חירום ואָבֵדן נעץ „המעורר“ קנה ואמר לספרות העברית: בדמיך חיי! ואחרי שנתברר, כי ה„אחרונים על החומה“ הנם ראשונים למפעל החלוצי, נתבשרה העברית עם הגליונות הראשונים של „הפועל הצעיר“, „אחדות“ ו„קונטרס“, פי קורא חדש ינלד לה, וגם סופרו אָתוֹ ומתוכו יבוא. נולדה ספרות עבודה בארץ, אשר אמיתה קרקעית. חיונית, עצמית. וגם קשת־עורף: „אף על פי כן“. חידושו של „דבר“ היה שנועז להוציא את דבר הפועל מן העוגה הצרה של העתונות השבועונית המפִלגתית ולהביאו אל ציבור הפועלים הגדול, ולא רק אליו, כי אם גם מחוץ לתחומיו. דבר הפועל היה לדבר עם.

כאן יש לציין פיבוש חשוב: בעצם שנת מצוקה, אשר הטביעה את חותמה על כל חיי ההסתדרות וצימצמה את כל האפשרויות. חדר „דבר“ לצריפיהם ולאֶהליהם של כמה אלפי קוראים. חדר גם לחוץ־לארץ במידה ניכרת. חדר גם לאותה ארץ, שבה הוא היחיד המביא את בשורת המלה העברית החפשית ובשורת ארץ־ישראל העובדת. כדי לדעת את מספר קוראי „דבר“ יש להכפיל את מספר מנויו פי כמה. לאלפים מהם היה „דבר“ לחם

חוקם, מאות רבות של קוראים השתתפו בעתונם בכתיבה, בהמצאת חומר, בהפניית תשומת־לב המערכת.

כעתון פועלים טבעי היה ל„דבר“ לשנות מן המטבע של העתונות היומית הכללית. „אבן מאסו הבונים“ בז'ורנליסטיקה העברית היתה לו לראש־פינה. יארכו הדברים אילו אמרנו למנות את כל אותם חזיונות החיים אשר לגביהם ניהל „דבר“ בלי מורך את מלחמת הפועל על תביעותיו ועל דרכו בפני הממשלה, בחיים המוניציפליים, בהתישבות, בציונות, בארגון הישוב. מאורעות חיינו השנה — הקונגרס הציוני, אסיפת הנבחרים, עניני עיריית תל־אביב, חוסר־העבודה, הועידה החקלאית, ועידת הפועלות — מצאו להם הפעם אופן הסברה ומסירת דברים אחר מאשר בשנים הקודמות בעתונות היומית: מראית עינו של האדם העובד.

לא הסתפקנו בהיותנו עתון מדיני בלבד. לא חפצנו להישאר על שטח החיים. רצוננו היה לחדור לתוך שאלות ההניה של ציבורנו ולהאירן ולסייע לפתרונן: שאלותינו המשקיות, בחקלאות ובקואופרציה העירונית, האשה העובדת, המשפחה בקיבוץ, בת־יתונקות ומגרשי־משחק בעיר, הזנת העובד, ההני התרבותי, ילדים עובדים — כאלה וכיזא בהן משאלות הני העבודה.

אולם בזה הספקנו לנגוע אך בקצה המטה. קרקע בתולה היא. העובדים מועטים. ושאלות אלו הלא רק העומדים במערכות החיים עלולים לחדש בהן ולמצות את מידת עומקן. עדיין אנו עומדים כאן בראשית.

את ענף האינפורמציה היומית התאמצנו לעבד מתוך ניפוי ושיקול וברירת החומר לפי צרכיו התרבותיים והחברתיים של האדם העובד. הרחבנו קשרים עם ארצות שונות. באמריקה, ברוסיה ובפולין נמצאו לעזרתנו חברים יחידים שעזרתם, אשר לא תסולא, סייעה לנו הרבה במילוי תפקידנו. ועדיין יש צורך רב בהרחבת הקשרים ובגילוי עוזרים בארצות חדשות.

אין אנו מסתפקים גם בשירות האינפורמציה הפנימית שלנו בארץ. נקודותינו החקלאיות לא המציאו את ידיעותיהן במידה הרצויה. נאלצנו להוסיף על באי־פוחנו הקבועים (שבערים ובמקצת מן המושבות) גם סופרים־נודדים. אולם בלי עזרה תכופה וערה מן המקומות לא ישתקפו חיייהם ויצירתם החרישית.

הרבה פחות מאשר באינפורמציה השגנו בענף ההשכלה. חפצנו: לתת את העולם בלב הקורא; לעשות את העתון למכשיר של הפצת ידיעות רחבות; לרזות את צמאנו של הקורא; לזיינו בהפרכת הטבע והמדע ובידיעות שימושיות. הפוחות המצומצמים של העובדים בתוך המערכת, העמוסים משא לעיפה, לא הספיקו לכך. התנאים החמריים שבהם מתלבט „דבר“ מנעו ממנו את האפשרות להרבות את מספר עובדיו, והעזרה, המבוקשת מן החוץ, לא ניתנה במידה הדרושה, וגם הפוחות הספרותיים-מדעיים העומדים בתוך תחומי תנועת הפועלים לא נענו אלא במידה מצומצמת. והיו הדברים האלה, הנאמרים כאן, למזכרת עוון למי שיש לו והוא בבחינת „מונע בר“, וגם להזמנה לאנשי-המדע באשר הם, כי יבואו לשתף את עצמם בפעולתנו.

ראינו לנו חובה לטפח את המדור הספרותי. ראינו את השממה האימה של ספרותנו בגולה. ידענו את צרבת הקורא אשר אָתנו לדבר שירה חיה. ואמנה לנו, פי קרקע תנועתנו השופעת חיים ונוער, מן הנמנע שלא תצמיח. כל אלה הניעו אותנו בכל דחקותנו ומיעוט אמצעינו, להעמיס על עצמנו את ה„מוסף“. השקענו בו מאמצים רבים מתוך תקוה, כי בו יתגלו וימצאו להם מקלט פוחות יצירתנו הצעירה, וכי בהיותו חדר לכל פינה, גם למרוחקת ביותר, גם למקום שאין הספר מגיע, יביא לשם קורטוב של שירה נאמנה ויעזור לטפח בכל מקום את היחס הנפשי החי לחזיונות החיוניים בספרות ובאמנות.

החיים הפנימיים של תנועת הפועלים בארץ, שאלות ההסתדרות, ביקורת דרכה, בדיקת עבודת המוסדות — מצאו מקום ב„דבר“, אולי גם מקום רב בהתחשב עם דוחק השטח ועם תנאיו של עתון יומי. אולם אין ספק, כי מקום זה אינו מספיק די הצורך הגדול והעמוק של תנועתנו, אשר אינה יכולה להסתפק במכתבי-חברים בלבד. אפשר יש צורך במדור מיוחד לכך. אולם התחלה נעשתה: שנת קיומו של „דבר“ נתנה לנו את האפשרות להקשיב ליופוחי חברים, השייכים לאגפים שונים, והנפגשים יחד בצל קורה אחת, קורת ההסתדרות, באויר של הקשבה לדברי הזולת, של סבלנות, על במה רחבה ופתוחה, שאין בה מאותו אויר הקנאות המיוחד והאפייני לפולמוס הקנטרני של „מחנות“ יריבים. שנה זו הגבירה בנו את ההפכה,

פי זוהי הדרך להתגבשותה ולהתלכדותה ולהבהרת דרכה של התנועה. דרך העתון הנותן את „האפשרות המלאה של ביטוי לנתיבות השונות הרזוחות בהסתדרות וגם למהלכים בצדי דרכים וגם לדעות יחיד“, מבלי שהעתון יהיה „חסר־פרצוף, חסר מגמה מסוימת“, ככתוב בגליון הראשון של „דבר“. אין ספק, כי דוקא מבחינה זו תרבה הביקורת. מפעם לפעם נשמעות האשמות ונעשים גם נסיונות להבאיש את ריח המערכת. מערכת שהיא מקפידה על טיב החומר שהיא מפרסמת, טבעי הוא שנמצאים עליה הרבה מערערים ומתרעמים. ובפרט מערכת שאינה קנין פרטי של מו"ל¹ בעל־עסק, כי אם קנין רוחני וחמרי של ציבור הפועלים הרחב. ועובדי „דבר“ מקשיבים אמנם לביקורת הזאת רב קשב, ויודעים כי רבה בה הברכה. ועם כל זאת אינם רואים חובה לעצמם להרפין ראש בפני כל תלונה ותרעומת, מבלי לבחון עד כמה יש בה מן הצדק. לא תמיד יודעת הביקורת את הדבר לאשורו, לא תמיד היא רוצה לדעת את התנאים בהם אנו פועלים, לא תמיד היא ישרת־פננות. ומבלי לדון הפעם בעצם השאלה, אם צדקה ההסתדרות בהחליטה שלא להרכיב את המערכת על יסוד של צירופים מפלגתיים, כי אם למסור את העבודה לידי עורך יחיד המסדר את העבודה והאחראי בפני ההסתדרות כולה, אני רואה את עצמי זכאי להצהיר, כי בבחינה זו, יותר מאשר באיזו בחינה אחרת, מילאנו את חובנו להסתדרות ולעתון באמונה. ועלי לציין, כי מידת השתתפותם של הזרמים השונים על עמודי „דבר“ היתה תלויה הרבה יותר במידת רצונם הטוב לגלות את עמדתם בציבור ולהשתתף בבמה הפללית, מאשר ב„קשי ידה“ של המערכת המחמירה. לא ויתרנו אמנם על מציאותו של „סל המערכת“ ולגבי ספרות של קנטור ונרנגות נהגנו חסכון רב והגדלנו על ידי זה את מספר הבלתי־מרוצים, אולם ככה הביננו את חובתנו: עתון ב־חורין האחראי בפני ציבור בעל משקל ובעל תפקיד חברתי גדול אי אפשר שלא יקפיד על הטעם, על ההגיון, על הטון החברי, עם כל החופש האידיאולוגי הרחב שהוא נותן למשתתפיו.

טעה מי שיראה במה שנאמר כאן אות לשביעת־רצון ולהסתפקות. יש

¹ [מוציא־לאור]

סיפוק, אולם אין הסתפקות בקמה שהושג עד הנה. קומץ האנשים, אשר לא הריח מעודו ריח של מלאכת־עתונאים, ואשר העמיס על עצמו במצנת ההסתדרות עבודה שהיא למעלה מפוחותיו, הנתון בתנאים חמריים קשים שאינם מאפשרים מילוי כמה משאלות חיוניות, המנהל מלחמה קשה לא רק על הרחבה, כי אם גם על עצם הקיום — אינו רואה עדיין את עצמו במצב של עמידה. יודע הוא מה עמוק התוכן ומה רבים הצרכים אשר עתון הפועלים צריך למצותם ולהביעם. והוא חותר במאמצי פוחו לתקן, לשפר, להרחיב, להקל, לקלוט יותר מן החיים ולכרות אֶזֶן למתיצר. יודע הוא, כי מוריו הגדולים של הפועל בארץ, אשר ליוו אותו בראשית ימיו, לוקחו ממנו, והוא מחכה ליום אשר בו יתגלו הפוחות הספרותיים הרעיוניים הגדולים, אשר לפניהם הוא מפנה את הדרך.

וכשם שסופר פאן במקצת על הרעה, על התנאים החמריים הקשים בהם נעשית עבודת „דבר“, ככה החובה לברך על הטובה, על התנאים האנושיים הטובים, אשר אילמלא הם, היה עמלנו הקשה — קשה לבלתי נשוא. אויר האמון והרעות וההתמכרות המוחלטת, שבו נעשית עבודת המערכת, מסירותה של ההנהלה המשקית, טיב היחסים שבין עובדי הדפוס והמערכת, עזרתם הנאמנה של עובדי סניפינו ועוזרינו בעבודות השונות, כל אלה יחד הם שאימצו את הידים להתגבר על התלאות ולהגיע עד הלום. ועל כל אלה — אלפי הנימים ההולכות ונרקמות בין המערכת ובין הקוראים, המביאות אתן גם את הסיפוק וגם את התביעה הגדולה.

סיון תרפ"ו.

הִשׁוּב וְאוֹצֵרוֹ

(באסיפת־העם בתל־אביב אור לבי באב על מגרש בית־העם)

אסיפה זו היא הראשונה המכריזה על „אוצר הישוב“ כעל מוסד הצומח מתוך לחץ ומשבר, ואשר עתידות גדולים צפונים לו. בינינו, פאן על הבמה ובקהל השומעים, ישנם רבים אשר זכו להיות בראשונים להקמת מפעלים חדשים. ורבים מאתנו עוד זוכרים את הימים שהמושגים: חקלאות

עברית, בנק ציוני, אוניברסיטה עברית, ציבור עברי, ועל הכל — עבודה עברית, היו עדיין מושגים ערטילאיים, חסרי־גוף וחסרי־דמות. חכמי המציאות „ידעו“, פי אי אפשר להם להתגשם. ואנו זכינו לחיות בדור, ההולך ועושה את ההזיות למציאות.

„אוצר הישוב“ הנהו יליד המשבר. הוא רוצה למצוא רנחה מן המשבר לא על ידי מפעל הקלה לשעה, לא על ידי מעשה־חסד פילנטרופי, פי אם על ידי מפעל לדורות. היתכן? אומרים לנו: השעה הקשה אינה פשרה לכך. אולם איני מכיר מפעל חשוב בתנועתנו, שהוקם מתוך הרנחה. יצירותינו הגדולות הוקמו מתוך יסורים ולחץ. רשת בתי־הספר העבריים הוקמה מתוך בגידתה של „עזרה“ וחוסר כל תנאי קיום. עליותינו הגדולות הן פרי הפורענויות.

אילו היה הישוב העברי בארץ מאורגן באמת, ולא רק למראית עין, כשמפנים התפוררות והתנכרות, פי אז היתה המלחמה במשבר אחרת לגמרי, פי אז לא היו רואים את המשבר כענין „פרטי“ של הפועלים בלבד. לכל היותר גם של מחוסרי־פרנסה. לו היה הישוב מסוגל לראות את הנזלה, היה רואה את הסכנות האיומות הנשקפות מתוך המשבר לישוב כולו — את הסכנות המדיניות ואת הסכנה החמורה מפל הסכנות: את האכזבה של העם היושב בארץ ובגולה. אילו היו מבינים להניא את המשבר בראשיתו, היה הדבר עולה גם במעט אמצעים: הגלגל היה מוסיף להתנועע. עכשיו הדבר חמור הרבה יותר.

ואם סוף סוף מצא הישוב און בנפשו להכריז על מפעל כספי משלו — הרי זה מראה לא רק על רצון טוב, פי אם גם על מידה ידועה של בגרות מדינית ואזרחית.

מימי הכנסיה בזכרו־יעקב, לפני כ־ג שנה, הולכים ונעשים נסיונות לארגן את הישוב. ולמרות השבחים המקובלים לכשרון ההנהלה העצמית בקרבנו, לא פסו במשך השנים הללו, בצורות שונות ומצדדים שונים, חותרים ומשטינים. טרם רכש לו הישוב פוח ממלכתי פלי־שהוא. „אוצר הישוב“, הרוצה לתת בידי ארגוננו הלאומי בנק ממש, הנהו במובן זה צעד ניכר להגברת פוחנו. הוא יפתח שערים חדשים לפני האוטונומיה הלאומית שלנו. הוא ישמש מבצר־עוז למוסדותינו המוניציפליים — העיריות, ועדי הערים,

המושבות, השכונות. הוא יאפשר להם להוציא לפועל, על יסוד של אשראי בריא, שורה של עבודות חשובות, ועל ידי זה יגרום לא רק להעסקת רבים ממחוסרי-עבודה ולפרנסת חוגים רבים ממחוסרי-פרנסה, פי אם להגברת פוחו הפלכלי של הישוב פולו.

הרשאים אנו להאמין בהתפתחות העתידה של המוסד, התלוי בראשיתו בהתנדבות ובהתלהבות עממית? בענין זה יש לנו הוכחות מסוימות מנסיון הישוב: דוקא המוסדות הפסיים שהוקמו בכוח האיניציאטיבה הארץ-ישראלית והנשענים בסדריהם ובהנהלתם על הפוחות הפנימיים בישוב, — „הלנאה וחסכון“, „קופת-עם“, ואחרון אחרון בנק הפועלים — הם שנמצאים במצב של התפתחות מתמידה, בשעה שגדולים ועשירים מהם עומדים במצב של קפאון. בנק הפועלים, שהיה לפניו מעין הזיה, סיים את שנתו האחרונה ברוח של 5300 ל"מ, ומשמש גורם חשוב לביצור ציבור העובדים. ו„אוצר הישוב“, שיהיה גם נחלתו של הישוב, ישמש ודאי גם גורם חשוב לביסוס ארגונו הלאומי.

יש כבר „תרעומות“ על „אוצר הישוב“. מוצאים בו פגימות: ההצעה באה מצד הפועלים; הועד הלאומי הוא שבוי בידי השמאל; והמום העיקרי — „אוצר הישוב“ יפעל לטובת הפועלים. התשובות הן קצרות: לא אשמת הפועלים היא, שאחרים לא דאגו להציע שום פעולה של ממש כנגד המשבר. ואשר ל„שלטון השמאל“, כביכול. בועד הלאומי, הרי לפי שעה השמאל משקיע בתוכו פוחות יותר משהוא מקבל. והטענה, שהפועלים יהנו מעבודת „אוצר הישוב“ נראית לי כטענה הפוסלת את תקציב החינוך באשר הוא מוצא לטובת המירים. כל מפעל כספי רציני בארץ ודאי שהוא צריך קודם כל להמציא עבודה לעובדים. אין אנו מעלימים את הדבר: על ידי מתן קרדיט לגזוז לא נבנה את המשק הארץ-ישראלי. מי שחש משהו במציאות האיומה פיום בארץ, מי שצופה קצת לעתידות טובים יותר — יבוא ויטה שכם למפעל, יעשה את שלו ויעשה אחרים, וידע כי חדשים אלה, הראשונים, הנם חדשי יצירה של מוסד היסטורי.

פ ר צ ה

בעצם הימים הקשים, כשנדרש אימוץ כל הפוחות להחזיק מעמד בפני המצוקה והרפיון אשר אפפוננו, הגיעו אלינו ידיעות מחרידות ממשקי הגליל העליון. הועד הפועל של ההסתדרות, מתוך שקס על פבּוּדָם ועל שלומם של אנשי המקום, לא ראה אפשרות למסור לציבור את השתלשלות המאורעות, פפי שנתחווירו לו, והסתפק במינוי ועדת־חקירה בעלת סמכות רחבה, המורפבת מאנשים מְהִימָנִים, מתוך חוגים שונים ומקומות שונים, ומסר להם את הנהלת החקירה המלאה. אולי תגלה הנעדה את המסך מעל פני הדברים.

לפי שעה מצטיירים לפנינו הדברים כך: בין שני המשקים השכנים, פפר־גלעדי ותל־חי, שררו מכמה זמן יחסים קשים. לאחר הצטרפות תל־חי לגדוד, החליט הגדוד לאַחד את שני המשקים. החלטה זו גרמה לסכסוכים קשים בתוך תל־חי. כל הנסיונות להכניס שלום בפנים לא הצליחו. הלכו לשם ועדות על ועדות: מאת חֶבֶר הקבוצות, מאת המרכז החקלאי, מאת הועד הפועל. כשלא נמצאה שום דרך לפשרה, לא נשאר לועד הפועל, פי אם להחליט, בידי מי מתחברי תל־חי צריך המשק להישאר. מתוך עיון במצב המשפחות ובתנאים הישוביים והחברתיים, פתר הועד הפועל את השאלה, פה אחד, לטובת המיעוט (אשר בתוכו נמצאים מיסדי המשק ו„זקני” המקום, ואשר בו רב מספר הטף). בתשובה על החלטה זו נוסד „ועד מאוחד”, המורכב מחברי הרוב ומתחברי פפר־גלעדי, אשר הודיע, פי אינו נשמע להחלטות ההסתדרות וניסה בכוחו הוא ובתמיכת פקידי פיק״א להגשים את ה„איחוד”. כל מאמצי שליחיו של הועד הפועל לא הועילו להשפיע על „הועד המאוחד”, פי קבל את מרות ההסתדרות, והועד הפועל בראותו את מלחמת־האחים המתחוללת במקום עם כל התוצאות הכרוכות בה, וברצותו למנוע בעדה לא ראה לפניו דרך אחרת, אלא להיכנע בפני הפוח הגופני שנמצא ברשותו של „הועד המאוחד” וציוה על חברי המיעוט, פי יעזבו את המקום. אולם הכנעה בפני פוח חיצוני אין פירושה השלמתה. ההסתדרות לא השלימה ולעולם לא תשלים עם מציאות חברים בתוכה הפותרים את שאָלוֹתיהם לא בהחלטות מוסדות מוסמכים של ההסתדרות, פי

אם בכוח הזרוע או בכוח ה"יחסים" העומדים לשירותם. התוצאה היתה ניתוח חמור, אשר כמוה לא ידעה ההסתדרות — הוצאת חברים, תקיפי המקום, מתוך ההסתדרות.

המאורע מדהים ומזועזע. ודאי, על החלטת הועד הפועל אפשר גם לערער. יש גבוה מעל גבוה. יש מועצת ההסתדרות, יש ועידה כללית. במצבים מיוחדים אפשר להקים גם אינסטנציה מיוחדת לביור ענין מסובך. יש כמה דרכים פשרות לויכוח עם המוסדות המנהלים את ההסתדרות. מה שאירע בצפון היה לא ויכוח, לא ביקורת, לא ערעור אלא — נעיצת חרב בהסתדרות עצמה.

"הועד המאוחד" הודיע, כי הוא פועל על דעת עצמו, מבלי כל הוראות מצד מזכירות הגדוד. עכשיו באה מזכירות הגדוד ב"הודעה" פולמוסית־פיליטונית וסיבכה את עצמה לתוך הענין.

האומנם רוצה מזכירות הגדוד להכריז את עצמה — ואולי גם את הגדוד כולו — סולידרית עם פפר־גלעדי ואחראית לכל מעשיו? האומנם זהו רצונם של חברי הגדוד, מימין ומשמאל, להיות שותפים למעשה הפרצה בהסתדרות, מבלי שניתנה להם האפשרות להפיר את הענינים ולבדקם?

על עצם יחסו לדבר אין הגדוד מודיע לפי שעה כלום. המצדיק הוא את מעשי חבריו? המקבל הוא אחריות להם? ההודעה כולה היא רק תבלין פילוסופי־אירוני, אם ישנם שני מושגים של "כוח ואלמות", אם הפריבילגיה של אלמות שייכת רק להחלטות הגדוד או שיש להחלטת ההסתדרות פריבילגיה מיוחדת של לא כוח ולא אלמות.

האומנם אין מזכירות הגדוד יודעת להבחין בין "כוח" הניתן בתוקף החלטת הציבור ונבחריו ובין "אלמות" הנרכשת באמצעים אחרים ומתנקשת בתוקף זה?

מזכירות הגדוד יודעת, לכאורה, להדגיש, כי "הועד הפועל של ההסתדרות הוא מוסד גבוה יותר מאשר משקי הגליל העליון וגדוד העבודה יחד", אולם מכאן היא מסיקה רק אחת, כי על הועד הפועל להיזהר בלשונו, ולא לקרוא אלמות ונישול למה שאירע בצפון. אולם אינה יודעת להסיק את

המסקנה הפשוטה אשר הגדוד, לכאורה, כל כך רגיל בה, פי מוסד אשר הוא „גבוה יותר” — החלטתו חובה, והמתקלס בו מתקלס בהסתדרות. פן, בשעות מצוקה לישוב צפים ועולים למעלה פוחות ההרס המתחבאים בימים פתיקונם. עדים אנו למעשי בעלי־הבתים בתל־אביב, עדים אף ל„ברית” הפרוטה בין החרדים והאליאנסיסטים בחיפה פנגד העברית. עדים אנו ל„קובלנות” המוגשות ל„מראת־א־שֶׁרֶק”, עדים היינו להתנפלות בבית־הפועלים, עדים אנו לתעמולת יציאה מחפירה. האומנם נראה בהתמוטט החזית ולא נתעשת? האומנם נביט בשקט בבלע את אשר פנינו בכל שנות עבודתנו? הנראה בהיות פוחו המוסרי־החברתי של ציבור הפועלים למרמס — וְשֵׁלִים?

אב תרפ"ו.

ה ע י ט

הפועלים יכולים להיות בטוחים: אם לא רבה הערות בישוב לסבל ולמצוקה של אלפי המשפחות הנדונות ברעב ובחוסר כל; אם לא רבה הערות מצד הישוב לגזילת הזכויות הדלות של פועלי הרפכת למנוחה ביום חג; אם גם העתונות ההגונה רשאית לעבור בשתיקה על העובדה, שהפירמה „זינגר” דואגת לגורל עובדיה, לבל יהיה חלקם עם הפולשביקים הקרויים „הסתדרות”; אם אין ערות בציבור אפילו למעשה של שלילת זכויות אַלמנטריות של נשותיו ובניו ואלפי שכניו ודייריו על ידי יהודים „טובים” ולאומיים וציונים, בסיועם של ערכאות זרים — אם בכל מקרים אלה רואים אנו סביבנו אזנים חרשות ולב עָלְל, הרי בדבר אחד אנו יכולים להיות בטוחים בערות גמורה ומוחלטת: אך יתגלה מקום תורפה בקרב ציבור הפועלים, בהסתדרותו או באחד ממשקיו — והמצפים לאיד לא יחמיצו את השעה, פעיט יעוטו על השלל.

ואתם חוגי הישוב, אשר העתון „הישוב” הוא להם לפה, הם הם אשר חוש ריחם וכשרון גבורתם מתגלים בכל חריפותם בכל מקרה שצליל המושג

„רכוש“ מתהפך במחנה. אחת היא, אם נראית להם תקוה לרכוש או ספנה לרכוש, אמיתית, מדומה או גם מזויפת.

וגם את ריח התורפה שבגליל העליון הריח „הישוב“, הריח — „יחוד“: נתגלתה „מַעֲרַבְלָה“, שעניני הגדוד ועניני ההסתדרות מעורבים בה. וכאן מקום, כמובן, להשתתפות עמוקה בדאגה, בחרדה לגורל המלוה הלאומי, היקר כל כך ללב של „הישוב“, והנתון עכשיו בספנה. ומקום גם לרמוז, לרמוז דק ושקוף:

באיטליה תפסו קומוניסטים בית־חרושת — ונודעוזה על המדינה. „כאן תפסה קבוצת יחידים את רכוש הלאום“ — ואנו מחרישים?

תפסו „רכוש זרים, רכוש הלאום, רכוש ההסתדרות הציִוִּית ורכוש פיק“א, ושום דבר אינו מבעית אותם. „הישוב“ עושה איפוא את חובתו. הוא מזהיר את הישוב בלי מַרְכָּאות לבל ישתוק חס וחלילה, פי „ספנה רבה כרוכה בה“, בשתיקתו.

נרגיע איפוא קצת את רוחו הלוהט של „הישוב“.

תנוח עליו דעתו. הפרינציפ הקדוש של „הרכוש“ לא נפגע חס ושלום בגליל העליון. פקידות פיק“א ודאי שאינה מתאַבלת על שנתבטלה קבוצה אחת שם. וקבוצת יחידים, „שתפסה את רכוש הלאום“, לא המרתה בזה חס ושלום את פי פקידי פיק“א, הממונים על רכוש זה. ומבחינת הרכוש אין בכל ענין זה של „האיחוד“ בגליל העליון שום מעשה־עבירה על היושר והמוסר של אנשי „הישוב“. אמנם, „איחוד“ זה יצא לפועל פנגד החלטה מפורשת של מועצת ההסתדרות. לדידנו, הרי זה פשע כבד. אולם פלום על זאת נחרד לבו של „הישוב“? או שהוא, המגן התמידי על „חופש“ ועל „סבלנות“ (חופש הניצול וסבלנות למפירי שביתה) בפני „העריצות“ של ההסתדרות, מימי הכנסת השוטרים האירלנדים להפוזת בפועלי תל־אביב ועד „נצחון“ בעלי־הבתים על נשותיהם ובניהם ושאר הבוחרים — מצא כאן מקום־תורפה לנעוץ את מקורו?

יהא לבו של „הישוב“ שקט. ציבור הפועלים אינו זקוק ולא יזדקק לעזרתו. אם דואג „הישוב“ לגדור „פרצות“ — יסתכל סביבו, בקרב קהלו ותומכיו, וימצאן למכביר. תנועת הפועלים, רבת העוני והסבל, רבת העם ורבת השאלות הקשות, תמצא בקרבה די און לפתור את שאלותיה ולבצר

את סמכותה המוסרית. „ועדת הביורור“ שמינה הועד הפועל של ההסתדרות כבר התחילה בעבודתה, ואם גם לא תקל עבודתה — נקוה, כי תלווה באמון גמור של הציבור. ל„אינטרונציה“ מן החוץ אין אנו זקוקים. ציבור הפועלים לא יתן את עצמו להיות לשלל לשיני העיט.

אלול תרפ"ז.

לועידת המורים

הערב מתכנסת בירושלים ועידת הסתדרות המורים. ועידה „גדולה“: תכנית לחמישה ימים. סדר יום ענף ורב-ענינים. פאן שאלות פדגוגיות וארגוניות, הרצאות מדעיות ושאלות חברתיות עיקריות, הקובעות את דמותה התרבותית והחברתית של הסתדרות המורים. הועידה החשובה לא זכתה ששאלותיה העיקריות תתבררנה במידה מספיקה מעל עמודי העתונות ובפומביות הראויה להן. נאמרו פאן אך מלים אחדות בקשר עם השאלות הללו.

היו ימים וועידות המורים בארץ היו מארע רבי-חשיבות, לא רק למורה עצמו, כי אם לכל הציבור התרבותי שבארץ. אז הקיפה ההסתדרות כמעט את כל הכוחות המתקדמים בעבודת התרבות והחינוך. סדר יומה היה דל הרבה יותר מכפי שהוא היום, אולם הוא הקיף כמעט את כל הפעולה לחינוך ולהפצת השכלה שהיתה אז בארץ. מאז נשתנו הענינים. היצירה התרבותית בארץ רחבה והתענפה. כוחות יצירה חשובים ביקשו ומצאו להם ביטוי בצורות חדשות ובמפעלים חדשים לא שיערום הקודמים. צמחה ועדת התרבות של הסתדרות העובדים עם מפעליה. נבטו כמה התחלות פרטיות במקצוע בית-הספר והתרבות העממית, אשר צר היה להם המקום בתחומים הקיימים. והסתדרות המורים, עם התבצרותה הארגונית והתמריית, אינה מקיפה פיוס את ההתפתחות הזאת. היא הפכה להיות פעין „ארגון מורים העובדים אצל נותן-עבודה אחד“ — ההנהלה הציונית. וגם בהצעת התקנות החדשות המובאות לועידה משתמר האופי הזה.

שאלתה העיקרית, איפוא, של הועידה — שאלה שאינה פתובה בסדר

היום — היא, אם תרצה ואם תוכל הסתדרות המורים להיות להסתדרות כללית המאחדת את כל עובדי החינוך והשכלת העם בארץ? ושאלה זאת היא שמבצצת מתוך הסעיפים: „לשאלת המורים, מחוסרי־העבודה“ ו„היחס שבין הסתדרות המורים והסתדרות העובדים“. באופן ההצגה והפתרון של שתי אלה תבטא רמתה התרבותית והחברתית של הסתדרות המורים כיום ואפיה בימים הבאים. שתיהן הנן פור מבחן לציבור המורים: באיזו מידה חיה בקרב האתיקה החברתית, שהיא יסוד מוסד לכלל העובדים במידה שהוא מתעלה ומתגבש לכוח חברתי־תרבותי; כיצד הוא רואה את מקומו בקרב הכלל החלוצי שבארץ.

ועידת המורים תפתור את השאלות בהתאם להרכב הפוחות שבתוכה כיום, למדרגת הפרתם הלאומית והחברתית. אין מי שהוא מאתנו רוצה ב„החלטות יפות“, שלא תהיינה נובעות מתוך הפרתם הנאמנה של חברי הועידה.

ציבור העובדים נושא בקרב את ההפרה העמוקה של אחדות כל העובדים הישרים, העובדים בחומר וברוח. הוא נושא את נפשו להגשמת האיחוד הזה בחיים ממש, לא רק בוועידות ובהחלטות, אולם הוא גם יודע שהדרך אינה קצרה כל כך. רגיל הוא לראות את האינטליגנציה העובדת — מלבד יחידי־סגולה — במקום להיות חלוצה העוברת לפני המחנה כמפגרת דוקא בדרך זו של איחוד העובדים. ורואה הוא בצער, פי אם בכמה וכמה ארצות, במקום שמבחינת הרמה התרבותית רובצת תהום בין עמלי הגוף והרוח, כבר הגיעו שם הסתדרויות המורים להצטרפות גמורה להסתדרויות העובדים הפלליות, הרי אצלנו, שממקבת בור אחד נוקרנו, שהאינטליגנציה שלנו אינה מבני אצילים הפועל שלנו רחוק רחוק מהיות „עם־הארץ“ — דוקא כאן אחרו פעמי האיחוד. אולם עם כל שאיפתנו לאיחוד אמיתי, הרי חוששים אנו יותר מאשר לכל לאיחוד מזויף, למיקח טעות, לעיסוף דברים באיצטלה זרה. משאלתנו היחידה היא, פי השאלות תוצגנה בלי לב ולב, בגלוי ובאומץ, לכל מלוא קומתן. שהדברים יהיו ברורים. ברורים לציורי הועידה, לכל מורה באשר הוא, וגם לנו, לכלל העובדים, המלוא את הועידה בהתענינות ובברכה.

אלול תרפ"ז.

בוועידה החמישית של „אחדות-העבודה“

(תל-אביב, ירח בחשון תרפ"ז)

על המצב בארץ

אינני חושש, כי מישוהו יקנא בגורל אשר נפל הערב בחלקי — להרצות על המצב פיוס בארץ. הייתי מסכים לשליחות זו בלב יותר קל, אילו ידעתי תרופה להקלת המצוקה, או אילו היה לפחות בכוחי להחריד בזעקת-שבר את השאננים, לא רק מרחוק, כי אם גם בקרבנו. אולם כזאת אין אתי, והלנאי שועידתנו פולה תסייע להפעלת הישוב, לפקחת עיניו ולחידוש הכוחות בעם העברי ליציאה מן המצוקה. תפקידי אני לפתוח בשיחה גלוית-לב על הנעשה אֶתנו פיוס בארץ. לא אַעמיד פנים פאי־ש כלכלה, אם גם אשתמש במספרים. אדבר מתוך נסיון מפעלנו. אם בירורינו יסייעו להתגברות פנימית, לגיבוש הפוח הדרוש להחזיק מעמד בארץ, תהיה זאת הזכות הכי-גדולה לוועידת פועלים בארץ-ישראל במצב הנוכחי.

מתיאור המצב עצמו בגילוייו השונים אני רואה את עצמי פטור. הנאספים כאן, צירים ושומעים, יודעים זאת מבשרם. די לנקוב את המספר של לשכות-העבודה — 6000 מחוסרי-עבודה. בציפורנו הקטן מספר זה, אשר בו תלויים עוד כמה וכמה נפשות — ומאחורי חוסר-העבודה עומד מחנה שני של „חוסר-מחיה“ — הוא הרבה מאד. והדבר העושה את חוסר-העבודה ליותר מאסוף סוציאלי רגיל הוא, כי פרוכים בו עוד שני חזיונות — פחיתת עליה ויציאה.

אגב, שלושת החזיונות האלה — חוסר-עבודה, עליה ויציאה, — הולכים אצלנו מאז בד בבד. בראשית תרפ"ד, אך התגברו התקוות לעבודה, גברה גם העליה, ובאותו חודש שהחל ניכר המשבר החלה גם העליה להיחלש. המשבר פוגע איפוא לא רק בחלקי הישוב הנגועים, אלא במפעל הציוני כולו. וחובתנו ללמוד ולהפיר מנין בא עלינו המשבר בארץ: אם משום שהמשק הארצי הגיע עד משבר, או מסיבות התלויות בשוק העולמי, או אולי אינו אלא פרי סיטואציה פנימית בתנועתנו.

שנה מחלה, המשותפת אצלנו לחוגי הפועלים הנקראים „שמאל“ עם חוגים אחרים אשר מחוץ לציבור הפועלים, והיא הנטיה לעשות את המפעל

הציוני, הקשה מאד, ל„קל“. ואם אין להם היכולת להקילו במעשה הרי הם מקילים אותו בתיאוריה. בעלי תיאוריות אלו שמחים לקראת כל הזדמנות לבאר את חזיונות חיינו לא מתוך הסתכלות בנעשה בתוכנו, אלא על ידי חוקים שמחוצה לנו. ונזשאי שיטות אלו משני הקצוות ניסו לבאר באופן פחות או יותר שזה את החזיון של העליה הרביעית.

ציונים טובים וכשרים התחילו רואים את המפעל הציוני כולו כהעברת הגולה היהודית על קרבה ועל פרייה לארץ-ישראל. את שאיפתנו לקרקע דוקא ואת כל היצירה המשקית של הפועל, שתפשה עד פה מקום בפותל המזרחי של הציונות, ראו חוגים אלה פמתנגדות למציאות ול„טבע“ היהודי. הלך-רוח זה נתלה בעליה הגדולה ונתן את אותותיו בהסתדרות הציונית והביא לידי מה שהביא.

גם בקצוות ידועים של תנועת-הפועלים באה בקשר עם העליה העממית, שפה ציפינו לה, ההשליה העצמית. הנה נמצאה הדרך הקלה בניגוד לדרך הקשה והחמורה של יצירת משק עצמי, של צבירת הון לאומי, דברים בל ידעום פיעלי העולם, לא פתובים בשום ספר, ושהפועל צריך היה ליצרם בעצמו ולהרכיבם בתנועה הציונית לפרקים גם בעל כרחה. למה המאמצים והקושי, אם אפשר לסמוך על עליה זו, שתיצור בעצמה את הרכוש ואת המשק ותניח לפועל לחיות, „ככל העמים“, אותם החיים הקלים הנוחים, שאליהם מתגעגעות מפלגות ידועות אצלנו.

אולם בינתיים נפלה איזו טעות קטנה בחשבון.

העליה הגדולה אשר כמזה עוד לא ראינו ואשר לה חיפינו צפה ובאה, אף על פי שזמן מועט לפני בואה הוכיחו אקונומיסטים רציניים בהוכחות חותכות, פי אינה אפשרית. ככל העליות לארץ-ישראל, באה גם זו לא מתוך כוח-הקליטה שנתגלה בארץ אלא מתוך כוח הדחיפה הפנימית והלחץ החיצוני, הפועלים בחיי העם. ארץ-ישראל לא היתה מוכנה לקלוט אותנו לפני עשרים שנה ולא היתה מוכנה לקלוט את העליה הגדולה לפני שנתים. משטר מדיני ותנאים משקיים מתאימים טרם היו בארץ-ישראל. אלה עודם צריכים להינצר. אנו צריכים לבנות לנו את המקלט בארץ-ישראל על צחיח סלע ובעמל נמלים, פשם שההולנדים בנו את ארצם על גלי הים. אולם גל העליה שבא לארץ-ישראל היה סחוף דווי, לא מתישבים בוני

ארצות. פוחות היצירה המשקית וכוחות ההסתגלות לפעולה פרודוקטיבית היו כאן פחותים, וכוח מדריך ומחנך, אשר לא נחת וידע להציג דרישות, להעמיד את היחיד לרשות בנין הציבור, לא נמצא. העומדים על יד ההגה, חכמי־הפספים של ההסתדרות הציונית, נהנו ש„העגלה הולכת בעצמה“, וכשבאה הירידה ידעו אך לדחוף את העגלה במדרון.

במשך השנתיים באו 50.000 נפש, החלה „התישבות“ ללא חקלאות וללא תעשייה. גם הקריאה לתעשייה הנשמעת עתה פהמצאה של חוגים ידועים באה כבר אחרי החל המשבר, אולם כל זמן שאפשר היה להיבנות משכר־דירה, מקניית מגרש ומכירתו, לא היה „חשבון“ לטפל גם בתעשייה. גם המסחר הממשי — סחר החוץ — לא נתרחב בהרבה. התישבות זאת אשר בה חיינו שנתיים ואשר שמחנו פולנו לקראתה, מתוך תקוה כי סוף סוף תפרוץ לה דרך, נתקיימה אך על חשבון העליה, האובנקט היחידי שממנו אפשר היה להתפרנס גם בלי חקלאות, בלי תעשייה ובלי מסחר.

בראשית שנת 1924 הוקמו בתל־אביב בלבד בנינים בסכום של 408000 לירות מצריות, בשנת 1925 — ב־1,465000 לירות. אין עיני צרה בבנין. ארץ בלתי בנויה אנוסה להקדיש חלק הגון מתקציבה, גם במשקים החקלאיים, לבניה. אולם השקעה זו בבנינים פי 5—6 מאשר בכל ענפי המלאכה והתעשייה הביאה לידי כך, שדי היה עיכוב פל־שהוא בבולמוס הבורסאי — בורסה של עליה — למען תיעצר במהלכה כל המכונה.

במשך כל הזמן של העליה וההתישבות הזאת היו בארץ־ישראל גם אפשרויות של השקעות יותר פוריות, היו אפשרויות גם ליצירת משק קפיטליסטי מכניס בענפי חקלאות וגם בתעשייה. רק הספסרות הקרקעית וחלום בנין ארץ־ישראל על יסוד ניצול העליה בלבד עמדו למפגע לכל יצירה ישובית רצינית. בתקופה זו נפגשנו בנקודת־שיתוף אחת — אנו, זקני הפועלים, עם אנשי ריבנו, אשר עמדנו אתם במערכה בעניני עבודה בכל זמן היותנו בארץ, עם זקני האפרים. את שנינו איחד החוש לקרקע, המנוף העיקרי בבנין ארצנו. אבל מי היה שומע אז, בימי המחול של „בנין סטיכיי“ זול, לדברי אנשים, המכונים גם פיום בעתונות הציונות הרשמית, „אנשי תיאוריה ודוגמה“?

לא אטפל עתה בניתוח, מי נמי שימש גורם ראשון להתחלת

המשבר. חשוב לנו פרגע להפיר פי המשבר נהפך ממשבר כלכלי של חוג מסוים למשבר ציוני, אשר קשה להירפא ממנו. אולם המשבר הציוני אינו הכרחי. הפסיכוזה של המשבר והפניקה המנופחת בעזרת כמה חוגים ציוניים הן שמגבירות את המשבר עצמו. יש איפוא צורך לבדוק באיזו מידה החלה משבר זה של העליה הרביעית את כל המשק הארץ-ישראלי, הנשאר בו עוד מקומות בלתי-נגועים?

אני מרגיש את עצמי פטור מלדבר על המשק הערבי, אשר חוקי הפלפלה שלנו אינם חלים עליו. יש לנו בארץ-ישראל שני מעגלי-פלפלה שאינם נוגעים כמעט אחד בשני, והם מחוברים ביניהם אך על ידי מסתם אחד המוציא מן המשק היהודי אל הערבי, אולם הסתום בפני אפשרות של הכנסה מן המשק הערבי אל היהודי. אולם יש לנו בארץ-ישראל משק ארצי כללי, שפולנו מעונינים בו ושעל פיו יש למוד את התפתחות הארץ. רבים בינינו המתלוננים על הפסיביות של מאזן המשק הזה, אולם פסיביות של המאזן אינה תמיד ראייה למצב ירוד של המשק. המאזן, למשל, של העם העברי בארץ-ישראל מוכרח להיות פסיבי, כי הוא צריך לקנות קרקע ולעשות השקעות גדולות. פסיביות כזאת שיצירה בעקבה היא הכרח חיובי. מחריד הוא אם המאזן הפסיבי בא מתוך שמוציאים מן הארץ מיליונים לצרכי תלבושת ואוכל מבלי ליצור דבר במקום. למען קבל מושג מן ההתפתחות הכלכלית האמיתית של הארץ יש צורך להתעכב באופן מיוחד על ניתוח האקספורט. הנה בשנת 1922 הגיע האקספורט של ארץ-ישראל ל-1,070,000 לירות, ב-1923 — ל-1,140,000, ב-1924 — ל-1,200,000 וב-1925 — ל-1,290,000. לפנינו גידול מתמיד ושיטתי. ישנם גם סימנים מובהקים להתפתחות התעשייה בארץ. ב-1922 הוצאו פרודוקטים מעובדים מן הארץ בסכום של 165,000 לירות, ב-1923 — 260,000, ב-1924 — 280,000 וב-1925 — 300,000 לירות. מספרים אלה מראים, פי המשק הארצי שלנו, אף כי אינו מתפתח במהירות הדרושה והאפשרית, מפאת חוסר התנאים הפוליטיים והמשקיים, הרי הוא נמצא בכל אופן במצב של התבססות והתקדמות מתמידה.

אם נפנה למשק היהודי נראה, פי המשבר האיום והנורא של ארץ-ישראל והציונות הנו בעצם אך משבר של שתי ערים — תל-אביב

ועפולה. חלשים הם סימני המשבר בירושלים, וגם בחיפה אין חריפותם ניכרת. ואם נעזוב את השטח העירוני נראה, כי בכפר עוד לא היה אולי זמן פזה של גידול הרכוש וההכנסות פתקופת־משבר זו. אילו היו מנבאים לאנשי־מעשה ציונים לפני שנים אחדות הכנסה שנתית בפתח־תקה של רבע מיליון פונט, היו בודאי מקבלים זאת באותו הלגלוג ל"בטלנות", שמקבלים את אמונתנו בפרודוקטיביות המשק שלנו. החקלאות הקפיטליסטית נבנתה דוקא מחורבנה של העיר, לפי האמרה הישנה: "לא נבנתה צור אלא מחורבנה של ירושלים". כיום מגיע שטח מטעי הפרדס שלנו ל־12000 דונם מתוך השטח הכללי של 30000 דונם. ושטח זה הולך וגדל משנה לשנה. בשנתים האחרונות ניטעו 4500 דונם, זאת אומרת, יותר משליש השטח אשר בידינו. השנה עומדים להינטע עוד 6000 דונם, ואם לא יקרו עיכובים יגדל שוב בשנה זו הענף המכניס העיקרי של החקלאות העברית ב־50 אחוזים. מחוץ למטעים יש עוד פינות בחקלאות, שיש בהן הצלחה והתבצרות, אם גם אטית יותר. כשנסגרו לפני העליה הקפיטליסטית פתחי המסחר והספסרות במגרשי תל־אביב, נפתח להם השער לפעולה ולהשקעה פרודוקטיבית ובטוחה יותר בחקלאות.

אולם לא נכון, כי המשבר הוביש בעיר את מקורות התעשייה ושלל את אפשרות התפתחותם של מפעלים חדשים. הנה היתה זה עתה תערוכה של תוצרת הארץ. חותם המשבר טבוע עליה, כמובן, אולם השתתפו בה 98 מפעלים, מהם 34 חדשים — ילידי שנת המשבר. 35 אחוז של מפעלים אלה התפתחו איפוא דוקא בשנת־מצוקה זו. מחלקת המסחר והתעשייה של ההנהלה הציונית עושה מפעם לפעם ספירות, ולפי מספריה היו ביולי 1925 — 547 מפעלי חרושת ומלאכה, בהם 4792 עובדים והון של 1.600.000 ל"מ. ביולי שנה זו, בעצם שנת המשבר, נמצא מספר המפעלים (לאחר שלפי הודעת בעל הספירה הוא הוציא כ־60 מפעלים ועירים מתוך הספירה) גדול ב־45, מספר הפועלים גדול באלף איש וההון המושקע — ב־200.000 ל"מ. וגם במקום הנגוע ביותר, בתל־אביב, ישנה אף בשנת־משבר זו התפתחות החרושת. רוב התעשייה כאן משתמשת להנעתה בכוח החשמל, ויש למדוד את התפתחותה במידת השימוש בחשמל לצרכי תעשייה. והנה בחדשי ינואר — יולי 1925 הוצאו למטה מ־400.000 קילוןט, ובאותם החדשים

ב־1926 — שנת־המשבר האיומה — 462,000 קילונט, וזה לאחר שמפעל גדול ב„סיליקט“ חדל לעבוד. הרי ששנה עדיין גם בתל־אביב יצירה משקית ואינציאטיבה הנלחמת על קיומה נגד כל המפריעים. וצריך לציין שבשנה זו נתבצר ענף האריג, שאנו עומדים עדיין בראשיתו ותולים בו תקוות. פדאי להזכיר את מפעלי „לודזיה“, קֶרסו ו„מנור“, וגם את המאמצים בפיתוח ענף צמר־הגפן. כל זה מראה על פוֹח־יצירה משקי ועל מקומות פתוחים — אם גם לא בטוחים עדיין — ליצירת נכסים.

לנו ביחוד פדאי להתעכב על עוד הופעה אחת בעיר. דוקא שנת־המשבר נתנה דוגמאות של יצירות משקיות חשובות בתנועת הפועלים העירונית. יצירתנו הקואופרטיבית בעיר — אבן זו מאסו הבונים, אשר לא העמדתנו מעולם במדרגה אחת עם יצירתנו הקואופרטיבית בחקלאות — יצירה זו גדלה השנה כמעט באופן סטיכי. בשנה שעברה היו בכל הארץ 22 מפעלים קואופרטיביים שלנו, כיום קיימים 76 המעסיקים 879 פועלים. לא פולם, אמנם, מפעלים חדשים. יש בזה ריאורגניזציה של כמה מפעלים שנהפכו לקואופרטיבים, ואשר בעליהם באו דרך הקואופרטיב להסדרות. עוד בשנה שעברה ראיתי קואופרטיב אחד שעובדיו יהודים עם כל סימני המעמד הבינוני: בעלי זקן ובני גיל בינוני — והם אמרו לי: „לא מן הפועלים סתם אנחנו. היינו בעלי־מלאכה ואימנים. אולם נִכְחַנו, פי טוב לנו בעבודה משותפת והתאחדנו ונכנסנו להסדרות“. השנה גדל מספר הקואופרטיבים מסוג זה. ורבתה ההתכנסות וההתבצרות סביב המעמד העובד. זהו חויון המראה על הדרך להצלת אנשים בשביל עבודה פרודוקטיבית. ויש בהופעות אלה, כמו גם בהופעה של תחילת הארגון הקואופרטיבי של הנהגים בהסדרות — אלמנט שאינו נוח ביותר לארגון ולקואופרציה — לא אך נצחון מוסרי, אלא גם נצחון משקי על דרכנו.

עלי לעמוד ביחוד על עוד שתי עובדות, שיש בהן כדי להשפיע השפעה מכרעת על התפתחות התעשייה. ראשית, מימונו של מפעל רוטנברג. מפעל זה שנלחם זה כמה שנים במאמצים חלוציים, אשר אינם מצויים במפעלי תעשייה אחרים, בקשי־עורף ובגבורה המקרבות אותו ביחוד לתנועת הפועלים, נגד כל הסכנות היהודיות והבלתי־יהודיות, למפעל זה הושג דוקא בשנת־המשבר מיליון הסכום 950,000 ל"מ, שהנו קרוב לחצי ממה שהושקע

עד עתה בתעשייה בארץ. הגשמת המפעל חשובה לא רק מצד עצמה, אלא בזה שהיא תבטיח תנאים נוחים יותר להתפתחות התעשייה בכלל. העובדה השניה הם השינויים שחלו השנה בתנאי המכס. שינויים אלה יכולים להיות גורם מכריע לטובה בגורלן של כמה תעשיות. על כל פנים, אין להתעלם משינויים חשובים אלה לשם קיום מצנת אפוזיציוניות גרידא. בכלל מפריוזים אצלנו בענין מכס המגן. יש צועקים ודורשים מתוך חוסר כל הבקנה בתנאי הפלפלה של הארץ מכסי הגנה בכלל, בשעה שלארצנו שאלת החיים היא שחרור ממס האַפספורט וחופש ההכנסה של הדרוש לנו מחוץ-לארץ.

אם נעשה איפוא את חשבון השנה בחקלאות ובתעשייה ונסקור יחד עם זה את הדבר אשר קרה לנו, את הסבל שבו מתענה הפועל, את רפיון הרוח שתקף גם את החלקים הטובים במחננו, את היאוש והאכזבה בחוגי הצינונות ומחוצה להם, ואם נזכור יחד עם זה, שכל זה בשל פינה חלשה אחת שלא ידענו לרפאותה ויצרנו על ידי כך משבר פסיכולוגי מחפיר ומסוכן הרבה יותר ממה שנקרא המשבר של העליה הרביעית, כי אז נבין את חטאנו למצב בארץ ובינונות. אין מחזה נלעג ואין פשע גדול מזה של אותם האנשים, שהגורל מסר לידיהם את ההגה של המפעל הפלפלי של הצינונות והם עמדו בחיבוק ידים, שמחים לכל מפעל תלוש בזמן הגאות ואובדי-עצות בימי השפל, מבלי להניד יד לעזרה ומבלי להבין גם שהגיעה שעתם לפנות את מקומם, אם אין להם דרך. היה זמן בראשית המשבר שאפשר היה עוד לעכב את העגלה היורדת במדרון באמצעים לא גדולים, אולם אז ענו מחזיקי המפתח של הפלפלה הצינונית על דרישותינו ב...חשבונות עם הפועל העברי. עתה קשה המצב יותר ואם גם אין בידנו תרופה מהירה והצלחה, חובתנו לבדוק מה נעשה ומה אפשר וצריך היה להיעשות ולא נעשה.

לא ארבה דברים על הממשלה והעיריות. הממשלה בארץ-ישראל פטורה, פידוע, מפל חובה כלפי האוכלוסין וביחוד כלפי האוכלוסין העבריים. בידי הממשלה היה להצילנו בנקל מן המשבר. יש לה תכניות בשביל המדינה, גם צורך ריאלי במפעלים כבירים, אשר אילו נעשו אך התחלות להם והיינו ניצולים מחוסר העבודה. רגילים אצלנו להילחם בממשלה בשטח הזכויות

המדיניות. מבחינת ההגנה על כבודנו ודגלנו זה גם נכון, אולם מבחינת צרכינו הריאליים יש לנו מלחמה חשובה מזו, שבה אנו שותפים עם כל תושבי הארץ ושגורלנו תלוי בתוצאותיה לא פחות מאשר בזכויותינו המדיניות. אם הממשלה, בעלת המנדט, האחראית להתפתחות הארץ, לא בנתה פאן אלא פבישים איסטרטגיים, אם היא לא בנתה את הנמל, שהנו תנאי בעל ערך מכריע להתישבות ולמשיכת קפיטלים לארץ, אם לא תיקנה גם את התיקונים האלמנטריים בחופים לשמור על הסחורות מקלקולים והפסדים עצומים, הרי זה עולה ביוקר רב לכל תושבי הארץ. תעשיית דפוס, למשל, היתה יכולה להיות בת ערך בארץ. אך לא רק שיש פאן מכס על הנייר, אלא משלוח־נייר אחד שנרטב בגלל תנאי הפריקה הגרועים עולה יותר מסכום המכס שמשלמים במשך השנה. ואילו דאגה הממשלה האנגלית לצרכים אלה אף בחלק ממה שהיא דואגת לתשלום תכופ של החוב העותומני והחוב לאנגליה, כי אז היתה יכולה להבטיח בעבודה את פולנו וגם לקיים את הטמפו של העליה. והוא הדין בעיריות. במידה שנעשית בהן עבודה, חלקנו מקופח בה. התקציב של העבודות הציבוריות של הממשלה הוא כ־100,000 ל"מ. תקציב העיריות עולה גם הוא לסכום כזה, ובכל אלו אין כמעט דריסת רגל ליהודי. וההסכם בירושלים, שכבר התריעו עליו, לא נתקיים. ואם הוחלט כבר על בנין פביש בין המושבות העבריות — וזה חשוב לנו לא אך מפאת העבודה, אלא גם בתור גורם כלכלי לעצמו, — הרי הולך הדבר ונדחה משנה לשנה.

לא אשחית עוד דברים על המפעלים התלזיים בכוחות חיצוניים, אבל היו גם תכניות, ולא של חסד וצדקה, אשר היה בכוח מוסדותינו הפנימיים הציוניים להגשימן. בתחילת המשבר באנו בהצעות מפעלים פרודוקטיביים בטוחים לא פחות מכל אותם המפעלים של היוזמה הפרטית, שהבנקים השקיעו בהם כמה וכמה כספים. ואילו היה די מרץ ורצון, אפשר היה לשבור את המשבר בראשיתו, אולם אז לא היה לנו שומע, ואלה שבידם היו המפעלים הכספיים של הציונות עמדו לנו כזרים. אלה היו אנשי חוץ שלא התלכדו עם המפעל הציוני והיו רחוקים לו. אולם גם הישוב עצמו לא גילה כוחות של הרגשה, הקשבה והבנה מעשית למצב בארץ. כל מפעל וכל אינציאטיבה הומתו על ידי קפאוננו של הישוב, וכל הצעה הכי־פשרה ותמימה

שבאה מצדנו להקלת המשבר נפגשה כמפעל מעמדי, פ„טריפה“. המפעל של „אוצר הישוב“ אשר הגוהו אנשי תנועת העבודה פמוצא מן המשבר וכמנוף לארגונו הלאומי גם יחד נתקבל כאמצעי מעמדי, מפני שהוא נובע מצרכי העובד הסובל. יחס זה של כל אלה אשר עליהם היה מוטל ובידם היה להגשים את דבר „אוצר הישוב“ מוכיח על תפיסתם האל-מעמדית של הלוחמים כביכול נגד ה„מעמדות“.

אולם בזמן זה נמצאו חוגים בישוב אשר מצאו את מקום התורפה ואת דרך המלחמה הנכונה. הם באו להציל את העיר מן הבולשביות ההורסת והכריזו מלחמה על עיריית תל-אביב. לא אגע כאן בהשפעתה ובתכונה המוסרי של מלחמה קדושה זו. אבל היא קיצצה גם את האפשרויות הכלכליות והורידה מתוך אַמביציה מעמדית את הניבו של העיר פולה. זו היתה עזרת הישוב במשבר.

חובה עלינו לעמוד גם על הפעולות שנעשו על ידי הכוחות המעטים בישוב, בציונות ובתנועת הפועלים לסתום את הפרצה כאשר יכלו. לא אדבר על מחלקת העבודה, שמעשיה ועזרתה החיה פלולים בכל אשר נעשה. לא אדבר גם על „סולל בונה“, העומד בשנים טובות ועוד יותר בימי המצוקה פחומה בצורה לעבודה. אעמוד במקצת על פעולותיה של עיריית תל-אביב שהוכתרה בשם „עיריית הפועלים“, ואשר אחד מראשיה טרח להסיר מעליו את הכתם הזה. עירייה זו, הנתונה במצוקה קשה, אשר מבפנים קמים עליה לקפד את פתיל חייה, ידעה למרות הקטנת הכנסותיה והרעת המצב, שבאו לא רק בעקב המצב הכלכלי הכללי הקשה, לעשות פעולות חשובות להצלת המצב. יום יום מעסיקה העירייה 300 איש. היא הכפילה את תקציב העבודה הציבוריות שלה, ולא מעשים פילנטרופיים לשם החזקת הפועל נעשים באמצעים אלה, אלא נעשית העבודה הנחוצה להחזקת העיר ופיתוחה. העירייה בנתה את כביש הצפון, העתיד לשמש גורם להתישבות חדשה, היא בנתה בתי-ספר והקלה את חיי העובדים בעיר על ידי ביטול שכר-הלימוד. וטוב שנדע להעריך את כל כוחות היצירה אשר רוכזו בארץ ואת אשר פעלה ההסתדרות למרות כל חולשתה והמפלות אשר הופתה, ולמרות אשר לא כל חלקי ציבור הפועלים חדורים עדיין רצון גמור ליצירה. וכדאי שידעו, כי עוד בראשית תרס"ג — לפני 4 שנים — היו בכל המושבות

בארץ־ישראל 500 פועלים עברים. בתרפ"ד, לפני תקופת הטבק ולפני הינסד חבורת „מעבר“, עלה המספר ל־850, בנובמבר 1925 — ל־2575 ובספטמבר שנה זו ל־5313. גם בשנה זו של המשבר הכניסה איפוא ההסתדרות החקלאית מן העיר ומהעליה החדשה 2000 איש לעבודה חקלאית.

מפעלנו במושבה אינו אידיליה בשביל הפועל. שכר העבודה אינו נותן כל אפשרות של קיום. הוא מגיע במקרה הכי־טוב לשבעה־עשר וחצי גרוש באופן בינוני. גם חוסר־העבודה הנו תופעה רגילה ומגיע ל־25 אחוזים. רבים מספרים נפלאות על תקופת פיבוש העבודה לשעבר ועל האידיאליות של הפועל מאותם הימים לעומת הפועל של ימינו. עלי להעיד, כי בתנועת הפועלים ובתנועת פיבוש העבודה של עכשיו לא רק ספוגים כוחות נפש כפירים, אלא גם דרכיה ותוצאותיה מכוונות הרבה יותר למטרה. וגם מצד התפיסה מסוגל הפועל עם הסתדרותו המעמדית לכבוש יותר עבודה במושבה מאשר הפועל האידיאלי והאידילי לפני 20 שנה, אשר שטח החיכוכים שלו עם האפר היה הרבה יותר גדול מזה של הפועל המארגן את חייו בקיבוציו ובהסתדרותו ונפגש עם האפר אך בעבודה. הפועל של ימינו הוא אשר חידש את פני המושבה. הבניה והעבודות הציבוריות שהיו במושבות כמעט אך בידי ערבים, נעשות עתה כמעט אך בעבודה עברית. החדירה למושבה נעשית פיום על ידי הפועל העברי המעמדי במאמצי כוחו ומאחו בלבד. אפילו את העזרה המינימלית של השרשת הפועל במושבה, המצאת קרקע ומגרש, אשר יקלו על התנאים הבלתי־אנושיים בהם חי הפועל, יכולנו לכבוש לנו אך מתוך מלחמה. בזבזו כזה של כוחות אנושיים, הפקרת הצבא שלנו לחיים ללא מעט קרקע, בלי קורה ובלי לחם, חוסר דאגה כזה לעובד לא יתכן בשום ציבור הדואג לקיומו.

יצירתנו במושבה לא היתה אך משקית. היא היתה לתנועה מחנכת ומדריכה. הודות לה גדלה התנועה הקיבוצית בארץ, וניתנה דחיפה לגידול קיבוצים גם בחוץ־לארץ. ועתה פוגשים במקום הפועל הבודד — המדוכא ומר־הנפש, הבורח מן המושבה אחרי עבודה מנונת של כמה שנים — פינות של חיים קיבוציים, קני יצירה, מחשבה ואחריות לגורל התנועה, תאי התכוננות להתישבות ולחיים משותפים. ויותר משגשג לזקוף תנועה זו לחשבון המוסדות. יש לזקפה על ההתאמצות העצמית הסטיכית של התנועה,

כאן עלי להזכיר עוד יצירה משקית אחת, שנבּוּני הפלפלה לא קוּוה מראש — יצירת הפועלת בארץ. כמה דיברו ציונים ואנשים טובים על הצורך בחינוך האשה העובדת, על זה שהחקלאות העברית לא תיבנה בלי עזרת האשה, אולם הדברים לא נשאו פרי עד שִקְמַת, הפועלת בארץ־ישראל. וכשבמשק הפללי היה צר המקום לעבודה ולהכשרה לעובדת הוקמו משקי פועלות, שהחלו להיאבק על קיומם עוד לפני המלחמה¹ ושהגיעו עתה למדרגה גבוהה ומעוררת כבוד לא רק בעינינו. עתה, בשנת המשבר, ניתנה דחיפה חדשה ליצירה זו. המצב החמור של העובדת גרר אחריו יצירה חדשה — חבורת הפועלות בעיר. עובדה היא, כי אחרי הטפות של שנים על הספקה עצמית, על חקלאות אינטנסיבית, על הצורך לשוּת פנים אחרות לעיר, לא נעשה בכל אלה דבר עד שבאה האיניציאטיבה של הפועלים, ועתה נוצר בצפון תל־אביב משק פועלות בן 35 עובדות, אשר הוּן ההשקעה בו הוא 20 לירה לנפש עובדת. העובדה שבזמן זה אפשר בהשקעה כה זעומה להעסיק אנשים בעבודה פרודוקטיבית מוכיחה על אפשרויות רבות לעבודה הצפויות גם פּוֹם בארץ־ישראל.

דיברתי את דברי לא רק כדי לעורר בעצמנו את ההכרה, שעשינו לכבוד התנועה ולגורלה, אם פי רוצה אני בהפרה מעמדית זו בתוכנו, שנדע להעריך את מעשינו, אולם פּוֹנתי את דברי למען נדע, כי פּשם שהיצירה הישובית שלנו הנה פרי הרצון המאורגן של האומה, כך גם ההרס והחורבן הנם פרי של הקִר־רוח ושל אִרְצוֹן. בעינינו ראינו הרס בתי־חרושת שבא לא מתוך תנאים אוּבְקטיביים אלא מתוך ספקולציה וקפריזים וחוסר אחריות לגורל הארץ. תנועת הפועלים הנה היחידה הנושאת בכל היקפו את הרעיון של בנין הארץ ומרגישה את האחריות לו. היא טרם גילתה את כל פּוֹחֵתיה הפּוֹטְנציאליים. גם מתוכה אך חלק הוא הנמצא בחפירות ההגנה ונכון לשבור את הקיר ולצאת למרחב. אילו יכולנו למלא את כל תנועת הפועלים היהודית ברוח זו של חלוציות, כי אז היינו מגיעים לגדולות!

מלחמת הפועל במשבר התבטאה לא רק ביצירה המשקית, אלא גם במידה גדולה בעזרת חברים סולידרית שנתרפוה במועצות העירוניות.

¹ [הקודמת]

אמצעינו קטנים הם, כמובן, והאפרט הארגוני שלנו אינו משוכלל ואינו מקיף את הציבור שלנו כולו, אולם ההתאמצות הפנימית של „גיוס ימי עבודה“ שנתנו בתל-אביב בלבד כ־3000 ל"מ, וקודם כל החילופין בעבודה, — למורת רוח לרוב חכמי הפלפלה שלנו — הם שאיפשרו לנו להחזיק מעמד פל־שהוא. הפיקחים אינם רואים, פנראה, איזו פניקה היתה משתררת גם ברחוב הפועלים אילמלא דרך חמורה זו של עזרה הדדית. יש שאנו שומעים כיום גם מתוך מחננו הצעות-חכמה מעין אלו: „להסיר מעל הפועל העובד את העול הקשה, העושה אותו, גם בשעה שיש לו עבודה, למחוסר-עבודה למחצה, להציל את החלק האחד לפחות“. הצעות אלו עם כל מעשיותן משוללות הן אותו שכל מעשי שבו מחוננת תנועת הפועלים, היודעת כי שום דבר לא יבנה על התפחשות הַדְדִית ועל המנוסה מן הסבל המשותף והעזרה ההדדית. אילו דבקה גם בנו שיטת ההתפחשות הזאת השוררת בחוגים האחרים היתה הפניקה משתררת גם בתוכנו והורסת את כל תנועתנו. ראוי לציין גם את מאמצי החדירה לשוק העבודה הערבי. פלוגת גדוד העבודה בתל-אביב הצליחה לחדור לבניה ביפו. קואופרטיבים שונים מצליחים לרכוש שוק לתוצרתם בערים ערביות. גם הגמלות העברית (שבזמן „הפריחה“ היתה נתונה להתחרות „העליה החמישית“¹, זו שעתה, עם הפסקת העליה, נסתלקה אף היא מן השוק). מנסה את מזלה בעבודות יפו. הדברים מענינים לא משום חשיבות תוצאותיהם הפלפליות, אלא משום שהם מעידים על מאמצי ציבור הפועלים ומלחמת קיומו.

לא הייתי רוצה שיראו בדברי נסיון לתאר את המצב בצבעים בהירים. אל יבואו להסתייע בי חלקי הישוב השאננים למען השקט את מצפונם. המשבר הוא בלי ספק כבד, ונוסף על כבדו הפלפלי הנהו יוצר מצב פסיכולוגי בארץ ובחוץ-לארץ העלול לספן את כל עבודתנו. אולם לפי הכרתי העמוקה אין זה משבר אורגני של משקנו בארץ-ישראל, אלא פרי מצב תנועתנו. כי לא נתמעטו ולא דללו מקורות המחיה בארץ-ישראל, ולא הוקטנה האפשרות ליצרם. ואיני גם אומר בזה, כי מקורות המחיה הקיימים בארץ מספיקים לנו.

¹ [„העליה החמישית“ — כינוי, פסי הליצינים, לחדירת המוני ערבים מחוץ

פי מספיקים הם לעליה הנדרשת. אבל הנסיון של המשבר מוסיף להוכיח לי, פי אין בכוח הגידול הסטיכי וההון הפרטי שיבוא „מאליו” ליצור את מקורות המחיה החסרים. אילו היה לנו מנוף כלכלי ציבורי שידע לכוון את הרכוש הפרטי ולהפכו לנכסי צאן ברזל, לא היו הכספים שנכנסו לארץ שבים פלעומת שבאו והיו משמשים פוח מפרה. לעינינו הם היו לפרקים גם לכוח מפריע. יש להכיר, פי בולמוס הבניה והספסרות הקרקעית, אשר בשעתו ראו בו רבים גורם חשוב ליצירת נכסים בארץ. היה לפרקים גם גורם לעיפוב התעשיה בארץ. הרנחים הקלים בבנין בתים ומקח וממכר במגרשים עמדו לשטן לתעשיה הדורשת עמל והרחוקה מרנחים קלים. ומצד שני יוקר החיים, הקרקע והדירה שימש גם הוא מעצור קשה לתעשיה בתל-אביב. היו גם מקרים סימפטומטיים שבעלי תעשיה פנו מתל-אביב ליפו בגלל יוקר הקרקע. והעיריה — לא זו של הפועלים פי אם זו שבראשה עמדו חוגים שהתימרו להגן על המעמד הבינוני ושגוללו עלינו אשמה פי אנו „גירשנו” את דלפינר — לא עשתה דבר להקלת התעשיה. דובר על הקצאת שטח למרכז תעשיה, כמו כן על מכון חשמלי מרכזי שיחכיר מקומות-עבודה לבעלי מלאכה ותעשיה זעירה — וכל זה נשאר מעל. האידיאולוגים של ההון הפרטי והגידול הסטיכי לא הראו כל פשרון להכשרת התנאים בארץ לתעשיה. נתגלה, פי מעמחנו „הבינוני” מסוגל במידה מועטה מאד ליצירת משק. פי הבורוזאזיה שלנו היא בורוזאזיה של ממון ובורסה, אבל לא יוצרת חרושת. אולם לא רק פוח היצירה הגדול של המעמד הבינוני מוטל בספק, גם האמונה ברכושו שהוא יביא לארץ יש בה משום אילוזיה. מאחרי אוננדה התחילו מדברים אצלנו על ההון הפרטי, ואילוזיה זו נתבדתה כבר לא פעם. מתוך נסיון של עשרים שנה קל להוכיח, פי אלינו לא בא הרכוש של המעמד הבינוני, אלא מעמד בינוני בלי רכוש. בעל ההון אינו בא אלינו כל זמן שרכושו אתו. ראינו זאת בציונות הרוסית האמידה. היא לא הלכה לארץ ישראל כל עוד לא נשטט הקרקע מתחתיה ברוסיה וכל עוד היו לה אמצעים לעשות מה בארץ-ישראל. ואותו דבר חוזר ונשנה בפולין ובגרמניה: גם שם פנו לארץ-ישראל אך אחרי המשבר הכלכלי הגדול, שהרס את קיומו של המעמד הבינוני ונטל מידו את אמצעיו. אנו יודעים אך מקרים בודדים בארץ-ישראל של חלוצים בעלי רכוש. הגירת המעמד הבינוני בדרך עלל

מתחילה כשהוא חדל להיות בינוני ונשארים לו אך השם והפרטנסיות. לא קל, כמובן, להשלים עם העובדה שהרכוש הפרטי היהודי נידון להישאר בגולה, אולם עובדה היא, פי הרכוש כל עוד אינו נדחף ממקומו אינו זו, וכשהוא זו הרי הוא בוחר לו את מקומו לא מבחינת האידיאלים הלאומיים שלנו. אלינו באים בעלי הרכוש רק לאחר קטסטרופה. גדול הוא הפוח החלוצי, אולם שליטתו חלה, פנראה, אך על מחוסרי רכוש, פשהוא נתקל בבעלי רכוש פג כוחו. ואם אין אנו רוצים להשלים עם המצב, להתיאש מקיבוץ גלויותינו, לותר על הציונות המרפזת המינים, פי אז אין לנו דרך אחרת אלא הגברת דרכנו מאז — דרך ההון הלאומי, המפעל החלוצי, הרצון הקולקטיבי היוצר וגילוי הפוחות הפנימיים של העם, אשר ייצרו גם את המכשירים הנאותים לניצול פוחות ההון, היהודי והלא-יהודי, לשם הגשמת הציונות.

ואשר לתוכן של פעולתנו ההתישבותית צריכה תנועת הפועלים לברר לעצמה את היחס לענפים העיקריים של משק האומה: לחקלאות, למלאכה ולתעשיה. בחוגים ידועים, הדוגלים בשם התעשיה ועושים להם ממנה קרנים, רוחנת דעה, פי הפועלים אינם מעריכים את התעשיה ושמים מכשולים להתפתחותה, כשם שמקובל בחוגים חקלאיים ידועים, פי הפועלים מפריעים לאינטנסיפיקציה של המשק. גם זה וגם זה אינם אלא לזות שפתים, בשוגג או במזיד. כשם שעוד הרבה שנים לפני „מתן“ תורת האינטנסיביות טיפלו פועלים במאמצים רבים בחיפוש דרכים לחקלאות אינטנסיבית, פן רבות גילו הפועלים בזמנים שונים הבנה ורצון ליצירת מלאכה וחרושת. יש שתנועת הפועלים מתכנסת ומתרכזת בתקופה ידועה במפעלים ידועים, אולם תמיד ידעה תנועת הפועלים להתיחס בחיוב לכל מפעל פרודוקטיבי. וזכות מיחדת היא ל„אחדות-העבודה“ שידעה עוד בוועידתה הראשונה לשים לב למצב הירוד של הפועל העירוני ולהכריז על יצירה משקית קואופרטיבית בעיר ולא יחוד הפועל בכפר ובעיר. נלחמנו ונילחם נגד כל אילויה של בניית ארץ באויר באמצעות ספסרות ונוסיף להכריז על אמונתנו, פי אין יסוד להתישבות בארץ-ישראל בלי חקלאות ביסודה ואין תקוה לעם העברי בארץ בלעדי השתרשו בחקלאות, אולם יחד עם זה אין תקוה לרוב עברי בארץ, אם החקלאות אינה תלויה בתעשיה המנצלת את כל האפשרויות הגנוזות בארץ. מצד תנועת הפועלים היו מאמצים ונסיונות רבים ומהם גם מוצלחים, אולם

בעיני הממונים על פיתוח התעשייה בהנהלה הציונית אין מפעל תעשייה קרוי „תעשייה“ אם הוא נעשה על ידינו. בחקלאות התקדמנו והצלחנו להיעשות בה גורם הכרחי, הנושא והנשוא של ההתישבות שאין להדיחו, אולם בעולם התעשייה והמלאכה סבורים, כי די, ואולי עוד יותר מדי, אם בתעשייה תינתן לנו דריסת רגל בתור פועלים שכירים. אולם אנו צריכים לקבל עלינו תפקיד חלוצי גם כאן. בלעדי עזרת ההון הלאומי והקונטרולה הלאומית לא תיעשה גם העבודה החלוצית האינדוסטריאלית.

איהי השלמה עם המצב, ההשתחררות מהאילווציות של הון פרטי ועליה סטיכית, אלה מחייבות לא רק רביזיה אידיאולוגית אלא גם מעשית. זה מחייב אקטיביות יותר גדולה בציונות. הפועל הארץ-ישראלי לא היה, כמובן, מעולם גורם פסיבי בציונות. אולם מידת האקטיביות שלנו אינה מספיקה כיום, אנו יחדנו לנו פינות של פעולה בציונות, השלמנו עם המצב הירוד, עם חוסר הנהלה משקית אחראית וחוסר פעולה בפיונות אחרות. אנו נתנו לדברים רבים בציונות ללכת באשר ילכו ולא קיבלנו על עצמנו להכניס לכל הציונות את ערכי העבודה המוסריים והסוציאליים, כאשר עשינו בכמה מפעלים בארץ. המגמה להגביר את היצירה המשקית ואת כוח הפועלים בציונות אינה צריכה לטשטש את אפינו ההסתדרותי ולהוריד את דגלנו המעמדי — לא לטשטש אותו ולא להתחמק הימנו, כאשר נעשה סביבנו לפרקים, כי אם לגלוח את כל תכנו וחיוניותו. העיריה הנאמנה לעניני הפועלים אינה צריכה להסתלק משם-הגנאי „מעמדית“ — אגב, „מעמד“ הוא שם-גנאי רק לפועלים, אולם לא ל„מעמד הפינוני“ — כי אם להתגאות בזה שהנאמנות לפועל היא הנאמנות לעיר, לאוכלוסים, לציונות. בימינו אמנם גורו בשם המדע, כי בארץ-ישראל בניגוד לאומות העולם אין כלל מציאות מעמדית אלא מחשבה מעמדית. ובפני גזירת המדע מי יעמוד? כלום אפשר באמת שלא לפי מחוסרי-עבודה תהיה הרגשה של מעמד מדופא, מנוצל ומחוסר אפשרות העבודה והקיום — בשעה שבאי-כוחו יושבים בפנינץ-וירטשאפטסראט? כלום אפשר שלא לפועל מקופח זכות הבחירה לעיריה תהיה הרגשה של מציאות מעמדית ושל קיפוח פוליטי-מעמדי, בשעה שלפי המדע אין לנו, החיים במשטר קולוניאלי ובארץ של שני לאומים, כל מקום למלחמה מעמדית פוליטית? כלום יש לחשוב, כי מלחמתנו בתוך הבנין הלאומי המשותף על דרך הציונות,

על הקרקע הלאומי והמשק הלאומי, היא חלילה מלחמת-מעמד ? המדע אומר : לא. אולם ספק הוא, אם הפועל החי, בשר-ודם, ירפין ראשו בפני מדע זה, המדביק עליו שלט ומכריז : אין אתה מעמד כלל. „המדע“ הזה מענין לא מבחינה אידיאולוגית, פי אם מפאת הנטיה הפנימית הספונה בו להחלשת פוּחו ואַרגונו של הפועל. אין ספק, אילמלא הרגשת האחריות לגורל האומה והרצון ליצירה לאומית לא היתה תנועת הפועלים בארץ-ישראל מה שהנה פיוס ואולי לא היתה קיימת כלל. אולם יחד עם זה, אילמלא הסולידריות וההתלכדות המעמדית לא היה מתגלה אותו כוח היצירה שנתגלה בתנועתנו בכל ענפי החיים. כל טשטוש של הניתנו החלוצית הלאומית עלול לעשותנו לא רק לחוטאים לגורל האומה, אלא גם להחליש אותנו עצמנו, לעשותנו לסחופי זרם. וכל טשטוש מציאותנו המעמדית עם כוח ארגונה וסולידריותה, יחליש לא רק את ארגוננו וכוחנו, אלא גם את יצירתנו הלאומית.

מלבד מסקנות פלילות מחויבת ועידתנו להסיק מסקנות לעניני השעה, ולקבוע דרכי פעולה וסיסמאות שיעזרו להוציאנו מן המשבר. יש לנו בזה חובות פלפי חוץ וכלפי פנים. יש להגביר את התביעות, הדרישות וההתקפות כלפי אלה, אשר בידיהם להקל את המשבר. המלחמה בהתנכרות הממשלה צריכה כאן לתפוס מקום לא בין האחרונות. במשך השנים האחרונות לא ריכזנו מתוכנו במידה מספקת כוחות למלחמה על זכויותינו המדיניות והכלכליות. אם מתוך שאין בממשלה שומע לנו השתקענו בקוֹיטוז פוליטי, או משום התרכזותנו ביצירה משקית הננו מזלזלים לעתים בפעולה הפוליטית הדרושה, או משום גלגוג על ההכרזות הקואזי-פוליטיות הבאות מצדדים ידועים לא לשם מלחמה ריאליית, אלא למען ירשמו בעתונות חוץ, — על כל פנים פעולתנו המדינית אינה מספיקה. הכרחי סוף סוף להוציא ולרכז כוחות פעולה כלפי הממשלה, שדבר לא נעשה בה בלי לחץ. תולדות כביש יפו—פתח-תקוה, שחלק ממנו יעשה אולי סוף סוף על ידי „סולל בונה“, המלחמה הממושכת שנדרשה כדי שכביש זה יעבור על קרקע יהודי ויעשה בעבודה עברית, זוהי תעודה בולטת להתנכרות הממשלה לעניניהם וזכותם הטבעית של תושביה, לתביעות הפועל העברי המאורגן בפרט.

תנועתנו מוכרחה למצוא דרכי השפעה ולחץ בלתי פוסקים לחייב את הממשלה להשתתף במלחמה נגד המשבר. דבר זה אינו אך מענינה של תנועת הפועלים. העזרה המינימלית, שהממשלה חייבת ויכולה לתת, היתה יכולה להפסיק את המשבר ולחדש את מחזור החיים הכלכליים. ממשלה שאינה אנטייהודית היתה בלי ספק מרגישה את התועלת החובה של הפסקת המשבר וקידום החיים הכלכליים.

הפעולה השניה שלנו צריכה להיות הגברת התביעות והדרישות כלפי הישוב בארץ-ישראל, שהשאָרְנוּהו קופא על שמריו ורואה באַבְדֵן קיומו. דיברנו, אמנם, הרבה על חובת הישוב, גם הכרזנו על מפעל — על „אוצר הישוב“, מכשיר לשעה ולדורות. אולם במקום מעשה החל הויכוח אם הפלי הוא לשעה או לדורות, ואנו מתוך חשש, שמא התערבותנו האַקְסִיבִית תקלקל למפעל ותרחיק מאתו את החוששים לחותם „מעמדי“, ויתרנו על כבודנו, העמדנו את עצמנו מן הצד, וגואל לא קם. עתה במידה שהמצב הולך ומחמיר החרב מונחת על הצואר מוטל עלינו להניע את „אוצר הישוב“ לפעולה. אין להשלים עם זה שמועצת פועלי יפו תגייס במשך שבעה חדשים 3000 לירות ושאר הציבור יהיה פטור, ואם בוחלים אנו באמצעי דִּמְנִסְטֶרְצִיה ידועים שאינם מכוונים לבנין ולהצלחה אלא להסערת הרוחות, הרי אין להשלים עם השקט והפסיביות הפושעת של הישוב בארץ-ישראל.

אנו צריכים גם לחדש עתה שוב את המאמצים שהתחלנו בהם לגבי ההסתדרות הציונית. איני רוצה פי יתקבל הרושם מדברי, שאני מקיפים בקו שחור אחד את כל החוגים הציוניים. ב„שמאליות“ מסוג זה אין לנו להשתעשע. בציונות, בהסתדרות ובהנהלה של היום ישנם שני זרמים שלא תחמו אולי בעצמם תחומים מסוימים ביניהם. ישנו החוג הציוני הנושא באמת את החזון הציוני ונאלץ, אם בלבב שלם או לא, להישען על פוחות היצירה בארץ. רופין, וייצמן וגרינבוים מוכרחים בתפיסתם ובפעולתם המעשית להיאָחוּ ברעיונות העבודה והיצירה שהתנה ציבור הפועלים. כשהוצעה קרן היסוד אולי לא ידעו פי פועלים פשוטים בתוכנו הקדימו את הרעיון על הון לאומי, וכשמדברים על הלנאה לאומית אולי אין יודעים פי תכניות אלו והגו וטופחו זה מזמן בקרב אלה שאין השפעתם על המכשירים הפיננסיים והמדיניים ניכרת. העיקר הוא שאנשי הרעיון והיצירה בציונות הולכים

בדרפנו, דרך ההון הלאומי והעבודה החלוצית. לעומת זה יש בציונות חוגים אחרים. מומחיותם אמנם לא נתבטאה בהקמת מפעלים פלפליים או בהגברת כוח הציונות באיזו דרך אחרת, בהגברת התעמולה וכדומה. כל אשר נוצר בציונות — הקולוניאליזם, קרן הקימת, קרן־היסוד — על ידי חולמי החלומות נוצר; חכמי הפלפלה חכמתם נתבטאה אך בנטיעת זרות למפעל הציוני בתוך המוסדות הציוניים הקיימים. עלינו לחזק את החוגים העושים את שליחותם, להגביר את הלחץ ואת הפעולה של ציבור הפועלים ולהשליט את תכניותינו ורעיונותינו בעבודה הציונית פולה, כי אין דרך אחרת לציונות. אעבור עתה לפעולתנו הפנימית המתחלקת לשני ראשים, לעבודה פלפלית וחינוכית ארגונית. עלינו להפיר, כי כל תכנית שנציע לא תתגשם אם לא נתיצב ראשונים במערכה. עלינו מוטל לשבור את המשבר במפעלי חידוש.

ההתיישבות החדשה. אם גם תתגשם בהיקף יותר קטן משהוכרז, יש בה כדי לעודד.

המשרד הקבלני. הוא נוצר לגדולות וערכו יכול להיות עצום גם להכשרת מעמד פועלים חקלאי וגם ליצירת המשק החקלאי בארץ. עלינו לטפח מוסד זה ולרכוש לו את אמון הקהל ועזרת הציבור הציוני, להעמיד לרשותו אמצעים ואנשים ולעשותו לאב־המון־פעולות.

העברת חברים מן העיר לכפר. לא יציאה של מועטים, בודדים, כי אם תנועה רצינית, מפה גלים, קיבוצית, כמו לפני שלוש שנים בהינסד „מעבר“. יש בקרבנו אופטימיסטים המאמינים באפשרות העברת 5000 פועל נוספים למושבות, ויש שוללים כל אפשרות של הוספת פועלים. יסוד יסנו לכל חשבון. גם לחשבוננו של סמילנסקי לפני שנה, שאין כל אפשרות להרבות פועלים עברים במושבות, היה יסוד, ובכל זאת נכנסו לתוכן במשך השנה 2000 פועל. ויש יסוד גמור להניח, כי במאמצים הדרושים מצדנו נכניס גם השנה 2000 פועל מן התנועה שתקום בעיר ומן העליה החלוצית.

מפעל שהצליח מתחילתו ושיש להמשיכו ביתר תוקף הוא: חבורות הפועלות. לשם „תערוכה“ ותעמולה יכולים אולי להסתפק בחבורות הקיימות, אולם השאלה בשבילנו היא איך להילחם בחוסר־העבודה של הפועלת. האמצעים הכלליים אינם מספיקים לכך. יחד עם זה נוכחנו, כי

אָרגון הפועלת לחבורה ולמשק הצליח יותר מארגונים אחרים. הנסיונות האחרונים וההצלחה לאפשר בהשקעות קטנות קיום פרודוקטיבי מחייבים את ההסתדרות לאזור פֹּחַ ולהחליט לִבְעַר אחרי חוסר־העבודה של הפועלת על ידי יצירת החבורות. בוועדת הפועלות שמענו מלגלות מתוך יאוש וספק ליצירתנו המשקית. שמענו את התיאוריה על הפנין שיעשה מאליו ועל הפרובלימה של ה„איחוד“ והועד האנגלו־רוסי בתור הפרובלימה העיקרית של תנועתנו. שמענו חברות שספגו לתוכן ביטול, לעג למאמצי הדור הישן, אולם המאמצים המשקיים עוטרו בהצלחה שלא קיוונו לה. ואם אפשר כיום בהשקעה של עשרים, ואפילו חמישים לירות, למנוע פועלת מחוסר־עבודה ולהכניסה ליצירה פרודוקטיבית בסביבה תרבותית מחנכת — הרי חובתה של תנועתנו לעשות זאת.

המצב הנוכחי מחייבנו לרכז תשומת־לב מיוחדת לקואופרציה העירונית היצרנית. אין כיום תקווה לרכז את פעולתנו הקואופרטיבית במפעל תעשייתי גדול. בן־גוריון דיבר לפני שלוש שנים על חובתנו להיות לחלוץ התעשייה, אולם הדברים טרם לבשו עור ובשר, ואין אני מעז לחדש את החלום ברגע זה. אולם קיים בארץ הענף הטרידיציוני היהודי — המלאכה — ההולך ונחרב בתחומי הגולה ומבקש לו תיקון בארץ־ישראל בעזרת הקואופרציה. פיתוח הקואופרציה הזאת נדרש מאתנו הן מצד הפיתוח של ענף משקי זה והן מצד ריכוז האלמנטים, העלולים להתמוג עם תנועת הפועלים ולהיות לברכה לארץ. לפי הידיעות שאספתי השקיעו חברי הקואופרטיבים עצמם במפעליהם 20,000 ל"מ. התוצרת החדשית שלהם מגיעה ל־14,900 ל"מ. ולמדרגה פזו הגיעה הקואופרציה בלי עזרה כספית, אך על ידי העזרה המוסרית והארגונית של מועצות הפועלים. פֹּחַ חיוני זה שגילתה הקואופרציה היצרנית מחייב לסיוע יותר ממשי, וזה מחייב לומר לאדונים העומדים בראש מחלקת התעשייה בהנהלה הציונית, כי מפעל תעשייה לא הפסיד זכותו לעזרת ההנהלה הציונית מפני שהוא מפעל קואופרטיבי, או מפני שהוא מקושר ב„חברת־העובדים“. לו פירטתי את הטבלה של העזרה שהוגשה למפעלי תעשייה שונים היה מתבלט, כי כל יחסה החיובי של מחלקת התעשייה של ההנהלה הציונית לתעשייה גז ונעלם, כשהמפעל הוא של פועלים.

אלה הם המפעלים הכלכליים העיקריים שצריך לאחוז בהם ולעשותם לנקודת-מוצא של יצירה משקית בזמן המשבר. אולם, לא פחות מזה הכרחי לשבור את המשבר הפסיכולוגי. הדבר לא יעשה אם לא יקום חוג היודע דרכו ומאמין בה. אם לא יקום חוג כזה — והיתה התנועה בנופלים. ישנם אמנם יחידים בציונות כפירי אמונה ובטחון, שאינם נכנעים להלך-הרוח של עֲפָרוֹן, סגריר וחוסר תקווה המשתלט כיום במחנה. ישנם יחידים שאינם מורידים את הדגל, אולם לא די ביחידים ולו גם מנהיגים, דרוש חוג שלם, שישא את האמונה ברמה, שיקרא: לבצרון! וחוג שלם כזה יכול להיות אך ציבור הפועלים בארץ-ישראל. לשם כך צריכה תנועת הפועלים לטאטא מתוכה את כל הנסיונות של ליקודציה למעשה ולהלכה, הנעשים באמתלאות שונות, אם תחת מסוה של מלחמת-מצוה במפלגה או מתוך אידיאולוגיה של הסתלקות המעמד מן הפעולה והמחשבה הציונית לשם צרכי עולם. על ידי פעולה פנימית מוגברת צריך להציל את תנועתנו מסכנת מיט וכשלוֹן. זאת צריכה לעשות ועידת „אחדות-העבודה“, זה צריך להיעשות בהכנות לועידה הכללית של ההסתדרות ולהסתיים על ידה.

תשובה לויכוח

לא תשובה למתנפחים, אלא מילואים.
 בצדק אמר ד. כהן כי לא גמרתי את דברי. גם הפעם לא אגע בכל הפרוץ בשאלות אלו. במפלגות יהודיות בחוץ-לארץ רגילים בדרך כלל לפתור כמה שאלות בדרך ספקולטיבית על יסוד היקשים הגיוניים בלבד, אולם כאן, במקום שהשאלות מוצגות על ידי המציאות וכל פתרון נוגע מיד בבשר החי, מחויבת מידת זהירות רבה. ולפיכך לא אומר כי „אין לי פנאי להזכיר“. אודה כי רבים הדברים שאיני יודע להזכיר.

ללמוד אנו צריכים

את מפעלנו הישבי בארץ מלוה חזיון אחד, המשפיע לרעה על כל עבודתנו הכלכלית ומשמש מעצור קשה בכל פעולתנו: עבודתנו נעשית לא

בתנאים של לימוד ועיון. עשרות שנים אנו עושים בעבודת ההתישבות. עשרים שנה מונה כבר תנועת הפועלים בארץ, וכל מה שעשינו ועושים נעשה מתוך גישושים בלבד, כמעט בלי עזרת המדע וביקורת המדע, מבלי להשתמש אפילו במכשירים רציולניים לאגירת הנסיון ולבדיקתו. בעבודתנו ובסדרי חיינו, בכל מה שאנו יוצרים, קונים ואוכלים, אנו חוטאים ושוגים יום יום, והננו משלמים ביוקר רב מזה שהיו עולים לנו מוסדות חקירה רציניים. אחרי עשרות שנות חקלאות עברית בארץ אנו מתנכחים עדיין על השאלות הכרפשוטות וראשוניות: אם פדאית היא מחלבה או לא? פתרון השאלות הולך ומשתנה חליפות לפי מצברות, בולמוס, מדה; ולא דוקא על יסוד מסקנות מבוררות. מפעלנו מחייב הקמת נעדה לכל פלה של ההסדרות, אשר תקיף את כל ענפי הפעולה הכלכלית שלנו, וליד ועדה זו דרוש מוסד למחקר, אשר ישקוד על לימוד שאלותינו וחקירת מציאותנו. אם אנו חשבים ברצינות על הפעולה המסועפת שלנו, על המשרד הקבלני החקלאי שהקימונו עתה, על „סולל בונה“, על „המשביר“, אין אנו צריכים לפתור את שאלותיהם מתוך סברה בלבד, אלא מתוך ידיעה. חומר נסיונותינו וכשלונותינו יוצא לבטלה. השאלה, למשל, על „הפרדה“ ב„משביר“ עוררה אצלנו ויפוחים רבים. יש מסתמכים על הנסיון בעולם כולו, ויש סוברים פי אין התנאים אצלנו בארץ ובתנועת הפועלים שלנו דומים לאלה שבמקומות אחרים. אך כלום רשאים אנו לפתור שאלה זו אך על יסוד סימפטיה או אנטפטיה? אני מקוה, כי „אחדות העבודה“ תגש, אחרי הועידה, ליצירת סמינר ללימוד שאלותינו החברתיות והכלכליות, ובו אולי תימצא האפשרות לברר, בעבודה משותפת, אילו שאלות.

הזולה, העירונית והשוק

עתה אפנה לשאלות אחרות שנתעוררו בוויכוח. למרות הצורה הפרדוקסלית שלבקוביץ¹ מלביש בה את דבריו, יש לשים לב לגרעיני האמת שבהם. קודם כל שאלת ההזולה. אם גם נקבל את דברי אוסטרובסקי שהצעות לבקוביץ במשק עין-חרוד מוכיחות כי אין הוא צודק, על כל פנים

¹ [ש. לביא]

ביסוד הדברים צדק לבקוביץ. ההכרה שאנו מוכרחים לחפש דרכים להזיל את ההתישבות — הכרחית לנו, כל עוד לא עלה בידינו להזיל את ההתישבות מן הסכומים ההכרחיים פיוס — לא נגיע להתישבות המזונית. אם עבודות הבנין וחמרי הבנין מוכרחים לעלות כמו שהם עולים פיוס, הרי יש בזה מעצור קשה להתפתחות המשק ולניצול פרודוקטיבי של ההשקעות. יוקר ההשקעות מעכב לא רק את החקלאות, הוא מחריב גם את התעשייה שלנו, דוגמה — בית־החרושת „סיליקט” ומפעלי תעשייה אחרים. העושר הגדול המושקע בהם שמור לרעתם. עם מציאות זו אסור לנו להשלים ויש לחפש תיקונים גם בדרך השכלול המשקי והטכני.

היסוד השני בדברי לבקוביץ הוא שלילת העיר. הוא נראה כמגוחך, ובצורה זו שהוא ניתן על ידי לבקוביץ לא יוכל להפרות את פעולתנו, אבל יש בו גרעין חשוב להתישבותנו. אגב, לבקוביץ אינו בודד ברעיון זה. בין חכמי הסוציולוגיה יש גם סוציאליסטים, גם אנרכיסטים החושבים פי העיר אינה אלא בת־חלוף והטכניקה המתפתחת עם נצחון המגמה הסוציאליסטית במשק עתידים להביא בזה שינויים עצומים. לא רק בשירוף של יביאליק: „ינסר לו כלבבו”, אלא גם בספרי קרופוטקין נשמעה הנבואה על חורבן הפרך. דרך יצירת מרכזי תעשייה חדשים ונטיעת המלאכה והחרושת במקומות המתאימים בכפר, עלולים להביא לידי עליית הכפר והעברת מרכזי התרבות מן העיר. אולם לבקוביץ פותר את שאלות החיים בדרך ההגיון בלבד והוא חושב, פי אפשר להתחיל הכל מבראשית, כאילו אנו בונים הכל על שטח פנוי. הלך מחשבה זה יכול להיות פורה מבחינה עיונית, אבל תנועה סוציאלית ריאליית רגילה למציאות הקיימת; היא יכולה לשנות, לחדש, אולם אינה יכולה בכל להתחיל מבראשית. ההתעלמות מן המציאות והשאלה למה לנו שכונת עובדים על יד העיר ולמה לנו עובדים בעיר לא תפרה את עבודתנו. דרפנו היא דרך הניצול של כל אפשרות חדירה לכל סדק שהיהודי יוכל דרפו לעבור לארץ־ישראל ולעבוד בה. בניגוד לאלה שקל להם להסתלק מן העליה ומריבוייה על ידי הפועל השכיר חובתנו היא להקים לפועל זה על יד העיר עמדות עצמאיות, מבצרים של חיים קיבוציים ומשקיים, שיקרבו את העיר למה שהיא צריכה להיות על ידי פיתוח הקואופרציה, הקמת שכונת עובדים, יצירת קבוצות ירקניות וכדומה. ועוד לו ללבקוביץ השקפה, שהיא

בעיני משובשת בהחלט: ש ל י ל ת ה ש ו ק. השאיפה להימנע מן השוק החיצוני יש בה טעות גדולה. לשחרור עצמנו מניצול השוק לא נגיע על ידי זה שנברח ממנו, פי אנו נישאר בכל זאת זקוקים לו, והוא יקח מאתנו כל נתח טוב. הדרך לשחרור מניצול השוק היא דרך פיתוח הענפים, לימוד השוק וארגון הממפר. ענפי ההספקה העצמית במשקיני פיום יוכלו ל כל ה י ו ת ר לשלם את העבודה המושקעת בהם, אולם לתשלום דמי ההשקעה והאמורטיזציה מוכרחים אנו לחפש ענפים מיוחדים של הכנסה. ולכן אנו פונים למטעי תפוחי-זהב, ענבי אֶלְהָ, בננות וירקות, לאותם הענפים שהם ענפי שוק. החקלאות, בחלקיה שיצאו מן המיצר, רוח לה לא הודות לפלחה ולהספקה העצמית, אלא הודות לענפי האֶכְסְפּוֹרְט. ענף הירקות יקבל רק אז ערך ניכר במשק, אם נדע לטפח אותו לא רק ב"משק בית", אלא כענף של ממפר לשוק בארץ-ישראל ובחוץ-לארץ.

אין אני בא לשלול את הערך המוסרי וההיסטורי של השאיפה להספקה עצמית בתור מרידה בתפיסה הפרדסנית, ששלטה בארץ בראשית בואנו. השאיפה להספקה עצמית יש לה ערך רב וצידוק גמור אם היא מוסבת על המשק הארצי בכל היקפו. כאן ההספקה העצמית הנה הבטחה ממקרי אסון בשוק העולמי, אולם אם מורידים את רעיון ההספקה העצמית של המשק הפללי לכך שכל תא ותא משקי יהיה בנוי על הספקה עצמית, הרי אנו פורטים לקטנות את הרעיון הנכון. כל תא משקי מצוה לחתור למפסימום של ניצול השוק ושל "רוח". תנועת הפועלים פולה צריכה להכניס לתפיסתה הישובית את שאיפת האינטנסיפיקציה. ומכאן השאיפה לא רק למטעים ולמשקי-שלחין, אלא גם לשכונת העובדים ול"גרעין חקלאי". עוד לפני 15—16 שנים חיתה בראשית פעולתנו המשקית בקרבנו השאיפה המעשית להוציא את מחיתנו מחלקה מינימלית עד כמה שאפשר. הנהגנו במשקיני ענבי אֶלְהָ, בננות וירקות, מבלי שתהיה לשירותנו עזרת מוסדות מתאימים. "המשביר" היה הראשון שניסה באֶכְסְפּוֹרְט של ירקות. יש להצטער שאין בתוכנו קנאים להמשיך פעולה זו.

מ. ש. דרש תשובה: איזו תעשיות נפתח בארץ-ישראל? השאלה היא צודקת, אולם אינה מופנה לוועידת "אחדות-העבודה". אנו לא למדנו עדיין בשאלה זו וגם ארץ-ישראל פולה עדיין אינה למודה בה. אנו עומדים בתעשייה

בראשית תקופה חלוצית-גישושית, כאשר עמדנו בחקלאות לפני עשרים שנה, ומספר חלוצי התעשייה נער: ספרים. ואני חושב, כי גם בתעשייה אין לנו לסמוך שתיעשה על ידי אחרים, ועלינו הוטל לסלול את הדרך במלאכה ובחרושת, כאשר סללנוה בחקלאות.

תוצרת הארץ ואכספורט

ענין תוצרת הארץ לא זכה עדיין לתשומת-לב רצינית בהסתדרות. לא יכולנו לגשת לשאלה זו במליצות שדופות, לרפא את המחלה בהטפה פתיטית. גם לא נשלה את עצמנו, כי מספיק הוא שהממשלה תקבל את ההצעה הרביזיוניסטית בדבר מכסי מגן למען תתפתח תעשייה בארץ. להתפתחות התעשייה נחוצים תנאים מוקדמים וקודם כל שוק, ובארץ-ישראל אין לגבי כמה תעשיות אפילו שוק של $\frac{3}{4}$ המיליון היושבים בה, אלא אך של 175,000 היהודים. על שוק כזה לא תיבנה תעשייה אפילו בעזרת מכסי מגן, העלולים רק ליקר את החיים ומחירי העבודה. על יסוד תוצרת הארץ, על יסוד השוק הפנימי לא תוכל להתפתח תעשייה, אלא רק מלאכה וקואופרציה יצרנית. נזדמנתי עם בעל בית-חרושת לנעלים ציוני, אשר רצה להקים בית-חרושת בארץ-ישראל. והנה הוא עשה חשבון שבכדי להתחרות פאן עם הנעלים המובאות מוינה דרוש לו שוק של 2000 זוגות נעלים ליום. לשם כך דרוש להנעיל לא רק את הפלחים, אלא את כל הבדוים. לתעשייה דרוש שוק שאיננו, והעלול להתפתח אך לאט לאט על ידי מאמצים יצרניים וצרכניים כאחד. התעשייה פיוס קשורה עם אכספורט, עם חדירה לשוק חוץ. דבר זה הוא קשה, אבל הוא יותר קל מאשר ליצור שוק מאין. תסתכלו בתעשייה הגדולה עד כמה שהיא קיימת ותראו שהיא בנויה כמעט כולה על אכספורט. אפילו „נשר“, „שמן“, הטחנות הגדולות, תעשיית הדפוס, דלפינר, „לודויה“ וכו' בנויים על תקנת האכספורט. ויש שלושה גורמים המבטיחים תעשייה של אכספורט בארץ-ישראל: א) חמרים גלמיים הנמצאים בארץ-ישראל, כמו האוצרות הטבעיים של ים המלח. אפשרויות גנוזות אלו עוד טרם נחקרו ואין לעשות עליהן דיסקונטה בשוק, אולם ערכן לציונות ולתקנת הקליטה של הארץ הוא בכל זאת לא קטן; ב) המצב הגיאוגרפי של ארץ-ישראל, ורג) הרצון החלוצי של העם העברי הנוקק להקים תעשייה בארץ.

אין להסיק מזה פי אני מזלזל בערך המלחמה על השוק המקומי. אמרתי שמאזן פסיבי פשהוא לעצמו אינו הפעה מסוכנת, אם פסיביות המאזן באה לרגל השקעות בקרקע ובתעשייה, אולם אין זאת אומרת שהמאזן הפסיבי של ארץ־ישראל אינו מסוכן. אנו הוצאנו החוצה יותר ממיליון לירות להלבשה לשנה. שנת העליה הגדולה הוסיפה על מאזן השימוש בצרכי אוכל מן החוץ עוד חצי מיליון. בטבלת האימפורט יש למצוא דברים מחירידיים. בשנה שלפני העליה הכניסו לארץ גמלים בסכום 160,000 ל"מ. מה ערכם עתה לאחר הבהלת הבנין הלא ידוע. קמח הכניסו בסכום 240,000 ל"מ, פירות — 82,000 ל"מ, גבינה — 16,000 ל"מ. זה מוכיח על חלי מצבנו ודלות כ"ח יצירתנו, ויש להילחם פנגד זה על סיגול חקלאותנו לשוק המקומי ויצירת תעשייה חקלאית מתאימה. מלבד תפוחי־זהב עוד טרם טופחו ענפי החקלאות פראוי ומלבד קואופרטיבים בודדים, אשר החדירו את תוצרתנו גם לשוק הערבי, עוד טרם עשינו הרבה לפיתוח תוצרת הארץ, אבל מלחמה למען תוצרת הארץ סתם לא תוכל לקחת את לבו של הפועל. תוצרת הארץ אינה מונעת גם את הניצול וגם לא עבודה זולה. הפועל ילחם על תוצרת הארץ אשר בה שולטים עבודה מאורגנת ותנאי עבודה נורמליים. וציבור הפועלים יש בכוחו לעשות הרבה בזה.

המפקד האחרון הראה, פי אנו מונים 32,000 נפש עובד, ואם להוסיף את הנפשות התלויות בהם, הרי אנו כ־50,000 נפש, $\frac{1}{3}$ מכל הישוב, וכל עליה רצינית עוד תגדיל את משקלנו היחסי. יחד עם זה הננו הציבור היחידי המאורגן והמרוכז. שיטת הכספים וההספקה שלנו עושה אותנו לגורם חשוב מאד ברגולציה של תוצרת הארץ. ואם נזויה אדישים לתפקיד שאנו יכולים וצריכים למלא בזה נחטא לענין ולעצמנו. באמריקה, אשר שם אין לאגודות המקצועיות המעוץ המדיני והמעמדי שלנו, הצליחו בכל זאת היוניונים לקבל קונטרולה ידועה על התוצרת, והם קובעים על ידי תו מיוחד הנקרא Union label את הסחורות אשר הם מציעים לפועלים להשתמש בהן. וההרגל להשתמש דוקא בסחורות אלו — ולא בסחורות הנוצרות בתנאי „הזעה“ — נכנס לאט לאט לדמו ולבשרו של הפועל. בשביל ארצנו יכולה דוגמה זו להיות פוריה מאד. ההסתדרות צריכה להוציא תו מיוחד — „תו הלשפה“ —

ולהדביק תו זה על כל סחורה מתוצרת של בית-מלאכה או בית-חרושת המשתמש בעבודה מאורגנת. ואם יתמוג רעיון תוצרת הארץ עם רעיון העבודה המאורגנת יוכל זה להיות לברכה לשניהם יחד.

מלאכה וחרושת קואופרטיבית

אין אנו יכולים להסתפק בהשפעתנו על התוצרת אך בתור צרפנים. עלינו להופיע פיצרנים מאורגנים קודם כל במקצוע המלאכה על ידי טיפוח הקואופרציה, על ידי לימוד התנאים והמקומות הנאותים להתפתחותה. לזה דרוש הון, אבל קודם לזה — אנשים. הועד הפועל של ההסתדרות צריך להקים מרכז לחרושת הקואופרטיבית. בעניני הצורה הארגונית ויסודות הקואופרציה קיימים, כידוע, חילוקי דעות בתוכנו, לכן אל נמהר לקבוע את הצורות הארגוניציוניות, אלא נשתדל ללמוד ולהדריך וניצור את המוסד שיהיה לאב-המון-קואופרטיבים.

הַפְּרָה!

עבודתנו במושבות. צדק נטע¹ פי דרושים לכך פוחות גדולים, וכי הפיחות הנוספים לנו אינם הולכים למושבות. הדבר דורש תיקון, אולם התיקון לא יעשה אלא בכוח גדול. לשם כך צריך להקים תנועה רצינית. הפועל העירוני העלוב פיוס בעיר צריך לשחרר את עצמו קודם כל על ידי אמצעים פנימיים. כבודו של הפועל מחייב לצאת מן העיר, שאינה פרודוקטיבית פיוס ולעבור למקום ששם יוכל להיות פרודוקטיבי יותר. לזה צריכים להתמסר לא רק גוועי חוסר-העבודה, פי אם גם פוחות ארגוניים וציבוריים, בלעדי זה לא תוקם התנועה הראויה. יש, כמובן, הרבה גורמים המושכים להישאר בעיר למרות רוע המצב, וכמה חברים שהצענו להם ללכת למושבות התעקשו דוקא להישאר בעיר, קרובים למרכז, ולא הבינו פי לפתחתקוה נשקף בקרוב עתיד יותר חשוב מזה שלתל-אביב. ההשקאה הקרובה, שינוי הדרך של מסילת-הברזל, הכביש החדש, יפתחו בה גם אפשרויות של תעשיה. ועלינו לא לפגור. אין פננתי להטיף מוסר, אולם אין

¹ [החבר נטע הרפז]

לעבור בשתיקה על הנקודה הפואבת, ויש לומר לכמה חברים אַקטיביים
 הבאים מחוץ־לארץ, כי אם יהיה להם הרצון ללכת דוקא למוסדות יתחנכו
 לפקידות, ולא יהיו לאנשי התנועה. וכל מי שרוצה להידבק בתנועה ולינוק
 משרשיה צריך ללכת עם התנועה ואל מקורות יצירתה. ההליכה לכפר לא
 צריכה, אגב, להיות דוקא של חקלאים בלבד. אנו צריכים לבוא אל המושבה
 גם כזרעי התעשייה. פתחת־קוה וחדרה עלולות להיות למרפוי תעשייה. אין
 אני יודע אם חבורת „מעבר“ הצליחה בהתחלה של הכנסת עבודת האריג
 לחבורה, אולם יש מקום בחבורות ובקבוצות הפועלות לטיפוח תעשייה זו.

ישובי עובדים באזור המטעים

מהלכת עכשיו הצעה „להצלת המצב“, והחידוש שהיא מביאה אתה
 פי בהון לאומי נגדל פרדסים בשביל פרטים. ואני איני מבין למה ליִשב בהון
 הלאומי את הפועל דוקא במקום פלחה חרבה ולמסור את החקלאות
 האינטנסיבית המכניסה לבעלי הון על חשבון ההון הלאומי? במידה שיבואו
 בעלי הון ויטעו בכספם, במידה שתינצרנה חבורות אַקציונריות למטעים,
 נשמח לכל גידול רכושנו בארץ ואפשרות־עבודה, ונצטרך לדאוג להבטחת
 העבודה שלנו אצלם. אולם ההצעה שההון הלאומי ישקע במפעלים פרטיים
 (חידוש „אגודת הנטעים“, אשר בלעה, אגב, לא מעט מן ההון הלאומי),
 הצעה זו לא צריכה להתקבל על ידינו. אדרבא, צריכים לדרוש הקמת ישוּב־
 עובדים באזור־המטעים. זוהי פינה הראויה, כי המוסדות הלאומיים המיִשבים,
 והקרן הקימת בראשם, יפנו אליה את תשומת לבם. הצעתו של יהושע חנקין
 להקים שטח־מטעים גדול, בתור מקום הכנסה קבוע לקרנותינו, היתה
 מתקבלת הרבה יותר על ידינו, אילמלא היתה קשורה בצורת עבודה
 אדמיניסטרטיבית.

מה קודם למה?

ומשאלות של ימי שלום לשאלות המרות של המשבר. אחת השאלות
 היא יחסנו לעבודות ציבוריות. אנו השתחררנו מהיחס אל עבודות ציבוריות
 כאל עבודה „מיותרת“. כל מדינה מחויבת להשקיע כספים בעבודות

ציבוריות. אולם אנו הננו עם דל ומחוסר אמצעים, ואנו מחויבים למדוד כל הוצאה והוצאה לא רק מנקודת־מבט זו עד כמה היא מעסיקה פועלים, אלא גם עד כמה היא יוצרת נכסים ומשמשת גורם להתישבות. יש להבחין בין העבודות הציבוריות. יש כביש ויש כביש. הנה בנו בתל־אביב שני כבישים: כביש הצפון, אשר דיונגוף וז'תר בעלי־הבתים התנגדו לו, וכביש „גאולה“, למשל, אשר בעלי־הבתים שמחו לו. מבחינת הספקת עבודה חשובים גם שני הכבישים. אולם מבחינת המשק הלאומי — כביש „גאולה“, העובר ברחוב שבתיו נבנו כבר והעשוי אך להנעים את ההליכה ברחוב זה ולהרים בו את שכר הדירה, כביש זה נכנס בגדר של קומפורט, אולם כביש הצפון הנהו מפעל ישובי, כי הוא פותח פתח לבנין, להקמת שכונות חדשות. כביש זה קודם איפוא מבחינת המשק הלאומי. וקודמים לכל כביש בעיר — התיעול וההשבחה על אדמת הקרן הקימת. קודמת יצירת חבורת פועלות וכל השקעה יוצרת וכל מכשיר ישובי המקדם את מפעלנו.

חודש של משפורת

הסיסמה אשר נשמעה כאן, „חודש של משפורת“, היא ראשית דרישה להשתתפות החוגים האחרים בעול המשבר. ידעתי עד מה קשה הדבר, יותר קל לדרוש 100.000 ל"מ הלואה נוספת מקרן־היסוד מאשר הורדת משפורת כל־שהיא. מנסינונו למדנו, כי אין דבר הנתקל כל כך בהתנגדות כדבר הנוגע בפייס. אולם זה חשוב בעיני מאד ואני עוד מרחיק ללכת: אין כאן שאלה של חודש משפורת בלבד. תנועת הפועלים צריכה לנהל מלחמה שיטתית על הורדת המשפורות הגבוהות. אל נא יסיקו מזה, כי אם נהיה מוכרחים לשלם למומחים מן החוץ ביוקר נימנע מזה ונזיק לעבודה. זאת לא נעשה. אולם בתור שיטה ישובית של תנועה הבנויה על התנדבות לא נוכל לקבל את שיטת המשפורת הנהוגה פיום, שהיא פוסלת את ההסתדרות הציונית וחוזתת את שרשיה. אין ליצור בהון לאומי וארגון לאומי שכבות עליונות בתוכנו. מלחמה זו על הורדת המשפורת היא מן הקשות ביותר. עוד בקונגרס הי"ג הצענו בועדת התקציב לקבוע משפורת מפסימלית בסך 40 ל"מ, — בעצם, הצעה לא רדיקלית ביותר — אולם ההצעה. נדחתה על ידי טובי הציונים בכל מיני עיכובים.

ואמתלאות של יצירת ועדות לברר את השאלה. בלי לחץ הציבור לא יעשה הדבר.

„אוצר הישוב“

נכונה בענין זה היא הצעת פרוסקין, כי כסף החודש יוקדש ל„אוצר הישוב“. אנו התרגלנו לראות בחוסר פעולתם של המפעלים הכלליים בארץ, עד שהילך ומשתרש בנו אי־אמון למוסדות כאלה, אולם חובתנו להפיר פי מכשירים חשובים לעבודתנו הישובית יכולים להיות אך מפעלים לאומיים מרפויים. מוסדותינו העצמיים נחוצים וחשובים בתור פֿֿמנטים גרמי תסיסה בעלי איניציאטיבה, אולם לא כממלאי מקום המוסד הלאומי. לפיכך עלינו לטפח חיבה ויחס למוסדות הכלליים. אין גם מבלעדינו נושאים אחרים למוסדות אלה. הפועל הוא היחיד הנלחם על פשרון הפעולה של מוסדות אלה, על זכות התקציב של המוסדות העירוניים בתל־אביב, פתחת־קוה ועפולה, על הרעיון של מלוה לאומי וכדו'. ועתה, תחת לחץ המשבר, הגיע תורו של „אוצר הישוב“, שיהיה המוסד הכספי של האוטונומיה העברית בארץ, וכספו יהיה קודש לפיתוח העבודות הציבוריות ונכסי הציבור. עלינו להעמיד לרשותו עובדים, אשר יצליחו ליצור את האתמוספירה הדרושה להקמת המפעל. יש חשובים, כי צורתו של „אוצר הישוב“ — מוסד של מניית — הוא משגה, ואילו יצרנו קרן נדבות היתה מדברת יותר אל הלב ומצליחה יותר, אולם האמת היא, כי בחוגי הישוב שורר קפאון כזה, אשר שום מפעל לא יצליח טרם שיתכווהו. היכן הם מפעלי הפילנטרופיה בזמן קשה זה? הישוב הארץ־ישראלי גילה מידה כזו של התנכרות, שאינה רגילה בשום ציבור יהודי.

חברת השקעות במוסדות הפועלים

מתבררת עכשיו אצלנו ההצעה בדבר יצירת „חברת ההשקעות“ למוסדות ההסתדרות, מוסד אשר יוכל לשתף את כספי ידידינו בחוץ־לארץ במפעלינו. יש אצלנו שורה של מפעלים בטוחים, ויש לחפש צורה של השקעות מן החוץ בתוכם. שאלה זו של משיכת רכוש לעבודתנו אינה מן הקלות. דיבר על זה אתמול ליבינשטיין דברים נכונים, אולם היתה לי הרגשה שהוא עושה חשבון עם הפועל, אבל בלי „בעל־הבית“. יש הבדל

בעשיית התכניות המשקיות בין מצב שיש אוצר פנוי לרשותנו ואנו צריכים להזכיר בהגיון את ההכרח וההצלחה של מפעלנו, לביז מצב שאנו תלויים בהון חיצוני, לאומי ופרטי, ודרוש עמל רב מאד כדי להניע הון זה. יש חושבים שמספיק להזכיר את הרנטביליות והסולידיות של איזה מפעל שלנו כדי למשוך אליו הון, אולם עלינו להביא בחשבון גם זאת כי אין הקפיטל מעריך את הפועל ומפעליו. אני יודע ציוני חשוב ובעל כספים אשר התענין במפעלנו, אבל נזהר בכל זאת מאד מלהשקיע בהם איזה כסף, וכשהגיע הדבר לידי כך שחברה פרטית חצי ספסרית, מאלה שצמחו בימי הבולמוס, עם משפורות גבוהות וכל המעלות, פרעה לנפול, מיהר לבוא לעזרתה ולהשקיע בה כסף בהרבה פחות בטחונות וזהירות המתגלים בשעה שמנהלים משא-ומתן אתנו. ישנו אִמון של רכוש פרטי לרכוש פרטי, למשטר הקיים דוקא, ונחוצה הצלחה ועבודה חינוכית רבה כדי לרפוש השקעה מסחרית של הון פרטי במפעלנו.

המשק וההסתדרות

בהפשטה צדק ליבינשטיין גם בהאשימו את תנועת הפועלים בתור שותפת למשבר. אולם למעשה, הרי כל תנועה אינה בת-עונשין אלא על דברים שהיה בכוחה לעשותם ולא עשתה. אולם צריך גם להפיר בתנאים הפלכליים והמוסריים, שבהם עובדת תנועת הפועלים. שואלים מדוע לא הוקם המשרד הקבלני לפני כמה שנים; אפשר לשאול עוד למה אין „גיר“ פועלת ולמה עובר זמן פה רב עד התגשם כמה וכמה החלטות שלנו. התשובה היא, כי גם תנועתנו לא בגרה עוד לכמה מפעלים. ההסתדרות מתקדמת בצעדי צ.ב. גידולה החיצוני, אמנם, אינו כל כך קטן ביחס לעליה. גדלנו מ-4000 חברי ההסתדרות ל-23000, אולם הגידול הרעיוני וההתלכדות הפנימית הם אִטיים ובעלי נסיגות. הנה לעינינו פסק מיצירתו המשקית, וגם נסוג אחור, קיבוץ חשוב כגודד-העבודה אשר הציג לעצמו מראשיתו תפקידים פה חלוציים בתנועתנו. הנה עמדה ביצירתה תנועתנו בעיר ואין לנו תקוה ליצירה פלפלית חשובה, אלא אם נתגבר מתוך פעולה חינוכית על העמידה הזאת. מכאן שפעולתנו הפלפלית תלייה בכוח ארגוננו וחינוכנו. אילו לא הקמנו את ההסתדרות לא היה קם בנו הפוח

להקים את המוסדות והמפעלים שיצרנו, ובמצב של העמידה בהסתדרות לא היה בנו הפוח להחיות את המסגרת של „חברת העובדים“.

עם יצירת ההסתדרות התגברנו על המסגרת המפלגתית, אולם אחרי זה לא בלבד שחזרנו למלחמת מפלגות מחוסרת תוכן, אלא שקם עוד ציבור גדול בלתי-מפלגתי, שאינו רוצה להיות הנושא האחראי של מעשי ההסתדרות. פסיביות זו, השתמטות זו מחיים אקטיביים—בחברת העובדים היא העושה את המצב בהסתדרות לקשה יותר משעושה זאת כל מלחמה מפלגתית.

בכל הויכוח הפלפלי חשתי את החרדה המיוחדת לפרודוקטיביות התוצרת. חרדה זו היא בעיני מרום ההפרה המעמדית. היא נמצאת רק אצל מעמד הרואה את עצמו אחראי לגורל האומה ולמשק האומה. וזהו המשוה אפי מיוחד לכל תנועתנו. ואם בכל התנועות נופלת האחריות של התנועה בזמן רגיל על ועד מרפזי ואך במומנטים יוצאים מהפלל מפיע ההמון עצמו, הנה אצלנו כל אדם במקומו חש, שהוא קשר את גורלו עם גורל המפעל. זהו המשוה ערך מיוחד ליחיד בתנועתנו, וזהו היסוד החינוכי שבה. אולם אין להסתפק בחרדה על התוצרת בלבד. יצירת משקנו תלויה במצבם ההסתדרותי והרוחני של כל הפועלים. והשקידה על התוצרת צריכה להיות מלווה גם בחרדה לשלימותו, לאחדותו ולכשרון-יצירתו של כלל-הפועלים.

ביום ההסתדרות הששי

(מתוך נאום ב„עדן“)

מזג-האוויר הזה; רוחות, עננים ושמים הפולאים את הגשם, ובתוך זה אולם קטן שבו מצטופף קומץ אנשים, יכולים לשמש סמל למצבה של ההסתדרות כיום הזה. אם לא נעצום את העינים ולא נירתע ביום-חג זה מהגדיר את מצבה של הסתדרותנו, של תנועת הפועלים הארץ-ישראלית, נפיר ונדע, פי במצור אנחנו. ובמצור אנו נתונים רוב ימינו. יש, אמנם, ימים וגם לנו משחקת השמש וגלים חדשים מתדפקים אל חופנו, אולם

מרוצים מהם ימי הבדידות, בדידות בתוך העם, בדידות בתוך המעמד וגם בתוך הציננות ואפילו בארץ־ישראל עצמה. ויש שהפועל התל־אביבי רואה את עצמו בודד אף בתוך ציבורו. ויהיה נא לנו האומץ לראות את המצב הנכון.

אנו נמצאים עתה שני ימים אחר נצחון, נצחוננו בבחירות בתל־אביב. אולם אין לנו אפילו פנאי לחוג את הנצחון. עלינו להכין עצמנו למלחמות חדשות, לחשל את כוחותינו לקראת המציאות, המביאה לנו יום יום תקלות חדשות ואכזבות חדשות. ואם יש לפעמים שנשפח את בדידותנו, ונרצה לראות את מצבנו קל יותר ונוח יותר, ונאמין שההמונים כבר באו אלינו, הרי באות מיד האכזבות ומנחילות מהלומות קשות לתפיסה כזו. וכנגד הסימפטיה קצרת־הימים שעורר המפעל הארץ־ישראלי באה העמדת קרים לעומת ציון, והגברת המגמות האנטי־ציוניות בכל החזיתות גם בין הנוטבילים וגם בתוך תנועת הפועלים היהודית.

גם בתוך התנועה הציונית פנימה הננו צפויים מדי פעם לאכזבות קשות. פמעט לפני כל קונגרס קמים עלינו חכמים, מבקרים ויועצים טובים, ומתחילה מלחמה נגד התישבותנו הבלתי־מעשית, נגד „תקציב־ינו“ הבלתי־פרודוקטיביים, נגד „שלטוננו“, הסוגר כביכול את שערי הארץ בפני אחרים. אך זה נתגלה לכאורה כשלון העליה הרביעית, ונדמה היה, כי הפעם נראה לעין כל, שלא יתכן ישוב ללא קרקע וללא חרושת, וכי לא יכון בנין לאומי לא על יסוד של עבודה, ושהאמיתות הפשוטות הללו יחרתו הפעם על לוחות הציננות ללא הימחק. אבל האידיאולוגיה האנטי־פועלית התחכמה גם כאן והרי היא חוזרת וטוענת, כי אילמלא הפועלים ש„הפריעו“ לעליה הרביעית, לא היתה זו נכשלת ולא היה בא המשבר בארץ. והנה במקום להוציא לקח מן המשבר של עכשיו, תחת לרפא את הסבל — מתכוננת עתה נגדנו בפולין ובאמריקה התקפה מחודשת, האומרת לרופף את התנועה היחידה המעשית, העומדת בקשרי מלחמת־ההגשמה הציונית.

כל זה בא ללמדנו, כי במצב זה כיבושינו עדיין אינם כיבושים בטוחים ומבוצרים. וזאת אנו למדים גם ממצב התנועה המתרכזת מסביב להסתדרות, תנועה הנזונה לכאורה ממציאות הארץ, אשר צמחה על ברפי

תנועת הפועלים בארץ, גדלה על הספרות והרומנטיקה הארץ-ישראלית. הנה ירדו עתה גלי התנועה לא רק בארץ של הרדיפות, הדיכוי והשטנות נגדנו, אלא גם בכמה ארצות אחרות, וזה אומר לנו, כי מפעלה של ההסתדרות, מפעלה החינוכי והארגוני, טרם שלם, טרם נסתיים.

ומה שמכאיב ביותר זהו מצבנו הפנימי בשעה קשה זו. אם עדיין חלשים הננו כדי להשליט את רוחנו בציונות, כדי להנחיל את האמיתות שקנינו לנו בעמל ויסורים לתנועה הציונית כולה, נוכל עוד למצוא נוחם במעט הפיבושים אשר פבשנו ובמעט הנצחונות אשר נחלנו, אולם אם לתוך תנועתנו חודרת חולשת-המוחין ופורצת אנדרלמוסיה שכלית ומוסרית, המטה מן הדרך, המעקמת את התפיסה המציאותית, המחקה „חיקוי של התבטלות“ תנועות-חוץ וצורות-חוץ מבלי היכולת למזג את מציאותנו עם הרעיונות של תנועת הפועלים העולמית, הרי זה מוכיח, כי לא הספיקה עבודתנו החינוכית בארץ וכי לא הספקנו להתבצר, עד שחלקים מאתנו, ולו הצעירים והרפים ביותר, יעצרו מעמד בפני כל רוחות מנשבות.

ואילו היתה ועדת התרבות שומעת לי לא היתה מסדרת עתה ביום חג ההסתדרות אסיפות חגיגיות בלבד, אלא היתה מקדישה את חודש ההסברה לויכוח הגדול והקשה, ויפוח „לחיים ולמות“, על מהות ההסתדרות; אסיפותינו עתה היו צריכות להיות למלחמת-אחים גדולה, לבירורים יסודיים: הלנו אם לצרינו. דרוש לנו עכשיו מעשה של גדעון, כי הסכנה לנו עתה אינה בקיצור החזית אלא בחוסר ביצורה.

ואפשר כי אני אחזור על דברים נושנים, שכבר אמרנום, אולם יש עתה צורך לחזור על דברים אלמנטריים שהם אבני-היסוד בתנועתנו: הסתדרותנו מה היא? הסתדרות מקצועית רגילה, אשר יש למוד אותה באמת-המידה של כל אגודה מקצועית רגילה, או היא הנה דבר-מה יותר מזה? השמאל, הרוכב על גבי המהפכה הסוציאלית והרואה את עצמו כנושא הרבולוציוניות בחיינו, רוצה לעשות את הסתדרותנו למקצועית גרידא, והוא מגיש לנו את השי של „איחוד“ מקצועי ופירוד הסתדרותנו כתרופה לכל נגעינו. תפיסה זו — מלבד שאינה הולמת את מציאותנו, מלבד מה שיש בה השתמטות מן הקשיים האמיתיים שבדרכנו, אשר יש בה

הסחת הדעת מעין זו של חולה רציני המתאמץ להשפיע מעצמו את מכאוביו, מלבד כל זה — הנה האידיאולוגיה הזאת המרימה על נס את המקצועיות ורואה את הפוח המחדש והמהפכני אשר ישנה את סדר החיים בארגון המקצועי גרידא, תפיסה זו היא פרימיטיבית וריאקציונית, וזמנה עבר כבר בכל העולם. תנועות הפועלים בעולם הולכות ומשתחררות מהתפיסה הזאת, מראיית חזות הפל בארגון המקצועי ובתפקידים של המלחמה המקצועית, המצומצמת. זוהי דרגה אשר כל תנועה עברה אותה בטרם הגיעה להכרה המעמדית השלמה, בטרם קלטה את האידיאלים הסוציאליים המקיפים. בתקופתנו גוברת בכל העולם המגמה לעשות את הפועל לאחראי לגורל האומה, להכינו לקראת השלטון ולקראת הנהגת המדינה. הפועל זוקף את קומתו באנגליה, אוסטריה, בלגיה ובעוד כמה ארצות, והוא נלחם לא רק על הטבת תנאי חייו, אלא על זכותו לעצב את כל החיים, הלאומיים והמדיניים. ואצלנו, אשר מתחילת היותנו לא המלחמה על שכר ושמונה שעות־עבודה קבעה את הפרצוף של תנועתנו, אלא האידיאה של השחרור הלאומי, המשולבת ואינה יכולה להיות מנותקת מהשחרור האנושי, אצלנו כל נסיון להסב את לב הפועל מאחריותו הלאומית הוא נסיון ריאקציוני להסב את גלגל תנועתנו אחורנית. אמת פשוטה זו, שהפועל בארץ נשא אותה בקרב בידועים ובלי יודעים וחקק אותה בכל צורות חייו וארגונו, הולכת ונשפחת עתה בחוגים ידועים בתוכנו מתוך קריאת ברשורות, מתוך הטיית אוזן אחת לנעשה בארץ אחת ומתוך אטימת האזנים לנעשה בעולמנו אנו ובעולם פולו. חובתנו אנו בתשובה על זה היא לפרוש את דגלנו ולהרים על נס את שאיפתנו להיות משחררי האומה ומבשרי גאולתה. עלינו לרפז את היסודות החלוציים אשר בעם ולא לזוז מהאמת של תנועתנו פלשהוא. וככל שאנו גדלים, הן בתור פועלים שכירים והן ביצירתנו המשקית העצמית, פן יגדל, יתגבר ויתרחב התוכן הגנוז של תנועתנו.

ואין אני חושש להטיף בשעה זו לפולחן ההסתדרות. איני חושש לאלה שיבואו בטרוניה כאילו אנו משעבדים את היחיד ומרפיבים עליו שלטונם של מוסדות. בתנועתנו, כבכל תנועה בעלת שאיפה והיקף ממלכתי השואפת להגברת הקיבוציות במובן הטוב והמקיף של המלה

הזאת, אין דבר יותר מסוכן מאשר אַנרכיה, מאשר התפוררות לאבק־אדם ולאבק־מחשבה. סודה של כל תנועת שחרור גדולה וגואלת הוא בזה שהיא מובילה מן ההתפוררות אל ההתלכדות, מן הפרט הנפרד אל הפרט החי כחלק של האורגניזם החברתי. ואילו היתה ההסתדרות הציונית פולה לא גוף רופף הבנוי על ה„שוקל“, אלא כוח יותר מרוכז ומלוכד, כי אז היה אולי מצב הציונות אחר פיוס, ואילו להיפך היינו אנחנו הולכים בדרך ההתפוררות וה„אינדיבידואליות“ כביכול שבה הולך המעמד הבינוני, בדרך אשר כמה יפירווח בתוכנו פמהים לה, כי אז היה מעמדנו, מעמד כל הישוב העברי בארץ, וכל משקלה של יצירתנו אחר גם הוא. הינה ראה את גדולתו של משה רבנו בזה שכבש את עבדי מצרים ועשה אותם לעם ישראל. גאוניותו של הרצל היא שעשתה אותנו מקדש לעם, וגאוניותה של ההסתדרות שלנו היא בזה, שהיא עושה מפירוורי גליות מפל קצוות תבל, משכבות תרבותיות וכלכליות בעלות יחסים ואידיאולוגיות שונות עם עובד מאוחד. שום ארגונים לאומיים או מעמדיים אחרים לא הבינו לעשות את אשר עשתה ההסתדרות, ללכד שבטים וגזעים שונים לאומה עובדת אחת. זוהי האידיאה של ההסתדרות. ואידיאה זו שפעמה בנו מיום בואנו לארץ אנו צריכים להחזיק בה, לחזקה ולטפחה ביחוד בשעה קשה זו.

תנועתנו, ככל תנועת שחרור בהתנשמותה, צפויה בהכרח לשורת משברים, לירידות אחרי עליות. לא רק התנועה הציונית, כל תנועה סוציאלית או לאומית רצינית, כיון שהיא מגיעה לסטייה זו נקלעת בכף־הקלע. די לזכור את רוסיה ב־1905 ולסקור את המצב באירופה בשנים האחרונות למען הינכח בזה. תנועות המסתפקות בהטפה גרידא יכולות לזרום על מי־מנוחות עשרות שנים. כך חיתה הסוציאלי־דמוקרטיה הגרמנית עשרות שנים וגידלה לאט לאט את כוחה, כך חיתה גם חיבת־ציון במשך שנים, אולם מצב זה אפשרי אך בתקופת ההטפה, בטרם הגיעה התנועה למדרגת ההגשמה. משהגיעה למומנט הפּטלי הזה אין עוד לימנע ממשברים. כל חטא, אורגני או מקרי, ענשו בצדו, וכל שגיאה גוררת אחריה כשלון. בתקופה כזו טבעי הוא שגם בפנים מתרבים קטני־האמונה, ואז התנועה זקוקה ביחוד לבדוק ולדעת היכן הנקודות הזקוקות לבצרון.

תנועת הפועלים בארץ־ישראל משלמת ביוקר לא רק בעד כל

כשלוֹן ושגיאָה שלה, אלא גם בעד שגיאָותיה שֶׁל האומה כולה. כל פרצה וכל עזיבה ברחבי העם פּוֹלוֹ מתנקמת בנּוֹ ובתנועתנו. חובתנו אנו בשעה כזו היא לבצר ולגבש את עצמנו למען נוכל לעמוד בפני כל הרוחות. אין ההסתדרות יכולה לעשות נחת־רוח ל"ימין" הרוצה לקיים את ההסתדרות על ידי צמצום התוכן ודלדול הפעולה, ולא ל"שמאל" הרוצה להרחיב, כביכול, את המסגרת על חשבון יסודותיה ותכנה של ההסתדרות. תפקיד השעה הוא בצרון התנועה והעמקתה, מלחמה בהתפוררות, באבק האדם ובאבק המחשבה בתוכנו. אם נבין זאת יקום בנו הפּוֹחַ לחדש ולחזק את תנועתנו, להניע מחדש את גלגלי הציונות ולהביא לארץ תקופה של מפעלים שיהיו גדולים ממפעלינו פּוֹם, במידה שמפעלי העליה השלישית היו גדולים מאלה של העליה השניה.

כסליו תרפ"ז.

עין רואה ו... קורצת

בגליוֹן 218 של ה"עמס" פּוֹתב דויד ברגלסוֹן:

„בלב הקרקעות היהודיות שבקרים נמצאות 3—4 קומונות יהודיות מסודרות להפליא מלאות חיות, צליל שמותיהן — מוזר הוא לכל ההגירה היהודית: „משמר“, „תל־חי“, „מעין“. חבריהן מוזרים־משונים: כאילו מכאן, ואף על פי כן לא מכאן. „חלוצים“ הם עומדים ברגל אחת בקרים ובשניה בארץ־ישראל. ב"תל־חי" עובדים כל 110 חברי הקומונה הצעירים במסירות רבה ובחריצות כּנמלים. מדי שנה, אחרי הדיש, מסדרים הם את ערימות השחת הכי־גבוהות שבכל הסביבה. את פסגות הערימות הללו רואים ממרחק של עשר ושתים־עשרה וּרְסָטָאוֹת¹ על פני מערומי הערבה. ועוד יתר מאשר במרחק של י"ב ורסטאות, על פני כל השטח הרחב של הקרקעות הנוֹעֵדוֹת להתישבות יהודית, מורגש הרמז המטיף־אֶלֶם מעל הערימות הגבוהות:

¹ [ורסטה — בערך קילומטר]

— זכרו, יהודים! ברגל אחת — פאן, ובשניה — בארץ־ישראל!

— יהודים, אל תשכחו!

— אַל נא תשלו את עצמכם, יהודים.

ואני הבטתי אל פסגות הערימות הללו פשקרבתי אליהן. הבטתי אליהן כשיצאתי משם. והרגש אשר עוררו בי שתי הפעמים היה אחד: הם רוצים לכבוש את נפשי. ואותו הרגש הברור, או הבלתי־ברור, — ככה הבינתי — הן צריכות לעזור אצל כל מהגר, הרואה אותן מרחוק או מקרוב!

— זכר לחורבן!

וברגלסון מסיים:

„הקולקטיבים „משמר“, „תל־חי“ ו„מעין“. כלום אני היחיד, אשר

הפרתי בהם את ה„מג־דויד“, הרזומו לכל ההגירה אשר מסביב?”

אכן, עין רואה לדויד ברגלסון: פסגות ערימות השחת של קבוצות החלוץ רמוזות לו, הוא יודע את כוחן, את כוחן על פני שטח הערבה הקרימאית, וגם מעבר לה. יודע — ולבו אכול קנאה. והוא גם יודע — אל מי לפנות לעזרה...

ולנו — הרי זו דרישת־שלום יקרה שנמסרה לנו שלא במתכוון על ידי „מלאך רע“, שעל פרחו הוא מעיד לזכותנו וכוחנו, ואפילו בשעה שממסירת־הדברים נודף ריח מיוחד, ריח של... „מסירה“ לפי תומה.

זה לעומת זה

ובשעה שברגלסון, המתבונן להתישבות הקרימאית, מציין את דבר הימצא כוח חלוצי המכוון את פניו לפי ארץ־ישראל, בא לצקי־ברתולדי, החוקר את שאלת המפעל החקלאי היהודי ברוסיה, ומגלה את הצד השני של המטבע: את היעדרו של כוח נוער חלוצי, שיהא נושא ומגשים את הרעיון „הקרימאית“. במאמריו ב„פרימארגן“ הריגאי, הכתובים מתוך יחס חיובי ובראית החקלאות היהודית ברוסיה מתוך תפיסה היסטורית, מציין לצקי־ברתולדי את היעדרו המוחלט של הנוער הקומוניסטי היהודי במפעל ההתישבותי:

„כל המפיר את תולדות תנועות ההתישבות היהודיות, יודע יפה מה

רב היה בתוכן תפקידו של היסוד האידיאליסטי, ושל הנוער בפרט. המסייר את המושבות היהודיות בארגנטינה יפגוש בשדותיהן את הירושה של תקופת ההשכלה האידיאליסטית. שמה עבר לא רק העמל המזנוני. ליוה אותו גם האינטליגנט הפטרבורגי, המשכיל, האידיאליסט בעל החלומות אשר צר את צורת הישובים, יצר את התנועה הקואופרטיבית, ריפא מיאוש שבקלות־דעת, נלחם פנגד רוח המסחר והרדיפה אחרי „תכלית“, וסייע להשתרשות עמוקה בקרקע. ומה היה גורלו של ישוב ארץ־ישראל בלי ה„ביל־ויים“ של שנות השמונים וכלי החלוצים של ימינו? ברוסיה, בתנועה היהודית לחקלאות, חסר היסוד „החלוצי“. הנוער היהודי הקומוניסטי רחק מעל ההמון היהודי ומבקש את אָשרוֹ אִישׁ־שם במרחק. נוער זה שקוע בפוליטיקה ואינו חש כל התלהבות לפעולה פרודוקטיבית ישובית. וגדול הנזק.

שונים הם לכאורה ברגלסון וברתולדי בפספורטים הפוליטיים שלהם תכלית שינוי, ובבית־המדרש החלוצי של פועלי ארץ־ישראל לא למדו, ואף על פי כן גם ברגלסון בקנאתו וגם ברתולדי בעיונו — שניהם לדבר אחד נתכוונו. חוששים הם לגורל מפעל התישבות יהודית, אשר אין לרשותו שפעת פוחות חלוציים. יודעים הם, פי „גדול הנזק“, ואצלנו שנתברכנו במקור חלוציות חיה, אשר אינו דולל, גם בשעה שסותמים בפניו את כל המוצאים, אצלנו המבזבזים והורסים את האנרגיה החלוצית, אצלנו — הזכרזה סוף סוף מלחמת הקודש על התפיסה החלוצית, ה„אוטופית“ וה„נאיבית“. גם אצלנו מרבים קנאה ומעמיקים עיון. „מקנא“ בעל־הבית ונושא דגלו בנרשה ובניר־יורק בפועל החלוצי, אשר עצם במאד מאד ותימלא הארץ אותו ואשר נטל לעצמו את כל הגדולה: את העמק ואת העיריה, את התור בלשפה ואת החילופין בעבודה, את „אוצר הישוב“ והעיקר — את התקציבים, אשר בהם שמן חלקו. וגם „עיון“ אינו חסר אצלנו. יוצאי „השומר הצעיר“ ונושאי־פלו של טרומפלדור, שנלאו נושא את פוֹבד „האוטופיה“ החלוצית — נפקחו עיניהם וינכחו, פי „תקופת החלוצ פבר נסתיימה“ אצלנו, וכי אין לנו מעתה אלא לדפוק את סוסינו בדרך־המלך הכבושה.

ובכן, כדי להרגיע את ברתולדי ואת ברגלסון, כדי לרפא אותם

מהתפיסה החלוצית-הפרימיטיבית, אין טוב מאשר להביאם אלינו ולהשמיעם לקח מפי האידיאולוגים של מעמדנו הבינוני ומפי האַפְס־חלוצים שהציצו ונסגעו.

כסליו תרפ"ז.

לאחר הבחירות

(לועידה השלישית של ההסתדרות)

יותר מ־17.000 איש הצביעו בבחירות לועידה השלישית של ההסתדרות — זוהי התוצאה שלהן החשובה ביותר! אין עדות חזקה יותר על פֹּחַח של ההסתדרות ועל השרשים אשר העמיקה לשלוח בלבן של פועל. ילגלגו להם המלגלגים, כנפשם שבעם, על „ארץ הבחירה“ ועל ריבוי התקהלותנו. לנו, העומדים במערכת החיים הכבדה, היה הפעם מפקד, מפקד לפֹּחַח הנתונים במצור. הנעדר איש? העוד אמיצה הרוח? הנאמן המחנה? העומד הוא הַכֵּן? והתשובה היתה — 17.200 איש הנם חברים בפועל, בֹּחֲרִים בהסתדרות, חרדים לגורלה, רואים בה את גורלם. הרבות הן הסתדרויות הפועלים בעולם, אשר בהן אחוז הבוחרים בפועל דומה לזה שלנו? היש עוד גוף ציבורי אחד, בתוך כל התנועה הארץ־ישראלית למעמדותיה ולזרמיה, — ואולי גם בתוך העם היהודי — המורכב משבעה־עשר אלף איש, הפועלים בצותא, ואשר חייהם אחוזים ודבוקים במפעלים?

הבחירות הוכיחו, ראשית כל, כי חלום ההסתדרות הפללית לא חלום־שוא הוא. היא ביתו של הפועל, מקלטו ומשגבו. גם בצורתה כיום — על ליקוייה ורפיונותיה, על חוסר פֹּחַח להיות את אשר היא צריכה ועתידה להיות — רואה בה הפועל את פֹּחַח, את חיי רוחו, את יומו ואת עתידו. כי עם ריבוי הגדול של מספר העובדים בארץ לא חולל מושג ההסתדרות, לא נוסט; כי היה לעצם מעצמו של הפועל בארץ. ובימים קשים אלה, בימי מצור ומיצר, לא נתפזרו האנשים איש לעברו, כי אם התלקטו מחדש, ואולי ביתר עוז ואומץ, בצל קורתם הפללית. וזוהי נחמה גדולה בצוק

עתים אלה והבטחה גדולה לעתיד לבוא. הבטחה על הגדולות והנצורות הצפונות בבית־חיינו, בהסתדרות, כי לא יכזבו. כי אין לך ערובה נאמנה יותר לעתידה של תנועה, מאשר שלימותם ונאמנותם של הכוחות הנובעים מבפנים.

ובחינה שניה למפקד זה: באיזו מידה שלם לבם של המוני הפועלים בארץ עם הרעיון אשר הביאם הנה, עם המפעל אשר לשמו באו. זה שנים על שנים מנסרות בחלל עולמנו הברות הקרויות „שמאליות“, הברות של פפירה נמעל. מתלבשות הן בצורות שונות וגם נזונות ממקורות שונים: יש שהן באות בשליחות של סוכנויות־חוץ, אשר דבר אין להן עם חיינו, מפעלינו ויסורינו, ואנו — פועלי ארץ־ישראל — באים בשבילן בחשבון רק במידה שאנו עלולים להמציא בשר־תותחים וחומר מתסיס אחרים; יש שהן נולדות במוחות תאב־פלפול ונזונות מקלות־הדעת של צורבות דרבנן המחפשים חדשות לבקרים ונתפשים בכל קורי תיאוריה וגירסה אחרונה; ויש גם שהן נזונות — פנחשולי היציאה והיאוש, אשר לא פסקו בארץ מראשית העליה — ממרי החיים וקשים, מנטל חוסר־העבודה, מן האכזבה המרה בטמפו של המחשת מפעלנו, מן המעל של ה„חורים והסגנים“, מהאדישות וההתנפרות של תופסי השלטון לחבלי העליה וההתישבות. מפעם לפעם נשמעים קולות אלה ברמה, ועם כל עקה ועם כל פורענות ומשבר נשמעת תרועת־הנצחון של ה„כובשים“ הללו הסותמים את הגולל על אמונתנו ומפעלנו. ולכל אלה עוד לא היו לכאורה ימים טובים פיימונו אלה: גדישות סאת הסבל של העובד בארץ, רפיון הרוח בציונות „הכללית“, מטמוט הרוח בתוך קיבוצים חלוציים אחדים — כל אלה כתומם באו והבטיחו לעכברי ספינתנו המטורפת: הגיעה שעתכם! והנה בא המפקד הרציני ושם לאל את כל הספקולציה הזאת על המשבר ועל העיכרון הפוליטי ועל רפיון רוחו של הפועל בארץ: השמאל פולו — על חלקיו האנטי־ציוניים בפירוש ובהסתר ועל חלקיו הנבוכים בא־ציונותם — קיבל בסך־הכל כאלף קול, כלומר, לא יותר מאשר קיבלה אשתקד ה„פרקציה“ לבדה בבחירות לאסיפת הנבחרים. ובתוך זה 300 קול מנבוכי הגדוד והקיבוצים, המתלבטים עדיין בין ציונות לאנטי־ציונות.

אין להעמיד את „פועל־ציון“ השמאליים בשורה אחת עם השמאל הפרקציוני ועם אגפי ה„איחוד“ לגוניהם. מלחמתם הפעם בליקודציה הציונית הרימה את ערפם בעיני הפועל, אולם זרותם לעברית, עקרותם הישובית, התנפרותם למפעל החלוצי ולבקשת דרכי ההגשמה הציונית — כל אלה גרמו לכך, שלמדרגה של מפלגה בעלת השפעה בחיי הפועל בארץ לא הגיעו, עם כל רצונם להיבנות מרגש המרי והאפוזיציוניות של הפועל לפוחות המנהלים את ההסתדרות. תקוותיהם מהבחירות הפעם לא נתקיימו.

אם נצרף את האחוזים שקיבלו הרשימות החיוביות השונות („אחדות העבודה“ — 53.5 אחוזים; „הפועל הצעיר“ — 26.5; קיבוצים — 4; בלתי מפלגתיים — 1.5) נינכת, פי הרוב העצום והמכריע של ציבור הפועלים — 85.5 אחוזים — הכריזו באלפיו ובהצבעה אישית, בשיקול־דעת של כל יחיד ויחיד: דרכנו היא הדרך ההיסטורית של תנועת הפועלים בארץ; בה נוסף ללכת ונגביר צעדינו.

ועוד דבר אשר התגלה בבחירות בבחירות אלה, דבר אשר כמוהו לא ראינו זה כמה; ההתגבשות הפנימית, הקונסולידציה הציבורית הפוליטית במחנה הפועלים. לאן נעלמו הפעם כל הרשימות הסגוניות, ה„מקומיות“, העדתיות, המקצועיות וכיוצא בהן, כל אותן הרשימות הצפות ערב בחירות, ה„דואגות“ לחבר הבלתי־מפלגתי שבהסתדרות? ולא רק רשימות אלו, פי אם גם כמה רשימות „מפלגתיות“. הנה אך זה זכינו לשמוע „פרזרמה“ שלמה ומתוקנת מפי ה„עמלים“, אשר התכוונו להפוך על פיה את קערת ההסתדרות. ועתה — אפילו לא העיזו להופיע בבחירות ולעמוד לדין הציבור. והרביזיוניסטים — הם אזורו אמנם כוח ויצאו. אולם „מפלגת פועלים“ זו, היודעת לגלות בכל הזדמנות את איבתה לפועל — ומי כבאי־פוחם בעירייה להוכיח זאת — ושאינה מסתלקת יחד עם זה גם מן התקוה לאסוף פביצים עזובות את כל נמושות הפועלים בסינרה — קיבלה מן הפועלים את התשובה הראויה לה. כמו כן לא הצליח הפעם גם הנסיון, ההולך וחוזר מבחירות לבחירות, לזכות בקולותיהם של הבלתי־

מפלגתיים לא על יסוד עמדה ברורה, מסוימת ומחייבת, השונה משל המפלגות הקיימות, אלא על יסוד של בלתי־מפלגתיות גרידא. אות ומופת הוא לחזיון חיובי, החוזר בחיי תנועתנו מתקופה לתקופה: התגבשות רעיונית וציבורית. אם פי ציבורנו בכלל, והציבור הבלתי־מפלגתי בפרט, מלא טינה על המפלגות הקיימות, בצדק ושלא בצדק, ונוהג להטיל עליהן את האחריות לכמה וכמה ליקויים בחיינו, הרי בהגיע שעת־מבחן אין הוא מוסר את קולו ליצורים קיקיוניים, מחוסרי עבר ומחוסרי כוח לשאת באחריות. והוא פונה לאותן הפורמציות הציבוריות אשר בהן נתגבש הנסיון הציבורי־הפוליטי של התנועה כולה. האין לראות בהתגבשות זו שלב לארגון מדיני מקיף יותר ונעלה יותר, למפלגת הפועלים הסוציאליסטית העתידה להקיף את כל רחבי התנועה, הנאמנה ליעוד החלוצי של כל־העובדים בארץ?

ועתה — רק עתה אחרי הבחירות, יש לשוב ולדבר על עצם הוועידה. לא כדבר מתוך סערת המלחמה, ולא מתוך ביקורת המבקשת להיבנות על גילוי־מומים, כי אם מתוך עצם הרצון לתקן, לחזק ולהגביר. הרכבה של הוועידה פוטר אותה מהוציא לבטלה את כוחה במלחמה עם אלה, הבאים אל במת ההסתדרות כדי לנצלה לשם פולמוס ופרסום דברי בלע, כדי „לדבר מעל ראש הוועידה“ החוצה. ולפיכך, האפשרות והחובה פי הוועידה תתקפו הפעם בחידוש היצירה ובתיקון הקיים. והאפשרות נשנה: לשני הגופים העיקריים המהוים את רוב בנינה של ההסתדרות נוסף הפעם גוש הקיבוצים, אשר התגבר ועמד בפני נחשול הליקוידציה, ואשר יש לראותו פיוצא בשלום מפורה־המצרף וכשלב להתגבשות החלוצית־סוציאליסטית בארץ. כל אלה יחד צריכים מעתה להעמיס על עצמם את עבודת הבירור וההכנה הרצינית של הוועידה. אילו היה הדור נמצא זכאי והיו בירורים אלה מביאים ממילא לחידוש אותו הענין, אשר בעצם אינו יורד מעל סדר היום שלנו — ההתמזגות הרעיונית והפוליטית של רוב מנינה ורוב בנינה של תנועת הפועלים. אולם אם גם אין השעה ראויה לכך — הרי צריכים בירורים אלה להבטיח, פי הוועידה השלישית לא תבוזבז לקטנות.

תשובה מאת העורך

(לי. ח. רבניצקי)

סופר נכבד,

מבלי שאמצה הפעם את עומק כוונותיך, אם באמת לשם קבלת תשובה שאֵלת, או שהתשובה ידועה לך מראש, אלא שכאן מצאת לך צורה ספרותית נאה להתריע „באזני העם אשר על החומה“ על קלון עתון הפועלים, אשר לא יצא „להרעיש את עולם הפועלים על השערוריה הגדולה בקרב המחנה“ — הריני נכון לענות לך גלויות וברורות.

והרשני, סופר נכבד, לפתוח גם אני בתמיהה. תמה אני עליך, אדוני, שהנה במשך השנים אשר אתה חי אתנו בארץ ניתנו לך כמה הזדמנויות לגלות ברבים את חוס־נפשך „ולהתריע על הקלקלה“ שבחינו — ולא השתמשת בהן עד הנה (זולת מה שיצאת, כמדומה. פעם מגדרך ואמרת „ישר כוח“ ל„דואר היום“ על שיסוייו פנגד ד״ר רופין, זה שנכתם עוונו בהעריכו לחיוב את מפעל הפועל בארץ). לפי הרגשתי אני, למשל, הולכים ונעשים „בארצנו ולעינינו“ מעשים אשר לגביהם אי אפשר לו „לאדם מישראל, בעל רגש אדם ולב עברי, להתאפק שלא לעורר זעקת שבר“. ואתה, סופר נכבד, או שלא חשתי בהם או שחשתי והתאפקת דוקא!

וכדי שלא תחשדני באמירה בעלמא, תרשני למנות לפניך מקצת מן המקצת מן המעשים, אשר עליהם יש לאמור בלשונך „וגדול הפאב של בושה וכלימה“:

הנה קרה לעינינו ולעיניך, שאנשים הגונים, לא ריקים ופוחזים חלילה, אלא בעלי־בתים חשובים „בקרב ישראל בארץ־ישראל“ הגיעו לידי הפרה — צודקת או מדומה — כי ה„רוב“ אשר יש לפועלים בעיריית תל־אביב, רוב נבחר וחוקי, יש בו משום חשש סכנה לכיסם, לשכר דירותיהם או לכבודם ולהשפעתם בציבור, והאנשים האלה חס לבם בקרבם, ובמצוקת נפשם כי גדולה המטירו — אמנם לא אבנים בחלונות — אלא פתבי פלסטר ודילטוריה, סחבו את נבחרי הציבור העברי לערפאות, שיסו והסיתו, הרקיעו עיר ומתים, סייעו ככל אשר יכלו לחזמיר עלינו את המשבר, ואותו

שלטון עצמי, אשר בו התפארנו, השפילו עד דָכָא. עשו כל אשר יכלו בעזרת ערפאות וריצה למושלים כדי לקפח זכויות של יהודים-אזרחים ציונים מבני העיר, אשר לא חָנַנְנָם ה' בנכסים. ולא די להם בכל אלה, ויחרימו את הבחירות לעיר העברית, ויכו את שלטוננו העצמי חרם — ואתה, סופר נכבד, אחד „המורים והמדריכים” של הציבור הזה, לא יצאת „בעוז על הבמה”, „ולא גערת בנויפה באנשי חיל אלה”, המכניסים לתוך חיינו הציבוריים ערפאות, הפקרות ואַלְמוֹת וְחַרְמוֹת, „בחרת בדרך השתיקה שאינה יפה כלל”, והראית בעליל לקהל, ולציבור הפועלים בתוכו, פי לית דין ולית דיין בקרב הישוב, וכי לשוא הטיפו סופרים בישראל, שנים על שנים, למשמעת לאומית, להנהגה עצמית עממית, ובכזא שעת-נסיון חיזקו כמה סופרים אלה, אם בדיבורם ואם בשתיקתם, ידי פורצי-גדר. ושבתי וראיתי. הנה זה כמה וכמה חדשים, שאלפי משפחות יהודיות נמקות באין עבודה ומחיה; אלפי יהודים אשר באו לארץ, כמֹדך וכמוני ממש, לחונן עפרותיה, ויאמינו בתומתם לחוננה ולכוננה בעמל כפיהם, והנה לעמלם זה אין דורש ולעֲנֵנִים אין שועה, וכוחותיהם הולכים וכלים, והם ונשיהם ותינוקותיהם עטופי רעב, והיאוש פֹסֵס, והנֶכֶר אשר מסביב עושה שְׂמוֹת. ובת־קול יוצאת מחורבת הלבבות אשר בכאן לכל תפוצות הגולה ומחריבה שם כל חלקה טובה, ומכבה כל ניצוץ של אמונה. ואנשים מישראל, „בעלי רגש אדם ולב עברי”, עומדים על דם רעיהם, וכל הנעשה מסביב בא לא להקל, לא לחזק ידים פושלות, לא להציל מפליה את הרכוש היקר ביותר שיש פיוֹם לעמנו, את נפשות בני-ירבֹנוי, האודים המוצלים מאת החורבן הגדול, אלא להכביד, למרר, ליָאֵש. ואתה, סופר נכבד, „כֹּבֵשׁ הפעם את יצרך הטוב, התובע בתוקף להתעורר ולעורר את דעת הקהל”, והנך מביט ומחריש.

וכשבתוך האויר הזה של התנפרות והקשחת לב, של איש לבצעו, קרא הועד הלאומי — רמז־מעט זה לקיבוץ יהודי אוטונומי בארץ — להתגברות, להתנדבות מעט, אפילו לא למסי־חובה, כאשר בכל מדינה תרבותית, אלא רק ל„אוצר הישוב”, שצריך היה להעיד עדות פלי־שהיא על שמץ רצון לשאת במצוקת הרבים — פלום לא פגש בקיר אטום, בלעג ובקלס, פלום לא נתגלתה התהום האיומה של קהות זנְכָר? ואתה, סופר

נכבד, שקטת במכונך ולא יצאת לשאול בשער בת־רבים: „אוי, מה היה לנו, לקראת איזו תהום אנו הולכים?”

וראה נא גם ראה, אדוני. שנים על שנים הטיפה חיבת־ציון לעבודת האדמה, לעבודה פשרה על קרקע המולדת, עד שסוף סוף נשתורזו המושגים הללו באריג הנפשי של הדור, עד שבא סוף סוף הדור אשר קיבל על עצמו שליחות זו (שאתה, סופר נכבד, הטפת לה בין שאר חובבי ציון, מבלי שהדבר חייב בשעתו את מישהו לשינוי חיים ממש), והנה קמו לעיניך נערים ונערות מישראל, אשר מאת חיבת־ציון היתה להם זאת לא לענין מן השפה ולחוץ וילכו בעשרותיהם, במאותיהם ולאחרונה גם בצאפיהם למלא מצנה זו ולגול חרפה מעל המושבה העברית, אשר פוחה ופריחתה על ניצול בני עם זר. ובלכתם להיכבש בעבודת המושבה, והנה הם נדונים לרעב־תדיר, ללא פסות וללא מעון, לשכר־עבודה שאינו מספיק לאכילה פדי פוח עבודה, ולרע מכל זה, לימים של בטלה, עלבון ודראון. הפוחות הללו, אשר דורות על דורות טיפחום וביאום עד הלום ויצו להם את החיים ואת העבודה על אדמתנו, אלה אשר מהם תקוה לחקלאותנו בעתיד, הולכים וכלים לעינינו, ואתה, אדוני, הסופר החובב ציון, לא „נשמע קולך בדברי תוכחת מגולה יוצאים מלב אוהב וכואב”.

והנה, קיים בקרבך ציבור של אלפים, ולרבבות יגיע, והוא מאמין בתום לבו, כי בעבודה תפון ארץ־ישראל, וכי ארגונו והתלפדותו ומשמעתו הפנימית של כלל־העובדים הם תנאי ראשון לשחרור, ליצירה, הם תריס בפני פורענויות. פשלונות והתנונות. ובכוח הארגון הלך ציבור זה ויצר קודם כל את עצמו לחיי עבודה, כבש דרכים לא ידעין ראשונים, יצר משקים ומפעלים, הקים גם מבצרי תרבות, הביא אלפים ורבבות תחת פנפי השפה והספרות העברית, הרים את דגל התקומה למרחוק, וכינס מסביבו רבבות נוער יהודי בכל התפוצות, הֵכֵן לעבודת העם. והנה בארגון זה, מקלטו ומשגבו של הפועל, מקור בטחון וישע, מתנקשים „באכזריות חימה” בעלי־בתים, חנננים והסתדרויות ציבוריות מכובדות, האוסרות עליו מלחמה עד חרמה. וההתקשויות הללו, אשר כל תקוה אין להן להכריע את הפועל, באשר יודע הוא, הפועל, כי בנפשו הוא הדבר והוא נותן עליו את נפשו ממש, באשר יודע הוא, כי ארגון זה הוא

אישון־עינינו ומבלעדיו אין לו כל תקומה בארץ, וככל אשר רבבו היסורים, אשר הוא מקבל על ארגון זה, כן תרבה מסירות נפשו, — ההתקששות הללו אינן מביאות בכנפיהן לא בצע ולא כבוד לגורמיהן, אלא ממיטות עלינו, על פולנו, שערוריות וחילול השם, מהלומות ופרעות, מאסרים וכבלים, הפרעות שביתה וגידולי בגד נמעל, ועל פולם — רוגז לבב. ועל כל אלה, אדוני הסופר, עובר אתה, „בשתיקה גמורה, כאילו זהו אינצידנט קל־ערך מאד, שאינו כדאי כלל לאבד עליו טיפת דיו ואפשר לבטלו בתנופה קלה ולעבור במנוחה שלמה לסדר היום“.

והנה אך זה, בימים האחרונים, נהייתה לעינינו „שערוריה גדולה ונוראה בקרב ישראל לעין השמש בארץ־ישראל“: פועלות יהודיות הופו „באכזריות חימה“ ממש בידי שוטרי הממשלה. והשוטרים הוזמנו מטעם פקידי „הנדיב הידוע“, והמהלומות חולקו בעוון שלא הספיקו בנות סוררות אלו להפחתת משפורתן המרעיבה. וההפחתה חלה בענף פרנסה, המעשיר בכל הארץ את בעליו, במשק אשר שכר־פקיד שקול בו כנגד שכרן של עשרות פועלות — ואתה, אדוני הסופר, „שהשערוריה ודאי נגעה עד עומק לבך“, „הסתפקת בזה שמלאכתך נעשתה על ידי אחרים, בעתונים החשודים על פרוליטריות ולא ניסית ללמד בעלי־אגרוף בינה“, כי „לא זו הדרך“ לשוטרים בארץ־ישראל להכות פועלות יהודיות, וכי לא לשם כך קיימים פקידי של הנדיב שירצו במחנות שכירים מבני בניו של ישמעאל וכי „לא הותרה הרצועה“ וכי „בני־עונשין הם על מעשי פרעות“. ובשעה של מרות תנאי הסכם השלום שבין הפועלים ובין הפקידות, הובלו ששה פועלים מפועלי זכרון־יעקב, כבולים בשלשלאות־ברזל לבית־הסוהר, לא זכו הם וחבריהם לשמוע מפיך את תביעת עלבונם, כאשר זכו הזוגיות המנופצות.

במה זכו איפוא הזוגיות של הדירה־כרמל, פי להן, אדוני הסופר, חרדת את כל החרדה הגדולה הזאת?

זוהי התמיהה שאני שרוי בה. בתמיהה זו תמצא אולי את המפתח לשאלה, מדוע נמנעתי אני וחברי „מהרעיש את עולם הפועלים“. ראה ראינו את החזית הגדולה והארופה, החל מן השוטר המזוין ועד הבעל בעמיו, ועד המומחה לשכירת מפירי־שביתה ועד הסופר בישראל, וכולם, כולם

דבר אין להם עם הגולגולת המנופצת ועם החיים המנופצים. ורק על הזוגיות המנופצת נתגלגלו רחמיהם — ואדע, כי יש להן לזוגיות מי שיתבע את עלבונן ואינן זקוקות לי ולשכמותי.

— אגב —

השאלת פעם את נפשך, אדוני הסופר: „לשפה“ זו שבשלה כל הסערה, המחלקת את יום העבודה הזעום ובוצעת את הפת האחת לשנים וליזתר, „לשפה“ זו שאליה פונה כל מחוסר-עבודה וכל קשה-יום, — מכמה מקרים של נפץ (נפץ זוגיות ונפץ גולגולת) הצילה היא אותנו, פולנו בארץ? אילו שאלת זאת, היית אולי מבין את פשר המרירות המתפרצת בשעה שלא רק קבלנים ומפירי-שביתה, אלא עסקני ציבור מכובדים וראשי מוסדות ציונים מתנכלים אל לשפה זו להבקיעה.

ואל נא תראני, אדוני, פאדם הרואה פאן שאלה של זוגיות בלבד. אפשר שענין הזוגיות חשוב לי ולחברי הרבה יותר מאשר לרבים מהמתריעים על הקלקלה. בעיני אין זאת שאלת קדושת הקנין הפרטי. זה בעיני הרבה יותר מאשר הלאו של „בל-תשחית“, לאו מוסרי חשוב מאד מאד, לכל הרואה ברכוש את עמל-האדם ואת נכס-הציבור. ידוע ידעתי כי זוגיות מנופצת אינן אלא צורה של סדרי חברה ויחסי-אדם בתוכנו. ידעתי גם ידעתי, כי כל אַלְמוֹת וכל מעשה-הפקרות מתנקמים בחיי החברה עשרת מונים, כי בחיינו אנו לא יתכן מפעל היצירה באויר של אַלְמוֹת פל-שהיא, וגם זאת ידעתי: בעד זוגיות מנופצת ישלם תדיר, קודם כל, הפועל בעורו ובנפשו. ונזקם של פועלי חיפה גדול הרבה יותר מהפסדו של בעל-הבית הניזוק בזוגיותו. כי אין אויב מסופן יותר לפועל מאשר זה המדריך אותו בדרך האַלְמוֹת והפריצות, בין אם הוא בא מסטרא דְשִׁמְאָלָא, לשם דחיקת הקץ פביכול, בין אם הוא בא מסטרא דִּימִינָא, לטמון לו מוקש ולהעמיד בנסיון את כל סבלו. כי חרבי-פיסות היא האַלְמוֹת אשר האוחז בה לא יִנְקָה. ואין אסון גדול לפועל מאשר להפסיד את האנך ההיסטורי אשר בו הוא אוחז ובעזרתו הוא פֹּבֵשׁ את פיבושיו הנאמנים. פן, אדוני, זוהי ההפרה המלוה את תנועת הפועלים בארץ, והיא שעמדה לה לעמוד בהרבה נסיונות ופורענויות, והיא שגרמה לכך, שמקרה חיפה, שאתם מרעישים עליו את העולם ומנפחים אותו בכל

לשון של הפלגה, מקרה שהנהו ממעשים בכל יום בעולם היהודי הקטן ובעולם הגדול, הנהו אצלנו מקרה יוצא מגדר הרגיל¹.

אולם מן ההפירה הזאת של דרך התנועה, מן המלחמה הבלתי-פוסקת בכל מיני נְלִיזוֹת וססיות המספנות קודם כל את הפועל ואת מלחמתו, ועד האיצטלה של מוכיח ומטיף מוסר, ועד הצטרפות למקהלה היפה, הששה לכל מקום תורפה המתגלה במחנה העבודה, הרואה את הקיסם בעיני הפועל ואינה רואה את הקורות שבעיני ציבורה היא — רחוקה מאד הדרך.

ועוד מלים אחדות, אשר בהן אילי אספן כל קשר ביני ובין חברה מהוגנת. אתה, אדוני, רחצת בנקיזן כפיד, בשפכך את שצף קצפך על מעשי הברברים, ובי ובחברי אתה רואה את הקרובים אל החלל. מאתנו אתה דורש צגלה ערופה. יהי כן. אני לא ארחץ בנקיזן כפיד, ובלשון הכתוב אומר: לא טוב אנכי מאחי ואחיותי, המופים והכבולים בשלשלאות. ואין לי הבטחון הגמור, כי הייתי טוב מהם אילו נמצאתי עתה במצבם. זה כמה שנים שלא טעמתי טעם רעב, ורחקתי גם מטעם „משגיח“ ו„פקיד“, ויום המחרת אינו תלוי לי מנגד, ולפיכך אחשוך דברי הטפה ומוסר לימים טובים יותר. שבת תרפ"ו.

תשובה שניה מאת העורך

מר רבניצקי,

מתוך מכתבך השני למדתי לדעת, לצערי, כי במידה כזאת לא הצלחתי להביא את דברי בלבך, עד שבאמת נשאר „עצם הענין סתום

¹ ותמיהה בתוך תמיהה. תלמיד־חכם שדעתו ודאי מיושבת עליו, מן הדין שגם בשעה שהוא מלמד חובה יהיו דבריו שקולים ומדויקים. ואתה, אדוני, לא הסתפקת בכל כפל המלים שהיה ברשותך להאדיר רושם, אלא גם באת להעיד על דברים שבלב („באכזריות חימה, ועוד דם נטויה“), השוית את ענין ניפוח הזנגיות, מבלי הרמת יד על שום יצור חי, „למעשי ארצות הדמים“. ולא עוד, אלא שמצאת להכניס לתוך ענין ביש זה גם את שמו של הנפטר הגדול, כדי שאפשר יהיה לקרוא: „רבן דקרר“.

ומעורפל". יתר על כן, נתתי לך מקום לראות את דברי כ, תביעה שכנגד לשם "פולמוס". ואני, שהדי במעמקים, לא לפולמוס התכפנתי, אלא לדבר אחר לגמרי: חפצתי כי תשובתי תהיה ברורה וגלויה, מבלי העלמה פל־ שהיא, מבלי תת מקום למי שהוא לטעות בעמדתי, בין אם תישר בעיניו בין אם תרע. ואם בחרתי לי בחלק מן הדברים צורה של שאלות, הרי לא היה זה מצדי אלא שימוש די־קטי, כדי להציג בבהירות האפשרית את תמונת חיינו הציבוריים, אשר ממנה, לדעתי, למרירות וליאוש ולאֳלמות תוצאות, וכדי לתת לך את האפשרות להעמיד אותי על יחסך אתה לענין הנדון.

אולם אם גם בי הקולר תלוי, ואני הוא שלא השפלתי להסביר, הרי על כל פנים התאמצתי להבין את שאלתך ולהשיב עליה ככל יכלתי, לא התעלמתי ממנה והיתה לי רשות לקוות, כי אם יהיה רצון מלפניך ליטול רשות הדיבור ולהעסיק את תשומת־לב הקורא, פי אז לא תמנע מאתנו את תשובתך הגלויה לשאלות אשר נשאלת. ואתה, אדוני, לא מצאת, כנראה, בכל דברי שמך־מה הראוי לעיון, לתשובה, ועל אחת כמה הודאה במקצת. חמקת לך מתשובה פל־שהיא ל, "עצם הענין" והנך מסתפק בזה שאתה מגלה פגם קשה בדברי, "מעין אחיזת־עינים": נתתיך בעיני הקורא הפשוט לאדם שאינו מתערב בשאלות היום, ואתה מעמיד אותי על טעותי, פי במשך השנים שאתה בארץ כתבת רבות, "בשמך או בכינויך הספרותי", "בשאלות היום העומדות על הפרק". בי, אדוני! האם לשתיקתך בכל ל חרדתי חרדה? או כלום לכתיבתך שאלתי? והרי אני שאלתי לעמדתך בשאלות מסוימות, באותן השאלות המרות, השותתות, "שאינו לבטלן בתנופה קלה ולעבור לסדר היום"? כלום לא פדאי היה שתאיר עינינו בפתרון השאלות החמורות. "המפרידות בין אחים" מתוך אותה ההשקפה האחת והגבוהה "ששנו עם אחד וכל ישראל חברים", כדברייך?

ואתה, אדוני, כאילו מתוך הסחת־דעת גמורה מן הענינים שעליהם נשאלת, מוסיף לקיים את מצנת, "הזכח תזכיה את עמיתך", מבלי שתחשוב, פי יש גם חובה שאינה כתובה, "שמוע תשמע לדברי עמיתך", והרי אתה חוזר שוב על כל דברי ההפרזה הפלתי יפה בענין הדרה־הפרמל, מגזים לאין ערוך על גודל הענין, מתעלם מגורמיו (אפילו מזה שלהתפרצות קדם איום של הבאת שוטרים לעזרת מפירי־השביתה), מסרס את דרישות הפועלים

(לדרישה שהעבודה תחולק למחוסרי־העבודה לפי תור צדק, קורא אתה, סערה על שניתנה עבודה לפועלים עברים רעבים סתם) ושוכח לגמרי, כי במשך שנה זו היינו לא פעם עדים לכך שעסקני פועלים הוכו וחובלו בגופם (החבר לזביאניקר, החבר קיציס) מבלי ש„החרדים לגורל הישוב נפגעו בעומק לבם“, וכי אך זה קראנו, שבנס־ציונה עשה פקיד יהודי דין לפועל במגלגל ואיש לא פצה פה.

האין אני רשאי להסיק מכאן, אדוני, כי אתה ושכמותך הנוטים להעמיד את התורה פולה על אחת, על „ודל לא תהדר בריבו“, ורואים בזה את תמצית השויון האנושי, עלולים מאד מאד להדור, אחרים, לא דלים, בריבם?

ושוב אתה, אדוני, טורח לעורר בי את האמונה, כי אין אני חשוד על מעשי־אגלמות. כלום זוהי השאלה? והלא השאלה היא, לדידי, אם „השבע אשר לא יבין לנפש הרעב“, אם זכאי הוא לדון את חברו הרעב, ועוד בכל חומר הדין. ואל נא תתנני, אדוני, לדורש „פריבילגיה“ למי שהוא בניפוץ שמשות. הנה היינו עדים, כי יהודים, לא פועלים, יורדים עתה לפולין ומנפצים שם שמשות, לא בבתים פרטיים, אלא בתנועה הציונית, ועסקנים פשרים באים ומלמדים עליהם זכות, כי אין אדם נתפס על צער חורבנו, ואומרים לכולנו: „אל תדון“. ואכן, במקום שיש פורענות לא נאמר „הוכח תוכיח“ אלא „עזוב תעזוב“. וכשאין כוח לעזוב, אזי — האדם בעת ההיא ידום.

ובמקום תשובה בחרת לך, אדוני, לבדוק את כל פרשת חטאינו, שלי ושל חברי, ותפקדו עלינו את עוון „הנוער העובד“ ואת עוון ה„אתה בחרתנו“. לכאורה אתה מדבר אמנם על שפע החזיונות השליליים הראויים להצלפה, על „ימין“ ועל „שמאל“, אולם, פנראה, קרוב השמאל יותר אל לבך, ולפיכך אינך חושך שבטך ממנו. ועוד נראה, שאחודת־האומה וחברות בניה נפגעת יותר „משיטתנו“ הרעה מאשר, למשל, מן הצנזר הנדרש בתור תריס בפני „העצם החשוב מעצמי־העם“ על ידי העתון, אשר שמך מתנוסס הדר על עמודיו, בין שאר חברי המערכת, או מן הורדת שכר הפועלת העברית למטה מכל קיום אנושי, או ממסירת פועלים עברים לידי משטרה על חטא של שבייתה.

ולפיכך הייתי בעצם פטור מכל בירור, הנהפך, מאונס, לויכוח. אלא שאותם סירוסי הדברים בענין הנוער העובד ובמהות הארגון שלנו, — סירוסים שאנו רגילים לשמוע אותם בשיחות יושבי־קרנות או בעתונים, שאינם חלילה, „שונאים ושמחים לאיד הפועלים“, אלא שיש להם הנאה פורתא מהרעלת האויר על ידי דברי־בלע ואבני־קלע — פיון שנשמעו מעל עמודי „דבר“, מפי סופר נשוא־פנים, אין להשאירם מבלי הסברה כל־שהיא למי שאינו מתכוון דוקא למרוד באמת.

מפה אתה „על חטא“, אדוני, אשר לא „התרעת על קלקלה“ של הנוער העובד, אולם אין אתה מרגיש כל מוסר־פליית, כנראה, בשעה שאתה עומד ומכריז, כי „השתדלו מנהיגיו ומדריכיו למחות כל סימן וכל זכר של לאומיות“, כדי „שתסתלק השכינה הלאומית מעל פני הנוער שלנו ושיתקרב בפסיעות גסות אל הקומסומול“.

הראיתי, אדוני, חובה לעצמך להפיר מקרוב את הנוער העובד ואת מדריכיו בטרם יצאת להוציא שם רע של קומסומול על ילדי ישראל בארץ־ישראל? החשבת רגע על כבוד המלה העברית הנדפסת באותיות אשוריות, בטרם הוצאת מעטך שחור על גבי לבן דברים אשר כל היודע יצחק להם וינוד לסופר העברי, נשוא־הפנים, הנוזן ומזין את הציבור בדיבות הולכי־רכיל? הטרחת לסור אל בתי־הספר של הנוער העובד, להרצאותיו, לאסיפותיו, לקבוצותיו החקלאיות, בטרם הוצאת את פסק־דיןך? הטרחת לכל הפחות לקרוא את הדין־וחשבון של ועידת הנוער וידעת באיזה ענינים ושאלות טיפלה ועידתו, ומה אמרה בשאלות התרבות, החינוך החלוצי, הפעולה החקלאית? ואם הספיקה לך השמועה בדבר חטא „הדגל וההימנון“, שהגיעה אליך, השאלת גם לדברי ה„מאשרים־המתעים“ בשאלה זו בטרם באת להעריך את מפעלם?

ועוד ארשה לי לשאול אותך: כלום משום ששמעת על הדגל וההימנון, רק משום כך הוא (הנוער העובד) לצנינים בעיניך?
לא, אדוני, כל עוד היו ילדי ישראל משחקים בפוטבול ובצופים ובמכפי, היה הענין — אם קרוב ללבך ואם רחוק — פשר מבחינה לאומית. כל עוד ילדי ישראל מתגוללים ברחובות, מסתופפים מסביב לסינמה, מתגרים בשנקים, סוחרים אַלי סימטאות, צפויים לכל מכמני המזרח — והכל

הולך למישרים. אין אתה חרד לראות ולדעת מה יעשה בילד העברי בארץ ישראל. אולם מכיון שנפלה הברה „הנוער העובד” — ואתה, „החרד לגורל הישוב”, חרדת את החרדה הגדולה.

מבין אני לרעך, אדוני, אילו היו ילדי ארץ ישראל „פרחי ציון”, דמשל, ושקט ורגע לבכך. אולם החשבת על זה פיצד קרה פדבר הרע הזה שילדי ציון אינם „פרחי ציון” ענוגים ורפים, אלא נוער עובד דוקא? האומנם לא מצאת ביאור אחר מאשר השפעתם הרעה של „המאשרים המתעים”? האומנם הנך סובר בתום לבך, כי נוער עובד אינו מציאות אלא אמצאה של „מפרידים בין אחים”?

ואולי תוכל, אדוני, לבאר לי פיצד קרה הדבר, שאנשים פמוך, בעלי „רגש אדם ולב עברי”, בקרב ישראל בארץ ישראל לא חרדו כלל למחות דמעה מעל פני ילדה משרתת-נעלבת, מעל פני ילד עזוב ברחוב, מעל פני „מחוסר-עבודה” פענט? איך זה עצמתם עיניכם מראות ברע, כי מתחת לכל התפארת הלאומית, על היכלי תרבותה ומוסרה, קיים עוד „מרתף” לאומי, מרתף אפל וטחוב, העלול לפוצץ ולקעקע את כל הבירה? האומנם, אתה וחבריך, הדוגלים כל ימיכם בשם המוסר היהודי והלאומיות העברית, היודעים ומטיפים כי יש עם אחד, וכי כל ישראל חברים, האומנם אינכם חשים כל פגיעה בדבר, ש„בני האבות”, בני אברהם, יצחק ויעקב, נדונים לחיי השפלה ורקב, לבערות ולאנאלפביתיות, למחסור ולהפקרות? ומדוע המתנתם אתם עד שיבואו ה„מאשרים המתעים” ויבקשו לתקן את פגמת חיינו, שנעלמה מעיניכם וממצפונכם?

ואם באמונה אתה סובר, אדוני, כי אנו מותרים על השכינה הלאומית הרי אתה טועה מרה. אפשר זהו המקומם פנגדנו ביותר, אם גם בלא יודעים, שאין אנו מאמינים כי עתידה השכינה לשרות דוקא על אלה היושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים בעולם הזה. אולי זהו חטאנו שאנו מאמינים כי אין ידים יותר נאמנות לשכינת האומה מאשר ידי-העבודה. ואף על פי שת”ק מאות פרסה על ת”ק מאות פרסה רגזה הארץ והובאש ריחו של „הנוער העובד”, הריני מעיז להעיד לפניך, אדוני, קבל-עם, פאדם אשר אינו חושב את התרבות העברית בימינו פנחלת בעלי-בתים הגונים דוקא, ואשר יש לו כל „היצר הרע” שהפועל העברי יהיה הנהנה מנכסי תרבותנו

וגם יוצרם לעתיד לבוא. פי נוער עובד זה, המנואץ והמשוקץ בפי גדולים וטובים, הנהו — למרות דלותו ופגמותיו ובסרו — אחד המפעלים התרבותיים ביותר יפים שהקימונו בארץ, ועוד יותר: הייתי מאחל לשאר הסתדרויות הנוער בארץ שיהיה בהם מאותו התוכן המוסרי באמת, הלאומי באמת והאנושי באמת, — מבלי ריקנות וצביעות ופטריוטיות מזויפת, וקריזים וליבנטיניות — שיש בנוער העובד.

אולם לא רק את „הנוער העובד” ידעת להעריך כהלכה, כי אם ידעת להגדיר את עצם ה„שיטה” שלנו: „אתם מפרידים בין אחים, שזו דרככם להשפיע על המחנה בכל דרכי השפעה להביט מגבוה ובעיני בוז על העומדים „מחוץ”, „אתם קרויים אדם, אתם יחידי סגולה” וכו' וכו'. „ולא רק בין אחים, כי אם גם בין חברים” אנו מפרידים, והראיה: חיפה, שבה התנגדנו „לפועלים עברים רעבים סתם”. וכדי להבדיל בין חושך לאור, אתה מבטיח אותי פי „מתנגדים ושונאים” לפועלים אין „אפילו בתוך בני הימין הקיצונים”, באשר „אנו — כלומר, לא הפועלים — אין לנו יחסנים ובני „אתה בחרתנו” בתוך העם, כולנו” וכו'.

לא אדון אתך, אדוני, איזה חוגים בארץ לקויים יותר במחלת השנאה המעמדית. פשאני לעצמי, סובר אני פי שנאה מעמדית אינה אלא חזיון חברתי ירוד, נחלת מעמדות טרופים, וכי היתה פרה המעמדית נזונה לא מן השנאה אלא מראיית העתיד ההיסטורי, והיא המעלה את הרגש האלמנטרי של ניגוד-מעמדות למדרגה של יצירה ושינוי משטר חיים. ובוה אני מבאר, מדוע ידעים הפועלים להעריך בחיוב כל חזיון בעל ערך הנעשה מחוץ להם, ומעולם לא ראינו שפועלים בארץ יגנו בשנאה פתיחת בית-חרושת או מפעל משקי ותרבותי של זולתם, בשעה שאין לך אף מפעל אחד של הפועלים. בכל ענף חיים שהוא, החל מדגניה והעמק וגמור ב„נוער העובד”, שלא היה מצד פלוני או אלמוני למטרה לחצי הביטול, הדיבות והשיסוי. אולם נכון אני להאמין לעדותך, אדוני, בדבר חוסר השנאה המעמדית בחוגי הימין. ודאי הנך בריסמך להעיד עליהם. נכון אני להאמין, פי הרצון, למשל, לגזול מן הפועל את זכות הבחירה שלו אינו כלל מחמת שנאה מעמדית, חלילה, אלא מתוך הפרה לאומית, של כל ישראל חברים, שתיפגם, חלילה, אם גם הפועל, מחוסר הרכוש, יהיה בריבחירה. אפשר. אולם יש דבר-מה שהוא מסוכן לא

פחות מאשר שנאה מעמדית, והוא — הסנורים המעמדיים אשר „הנצר הרע“ המעמדי מכה בהם את קרבנותיו, הקהות והעינרון המתגלים אצלנו לפעמים כל כך קרובות מצד אנשים הדוגלים בשם אחדות-האומה דוקא. ולא קל להבחין, היכן העינרון והקהות והיכן השנאה המסותרת. וכש„לשפת-העבודה“ מתלבטת, לא על קיומה היא, כי אם על קיום כל העובדים ומחוסרי-העבודה, נושאת בכל המצוקה, אינה סוגרת דלתה בפני שום איש, מחלקת את הפת לכל הנצרכים, וממלאה בזה תפקיד עצום וחובה גדולה של החברה כולה, וסופר ועסקן ציבורי בישראל אינו רואה ואינו מבין זאת וטוען על „אבן ואבן“ ועל דחיקת רגליהם של „פועלים עברים רעבים סתם“ — האין זאת קהות מעמדית, אשר טח לבה מהבין את הנעשה סביבה? או כשציונים טובים, אשר כל ימיהם הטיפו לארגון, לאיחוד, אשר כל ימיהם ידעו מה ערך יש וכמה מן האמת יש בטענות ה„נרדפים“ עלידי הארגון הלאומי, החל מ„הפלס“ וכלה ב„אגודת ישראל“, וכשהדבר מגיע לידי ארגון הפועלים רואות בו עיניהם רק חמס, והם עומדים לימין ה„נרדפים“ כביכול ומגינים על ה„חופש“ של מפירי-שביתה ומסייעים לכל נרננות וחתרנות — הרי גם זו אינה, כמובן, שנאה מעמדית. וכשאנשים מישראל, אשר עברו בעצמם בימי חייהם את מדורות ההשפלה, חיבת-ציון, אחדת-העמיות וציונות, ויודעים שכל תנועה חדשה מרימה יד בשומרי החומות, מביאה „חרב לעולם“, מטיפה לחסידיה כי הם „השאור שבעיסה“, ואלה בהגיעם לזקנה הם מרימים זעקה על ה„אתה בחרתנו“ של הפועלים דוקא (ה„אתה בחרתנו“ של „בני-משה“ היה כשר!), על ה„התפלגות“ וה„התבדלות“, ואינם רואים את המציאות המעמדית המפלגת, אשר הם נתונים בה, ותולים את הקולר באנשים המפירים במציאות הזאת וחותרים דרכה להגשמת המטרה ההיסטורית: אומה אחת, בלתי-מעמדית, אומה ובת-חורין, אשר המלים „כל ישראל חברים“ לא ישמעו לגביה כצחוק מכאיב-לב; כשאנשים אשר רוממות האומה בגרונם וחרב הרכוש הפרטי בידם בוכים על ה„פריבילגיות“ המעמדיות של הפועל; או כשאנשים שאינם רואים שום התבדלות בקיום בתי-ספר לילדי האמידים (גימנסיות, בתי-ספר לנגינה וכו'), וצועקים „התבדלות“ לכל נסיון של בית-ספר אשר בו יחנך העובד את בנו על פי דרכו — האין כל זה מצטרף ל„אתמוספירה“ של קהות, עינרון וצביעות מעמדית, אשר אילו היתה התנועה

הצעירה רפת־אונים היתה ודאי נחנקת בה, ומשגברה והפירה בכוחה ובזכותה אין לה אלא „לדרוך עוז ולפסוח על החללים“, כמצנת המשורר?
 ואל נא יתקבל הרושם מדברי, פי אני בא להצדיק את כל מעשינו, פי רוצה אני לומר, שאין בנו משגה וסלף. אי תנועה ציבורית, אשר דרפה רפודה לה ללא משגה וללא תקלה? אי תנועה, אשר לא עברה עליה תקופת־בוֹסר, אשר גליה לא העלו קצף? אולם לא על פרט זה או אחר, ששגינו בו או נשגה בו, אנו דנים עתה, אלא על העיקר. כלום צדקה ההשכלה או הציונות בכל? אולם הצדק ההיסטורי היה עמן, ויד ההיסטוריה העברית היא המנחה את תנועת העבודה. ולא אשמתנו היא, אם עוד ישנם לקויי הראיה. שאינם רואים בהולך ובא, וממוסר היהדות נשאר להם הפסוק האחד, „פי לא יחדל אביון מקרב הארץ“¹, ושוכחים פי יש יהדות, אשר הכריזה „משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה'“², וכי עוד בימי נחמיה בן חַכְלִיָה ידעו בני „העם האחד“ אשר עלו ליִשב את הארץ, פי „כבשר אֶחינו בשרנו, כבניהם בנינו“³. ושליחה של ההיסטוריה העברית, נחמיה בן חַכְלִיָה, ידע לריב על ה„ארגון“ ועל עניני העובד עם החורים והסגנים. עמו היה אמנם עזרא הסופר, אולם כלום לא היו סופרים גם עם החורים והסגנים?

אדר א' תרפ"ו.

מהי סוף סוף דעתו של מ. ג.?

בויכוח המר והנמהר המתנהל עתה לעיני כל הישוב, לעיני ממשלת הארץ ובעזרת משטרתה, על ידי שני הצדדים: מועצת פועלי ירושלים בטון הרע שלה, ב„רגזנות ובעצבנות חולנית“, ב„הסתלקות“ ובחוסר־אחריות; וראשי הציונות והישוב (המעוטפים פסידונים של „ועדת הבנין“), בשתיקה היפה שלהם ובנשיאת אחריות גמורה, ציבורית ומדינית — בויכוח הזה (כמו בכמה ויכוחים אחרים) יש גם צד שלישי, הלא הוא: מר מ. ג. עורך „הארץ“.

¹ [דברים ט"ו, י"א] ² [תהלים י"ב, ר'] ³ [נחמיה ה', ה']

וסגולה מיוחדת לו למ. ג. שדעתו היא תמיד שלישית. בחינת „הפּתּוּב השלישי“. אין הוא נתפס לַרְתַּחנּוּת ול„נצחנות“ של אלה ושל אלה, אינו נוטה „לצדדין“, אלא הולך לבטח דרכו, שוקל את הדברים ובוחן אותם במתינות ובאובֶקְטִיבִיּוּת מתוך קריטריון לאומי נעלה; שוקד על בקשת דרכי הסכּם בין הפּוֹחּוֹת הפּוֹעֵלִים בִּישׁוּב ומבקש למנוע את הציבור מזעזועים. ואחרי הזעזועים, היתירים בהחלט, שבאו עלינו השבוע בגלל השאלה הארורה של הלשכה והעבודה המאורגנת, עלה על דעתי: ודאי בא זה עלינו משום שלא שמענו לדעה השלישית, הנייטרלית, האובֶקְטִיבִיּוּת. ותקף עלי צרי לרדת לסוף דעתו של מ. ג., פּלוֹמֵר, לדעת סוף סוף מהי דעה זו, העלולה לשמור אותנו מלכד. החלטתי איפוא לחדור לפני ולפנים של קצת מאמרים שנכתבו בשאלה זו (רק במשך השבועות האחרונים בלבד), סידרתי אותם על הסדר הכרונולוגי, וזאת אשר העליתי:

בי' בשבט היתה הדעה השלישית:

„מבחינת התועלת המעשית שגיאה גסה היא לחדש בשעה זו את המלחמה החריפה והמרירה של שלטון־יחיד של לשכות־העבודה אשר על יד מועצות הפועלים העירוניות. ודאי ששום אדם בר־דעת, שלא נתפס לשנאה סמויה לפועל, לא יכפור בעיקר הצורך לסדר את שוק העבודה וכי — ואולם וכי — והעיקר: הן בצוק העתים האלה נתמוטט למעשה במידת־מה הארגון המוצק של ציבור העובדים — אנו יכולים להצטער על זה, אבל המציאות לא תשתנה על ידי כך — ומן הפועלים עצמם התחילו חוטאים כנגד אותו עיקר של שלטון לשכות־העבודה של הפועלים בשוק. במצב זה הרי זו שגיאה טכסיסית לבוא כלפי חוץ בדרישה מוחלטת, שבפנים התחילו מזלזלים בה. בתנאי השעה הקשים ראוי להם למנהיגי הפועלים להבחין בין הרצוי והמצוי ולהימנע מנסות פּוֹחּוֹ של פּרִינְצִיפִיּוֹן יפה במלחמה שתוצאותיה מוטלות בספק — — השעה אינה מוכשרת כלל וכלל לפולמוס מעמדות“.

הא למדנו, כי „הפּרִינְצִיפִיּוֹן היפה“ של „שלטון יחיד של לשכת־העבודה“ אינו אלא „פולמוס מעמדות“, שאין השעה מוכשרת לו, ומדוע אינה מוכשרת? בעיקר מחמת צוק העתים האלה, שבגללן נתמוטט ארגונו של ציבור הפועלים.

כזאת היתה הדעה השלישית בסופו של פולמוס בנין בית-הספר

בחיפה.

ועתה נאזין לדעה שלישית זו, כפי שהיא הולכת ומתגלית לפנינו,

כפעם בפעם, בפולמוס בנין הסמינר, מתחילתו ועד היום.

בכ"ג באדר א' מצטט מ. ג. קטעים מתוך מכתבה של מועצת פועלי

ירושלים (אגב, מכתב שבשום מקום, כמדומה, לא נתפרסם בדפוס ורק מ. ג.

זכה לראותו) המעידים על רוע סגנונה. והראיה, במכתבם של מועצת פועלי

ירושלים, כפי שצוטט אצל מ. ג., נאמר: „אין ציבור הפועלים יכול גם למסור

את גורל חלוקת העבודה בימים קשים כאלה בידי קבלן מנצל, אשר רק

לבצעו שאיפתו“. לצורך הויכוח עם מועצת פועלי ירושלים מעניק לה מ. ג.

גם דרישה שלא דרשה כלל: „יש לו לצד השני פרינציפיון משלו. זהו

הפרינציפיון של התחרות חפשית“ (מי הוא זה הצד השני? המוסדות

הלאומיים? ומי זה קבע בהם את הפרינציפיון הזה, ואימתי?), „זכאי ציבור

הפועלים לפסול עיקר זה מבחינה חברתית ומוסרית. זכאי הוא גם לשאוף

לכך, שיגדל פוחו ומשקלו, ויחסי הפוחות בתוך החברה ינחילו נצחון

לפרינציפיים שלו ותבוסה לאלה של אחרים. אלא שבאופן כזה אין פאן שאלה

של צדק ויושר“ (מדוע?), „אלא של פוח ורצון בלבד. כלום סוברים עסקני

הפועלים, שיש להם זכות ואפשרות לדרוש מאת הציבור את ביטולו הגמור

של עיקר ההתחרות החפשית? כלום סוברים הם שיש ליצור בדרך

מלאכותית מנופולין בשוק בשביל מוסדות הפועלים, שיש להעמיד, למשל,

את „סולל-בונה“ מחוץ להתחרות בכל תנאי ופנים“ וכו' וכו'.

אודה, משהגעתי לפסקה זו עמדתי תוהה ומשתומם: כלום זוהי מן

המידה של פובליציסט רציני, הרוצה לגלות את קלון-סגנונם של עסקני

ציבור — ויהא שעסקנים אלה אינם אלא חברי מועצת פועלים עירונית —

שייחס להם דרישה שלא דרשו כלל בפולמוס הזה ויפנה את הויכוח לצד

הדרישה שלא נדרשה? או שסופר כמ. ג. עלול אף הוא לבלבל את הדרישה

של קבלת פועלים על ידי הלשכה עם „ביטול ההתחרות החפשית“ והעדפת

„סולל-בונה“ דוקא, כשם שזה רגיל בפי בעלי-בתים הגונים? או שמא בא

הפולמוס לחובת דרישה שלא נדרשה, כדי שהדעה השלישית תוכל

אחר כך לומר משהו גם לזכות דרישה שנדרשה?

ומפיון שהגעתי לכך, אודה, כי מאד הייתי משתוקק לדעת, מהי בעצם דעתו של מ. ג. עצמו (לא רק של „הצד השני“) בענין „ההתחרות החפשית“. הסבור הוא, מתוך השקפה לאומית טהורה, כי בפני מוסדות המדינה העברית ישותו יחד הקבלן הפרטי (אניח לה למלה „מנצל“, שאינה לפי טעמו של מ. ג.) והמוסד הקואופרטיבי של העובדים עצמם? הסובר הוא, כי מסירת עבודות לפי התחרות של קבלנים היא השיטה ההוגנת יותר את עניניהם ואת כבודם של מוסדות לאומיים, המבטיחה ביותר את זול העבודה ואת טיבה? או שדעתו היא פדעת אותם העסקנים הנכבדים הנאמנים לפרינציפ של התחרות חפשית רק לגבי „סולל-בונה“, אולם לא גילו מעולם נאמנות זו בשעה שהיו מוסרים עבודות לאומיות ל„הבונה“ או ל„רענניה“ עליהם השלום?

ועתה נשמע מה הפעם בפי הדעה השלישית על הדרישה שנדרשה באמת מצד מועצת פועלי ירושלים: „כל מה שטוען ציבור הפועלים בנוגע לעצם העיקר של עבודה מאורגנת ושל חלוקת עבודה צודקת בין ציבור מחוסרי-העבודה הוא אמת וצדק. מתוך השקפתנו הפרינציפיונית, המחייבת רגולציה ציבורית-לאומית של עניני העבודה, אין אנו יכולים להסכים בשום אופן ל„חירות של אַנרכיה“ — — כל זמן שאין לנו לשכות-עבודה נייטרליות או משותפות, הרי לשכות-העבודה של הסתדרות העובדים ממלאות תפקיד ציבורי חשוב, ומי שפוגע בהן בשעה קשה זו פותח פתח לאַנרכיה.“

אלא מאי —

„אלא שעם זה אין להתעלם וכי — — כל עוד שאין לצד השני השפעה בלשכות-העבודה, אין אחריותו עליו, אין חשיבותו שלמה ואין „שלטון“ מובטח.“

ובכן — מה לעשות סוף סוף? מהי המסקנה מכל האמור לעיל, שמצד אחד „כל מי שפוגע בלשכה בשעה קשה זו פותח פתח לאנרכיה“, ומאידך „אין חשיבותה שלמה ואין שלטונה מובטח“? מסקנה אחרונה, מסקנה למעשה, אותה נמנעת הדעה השלישית להסיק. במקום זה אנו שומעים דברים על „הדוגמה המעמדית של קצת ממנהיגי הפועלים“ והזכרת חטאם של אלה, היא חפצו בקביעת בוררות-חובה באסיפת הנבחרים (ואין מ. ג. טורח,

כמוכן, לשאול את עצמו, האם באה ההצעה של בוררות־חובה אחרי שהובטחה גם חוקת־עבודה, או מחוץ לכל זה, ואף אינו שואל את עצמו: מה פעלה ההחלטה שנתקבלה בדבר בוררות־חובה בפפר?

ובכן, אותה דעה שלישית, אשר לימדה בי' בשבט, פי „בתנאי שעה קשים אלה שגיאה גסה היא להגן על פרינציפיון יפה” זה של עבודה מאורגנת, היא שמצאה בכ”ג באדר א', פי „כל מה שטוען ציבור הפועלים בנוגע לעצם העיקר של עבודה מאורגנת וכו' הוא אמת וצדק”, וכי „מי שפוגע בהן — בלשכות־העבודה של ההסתדרות — בשעה קשה זו פותח פתח לאַנרכיה”. ולמעשה? למעשה אין הדעה השלישית מחייבת שום דעה ברורה, כיצד סוף סוף צריך לנהוג הפעם, במקרה זה המומש בידיים. והרי היא מסיימת בדברים טובים על „עבודה משותפת, ואחריות משותפת לתעודות החיים המשותפות שלנו במולדת”.

פזאת היתה הדעה השלישית ערב התגלע הריב הממאיר. וביום ה', ו' באדר ב', פשמועצת פועלי ירושלים הודיעה להנהלה הציִונית, שאחרי החלטת ועדת הבנין, המכריזה מלחמה על הלשכה, אין לה למועצת פועלי ירושלים אלא להסתלק מחלוקת הסיוע, אומרת הדעה השלישית:

„אין להכחיש, פי עצם טענתה של מועצת פועלי ירושלים בדבר חלוקה צודקת של העבודה בין הזקוקים לה היא חשובה מאד. והרי אין לפי שעה לשכת־עבודה אחרת מלבד זו של מועצת הפועלים. אנו יודעים את כל הליקויים, הפרינציפיוניים והמעשיים, שבשיטה הקיימת וכו', ואולם המסקנה ההגיִונית ממצב זה היא לא האַנרכיה שב„התחרות חפשית” של פועלים בשוק ולא ביטול עצם הפרינציפיון של חלוקה צודקת, שהיא על כל פנים בשעה זו דרישה אנושית מוסרית הכרחית. המסקנה האפשרית היחידה היא: (א) מאמצים ציבוריים תכופים ונאמנים לריאורגניזציה של לשכות־העבודה הקיימות על יסוד שיתוף העבודה והאַחריות; (ב) עד לאותה ריאורגניזציה — שמירת הקיים; (ג) בכל מקרה של מסירת עבודה לקבלן פרטי — סידור מיוחד, בדרך ההסכם והבירור, של חלוקת עבודה צודקת בין הפועלים מפל החוגים והסוגים”.

ביום ה' קרה מה שהיה מוכרח לקרות, פשנשיאי העדה מזלולים

בריש-גלי בעננים, בסבלם, ביצירתם ובאמונתם של אלפי בני-אדם הנתונים במצוקה. קרה האסון. את פרו המדיני נאכל פולנו. הנדע לתקן אותו, עד כמה שהוא עוד ניתן לתקנה? וכאן באה הדעה השלישית. היא אינה רואה כל צורך לחקור, מי הוא זה אשר היה נכון לקבל את הרצפט הטוב, המוצע על ידיה ביום ה' (שיתוף נותניה-העבודה בלשפה, שמירת הקיים וקביעת הסכם בדבר חלוקת עבודה צודקת על ידי הלשפה בין כל החוגים והסוגים של הפועלים), ושופכת את שצף-קצפה על מועצת פועלי ירושלים, „שהיתה צריכה לדעת מראש את הדברים האלה ועל כל פנים לחשוש להם” (פנראה, שראשי הועד הלאומי, ההנהלה הציונית והקרן הקימת לא היו צריכים לראות מראש את הדברים ולא היו צריכים לחשוש להם). „אלא שבמקום הפרת האחריות והדעה הצלולה” (הנדרשת, פנראה, ממועצת פועלי ירושלים ולא מאת אוסישקין, גלין וקיש) באה סערת הרצח של גבורי מלחמה, ומועצת פועלי ירושלים (ולא „ועדת הבנין”) עשתה שלא מדעת את שליחותם של גבורי ההרס ומבקשי המהומות משמאל.”

הדעה השלישית יודעת הפעם, כי „המלחמה בלשפת-העבודה מצד מוסדותינו הלאומיים המרכזיים קיימת לפי שעה רק בדמיונם של עסקני המועצה” (אם כי אך לפני ימים מספר שמענו מפורש מפיה כי יש „צד שני” ולצד זה יש „פרינציפיון משלו” — „התחרות חפשית”), ולא רק זה. היא שמגנה כל כך את טון האיומים יודעת הפעם גם לאיים, כי „אם תוסיף המועצה ללכת בדרך שבחרה בה וכך לא נתפלא אם בין החוגים המתונים והאחראים תתעורר באמת נטיה למלחמה במוסד שאחריותו על מנהיגים כאלה.”

ובכן, המצב ברור למדי: מצד אחד „רדיקליות סמויה וקלת-דעת”, „רגזנות ועצבנות חולנית”, „דמגוגיה זולה”, „איומים ואולטימטומים”, ו„ריח שוק”. מצד שני — אין המלחמה בלשפת-העבודה קיימת אלא „בדמיונם של עסקני המועצה”. אולם למחרת השבת, בט' באדר ב', אנו שומעים שוב את הדעה השלישית:

„כל זמן שלא ימצא פתרון לעיקר השאלה בדבר חלוקה צודקת של העבודה לא יחדל אבק-שריפה מן האויר הסובב אותנו. אין מקום בשעה טרופה זו לעיקר הליברלי הפשוט והמסקני של התחרות חפשית וחירות

פעולה. עיקר זה פירושו בתנאים האלה: חופש של הפקרות, אגרכיה, ספינה מטורפת ללא קברניט וללא הגה, פירושו: סבלות־רעב, מרירות, מהלומות; אין להניח פי חלק מן הפועלים יעבדו ששה ימים בשבוע וחבריהם ירעבו ללחם ויתנונו בגוף וברוח מאין אף עבודת יום אחד.

ולהלן — „למעשה רוצים שני הצדדים ליקוב את ההר בדיניהם, למעשה נגררים שניהם אחרי נטיות לבם או אחרי הדוקטרינות החביבות שלהם” (הצד השלישי, כמובן, אינו הולך אחרי נטיית לבו וגם לא אחרי הדוקטרינות החביבות עליו) — „הללו רוצים לשבור את „שלטון” הפועלים ולקיים את „חופש־הפעולה” שלהם, ואין הם מביאים בחשבון את רצונם של המוני הפועלים, שלעולם לא ינתרו על העיקר של „זכות־העבודה”, שהוא מעיקרי השקפת־עולמם, ולעולם לא יסתלקו מזכותם לחיות ולעבוד בארץ זו ולא למות בה בבטלה וברעב או לעזבה בבושת־פנים. אין הם מביאים בחשבון, שרצון זה שפנגד לא יפנע לעולם לרצונם הם, והנסיח לדכא ולשברו יביא רק מהומות וזעזועים לכל הישוב כולו ולמפעלנו בארץ. ואף הפועלים האומרים לקיים את עיקר הרגולציה בחלוקת־העבודה בדרך הפשוטה של פניה” — „מסיחים את דעתם מן הרצונות שפנגד” וכז’ וכז’. (רצונות של מי? של ההנהלה הציונית, של הועד הלאומי, של הקרן הקימת?).

הגעתי איפוא בחקר הדעה השלישית עד היום הזה שאנו עומדים בו. והמדובר אינו באיזו שאלה מופשטת, „העומדת ברומו של עולם” בכלל, הניתנת לכל מיני עקיפי מחשבה ולשון והסובלת מ”ט פנים. הלא מ. ג. עצמו יודע, כי פאן שאלה של חלוקה צודקת של פת־לחם לאלפים, שפאן שאלת הריסה של מה שנראה לאלפי אנשים מבצרם, מגינם וגם מקדשם. הלא פאן שאלה של מתן פרס, מטעם מוסדות לאומיים, לכל מסתלק מן הארגון, לכל חותר תחתיו. והלא האנשים אשר קיבלו על עצמם לזעזע את הציבור אינם סוף סוף קפיטליסטים פרטיים העושים ככל אשר יעלה על רוחם, כי אם נבחרי הציבור, ובתוכו גם ציבור זה, הנלחם על זכות קיומו וארגונו? אולם פובליציסט רציני כמ. ג. העומד על המצפה, לא ראה כלל צורך להזהיר —

אם לא מבחינה אנושית הרי לפחות מבחינה לאומית־מדינית — את העסקנים הותיקים, שנדאי אינם פזיזים ונרגזים ומבוהלים, וחס להם לעמוד על פרסטיז'ה שלהם, — אלה העסקנים אשר חיץ עבה של לשכת־העבודה חוצץ ביניהם ובין מצוקת ההמ'נים — שהם, הותיקים, הנבונים, האחראים, לא ינהגו קלות־ראש בעמדות ציבוריות המבוצרות בלבות אנשים, ולא יגרמו לארץ, מתוך „דוקטרינות החביבות עליהם“, זעזועים יתירים, נוסף על המצב המזועזע כשהוא לעצמו.

פל עוד לא הכה הרעם, עד לאחר השעה האחרונה, היה לו פנאי למ. ג. להסביר ולפרש את אי־ההגיון שבדרישת הפועלים ולהטיל עליהם את החובה הקודמת לכל חובה: לדבר בטון מנומס ובסגנון טוב. הפובליציסטיקה, זו אשר „לא נתפסה לשנאה סמויה לפועל“, שכחה, שכל מי שהיכולת בידו למנוע רוגז ומצוקה ואינו מונע, ועוד גורם להרבותם — עתיד ליתן את הדין.

אגב, על הסגנון. מי פמ. ג. רגיל לדרוש „מנהגי כבוד ונימוס ואמת אוֹבֵנְקֵטִיבִית חמורה אף ביחס למתנגד“. אולם דוקא מתוך עיון בעמדותיה של ה„דעה השלישית“ הוראיתי לדעת, כי הכבוד והנימוס חובה הם רק לגבי הראויים לכך, אולם לא לגבי אלה אשר מבלי כל מוסר־כליות אפשר להאשימם בדמגוגיה, במורך־לב להיות בלתי־פופולריים וכזי. וכזי.

לפני זמן לא רב היה מעשה ומ. ג. יצא לויכוח עם חבר לעט ממחנה הפועלים. וכאן פסק מ. ג. את פסוקו, כי הסופר ההוא פטור „אף מהדרישה האַלמנטרית של אמת עובדתית“. וכשלאחר ימים מועטים נצטרך מ. ג. הדרש „מנהגי כבוד ונימוס ואמת אוֹבֵנְקֵטִיבִית חמורה אף ביחס למתנגד“, לתקן את רושם הדברים, לא ראה צורה נאה למען כפר פני חברו מאשר בהסברה — פי לא נתכוון לעלבון אישי. חלילה לו מזה. אדרבא. אין הוא כלל מפוקפק בי־שרנותו האישית, אלא שזוהי „קלקלה פללית“ של עתונות הפועלים, שבר־הפלוגתא שלו, אדם הגון בעצם, נתפס לה.

וכלום אחרי יחס קולגיאל־י פוזח לאדם, ולו גם בן־אומנות שאינו „מן החברה“, יש עוד לנהוג כבוד בעסקני פועלים, שהם מטבע ברייתם חשודים על דמגוגיה זולה ועל רדיפה אחרי „השוק“, ועל נצחנות וקלות־דעת? כלום

חייב מ. ג. לנהוג קצת כבוד בתכניות הפועלים למלחמה במשבר, אשר יש בהן, פידוע, „נטיה לצד אחד“ (הדעה השלישית, שאינה נוטה לצד אחד, פטורה, כמובן, מלומר לנו לאיזה צד רוצה היא להפנות את תכניות העזרה, מחוץ לצד העבודה הפרודוקטיבית), וכלום יש לנהוג זהירות כלישהיא בפרט בכבודם של עסקני מועצת פועלים עירונית, שהיא, אליבא דכולי עלמא, „מחוץ למחנה“? כלום חייב מ. ג., היודע לפרקים לציין את אדישותו של הישוב, להעריך ולהוקיר את עסקנותם של אלה, העומדים ראשונה בכל מערכת הסבל והמצוקה, השומרים עלינו, על פולנו, מהתחוללות השואה, המעפבים אותה בעמלם, לפעמים גם בגופם, ושאינם זוכים אפילו לקבל „השתתפות בצער“, כאשר יקבל כל אדם מן החברה ההגונה, כשיפול לקרבן הציבור?

אסיפה פומבית של פועלים לבירור המצב ולמניעת ניצולו על ידי פחות ההרס „אינה דרך“, לדעת מ. ג., אולם דרכם של השוקטים במכונם ואוטמים אוזן היא דרך.

„הבענו את יחסנו לטכסיסיה של מועצת פועלי ירושלים בלי משואר פנים ולא נמנענו גם מלקבול על חוסר אינסטינקט והעדר כשרון של ארגון ובירור עניני מן הצד האחר“ — ככה מעריך מ. ג. עצמו את עמדתו. אולם מתי זה קבל מ. ג., עד מאמרו האחרון, על „חוסר אינסטינקט והעדר כשרון“ וכי של אותו הצד החשוב, שאפילו עתה אינו פורש בשמו? ועצם ההקבלה של „הבעת יחס בלי משואר פנים“ ושל „לא נמנענו מלקבול“ — שבאה לפי תומה — כמה היא יוצאת ללמד על מהותה של הדעה השלישית. האין גם סגנון זה, הממצה את כל עומק הדין עם מועצת פועלי ירושלים, ומסתפק — לאחר מעשה — ברמיוה דקה כלפי „חוסר אינסטינקט והעדר כשרון“ של אחרים — מסגולותיה העיקריות של הדעה השלישית?

אדר ב' תרפ"ז.

לשאלות ועידתנו השלישית

ועידותינו הקודמות, גם אלו שקדמו ליצירת ההסתדרות הכללית, ראו במרכז עניניהן את הארגון הפנימי, החדירה למקצועות עבודה ואת שאלות הקמת המשק העצמי של העובד (התישבות). מתוך הניתו ויצירתו רכש לו ציבור הפועלים, קמעה קמעה, נסיון מקיף, משקי וחברתי, המשמש עתה בסיס חשוב לכל המפעל הישועי היהודי בארץ. החלטותיהן של ועידות הפועלים, מיום הינסד ההסתדרות החקלאית, לפני ששעשרה שנה, מציינות את התחנות העיקריות בדרך התהוות מעמד־עובד בארץ ומשק־עבודה לאומי.

הרבה פחות מזה נדונו בוועידותינו שאלות הפועל בתעשייה, היחסים בין הפועל ובין נותן־העבודה הפרטי. רק רישומים מועטים מאלה נמסרו לנו בהחלטות ועידות ההסתדרות. הסיבה פשוטה למדי. חלקה של התעשייה בארץ היה כל כך דל, הפחד מפני הפועל המאורגן וההתנכרות לו ולהסתדרותו שררו בחוגי המשק הפרטי במידה כזאת, שההחלטות בנדון זה לא היו צפויות לשום תוצאות מעשיות חיוביות. לפיכך לא יפלא הדבר, שוועידותינו, עמוסות הענינים החיוניים, לא ראו לעצמן צורך ממשי לטפל בשאלות אלו, והן היו „נפתרות“ בכל מקרה, לפי הסתדרות או הסתככות הענינים בשעת מעשה. אין כל ספק, כי גם ועידתנו זאת לא תהיה פטורה מטפל, ובעיון רב, בשאלותינו הארגוניות והמשקיות־הפנימיות. אין כל ספק, שהדאגה הרצינית להבראת משק־העבודה, העברתו תחת שבט הביקורת החמורה ובקשת תיקונים אמיצים ואפילו גועזים על פני כל השטח של פעולתנו הארגונית והמשקית — חייבות לתפוס הפעם מקום ניכר בעבודת ועידתנו. אולם רצוני כאן להעיר, כי מחוץ לכל אלה צריכה ועידתנו להקדיש הפעם תשומת־לב מיוחדת לכל קומפּלֶס השאלות הכרוכות בהתפתחות המשק הפרטי בארץ. רואה אני צורך מיוחד שהועידה תברר לעצמה, לציריה ולעסקני ההסתדרות באגודות המקצועיות ובמועצות העירוניות, ותכריז בפומבי כלפי החוץ (חוץ זה שרצה להפיר את מגמות ההסתדרות כהניתן מבלי סירוס וזיוף), מהי עמדת ההסתדרות לגבי המשק הפרטי הפרודוקטיבי, היצר עמדות כלכליות בארץ (להבדיל מן „המשק“ הספקולטיבי והסרסורי, ההורס את אפשרות קיומנו הכלכלי, אשר לו מתנגדת ההסתדרות תכלית

ניגוד), ומהי הדרך בה תלך להבטחת עניניו וזכויותיו של הפועל המאורגן במשק הפרטי וליצירת יחסים מסודרים בין הפועלים והבעלים.

אפשר מאד ששעה זו אינה נוחה כלל לביורר יסודי ושקול. השעה שעת מלחמה בפועל מפל צד. הבערות הקטנונית של נותני-עבודה פרובינציאליים, אשר עצם המושג „פועל מאורגן” הוא להם לחגא (הם חולמים, כנראה, להקים משק קפיטליסטי בארץ בלי מעמד פועלים!); ההשתערות על הפועל, הבאה לא רק להוריד את שכר עבודתו הזעום, כי אם גם לעשוק אותו מפל פיבושיו האלמנטריים; התנהגותם של „פרנסים” לאומיים, אשר אחרי עשרים שנות קיום של תנועת הפועלים המאורגנת בארץ טרם הואילו להודות במציאותה ובהכרחיותה והנם מצטרפים לקבלנים הנלחמים בשכר הפועל ובארגונו; העלילות והדיבות הניתכות על הפועל, והמהלכות פניקה על כל אדם חדש הבא מן החוץ; הנטיה להציג את הפועלים כ„איבי התעשייה” — כל האתמוספירה הזאת, המתחדדת מעל לראשנו עתה בארץ, אינה עשויה לאפשר בירור רציני של הענינים.

ואף על פי כן, אל נראה את עצמנו פטורים מבירור זה ואפילו בשעה זו. כלום לא פגשו „פני הישוב” את ראשית מצעדינו בארץ, בעיר ובכפר, ב„חֲרָמוֹת” ממש? כלום אין אתנו ההפרה, פי שליחים אנו למפעל הגדול של יצירת משק עברי איתן ושל הבראת חייהם הכלכליים של ההמונים היהודים? כלום לא ראינו במשך עשרים שנה, פי כוח היצירה של הפועל גובר ומפלס לו דרך גם מבין אירי-הבנה, שטנה וקטרוג? הפועל בארץ פה מעונין חיונית בפיתוח המשק הארצי, בגידולו, ברנטביליותו, בהתפשטותו ובכיבושיו — שגם בשעה שהוא נתקף ונרדף אינו יכול שלא לכוון את מעיניו להרחבת הבסיס המשקי הזה, ליצירת תנאי עבודה אנושיים ולקביעת יחסים מסודרים בינו ובין נותני-העבודה הריאלי, אשר ימנעו כל חיכוכים מיותרים וישמרו על האנרגיה הקולקטיבית שלא תבוזבוז לריק.

חיזונו פתולוגיים שונים מלזים את התהוות המשק היהודי הפרטי בארץ, ומפניהם צריכה תנועת הפועלים להגן על עצמה, לשם עצמה ולשם המשק. הנה לפנינו אותו הטיפוס העלוב של בעל-בית, אשר יותר מאשר יש אתו יכולת קפיטליסטית, יש לו „התיאבון” הקפיטליסטי, זה שאינו מתאר לו שום בנין של משק, אלא על יסוד אותן צורות הניצול והשעבוד שהוא הכירן

בפינות הנידחות שמהן הוא בא. זה אשר בשנאתו ופחדו מפני הפועל הנהו מרעיל את האויר בארץ ובחוץ-לארץ; סוג זה, היודע לתבוע את תביעותיו מאת ההון הלאומי, המנצל לטובתו בכל הזדמנות את המאמצים הציבוריים של הישוב ושל המוסדות הלאומיים, ואינו מקבל על עצמו שום מרות של האינסטנציות הציבוריות, ומפתח בארץ יחסי הפקר וזלזול באדם ובחברה. והנה גם בקרב ציבור הפועלים מזדמן לפרקים אותו סוג של „פועל” יוצא-דופן אשר לא הפה שרשים בארץ, לא למד להבין את תנאיה, והנהו ממשיך כאן את המסורת הכלכלית העלובה שהביא אתו מבית-מדרשו בתחום-המושב. הוא נגרר אחרי כל תרועת מלחמה, מבלי שידע לחשב את שכרה ואת הפסדה, מבלי שידע להבחין בין ענינים חיוניים ובין תעתועי שוא, אשר הפועל משחק להם. אולם בשעה שהפועל מסוג זה מוצא כאן בארץ הסתדרות חזקה, בעלת מסורת ובעלת הכרה משקית וציבורית, המחנכת אותו והחזקה למדי לעמוד בפני כל מיני השפעות תלושות, נמצא בעל-הבית מן הסוג הנזכר „חפשי” לעצמו, חפשי לסבך את היחסים ולחדד את המצבים, לרעת המשק והעובדים ולהרעלת האתמוספירה הציבורית כאחד.

ולפיכך צריכה הועידה להגביר את ההכרה בלבבות, פי התהוות משק פרטי בריא בארץ מחייבת כתנאי עיקרי, מצד אחד, מציאות נותן-עבודה, המודה בפועל המאורגן והנכון לפתור ענינים בדרך של משא ומתן קולקטיבי עם הסתדרות הפועלים, ומצד שני, תנועת פועלים חזקה, בעלת הכרה משקית, השואפת לגידולו ולהצלחתו של המשק הארצי והיודעת להגן על עניני העובד ושאיפותיו בתחומי היכולת האופקטיבית של התפתחות המשק בארץ.

מבחינה זו תצטרך הועידה להעמיד בבהירות גמורה את שאלת לשכת העבודה, תפקידה וארגונה. והיא גם תצטרך לדרוש מאת המוסדות הישביים והלאומיים, ובעיקר מאת האינסטנציה העליונה — הקונגרס הציוני — קביעת יחס ברור ומסוים לעבודה מאורגנת.

כמו כן תצטרך, לדעתי, הועידה לדון יסודית בשאלת תוצרת הארץ, לברר את מידת יכולתו של הפועל המאורגן לסייע לתוצרת זו, בתור צרכן, על יסוד הבטחת עניניו הצודקים של הפועל בתור יצרן. אולם במרכז הענין צריכה, לדעתי, לעמוד שאלת החוזה

הקולקטיבי, שאלת קביעת הסכם מסוים בין ההסתדרות ובין אותם נותני-העבודה, המודים בערכה של ההסתדרות, והרוצים לסדר את עבודתם מתוך יחסי הבנה הדדית עם ציבור הפועלים. מעין אותם החוזים הנהוגים בכמה ארצות, שקיימת שם תנועה מקצועית מפותחת.

וכדי שלא יגלו בדברי אלה פנים שלא פהלכה, הריני מכניס את הצעתי זו לועידה בצורה מנוסחת :

מתוך הכרה יסודית, פי העליה וההתישבות והעבודה העברית מעונינות פאחת בפיתוח כל האפשרויות הכלכליות של הארץ, בהקמת משק פרודוקטיבי נושא את עצמו, הרינו רואים צורך חיוני בהסכם קבוע בין הסתדרות העובדים ובין מפעלי התעשיה, למניעת סכסוכים כלכליים שיש בהם בזבוז הון וביטול עבודה והפסד למשק ולפועל כאחד.

אנו מציעים לכל בעלי החרושת, המפירים בחשיבותם של יחסים מסודרים בינם ובין הפועלים, לכרות חוזה את הסתדרות העובדים העברים הכללית בארץ-ישראל ולקבוע בו את הסעיפים העיקריים של היחסים ההדדיים :

א. נותני-העבודה הכורתים חוזה עם ההסתדרות משתתפים בלשפת העבודה. הפועלים מתקבלים על ידי הלשכה. הלשכה רושמת את כל הפועלים בין שהם חברים להסתדרות ובין שאינם חברים לה, מבלי שים פדות בחלוקת העבודה ביניהם.

ב. בכל ענף עבודה נקבע שכר מינימלי המתבסס על : (1) דרגת חיים של פועל אירופי ; (2) היכולת הכלכלית של ענף התעשיה הנדון בארץ.

ג. יום-עבודה של 8 שעות.

ד. תשלום קבוע של הפועל ובעל העסק לקופת-חולים.

ה. בכל מקום עבודה נבחר ועד פועלים מקומי המשמש באות-כוח פועלי המקום כלפי המנהלה.

ו. הפועל הנשלח על ידי הלשכה עובד זמן קצוב בתורת נסיון, והוא נחשב כפועל קבוע לאחר שהוא נשאר לעבוד אחרי גמר תקופת הנסיון.

ז. פועל קבוע אינו מפוטר אלא על פי סיבה מספקת.

ח. נקבעת דרגת פיצויים לפועלים קבועים מפוטרים, לפי אריכות ימי

עבודתם.

ט. כל סכסוך שבין הבעלים והפועלים המשתתפים בחוזה נמסר לבוררות.

ציינתי פאן רק את הקוים הפלליים ובצורה ראשונה. הועידה תמצא ודאי את הנוסח ההולם ביותר, ועוד תשאיר כמה פרטים למשא־ומתן קונקרטי עם הצד השני. הועידה לא תטיל, כמובן, את רעיון החוזה הקולקטיבי על אלה שלא ירצו בכך. אלה הבעלים, המאמינים בתועלת של יחסים אֶנְרְכִיִּים בינם ובין הפועלים, יוסיפו ללכת בדרכם הם. אולם אין לי כל ספק, שבמידה שבארץ יתפתחו מפעלי משק רציניים, בה במידה רבה מספרם של אלה אשר יכירו בהסתדרות ויתקשרו אֶתָּהּ.

איני משלה את נפשי, כי הצעה זו תתקבל ברצון מכל צד. ודאי ימצאו בין הפועלים, אשר יראו בזה „יוניוניזם צר“, „שעבוד הפועל“, „מכירת עניניו“ וכו'. ומצד שני ודאי יקראו לזה כל השמות המהלכים אימים: בולשביזם, דיקטטורה וכו'. אולם תקותי, כי ההסתדרות תעשה את שלה. בנסיגנה הרב ובחכמת־החיים שלה, ומתוך ראיית האפקים הרחבים לעליית עובדים. מתוך הכרה, כי עניני הפועל ועניני המשק הארצי עולים בקנה אחד — תדע ההסתדרות ללכת בדרכה שלה, שהיא דרך בנין האדם העובד והמשק כאחד.

אדר ב' תרפ"ז.

נקם או טיהור

הסערה מסביב לתזכיר של „ועדת המשכורות“, שנפלה בעולמנו דוקא ערב הועידה (ועידה זו המתכנסת בימים שפמותם לא ידענו לקושי, ושהלב כל כך חרד לקראתה!) מעוררת אותי לומר כמה מלים. אודה, חוששני להלך־רוחות „ביקרתי“ זה העובר על גדוּתוֹ. חוששני, שמא יותר משהוא בא לטהר הוא עשוי לעכּר, ויותר משהוא בא לבצר עלול הוא למטמט, ויותר משהוא בא לדרוש צדק עלול הוא לסלף ולחטוא נגד אנשים חיים. ולפיכך אני נוטל לי רשות הדיבור בידיעה מראש, כי לרבים יהיו דברי לא לרצון.

הנעדה שנתמנתה על ידי מועצת ההסתדרות, לבקר את מצב המשפורת במוסדותינו, עשתה — באמנה — מעשה רב, מעשה בלתי־שכיח לא רק בכל החוגים הסובבים אותנו, פי אם גם אצלנו. ואילו היו גם חוגים אחרים מסוגלים לעשות מעשה כזה, פי אז היינו רשאים להאמין פי יעלה בידינו לטהר את האויר בארץ ובציונות. הנעדה העבירה תחת שבט הביקורת את כל מוסדותינו המרכזיים, מאות עובדים, קסנים וגדולים, נבחרים וממונים, בדקה את משפורתיהם וחשבונותיהם, הפירה לדעת את מצב הענינים בנדון זה בכל מוסד ומוסד, ופירסמה ברבים את מסקנותיה הפלליות, וגם קיבלה על עצמה — מטעם הועד הפועל — להיכנס בשיפוט מיוחד „לברור ולהחלטה“ בכל אותם המקרים שתראה צורך. מי שמבין קצת בטיב עבודה אשר כזאת, שאינה מן הנעימות והקלות, שהיא כרוכה לפרקים בפגיעה בנימוסים מקובלים, ושנש בה לפעמים משום „דיני־נפשות“, ושהיא באה להחמיר בכמה ענינים אשר בני־אדם אחרים אינם נוהגים בהם חומרות יתירות — הוא יבין את כל קשיה של עבודת נעדה זו ואת כל חשיבותה לקביעת נורמות יציבות בחיינו, להנחת „ההלכה“ החברתית, וידע מה הערך החינוכי של הפרסום הציבורי הזה: פאן, בארץ, אין אנו רגילים לא למציאותה של ביקורת כזאת, הבאה במפנים, מתוך הציבור, לפי התעוררותו שלו, ולא לפרסום גלוי של דברים מעין אלה. כמה דרשנו זאת, למשל, מאת ההנהלה הציונית ולא השגנו עד היום, למרות ההבטחות ולמרות קיומן של ועדות שנתמנו לשם כך. וכאן באה ההסתדרות, זו אשר כל העינים לטושות אליה, אשר כל מיני שפטים נכונזו לה מפי מאהביה השונים ושוחרי טובתה, זו היודעת נאמנה פי כל קיסם שלה יתגלגל ויהיה לקורה בפי כל מחפש מומים — והיא לא חששה לכל העיוותים והסילופים הצפויים לה וקמה וגילתה את מצב הדברים כהניתו על פגימותיו, מבלי לחוס על עצמה ועל מוסדותיה, מבלי לראות אפילו צורך להבליט את כל הצדדים החיוביים הרבים — שהם דבר המובן מאליו — וציינה והדגישה את כל הליקויים והגליונות.

בשעה שהועידה השניה של ההסתדרות הנהיגה את שיטת „דרגת־ המשפורת“ במוסדותינו, היה ברור פי חידוש נועז זה, הדורש בהכרח החיים גמישות ידועה, עיבוד פללים ויוצאים מן הפלל, טעון גם בחינה יסודית בחיי

המעשה וגם פיקוח מדוקדק. ומאז נבחרו כמה ועדות מיוחדות לשם זה. אלא שעם הקשיים הראשונים שנתגלו לפניהן היו נרתעות אחור. מרגע ש"הדרגה" חדלה להיות פורמולה של החלטה, פי אם דבר הנוגע לפרט אנושי פלוני-אלמוני — נעשה הטיפול בה, ביחסי חברתנו הדקים, קשה ביותר. והנה סוף סוף באה ועדה אשר ביצעה את עבודתה בהיקף רחב ובהקפדה רבה. האם לא צריך היה הקהל שלנו, שנתגלתה לפניו התמונה עם כל קויה הבריאים ועם נקודותיה החולות, לרכז את כל תשומת-לבו בביקורת התנאים והסיבות ובבקשת התיקון הנמרץ? והנה במקום זה פרצו הקולות מכל צבר: מדוע בחרה הועדה בלשון פללית? מדוע סתמה ולא פירשה שמות? מדוע דיברה על מוסדות ולא על אישים? הוציאו אלינו את האנשים החטאים ונדעם!

ידע אני כי כל פצע הנגרם לציבור בימים קשים אלה מכאיב יותר מאשר בימים פתיקונם, ואף על פי כן קובלני על זה, שתשומת-לב הציבור נפנית מן הפצע שנגלה ומשאלת ריפוי, ומתכנסת לתוך אפיק של התמרמרות אישית, של חיפוש חוטאים, של בקשת שעירים לעזאזל. וברי לי שהלך-רוח זה מחטיא את המטרה, מטרתנו האחת: הנחת יחסי חברה טהורים.

זכות היא, לדעתי, לוועדה והבנה נכונה בתפקידה, שבבואה לבדוק בדיקה רצינית בפעם הראשונה את מצב הדברים, לא הפנתה את חודה של הביקורת כלפי היחידים, אלא כלפי המוסדות ומנהלותיהם, ועוד יותר כלפי עצם המצב ושאלותיו. אין לי כל נטיה לדון וללמד זכות בשאלה זו, אולם כלום עיקר הוא לגבי דידן פרט זה או אחר שעבד כמה שנים במוסד ונתחייב לפניו בסכום כסף, או שקיבל משכורת נוספת, מוצדקת או בלתי-מוצדקת? הרי העיקר הוא מצבם הכללי, המשקי והתרבותי של מוסדותינו, הלא העיקר הוא שמוסדותינו העניים (והעניים גם בשעה שהם מגלגלים באלפים ורבבות!) והזקוקים תמיד לעזרת הציבור, ושלעולם אינם יכולים לספק את צרכיו הצודקים של הציבור, יכלו לאחוז בשיטה פזאת המיקרת את הסכום הפללי של עבודתם במאות לירות, או שהם משקיעים כספים בהלנאות לקצת עובדים, בשעה שלשאר הם עומדים בחובם. הלא עיקר החטא הוא בזה, שהמוסד מתנהל ככה שמתוך דאגה יתירה למצב עובדיו האחראים ומתוך פננות טובות הוא מעמידם בנסיון, שאינם יכולים אחר כך להמיש את צנאדם ממנו, ובזה הוא מטיל אסון עליהם ואסון על עצמו. את העובדים

הוא עושה מעין „עבד לווה“ לציבור, הרשאי לבוא אליהם פנושה וכמאשים. וכמגזים על אחת שבע, ומן ההסתדרות כולה הוא גוזל את האָמון שהנהו יסוד מוסד לכל קיומה ועבודתה.

אכן, יש פאן חטאת הציבור. אולי החטא הפכד ביותר: אי־ידיעה. עכשיו נודע הדבר כי לא ידענו, אנחנו החברים הנמצאים במוסדות המרפזיים בהסתדרות, במועצות וכו', ועל אחת כמה וכמה הציבור הרחב, לא ידענו, כי ההזנחה הקלה בדברים האלה מעלה שֶׁבֶשֶׁתָּא, שבדרך הטבע היא עולה ועולה. ולפיכך אין לחפש קרבנות. ויש לדאוג קודם לידיעה, לפיקוח, לבחינת המצב מפעם לפעם. ומי שאינו מבקש לשפוך את מרירות לבו על ראשי חבריו, מי שאינו רוצה להפוך את עבודת הביקורת לענין של נקם, הוא ימצא סיפוק בעוז הרוח של ההסתדרות לדרוש ביקורת ולקיים את הביקורת, והוא גם יפיר שעצם עבודת הועדה ופרסומה — הנם תריס חשוב בפני הליקויים. את השאר צריכה לעשות הועידה על ידי שורה של תיקונים משקיים וארגוניים.

סיון תרפ"ז.

ועידת הנסיון

עוד לא חרד הלב כל כך לשום ועידה, כאשר הוא חרד הפעם. כובד בלתי־רגיל רובץ הפעם על כתפיהם של מאתים ואחד הציר, המתכנסים הערב לפתיחת הועידה בבית־העם שבתל־אביב. לא רק אלה הפועלים והפועלות, הנוהרים עתה הנה בשיירות מכל פינות הארץ, מלויים את שליחיהם בציפיה ובתביעה. מאחוריהם עוד שלוש רבבות, בין המושרשים עמוק במשקים הישנים והחדשים ובין הנמקים בעוני וברעב ובבטלה מפרכת ומכלימה, בין האיתנים ברוחם ושומרים על גחלת לבם ויודעים את ערפה ואת כוחה בכל שעת צרה ומצוקה ובין המסכנים, המתנדנדים פעלה נידף לפני רוח — כל אלה נושאים את עיניהם לועידה, מצפים למה שתביא, ומתפללים על שליחיהם, שלא ימעלו בשליחותם, וששר התנועה יאיר להם פניו וינחם בדרך היצירה.

ולא רק כל אלה, העומדים אִתְּנוּ פֶּאֶן במערכה. היקף הועידה גדול הוא, בעצם, הרבה יותר. כל הנוער החלוצי בגולה, בקצוי תבל, מן הנוער והנערה העובדים בהכשרה בביצות פולסיה, בכפרי גרמניה ובמטעי קליפורניה, ועד שבויי ציון ונאמניה שבפוליטאי־איוולטורים בירכתי סיביר, וגם כל היחידים, הבודדים, העומדים פוזרים במערכה של מפעלנו הארץ־ישראלי, וכל מי שנפשו קשורה בארץ־ישראל, בין שהוא מבין לנו ובין שהוא עוין אותנו, עומד עתה וצופה: מה תביא ועידת פועלי ארץ־ישראל, התוסיף גם היא כשלוֹן לפשלונות הרבים, או שאתה תתחיל להתגברות והעליה חזרה לראש ההר?

מיום היות ועידותינו, רבות־הענין ורבות־המעשה, עוד לא היתה לנו ועידה אשר כזאת. המצוקה אוכלת בכל פה, בגוף וברוח. המאמצים להינאל ממנה נופצו אל סלע המציאות הישראלית האומללה, האפקים נתערפלו, חלום הגאולה הושם בסד, אמונת הנוערים הקלה והעליזה הועמדה בנסיון, החזית הצעירה נתמטמטה. שְׂכֹל וגלמוד סביבנו. וגם הדור הראשון לתנועת העבודה ולהגשמה אישית, זה שנבחן בכמה בחינות חמורות, זה שהיה רגיל בכל פורענות להתקדם ולהתבצר ולו גם מתוך אבידות מרות — אף זה עוד לא נוסה בנסיון אשר כזה, נסיון אשר מי יודע מתי יקיץ עליו הקץ, נסיון המכה אותנו בסנורים לבלי ראות את הגדל והצומח בינתיים. גדל המחנה ופי שבעה גדלות האבידות, ופי שבעה נדרש עתה מאתנו, לבל נתרסק ולבל נתנפץ בנסיון זה שהגורל ההיסטורי מינה לנו.

ולמרבה העקה בא הרפיון, אי־האמונה בנו בעצמנו, בכוחנו ובערכנו המוסרי, בכשרון־המעשה שלנו, אי־האָמוֹן של האחד לזולתו, אַבְדֵן נכסים, נכסי חומר ורוח, שיצרנו בעמל פפינו ובמוח עצמותינו. והנחשול של קטנות האמונה והשפלת עצמנו עומד לגרוף אותנו, עם כל היקר בנו.

ובימים אשר פאלה נקראת הועידה. נקראת בלי תקוה שבידה להביא הצלה מהירה. אחרי כל מאמצינו הרבים שנפרטו לפרוטות, אחרי הבזבוז האיום הזה בכוחות אדם מעולים ויקרי־המציאות בכל ההיסטוריה שלנו, אין לנו לקוות, פי בידי הועידה להביא בבת אחת את ההצלה היחידה והאמיתית, שאליה פָּלָה כל לב: את העבודה. אולם גם באין תקוה זו, מצוה עלינו ראיה ברורה של המצב ההודיין, לזיין את המחנה הניגף שלנו באמונה איתנה,

בקשיות־עורף, בהפרת פלחיו. אל יִהפך הנגף הארעי הזה לתבוסה לדורות. כל עוד מאמין המחנה באמיתו, בוטח בעצמו, מפיר בערכו — תקוה לנצחון ממנו.

ולפיכך רבה העבודה על הועידה הזאת. שמור תשמור על הגחלת, גחלת תקות העם היחידה, גחלת התנועה הכי־יפה, הכי־אנושית, הכי־מוסרית, בקורות אלפי שנות חיי עמנו, התנועה העושה אותנו, את פנסת ישראל העובדת, הצעירה — לעם חי בלאומים; התנועה הקרויה לטהר אותנו, את גופנו ואת רוחנו, מפל שפלות ושעבוד, מפל תלישות והתחפשות, לזרות מאתנו כל בוז וביטול, ולכבוש לנו, מקדש, מקום כבוד תחת השמש. תדליק הועידה את אבוקת האמונה והבטחון, תפקח את העינים לראות את האופק ההיסטורי, מעבר לערפל בן־חלוף; תחדד את האוזן להקשיב לרחש הצמיחה, ותטע בנו את ההפרה, כי לא בחולשה ולא במורץ ולא בפסיחה על סעיפים ולא בבריחה מן המערכה — פתרון חיים לכאב עתי־קיומין, לפרפורי עם החי על פי תהום; לא באלה מרגוע לנשמת אומה המבקשת מקלט, הבראה לגוף מעונה ודווי. אין לנו, לחפץ־חיים שבנו, כל דרך מלבד דרך האמונה.

ואמונת־אמת לא תלך ערירה, בלי מעשים, בלי מעשים טובים. וכאן — קודמת לכל ראיית המצב פהניתו. ביקורת חמורה לכל טעויותינו וחטאינו, מבלי העלמה והתעלמות. החלו בזה לפני הועידה. והועידה צריכה להשלים. חשוף כל מום, עד היסוד. גלות כל משגה. אולם נדע להבחין בין מראה נגעים לבין חיפוש חטאים. אל תיהפך הביקורת להתכפדות בקלון הזולת, כביכול, אל יִהפכו הדברים להתפארות בנוסח של „הלא אמרתי!“ אל ירבזו אצלנו החכמים הרואים, כביכול, את הנולד לאחר זמן. ידועים הדברים. רבים החשבונות, רבים היצרים ורבות הפניות האורבות לפתח. אולם חומרת מצבנו אינה מתירה לנו להתמכר לספורט נערוטי זה, אם אין ברצוננו לבנוז לריק את הנפש אשר עשינו ואת הרכוש אשר רכשנו לנו.

וגם זאת. אל תיהפך ביקורת העבר להיות לדי־פטיזם. אל נראה תבוסה במקום שאיננה. ואם הביקורת תגלה הכרח של התפוצצות והצטמצמות עד שנגבר חילים — אל יהיו הדברים לפרינוציפ, לאידיאה. בשעות קשות אפשר שיהיה הכרח להתכווץ, אפילו להרפין קומה, ואזי חובה לעשות זאת בעוד

מועד. אולם אין לעשות מהרפנת קומה — דגל. את דגלנו, דגל פנסת ישראל העובדת על אדמתה, אל נכנוף.

ועידותינו בכללן אינן ועידות מיכניות. הן אינן מסתפקות רק בפרסום ברבים מה שהוכן מראש ועובד בלבורתוריות החשאיות של המפלגות והעסקנים. ועידותינו היו תמיד מחדשות ויוצרות. הן מביאות לידי גילוי את הגנוז עמוק עמוק בחדרי לבה של התנועה. ולפיכך אין בינינו חכם ונביא אשר ידע היום מה תביא אתה הועידה. הכל תלוי בה שראה, ברוח אשר תשרה על המתכנסים. ואם נזכה לרוח טוהר ואומן — תהא ועידת־נסיון זו, שאנו הולכים אליה כאל יום־הדין, בלב קרוע ומורתח — לועידת־בצרון. התלפדות, אמונה, אומן חברים, בצרון הרוח והמפעל — ויצאנו מן הערפל האופף אותנו לקראת יום ב ה י ר.

תמוז תרפ"ז.

בועידה השלישית של ההסתדרות

בועידה השלישית של ההסתדרות

(תל-אביב, ה' בתמוז תרפ"ז)

בויכוח על הדין-יחשובון של הועד הפועל

אין לי כל ספק בפננות הטובות של כל הנואמים הבאים לדבר מעל הבמה הזאת. אבל יש שאחזות אותך חרדה ונדמה פי איזו קללה רובצת על הבמה משעה שאנו עולים עליה. משתלטים בנו יצרים רעים, אינסטינקטים שאיננו יודעים להתגבר עליהם, ובשעה שאנשים באים ודורשים לכאורה „יחסי-אמון” וטוענים לכל מיני דרישות של צדק ויושר, הם שוכחים בעצם דיבורם עד כמה הם משפילים את כבוד הבמה הזאת. ואודה, גם בי מתעורר הרצון להשיב לכל אחד מהנואמים האלה „כגמולו”. אלא שידע אני פי עלי להתגבר גם על זה ולדבר לעצם הענין, ככל אשר יעלה בידי, פי לכולנו יש עתה ענין אחד: הסתדרותנו בסכנה, קיומנו בסכנה! אני מדבר לא רק על סכנה חמרית המורגשת לכולנו, הזועקת מפל קיר, על שקיומם המשקי של שלושים אלף פועלים נתון עתה בסכנה, באשר קיום זה עודנו תלוי במידה מרובה ביכולת הכספית של העם. סכנה זו פשהיא לעצמה דיה לרכו את פולנו בשאלה זו. אבל ישנה גם סכנה אחרת, סכנה של התנוונות רוחנית, אשר הרבה סימנים שלה נתגלו בקרבנו.

אם ועידתנו איננה יכולה למצוא רפואה למצב הפלפלי, היא צריכה על כל פנים לחשוב איך להבריא אותנו מבחינה נפשית, איך להבריא את מוסדותינו, את יחסינו ההדדיים. זוהי השאלה. פי אם ניפשל אנחנו והיה זה פשלוץ לא רק לנו, אלא פשלוץ למפעל הציוני, ואולי לדורות אחרים. ומצב תנועתנו בשנים האחרונות גילה כמה וקמה ליקויים, ועל זה צריך להתרכז ויפוחנו. אולי נשכח לרגע את החשבונות שבין כל אחד ואחד היושב פאן

במחיצתו, אולי נשוב להיות, ברגע זה לפחות, טוב ההסתדרות של פועלי ארץ־ישראל.

פשאני מביט על ספר הדין־חשבון הכביר הזה של הועד הפועל, שלא הספקתי עוד לעיין בו, מתגלה לפני רעיון אחד, שיש בו משום מפתח, מעין נקודת־מוצא לביקורת מצבנו. אגב, אני פוסל בהחלט את החלוקה הזאת שיש בנו כאילו מרוצים ובלתי־מרוצים. פולנו בלתי־מרוצים. יש דבר־מה המחייב אותנו להיות בלתי־מרוצים. כל הגידול הענקי הזה שעליו מעיד הדין־חשבון בגליונות שנדפסו כבר, ושלא נדפסו עדיין, כל זה מעיד על ההיקף העצום של הדברים שנעשו, שהיו אולי למעלה מפולנו. פולנו לא הספיק למה שנחוצ לנו, לא מפני שכאן יושב בן־גוריון, והחבר יושב במקום אחר, ואילו היו משנים את הסדר כי אז היה הכל מסתדר על הצד היותר טוב. בין שבאים ומדברים בצורה של ביטול ובזו לאלה היושבים פה ליד השולחן ובין שמדברים בצורה אחרת, נוחה יותר — הצד השווה שבהם: אירצון להודות כי השגיאות שנעשו הן של פולנו, חטאים של פולנו. ביאליק אמר לנו בפתחה דברים קולעים מאד: פשלונוכם אינו שלכם, כי אם פשלונו של העם העברי. לאמור: לא אתם החייבים, אלא העם. אולם יש אמת גם בניסוח שני: פשלונונו יהיה גורם לכשלון נוסף של עם ישראל. וגם פשלונונו אינם אלא חלק מפשלונונו של העם. פולנו לא הספיק. אלא יבואו עכשיו פ„מנצחים“ ויאמרו: ניבאנו! גדולה החכמה הזאת. אולם החשבון הזה לא יעשה בשעת הועידה. אולי תעברו אתי, אתם החכמים לאחר מעשה, על פני הפרוטופולים של הקונגרסים ושל ועידות ההסתדרות והמפלגות ותראו מה שנאמר שם בזמנים שונים — ותינכחו מה מגוחך הוא להכריז שהנה היה מחנה אחד של „חכמים“ שידעו תמיד גבול וקצב ומידה, מתי לעשות ואיך לעשות, שידעו תמיד לכוון את הרגע הנכון, והיה מחנה שני, שלא ידע את כל אלה. והדברים נוגעים לא רק לאנשי ההסתדרות. תקחו אפילו את אוסישקין, את רופין ואת כל אלה שדיברו בריצנות על הפרובלימות של הציונות, העליה וההתיישבות. תראו כיצד משתנה הראייה וההעזה עם כל גל של התעוררות באומה, וכיצד מצטמצמים המושגים עם כל ירידה. ותראו כי בכל שעת־כאשר הם העיזו לעשות, לפעול, ואז נוצרו דברים חשובים, אם כי לא נתגשמו התכניות. ואל נזיף את החשבונות ואל נמשיך לתלות את הקולר בזולתנו. קיבלנו עלינו הרבה, קבלת

עליה, הספקת עבודה, יצירת חברת עובדים, יצירת משק חקלאי ועירוני, יצירת משק כללי של ציבור הפועלים. כלום יש תנועה של פועלים בעולם שהעמיסה עליה תפקידים פה עצומים ושרצתה, שהיתה חייבת בכל שאלה ושאלה לחדור דוקא לעומק הדבר? ונכשלונו. נכון הדבר. אך אם תולים עתה את האשמה בשיטה זו או אחרת, זה מגוחך. רע לא רק כשנאחזים באנשים, שמיחסים להם את השיטה ועושים אותם לשעירים לעזאזל, אולם גם ההתאחזות ב„שיטה“ אינה טובה. אפשר לבקר כל שיטה אם היא נכונה או לא, אבל העוקץ הוא לא בזה שרצינו בגדולות. טון אירוני זה שבו השתמש ארלוזורוב לגבי מסודותינו, למשל, פי בנק הפועלים הוא חברה להשקעות, טון זה בכל אופן אינו נכון ואינו מועיל. כל הנסיון הזה לראות עכשיו את אסוננו דוקא בזה שרצינו לבנות משק גרנדיוזי בארץ-ישראל — יש בו פדי להכשיל. העקה היא שאת היצירה הגדולה שלנו קיבלו עליהם בהכרח המצב חלוצים, כלומר, אנשים שלא היתה להם הכנה לבנות משק ולא היו להם נסיון השכלה. ועשינו זאת מפני שאין דרך אחרת, כשם שהיינו חייבים לבנות חקלאות בידי אנשים שלא ידעו להחזיק מעדר, ומבחינה משקית טהורה עלה זה ביוקר. אבל לנו, לעם ישראל, לא היו אנשים אחרים. ואותו הדבר גם במשק ההסתדרות. קיבלנו עלינו ליצור משק קולקטיבי בעזרת האנשים היותר טובים שהיו לנו. הלא אצלנו לא היה מצב של אריסטוקרטיה או אוליגרכיה, הנועלת שער בפני אנשים אחרים. אדרבא, עם כל עליה באו אלינו פוחות חדשים שנקלטו בהנהלת עניינינו. אני מודה ומתנדה: לא רק עכשיו אלא במשך עשרים שנה — כל עבודתנו היתה שורה של כשלונות רבים וגם של נצחונות גדולים. זה דבר טרגי. אבל כלום רשאית בגלל זה התנועה שלנו להסתלק מעמדתה ומפיונה האידיאולוגי? והאם אפשר שתנועתנו תעזוב את עמדתה היסודית ותוסיף להתקיים בתור תנועה? הזמן האחרון הביא לנו נסיונות אידיאולוגיים אחדים כאלה, פרי היאוש. אין לי רצון לדבר עליהם עתה. אבל כלום לא שמעתם את הדם גם בדברים שנאמרו כאן? כבר יש סבורים שמי שאומר: „לא קונסטרוקטיביזם“, הוא החכם. חכמה זולה היא ופסולה. כלום הנסיון של משק קולקטיבי ברוסיה ובמפעלי פועלים במערב אירופה מתיר לכל בורגני לטפוח על פרסו ולומר: „הלא אמרתי שהמשק הקולקטיבי לא יצלח“? ואצלנו — שמחה לכשלון המשק הקולקטיבי

היא סימן ל„שמאליות“. הנה השמאל שלנו (על חלקיו המשקיים אני מדבר), שאך לפני זמן היה קיים על אידיאולוגיה מבולבלת ונבוכה שראתה את כל המפעל הציוני מתוך פרספקטיבה של קיבוץ אחד דוקא. בא עכשיו ומלמד אותנו, שכל קיומנו המשקי הוא „מלאכותי“, שהשוק שלנו הוא „פרוטקציוניסטי“, ומכאן — הפתרון הברור: אך נעמוד פולנו בפני שוק בלתי־פרוטקציוניסטי, מיד הפועל העברי והעליה העברית מובטחים מאליהם. העמדה הזאת של „פועלי־ציון“, שעד היום טרם אמרו דברים ברורים, אם הם בעד יצירת משק עברי או נגדו, — כל השמחה הזאת בחוגים השמאליים העומדים כ„מנצחים“ בפני כל צרה שלנו, ולא כחברים המבינים שכל מפלה של משקנו העצמי היא מפלה של העבודה העברית ושל כיבושה, — היא פרי התפיסה שאינה רוצה להודות בשגיאותיה ומבקשת את שגיאות זולתה, שאינה דואגת לשינויים הרדיקליים הניתנים להיעשות, ורואה בעצם המפעל שלנו פשיטת־רגל.

על ליקוינו הייתי רוצה לדבר בזה בלי אתמוספירה מפלגתית ונצחנית. אם נדבר דברים ברורים — יתברר, ראשית, שאנחנו מארגנים רעים. עדה לזה גם ועידתנו זו, שנאלצה לטפל כל כך הרבה ברגלמנט, בשאלת נשיאות. ואֵל תבוא כל מפלגה לדרוש „אפישנסים“¹ מזולתה. בכל מוסד משקי שנפנה — בטבק, בקבלנות, ובכל מקום אחר, אם נחפש — נמצא ליקויים די והותר. וחוסר חריצות אינו משום שלקינו באידיאליזם מופרו, המכניס פננות יתירות בעבודת החליבה, שליגלו עליה כאן. לא על מילוי העבודה מתוך „החשבה אידיאליסטית“ יש ללגלג, אלא על חזיון אחר, שהוא לפעמים בן־לני לה. ברוסיה יש עכשיו מלה — комчанство — „הירות קומוניסטית“. חזיון דומה לו ראיתי בין פועלי ארץ־ישראל עוד לפני י"ח שנה: הירות עברית, חלוצית, אידיאליסטית, כיבושית. כן, זהו חזיון בלתי־סימפטי, התגנדרות שאינה נאה לנו, אולם בכל פעולה חשובה עלולה להידבק הירות כזאת. גם הסוציאליזם, הקומוניזם, ואפילו הריאליזם נתונים ללוית־הירות כזאת. כשדיברו כאן בלגלוג על החליבה רבת־הפננות ישבו אנשים ונהנו וצחקו: אֵהא, לא צריך אידיאליזם, לא צריך להכניס פננות אידיאליזם

¹ [מעשיות, חריצות]

בפעולתנו. ואני סובר להיפך, עבודתנו פולה היא למעלה מפוחנו, ומסייעת לנו ההכרה, שבעמלנו אנו נכנסים לא רק לחיי־שעה, אלא לחיי־עולם. הפרה זו יש לטפח, לבל תתנדף ולבל תצטרף אליה היהירות המורגשת לפרקים בארץ־ישראל ושיש לה ריח רע מאד.

השאלה של חוסר כשרון ארגוני, של חוסר היכולת ביצירת משק, עומדת כיום לפני „אחדות־העבודה” ולפני „הפועל הצעיר” כאחד, ותעמוד גם לפני השמאל, אם יחדל להיות מיעוט קטן, כמו שהוא היום. אם הפועל העברי לא יבוא לבנות משק — לא תהא עליה ולא תהא תנועת פועלים בארץ; והיכולת, או אי־היכולת, לבנות איננה תכונה של מפלגה זו או אחרת. היא תלויה בפוחות, בהכשרת הדור, בהכשרת אנשים.

מלבד כשלון משקי קרה לנו עוד כשלון אחר, כשלון מוסרי גדול, שהוא קשה עוד יותר מהכשלון המשקי. באנו הנה (אני מאמין: כולנו באנו) פתנועה חלוצית, תנועה הדורשת קרבנות. אני שונא את המלה הזאת ואינני משתמש בה. אבל עכשיו אשתמש בה בתור ביטוי המסמן את העובדה, שקיבלנו עלינו את הסבל החמרי ברצון, בקלות, בשמחה. אולם באו החיים, התקופה נמשכה, התחילה ספציאליזציה ואנחנו לא החזקנו מעמד, לא הבינונו לשמור על האחדות החמרית ועל האחדות המוסרית. חזיון זה של אננסים, של משפורות־יתר הוא בעיני חזיון קשה עד מאד. אין כל צורך שבציבור הפועלים יקטיבו את הערך השלילי של החזיונות הללו. אני דן על זה פעל חלק של חזיון כללי, העושה את המחנה שלנו, שהיה בראשיתו מחנה חלוצי אחד — לבלתי־שלם, הגוזל ממנו חלקים, מוציא אנשים מתוכו. בזה אני רואה אסון גדול מאד. וגם זהו סימן לכשלונו הסידורי. אילו הבינונו לסדר את העבודה, אילו דאגנו שבעיר תהיה אֶת־מוספירה דומה לזו שבכפר, אולי לא היינו באים לידי כשלון זה. ואף על פי שהענין נהפך עתה לשיסוי בידועים ובלאי־ידועים, איני יכול שלא לדבר עליו גלויות. אולי תנועת פועלים אחרת היתה יכולה להשלים עם פגימות אלו. אבל תנועתנו אנו היא אכזרית, היא מחייבת את החברים להרבה, וגם להסתלקות מִפִּמָּה נוחויות ומצרכי החיים האלמנטריים. הספנה היא לא בהפסד כספי. ההפסד קשה הרבה יותר, ובשום הון לא יִשׁוּה. הוא גול מאֶתֶּנו את האָמוֹן. הוא גול מאתנו חברים שעמדו פחלוצים במערכה שנים רבות. וכאן אני מגיע לספנה הנוראה שנתגלתה

לפנינו: ביורוקרטיזציה של ההסתדרות. איני רואה סכנה מוסרית וגם פוליטית וארגונית יותר גדולה מאשר ביורוקרטיזציה. אבל אם יבוא מי ויאמר לי: באשמתכם הביורוקרטיזציה, הרי הוא מעיד על עצמו שאינו יורד לעומק הענין. זאת היא השאלה שעומדת לפני כל תנועת-פועלים, במידה שהיא יוצאת מסִטדיה של תעמולה ראשונה. כלום אינכם רואים שכל תנועת פועלים בעולם, כל תנועה המונית סובלת בימינו מהמכה הזאת?

בשנים הראשונות בתנועתנו הייתי מאמין, הייתי תמים להאמין — שתנועתנו לא תדע מכה זו. חשבתי שהאלמנט האנושי שלנו, שקיבל בנעוריו השפלה, שבא הנה מתוך אידיאה, מתוך ארגון חברתי קודם, לא יתן מקום להתפתחות היסוד הביורוקרטי. והנה הגיעתנו הרעה. אך כשבאים ומנצלים את המכה הזאת של תנועתנו שהדביקתנו פתאום, ואומרים: אָהא, רואים אתם מה עשיתם! הריני אומר פי לשוא הם תולים את הקולר בזולתם. פי אינם מבינים את אפיה של הסתדרותנו, המקיפה את עניני הפועלים, אפילו עד כדי דאגה לקיומו הפרטי של החבר. אין בזה שום הבנה של אפי המשק שלנו. כשמדברים בביטול ובזלזול כללי על מציאות שש מאות „פקידים” בהסתדרות, מעידים בזה שאינם מבינים את מהותו של המשק הציבורי. צריך לדעת שכל משק כזה קשור עם פקידות. ודאי נצטרך לסדר את המשק שלנו ככה, שיהיה בו מינימום של ארגון פקידותי ושהפקידות לא תהיה ביורוקרטית, אבל אם הביקורת באה לגנות ולהתנקם באנשים מבלי שתהיה אֵתה שום הצעה ממשית — אין בזה שום הצעה אמיתית, יש רק ניצול המצב. ומי שמדבר בשאלה זאת, מימין או משמאל, ואיננו רואה את עצם הענין, הריהו מבקר לא את הביורוקרטיה של ההסתדרות, אלא הוא חושב שאילו היתה הביורוקרטיה שלו — פי אז היה הפל טוב ויפה.

אגב, מצד אחד נכשלנו באמון מוגזם, לא הנהגנו ביקורת אלמנטרית, היינו רגילים מימים קדומים בכך, שכל אחד מעסקינו נשא בכיסו גם את הקופה וגם את הבוכה־לטריה, בנינו את ההסתדרות כולה על אֵמון-חברים מוחלט, אֵמון משפחתי. ומאידך, נוטים אנו לחשדנות מופרות, להטיית אוזן לכל מוציא־דיבה ומטיל־פגם. וכל מי שבהפקרות ובאֵנרכיה ניחא לו יודע להשתמש בחולשה זו של ציבורנו. ואת החולשה הזאת מנצלים גם אלה הכופרים בעצם מפעלנו ומהות הסתדרותנו.

בתנאים אלה שבהם נעשית עבודתנו הציבורית, בכל המלחמות הקשות שיש לנו עכשיו והצפויות לנו בעתיד, אין להימנע מזה, שבחזית שלנו תהיינה פרצות של יאוש, של כפירה; וכל מה שהעליה תגדל והתנועה תגדל, פן תגדל אולי גם הסכנה של פרצות. עם גידול התנועה, עם חוסר היכולת להקיף, יתרבו היסודות האנרכיים. ואיך נוכל להחזיק מעמד אם אנו עצמנו לא נדע מה זאת אחריות קולקטיבית?

כאן אני ניגש לחזיון חולני בהסתדרות. אינני חושב את עצם מציאותן של המפלגות בימינו לחולניות. אכן רוצה אני שכל הפועלים בארץ יהיו לב אחד ושכם אחד, אבל יודע אני ומשלים עם זה שיש תקופות של מעבר עד שהאדם נעשה אזרח בארץ, במשק, בלשון, ואני מבין גם את מציאות הלנדסמַנְשפטיס ומפלגות־מעבר אצלנו. אולם חוששני מאד לחיינו המפלגתיים. פשם שבמובן המשק הבאנו אתנו ירושה רעה מאד, ככה גם במובן המפלגתי.

פי הנה מלחמת המפלגות בימינו ברחוב היהודי קיבלה אופי דְגְנֶרְטִיבִי. ונודה: אנחנו בנערינו ובזקנינו הננו חניכים של מפלגות דגנרטיביות. אינני מתכוון בזה דוקא למישהו בפרט, אינני חס גם על עצמי. מי שרואה את הנעשה עתה בנרשה, שאסיפות פועלים שם פרוכות בתגרות וברציחות ממש, מי שרואה שבמשך שנים מספר נתמוטטה ונחרבה תנועת פועלים יהודית כפירה בניו־יורק — זה יבין איזו סכנות צפויות לנו, איזו חינוך רע, דגנרטיבי, נושאת בקרבה תנועת הפועלים היהודית, זה יבין איזו עבודה תרבותית גדולה נחוצה כדי להשתחרר מהסכנה הזאת האורבת לנו. ואם אני יכול להשלים עם מציאותן של מספר מפלגות־מעבר בינינו, ואם אני צריך להשלים בעל כרחי גם עם זה שתנועת פועלים, ששמונים אחוז ממנה היו יכולים להיות מאורגנים בתנועה אחת סוציאליסטית טובה, תנועה אחת ציונית טובה, והיא מחולקת, ומדי פעם בפעם היא נתבעת לאיחוד, היום תובע האחד, וקולו קול קורא במדבר, וכשהוא מתיאש וחדל לתבוע בא השני ומתחיל מחדש וגם הוא מתיאש, וכן הלאה; אם כך רצה הגורל שנהיה מחולקים למפלגות בלי צורך אמיתי, הרי אינני יכול להשלים עם מפלגתיות זו, חסרת התוכן, הבאה ומזנה את מספר הפקידים בהסתדרות, השייכים למפלגה זו או אחרת, או המתלבשת בתביעה של „אנשים מוכשרים יותר“.

ואולי יראו לנו המדברים על זאת, מהו הקריטריון לאנשים מוכשרים יותר, אולי יראו לנו פעם דוגמה של הודאה, כי האדם המוכשר ביותר יכול להימצא במחנה לא שלהם. והצירוף המשונה הזה: מצד אחד תביעה של „יחסיות“ מוחלטת בהנהלת העניינים, ולעג לזה שהרפב האנשים אצלנו יוצא מתוך חשבונות פוליטיים, תמיד לפי פרופורציה. מלחמה פרינציפיונית על יחסיות, ולעג למצב האומלל של מוסדותינו הנאלצים להיות מורכבים תמיד בפרופורציה ידועה. לא שמענו שההתנגדות הזאת ליחסיות פירושה שהמיעוט נכון יותר פעם על הפרופורציה המגיעה לו, אלא שהוא צריך לקבל יותר.

החבר ארלזורוב, שדיבר על „פילוסופיה של פאילו“, לא חש בשעה שהוא בא ליחס להסתדרות את המושג שלטון, שאין זה אלא שלטון של „פאילו“. כל המושג הזה אינו הולם כלל את חיי ההסתדרות. ועל כל פנים הוא משונה בפי מפלגה שלכאורה היא משתתפת ב„שלטון“ בכמות הגונה בכל מוסדות ההסתדרות. אלא שמפלגה זו, היושבת בפנים, המשפיעה ועומדת על שלה, יש לה הפריבילגיה המיוחדת שבכל רגע שהדבר נוח לה, תהא רשאית להגיד: לא אני עשיתי זאת, אלא אחרים!

ודברים כאלה הלא קרו כמה פעמים, במצבים היותר רציניים בחיי ההסתדרות. התזכרו את ענין עין-חרוד — תל-יוסף? בשלמה היתה המלחמה? בשל ששה סעיפים שבאו להבטיח את עיקרי המשקיות. דרשו זאת המרכז החקלאי, הועד הפועל. ומפלגה, שחבריה יושבים במידה ניכרת באותם המוסדות, ודורשים אותן הדרישות, מפלגה זו מצטרפת מחר אף היא למקהלה, הרואה את כל הענין כענין של „צד“. או כלום שכחתם את ענין תל-חי — כפר-גלעדי? כלום לא היתה שם הגנה על עיקרי החיים של ההסתדרות? כלום לא הוחלט מה שהוחלט במועצת ההסתדרות ובנעדר הפועל על דעת הכל, ולא על דעת מפלגת הרוב בלבד? כלום לא השתתפו בזה השתתפות גמורה חברי „הפועל הצעיר“ שבמוסדות? ואף על פי כן — אפשר היה לועד הפועל של המפלגה לצאת אחרי כן בגילוי-דעת שלו, להיפך מפל מה שעשו מוסדות ההסתדרות וחבריו בתוכם. אין התנהגות זו סותרת כל אפשרות של פעולה הסדרותית? או כלום אפשר שבמקרה כגון זה של בנין הסמינר בירושלים תשב מפלגה גם במועצת פועלי ירושלים וגם בוועד הפועל,

של ההסתדרות, תשתתף ותצביע, ואחר כך תצא בדקלרציה מיוחדת ותרחץ
בנקיון כפיה?

אפשר יש דבר־מה כזה באוירה של הציבוריות בארץ־ישראל המתיר
זאת, אולם התמרמרותי על חזיונות כאלה, על הישיבה על שני הפסאות של
שלטון ואופוזיציה כאחד, היא לא מהיום, אלא מלפני הרבה שנים. היה פעם
„הועד המרכזי” של פועלי יהודה. אז לא הייתי עדיין איש־ריבו של „הפועל
הצעיר”. עבדנו מספר חברים יחד במרפז. כשבאנו לוועידה החקלאית
והתחילה ביקורת איומה, פרגיל, והנה בין ראשי המבקרים גם זה שישב יחד
אתי במרפז. אכן, בני המפלגות היו אז מעטים, קונטקט ביניהם ובין שליחיהם
כמעט לא היה, אפשר היה להבין שאיזו מפלגה אינה מרוצה גם משליחיה.
אבל אדם זה שישב אתי וקיבלנו יחד החלטות מתוך הסכם הדדי, האדם הזה
הוא עתה המבקר! נדהמתי ולא הבנתי, מדוע זה הוא אומר שאני האחראי.
אולם ככה נגזר, פנראה. במשך הרבה שנים איני חדל לשמוע בצורה זו או
אחרת, גם מפי אלה שיושבים יחד אתי, כי אני וחברי הם האחראים. על חזיון
משונה זה, שיותר משהוא מזיק למפלגה „האשמה” בזה שהיא הרוב, הוא
מזיק להסתדרות כולה — צריכה הוועידה לעמוד.

יהיו הדברים ברורים: באיזו שיטת הנהלה או „שלטון” אנו בוחרים?
אין לערבב את הדרישה של יחסיות עם דרישת „תכנית פעולה”. המדובר
אצלנו לא על היחסיות במובן של בחירות פרופורציונליות (הרי זה מסודר
אצלנו בדייקנות פזאת שאין דוגמתה) אלא על יחסיות אפסוקטיבית.
ארלוזורוב גמר היום את נאוומו בקריאה, שאותה תבעתי בכל מלחמת־
הבחירות: הנהלה מורפבת על יסוד של תכנית פעולה. אבל זו עומדת
בסתירה ל„פרינציפ” של יחסיות. הנהלה על יסוד יחסיות פירושה שיכנסו
אליה הקיבוצים, הרביזיוניסטים, „פועלי־ציון”, „איחוד” וכל שאר המפלגות.
מאמין אני כי הדרישה של יחסיות היא נוחה מאד, כשצריכים להתאחד יחד
נגד „שלטון הרוב”. אולם איני מאמין כי זו יכולה להיות פרוגרמה למי שהוא
שחושב ברצינות על הנהלת עניני ההסתדרות. על יסוד של יחסיות יכולה
להתנהל ועידה, מועצה, נעדה מתמדת. אולם לא משק.

מה היה לנו עד עתה? „אחדות־העבודה” אומרת שהיתה קואליציה.
אני חושב שבמרפז החקלאי יש קואליציה, וכן בועד הפועל וכן ב„סולל־

בונה". אולם התנהגותו של „הפועל הצעיר” בכמה מקרים, וגם הביקורת בוועידה, היא — פאילו לא היתה קואליציה. מצאו כאן את המום הגדול שבשלטון הקיים בהסתדרות: „נצביע!” פאילו אלה המתנגדים ל„נצביע” שלנו, הראו לנו פעם באיזה מקרה שהוא שהם ויתרו על זכות ה„נצביע”, בשעה שהיה להם רוב באיזו מושבה, למשל, שהם בחרו אז בדרך של פשרות והסכמים.

האמרות הדוגלות בשם אנרכיזם, כביכול, יכולות להיות יפות למדי, אולם בשאלת השפה, למשל, ראינו את אליעזר יפה ממלכתי שבממלכתיים. כל האנרכיזם התנדף ממנו. פאן הוא לא רצה באנרכיה בשום אופן. כשהדבר נוגע עד הלב שוכחים את כל המשחק הזה ועוזבים את הפוזה האנרכיסטית היפה.

אנחנו פאן פולנו, סבורני שגם השמאל, רוצים במדינת היהודים. תנועתנו הלא שואפת לחיים חברתיים מאורגנים. ואיזו צורה של הנהלה תציעו מחוץ להצבעה? חיי משפחה אינם זקוקים להצבעה. אולי גם חיי קבוצה אינטימית. אולם מה השיטה שתציעו בהסתדרות לעומת הצבעת הרוב? אולי את זכות המיעוט להכריע?

פלוס זה נאה לתנועה רצינית פתנועתנו, תנועה מבוגרת, רבת־עבר, רבת־נסיון, ואני מאמין, גם רבת־עתיד, פלוס נאה לנו שמלחמתנו תהיה לא מלחמה אידיאולוגית רצינית, שנוריד את הויפוחים שלנו לשטח מושפל זה, שהאנשים שלנו יתיצבו בפוזה של קוזקים נגזלים, ויתנו את חבריהם לגזלנים, לדיקטטורים? לא, חברים, זה לא יצליח. אפשר למי שהוא נעים המשחק, יש בזה מוצא לטמפרמנט, זה לפעמים „מענין”, אפשר שבכל תנועה, בכל מפלגה יש אלמנטים אשר פרנסתם על זאת, אבל אוי ואבוי לנו אם גם בשעה פזאת אין לנו היכולת לדבר אחרת על הענינים שלנו.

חפץ אני לומר לציבור שלנו, בכל כשלוץ של מוסדותינו המשקיים חייבים פולנו יחד, לא רק הפקידים. הדיברנו על חוסר החינוך המשקי האלמנטרי של הפועל? הדיברנו על הזבוז בחמרים, חוסר חוש החסכון האלמנטרי ברכוש ציבורי? הרי זוהי מפה, שאם לא ניפטר ממנה — פי אז לשוא נעמול להקים נכסים.

וחולשתם של הועד הפועל והמוסדות אינה חולשתם שלהם בלבד — זו

היתה חולשת הציבור. בחרתם בשליחכם והפקדתם בידיהם חיי מפעלים וחיי אנשים, וחייבים הייתם לעמוד לצדם. אולם בכל רגע שנתגלתה התנגשות בין עניני הפלל ובין עניני איזו יחידה משקית או ציבורית — הפכתם אתם את מוסדותיכם ל„צד“ ושללתם מהם את התמיכה המוסרית, אשר בלעדיה אין לנו כוח לפעול, ונטלתם מהם את התוקף ההכרחי, כדי להילחם על העיקרים שאתם החלטתם עליהם בועידותיכם ובמוסדותיכם. החבר וְשֶׁר דיבר על חוסר יד חזקה בעניני משק, אולם פלום לא חתרתם תדיר תחת תקפה של ההסתדרות?

וכשמדברים על ביורוקרטיזציה — פלום אינכם חושבים שהביורור־קרטיזציה של ההסתדרות נגרמה לאו דוקא על ידי המפלגות השולטות, אלא על ידי הציבור כולו? האם לא ברור שתנועת פועלים בת שלושים אלף איש, שמהם מאורגנים במפלגות אולי ששת אלפים ומאחוריהם עומדים עוד עשרים וארבעת אלפים פועל, בלתי־מפלגתיים (אינני מתכוון לסיעה של בלתי־מפלגתיים, אני אומר זאת גם לשולחי, שבהם אלפי בלתי־מפלגתיים), האם אין אתם עושים את שליחכם לביורוקרטים? פלום אין גם בזה יד המפלגות היתירות (לדידי על כל פנים מפלגה אחת יתירה היא!), שהיא גורמת לאלפי בני־אדם בעלי יחסים חברתיים להישאר מחוץ לחיי התנועה, ובוה היא מגבירה את המרחק שבין הפועל ובין המוסד, ובוה היא גורמת לחבר האקטיבי שיהיה על כרחו שליח המפלגה ולא שליח הציבור.

לי נדמה שהועידה הזאת, יותר מאיזו ועידה אחרת בהסתדרות, עתידה להכריע בגורל תנועתנו, וגם תכריע בידועים או בלא־ידועים. אם לא תרצו להכריע לחיוב, היא תכריע לשלילה. אם יש כוח מוסרי בתנועת הפועלים, אם יש בנו האחריות גם לקיומנו הפרטי (פי גורלם הפרטי של כל שלושים אלף פועלי ארץ־ישראל תלוי בגורל התנועה), פי אז לא נשחק כאן לא בסוציולוגיה של „כאילו“ וגם לא באיסטרטגיה של „כאילו“, כאילו אנחנו באמת מפלגות עצומות מאד הנלחמות אחת בשניה והנבנות אחת מחורבנה של השניה. לא נאה לנו ברגע קמור זה להסתפק ו„לשמוח“ בזה שנעלים עין מפשלוֹנֹתֵינו האמיתיים ונפריזו על כשלוֹנֹתֵיהם של אחרים ונתלה את הקולר בצוארם של אישים או מוסדות או מפלגות. הועידה הזאת נדחתה הרבה פעמים (וגם על זה מלגלים ואומרים: הועד הפועל דחה, דחה — ואינם

מבינים פי לא הועד הפועל דחה, אלא המצב דחה!). אמנם נחוץ היה הרבה אומץ-לב לקרוא אותה בשעה זו, שעת סכנה. ואומץ-הלב הזה להיטיב את דרכינו עוד ידרוש מאתנו הרבה בוועידה זו.

המצב בארץ ובצינות

(הרצאה)

כל „הויכוח הפללי“ שבו עמדנו מראשית הוועידה מתנהל סביב המצב בארץ ובצינות. לפיכך אסתפק פרגע רק בהערות אחדות אקטואליות לשם פתיחה לויכוח. המרצים על ההתישבות ציינו דבר, אשר לא לפעמים קרובות אנו שומעים אותו בקרבנו. במצב הזה של הארץ, במצב הפניקה אשר בה נמצאת הצינות פיום, הביאו הם לנו בשורה חשובה: החקלאות מתבצרת. אצל החקלאים שלנו שורר מצב-רוח איתן, יש בטחון, יש הכרה של התבצרות. השנה נתקיימה התישבות חדשה באמצעים קטנים. למרות כל החכמים וכל המפריעים, הועלו על הקרקע מאתים משפחה, וקשורים לעליה זו עוד מאתים משפחה. העליה עתה היא יותר זולה, יותר איתנה מאשר כל העליות הקודמות. הנה אומר שלמרות כל הערפל שאנו שרויים בו, אנחנו נמצאים עכשיו באחת הפינות הכי-עיקריות של קיומנו בארץ לא במצב של ירידה ושל שפל, כי אם במצב של התגברות והתבצרות. מי שמפיר קצת את הכפר שלנו, מי שחי את חייו, הוא ירגיש את ההבדל הגדול בהלך-הרוח, בהרגשת הבטחון, הבטחון הפנימי, הבטחון העצמי המציין פרגע את הכפר. המשבר לא נגע בו. הדברים אמורים גם על כפר העובדים, הקבוצה והמושב, וגם על הכפר הישן, הקפיטליסטי, וגם על ההתישבות הצעירה של המעמד הבינוני. בכל המקומות האלה יש פרוצס של התקדמות, של ריבוי הכנסה, אטי אמנם, אולם ישנו. כבר צוין פי שטח מטעי תפוחי-זהב שבידינו הגיע השנה ל-18,100 דונם. עוד לפני שנה היו אומדים את השטח היהודי ב-12,000 דונם, מהם כ-6000 מכניסים וכ-6000 צעירים. המפקד החקלאי שנערך השנה על ידי ההנהלה הצינית מונה 8500 דונם פרדסים מכניסים ו-9500 דונמים צעירים. הרי שבמשך השנים האחרונות התקדמו בענף אכספורט זה יותר

מאשר במשך עשרות שנים קודם. וכשם שאנו מציינים את התבצרותן הבלתי-פוסקת של הנקודות העובדות, את התפתחות הענפים: תפוחי-זהב, בננות, ענבי-אכילה ברוב הנקודות, עלינו לציין גם את העובדה החשובה, שהנקודות החדשות של המעמד הבינוני, אחרי שעברו עליהן הרבה קריזיסים, ניפרת בהן סלקציה ידועה, התבצרות ידועה, הסתגלות לעבודה; והסתגלות זו של חלקים נבחרים מהעליה הרביעית יש לציין כחיוב חשוב.

בעברנו אל משק העיר לא נוכל לציין התפתחות מעין זו. ומבלי להיכנס פרגע בהגדרת סיבות המשבר, שפבר דובר עליהן, צריך לאמור, שמחוז לכל שאר הגורמים האובקטיביים יש כאן גם גורם אחד התלוי בנו. מבראשיתה התייחסה תנועתנו אל הכפר כתנועה קולוניאליזציונית. הלכנו לכפר לא רק כדי לחפש עבודה שם, לחדור אל המשק הקיים, אלא בעיקר כדי ליצור משק לעצמנו. השאיפה הכפירה הזאת היא אשר הביאה את החקלאות עד הלום. ומזה יש ללמוד. נשאל את עצמנו: האם כל מה שנעשה בנורים, בנהלל, בגוש הקישון השנה, לא היה בו כפשע בין העשיה ובין אי-העשיה? כל חבר בתנועת הפועלים, כל ציוני רציני, חייב שאל את עצמו שאלה זו. הרי לא הפל הסכימו שצריך לרפוש את העמק מיד. ורק בלב מעטים בער הדבר עד כדי יצירה. הלא כל מפעלנו הישובי היה תלוי תמיד בספק ואילמלא מעט המאמצים הנועזים ואילמלא „דחיקתו“ של הפועל החקלאי להקים את הכפר, פיצירה משקית עצמית, אילמלא זה היינו עומדים פיוס גם בכפר דלים וריקים. לצערנו, עלינו להודות שאותה הכרה של תנועה קולוניאליזציונית, שהיתה נשמת חיינו בחקלאות, לא ליותה אותנו בעיר. לעיר הלכנו כאנשים הרוצים לחדור אל הקיים. הרגשת אחריותנו לבריאותה המשקית של העיר, לאפי ההתייבות העירונית, ההכרה שהפועל הולך לא רק לבקש עבודה פי אם פמתישב וכמישב, ההכרה הזאת לא ליותה את הפועל בעיר. ועתה אנו נעשים על זאת. במשך השנים האלה, בשנות הגיאואות, הטבעית והמלאכותית, אילו ידענו לנצל את שכרו ומרצו של הפועל ליצירת הקואופרציה בעיר, ליצירת נקודות ישוביות בעיר, להקמת שכונת עובדים, שעדיין היא קיימת אצלנו רק בסטידיה של רעיון — פי אז היה הפועל בעיר, ואתו אולי גם כל העיר, במצב אחר מאשר פיוס.

הנה בשעה שבפפר אנו נמצאים במצב של התבצרות ידועה, נמצאים המונינו בעיר במצב של תלישות גדולה יותר מאשר בשנים הקודמות. וממילא באה הרגשה כללית של שפל, והדבר חוזר מארץ־ישראל אל הגולה. השפל הכלכלי בארץ הולך ונעשה לשפל ציוני. ועידתנו לא תרצח לטשטש את המציאות הקשה שלנו. נתר על כן, אפשר מאד שתנועת הפועלים תצטרך להסתגל אל השפל הזה ולהוציא ממנו מסקנות. אבל על דבר אחד מצווה תנועת הפועלים: לא להפוך את השפל הזמני הזה, שאיננו פרי הרעיון הציוני ולא פרי המגמה ההיסטורית הציונית, ולא פרי הדרך ההיסטורית של תנועת הפועלים — לבכיה לדורות. יש להסתגל אל השפל כאל דבר זמני, המחייב אמצעים לשעה, עזרה, התפוצות והצטמצמות, כדי להחזיק מעמד בתנאים הקשים. מעין נסיגה למען התבצר בעמדות. אולם חטא לא יכופר יהיה, אם נעשה מהשפל הזה פילוסופיה ציונית, תורה לדור. נגד הסכנה הזאת צריכה הוועידה להתקומם. תנועתנו, שכבר נפלו בחלקה בעבר משברים, אם גם קטנים מזה, וגם לעתיד ודאי עוד צפויים לה משברים, ואשר דרכה להתגשמות היא דרך משברים, תנועתנו חייבת להתייחס לדברים אלה מתוך יחס היסטורי במקצת. אפשר „להתאים” לשפל מפעל זה או אחר, אבל אין להתאים לשפל את התנועה. אפשר שתקופה זו או אחרת מחייבת צמצום והתפוצות, יש לפעמים הכרח לנתר גם על עמדות שנכבשו, אולם אין תנועה מותרת על דגל, על תפיסתה, על אמונתה.

תנועות ציבוריות פשהן מתנסות בנסיונות קשים, טועמות לא רק טעם כשלונות, אלא מתנסות גם באידיאולוגיות של השפל. ברוסיה אחרי תקופת ה„גרודניה ווליה” באו שנות השמונים עם תורת „המעשים הקטנים”, אידיאולוגיה ששללה את הפעולה המדינית, את רעיון הרבולוציה, והעמידה את הכל על מעשים קטנים, מעשי חסד, מעשי תרבות וכלפלה. אכן „מעשים טובים” פשהם לעצמם הנם טובים, אבל אותה האידיאולוגיה של העייפות של ליאות, של דכדוך הרוח, הניחה את חותמה על דור שלם של האינטליגנציה ברוסיה, ורק לאחר זמן בא הדור שהשתחרר ממנה. וחזיונות פאלה ראינו ברוסיה לאחר שנת 1905, ורואים עתה באירופה. ותנועתנו, שהיא רגילה להביא מזמן לזמן קרבנות סחופי זרם, תנועתנו, המפסידה מפעם לפעם חלקים שלה מתוך קטנות־אמונה, מתוך אי־יכולת לעמוד בפני

המפריעים, חייבת לדאוג לכך שהשפל הזה לא יהפך לדפטיזום, להרפנת הדגל, לכפירה, ליאוש. וחובה היא על כל האגפים של תנועת הפועלים, אם הם נאמנים לרעיון התקומה של עם ישראל בתור עם עובד בארץ־ישראל, מה שלא יהיה יחסם לשאלה מעשית זו או אחרת, חובתם היא שהיחס הזה לא יבוא על חשבון הרפנת הדגל, על חשבון קיצוץ האידיאל, שלאורו הבלתי־פגום באים אלינו ההמונים. ולהותנו עלינו להודות, כי באגפים שונים של מחננו מתגלים סימנים של השפל האידיאולוגי הזה, שהוא מסוכן הרבה יותר מהפורענויות הקמרות העוברות עלינו.

העבר של תנועת הפועלים בארץ־ישראל, כלומר, הרכוש הנסיוני שנצבר אצלנו, עומד פרגע בפני העולם בסימן שאלה. הוא ניתן להתקפה מארבעת הרוחות: התקפה מימין, מצד „בעל־הבית“, התקפה מעמדית ערומה, שאיננה ציונית, גם בשעה שלנושאים יש „שקל“; ויש התקפה בשם הציונות, הבאה מ„המרפז השמאלי“ הציוני. אלו הן שתי התקפות הבאות מחוץ למחנה הפועלים. ויש גם התקפות הבאות ממחנה פועלים. יש התקפת שמאל ציוני. התקפת אותם החוגים שיש להם „אידיאולוגיה“ ציונית, אולם אינם מודים במעשה הציוני שלנו; ויש התקפה של שמאל, שהייתי קורא לו שמאל אַנטי־ציוני, הכופר בעיקר. ועידתנו צריכה לתת את תשובתה על ארבע ההתקפות האלה. אולם היות ששנים מהמתקפים האלה נמצאים כאן בו עידה הזאת ותהיה להם בנדאי האפשרות להגדיר את עצמם, הריני רואה את עצמי פטור ממלאכה זו. אני אדבר על שני סוגי המתקפים אשר אינם נמצאים כאן. לא הייתי רוצה להיות שליח למסירת דברי מתנגדים, אבל אני עושה זאת בלי ת ברירה: את מי נזמין שינסח לנו את עמדתם?

„בעל־הבית“ בציונות, בעל־הבית בגלוי, זה הדוגל בשם ביתו, ראוי הוא שנעמד עליו. בעל־בית זה כופר בדרכנו. הוא מכריז ומדיע, שאנו הננו מעמד אחד, מפלגה, קומץ אנשים אוזורפטרורים, תופסי שלטון, אשר רימו את ההמונים היהודים. פידוע, ההמונים היהודים הם חנננים ותגרנים והם רוב האומה. והאומה הזאת בונה את ארץ־ישראל. והנה באים „חלוצים“, הזרים לאידיאלים של „העם“, והם מושכים את הנוז, את מרצו של העם אליהם והם בונים דבר שהוא נגד רצונו של העם. זו היא בעצם הפילוסופיה היסודית של האידיאולוגיה אשר לבעל־הבית. כאן נתונה דוגמה מענינת איך אפשר לזייף

תנועה היסטורית גדולה, איך ניתנים ענינים ריאליים ואיך ניתנת דעת־הקהל להזדייף על ידי קבוצת אינטרסנטים. הם מופיעים בשם האומה העברית שאינה מרוצה פאילו מענינינו, שהיא מעונינת בסופות־גזוז, ב„עיר“ כעפולה וכדומה, ואיננה מעונינת לא במושב ולא בקבוצה. לפנינו פאן בעצם קבוצה קטנה, קבוצה של בעלי־בתים בארץ־ישראל, ואולי עוד קבוצה של אינטרסנטים בגולה הקשורה עם בעלי־בתים אלה בארץ־ישראל. הם פונים אל ההמונים היהודים בגולה ואומרים להם: הנה אתם רוצים לבוא לארץ־ישראל, אבל מה תמצאו שם בסדרים הקיימים? סדרי החיים לא שלכם, משלחיהיד לא שלכם והכספים שנתתם, הקרנות הלאומיות, מוצאים למטרות זרות, וההנהלה הציונית שלכם שבויה בידי „מפלגה סוציאליסטית“. אולם הלך־הרוח הזה הניתן להתקבל על הדעת, העלול לעורר אינסטינקטים פרימיטיביים, עומד בניגוד למפעל הציוני, כשהוא לעצמו. גם אלה שעזרו לפני ארבעים שנה להתאפר לבני גדרה ופתחתקוה גם הם היו בעלי־בתים וחנננים. חובבי־ציון התמימים ידעו שדאגתם לעתיד היא לא בזה שיעבירו חנננים לארץ־ישראל על מנת שיהיו חנננים, אלא שכאן מתחיל משק יהודי חדש. ועכשיו הולך הדבר ונשכח. התחיל להשפיה את הדבר קודם בעל העסק בארץ־ישראל ואתו כל אינטרסנט שנכנה מאיזו בחינה שהיא — תמריית, תעשייתית או פקידותית. וקבוצת האינטרסנטים הצליחה להקים את האתמוספירה המשקית האנטר־ציונית, היא הצליחה להדביק בה את המעמד הבינוני והצליחה להעביר את המושגים האלה גם לגולה. מה טוב שהקרן הקימת הוקמה לפני עשרים וחמש שנה! אילו היה הרמן שפירא בא עתה ליהודים, לציונים, לדרוש מהם את הקמת הקרן הקימת, ודאי היה כל בעל־בית וכל סוחר שואל אותו: מה תתן לי הקרן הקימת? ואם לא תתן לי קרקע כדי להקים לי חנות, פי אז למה לי הקרן הקימת? פי זהו הלך־הרוח השורר עתה בגולה הציונית. וכל שאלות ההתישבות, החקלאות והתקציב נדונות מתוך תפיסה כזאת העושה את המפעל הציוני לענין של פוללים. פוללים לא גיאוגרפיים, כמו „פולל הו״ד“¹ ו„כולל אמריקה“ בשעתם, אלא פוללים במובן המעמדי המקצועי, הגיעו הדברים לידי כך, שסבורים, פי

¹ הו״ד — הולנדי־ייטשלנד]

הסוחר בנרשה או בניו־יורק איננו מעונין בפרדסים בארץ־ישראל אלא בפיתוח החנונות. בנין הארץ אינו נתפס עכשיו מבחינת יצירת בסיס משקי לעליה העתידה, אלא מתוך האינטרסים „המדומים” של היהודי מהמעמד הבינוני היושב בחוץ־לארץ.

„בעל־הבית” שלנו נגוע במעמדיות מיוחדת במינה. אין זאת ההפרה המעמדית הבהירה, הרואה את האינטרסים שלה, היודעת להגן ולעמוד עליהם. הוא מוכה סנורים מעמדיים, נגוע אינסטינקטים מעמדיים, קנאה, צרות־עין מעמדית. מתוך יִתְרָת הקנאה הוא מזיק כמה פעמים גם לענינים שלו. דוגמה: מלחמת בעלי־הבתים בתל־אביב נגד „שלטון הפועלים”. מלחמה זו, אשר הקיפה גם את הגולה, היא לא בין הגורמים האחרונים למשבר. הצעקות: בולשביקים עליך! כל המשפטים היפים נגד העירייה, כל אלה לא היו כלל בהתאם לענינים של „המעמד הבינוני”. כל זה בא רק מתוך האינסטינקטים הפרימיטיביים של מעמד חסר השפלה וחסר הבנת עניניו הוא, חסר דרך יצירה, מבוהל ונפחד. הפחד המלווה את בעל־הבית הנהו אף הוא גורם מסוים ושלילי למדי בחיים הפלפליים של הארץ ובמצב הצינורות. מהן התכניות הפוליטיות והפכליות אשר בהן מופיעה האידיאולוגיה הבעל־ביתית בארץ ובחוץ־לארץ? היחס השלילי לקרנות הלאומיות. יחס זה מתבטא בכמה וכמה צורות בחוץ־לארץ, ובעיקר בארץ. כאן מתגלה כל אי־ההבנה של הצינורות כתנועה מִישבת. מבלי שום אִפְרֵט ממלכתי, מבלי צבא, מבלי משטרה, הצליחה התנועה הצינורית להקים פונדים פספיים ממלכתיים, ההולכים ונקלטים באומה ונעשים גורמים רציניים בחייה. העיד כאן קפלנסקי, פי יחס ההון הלאומי הנכנס לארץ בשנים אלה להון הפרטי הוא יחס של שנים לאחד. הקרן הקימת לישראל הולכת ועולה משנה לשנה והגיעה לסכום, אשר איננו מספיק אמנם לרעב הקרקע שלנו, אולם כשהוא לעצמו הנהו סכום גדול בשביל תנועה עממית, סכום של קרוב ל־300,000 ל"ש. הגענו לכך שקרן־היסוד, מוסד צעיר לגמרי שנפגש מהרגע הראשון באיבה, בביטול ובאי־אמון, הגיע כבר ליותר משלושה מיליון ל"ש. זהו ודאי מעט להקמת מפעלנו, אבל עצם העובדה שתנועה המתבססת על מתנדבים, תנועה שפולה התנדבות, תנועה המקיימת בעולם סורוגנט של מדינה יהודית, יוצרת לה את תקציבה ואת הונה המִישב — האין זה המופת החזק ביותר, לאחר המפעל

החלוצי, לכוחה של התנועה הציונית? ובשעה זו יכולים אלמנטים הרואים את עצמם כציונים טהורים, שהנם דוגלים בשם הקנין הפרטי, ובאותה שעה מכריזים כי הם „מתנגדים לכל מיני פריבילגיות מעמדיות“ (שקנין פרטי אינו חוק עולם נצחי, אלא אחת הפריבילגיות המעמדיות — לא יעלה על דעתם). לזרוע אי-אָמון וביטול לקרנות הלאומיות, ה„מתחרות“ כביכול בהון הפרטי.

אחרי שלילת הקרנות באה האידיאה הגדולה והחדשה של ביטול הקונגרסים. עכשיו צמחה עוד „אידיאה“ אחת, מפיו של עורך ה„דאס אידישע פאלק“ בניו-יורק, והיא: אין צורך בתקציב הציוני, למה לנו הצרה הזאת? המפעל הישועי עשה מאליו (יש בזה כמו בכמה דברים אחרים השתוות בין הימין והשמאל). בחוגים רחבים של בעלי-הבתים, בפרט בתוך-לארץ, שוררת גם ה„תיאוריה“ שהחקלאות היא דבר יקר מאד ואפשר לבנות את ארץ-ישראל גם בלי חקלאות. והדבר כל כך מובן וכל כך נוח להתקבל על דעת כל חננני. פלום איננו רואה, ש„בכל העולם“ בונים יהודים ערים שלמות, מבלי שיצטרכו להקים קודם לזה כפרים? ואם בעלי-הבתים שלנו בארץ, שעליהם נמנים גם האפרים הזקנים, מכניסים עתה, אחרי המשבר, חקלאות לפורגרמה שלהם, הרי הם מלויים אותה בשני „קורקטיבים“: אין צורך בקבוצה, במשק גדול. הם, בעלי הפרדסים ההגונים, יודעים נכונה, שמשק גדול איננו מצליח. מצליח רק משק זעיר. לעצמם הם אמנם יודעים, שפרדס גדול זה לא רע כלל, אבל התנועה הציונית חלילה לה מהקים משקים גדולים. הם מסכימים, ברוב חסדם, כי מותר ליִשב גם אנשים מחוסרי אמצעים, בצורת מושבים. אבל לא להם להתישב על קרקעות המטעים, אלה נחוצים לבעלי-הבית.

אגב, הערה צדדית אחת לגבי האידיאולוגיה הבעל-ביתית הזאת המלגלת כל כך עלינו, על תנועת הפועלים ועל התנועה הציונית, אשר לפני כמה שנים לא הבינונו להישאר במושבות הפרדסים והלכנו להיות אריסים בגליל, והלכנו לקבוצה. לעמק הירדן ולעמק יזרעאל, בזמן שהיה כל כך קל להסתדר במושבות ביהודה. אף זוהי מן החכמות הבאות באיחור זמן. לא רחוקים הימים שגם האידיאולוגים „המנצחים“ של הפרדס היו משתפכים בשבחים לגליל ולפלחה וראו בהם חומר מצוין להתפעלות סנטימנטלית.

ולעצם הענין. תנועת ההתישבות החדשה לא זילולה כלל במושבות, וראיה לכך החל בעין־גנים, נחלת־יהודה וגמזר בעין־חיל. ואם לא הרבינו בהתישבות באזורים הישנים הרי זה משום שכבר אז היה הרבה יותר קל לקנות שטחים גדולים במקומות חדשים, במקום שאין עוד ספקולציה, מאשר במקום שהקנין הפרטי היהודי כבר הכניס את רגליו. מי שיודע את נחלת־יהודה עם פורענויותיה בגלל כל דונם קרקע, מי שיודע את קורות כפר מל"ל עד שנעשה ראוי לשם מושב, מי שיודע את הרפתקאותיהן של שכונות התימנים — הוא יבוא ויסטור על פניהם של אלה המלגלים עכשיו לאסוננו. ועוד סעיף אחד בפרוגרמה יש לו הצלחה גדולה בגולה: „מומחיות“. בדרישה הזאת בא גם „המרפז השמאלי“. איני נוטה לערבב את „המרפז השמאלי“ עם בעלי־הבתים שלנו. והנטיה להפוך את כל אלה שאינם אתנו ל„דייסה ריאקציונית שחורה אחת“, אינה מעניננו. בעל־הבית מִפְּחַד מִפְּנֵי הַפּוֹעֵל, „המרפז השמאלי“ מִפְּחַד מִפְּנֵי הַפּוֹעֵל שֶׁל בַּעַל־הַבַּיִת. הוא כשלעצמו יודע להעריך את המפעל החלוצי של הפועל, הוא גם רואה את דלות ערכו היצירתי של בעל־הבית בארץ, אבל הוא חושש לגורל התנועה. מאחורי בעל־הבית עומדים המונים בגולה ולפיכך דרושה „ריאורגניזציה“, למען השיג את אמונם. יש להשלים עם בעל־הבית על חשבון הפועל! מצב־רוח זה בציונות אני חושב למסופן, אולי לא כל כך בשביל הפועל, אלא בשביל הציונות. ואודה על האמת, פי מבחינה מוסרית עמדה זו מרגיזה יותר מאשר עמדתו של בעל־הבית. זה הנהו אלמנט מעמדי ידוע, שאיננו מסוגל לחשוב אחרת. הוא נמצא בשבי של פסיכיקה מעמדית עיוורת, יש שתפיסתו מגיעה לידי ציניזם מעמדי, אבל ככה הוא רואה ואחרת איננו יכול. אם הוא יוצא למלחמה בקבוצה הרי זה מפני שעצם העובדה של רכוש קולקטיבי הוא אסון בעיניו. הוא שמע זאת מאביו ומאבי־אביו, ויש לו הפרה שכל רכוש קולקטיבי הוא לא רק סתירה לעניינו, אלא הרס משק, לאומי ונדאי גם מוסרי. אבל אינטליגנציה זו שב„מרפז השמאלי“, המגינה על האופי הפרוגרסיבי של ההסתדרות הציונית, זו שעובדת את עבודת הקרנות הלאומיות, שרכשה לציונות חוגים חדשים, הן היא עשתה את עבודתה

¹ [הוא כפר משה ליב לילינבלום — כפר מל"ל]

הציונית על יסוד המפעל החלוצי שלנו, זה היה הפגז' שלה. אחרי העבודה הפוליטית של התקופה הראשונה בציונות היה זה הפגז' העיקרי הגדול: המפעל החלוצי בארץ-ישראל. איך הגיעה האינטליגנציה הזאת מתוך פחד מפני בעל-הבית להתנפר ככה למפעלנו ולתנאי קיומו? שינוי היחס מתחיל קודם בהערכה „פסיכולוגית“: בהטפת מוסר לפועלים, שהם, כביכול, אידיאליסטים דוגמטיים, אבל חסרי הבנה משקית ריאליית. האמרה הזאת, שהיתה עכשיו למודה, פי המעוף הישובי שלנו איננו מתחשב עם שום מציאות, עם שום יכולת, הערכה פזאת של מפעלנו בחוגי אנשים שידעו לפנים להעריך אותו פהוגן, היא קודם כל חוסר נאמנות לאלה שעומדים במערכה הפכדה. אם חוגים רחבים בציונות לוקים בפחד מפני הפועל (בין שזה בא מתוך האינטרסים המעמדיים שלהם או מתוך קלות-דעת המונית, המצויה בחיים המדיניים של כמה ארצות), הרי חובתם של אלה, אשר התנועה הציונית יקרה להם, להילחם בכל הגילויים של יחס שטחי למפעל הציוני בארץ. לעינינו נעשה ההיפך. הלך-הרוח המשתלט עתה בציונות איננו יודע להעריך את הנעשה פרגע בארץ וחוזר לתפיסה האפוטרופסית, שעבודת הברון, יק"א, ה„ג'וינט“, בנויה עליה. הלך-רוח זה מתיחס אלינו כאל „נצרכים“, הזקוקים להוראות מלמעלה, מאת אנשים הבאים מן החוץ ומאזנים בידם לשקול מה משקי ומה לא משקי, אנשים אשר לא גילו אפילו חלק פעוט מהיצירה המשקית שתנועת הפועלים הראתה במשך עשרים שנה. אי אפשר שזה לא יעורר התמרמרות. ואל תחשבו פי אי-האמון הזה חל רק על הפועל בארץ-ישראל, או רק על חלק ידוע של הפועלים בארץ-ישראל, שיש לו מונופולין של אי-משקיות. הלא תראו פי אי-האמון הזה הוא אשר הביא לקרבן את רופין, הרחיק אותו מן העבודה הישובית, על חטא שחטא כל ימיו בבקשו את שיתוף הפעולה בין המוסד המישב ובין התנועה המישבת. אי-האמון הזה דוגל עתה בשם „המומחיות“, ומתקבל הרשם שאנו מזלזלים בערך המומחיות ורוצים לבנות ישוב בלי משקיות וכלי מומחיות. מי שידע קצת מעבֶרָה של תנועת הפועלים, מה היו המומחים שמצאנו פשבאנו לארץ, כמה התאמצנו למלא את חסרונם, איך השתדלנו בכל ענפי הפעולה שלנו לרכוש לנו נסיון, מומחיות, פה בארץ, לשאוב מכל מה שניתן לנו וגם היינו שולחים את חברינו לחוץ-לארץ, כדי לרכוש ידיעות ומומחיות

טכנית — הוא יבין שתנועת הפועלים, שמראשיתה הלכה בדרך זו והתאבקה בעפר רגלי מומחים, אינה מזלזלת במומחיות. ואף על פי כן הננו מתיחסים לסיסמה זו של „הנהלה מומחית“ באי־אמון גמור. גם בעולם הגדול משמשת סיסמה זו כסות־עיניים למי שצריך לבעוט בדמוקרטיה הנהלתית. סיסמה פוזבת היא. היא באה לא במקום שנדרש המהנדס הטוב, האגרונום הטוב, הרופא הטוב; המומחיות נדרשת אצלנו בעיניים סוציולוגיים וישוביים, והמומחה לכך הוא, כמובן, לא הציוני הטוב, לא האדם המנוסה בעבודת הארץ, אלא איזה „ואריאג“¹ אשר יוזמן מן החוץ לנהל את עניינינו. מנין האמונה העיוורת הזאת במומחה, שאת מכאובינו לא פאב ואת סבלנו לא נשא ואת עניינינו לא למד, שזכותו העיקרית היא שאינו מומחה בציונות! למומחיות זאת יכול להתלהב בעל־הבית הקטן, שיש לו אמונה בדיפלום, ב„טשין“ (בתואר), ויש לו דרך־ארץ בפני המשפורת הגבוהה שהמומחה מקבל. אינני מדבר על המומחיות הזאת מבחינה מעמדית בלבד (כבר ידוע הדבר, שכל מי שאינו עוין את הפועל איננו מומחה. ככה נפסלו רופין ואטינגר, מחר ודאי יפסלו את מומחיותו של קפלנסקי ויובא אדם מן החוץ עם פרוטקצית־קסמים בידו והוא יהיה המומחה). אולם אני פוסל את המומחיות הזאת גם מבחינה ציונית פשוטה, מבחינת הנהלת עניינים משקיים. מי שיודע את עניינינו בארץ במשך כל השנים הללו, מיום רדת ועד־הצירים לארץ־ישראל, יודע שלא היה כמעט חודש בלי „כוכב“ חדש. שמות רבים מהם כבר נשכחו מזמן; אינני יודע אם רבים מהם ואפילו מהפועלים הזקנים זוכרים את כל הרשימה המגוונת הזאת של מומחים ממומחים שונים. ואם יביאו חדשים, מובטחני שבעוד חודשים מספר ישכחו גם הם. מבחינה משקית מה הדבר הזה אומר? טוריסט־טנירטרשאפט, שלטון של תיירים. כל מי שלמד בארץ, שרכש לו כאן ידיעות ישוביות רבות, שלמד להפיר את היסוד האנושי המתישב (ובמפעלנו הציוני אין מומחיות — ולא במומחיות טכנית הדברים אמורים — מפלי הבחנת החומר האנושי), אליו מתיחסים מגבוה. אבל אם אנחנו באים להחליף את הרכוש האישי שרכשנו לנו, שהוא כרגע אולי הרכוש היותר

¹ [נריאגים — שרים יוצאי נורמנדיה שהוזמנו לרוסיה במאה התשיעית

חשוב של הציונות, אם אנחנו באים להחליף את זה בטוריסטנוירטשאפט, אז אנחנו שבים לימי הברון, יק"א, ה"ג'וינט", לאַתמוספירה של פקידות. ובפרוגרמה הזאת של "המרפז השמאלי" נכנסת דרישה אחת שהיינו צריכים לקבל בלב ונפש, והיא: ביסוס מהיר של כל המשקים כדי לשמש דרך לחדש. ואף על פי כן אין לבנו שלם אֶתה. מדוע? עוד פששמעתי בועידה החקלאית את הויכוח שנמשך כבר מזמן ואשר ימשך ודאי עוד עשר שנים, הויכוח בין המצמצמים והמרחיבים, הויכוח שבו התחלקה הועידה לשני חלקים. שלא על פי הקו המפלגתי דוקא, חשבתיו למלאכותי. לא קשה להסיק מסקנה קיצונית, קל מאד להביא את הצד השני לידי אַבסורד, יש בזה ענין בשביל "נשף של דיסקוסיה", אבל מה בצע בויכוח זה? האם יבצר מאֶתנו להקים עשרה כללים פיננסיים ובוכה־לטריים שעל פיהם חייבים להתנהל? אבל איני מאמין שלא נעבור עליהם. לא רק אנו נעבור, משום שאנו "מועדים" להיות עבריניים נגד הבוכה־לטריה, נגד היכולת המשקית. יעברו גם המומחים החדשים, שירכיבו אותם אֶלופים לראשנו. גם הם, אם ישתקעו קצת בארץ, יודבקו במפעל, ותתגלה סתירה בין "הצורך" ו"היכולת", ודאי יחטאו גם הם לפרקים בנתינת יד לצורך בניגוד ליכולת. ההתישבות החדשה של השנה הנה מופת מספיק. כמה ראיות חזקות היו נגדה, כמה עמדה היא בניגוד לדרישת ביסוס הקיים שנשמעה בועידה החקלאית, ואף על פי כן הלכנו בדרך אחרת, הלכנו מתוך השכל הפנימי של התנועה. בשאלה זו ראינו שגם הפורמולה הרציונלית ביותר לא תמיד הולמת את הצרכים החיוניים שלנו, ואלה מכריעים. וגם היותר פיכחים שבינינו והזהירים והמתונים ביותר רואים להם חובה בשעה זו להיכנע בפני הצורך של הציונות. יש למי שהוא צורך, פי אנחנו בעצמנו נכריזו על השאיפה המַפְסִימֵלִית שלנו לביסוס, למשקיות. בעיני הכרזה זו מיותרת, משום שהשאיפה למשקיות רציונלית, מפרנסת, מלווה את תנועתנו מראשית ימיה, וגדלה אֶתה. אולם חוששני לעיקרי המשקיות שלא יִהְפְּכו למיטת־סדום בידי אנשים שאינם מבינים את רוח התנועה. כל מי שיסתפל בעבודתנו בעין אובַקְטִיבִית יודה, כי חוש המשקיות גדל אצלנו ממפעל למפעל, יודה בקדמה שבאה מהתישבות נהלל עד ההתישבות החדשה, אף על פי שנפגשה במפריעים יותר, יודה שהמפעל שלנו בדרך כלל הולך ומסתגל לתנאים ורוכש לו יכולת ורציונליות.

וכאן באה האשמה אחת, אשר קראתיה רק בימים האחרונים, כתובה בידי אחד מדברי „המרפז השמאלי“, הנמנה גם על תנועת העבודה. וטענה זאת שמענו אותה קודם מאויבינו ועכשיו מפי רבים: שתנועת הפועלים יש לה חולשה אחת, היא „אזהבת“ להציג את המוסדות המישיבים בפני „עובדות עשויות“, וכופה על אחרים את רצונה. ובכן, לית דין בר־נש, „מועדים“ אנו למרידה בכל קונסטיטוציה שהיא. כשטענה זו באה מפי אויבינו אין עליהם כל תרעומת, הם הרי שוללים את עצם מפעלנו, ומובן שהם שוללים גם את פעולתנו כ„בלתי־חוקית“. אבל כשטענה זו אחוזים גם במרפז הפרוגרסיבי, הרי זו עדות נוספת. עד כמה אין הבנה לאופי של תנועתנו. כשליילנבלום, שזכרו פה יקר לנו, היה מזחיר ב„המליץ“: „אל תעפילו!“ לא נשמענו. לו והלכנו לארץ־ישראל, והצגנו בזה את הציונות בפני „פֶּט אַקוּמפּלי“¹. וכן „פיבוש העבודה“. מפעלינו הישוביים הקדימו גם את התפיסה ואת ההחלטות של המוסדות. תסקרו את קורותיה של תנועת הפועלים בארץ ותינכחו שזוהי שרשרת של מפעלים חלוציים, מפעלים שהקדימו את התנועה הציונית. וכמדומה, שכל ציוני רציני היה צריך להסיק, שזהו ליקויה של ההנהלה שאינה יודעת להתאים את פעולתה לגילויי ההסתערות החלוצית. מי ימנה את כל המעשים שנעשו ב„איסור“? במושבות עלו פועלים על הקרקע; בחלונות „הגבוהים“ הביטו בעין רעה על ההתישבות החדשה, פעל ענין שרוצים להטילו בעל כרחו; דה־לימה וסימון בשעתם טענו אותה טענה כנגד אוסישקין ורופין על קניית העמק; יושב כאן בינינו מר קלנריסקי, שגם הוא היה נאשם בעיני הפקידות הברונית בחטאים מצין אלה, ובגלל החטאים ש לו יש בידינו כמה נקודות ישוביות. תראו שפמעט כל העבודה הישובית הרצינית בארץ נעשתה בתנאים משונים, והכוחות העליונים, הממונים על כך, לא הבינו להכרח, לא הבינו את הטמפו אשר הכריח אותנו לעשות את המפעלים האלה. אפשר שמתוך אַמביציות אישיות, מתוך „פטריוטיזם של הנהלה“ לא נעים להודות על זה. אבל מי שבא ומאשים אותנו על שהיינו „הדוחקים“ ו„הלוחצים“ איננו מבין שלחץ זה הוא שמציל את התנועה הציונית. בלחץ זה לא יהיה צורך כשתגדלנה צרותם ואַקטיביותם של המוסדות המישיבים.

¹ [Fait accompli — עובדה קיימת]

מבקרים גם את ה„פּרְלִיזום“ של המוסדות. טוענים, למה נחוץ מרפז חקלאי בזמן שיש מחלקה להתישבות, ולמה נחוצה קופת-חולים בזמן שישנה „הדסה“ וכדומה. אינם רוצים להבין כי אילו היו בונים את המפעל שלנו על יסוד אדמיניסטרציה היה הוא מגיע לידי המצב שבארגונינו. כל ההצלחה שלנו, כל ה„אֶפִּישֵׁנְסִי“ האמיתית שבהתישבותנו קיימת רק משום שהפועל נושא באחריות, משום שהוא מאורגן, משום ששכם אחד עם האדמיניסטרציה הציִונית המִישֶׁבֶת פעלה הקואופרציה של המתישבים. שום מדינה מִישֶׁבֶת לא היתה מוצאת לה צורה יותר מעשית למנוע חיפוכים, לחסוך אֶנְרְגִיָה. מוסדותינו הקואופרטיביים, הארגון הקואופרטיבי שלנו, — זוהי הערובה הנאמנה שמפעל ההתישבות לא יפול חלל לאפוטרופסות ביורוקרטית. שום מוסד לא היה מסוגל לרפז כל כך הרבה אֶנְרְגִיָה ישובית כמו המתישבים בתור תנועה מאורגנת.

ה„מרפז השמאלי“ היה הראשון שזרק את המלה: יציאה, יציאת מחוסרי-עבודה מן הארץ, יציאת המיותרים. נטיית המחשבה לצד זה מלמדת עד כמה רחוקים בתנועה הציִונית בגולה מהבנת תנועתנו אנו. יודעים לשקול כל שגיאה שלנו, כל דפיציט של משק, ואינם רוצים להבין שגם דפיציט של מקום יש שבחשבון פללי הוא מביא רנחים. אולם אין כל הבנה לדפיציט של התנועה, אין הבנת ערך האדם המגשים את המפעל. עוד בראשית העליה החדשה, עם בוא המתנדבים מאמריקה, לא היה לאנשים העומדים בראש הציִונות כל רגש של זהירות ושל חסכון האֶנְרְגִיָה הלאומית הזאת. ואי-הבנה זו נמשכת עד עתה, והיא המגישה את הפתרון: היציאה מן הארץ. אך השאלה העיקרית פִּיּוּם היא ההיפך מפתרון זה: כיצד למנוע את היציאה. כמה דורות ציפינו לתנועה החלוצית ומי יודע כמה דורות עוד נצטרך לחפות, אם נאבד עכשיו את הכוחות החלוציים שיש לנו. היציאה פירושה: ויתור על דור ציוני שבא לארץ.

עכשיו על החטאים העיקריים של תנועת הפועלים לציִונות. בדברי בויפוח ציינתי את ליקויינו המשקיים. ויחד עם זה: מפעלינו במשך השנים האלה מראים על מידה מרובה של שאיפה להבראה, ואינני יודע אם משהו מבחוצ, בהטפה ובמוסר, יוכל לעזור לנו. להיפך, כל כמה שירחב שדה ההתישבות שלנו נלמד יותר ונשא באחריות יותר. המתישב הצעיר פִּיּוּם יש

לו כבר נסיון חשוב של קודמיו. אבל יש שגיאות בתנועה כולה שלא נרפאנו מהן. חטא כבד הוא שאנו מסתפקים עדיין במצב של „כת” שבתוך התנועה הציונית. במשך עשרים השנה האלה היינו בציזנות פעין „כת”, השלמנו עם רפיונה של התנועה, השלמנו עם מה שנעשה בעליה הרביעית, התרפנונו במפעלינו, ולא עמדנו בפרץ. הסיבה אולי מובנה: חשנו את עצמנו צעירים וחלשים, אולם המצב מתייב. מצב הציזנות פרגע, מצב הענינים בארץ ועתידו של הפועל מחייבים מעכשיו את פולנו, יחד עם כל הקרובים לנו מבחוץ, לעמדה אחרת בציזנות. לא לעמדה של מגן, כי אם לעמדה של תוקף ושואף להבראת הציזנות, להגביר בתוכה את השפעת העבודה היוצרת. בשום אופן אין אנחנו יכולים להתיחס בשויון-נפש למעמד הבינוני, אין אנחנו יכולים להסתפק בדאגה מועטה לתעשייה. אנחנו רואים את הסתדרותנו לא פאינטרסנט פעוט שעניניו עומדים בניגוד לאחרים, אלא פחלוצים העוברים לפני המחנה העובד והפרודוקטיבי בארץ. אין לנו כל אמונה פי עניניהם של אלה מוגנים כהלכה על ידי האידיאלוגים של המעמד הבינוני, שאליבא דאמת אין להם שום פתרון לא רק לציזנות אלא גם למעמד הבינוני עצמו. אין אנו יכולים להתעלם גם מהמצב שנתהווה בגולה הציונית. בעל-הבית בגולה כשל גם במובן הקמרי. ברור שהמפעל של ארץ-ישראל יכול להיות רק מפעל עממי. שאלת ההון הלאומי, יצירת הנכסים הלאומיים, שאלת הקרנות הלאומיות, איננה בשבילנו דבר צדדי. בעינינו הוא היסוד היותר בטוח גם בשביל בנין המשק הלאומי וגם בשביל פיונונו לצרכי העובדים. יש מיחסים לנו במזיד או בשוגג יחס שלילי להון הפרטי בארץ. טעות גמורה היא. כל הון הבונה תעשייה ומלאכה, המגביר את הנכסים שלנו, המשמש מקום קליטה לידים עובדות, ירצה. אבל אנו לא נשב בחיפוק ידים ונחפה לבוא ונטיל עליו את יהבנו. גם ההון הפרטי שיבוא צריך שיקדם לו ההון הלאומי. אין אנו יכולים להשתפך בשמחה לגידול האטי של הקרנות. התנועה שלנו צריכה להיות יותר אקטיבית בפעולה בשביל הגברת הנכסים הלאומיים. יש לנו פיום שני שליחים בחוץ-לארץ, זלמן רובשוב ודוב הוז, העושים בהרבה מסירות-נפש את שליחותנו למען הקרנות. אך אין להסתפק בזה. הגולה כולה נמצאת במצב כזה שנדרשת עזרתנו. ועבודתנו החינוכית, התעמולתית בגולה אינה יכולה

להיות מרוכזת רק במעמד אחד, במעמד הפועלים; לא משום שאני מקל בערכו של מעמד הפועלים היהודי, אבל יודע אני שאפילו החוגים השמאליים שבציבור העומדים מחוץ להסתדרות הציבורית, אף הם גידולם עולה ויורד עם העליה והירידה של התנועה הציבורית כולה. את כל התנועה הציבורית צריך למעשה לראות כאורגניזם אחד. הפועל היהודי ילך ויפגש עם גידול מפעלנו. שאלתנו היא איך להיאחז בצפרנים בזמן המשבר, שלא נפול חללים. מפני זה עלינו לדבר עכשיו על המפעלים, שהם קטנים אולי, אבל חשובים לקיומנו, למשקנו ולהלך־הרוח שלנו. הזמן הקרוב איננו זמן של התישבות כבדה, אלא של התישבות קלה. אם למשך השנה הבאה והשניה לא יספיק כוחנו למפעלים התישבותיים גדולים, צריכים אנו להגיע למפסימום של התישבות קלה, כלומר, כמשק־עזר לפועל השכיר, שכונת־עובדים לפועל בפפר, שכונת־עובדים לפועל בעיר. החמצנו הזדמנויות טובות. היו זמנים שיכולנו לרפוש בפתח־תקוה פרדסים במחירים נוחים, אבל אז לא היתה עבודה לפועלים עברים במושבות, והמטעים היו במצב ירוד, ולא ראינו את העתיד לבוא. הונחנו את ההזדמנות הטובה להבריא את העיר, לא ניצלנו את חסכונו של הפועל בימים הטובים ואנחנו צריכים פולנו להפוך „על חטא“. אמנם דרוש זמן עד שרעיון חדש יתקבל על הדעת, — ושכונת־העובדים העירונית מהלכת יותר מדי זמן פרעיון ערטילאי המבקש את תיקונו. תנועת הפועלים העירונית לא היה בה הרצון החזק למדי לבנין משקי. לזו היה פי אז יכולנו להתגבר על אי־הרצון של הקרן הקימת בשעתו לקנות את הקרקע ועל אי־ההבנה בחוגי ההנהלה הציבורית. אבל אם חטאנו בהזנחה אל נוסיה לחטוא. ושכונת־עובדים הכרחית עכשיו בפפר. לא נתן לפועל במושבות ליפול ולהיפשל. גם אם פשלנו יהיה שונה מפשלון הפועל העירוני, אבל אותן התוצאות תהיינה: פשלון גופני ורוחני, ואחר כך עויבת הכפר ויציאה. שמענו היום שבתוך הכפר שלנו ישנם קרוב לשבעת אלפים פועלים, חקלאים ובלתי־חקלאים. זהו רכוש עצום. נדע שצריך לשמור עליו, וזו לא תהא שמירה אם נסתפק במה שהסתפקנו עד עכשיו, אם לא נכניס אותם בעבודה ישובית, ולו גם קטנה, זולה, „בלתי־פותרת“. מה לעשות? דרך המפעל הקטן הזה, בין אם הפועל ישאר אחר כך במשק זה או לא, יגיע להתישבות של ממש.

לסוג זה של יצירה משקית קטנה שלנו יש לחשוב גם את שני סוגי המפעלים, שהם עדיין צעירים ורכים אצלנו, אבל הוכיחו את חיוניותם. אלה הם משקי הפועלות והקואופרציה היצרנית. כל עמדה הנותנת לאדם ריתוק לקרקע, מינימום של קיום, כל מפעל משקי כזה בעיר ובכפר, ערכו עתה כפול ומכופל. הפלל שלנו צריך להיות: איניציאטיבה מכסימלית, אל תוצא פרוטה בעלמא. הפל צריך להיות מכונן להשקעה משקית.

ואחרון אחרון — מלחמתנו בממשלה בעד העבודה. הדברים ידועים ואין לי מה לחדש בעצם הדבר, אולם חפצתי להזכיר, פי הרבה אנרגיה פוליטית מוצאת אצלנו פנימה, ומשום כך אולי מעטה האנרגיה הפוליטית המוצאת חוצה. והכרחי שדבר זה ישתנה, גם לגבי דרישת עבודה, קרקע, תנאים יותר נוחים לתעשיה. אין זו פוליטיקה גבוהה. כל זה נכנס לסוג של דרישות אלמנטריות של אוכלוסין התובעים את זכותם. תנועתנו לא הראתה בזה את כל הכשרון והמרץ הראויים. וזה לא יתוקן על ידי רזולוציה בלבד. אולי צריך לארגן לכך מחלקה מיוחדת בתוך הועד הפועל אשר תעמוד על המשמר ולא תיעף.

אלה הם בעצם הדברים, הדלים והזעומים, אשר היה לי לאמור פרגע במצבנו. אני יודע שהקהל היה ודאי רוצה לשמוע פתרון רדיקלי לכל המשבר שלנו, אבל זה אין אתי. מסופק אנכי אם ישנו פתרון כזה אצל מי שהוא מאתנו. ולא טוב יהיה אם נשלח את עצמנו שבאיזו החלטה נוכל להביא הצלה. צריך להכיר פי תנועתנו נכנסה לתוך מצב קשה ועתידה תלוי בזה אם תדע לצאת ממנו בשלום. בנעורי הייתי מקנא בתנועה הסוציאליסטית הפללית, שזיינה את נושאייה באמונה בפרוצס ההיסטורי העושה את שליחותם. יכולתי לפקפק במדעיות של תפיסה זו. אולם ידעתי מה חשובה לגבי תנועה אמונה זו שהאידיאל שלה מונח על פני ה"פסים" ההיסטוריים. ראיתי בזה נשק כביר, המלכד המזנים ונוטע בהם אומן ונאמנות, אף על פי שלפעמים עלול הדבר להתנוון. ידעתי פי זה אפשרי לגבי תנועה אוניברסלית, שמקיפה את העולם כולו מתוך בטחון אוֹבְקטיבי ויסוד חברתי וכלכלי אחד, וכי לתנועה לאומית, וביחוד תנועה לאומית כזו שלנו, אין בטחון אוֹבְקטיבי כזה, ואי אפשר שיהיה. לנו יש הפרת אסוננו הגדול, יש אמונה בכוחות העם, שאינם משלימים עם פליה, יש אמונה בארץ-ישראל בתור

אױבנקט ריאָלי, אױלם אמונה זױ דױרשט מאמציס ומעשיס בלתי־פּױסקים, ולא יפֿלא הדבר שעס כל משבר חדש אנחנו נפגשים באפֿן קבוע עם איזה „עמלק“ המזנב את הנחשלים, עם איזה עמלק אידיאולוגי המקצה במחנה. אנחנו איננו יכולים לנחם את המחנה שלנו, שנצחוננו בטוח מראש. ראינו את גורלן של כמה תנועות לאומיות באירופה. ראינו, כמה לא היו הדברים בטוחים וידועים מאליהם, ראינו איך גורל העמים במשך התקופה האחרונה היה תלוי על כף המאזנים. ראינו שכמה עמים עוד לא השתחררו וגם הם מאמינים בזה שעוד ישתחררו. זהו הגורל של כל תנועת שחרור. וזהו גורלנו אנו, הנמצאים במצב יותר מורכב ויותר קשה מאחרים. תפקידה של תנועת הפועלים, במידה שאינה רואה את עצמה כמקרית, כשליחת איזה גוף חיצוני, אלא כשליחת עצמה, שליחת דורות רבים מדוכאים ונרדפים, אשר ציוו עלינו את החיים — תפקידה לראות את המצב כהנחתו, לראות את דלדול האומה, ועם זה להגביר בהרגשה ובמעשה, בקרב עצמנו ובקרב אחרים, את האמונה בכוחותינו ובעתידנו.

תשובה לדברי חברים

איני אוהב להתעכב על דברים המובנים מאליהם. לפיכך אשיב רק על הדברים שראוי, לדעתי, להתנכח עליהם. טענו נגדי כי לא נתתי תיאור מקיף על תנאי המשק הארצי וכו' וכו'. הפעם חשבתי את עצמי פטור מזה. בועידת „אחדות־העבודה“ לפני כחצי שנה עשיתי נסיון של סיכום ותיאור התנאים המשקיים והחברתיים בארץ, ואמרתי בלבי שלא פדאי לחזור על דברים שנשמעו ברבים ושנדפסו ב„דבר“ ובספר מיוחד. חשבתי כי הפעם צריך לרכז את הויכוח לא בתיאור וסיכום אלא בענין אקטואלי: מפקד הפוחות בציונות ודרכנו להבא. בזכותם של מנהיגי מפלגות — וגם אלה שנטלו לעצמם את הזכות לא לדעת עברית — שלא לדעת את הנאמר אצלנו גם מעל במה של מפלגה אחרת, איני מודה.

קיויתי כי בויכוח הזה ידבר כל אחד מאתנו בגילוי־לב גמור, כי כל אחד מאתנו, אם יש לו מה לחדש או אין, יבוא ויגלה לפנינו איך הוא רואה את המצב ואת דרכנו להבא. אולם עם סיום הויכוח, מותר לומר, כי גילוי־לב נתגלה כאן במידה מצומצמת.

סיעה אחת עברה על הכל בהשתמטות גרציוזיות, זוהי הסיעה הקרויה אפוזיציה שמאלית. שמעתי מהם כמה הערות חשובות (למשל, הערכת הגזוז כתוצרת חשובה בארצות המזרח) או „הגנה” על ההון הפרטי. אבל מה דרכנו אנו, ואם צריך להקים את בית־אָלפא ותל־יוסף, או אין זה אלא קונסטרוקטיביזם אוטופיסטי, אילוזיות ואשליות; אם נחוץ שיהיו לנו בכלל משקים בארץ־ישראל, או אולי כל ענין המשקים הוא ענין של לופסוס לקבוצת נוער שהתגעגעה לדבר־מה רומנטי ובאה לארץ, ועכשיו היא מתפכחת פה מן הדברים האלה — על זה לא שמעתי מהם דבר, ועלי לציין זאת.

ולא אומר ששמעתי דברים ברורים למדי על עצם הענין מצד „פועלי־ציון”. החבר אַברמוביץ ליגלג גם על התכניות הרחבות של „אחדות־העבודה” וגם על התכניות המצומצמות של „הפועל הצעיר”. לאַברמוביץ אין צורך לא באלה ולא באלה, אין לו צורך בתכנית כלל. המצב הזה הוא בלי ספק נוח מאד. בכל תכנית אפשר למצוא פסול, אבל בתכנית שאיננה אין למצוא שום פסול, אי אפשר כלל לבקר אותה. אַברמוביץ עונה על כל שאלותינו ב„מדע” מובהק: אתם מצטערים ודואגים על המשבר, מטפסים עצות ומתכננים תכניות, והרי צריך, להיפך, לשמוח על זה, הרי זהו מופת שארץ־ישראל היא למזל טוב ארץ קפיטליסטית מסופחתת. הלא למדנו בכל הספרים שארצות הקפיטליות המפותח יש בהן משברים, כלום יש לך ראייה טובה מזו, שאפשר אפילו להשתמש בה למען התנפח והוכיח ל„בונד” כי ארץ־ישראל היא ארץ קפיטליסטית? החבר אַברמוביץ מחונן בראיה „מדעית” העלולה להשקיט כל מצפון וכל חרדה לגורל הציונות. ובה רוצה אברמוביץ לפרנס אותנו ולהשקיט את תביעות ההמונים היהודים למוצא.

איני נוהג להשתמש בויכוח בבדיחות, אבל הפעם לא אבליג. נזכרתי בסיפור של פרישמן על המלמד שילדו חלה בשחין, והוא בירך „שהחינו” על שזכה לראות את „השחין שבתורה”. והנה גם אברמוביץ מוצא נוחם במשבר הקפיטליסטי שבתורתו. תכונה אחת חשובה מיוחדת ל„פועלי־ציון” השמאליים: הם בעלי „בטחון”, מאמינים באמונה שלמה בביאת הציונות, ואברמוביץ טוען פנגדנו: אצלכם יש אנשים נואשים שיצאו

לתרבות רעה, לכפירה בציונות; אצלנו אין, לנו אמונה שלמה שתביאנו לנצחון. נכון הדבר, יש אמונה בחוג קטן זה, האוד המוצל מאש, לאחר כל מיני ליקודציות בתנועת „פועלי-ציון“ השמאליים, אולם אמונה זו יש בה קו מעורר חשד. גם האורתודוכסיה הגדולה שלנו בשעתה, בראותה את „האפיקורסים הצעירים“ דואגים לגורל האומה ונלחמים בכל זרם נגד השמד והאסימילציה, היתה טוענת: אצלנו יש אמונה, אנחנו עומדים איתן. ונכון, היהדות האורתודוכסית עומדת איתן עד ספנת השמד מגיעה לילדיה, והקרע נשטט מתחתיה. בטחון מאובן זה מתוך קפיאה על השמרים אינו יכול אז לשמש סייג, דוקא באפיקורסות מלאת הספיקות והפקפוקים מתגלה הרצון וכשרון החיים. רצון החיים והאמונה הפנימית מלאת החרדה של סמולנסקין ולילינבלום בדורם, ושל ברנר בדורנו, הם שיצרו את כל נכסי התקופה הזאת. אולם אמונה זו היא לגבי אברמוביץ מיסטית, לא-מדעית ופסולה. בטחוננו המדעי הוא, כי יש קפיטליזם, יש פרואס סטיכי, ועל כנפי הפרואס הידוע הזה יבואו המונים וקפיטלים יהודים ויתעסקו בבנין הארץ, ובידו של אברמוביץ שטר על זה והוא מחזיק בו. וכשנעשה דבר-מה בארץ-ישראל במשך השנים האלה הרי תמיד אפשר להגיד: ניבאנו מראש. אם באו פועלים — „אמרנו שיבואו“, בא רכוש — „אמרנו שיבואו“. ולא חשוב אם רכוש זה בא או הובא, אם הוא של הקרן הקימת או לא, על כל פנים „אנחנו ניבאנו“.

שמעתם כאן עוד, שיש מאזן פסיבי של ששה מיליון, אין איפוא לדאוג עוד להתפתחות משקינו ולהכנסות הקרן הקימת וקרן-היסוד, כי אם גם נזריד מכאן את המיליון השייך ל„אילוזה הלאומית“ ישארו עוד חמישה מיליונים של „הון פרטי“ בטוח, אשר נוכל לחסות בצל כנפיו. אולם אדם כאברמוביץ היה בכל זאת יכול להתבונן ולדעת מה יש בששה מיליונים אלה כספי מנזרים, כספים הנשלחים על ידי ערבים מאמריקה לקרוביהם, וגם כספי „הממשלה האימפריאליסטית“. כדאי היה לנתח את הדבר מכמה צדדים, ואז היה מתברר מה תפקידו של הקפיטל הזה, וכמה אפשר לסמוך על ההתפתחות הטבעית הזאת.

לפי מדע זה קל להסביר את כל חזיונות החיים שלנו, הפל כל כך חלק ומובן. מהי למשל הסוכנות? ברור — הסוכנות היא „בורגנות כבדה“.

מה זאת ציונות? זוהי „בורגנות קטנה“. ?שנן פורמולות מצוינות המסתירות את הכל. אפשר לשבת בארץ־ישראל ובמקום דאגה למצב הקשה, להצלת מחוסרי־עבודה, ליצירת משק, לעמוד ולשנון, כי מִרשל נאלץ לבוא לארץ־ישראל, יען כי באמריקה אין שוק לקפיטלים שלו, אין לו שם שלטון מעמדי והוא מוכרח על אפו וחמתו לקיים מה שציוותה עליו התיאוריה של „פועלי־ציון“, וכשיבוא ההון הגדול — יסדר את פולכם. לא אדבר כאן עד כמה עצם האמונה הזאת, שהכוח העיקרי שיבנה את הארץ הוא דוקא כוח ההון הפרטי שיבוא באופן אנרכי, עד כמה תיאוריה זו היא „סוציאליסטית“. ודבר זה לא מענין אותי, פשם שלא מענינות אותי כל אותן התיאוריות הרבות שבשמן דיבר החבר ניר. כל התיאוריות האלה, אם הן נסמכות על מִרפס או על ברוכוב, יש להן תכונה אחת משותפת — הרקת התוכן והוולגריזציה של נוסחאות על ידי תלמידי בוסר, שלא הבינו וסירסו את תורת רבם. לא אדבר כאן מבחינה עיונית על ההטפה הזאת המלמדת אותנו, שרצון זהו דבר מגוחך, וכי תורת הסוציולוגיה המִרפססיסטית עומדת על מושג אחר: יש פרוצס והוא יתגשם בהכרח מאליו, וצריך רק להקדימו. כל ההיסטוריה האנושית מצטיירת לפי תפיסה זו כרכבת ההולכת על פסי־ברזל מתחנה לתחנה והקונדוקטורים יכולים בשעון ביד להקדים לעתים את בוא הרכבת לאיזה רגעים. פשטות וולגִרית זו של התפיסה ההיסטורית היתה כבר לנחלת העבר בתנועה הסוציאליסטית והקומוניסטית כולה, גם לגבי חזיונות העולם הגדול. הפרוצס ההיסטורי הוא הרבה יותר מורכב והפסד של שעה בתנועה יכול להיות לעתים גם הפסד האופי של התנועה. באומה קטנה שהחוקים הסוציולוגיים הפלליים אינם ממצים כלל את יסוריה, את תנאי קיומה ואת אפשרויותיה, שהגורל ההיסטורי קשר אותה עם ארץ מסוימת, ושמפאת פזוריה בעמים משפיע כל שינוי־פוליטיקה שבכל מדינה על גורלה, — אם בתנאים אלה מדברים אלינו בשם ה„בטחון“ בפרוצס ההיסטורי, כי אז זה עוד יותר מגוחך. הנה ביזם שהרציתי את הרצאתי היה „הרעש“ בארץ־ישראל, ואילמלי היה רעש קטן זה אורך עוד מספר שניות, היה ודאי כל „הפרוצס ההיסטורי“ מוצא לו פתרון חדש. הפרוצס העולמי ודאי לא היה משתנה, הסוציאליזם היה עושה את דרכו הלאה, אבל אומתנו הקטנה היתה יכולה להימצא בסיטואציה חדשה לגמרי.

אין להתנכח עם אנשים אשר בשבילם כל ההתפתחות שלנו ידועה מראש, נתונה מראש. אנשים אלה ידעו לפני עשרים שנה, כי כל מעשינו מיותרים, הם ידעו להכריז כמה פעמים על האילוזיות של הקרן הקימת, על האוטופיות של הקבוצה. עודני זוכר את התיאוריות ה"חריפות" של החבר ניר, שהסביר מדוע אמרנו קודם שהקבוצה אסורה ועכשיו אנו אומרים שהיא מותרת. התירוץ הוא פשוט מאד. כל זמן שהעולם האירופי עמד עדיין במשטר קפיטליסטי, לא היתה, כמובן, הקבוצה אלא אוטופיה, שלמרפסיסטים פשרים אסור לטפל בה; אבל עכשיו, לאחר המהפכה הרוסית, פשהעולם נכנס לתקופת הסוציאליזם, עכשיו הותרה הקבוצה. ואת המנתח החריף הזה, היודע להסביר לנו את כל חזיונות חיינו מתוך השקפה מדעית מדויקת, הייתי שואל, כיצד זה קרה שאותו ה"פרוצס" שהיה עתיד על פי הדין להביא את פולנו לארץ-ישראל, שהוא מגרש את היהודים מיתר הארצות ודוחק אותם לארץ-ישראל דוקא, — כיצד זה קרה שברוסיה לא מילא פרוצס זה את תפקידו ב"שלימות"? היה אמנם פרוצס רציני מאד של דחיקת יהודים והונם, ובכל זאת נתערבב בדבר חזיון צדדי, נפלה שגיאה בפרוצס הסטיכי. הקפיטל היהודי במקום להגיע לארץ-ישראל נשאר בידי מישוהו אחר. חזיון זה הרי הוא יכול לעורר פקפוק כל-שהוא בבטחון המוחלט בדרך הפרוצס המוביל למטרה.

אבל אני מאמין באמונה שלמה שהחבר ניר יתרץ כל פירכה. העיקר בשבילו הלא הוא לא לפתור את שאלות חיינו, לא להראות להמונים יהודים דרך מה לעשות, לא לארגן את האגרגיה הרבולוציונית בתנועת הפועלים. העיקר הוא רק להמציא ארגומנט בויכוח אשר ידהים את האופוננט לכל הפחות למשך רבע שעה, ולזה ימצא בודאי הפשרון הדרוש. אבל אם לעזוב את נקודת-המוצא הדיסקוסיונית ולשאל אינו דרך במציאות יש לקבוצת אנשים זו, הרי אין תשובה אחרת אלא שדרפם זאת היא דרך של "קעסט-קינדער", של סמוכים על שולחן אחרים, של אנשים שאין להם צורך לא לסלול דרכים, לא לעשות מפעלים ולא לרכוש את האמצעים למפעלים. להם מספיקה התיאוריה. החבר ניר זרק לדרפל אמרה מוצלחת מאד: בזכותם של שלושים אלף הפועלים העברים אתה עומד פאן. ואני צריך לומר לניר: בזכות המפעל החלוצי ובזכות ההון הלאומי "האילווריי" אתה עומד פה.

על ידי המלחמה נגד הקוֹיאָטִיזִם, נגד ההסתגלות אל הרחוב היהודי, נוצרה הבמה הזאת, שמעליה אתם מלגלים עתה על הרצון המאורגן של הפועל ליצור משק ולהשפיע על התפתחות הארץ.

אמנם גם לפני עשרים שנה, בתרס"ז, בראשית תנועת הפועלים הציונית-הסוציאליסטית, בראשית העליה השניה, ניתנה כבר הזדמנות היסטורית יוצאת מן הכלל לתקומת תנועה חלוצית חשובה מאד. התנאים היו אולי לא גרועים בהרבה מאשר עכשיו, אילמלא בא אז המשבר האידיאולוגי בציונות: תנועת הטריטוריאליזם מצד אחד, הבעלי-בתיות של הנוער הציוני וההתאבנות של תנועת „פועלי-ציון” שקפאו אז על שמריהם והסתפקו בציונות של דיסקוסיות. מצד שני, לו הופיע אז כוח אנושי אחר, ולא היינו בודדים כמו שאנו, בני העליה השניה, היינו, כי אז אפשר שכל גרל הציונות היה אחר. מלבד „חוקי-הברזל” יש גם התפתחות של דעות ושל הבנה, וצריך היה שיושקעו כוחות, שיעבור זמן עם מעשי דוגמה ומופת עד שכל מי שיש בו יסוד חלוצי ורבולוציוני לאומי יצטרף למעשה. כזאת עשה אז ברנר. ככה עשו בחורים סתם, שבאו הנה כציונים פרימיטיביים והיו כאן לפועלים, ככה עשו חלוצים מראשוני „פועלי-ציון”, שלא התחשבו עם המושגים ששלטו אז במפלגתם. הם עשו את שלהם, ומה שיש לנו כיום כאן — משלהם הוא.

ואני שואל עכשיו קבל העם: על איזו שאלה כאובה שלנו, על איזו שאלה חיונית אתם נותנים תשובה כל-שהיא? אפרמוביץ יודע שהקרון הקימת זהו אמנם כסף עממי, אולם כסף זה הוא בורגני, כי הוא נמצא ברשות בורגנית. ונשאלת השאלה, מדוע איפוא לא „ילך” אל הקונגרס ולא יגביר את השתתפות הפועלים, כדי שהמוסד יעשה למוסד עממי? אם תשאלו אותי להגדרה של מהות ההון הבורגני וההון הלאומי לא אתלה אותה בזה, מי הוא המוציא את הכסף, אלא בזה — למה הוא מוצא. יש כמה מצבים שמעמד אחד עושה את שליחותו של מעמד אחר. ברוסיה, למשל, עשתה ממשלת הפועלים את שליחותו של מעמד האפרים. ואם וייצמן או אוסישקין קונים קרקעות בארץ ובונים עליהן חקלאות עובדת, הרי הם עושים את השליחות ההיסטורית של האומה העברית המבקשת עבודה, את שליחות הפועל היהודי ואת שליחות ההמון היהודי המהגר. ולא זו השאלה,

מי יושב במוסד, אלא מה עושה המוסד; לא מי עושה את התקציב, אלא למה הוא מכוון. בקרנותינו הלאומיות רואה אני מכשירים המוכרחים על פי ההגיון החלוצי של ההיסטוריה שלנו, לשמש ליצירת אומה עובדת על אדמתה. ומבחינה זו הם סוציאליסטים הרבה יותר מאשר מפלגה, הדוגלת בשם אולטרה-סוציאליזם ואיננה מבינה את החובה לעזור לפועל להתבצר, לכבוש מקום עבודה ולהקים משק עבודה. מפלגה כזאת אין לה חוש לשום ענין חיוני של הפועלים, את מפעל ההתישבות אינה מבינה ואינה מסייעת לו בכלום, את מלחמתו המעמדית של הפועל היא תופסת באופן וולגרי, מבלי להבין את תכנון המעמדי של מפעלנו הציוני והמשקי, ואין לה מה לומר לפועל הארץ-ישראלי, אלא לחפש מומים במפעלו ולהסתגל אליו לאחר מעשה.

ולא בגילוי-לב דיבר כאן לפנינו החבר דרפל. מפיו התכוונתי לשמוע דברים ברורים וגלויים יותר, מפני שאם יש בינינו סיעה אחת, שהעולם החיצוני חושב שיש לה עמדה ברורה מאד, זוהי הסיעה שבשמה מדבר החבר דרפל. והיתה הרשות לדרוש מתוך רגש של כבוד אלמנטרי אל ציבור הפועלים, שהוא יגיד בגלוי מה דרכו בארץ זו, שהוא נמנע מלקרוא לה בשם. אבל הוא לא אמר. הוא העתיר עלינו כמה דברי „מדע“, הוא סיפר כי כאשר האימפריאליזם נתון במשבר מתחילות לפרוץ המושבות. לפי זה היה מצבה של אותה המושבה האנגלית הקרויה פלשתינה צריך להיות מצוין. כי הלא ידוע לכל תינוק שהאימפריאליזם האנגלי נתון עכשיו במשבר. הוא ידע להתמרמר על בנין הנמל על ידי ממשלת ארץ-ישראל, היות וזהו ענין אימפריאליסטי ואיסטרטגי שאין בו כל צורך לארץ. רבולוציוניותו של החבר דרפל עולה אפוא על הרבולוציוניות של אותו תנא שקבל על רומא הבונה גשרים ומרחצאות רק להנאתה, אולם הלה לא פסל את עצם המפעלים, והחבר דרפל פוסל את הנמל. הוא גם חרד לתוצרת הארץ, לאימפורט הגדול, הוא הסביר שאנו נמצאים בתנאים קולוניאליים ולא בתנאים קולוניזציוניים, שארץ-ישראל היא קולוניה של אמריקה, פי שכר דירותינו הולך לשם. על כל הדברים האלה מצד תכנם המדעי אפשר לחלוק, כי לא מארץ-ישראל יוצאים כספים של שכר-דירה, אלא יש יהודים בתל-אביב שיש להם בתים בברלין והם מקבלים את שכר-הדירה, ועל סמך זה

אפשר אולי להגיד שברלין היא קולוניה של פלשתינה. אולם הפצתי לשמוע מדרפל דברים ברורים ועמדה ברורה, וכשדיבר על „הפוחות הפרודוקטיביים שבארץ” הפצתי לדעת: מי הם הפוחות הפרודוקטיביים אשר משקנו נמצא בסתירה אתם, מי הם בכלל הפוחות הפרודוקטיביים האלה וכמה הם, הזכו גם יהודים להימנות עליהם? הלא אנחנו הציונים איננו נכנסים למספר הפוחות האלה. למה הלשון האזופית המסתתרת הזאת? וכשהחבר דרפל דיבר על דמוקרטיה, הפצתי שיעשה חסד ויגיד מהי הדמוקרטיה שבשמה הוא מדבר. אינני יודע אם ביחס למדינות אחרות הוא חסיד גדול של דמוקרטיה, אבל לגבי ארץ-ישראל היא חסיד. ואני רוצה איפוא שיגיד בגלוי, מה הם הדמוקרטים של ארץ-ישראל. עתה אין עוד צורך בשום סתר-פנים.

אומר את האמת. ויכוח מדעי, ויכוח משקי אין לי צורך לנהל עם החבר דרפל, פי עם עורבים מקרקרים המשתדלים בכל מקום לתפוס כל סימן של כשלון ולעשות ממנו מטעמים פוליטיים וכלכליים, — אין להתנפח. כל המתנגדים של רוסיה, של וינה הסוציאלי-דמוקרטית, של משק הפועלים בכל מקום, כולם מצאו להם לא הזדמנות אחת להתיצב בפוזו ולקונן על הספנה, על חוסר התכלית, על הכשלון ועל חוסר הכשרון. תפקיד זה אינו קשה ביותר. יש עמלק המזנב את הנחשלים מתוך פאבלוב או בלי פאב זה. אולם יש חזיון אחד שעליו רואה אני הכרח לדבר גלויות דוקא. לאחר עשרות שנים של המלחמה האידיאולוגית הגדולה הגענו לכך, שהסוציאליזם היהודי ותנועת הפועלים היהודית, וגם „הבונד” בתוכה, רואים את עצמם כבנים לעמם. אנו השתחררנו מזמן מהתפיסה הסוציאליסטית האסימילטורית הרואה אותנו רק כהדום לאחרים. המקרים שהיו לפני ארבעים וחמש שנה כשהיהודים ויהודיות ישבו בבתי-דפוס אי-לגליים של „גרודניה ווליה” והדפיסו פרקלמציות של פוגרומים, נראים עכשיו בינינו למפלצת היסטורית. כשהמנוח מֶדֶם פלט מפיו שדם יהודי הנהו שמך-משחה על גלגלי הרבולוציה, התקוממו נגדו סוציאליסטים יהודים גם בלתי-ציונים. גברה ההפרה כי כל מעמד עובד שבכל אומה קיים לשם עצמו, הוא יוצר בשביל עצמו, ובתור כזה הוא פועל ומסייע גם לאחרים. ואם לו לעצמו אין ערך, למה יעמול ומה ייצור? מבלי ההנחה היסודית, שמעמד הפועלים העברים

צריך לבנות את עצמו, אין מקום לשום תנועת־פועלים יהודית. אבל זכינו לגלגול חדש של החזיון האַסימילטורי דוקא בארץ־ישראל. הם עושים את האידיאל שלנו לא רק לצחוק ולקלס, אלא גם רוצים למצוא זכות על רדיפת האידיאל שלנו, על רדיפת האנשים החיים בשביל האידיאל הזה ברוסיה. הם יוצרים פאן ברית חפשית במלחמה על „היסודות הדמוקרטיים” עם כל משטינינו. ערב הועידה קראתי חוברת אחת, כתובה עברית ומסבירה שהיסודות הדמוקרטיים שבארץ־ישראל צריכים ללמוד ממלחמת הבחירות שהיתה עכשיו, שהם עד הנה לא היו די חריפים ורדיקליים במלחמתם נגדנו. ראינו שהם קוראים דמוקרט למי שמתנגד לשוב העברי בארץ־ישראל — זוהי הדמוקרטיה שלהם וזהו הסוציאליזם שלהם, המשמשים לא את נושאי התנועה, את הפועל העברי, אלא את מישהו אחר, שיש לו חשבונות שלו, מישהו המעונין שבארץ־ישראל לא יבנה משק ולא תהיה עליה ולא תתפתח דמוקרטיה אמיתית, אלא שתהינה הפגנות. ואתם, יורשיהם של הסוציאליסטים האַסימילטורים והמסגירים את עמם לפורעים, צאו למערכה בפנים גלויות, ואז יוכל ציבור הפועלים בארץ־ישראל לקבוע את יחסו אליכם לא מתוך ערפל של אידיאליזציה, כי אם מתוך ידיעה ברורה.

בויכוח על שאלות התרבות

אנסה לנגוע אך בנקודות אחדות של פעולתנו התרבותית. תנועתנו החלה את דרכה כתנועה תרבותית. יחד עם פייבושיה המשקיים היתה גם החלוצה בתפקידים התרבותיים שלנו בארץ. מפעלנו החלוצי אי אפשר היה לו שלא להיות כרוך בחיי תרבות אינטנסיביים. כל הזנחה או קיצוץ בפעולה תרבותית מתגלים מיד בכל פינות עבודתנו. וגם כל הזנחה בעניני הלשון. „הקניית השפה העברית” היא בעיני אלפסנדר גורם מעפב. בעינינו זהו גורם המקדם את תנועתנו, לא רק מבחינת מילוי תפקידה הלאומי, המלמד ומקבץ גלויות, כי אם גם כמפתח לאוצרות תרבות וליצירה תרבותית. בשנים האחרונות לא הגברנו את הפעולה התרבותית לפי גידול התנועה. כמה פוחות התנועה ה„שייכים” לעבודת התרבות רתמנו בעבודה המשקית והמדינית. היינו נאלצים לקחת מהתרבות את הפוחות המגיעים לה — ונעשנו. מי שיראה את המבוכה, את קשי הקליטה הרוחנית בתנועתנו.

באיוז מידה בלתי־מספיקה נטויות המסורת של התנועה, ביחוד בשעה קשה זו — יבין פי הגברת יסוד התרבות בתנועתנו הנה אחד הצרכים החיוניים שלנו כיום.

ליגלגו כאן על זה, שבמרפז פעולתנו התרבותית עומדת הקניית הלשון. מי ליגלג? דוקא אלה המפחדים כל כך מפני ספנת הליקוידטוריות. והם שוכחים כי אחד הגורמים, המחזקים ומרתקים את תנועתנו — זהו הקשר עם הלשון ועם נכסי התרבות שבלשון זו. המצב בתנועתנו הוא זה כי רק חלק בא אליה מזוין במכשירי תרבות שלנו ויונק ישר ממקורות הפאב והיצירה של העם, וחלק בא ממקומות שלא ניתנה לו כל אפשרות להפיר את תרבותנו. באים מרוסיה, מגרמניה ואפילו מפולין בחוסר השכלה עברית, וכאן זהו אחד העיפובים הגדולים ליצירתנו ולהתלפדותנו.

אספים לחבר ד. הורביץ, פי בשטח הפרובלמות החברתיות נעשה אצלנו מעט מאד. יש שמהו נעשה אצלנו בזמן הרעש של מלחמת הבחירות. אולם פעולה שיטתית, המבררת לפני ציבורנו את שאלותיו ושאלות חיי העולם ומדברת אליו בלשון ובדמויותיו, אינה נעשית אלא במידה מועטה מאד. מה הסיבה? השמאל פותר את השאלה על נקלה: הפל ניתן ונאמר מראש, ויש רק לחזור על מה שנאמר אצל פלוני או אלמוני. לזה הם קוראים חינוך מעמדי. אולם בתפיסתם זו הם משרתים את תנועת הפועלים „שירות של דוב“. איני מזלזל במדעי החברה ובחינוך פוליטי מעמדי, אבל אינני רואה בזה שום חינוך רציני, כשמהפכים את מדע־החברה, את הפרת עניני הפלפלה והמדינה, למצנת אנשים מלומדה. דבר זה לא יעמיק את ההפרה המעמדית ולא ישחיו את הנשק הנדרש לתנועתנו. שטחיות בענף־פעולה זה לא תכשיר את הלבבות והמוחות, אלא תטמטם אותם. אצלנו מפותח מאד החוש החברתי, ואם רבים מתוכנו אינם מביאים אתם השכלה עברית ואנושית, הרי בלב פולנו טבועה נטיה חברתית, ואין אנו זקוקים לתעמולה שטחית ולמילוי המוחות בקש ובגבבה. טוב שלא נעשה פעולה זו משנעשה אותה באופן שטחי. היו ימים שתנועת הפועלים הפרימיטיבית, ששלחה דברה להמוני אדם בלתי־מפותחים, היתה מוכרחה להתרכז באגיטציה פוליטית. אולם גם בעולם הגדול, בתנועות הפועלים ההמוניות, מתחילה העבודה התרבותית ללבוש

צורה אחרת. גם שם מפירים, כי הפועל אינו אך אוטומט המצווה על מלחמת המעמדות, אלא שיש לו תביעות אנושיות ונפש חיה. נוסדות אגודות נוער במטרות תרבותיות ומדעיות, מחפשים שיטות לחינוך היחיד, להכשרה פיסית וטכנית, ללימוד הספרות הלאומית והעולמית. את העבודה התרבותית בין הגדולים, מחוץ להקניית הלשון, הייתי מכניס בשלושה ענפים עיקריים: (א) החינוך החברתי; (ב) החינוך הספרותי; מבלעדיו לא נמצא את ידינו ורגלינו בשאלות האנושיות הפרוכות בחיינו המורכבים. וגם „קשרינו עם העם“, אשר „פועלי-ציון“ השמאליים הרפו לתבוע אותם, גם הם לא יתכנו בלעדי השתרשות נפשית בספרותנו; (ג) רציני להפנות את תשומת-הלב לענף חינוך, אשר חשיבות מיוחדת לו לגבי דידנו, שדורות על דורות חונכנו על אסכולסטיקה, בין בבתי-המדרש בין במפלגות. חינוך חדש, אשר בתנועת הצופים נראים ראשוני ניצניו, ולתנועתנו אנו זר ובלתי-מובן. חינוך זה, אשר מרכזו הוא בחינוך האופי, בפיתוח החושים, בהשרשת עיקרי הדייקנות, בהקניית היחס לטבע, ברכישת ידיעות שימושיות, בהכשרת אדם לבל יהיה תוספת למכונה אלא שולט בה ומסוגל לחדש ולהמציא, חינוך זה הוא הדרוש ביחוד לנו, למען התפקידים של כובשי ארץ אשר קיבלנו על עצמנו. איני יודע מה שם לקרוא למגמה זו בחינוך. ברוסיה קיימים חוגים מיוחדים אשר שמו להם למטרה את „הארגון המדעי של העבודה“ (נא"ט). בפעולתנו התרבותית יש הכרח לטפח מגמה זו.

על „דבר“

לא אוכל לומר, שהביקורת על „דבר“ הניחה את דעתי. אמנם, בהשנאה עם גורל ועדת התרבות והנוער העובד בויכוח זה — נהגו אֵתנו בחסד. שנים מן הנואמים, ד"ר וינשל וד. שטוק, גם מצאו מלים אחדות טובות ל„דבר“ — חזיון בלתי-רגיל כלל אצלנו, להודות ביתרונותיו של המבוקר. ואף על פי כן — לא זו הביקורת שהתכונתי לשמוע. לא היתה פאן ביקורת פוליטית או ספרותית הנוגעת בעיקרי השאלות וההערכות, היו רק טענות ותרעומות בודדות. ביקורת זו איננה נותנת לי את ההזדמנות לברר את דרכי „דבר“. אסתפק איפוא רק בתשובה על הטענות שנשמעו כאן. החבר ד. הורביץ הביא ג' עובדות לגנאי מתוך הכרוניקה החיצונית

שלנו. ושמה אני שרק שלוש, ומהן אחת שכבר העיר עליה לפני שנה וחצי. הרי שטרה ויותר מזה לא מצא. ובשביל עתון יומי על שטח של שנתים — אין זה כל כך הרבה. העובדה הראשונה: חיפוי על חטאי הס. ד. הבולגרים. אודה, רק היום נודע לי שהנני חסיד נלהב שלהם. את ההערה, שעליה דיבר, אני חושב לבלתי-נכונה. אולם עתון יומי, העובד בתנאים כמו שלנו, לא ימלט מפעם לפעם מקליטת ידיעה שאיננה לפי רוחו דוקא. אין עתון יומי יכול לחפות בכל ידיעה עד שתתברר לו בהחלט. עובדה ב': החבר הורביץ קובל שבענין הנסיכים בגרמניה הערכנו לא פדענו, ואפילו לא פדעת ה"מנשסטר גארדן", שגם הוא ראה את הס. ד. לא כאסרי המלחמה אלא כנגררים אחרי הקומוניסטים. אולם כלום חייבים אנו להיוון בשאלות אלו דוקא מפי "מנשסטר גארדן" הליברלי, אשר במקרה הוא יכול "להשמאיל" באינו שאלות? עובדה ג': מנאום גדול של זינובב הבאנו רק קטע קטן. אתם יודעים שהמקום אצלנו מצומצם, ובקטעים הפוליטיים שלנו איננו יכולים להכניס את הנאומים עד תומם. ועל עצם האינפורמציה מרוסיה עוד אדבר.

הבנה ביקרתית מיוחדת במינה הראה כאן החבר שמעוני. הוא אשר ידע לדרוש נאה דרך-ארץ מאת גילי לארלוזורוב, הראה בעצמו מידת דרך-ארץ והבנה יפה בהעריכו בזלזולים גסים את עבודתו הפובליציסטית של מ. בילינסון, הסופר ישר-הלב ורחב-הדעת. אותו מבקר גם גילה את בקיאותו הפוליטית. בטענו כי הפרקים ב"דבר" על עניני הפועלים באנגליה לקוחים מ... "סוציאליסטיצ'סקי וסטניק". כל המפיר קצת את הרפכ מערכת "דבר" יודע, כי בעניני אינפורמציה מאנגליה אין אנו תלויים לא ב"אינפֶּרְקוֹר" ולא ב"סוציאליסטיצ'סקי וסטניק", כי אנו מקבלים את החומר ממקורות ראשונים, וכי עובדים במערכת אנשים המעריכים את הענינים מתוך בקיאות ודעה עצמית.

טענו כאן על יחסנו לרוסיה. ונשמעו כאן דברים שאינם אלא מלשינות שלוחה מהכא להתם. במלאכה זו לא תחדשו הרבה, כי רבים העושים אותה גם מחוץ ליושבים כאן. הייתי יכול להשיב לכל המקטרגים בהלצה: נשמח אם תתיחס מוסקבה אלינו באותו הרצון לדעת את האמת הקיים אצלנו. אין אנו משלמים לה מידה כנגד מידה. הקורא שלנו מעונין קודם

כל להפיר את הדברים כהניתם, מכל הבחינות. ואנו חפצים לעזור לו בזה, בלי שום פניה צדדית. עוד בטרם הינסד העתון באנו בדברים עם סופרים שונים ברוסיה, מהם גם קומוניסטים, אם כי לא קומיסרים. ומכל הקשרים שקשרנו לא העלינו הרבה. נתברר כי סופרים רבים חוששים לכתוב לארץ־ישראל (אפשר שיש גם סיבות חמרות לדבר. עתון פועלים בארץ־ישראל איננו כל כך עשיר). וכמה אנשים אשר חפצו בלב שלם לעזור לנו והם נאמנים למשטר הסוביטי — הוגלו בעוון ארץ־ישראליותם. חפצנו לקבל תיאור הני מרוסיה, ואם היו כאלה שאינם לפי טעמכם, תדעו נא שהם נתקבלו מאנשים הנאמנים גם על חבריכם שם. קבלת ידיעות מבוררות ומנפשות מרוסיה קשה יותר מאשר מכל ארץ אחרת. יש רק מקורות אופיזיזיים ומקורות אמיגרנטיים, ובתנאים כאלה אין כל אפשרות להשיג אינפורמציה טובה.

כשהחבר אביבי פוסל אותנו — אין לי עליו כל תרעומת. אם כי רק היום נודע לי שהוא... חיפה זמן רב להופעת „דבר“ ותלה בו תקוות רבות. ועתה הוא שואל למה מתנוסס שם ההסתדרות על „דבר“. על זה ישיב הפועל הארץ־ישראלי, ולא על ידי אביבי, המכריז כי סבל הפועל אינו משתקף ב„דבר“. סימן, כי אותו סבל המשתקף יום יום מעל עמודי „דבר“ אינו סבלו של אביבי. הוא רואה סתירה בין „הטפה לציונות“ ובין האופי המעמדי של העתון. סתירה זו קיימת אולי במוחו של אביבי, אולם לא בחייו של הפועל הארץ־ישראלי. ועתון הפועלים אינו טוב מן הפועל.

החבר שמעוני מצא בגידה מעמדית קשה בזה, שניתנה האפשרות למשטרת תל־אביב להשיב על ההאשמות שנשמעו בעתון פנגדה. איני יודע על פי איזה שולחן־ערוך של אתיקה סוציאליסטית אסור לתת לנאשם את האפשרות להשיב. גם מנהל „הדסה“, אשר ניהל פוליטיקה של שטנה נגד הפועלים ונגד עתונם, קיבל את האפשרות להשיב מעל דפי עתוננו. ואשר לשוטר, אינני רואה אדם לבוש מדים כאיב דוקא. במידה שהוא ממלא את תפקידו ביושר, הנהו אדם עובד ככל אחד מאתנו. על כל פנים אין להתיחס לשוטר בתל־אביב כאל ז'נדרם צאריסטי. יש מעונינים להציגם בפני העולם כנושאי־כידון של האימפריאליזם. נגד מעשי חוליגניות נילחם תמיד, אם יעשו על ידי שוטרים או פועלים.

על האשמות סתמיות לא אשיב. אם יש עובדות ברורות — אענה עליהן, ואם יִדְרֵשׁ — אבררן. שום זרם לא ימצא, כי דחיתי אינן תשובה שלו, בלתי אם היו בה דברים „בלתי־צנוזריים“. גם חברי מפלגה מתנגדת חייבים להודות בזכותו של עורך לבחון דבר אם ראוי הוא לדפוס.

שואלים אותי מדוע לא פירסמתי גילוי־דעת חתום על ידי „מאות“ פועלים על ההפגנה בירושלים. אומר לכם: גם לחופש שב„דבר“, שאינו שכיח בעתוני פועלים אחרים, יש גבולות. גבולות של טעם וגבולות של שקילת הפסד הפרסום. דבר שאת פרסומו אראה כמזיק לענינים החיוניים של הפועלים — אגנוז, ולא אשים לב למה שיחשדו בי.

טענו שלא פירסמנו את דברי אנשי „איחוד“. עשינו זאת בהכרה ברורה: עתון ההסתדרות יש לו הרבה חובות בפני חברי ההסתדרות, אולם אין לו חובה לשמש מבטא לצוררי ההסתדרות. „דבר“ רשאי לתת ידיעות גם על חוגים הנמצאים מחוץ להסתדרות, ואפילו הידיעות מעולם החרדים שעליהן קבלו פה אינן פוסלות אותו, אם יש להן חשיבות פל־שהיא. פוליטית או עתונאית. אולם לגבי חותרים תחת ההסתדרות אין לנהוג מידה זו. בהסתדרות יש החלטה ברורה על ה„פרקציה“ וגלגוליה. וכשה„איחוד“ התחיל להמטיר עלינו מכתבים וקומוניקטים, ולדרוש לפרסמם, ביקשתי מהם רק שיחה פרטית גלוית־לב, למען ברר לעצמי מה טיבם. לשיחה זו לא זכיתי. וכל עוד לא זכיתי, איני רואה זרם זה כזרם הסתדרותי. הטענה שבתוך „איחוד“ ישנם בעלי כרטיסי־חבר בהסתדרות — אינה מספיקה לי. לא הטיפה הכשרה „מכשירה“, אלא הטיפה ה„טריפה“ מטריפה.

בזה אני מסיים את התשובות על מה שנשאלתי, ולא הייתי מסתלק מבירור ספרותי ופוליטי, אלא שהאפשרות אינה ניתנת לי. אולם אשיב על שאלה אחת, המעסיקה רבים, שנשאלה מפי יערי: הרפב המערכת. קיימת דרישה ליחסיות בהרכב המערכת. על דרישה זו יש לדון מבחינה פוליטית או מבחינה ספרותית, מצד עצם העריכה. מבחינה פוליטית אומרת דרישה זו: העתון הוא של ציבור הפועלים כולו, ציבור זה מורכב מזרמים שונים, ועליו לשקף אותם, ולשם זה צריך שהמערכת תהיה מורכבת מבאי־כוח הזרמים. לפי זה צריכה המערכת להסתדר על פי דוגמת הנעדה המתמדת שלנו. זוהי לכל הפחות פרובלימה ארגונית קשה. אולם יש כאן לא רק

שאלה טכנית, אלא גם שאלת התוכן והצמדה. איני רואה אפשרות להציא עתון אשר ישקף גם את עמדותי וגם את עמדת אביבי, אשר יערך על ידי עברי ואידישיסט כאחד. מכאן אפשר להסיק, פי אין מקום לעתון של הסתדרות. אני לא הסקתי מסקנה זו. לדידי, זכאית התנועה לעשות את מעשיה, גם אם בפנים יש מיעוט המתנגד לה. שום תנועה מעמדית מקיפה לא תוכל להתנהל אם תרצה להשפין בהנהלה את כל הפיתות המתרוצצות בתוכה. יכולים בחיק התנועה לטפח מידה מרובה של חופש הדעות, אולם מערכת אינה קדירה דבי שותפי. שום אורגן ספרותי של תנועה אינו יכול להתנהל על ידי הזרמים שבתוכה, אף על פי שהוא יכול לבטא אותם. ומסופקני, אם ה"פרכדה" נותנת אפשרות הביטוי לטרזקי, במידה ש"דבר" נותן אפשרות זו לשמאל.

הדמוקרטיה, הנתבעת פה מפני כל חסידי החופש, אינה יכולה לנתר על זכותו של הרוב להדריך, ואינה מודה בזכותו של כל מיעוט להשתתף בהנהלה ולהפריע מבפנים. משטר כזה אינו דמוקרטיה אלא אנרכיה, הדמו־קרטיה מבטיחה את זכות המיעוטים, אולם אינה משליטה אותם על הפעולה. ומבחינת העריכה עצמה: לכל פעולה יש תנאים טבעיים שלה, שבלעדיהם לא תיכון. עריכה היא קודם כל ענין שבטעם. ואיני סבור שלגבי עריכה יש טעם משותף אפילו במפלגה אחת, ואיני מאמין שקואופרציה של מפלגות יכולה לצוות על הטעם. יש מוסדות שאותם הולמת אולי קואופרציה. הנה בנשיאות הועידה אפשר להתנפח ככל אנת הנפש, אולם אם תכניסו יסוד זה בעריכה של עתון יומי — לא יקום הדבר. כאן אפשר לאחר חצי שעה, ועתון, אם תאחר בו, ילך לאיבוד, ואיש לא יזכור לו את חסד היחסות. אין לך ענין שיש בו מקום לניגודים פוליטיים, מוסריים, אסתטיים ואפילו בלשניים פביטוי. וכשם שאין להרכיב קבוצה על ידי מינויים של מפלגות, פי אם על ידי בחירה עצמית, כך הדין בקולגיום של מערכת. ארלוזורוב עירער על מנהגנו לנהל מוסדות על ידי קולגיום. הוא נוטה להנהלת־יחיד. אני מסכים אִתו, שכמה מוסדות אצלנו היו מרויחים על ידי זה. וגם יש מוסד שמתנהל ככה: בנק הפועלים, ואין "הפועל הצעיר" מערער על זאת. וגם אני אין עיני צרה בזה. עתונות יומית דורשת, לדעתי, עריכה אינדיבידואלית. יכולתי להביא כמה ראיות מדברי אנשים מנוסים

בעריכה. גם בקרב „הפועל הצעיר” ידועה הדרישה של עורך יחיד. אין מצדי פאן תאנת דיקטטורה. ב„דבר” קיים קולגיום אידיאלי, קבוצה. הלנאי על פל הקבוצות. אולם קולגיום אין פירוש קונפדרציה של מפלגות. לא הייתי מסכים בשום אופן למינוי חברים גם מצד מפלגתי. אין קולגיום פזה קיים אלא על יסוד בחירה עצמית. התנאי שבלעדיו לא תוכל העבודה להיעשות הוא אָמוֹן הדדי מוחלט.

רבים לא האמינו באפשרות קיומו של עתון ההסתדרות. טרם שכחתם ודאי. אני האמנתי. אם פי ידעתי, פי נשקפת לעתון מצוקה חמרית, מיעוט הדמות, אי־אָמוֹן והתנגדות. גם על זה אפשר להתגבר, אם בפנים שולט האָמוֹן האישי. הסכמתי פעם אפילו לקולגיום של מפלגות, אולם ברגע שהוברר לי, פי אין האָמוֹן האישי, פי אין הגנה על כבוד חבר, פי יש דם סומק טַפִּי — הסתלקתי מזה. ידעתי פי באוירה של חֶשְׁדָּנוֹת לא אוכל לעשות דבר. במערכת הכרחית לא רק הבנה משותפת בענינים העיקריים של ההסתדרות, ולא רק קרבת טעם, דרושים גם יחסי כבוד מאדם לאדם, הידיעה לסלוח שגיאות ולבקש את תיקונן, ולא להטיל פננות זרות, ולא לראות שגגה כזדון. מידות אלו אינן מן המצויזות ביותר אצלנו. באותה הבחירה העצמית שהונחה ביסוד המערכת הקיימת פיום השגנו זאת, והיא שעמדה לנו להחזיק מעמד בתנאים הקשים, שאיני מקונן עליהם.

לי ולחברי ההפרה הגמורה, פי עשינו את עבודתנו באמונה, פי משום זרם בהסתדרות לא ניטלה האפשרות של ביטוי מלא וישר בגדר יחסי כבוד להסתדרות ולחברים.

דברי נעילה

אילמלא היתה השעה פה מאוחרת — או מוקדמת — הייתי בוחר, במקום לשאת נאום נעילה חגיגי, לקרוא הרצאת ביקורת על הועידה. היא ראויה לביקורת גם מבחינת ארפה וגם מבחינת תכנה, אולם לא זו השעה. חפצתי לדבר על הרגשה עיקרית קשה שלינתנו בו עידה זו. הלכנו אליה לא פאל ועידותינו הקודמות. עוד מהשנים הראשונות ששנו אל ועידותינו פאל קרב, רצנו פאל יצירה, צפינו חידוש. ואמנם, כל ועידה היתה נושאת בקרבה איזו התחלה חדשה, דרך חדשה, והיתה הרגשה פי ממחר יתחיל דבר-

מה אחר. הנה מהועידה השניה יצאנו ברעיון חברת־עובדים, „גיר“, משרד קבלני, עתון ההסתדרות.

לועידה זו הלכנו ברוח אחרת. לא נצא ממנה במוסד חדש, אלא בפירוורים: הנהלה כלכלית וכדומה. אולם יש זמנים פשהמצוה היא החזקת מעמד ולא פיבוש עמדות חדשות. בלב מכונן וברוח עמומה הלכנו לועידה זו — והועידה עשתה דבר־מה, אשר אם פי אינו ניפר אולי פרגע, הנה פעבור זמן גדע בודאי להעריכו.

מי נביא ויאמר, מתי יבוא הקץ למצב מצור זה, בו אנו נתונים. אולם מצב מצור, הפרוך גם באכזבות ובעוזבי מערכה — חשיבות מכרעת לו בגורל העם. אלה הם הרגעים שבהם נחשל העם, שבהם נחשלת התנועה. אנו יודעים מה נתנו לבו, לותיקים, שנות המלחמה בארץ¹ — ברכוש רב יצאנו מהן. וגם מהמצור הזה מצוה עלינו לצאת ברכוש נפשי. הועידה עשתה צעדים עצומים לביצור ההסתדרות. היא סיכמה ויפוחים וניגודים קשים. בהתנהגותו של כל חוג וחוג בועידה היתה ברגעים ידועים התרוממות מעל למצבו. ואני חושב שועידתנו זו הקשה, העצובה, הפרוזאית, הממושכת — עשתה את שליחותה. היא נתנה לנו נשק, ציינה את הדרך המוכרחה להוציאנו למרחב, למען נשוב להיות תנועה עממית חלוצית ורבולוציונית הצועדת לקראת כיבושים חדשים.

תמוז תרפ"ז.

¹ [המלחמה העולמית הקודמת].

קונגרס ה«קונסולירציה»

ערב הקונגרס החמישה-עשר

(מתוך שיחת חברים)

בלכתנו אל מלחמת הבחירות לקראת הקונגרס הציוני, עלינו לדעת קודם כל מה היה לנו. למדנו לדבר בטרמינולוגיה צבאית: חזית, מערכה וכו'. לפי טרמינולוגיה זו מצבה של הציונות פיום הוא מצב של צבא ניגף. לא צבא שהפסיד, חלילה, את המלחמה פולה, אבל תגרה הפסיד. ועכשיו עומד טיבו של הצבא למבחן: אם יהפוך עורף או יחזיק מעמד ויתגבר. וזוהי פעת השאלה העיקרית של הציונות: אם יש בה יסוד אשר יעמוד ולא יברח. אין זו אך שאלת יציאה בלבד. היציאה אינה אלא פרט אחד של חזיון המנוסה מן המערכה. שפשט עתה בתנועה הציונית — ברוסיה, בפולין, בגרמניה. והפל תלוי בשאלה — אם הציבור כאן, שהנהו הלזו שבשדרת התנועה פולה, אם הוא יחזיק מעמד.

והחשבון — מדוע ניגפנו — מר מאד. פי הנגף התחיל לא מתמול, מתבוסת העליה הרביעית, אלא מיד לאחר הצהרת בלפור. אין כאן מפלה ארעית, אלא חזיון יותר עמוק. מהרגע שלארץ־ישראל באו המתנדבים מאמריקה, והתנועה הציונית לא הבינה שזהו רכושה העיקרי ברגע זה, וכי אין לתת לגל זה לחזור — הנה מאז התחיל הנגף. והצעת היציאה, הנשמעת עתה בתור תרופה למצב, אינה אלא המשך של אותה אי־ההבנה שגילתה התנועה הציונית לגבי הפוח העיקרי של התנועה, אשר בו תלוי הפל.

ומי אשם בזה? טעות גדולה תהיה להטיל את כל האשמה על המפקדה. יש בנדאי גם בה אשמות, אולם לא זה העיקר. פל תנועה יש לה ההנהגה שהיא ראויה לה. והרקבון שאנו מגלים מפעם לפעם במפקדה הוא רקבון התנועה הציונית פולה. ואל נטעה לחשוב, שאנו נקיים מרקבון זה. חטאים

רבים שגרמו למצב הנוכחי בארץ — אי־רגולציה פנימית של העליה, חוסר שימוש נכון בהון שהגיע לארץ ועוד — אלה הם במידה מרובה חטאי תנועת הפועלים. מלבד ליקויים אורגניזציוניים ומשקיים היתה פאן מצדנו גם שגיאה פוליטית. לכאורה חשבנו את עצמנו לאנשים אחראיים אחריות־נתר לנושאים בעול. אף על פי כן, מתוך החינוך שנתחכנו על ברפי מפלגות אי־לגליות ברוסיה, היינו תמיד „צד” בציונות ומעולם לא חפצנו להיות המרפז, ולא היה בנו האומץ להגיד, פי אנו רוצים להיות אחראים לכל. הסתפקנו בעמדה אופוזיציונית, בעבודה חלקית. לא הגענו למדרגת ההפרה, שאנו הננו תנועה עממית רחבה. חזיון זה של התבגרות תנועת הפועלים והתפתחות ההכרה, פי היא האחראית לגורל האומה פולה, מתחיל גם באירופה המרכזית רק עכשיו, באיחור זמן. וגם לנו לא היה עד עכשיו רחב התפיסה ולא היתה ההעזה להילחם לא רק בעד תקציב חקלאי, בעד מפעל זה או אחר, אלא בעד מהלך הענינים פולז, בעד זכות ההכרעה באַפסוקטיבה, בקרן־היסוד ובשאר המוסדות. כמו שעשינו את הקבוצה ואת המושב להכרחיים לתנועה הציונית, כמו שעשינו במידה ידועה את קפלנסקי להכרחי להנהלה הציונית, כך היה עלינו לחדור לכל פינות העבודה הציונית ולעשות את עצמנו הכרחיים בהן, להילחם בעד זה שנהיה בכל צורות הפעולה הציונית המכריעים בגורל כל התנועה.

כמובן, דרך זו פרוכה בויתורים, בפשרות, בקואליציה, בשורת ענינים בלתי־נעימים. אולם פשראים בחוש את הכרחיות המעשה אינם מסתלקים ממנו. התנועה פולה טרם חונכה על הפרת ההכרח הזה ולכן היינו עדים למצב העליה הרביעית. עמדנו מן הצד, הגינונו על עצמנו, ליגלנו על העליה הרביעית וביטלנו אותה, אבל לא הבינונו פי חובתנו היתה ללכת אל העליה הרביעית, לשאת בעול דאגותיה ולכבוש אותה, להעמיד סוציאליסט בראש סידור עניני התעשייה הפרטית בארץ, לקבוע יחסים מסוימים עם ההון הפרטי — לא להסתפק בהצהרות בלבד שאיננו מתנגדים לו. המצב קשה ואין להבטיח פי קונגרס זה יהיה קונגרס של הצלה. זהו מצב של משבר ממושך וממאיר, וקונגרס אחד לא יוציאנו מתוכו. בתחילתו אפשר היה בקושי לא כל כך גדול לעכב את עמידת הגלגל. אבל משעמד — דרוש עכשיו פח עצום פדי להניעו. אולם פדי שהקונגרס הזה יציעדנו לפחות לקראת מוצא

מן המשבר — ישנו תנאי אחד, פי תנועת הפועלים תחליט שהיא נכנסת לציננות בכל פוחותיה, בדאגה למפעל כולו בשלימותו וברצון ברור לרכוש בכוח העבודה והאחריות השפעה מכריעה. במובן זה — החלטת „אחדות-העבודה“ בוועידתה האחרונה על ההשתתפות באפסקוטיבה היא זיזה ראשונה. אבל לא די בזה. זהו פרגע המושג הרבולוציוני שלנו: לשבור את מצב ה„אופויזיציה האחראית“ ולהילחם על כניסה פעילה לכל ענפי העבודה הציננית.

בדרשי זאת, איני משלה את נפשי שהענין תלוי רק ברצוננו ובהפרתנו. אם אמרתי שתנועת הפועלים בכל העולם עולה בשלב חדש של התפתחות: הפרת האחריות לגורל האומה והסתגלות פסיכולוגית ואפילו טרמינולוגית לכך — הרי אצלנו פוגש הדבר מניעות מיוחדות. הגענו למצב של דקלסציה, אין לנו אפילו בורגנות בריאה היודעת את עניניה המעמדיים והמבינה מה טוב לה ומה מזיק לה. אנו עדים למעמדיות בורגנית הפוחדת מפני... „אוצר הישוב“, ואשר אין לה אפילו האמביציה לקחת את „אוצר הישוב“ בידיה ולעשותו למוסד קפיטליסטי. כל פשרונה הוא בפחדים, חששות וחשדים. מצב זה מעיד למדי על מידת האיתנות החמרית ועל פשרון-היצירה המעמדי של הבורגנות שלנו. מכאן יש ללמוד מה ערפה בשביל המפעל הצינני.

הרפיון החברתי הזה והדגדגציה של הבורגנות הפעוטה שלנו מטילים על תנועת הפועלים חובות מיוחדות. היא מוכרחה למלא מה שהחסירה הדמוקרטיה היהודית.

ההסתכלות גורמת להסתלקות מכמה אילוזיות שעודן נישאות לפרקים על שפתי החברים. זה מחייב לחדול מהשתעשע בהאשמת ההנהגה הציננית — שאגב, איני מלמד פלל זכות עליה — ולהתחיל להאשים גם את עצמנו. היה זמן שאנשים משלנו היו מציינים פאילו בשמחה את התגלות ליקויה של הציננות הכללית. עכשיו אפשר כבר לראות כמה מסופן יהיה מצבנו אם נישאר בודדים.

הנה עוד יש חברים המנסים לתלות תקוה בקונגרס היהודי העולמי ולהתנחם בו על פני הקונגרס הצינני. זוהי טעות יסודית. חברים אלה אינם מבחינים, פנראה, בין בימה לשם דמונסטרציה ובין מכשיר פעולה הדרוש לנו; ויש גם להבין שקונגרס יהודי עולמי אינו מן הדברים הנוצרים

ברזולוציה בלבד. הקונגרס הציוני נוצר על ידי התעוררות לאומית כבירה והיא שמוזינה אותו עד היום. וקונגרס יהודי עולמי לא יתכן כיום, באשר המציאות היהודית פיוס סותרת את הרעיון הזה. היה רגע היסטורי, מיד אחרי המלחמה, כשהמפעל הזה נראָה אפשרי. אבל הרגע הזה עבר מבלי שהעמיד זרע של קימא. הנה קיים קונגרס יהודי באמריקה. מה הוא נותן? זהו מוסד מחוסר כשרון פעולה, נעדר כל חיוב, מוסד שאינו אלא שלט לרזולוציה, אבל משולל כל יכולת כלכלית וכספית. ואף על פי כן, אילו היתה קיימת גם בימה זו של קונגרס יהודי עולמי, היינו מקיימים ומטפחים אותה, אבל לתלות תקוות בקונגרס אשר כזה, שהוא יפתור את שאלת בנין הארץ, הרי זה כמו לבטוח בועד הלאומי, שהוא יישב את ארץ־ישראל; הועד הלאומי הוא מוסד דמוקרטי שפולנו מחייבים אותו ואף על פי כן לא נטיל עליו תפקידים שאינם לפי כוחו. משנה לשנה הוברר, כי אותם הדברים שלא יצרנו בשנים הראשונות אחרי המלחמה — אין לחלום עליהם עוד עד בוא מועד, וחבל על האַנרגיה שתוצא לריק.

ועתה לעמדתנו בשאלת הסוכנות. מעולם לא היתה מצדנו חיבה יתירה לסוכנות, אבל יחד עם זה מעולם לא היתה מצדנו אותה התנגדות פרינציפיונית לסוכנות שבה מצטיינים החוגים הרדיקליים והרביזיוניסטיים. מדוע? מטעמים פשוטים מאד. תשאלו קומוניסט רוסי: הרוצה אתה בנא"פ? יאמר לא. האם אתה מקבלו? יאמר כן. הוא הדין — עמדת פ.פ.ס. להלואה האמריקאית המשעבדת את פולין. אותו חזיון נראה באיטליה הנהפכת לקולוניה אמריקאית. חזיון עולמי הוא זה, והסוכנות היא רק חלק ממנו. אומות הרוסות שאינן יכולות לבנות את משקן בכוח עצמן — אין לפניהן דרך אחרת אלא לקרוא את הוֹריאגים לעזרה. הדבר התחיל מאוסטריה, כשנשלח צימרמן מטעם חבר הלאומים „להבריאה". יש שהביררה היא — או שלט של חירות להלכה ודלדול למעשה, או שעבוד עם סיפויים להתבצר ולעמוד על הרגלים. וזה פשר החזיון של הסוכנות. ואילו רק היה הבטחון שהסוכנות היא באמת דבר ריאלי, ולא סתם נושא לויכוח בתוך הציונות, אילו היתה לנו עדות מובהקת כי יש לנו עסק פאן עם חוג של קפיטליסטים או פילנטרופים, אז היה הענין ברור: העיקר לנו עליה והתשובות — ולו גם בכל התנאים — ולא „דמוקרטיה טהורה" בלעדיהן. תנועה הרוצה

בהשגת מטרה — תשתעבד ותשיג את מטרתה. הלנאת הממשלה לתל-אביב¹ היא שוב דוגמה קטנה לאותו דבר. מבחינה נפשית יכולה תנועת הפועלים לקבל את הסיטואציה הזאת בלב יותר קל מאשר הדמוקרטיה הציונית. פי לנו יש משען, אשר איננו אצל אחרים. אנחנו מנתרים על דמוקרטיה פורמלית, אבל מקיימים את הדמוקרטיה הריאלית, את העמדות הממשיות בארץ, את ההסתדרות. אפשרויות פאלו אין לז'בוטינסקי ולגרינבוים. אולם אם „סוכנות“ זו, הנדונה עכשיו, היא הסוכנות הריאלית, אם היא היא ה„הרחבה“ המבוקשת — זוהי שאלה אחרת. אבל לנו אין ברירה. אנו חייבים לנסות ולבקש את ההרחבה. כבר היה לנו נסיון של סוכנות — ה„עזרה“ הגרמנית לפני המלחמה; וכשהיה צורך למרוד בה — מרדנו. איש לא יוכל לנבא עכשיו, אם יהיו לסוכנות זו אמצעים או לא. אבל ברור, שאם לא נסיון זה — יהיה נסיון אחר. הנה ענין רוטנברג, עם רידינג ואחרים, גם זהו נסיון של „הרחבה“. כל דרך כזאת אינה נעדרת טרגיות, אבל מוטב ללכת בה מלעמוד במקום אחד.

ומשום זה עלינו להיזהר בקונגרס זה מלעשות את ענין הסוכנות לענין מרכזי. אין דבר העלול להשפיל ולרוקן את הקונגרס כמו הויכוח על הסוכנות: ויכוח לא חשוב, בלתי-ריאלי. מתנגדי הסוכנות אינם מביאים אתם שום דבר חיובי במקומה: לא ארגון כוחות עממיים ולא כספיים.

וכאן שאלת קשרינו עם האופוזיציה הציונית. בשבילנו אין היא גוש אחד. עלינו לשאוף להפרידה. הרביזיוניזם לדידנו — כולו שלילה. הוא מגלה חוסר כל הבנה ליצירה המשקית בארץ-ישראל, ולעומת זה הוא חדור איבה לתנועת הפועלים. הוא מרים את דגל הרצל ועושה אותו פלסתר. אחרת יש להתיחס לאופוזיציה הרדיקלית. אמנם, גם להם חסר חוש העבודה הציונית המעשית. אבל מכל חוגי הבורז'ואזיה הציונית אלה הם שנזח לעבוד אתם יותר מכולם. ואם יעלה להפריד את האופוזיציה לשני חלקיה ולהעביר את הקונגרס על פני סעיף הסוכנות אל סדר היום — אז אולי יעלה להקים קואליציה של כוחות פרוגרסיביים בציונות, מתוך צירוף הפועלים עם ציוני המערב, הרדיקלים וחלק מאמריקה. בנוגע לאמריקה — אין לנחש מראש.

¹ הלנאה התלויה בהטלת פיקוח ממשלתי.

הציונות האמריקאית פיוס היא גוף חולה, משחק בידי מי שהוא. אם המצב הזה לא ישונה לטובה יהיה הכרח להפריד את הסתדרות ציוני אמריקה לחלקיה האידיאולוגיים — ובלבד שיִבְרָא בציונות גוש בר פשוט־פעולה; וגוש בר־פעולה לא יתכן מבלי שקשריו עם הפועלים יהיו ברורים וחיוביים. הסתדרות הפועלים צריכה לחדול מלהיות חזיון בלתי־לגלי בציונות. בקואליציה יציבה עם יחס ברור לעליה, להתישבות, לשימוש בהון הפרטי — תקוה להחלמת הציונות. ועל יסוד זה אפשר יהיה לגשת לעיבוד תכנית. לא תכנית מפורשת של מספרים, אלא קוים של פעולה, לא תכנית של קביעת פוח הקליטה של ארץ־ישראל במספרים מסוימים, אלא קביעת עמדה בשאלות ביסוס, הרחבה, עליה וכדומה.

וכאן יש צרה גדולה של זיוף מושגים. הרעיון הנכון הפלול במלה „ביסוס“ מזדייף. אם נאמץ ונמתח את כל היכולת של עליה והתישבות, אין זה אומר שאנו חושבים כי לא צריך לבסס משק, ואם נוצר מצב משונה פאילו אנו נלחמים נגד ביסוס, הרי זה משום שהכניסו כל מיני פננות במלה זו, פננות של מלחמה בתנועת הפועלים. אם תקראו ביסוס להחלפת עבודות ציבוריות בהתישבות — נהיה הראשונים להסכים, שמוטב באמצעים מסוימים לישב אף אנשים מלהעסיק בעבודות ציבוריות עשרת אלפים. כל מאמצינו צריכים להיות מכוננים לבנין משק נושא את עצמו. מִפְסִימוּם הכספים הלאומיים והפרטיים מוכרח להיפנות לזה.

לשאלת העליה. השאלה אינה — אי־התאמת עולה זה או אחר, אלא אי־ניצול פוחות העליה בכללה. צריך שיהא ברור לנו, כי אנו עומדים שוב לפני תקופה של עליה חלוצית. יש הכרח מיוחד לתנועה הנלחמת בכפירה הציונית — שהנוער ילך לארץ. זוהי מלחמה לא פופולרית. היא נתקלת בטעמים חשובים מאד של התנגדות. אבל זו צריכה להיות פעת מלחמתנו למרות כל אי־רציונליותה בעיני אנשים מעשיים.

לשאלת התישבות המעמד הבינוני. גם בזה לא תפשונו עמדה נכונה. מלבד לגבי החסידים — לא הבינונו את ערכה של התישבות המעמד הבינוני. אמנם, פוחו המיִשֵב הוא זעום מאד, וצריך לנפות הרבה גרודות עד שימצא הגרעין הפורה. אבל אין לנתר עליו. וכל הנטיה לראות ניגוד בין התישבות עובדת ובין זו של המעמד הבינוני היא פרי של אי־הבנה. לא צריכים היינו

להיתפש בחפתם של האידיאולוגים של המעמד הבינוני, שהעלו את הניגוד הזה. הן אנו רוצים בפרודוקטיביזציה עממית. היעשו זאת אחרים במקומנו, או הנסתפק אנו רק בהתישבות החלוצית בלבד? נראה את התוכן האמיתי של התישבות המעמד הבינוני, נגן עליה מפני ניצול ופרזיטיות ונעשה אותה ממילא לחלק של ההתישבות העובדת, לכל הפחות בקויה העיקריים. לשם זה צריכים אנו להיכנס בעבי הקורה.

תמח תרפ"ז.

בְּקוֹנְגְרֵס הַחֲמִישָׁה-עָשָׂר

(בויל, אוגוסט 1927)

אם לא אדבר כאן עברית, אין זה מרוב נחת. אנו כאן „בגלות אצל הציונים“. אתם מכריחים אותנו לכך, כשם שאתם מכריחים אותנו לנסוע מן הארץ לועידות ציוניות. ואתם מכריחים אותנו ל„תרגום-לשון“ לא רק במובן הבלשני אלא גם במובן הנפשי. אנו זקוקים כאן להסביר את עניינינו ומכאובינו באתמוספירה של אי-הבנה וזרות. רגש של נֶכֶר מלווני במשך היום שאני יושב פה, מרגע הפתיחה. כלום יכולים וצריכים אנו בשעה זו להתנהג ולדבר כך, „צירליך מאנירליך“, האם מרשים זאת מצב ישראל וארץ-ישראל ומצב התנועה הציונית? לא יתכן שבקונגרס זה לא תישמע האמת על המצב הקשה, שבו אנו עובדים בשנים האחרונות.

אדבר לראשונה בקצרה על המצב הפוליטי, אף על פי שלא הפעולה הפוליטית עומדת במרכז עניינינו כיום. אולם מיום שהרצל עשה את תנועתנו לתנועה מדינית — היא לא חדלה ולא תחדל להיות כזאת. המצב הפוליטי בארץ כיום אינו מזהיר כלל. ראשית — הבטחון, המצב בעמק, מצבנו לגבי חיל-הספר, המאורע המחריד של התאבדות השוטר היהודי יעקב קימלדורף¹. באדמיניסטרציה הארץ-ישראלית עדיין מרובים שונאינו בנפש.

¹ בעקב התעללות מתועבת שהתעלל בו מסקדו — סגן-קצין ערבי.

וענין מיל־בוסתאני¹ יוכיח, וכן גם מינויו של ריצ'מאנד. ואשר למצב התעשייה — די להזכיר את ההסכם בין ארץ־ישראל וסוריה, שיש בו סכנה עצומה לתעשייתנו הרפה. ויחסה של הממשלה אל דרישותינו לקרקע ולעבודה, שתמיד היא מבטיחה ואינה מקיימת. האומנם מחכמה הוא להחריש בכל אלה? האומנם טוב לה לתנועה פתגועתנו שלא תחנך את ההמונים לקוממיות מדינית? צריך שהציונים ידעו, כי המשבר הוא פחות מכל משברה של ארץ־ישראל ויותר מכל משבר הציונות. ושני פרקים במשבר. ראשית, לא היו לנו כוח, כשרון ואומץ לעליה הרביעית. אין כל צורך לזלזל בערפה של עליה זו, שהיתה הופעה עממית גדולה, פרי צרת היהודים ותקנת ישראל. אולם עליה זו היתה למשחק בידי ספקולנטים, ולא ספרסים פרטיים בלבד, כי אם גם ציבוריים עם גושפנקה של ההסתדרות הציונית, שהשתמשו בה לרעת התנועה. ושנית, משבאו התוצאות המרות, שוב לא היה לנו האומץ לפגוש את המשבר. כבר עשרים חודש ויותר אורך המשבר בארץ! לא באתי לעורר רחמים בקרבכם לאלפי מחוסרי־העבודה. אילו היתה זו שאלת קיום בלבד, היה זה חשוב מבחינה אנושית, אך לא מסוכן מבחינה ציונית, כאשר הנהו פיוס. ומה עשינו לתיקון המצב? היתה שעה שיכולנו למנוע על נקלה בעד כל הפניקה של ימינו, אך הפיקחים שבנו ידעו לעשות את החשבון, „שלא כדאי“ להילחם בחוסר־העבודה, משום — „מה יהיה אחר כך“. הם חשבו את כל הצעותינו לאילוזוריות. ומה היה הסוף? ביזבזנו חיי אלפי אנשים, דור חלוצי שלם, ומי יודע מה רב המחיר שאנו עתידים עוד לשלם בעד זה.

בנין ארץ־ישראל אפשרי רק בדרך אחת — בדרך של הערכה והבנה

¹ בינואר 1925 עקרו בדוים, מוסתים על ידי העורך־דין ודיע אל בוסתאני, עצים שנטעה חברת פיק"א בקרקעותיה אשר בסביבות קיסריה. פיק"א הגישה תביעה משפטית נגד העוקרים. פסק־הדין שהוציא בית־המשפט המחוזי בחיפה (יוני 1927) הפיר את בוסתאני הבדוים כחייבים והטיל עליהם קנסות כספיים. אגב הגנה על עצמו הגיש בוסתאני לבית־הדין תעודות סודיות של הממשלה הנוגעות לנוכחן פיק"א על קרקעות קיסריה. מן המשא־ומתן המשפטי נתברר כי תעודות אלו נמסרו לו על ידי מילס — סגן המזכיר הראשי של ממשלת ארץ־ישראל בימים ההם.

לאֶנְרֵגִיָּה הַחֲלוּצִית הַמְבִיָּאָה אֶת עֲצֵמָה לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל וּלְבִנְיָנָה. כּוֹחַ כּוֹחַ שִׁישׁ לָנוּ בַּחֲלוּצֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל בִּימֵינוּ — כּוֹחַ אֲשֶׁר דּוֹרוֹת רַבִּים טִפְחוּהוּ — אִם נְפִסִּידְנוּ וְנוֹצִיֵּאֲנוּ לְבִטְלָה, מִי יוֹדֵעַ אִם יִהְיֶה לָנוּ גַם בְּדוֹר הַבָּא? קֶשֶׁר יִשְׂרָאֵל וְאִמְיָן צָרִיךְ לִהְיוֹת בֵּין הַכּוֹחַ הַחֲלוּצִי הַזֶּה וְהַתְּנוּעָה הַצִּיּוֹנִית כּוֹלָה. כָּל הַטּוֹב אֲשֶׁר נּוֹצֵר בְּאַרְץ נּוֹצֵר הַדּוֹת לְקֶשֶׁר הַזֶּה, שֶׁהַחֵל עוֹד מִלְּפָנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה. אִמְנֵם לֹא תִמֵּד נִשְׁמַר הַקֶּשֶׁר. בְּכֹאֵב לֵב נּוֹכַר אֲנִי בַּתְּשׁוּעָה אֲלֵפֵי הַחֲלוּצִים, שְׂבִאוֹ עֲטוּפִים גְּלִימֹת־צֶבֶא אֲנִגְלִיּוֹת — אֱלֹהֵי מַתְנַדְבֵי הַגְּדוּד הָעֵבְרִי, שֶׁנִּדְחָה מִן הָאָרֶץ. הַיּוֹדְעִים אֲתֵם אֵיזוֹ דְּחִיפָה אַחֲרֵינִי לַתְּנוּעָתְנוּ נִתֵּן גִּירוּשׁ זֶה?

וּבִימֵי הַקֶּשֶׁים, בְּהֵם אֲנִי עוֹמְדִים עִתָּה, נִתְגַּלְתָּה חֲלוּקָת עֲבוּדָה בְּצִיּוֹנוֹת: מֵצֵד אֶחָד עֲמָדוֹ אֲנֻשִׁים עַל מִשְׁמַרְתֵּם בַּחֲזִית הָעֲבוּדָה וְלֹא פִסְקוּ גַם תוֹךְ כְּדֵי מִצּוּקָה מִיִּצִּירְתֵּם — הַחֲדִירָה לְמוֹשְׁבוֹת, הַקֶּמֶת מִשְׁקִים וְחֲבוּרוֹת שֶׁל פּוֹעֲלוֹת, הַרְחַבְתָּ הַקּוֹאֹפְרָצִיָּה בְּעִיר, וְאַפִּילוֹ הִלִּיכָה לְתוֹךְ הַמֶּשֶׁק הָעֵרֵבִי. וְהַמַּחְנֶה הַשֵּׁנִי אֵף הוּא בָּחַר לֹא עֲבוּדָה נְאֻם: אֲתֵם מִצְאֵתֶם שַׁעַת־פֶּוֹשֶׁר לְלַמְדֵנוּ פֶּרֶק ב', בְּרִיָּה־שְׁקִיִּיט" וּב', אֶפֶי־שֵׁנִסִּי". לֹא חֲדַלְתֶּם מֵהִטִּיף לָנוּ מוֹסֵר וּזְרַעְתֶּם אֵי־אֱמוּנָה לְבוֹנֵי הָאָרֶץ. עֲבוּדְתְכֶם זֶה נִשְׂאָה פְּרִי, כְּמוֹבֵן. פֶּה וְשֵׁם מִתְחִילִים כְּכֹר הַלְהַרִיד אֶת הַדְּגָל בַּמַּחְנֶה וְדוֹרְשִׁים לְצִמְצֵם אֶת תְּקוּוֹתֵינוּ. כֵּן עוֹשֶׂה הַצִּיּוֹנִי הַפְּרוֹגְרֵסִיבִי בַּגֵּרְמָנִיָּה וְכֵן עוֹשִׂים בְּאֻמְרִיקָה. בְּזִמְנֵן שֶׁהַפּוֹעֲלִים נִמְקִים בִּיסוּרֵיהֶם וְנִקְלְעִים בֵּין אֲמוּנָה וְיֹאשׁ — מִצְאוֹ שֶׁם לְנִכּוֹן לְהוֹצִיא אֶת דִּיבַת הָאָרֶץ רַעָה וְלִהְפִיץ שְׁקָרִים עֲלֵינוּ. וְלֹא עֵתוֹן סֹתֵם עֲשֵׂה זֹאת, אֲלֵא הָעֵתוֹן הַרְשָׁמִי שֶׁל הַהִסְתַּדְרוֹת הַצִּיּוֹנִית בְּאֻמְרִיקָה¹ וְכִשְׁהוֹכַחְנוּם כִּי שְׁקֵר בְּפִיהֶם. לֹא חֲזָרוּ בְּהֵם וְסִלְּחָה לֹא בִיקְשׁוּ עַל הַכּוֹזְבִים שֶׁהִפִּיצוּ, כִּי אִם הִשְׁתַּמְטוּ מִתְּשׁוּבָה יִשְׂרָאֵל. לְכֹאֹרָה, אִם שְׂבוּ תִיִּירִים מִן הָאָרֶץ וְכִמְרָגְלִים הִפִּיצוּ עֲלֵינוּ דִּיבּוֹת שִׁסּוּדוֹן בְּשְׁקָרִים וּבְרִכִּילוֹת, הֲלֹא הִיָּתָה חוֹבְתֵם שֶׁל עֲתוּנִים צִיּוֹנִיִּים לְעֲמוּד בְּפֶרֶץ וְלִהְצִיל אֶת הָעֲבוּדָה הַצִּיּוֹנִית מֵהָרַעָלָה זֶה, אֲוֹלֵם הַמְּנַהִיגִים וְהָעֲתוּנָאִים נְגַרְרוּ אַחֲרֵי הַמְּשֻׁטִּינִים.

וְאַתֶּם, הַתְּדַעוּ כִּי הַשָּׁנָה חֲטֵאֲנוּ ל', אֶפֶי־שֵׁנִסִּי"? בְּאַרְץ־יִשְׂרָאֵל — הַגִּשְׁמָנוּ

¹ הַכּוֹנְנָה לְדַבְרֵי ד"ר ש. בְּרַנְשְׁטֵיין בְּדֶאָס אִיִּדִישֶׁע פֶּאָלֶק", שֶׁהִסְתַּדְרוֹת הָעֲבוּדִים מִחִיבְתָּ אֶת מַחְסוּרֵי־הָעֲבוּדָה הַמְקַבְּלִים סִיּוּעַ לְהִירֵשֶׁם כְּחֻבְרִים לְהִסְתַּדְרוֹת וְאִם לֹא אֵינֶם מְקַבְּלִים אֶת הַכֶּסֶף.

את דבר ההתישבות החדשה! אתם הלכתם בדרך הזולה של פיוע — דרך אשר עלתה לנו ביוקר רב. ואל תחשבו כי המלחמה המתנהלת בציונות היא אך מלחמה בין פועלים ושונאיהם. זוהי מלחמה בין עקרות ויצירה. והדברים עתיקים. תמיד היה אַלמנט בציונות שראה את המשקיות באי־פעולה — מימי הסיסמה *Echt kaufmännisch* בימי דויד וולפסון, דרך סימון דה־ללימה ועד ימינו אלה. ואולם הביטו וראו, מהם הנכסים שנבנו בארץ — הם נבנו דוקא על־ידי אלה שלא הצטיינו ב„קאופמנישקייט“ יתירה. אתם, חסידי ה„אָפישנסי“, האם לא פדאי היה שתנהיגו מקודם „אָפישנסי“ בפעולה הציונית בארצותיכם, בטרם תבואו ללמדנו פרק בארץ־ישראל? אתם דוגלים בשם ה„מומחיות“ — אולם מדוע הרחקתם את רופין, האם מתוך כבוד למומחיות? או שנתקיים בכם: „כל המצַר לישראל נעשה מומחה“?

וההתנפרות שלכם ליסוד היסודות של הציונות החיה, לתנועה החלוצית! מה יהא עתידו של הנוער החלוצי בגולה, אותו הנוער אשר חונך על ארץ־ישראל? יש בארץ־ישראל קיבוצים רבים הקשורים עם חבריהם בגולה, העורגים לבוא בכל זמן אל הארץ. אך אַזני המנהיגים הציונים אטומות לקריאותיהם.

עוד מעט ויתחילו להאמין באמת, כי „הנהלה טובה“ זהו ענין שלכם, וכי הפועלים רוצים בהנהלה רעה. אך מובטחני שאביע דעת רבים מבני הישוב בארץ־ישראל, אם אומר, כי בשעה שאתם הרביתם כל כך ללמדנו הלכות „קונסולידציה“ ומילאתם תפקיד של „בעסער וייסער“ — כמבטאו של הרצל — הלך והתהנה בארץ־ישראל למעשה פרוצס חזק של קונסולידציה במשקים, בקבוצות ובמושבים. השוו נא את המושבות הישנות עם המשקים החדשים ותינכחו כמה למדנו במשך השנים. הלנאי ולא היינו צריכים להילחם אתכם במשך שמונה חדשים, שבמקום סיוע תבוא השקעה, ולא היינו צריכים לבנוז את פוחותינו ועצבינו בשביל כל תיקון מעשי.

הפועלים בארץ־ישראל רואים את עצמם כנושאי שליחות גדולה — לא למעמדם בלבד אלא לאומה כולה. הדוגלים בשם „מעמד בינוני“ ורוצים בתום לבם להעביר את פינסק וברדיצ'ב ונליבקי לארץ־ישראל — אולי יבינו סוף־סוף, כי לא בגלל התנגדותנו מתעכב הדבר, אלא שאין כל אפשרות אוֹבַנְקטיבית לכך, והיהודי הבינוני הפא לארץ אין לפניו אלא דרך העבודה.

איזה טעם ואיזה יסוד יש למלחמה זו בפועלים בתוך הציונות? הנה אמר לנו הנשיא היום, שחווה יש לעשות אך עם יחידים, וחלילה עם ההסתדרות. אבל מדוע לא? מדוע מותר לה לחברה חשובה ורבת-פעלים כזו של סוסקין שתחתום על חוזה המתישבים עם ההנהלה הציונית ולהסתדרות הפועלים אסור? גם האמריקאים שלנו מבינים מה גדול הערך של Organized labor (עבודה מאורגנת), אשר בלעדיה לא תיתכן התפתחות שום ארץ, אבל דוקא בנוגע לארץ-ישראל הם שוכחים את הדבר. ואלה שלמדו אצל אחד-העם שוכחים את מלחמתו באפוטרופוסות. לאשרנו — הפעולה היסודית של התנועה הציונית משוחררת מאפוטרופוסות זו. הקואופרציה של פועלי ארץ-ישראל בריפוי, בצרכנות ובחקלאות חינכה את היחיד. היא אך הגבירה את יכלתו האישית ואת האיניציאטיבה שלו. השאיפה לצמצם עתה את כוחה של ההסתדרות אינה חוטאת נגד הענינים הסוציאליים של הפועלים בלבד, אלא היא שוכחת את כל מה שנתן ארגון הפועלים למפעלנו הלאומי. צמצום זה פירושו צמצום האנרגיה הגדולה של המוני הפועלים בארץ.

הרציונליות איננה בהבאת ועדות רביזיה ובהחלפת מומחים ממומחים שונים מדי חצי שנה. נחוצה יציבות בעבודה. צריך לחוס על העצבים של האנשים העובדים. נחוצה לנו למשך שנים מספר סטביליות בהנהלת הענינים. לכם הברירה: לבנות את ארץ-ישראל בשיתוף אקטיבי של הפועלים או לנסות לעבוד בלעדיהם. תקנתי, פי המצפון והשכל הציוני יורו דרככם.

יום העשור

עשר שנים להכרזת בלפור. מה לא נעשה מאז היום ההוא להבנותו, להכפישו ולהתקלס בו! עשו זאת לא רק אויבים ומשטינים, לא רק פקידים ונציבים, אשר כל רעיון חברתי חדש הוא להם למעמסה, עשו זאת גם אוהבים וידידים. יש שגם לאלה וגם לאלה לא היה יום זה אלא „זכיה בגורל“, „שלל-מלחמה“, התעשרות מפסלתם של לוחות שעבר זמנם (או שנחצבו מתחילה לשם הונאת העולם וריסונו) או מעשה-חריצות של יהודי עושה-בלהטים, אשר השעה שיחקה לו, או מעשה-חסד של אחד מחסידי אומות העולם, כלומר,

„פילוסוף תלוש מן המציאות“, פשם התואר שזכה בו בלפור, חבר הקבינט של בלדוין, מפי ה„ניר איסט“ המקובל כשופרו של משרד המושבות. אולם לגבי תנועה בעלת ראייה היסטורית ובעלת הסתכלות פנימית כל השבחים ודברי הגנות הללו אינם מעלים ואינם מורידים. לגבי התנועה עצמה אין יום זה אלא חוליה בשרשרת הדורות והמאמצים, וחיבתה של חוליה זו היא במידת שהיא משמשת חיבור לחוליות הקודמות ולבאות אחריה. לגבי התנועה עצמה אין כאן משום התעשרות־פתאום. מן הרגע שחלום הקוממיות היהודית התחיל מתגלם במחשבה מגששת וברצון יוצר — כבר ראוהו נושאו לא פענין „ביתי“ בלבד, אלא פענין עולמי־כללי, פענין הפרוך בלבטיו ובנצחונותיו של המצפון והשחרור האנושי, פענין מדיני־בין־לאומי, פענין תרבותי אוניברסלי. לא רק הפרוגרמה הבזילאית, כי אם מה שקדם לה (ומשה הס ביחוד!), לא רק הכרזת בלפור, כי אם מה שקדם לה (וועידות הפועלים הרבות ביחוד!), כל אלה הובילו למטרה הנכספת. והכרזת בלפור אינה אלא תחנה בדרך ההיסטורית של מדינותנו.

אף זהו פשרון של תנועה: לדעת לחוג את חגיה. התנועה הצינית לא ניחנה בכשרון זה, שיש בו מן ה„חן ושכל טוב“. מעולם לא הצטיינה בזכרון טוב לגבי אישיה ומאורעותיה, לא הצטיינה בכשרון יצירת החגים, אם אלה לא באו מאליהם ולא הציפו את הרחוב בגלי השמחה העממית. אך זה עברה עלינו שנת השלושים להופעת „מדינת היהודים“, ואחר כך לקונגרס הראשון, כלומר, ליצירת המדיניות העברית החדשה — עברו ללא כל רישום ניכר בחיי התנועה. וצער מיוחד היה לראות כיצד הפסיד הקונגרס ה„טו“ במו ידיו את הרגע היפה הזה, שהיה עלול להצמיח זרע. יום העשירי להכרזת בלפור אולי יחג. אולם עטוף יגון יופיע היום ברחובנו.

יום נוגה, לא משום שבמשך עשר השנים לא פסקו כל מיני חתירות תחת פיבושנו, החל מן השלטון הצבאי, דרך „הספר הלבן“ ועד הופעתם של שקבורי ומילס בחבר הלאומים. לא משום זה. תקופה של ריאקציה פוליטית, בה אנו חיים, יכולה לעכב את עבודתנו, אבל לא להחזיר את הגלגל. נוגה, לא משום שהוא מוצא אותנו לא בשעה של התקדמות, אלא בשעה של עמידה, וגם מסוכנת מעמידה. תנועה צריכה לדעת לשאת גם שעות של עמידה במצור. נוגה, לא משום שאויבינו פולם, מבית ומחוץ, נתנו עלינו

בקולם, שמחים לכל איד ומזנים כל כשלוֹן. רגילים אנו בזה ויודעים כי כוחנו האמיתי רב משלהם. אולם נוגה היום, מפני שהוא מוצא את התנועה עצמה ברפיונה, במעל ובכחש. מפני שכל כוחות הרפיוֹן חִברו יחד להתגלות בשעת עקה ונסיוֹן. מפני שכל אלה שהועלו בראש הַנְּחֹשׁל, עם „הגיאואת הבלפורית“, יושבים עתה „מתפכחים“ מן „התקוות המוגזמות“ ומיִּידים אבני גלוג וזלזול באלה שלבם לא נמס ואת המערכה לא עזבו. נוגה היום, מפני שיחד עם החשבון העצום של כוחות היצירה ומפעלי היצירה שקמו לנו בשנות עשר אָלו של חורבן היהדות ודלדולה, יש גם חשבון אחר: פּרוֹצֶס־הַלְנָאי של דיכוי כוחות היצירה. פּרוֹצֶס זה המשתרר בתנועה. נוגה, כי התנועה לא ידעה להוקיר את הכוחות אשר הולידה ולהשתמש בהם, וביזוזה אותם בלי אהבה ובלי חשבון.

וביום זה, יום זכרון וחשבון־הנפש, יעמדו העומדים על משמרתם וימנו את אשר נעשה והושג, את אשר נזרע ונשתל, ואת אשר אפשר היה לעשות, להציל, לבצר ולא נעשה. וידעו כי כוחם אֵתם, ואין כֹּחַ מבלעדיהם. וילמדו לקבל את פני הימים הבאים, ואם קשים, בתעצומות ועוז. כי עליהם לכפוש את הגה התנועה, המתנודד ונקלע, ולכוֹנוֹ בידים אמיצות למטרה.

חשון תרפ"ח.

הקונגרס ולאחריו

(הרצאה בבית־העם בתל־אביב, כ"ה בתשרי תרפ"ח)

עדיין ישנה הרגשה, כי מחוץ לקיבוצים סגורים לא נשמעה הערכת הפועל על מה שהיה בקונגרס ומה שעתיד להיות אחריו. במצבנו אין דבר קשה כמבוכה, כאי־ידיעת הדברים לאמיתם. גם אם נחלנו מפלה — מוטב שידע הציבור ויסיק את מסקנותיו, יצדיק את שליחיו או ירשיעם, אבל בל תימשך המבוכה הרצופה יאוש ואכזבה.

ידעתי, כי לעיני הקהל הרחב טושטש כל תוכן הקונגרס וכל העתיד לצמוח ממנו על ידי המקרה האחד, הקמת האַפְּסִקוֹטִיבה החדשה בארץ־ישראל, וענין זה מפריע לבירור כל עניני הקונגרס בהיקפם המלא. קודם כל

דרושה תשובה על שאלה זו, צריך להסביר את המקרה מבחינה פסיכולוגית. איך זה אפשר הדבר, שקונגרס אשר ברובו הגדול, בהפרכתו ובנטייתו הוא נגד ההנהלה החדשה — נסתיים באופן כזה? לשם ביאור החזיון — אמסור תמונה אחת קטנה, שיש בה מעין סמל.

רופין הרצה בקונגרס על שאלות בנין הארץ. זו היתה הרצאת אדם שעבד שמונה-עשרה שנה בעבודה הישובית, ואשר הפעם דיבר כאדם פרטי העומד מהצד — אופן דיבור המשווה חשיבות מיוחדת. הלא יש נטיה בחוגים ידועים לומר: „מנהלי המוסדות הציוניים מבססים את שלטונם על תמיכת הפועלים ולכן הם מדברים אליהם חלקות“. הפעם דיבר איש שאינו עומד לקבל שררה, דיבר בלשון צנאה כמעט — כאחד מאנשי-המעלה בציונות העושה את חשבון-הנפש שלו ושל התנועה. איש שנתאחדו בו הנסיון המעשי עם השפלה גבוהה ועם אופי של אדם הוגה-דעות, איש המבקש את התכלית העמוקה של הדברים. ובפעם הראשונה מזמן שהתנועה הציונית קיימת ניסה האיש הזה לסכם בביטויים מעטים את חכמת הציונות. פה היתה קודם כל הערכת ערך האדם העובד ויצירתו במושבים ובקבוצות. האקונומיסט העמיד במרכז הדברים את נפשו והתלהבותו של העובד. והקונגרס קיבל נאום זה במחאות פנים סוערות — לא רק משמאל, אלא הפל הרגישו את מצפון הציונות המדבר מפי רופין. ובין אלה שמחאו לו כף דמונסטריטית היה נשיא ההסתדרות הציונית חיים וייצמן. למחרתו, בישיבת הנעדה המתמדת, בא אותו וייצמן, אשר במחאת הכפים שלו הביע את הסכמתו הנפשית לתכניתו של רופין — בא והציע את האפסקוטיבה החדשה. והסתירה הזאת בין מחיאת הכפים לרופין ובין האפסקוטיבה שצריכה לקום על חורבן מפעלו של רופין, שנתגלתה הפעם באישיות אחת, מעידה על ההתרועעות הפנימית השלטת בציונות „הסתמית“.

איך נבאר את החזיון הזה? אילו באה תנועת הפועלים אל הקונגרס במיעוט קטן, והיתה משפיעה למרות מיעוטה על הנהלת הענינים, וכנגדה היה קם כל החלק של בעלי-הבתים להוציא את השלטון מידי הפועלים; אילו ראינו שהציונות הכללית עומדת במצב-רוח מעמדי נגד הפועל — היה הגמר הזה של הקונגרס מובן. אך לא זה היה מצב-הרוח של הקונגרס. מי שינתח את מצב-הרוח הזה כפי שהתבטא בו עידות שמסביב לקונגרס ובנאומים בתוך

הקונגרס, ינכח כי הנצחנות האנטי-פועלית היתה הפעם לא בפסגתה, אלא במורד. עיפו משנאת הפועל. לא היה אולי קונגרס שאמרו בו מחמאות פה רבות לפועלים כמו בקונגרס הזה. וגם מפי האנשים שהרעילו בשטנת הפועל את בארות ההכרה הציונית נשמעו הפעם דברי התנצלות. ואפילו „המזרחי“, שניסה, כדרכו בקודש, לעשות קפיטל מאפיקורסותם של פועלים, ראה צורך לצאת ידי חובת המחמאות לפועל-החלוצ. מה איפוא גרם לכך, שהציונות „הפללית“ לא תראה לפניו שום דרך אחרת, אלא „שינוי המשטר“, ביטול ה„קואליציה“, „אנשים חדשים“, ולא אנשים סתם, אלא „חוקים“?

אני מבאר זאת בגורם שאינו פשוט כל כך, ואינו ניתן לעין, וגם אינו גורם סוציולוגי במובן המקובל. שורש הדבר נעוץ, לדעתי, בסיבות שאפשר לכנותן ביולוגיות. במאת השנים האחרונה נכנסה היהדות לתקופה של ארגון פוליטי עולמי, היו כמה התחלות ונסיונות. החל מ„אליאנס“ ו„אנגלו-ג'ואיש אסוסיאיישן“, ועד חובבי-ציון והציונות המדינית. כל התחלה פזו ידעה את חסד נעוריה, את בגרותה וזקנתה. בעיני הדור של עכשיו קשור המושג של „אליאנס“ בהתבוללות, בכיוונה של חברת „כל ישראל חברים“ בדמשק ואלג'יר, במלחמה בעד התרבות הצרפתית, בבירורקרטיה זקנה ומעופשת וכו'. אבל היו ל„אליאנס“ גם ימים אחרים, ימי כְרָמִיָה — נסיון לארגון עולמי של היהדות למלחמה על זכויותיה, הס וקלישר ראו בה את ראשית ההגשמה הציונית. היו לה קרל נֶטֶר ומפעל מקוה-ישראל. אבל הגורל גרם לכך, ש„אליאנס“ היתה לסמל של „עבדות בתוך חירות“. וכשהקליפה הזאת נתישנה ביקש לו רעיון הגאולה לבוש חדש. ואז באה עליית ביל"ו, קטוביץ, הנעד האודיסאי. ואף תנועה זו שהיתה בראשיתה, בימי פינסקר וביל"ו, בעלת מעוף גדול הרבה יותר ממה שמקובל לחשוב עליה, נזדקנה מהר. היא נהפכה למבצר של הקלריקליות היהודי. למפעל קצוץ-כנפים, הבנוי על גבאות פרוכניציאלית. החלו חיפושים אחרי לבוש חדש, שיהא מתאים לזמן, ואז בא הרצל עם בשורת הציונות המדינית.

וכשאנו רואים עתה מצד הדור השולט בציונות — חוסר כשרון לבקש את האמת באומץ-לב, מבוכה ורפיון ודפיטיונים, חוסר יכולת לפגוש את המשבר בציונות על ידי מפעל של בנין, הכנעה בפני התפישה הטוריסטית, בפני כל כתב-ידילטוריה שיצא מאיזה משרד (גם משרדים ציוניים רשמיים בארץ) —

הרי שגם על ההסתדרות הציונית עוברת מחלה של גיל ידוע, אשר אם לא תתגבר עליה, יהא צורך למצוא כלי היסטורי חדש במקומה.

וכשאני רואה את הקונגרס הזה, שהיה הקונגרס הנבחר הראשון, ואשר פוּח הפועלים בלט בו במידה כזו הן מבחינה מספרית והן מבחינה רוחנית, דוקא בו נתגלו הרפיון והמבוכה והכנעת הרוב הגדול בפני לחץ בלתי־מובן, חסר כל פרספקטיבה; את היהדות הגרמנית שנתנה לנו את הרצל אז, ובתקופת „הציונות המעשית“ וההתעוררות הלאומית במערב הבטיחה לנו גדולות, ועתה היא שבורה ורצוצה וכושלת, בוגדת באותו אדם שבא מתוכה לארץ — ברופין, בוגדת בתנועת הפועלים, וחוזרת באיחור זמן על מעשה הברנדייסטיס (אשר גם הם נשבעו בפיספורג אמונים לכמה עיקרים רדיקליים ואחרי כן בגדו בהם), וציונות גרמנית זו נסוגה עתה אחור מפל הקנינים שבזכותם תפשה עד עכשיו מקום פה חשוב בציונות, ונכנעה לפחדנות פוליטית, להורדת הדגל, להסתפקות במועט בכל שטח הפעולה הציונית עד כדי שמחה לכל הכרזה של הסתלקות מזכויותינו — כשאני רואה את כל אלה, איני רואה כאן דוקא שכבה של אינטרסים מעמדיים הדוחפים את האנשים לעמדתם זו, אלא פרוצס טרגי של הזדקנות התנועה, אנו רואים עתה את אלה שהיו פעם בין מחדשי פוּח הציונות — בוקנותם וברפיונם. אם חסד עשו עמנו החיים או לא — איני יודע, אבל הם חילקו את המחנה הציוני לשנים: את הנוער הציוני, צבא הציונות המגשים, העבירו לארץ, את מחנה הזקנים, נושאי התנועה הרשמית, השאירו בגולה.

עצם חזיון הציונות לעומת היהדות החנוטה, מתבוללת־רפורמית או אורתודוקסית, היה בו לפני שלושים שנה פוּח רבולוציוני עצום, ועתה הולכת הציונות וחדלה מלהיות הפוּח הזה. תנועה שאינה מקיימת את הרבולוציוניות בחייה, המשלימה עם הגלות וההתבוללות — מאבדת את סגולתיה העיקריות. והיות שיש לתנועה מחנה אחד, מחנה העבודה, שהרבולוציוניות היא תמצית חייו, — מוכרחים הניגודים לגדול. ואם נצא ונראה, מה היה סכום המושגים שבעדם נלחם הקונגרס, נוכל לראות ברור, באיזו מידה לא היה פאן מהגנת דרכי היצירה, אלא ביטוי לחוסר פוּח ולחוסר אמונה.

היה פאן, קודם כל, דבר פסיכולוגי מענין מאד, העובר על חלקים חשובים של הציונות, גם הפרוגרסיבית. הייתי קורא לזה: הפחד מפני

אידיאלים. יש בזה משום אירוניה מיוחדת. הציונים הפלליים — הלא הם לכאורה בכל ויפוחיהם וכז' נושאי הדגל של הפילוסופיה האידיאליסטית. אולם פשהענין מגיע להגשמת הציונות, מתגלה פחה של הפיפחות המטריאליסטית.

„אתם אמנם בחורים מצוינים, אולם אתם הלא אידיאליסטים. פלום אפשר למסור מפעל משקי רציני בידי חולמי חלומות?" וכשרון החלימה של הציונות הלא היה הפוח שבו נוסדו כל המפעלים; אפילו אוצר ההתישבות נוצר דוקא על ידי אנשי־החלום שלנו, והוא מצליח, פידוע, כל כך יפה בידי „אנשי־המעשה"... עתה בא הפחד מפני הרצון לכיבוש (הפחד שנשמע אמש מעל במה זו מפי נשיא ההסתדרות הציונית) בשעה שלימדנו, כי יש שעמידה במקום אחד מסייעת לכיבוש. נכון, אולם הוא לא הוכיח כי עמידה דלה וריקה מובילה לכיבושים חדשים. פחד זה מפני אידיאליזם, הרגשת ההכרח למסור את המפעל בידי אנשים שאינם חולים בתאנת הכיבוש הציוני — תקף גם את אלה המופיעים כאנשי־הרוח. כאילו נואשו מעצמם, מפוחותיהם. גם אנו לא נצלה, משום שיש בנו ניצוץ אידיאליסטי. והקריטריון הוא — אנשים הרחוקים מכל אילויות".

אם להביט על הקונגרס מבחינת הגלגולים השונים של הציונות — מגמה אחת בולטת בו: פרנדיסיזם בלי ברנדייס. אותו הפזמון, אולם המחצצרים הם אחרים. ורצה הגורל, כי את דגל הפרנדיסיזם ירימו אלה שקנו את זכותם במלחמה בו. דוקא אותו נשיא ההסתדרות הציונית, אשר בועידת לונדון הרפין רגע ראשו בפני ברנדייס, אולם אחר כך שב ונלחם בו, באשר הבין מתוך האינסטינקט הציוני שהוא ניחן בו לאן תביא דרכם המעשית והעקרה של סימון ודה־לימה; הבין שאין להעמיד במרכז את איזון קופת ההסתדרות הציונית אלא את קופת המפעל הציוני כולו — הוא שסייע הפעם לרומם קרן הפרנדיסיזם. אותה מלחמה בפרנדיסיזם (כבודו האישי של ברנדייס במקומו מונח!) היא שנתנה לנו את העמק, העליה וכל הקנינים שבגללם עוד קיימת פיום תנועה ציונית חשובה. ואילו אחרי שש שנים היו באים בעלי־תשובה ואמרים: ברנדייס, דה־לימה וסימון צדקו, נשים אתם ראשים — היינו נפטרים לפחות מן המצב המגוחך של בחירת אנשים חדשים לאפסקוטיבה בלי ויפוח רציני על השיטה והדרכים. ולא צריך היה גם לחפש

אנשים חדשים, פי הלא סימון ודה-לימה טרם הסתלקו מדעתם והם מחפזים ליומם פי יבוא. מדוע צריך היה וייצמן, שלזכותו זקופה יצירת קרן-היסוד והמלחמה בפרנדיסיזם — להיות שלח יצירת מצב זה ?

מתוך חולשה זו, שאינה יודעת לקבוע שום שיטה חיובית, באה בקשת המפלט „באידיאה הגדולה“ של „האדם החזק“. זהו מושג לא חדש. כבר אמר ברנדייס¹, כי כדי להציל את הציונות „צריך לכרות ראשים“. וגם הפעם הקריטריון בבחירת אנשים שיבואו למלוך היה פשוט לקצץ — אם תקציבים או ראשים, ואמנות בוחריהם באומץ-לבם לקצץ. הלא חיים אנו בתקופה של הערצת אנשים „חזקים“, של רחישת כבוד מיוחד למזלזלים ב„דעת הקהל“. זוהי המודה. שאלה היא אם בארצות שהדבר נוהג שם למעשה, סימן הוא לחוזק תנועה, או שמצברוח זה של רדיפה אחרי „גברות“ מביע בעצם את רכרוכיתם הפנימית של הרצים אחרי המרכבה. על אחת כמה מן-פרך הדבר אצלנו. בתנועה הבנויה פולה על מסירות-נפש ורצון טוב. וצריך היה להבין, כי דוקא הקושי בהחזקת האנשים במערכה, ההכרח לתבוע מאנשים שיעמדו על המשמר, מחייב יחס אחר לציבור זה; פי צריך לאפשר במובן הפסיכולוגי את החזקת המעמד, וזה לא יתכן בלי החשבת הציבור. מהו ערפן של מחיאות הפנים לרופין ושל ההכרזות, פי צריך לשים קץ לעלילות ולשטנות על הפועלים, אם באותה שעה, במקום להגביר את אמנות הציבור בכוחות היצירה העומדים במערכה, רואים „הכרח“, פביכול, לדחוק את רגלי הפועלים מ„השלטון“ ונותנים יד בזה לכל הלך-הרוח של זלזול וביטול וכפירה שהשתרר בעולם הציוני? מחוסר אומץ הרוח לצאת לעולם הציוני בהפרת פוחה וערכה של היצירה ולהדוף אחור את המשטינים, באה האידיאלוגיה הפוזבת והפחדנית, המסתלקת מן הדרכים „הישנות“ והמתרת — בשנת משבר! — על „הקואליציה“ ועל שיתוף הפוחות הנושאים בעול.

פיצד קרה הדבר שקונגרס זה, שברובו הגדול לא רצה בהרפכ זה של ההנהלה החדשה ולא רצה לחלוק לה את הסמכות שביקשה, הרפין את ראשו בפני רצון המיעוט? ארבעה גורמים הם שהביאו לכך:

¹ בויעידת-לונדון בשנת 1920.

(א) מצב הקופה. בחוגים רבים מביטים על כל שאלותינו — עליה, עבודה, התישבות — מתוך השקפה זו על מצב הקופה הציונית. אכן, מצב הקופה מעיק ומטריד. אולם כשתנועה מגיעה לכך שכל שאלותיה נדונות מתוך ההשקפה, אם הבוכהלטריה של קופתה המרפזית היא בסדר; אם מושג הקונסולידציה וההבראה חל לא על המפעל התישבותי, כי אם על הקופה עצמה — אות ומופת הוא לא רק לאי־הבנת מצב התנועה, כי אם גם לחוסר כל הבנה של מצב המשק. ידעתי, בעד דברים כאלו יכנו אותנו שוב: בטלנים. ואף על פי כן, הריני אומר כי יתכן מצב רע בקופה ומצב טוב בהתישבות ובתנועה. ומאידך, אפשר שיכניסו „סדר גמור“ בקופה — ויפקירו ויפסידו את כל הרכוש, החמרי והאנושי. אחרת היו נוהגים אילו היו מבינים אצלנו שיש לא רק הפסד־קופה, אלא הפסד תנועה — אשר בסוף הסופות יעלה אף הוא לקופה הציונית בהפסד גדול.

(ב) נשיא ההסתדרות הציונית, חיים וייצמן. איני יודע מה היה בלבם של וייצמן כשאסר מלחמה על הרצל, אם בקלות־ראש או בלב כבד ניהל את האופוזיציה נגד יוצר ההסתדרות הציונית. אודה, לא מתוך תרועת־שמחה ניגש אני לביקורת על נשיא ההסתדרות הציונית. בתנועה הציונית אין הנשיא דומה לסתם־פרמיר של ממשלה. ההסתדרות הציונית אינה ארגון משקי ואדמיניסטרטיבי בלבד, אלא גם תנועה, הזוקקה למנהיג, לאישיות עילאית. מי שמוכתר בכתר נשיאות הנהו נכס התנועה פולה. „ונשיא כי יחטא“ וסבלה התנועה פולה, לרבות גם האופוזיציה. לתנועה פולה חשוב מאד שלא להפסיד את האמון באדם שבחרה בו, ואשר מחר יצטרך לצאת ולבוא בשמה. ותפקידו של וייצמן בקונגרס הט"ו אינו עלול להגביר את האמון בנשיא.

בנאומי הפוליטי בקונגרס הסביר וייצמן את תפקידו המדיני במלה „אינטרפרטטור“, לאמור: מסביר כלפי חוץ את רצון התנועה ומסביר כלפי פנים את מצב הענינים שבין כוחות חוץ. הגדרה צנועה זו כשהיא לעצמה אין בה משום מיעוט דמות התפקיד. אדרבא, כשההסברה הזאת באה להצעיד את מפעלנו, כשהיא משפילה להלביש את עמוקי־מאנינו בכלים נאותים ולעשות את צרכינו מובנים ומוחשים כלפי חוץ, כשהיא מלמדת אותנו להפיר את המציאות החיצונית לשם פעולה וכיבושים חדשים — הרי זוהי העבודה חמדינית המסנכת והיוצרת.

אולם יש ו„ההסברה“ באה לאחר כשלון לשם „צידוק־הדין“, לשם אמירת „גם זו לטובה“ על כל צרה. אם קרקעות הממשלה מתחלקים לאחרים, המשאירים אותם בשממתם, ואותנו, אכולי חוטר־העבודה ורַעְבֵי־הקרקע, דוחים בַּלֵךְ ושוב, ו„ההסברה“ הציונית באה להוכיח פי הקרקעות אינם מרובים וכו', כמשל „השועל והענבים“; אם חיל־הסֶפֶר, השומר את גבולותינו והמתפלפל על חשבוננו, סגור ומסוגר בפנינו — ו„מסבירים“ לנו, שאין אנו צריכים לשאוף ל„מיליטריזם“; אם את סגירת העליה „מסבירים“ בצורך עליה חדשה; ואם על הספם המכס הסורי מלמדים זכות בשם „מומחים“ — פי אז אנו אומרים: על דרך אינטרפרטציה כזאת לא תהיה תפארתה של הפוליטיקה הציונית.

ולא מתוך תפיסה פוליטית כזאת כבש לו נשיא ההסתדרות הציונית את מקומו.

אולם תפקיד „האינטרפרטציה“ אינו חל רק על היחסים המדיניים. גם בתוך ישראל, בתוך התנועה הציונית גופא, יש צורך גדול „להסביר“ ולבאר ולתרגם מלשון ללשון וממציאות למציאות. ואולי אין בימינו אדם כוויצמן, אשר על פי חינוכו וקורות חייו מפינסק ועד מנשסטר, ועל פי סגולותיו האישיות וניצוצות האינטואיציה שבו, יהא מסוגל לתעודה החלוצית של כובש היהדות למען ארץ־ישראל. ובשעה שהוא יוצא לעולם ו„מסביר את העמק“, את „סולל־בונה“, את „החלוץ“, הרי הוא באמת ממלא בכשרון רב את תפקיד האינטרפרטטור, „המליץ“ בינינו ובין הגולה. ובשעה שהוא מסביר לנו את הקשיים שבהם הוא נתקל בתפקידו זה, את „המלחמה בגיאוגרפיה“, את הצורך בהרחבת הסוכנות, את יסוריו במשא־ומתן עם הנוטבליים היהודים — הרי אנו מבינים לו. אולם גם באינטרפרטציה זו אנו רואים עליות וירידות. יש שהוא עצמו נופל לקרבן של חולשה והכנעה והתבטלות מפני לחץ זר והוא רואה אז את תפקידו לבוא ולאכוף על הישוב, על ההסתדרות הציונית ועל תנועת הפועלים, מצבים שאינם נובעים מהכרח התנועה; הוא פא פשליח של מישוה זר, המשתלט. ובקונגרס זה היה וייצמן קרבן של „אינטרפרטציה“ זו. פבעלת אוב העלה רוחות מהקרקע ולא ידע לשלוט בהם.

כשהלכנו לקונגרס ידענו היטב מה חשיבותו. הקונגרס עצמו הוא גורם חשוב במצב־הרוח של היהדות, ומלבד חשבון הקופה יש גם חשבון זה.

„קונגרס רע“ פירושו לא רק השחתת עצבים של ציריו, אלא גם עבודה רעה של הקרנות, וממילא מצב רע בקופה. למרות פולחן הקופה ו„היד החזקה“.

אימתי היה הקונגרס זקוק להתנערות ולהתאזרות כמו הפעם?

אמרנו: אַל יתבונן הקונגרס לשוא. באנו על מנת להטות שכם, בכל היקף העבודה והאחריות. ואם למלחמה — שתהא גלויה, מתוך ברור הדברים לגופם. והתשובה הראשונה שקיבלנו היתה: בלעדיכם אין הנהלה. אפשר היה להקים הנהלה בלי אגפים, אילו היו נמצאים האנשים הראויים לכך, בניסמך ממש, אולם כאלה אינם. ובמצב־רוח כזה התנהל הקונגרס ימים אחדים. והנה באמצע הקונגרס צפה מחדש הצעה זו של ה„שלישיה“, ולא נתקבלה על דעת הרוב. ניתנה לה הערכה שלילית גמורה. איני מתכוון לפסילה אישית, אלא לתכנית, לתנאי פניסתם לעבודה, לאופן בחירתם. והיה ברור שהנשיא עצמו מפפק. הוא אמר: „אין זו אַפסוקטיבה שלי, אך יש סיטואציה מיוחדת, ואין לי הצעות אחרות. זוהי הצעה לשעה“. נשיא במצב של קרבן, נכנע ללחץ — אין זאת תמונה מְרנינה. ונשיא הנתון לַחץ, הריהו גם מוסיף בכל כבדו על הלחץ. יש בציונות מצב המְקנה לנשיא כוח שאיננו בארצות המשטר הפרלמנטרי. הדבר הקובע את ערכה של האישיות המנהיגה בציונות הוא המתבטא בשטח: „לפני מלכים יתיצב“. ולא רק לפני מלכים, אלא גם לפני „גבירים“! אחד מחזיונות־הלנאי הכי־טרגיים של תנועתנו.

(ג) יוֹעֵצֵי הַנְּשִׂיא. חזיון זה של השפעה מאחורי הקלעים, יחסי „חצר“, אף הוא נתאזרח בתנועה. זה שנים אחדות שחילופי נְבִירָא אינם פּוֹסְקִים כמעט בכל שדות הפעולה, סימן שגם היועצים אינם „מאריכים ימים“. כהחליף פסיות־יד יחליפום.

הפעם רצה הגורל שיועצים אלה אשר השתמשו בכל כוח הלחץ שהיה להם, באו מהחוג הדפיטיסטי, אובד־העצות, החסר כל דרך של פעולה והעוין את כל מה שאינו משלים עם הרפיון.

(ד) בְּעֵלֵי הַסֵּף. אם אתם סוברים, כי אלה הם נותני הכסף, הרי אתם טועים. אלה אינם אלא הגוברים, המתווכים בין הקרנות והנותנים, ואלה רואים את עצמם חייבים להתוות את הדרך. „אם תמשיכו לעשות כך וכך — לא יתן התורם את כספו!“ התורם הפקיד, כביכול, בידיהם את רצונו, וכל מה שהם דורשים אין זה רצונם הפרטי, חלילה, אלא רצונו של נותן הכסף. היו ימים

שבשם נותן הכסף היה מדבר, למשל, עמנואל ניומן. עכשיו, פשהוא עבר לאופוזיציה, יודע אחר את נפש תורמו. ובכל מקום יש חוג פזה המנצל את עבודתו בציונות ורואה את עצמו כחותך הגורל.

בתוך המשבר הכלכלי והפניקה הרוחנית חִברו כל הגורמים האלה יחד. התוצאה אינה בחירתה בלבד של אֶפְסְקוּטִיבָה זו, אלא גם שינוי רציני בסדרי השלטון הציוני. עד פה היה נשיא ההסתדרות הציונית דומה על פי סמכותו לנשיא ארצות הברית יותר מאשר לנשיאה של צרפת: נשיא נבחר ואֶפְסְקוּטִיבָה מותאמת לו. אולם עכשיו הציגה האֶפְסְקוּטִיבָה תנאי לנשיא — שלא תהיה תלויה בו. זכות שלא ניתנה לאוסישקין ולרופין ניתנה לסאקר. מבחינה קונסטיטוציונית יש בזה שינוי עצום: הנשיא ויתר על כמה מזכויותיו וזכויות חבריו שבחוק לארץ; השאיר לעצמו את התיק הדיפלומטי ומסר את כל העבודה הציונית המעשית להנהלה החדשה.

מהי התכנית הגלויה והברורה שבשמה נבחרה האֶפְסְקוּטִיבָה? חובה לומר ששום תכנית כזאת לא שמענו — לא הקונגרס, לא הנהגה המתמדת, לא החוגים שניהלו את המשא-ומתן. חברי האֶפְסְקוּטִיבָה לא אמרו, מהי תכניתם הישגית, מהי שיטתם הפיננסית, מהי מערכת המפעלים הפספיים שהם אומרים להקים, כיצד הם פותרים את שאלותינו הקשות. מבלי שיהיה לי רצון כל-שהוא להתכבד בקלונם, צריך אני לומר כי את תכניתם אפשר לסכם בשני פסוקים. א' — „אני ואפסי עוד“. אין כוח ודעה בציונות מבלעדינו (אף על פי שדרישת הריכוז, שנשמעה כלפי קרן-היסוד והקרן הקימת, לא חלה, חלילה, על „הדסה“!) ; ב' — אין יוצרים בקופה יש מאין. קודם כל — איזון הקופה. יהיה כסף — נעשה, לא יהיה — לא נעשה. אלה הם שני הקווים, ומלבדם לא נשמעו שום רעיונות, לאומיים וסוציאליים, פועליים או בורגניים — לא שמענו מפייהם. כאשר שמענו, למשל, הצעת מלוה מפי ניידיץ או מפי יעקובסון, התיינת דרך ההתישבות מפי רופין.

כל הלך-הרוח הזה הנאחו באדם „חוק“ ואומר לו: „קצין תהיה לנו, והמכשלה הזאת תחת ידיך“, יש לו סמוכין בעולם הגדול. הלא בתקופת גדולתו של מוסוליני אנו חיים. ושוכחים פי ההיסטוריה אינה קצרת-שנים כל כך, והיא יודעת גם את סופה של „יד חזקה“. וגם בהיסטוריה שלנו היה לפנינו המלך רחבעם, ולו יעצים אשר הראו „גבורה“ בו. ואני איסר אתכם בעקרבים“.

רוצה אני להאמין, שסאקר לא יבקש „גבורה“ מעין זו. הענין יהיה מגוחך וגם כל נסיון לנהל את הישוב בארץ מבלי לדבר אתו ולהבין לו — לא יצלח. ואשר לפרוגרמה. בנעדה המתמדת הגדרתי את השיטה הזאת כ־ receivership, ממונות על מפעל שפשט את הרגל. לפני הקונגרס הלבישו אותה במלים יפות: מומחיות וקונסולידציה. צחקנו לכך. הלא האמריקאים היו פוסלים את קפלנסקי על שהיה „מורה הגימנסיה“. אולם עכשיו, משעלה על פסאם של רופין, אטינגר וקפלנסקי מומחה מופלג בהתישבות כמר בבלי — נתחוויר לגמרי המושג „מומחיות“.

וקונסולידציה מהי? הצגת דרישות למשקים או הבטחת תנאי התפתחותם? עכשיו, כשראינו את התקציב — 106.000 לירות להתישבות בכלל, ובתוך זה רק 8000 להתישבות חדשה, — כלומר, תקציב להספקה — הבינונו את פירושה של „קונסולידציה“.

מכל הפרוגרמה המפורסמת של ולטש נתגשמו איפוא למעשה שני תנאים: א) הוקמה הנהלה בלי אגפים (נוסח אחר — בלי פנפים), ו־ב) על מה שלא הרבו לדבר, אבל עשו בחריצות — פתרון שאלת חוסר העבודה על ידי יציאה.

אין כאן שאלה של אופוזיציה פרלמנטרית. המצב הוא הרבה יותר רציני. אנו — צבא העומד במערכה בלי זין מספיק ובלי מזון מספיק. כשגבר המשבר והתנאים הורעו, והקופה נתרוקנה ומצב־הרוח קשה וצריך היה להלהיב את הצבא למען יוכל לעמוד, לבל תידחה שעת־הסגולה לדורות, ודרושים היו שני דברים — מזון ונשק — באו ואמרו: פחות מזון ושום כדורים ובמקום מפקדים משלכם — — —

השאלה: מדוע נכנענו למצב זה? התשובה קצרה והיא פלולה ב„משפט שלמה“. ברגע האחרון כשהאשה הזרה צרחה: גזורו, אמרה האם: יהי לה הולד ובלבד שיחיה. בתוך חוסר־האמונה, בהרעלת האויר, כשהקואליציה נפסלה כערבה חבוטה, כשצירים לעשרות נתפורו, כשמנהיגים איימו פי הקונגרס ימוג בלי אֶכסוקוטיבה, היה המצב כזה שיכולנו להפריע בעד כל הקמת הנהלה, אבל להקימה בכוחות עצמנו לא יכולנו: פי לא מצאנו בכל הציבור הבעל־ביתי חלק נאמן ואמיץ, המפיר בערך הפועלים ואינו פוחד מאיומי גובי־הכספים. כאלה לא היו. היתה או אופוזיציה

לשמה, פוליטית, שאין לה שום דרך פעולה חיובית משותפת אתנו, או „המזרחי“, שביקש להרויח זכויות יתירות ולהטיל דתיות על ידי גזירות, או האופוזיציה של איזמוז'יק וסופרסקי — בצירוף עם כל אלה לא יכולנו להקים הנהלה אחרת, וכשעמדנו במצב טרגי, שלא אנחנו יצרנוהו, אמרנו: מוטב שנתן לנסיון זה להיעשות משנתן מקום לאגרכיה ולהתפוררות. החבר לוקר הכריז בשמנו: „לא חפצנו בכם, אולם הסיטואציה הציונית הביאה לידי כך, ועכשיו — מעשיכם ירחקוכם ומעשיכם יקרבוכם“. אפשר שטעינו, אפשר שנינכח פי מוטב בלי הנהלה מאשר עם הנהלה כזו, אולם ברגע המכריע, במצב של אחריות גדולה מאד, באין חוג רציני אשר עליו נוכל להישען, לא ראינו כל אפשרות להכניס את התנועה במשחק של שלטון פועלים אשר ימוגר למחרתו.

אם לדבר על הקונגרס מחוץ לשאלות ההנהלה ושאלת התקציב — אשר הרפבו ידוע — יש לציין בו כמה וכמה חזיונות חיוביים וחשובים. הקונגרס היה נבחר, היה בו אגף עבודה חזק, עם הרבה אנשים היודעים את הענינים. מבחינות אלו עלה על כל הועידות הציוניות שקדמו לו, ותוצאותיו יכלו להיות אחרות לגמרי. מסקנות הועדות הפוליטית וההתישבותית מעידות על כך. ההחלטות הפוליטיות אינן כלל וכלל לפי הקורס הרשמי. אפשר, כמובן, לאמור, שאם אין תקציב אין לכל אלה ערך רב. אולם יש להחלטות אלו ערך חינוכי ומוסרי.

עבר הזמן ש„זרים“ נחשבו למומחים בשאלות ההתישבות והישוב הארץ־ישראלי היה אילם. אנשי העבודה בועדות היו הפעם האנשים הבקיאים ביותר, ולדבריהם הטו אוזן גם מתנגדיהם. בהחלטות ישנם כמה דברים העומדים בניגוד גמור לכיוון החדש בהסתדרות הציונית. ההחלטות על ההתישבות הן פולן ברוחנו. מקוצר הזמן לא אפשר אותן. הפרת ההסתדרות, הפרת ההסתדרות החקלאית, הם כיבושים לא קטנים. ואם נבוא להעריך את פעולתנו בקונגרס, נוכל לומר בלי גזומה: באות־פוח הפועלים בקונגרס היתה חזקה ובעלת השפעה, וגם אויביה הפירו במשקלה. לזכות גדולה של אגף־העבודה בקונגרס זה יש לחשוב את העבודה ההרמונית של הסיעות ברוב

הדברים, מחוץ למקרים בודדים. ואת התלפדותו הפנימית ואת פִּחוּ הלהוף אחר התקפות משנאיו גילה בענין „ניר“.

העתונות לא הבהירה את הענין. העתונות האופייציוזית סיפרה על זה פעל „מהומה“. אולם בשום דבר בקונגרס לא נתגלה כל כך הניגוד הפנימי העמוק בין המחנות. לא נתגייסו כל כך הפוחות. לא פירפרה נשמת הקונגרס. כמו ב„מהומה“ זו. השאלה לא זכתה לויכוח עיוני רציני. ואף על פי כן ידע כל ציר שעליו להצביע נגד. נגד מה? אפילו נגד זה שהשאלה תימסר לבירור רציני לועד הפועל הציוני. חפצו בכוח רוב מסופק או קטן „לחתוך“ בשאלה. כתב השטנה של דה־לימה נגד „ניר“, המלא בוז לתנועת הפועלים ובורות גמורה בעצם השאלה, עשה את שלו. והצירים ידעו שהם צריכים להציל את התנועה הציונית מספנת „ניר“. ההצבעה השמית הזאת בשאלה הקטנה אם להצביע בקונגרס או למסור את השאלה לעיון נוסף, היתה בעצם שאלה זו: בעד עצמאותה של תנועת הפועלים או נגד. והזכירה הצבעה זו את ההצבעה השמית בוועידת לונדון בשאלת הקרקע. גם אז נוצחנו. דרישתנו למנוע את הקנין הקרקעי הפרטי בהתישבות הציונית נראתה אז כפנטסטית. וציונים טובים ורדיקליים טענו אז כנגד אי־מעשיותנו. אולם שבע השנים שעברו מאז הוכיחו למדי, היכן היתה הראיה ההיסטורית הנכונה. בשתי ההתנגשויות הגדולות הללו — בלונדון תרפ"ו ובבוזיל תרפ"ז — נלחמה תנועת העבודה על נפשה ממש, ובשני המאורעות הללו גילתה התנועה מה גדול פוחה המוסרי, גם בשעה שהיא במיעוט. זו היתה „טבילה באש“ בלשון צבאית. הפוחות שמחוצה לנו, הרגילים לראותנו בויתורים ובקרבות בלתי־פוסקים, ראו הפעם מה פוחה של הסערה הנפשית, מה פוחו של החשמל הגנוז בתנועת הפועלים בעת שהיא מתפרצת להגן על קניניה העיקריים. ואיזו אחדות פנימית של כל אגף־העבודה התגלתה במאורע זה! לא לחינם נסִגו אחר אויבי „ניר“ והבינו, כי רק מתוך הבנה הדדית עם הפועלים יש לפתור גם את שאלת „ניר“ בחוים.

להערכה נכונה של מצב הציונות פיוס וגם של מה שנתהווה בקונגרס אין די רק במה שנראה לעין. יש שבחזית הגדולה והבולטת חלה תבוסה, ובאיזו פינה אחרת צמחה ישועה. כך היה בוועידת לונדון. לכאורה ניצח

הפרנדיסיזם, אולם באותו מעמד גם נתקבלה החלטה קטנה על קרן-היסוד. הענין נדמה פעוט בראשיתו, אולם עמו, ועם הגברת הקרן הקימת, בא פיבוש העמק. גם עכשיו, אם נראה את מצבה האמיתי של הציונות, נביא בחשבון לא רק את בחירת ההנהלה וקיצוץ התקציב, כי אם גם את המפעלים החיוביים, והם שנים: מפעל העבודה פאן בארץ, אשר שנה וחצי נלחמנו עליו, וכל המומחים הכספיים התנגדו לו. והדבר השני — החשוב מזה — מפעל קנדה למען הקרן הקימת. בישיבת הדירקטוריון של הקרן הקימת, ערב הקונגרס, נעשה נסיון הפוך מזה שעשה הקונגרס עצמו — נסיון של התאמצות לרפוש 50.000 דונם להכנת בסיס ל„עמק“ חדש, לישוב אינטנסיבי צפוף! — מתוך מפעל זה של רכישת קרקע באיזור המטעים להתישבות צפופה צופה לקראתנו מפעל ישובי גדול לימים הקרובים. ונוסף לזה יש בו פדי דוגמה של פעולה ציונית ואפשרות של התנערות בציונות.

ועוד דבר אחד הוצאתי מהקונגרס, ואיני יודע אם יעלה בידי למסור אמונה זו לכם. ראיתי את ההסתדרות הציונית בכשלונה. ראיתה גם בשפלותה. אולם כך ראיתי רק את ההסתדרות הציונית הקיימת, לא את התנועה הציונית ולא את השאיפה הציונית. בדור הזה התחולל משבר פנימי. מלבד חלקים ממנו שימצאו בקרבם את הפוח להתלכד עם העבודה — אולי אבוד הוא הדור הזה. אולם התנועה הציונית אינה נגמרת בדור זה ובשכבה זו. בכל מקום — במקומות רבים — ראיתי דור צעיר, הדור הכיר צעיר אשר לציונות: החלוץ ותנועת הנוער. כמו תמיד בדברי ימי ישראל אנו נמצאים במצב של מלחמת פוחות היסטוריים עמוקים. אולי לא היה עוד מצב של אסימילציה עממית פה רחבה — מאונס ומרצון, פאשר בימים אלה. לא היה פוחן של התרבויות הזרות פה חזק, לא גברו במידה פוז הקרנריוז והמטריאליוז, לא נשקפה סכנה פוז של פליה ושמד, פאשר בדור הזה. ונדמה שעוד לא קמו ביהדות פוחות אקטיביים, אשר יהיו פה חדורים בגעגועים ובמסירות-נפש לארץ-ישראל לקשור בה את חייהם — פאשר בדור הזה. בדור הזה של התנוונות תרבותית ראיתי אלפי ילדים בגולה המדברים עברית. זוהי היאבקות פוחות היסטוריים בגילויים חזקים מאד.

כמה קשה עכשיו, במצב הקשה, בסבל האישי, בסיפויים הזעומים — כמה קשה להחזיק מעמד נפשי. בכל עתונות ה„פונד“ ושאר אויבי ציון

לזעגים למשבתנו. אולם אנו רגילים להספדים כאלה עוד מהקונגרס הראשון. ואחת התכונות הכי־נחוצות לנו — לראות את התנועה לא רק בענפיה, פי אם בשרשיה, לא רק בגילוייה החיצוניים, אלא במקורות שמהם היא מפכה. ואם פי יש בגידה ברחוב היהודי וגם במחנה הציוני גופא — יש לי הפרה גמורה, שהמקורות שמהם ינקנו ואשר הם הם שהביאונו עד הלום — לא נידלדלו. ואם נחלנו מפלה בקונגרס זה חובתנו לראות את הדברים נכוחה: לא פשלוֹן אדם שנפל ושבר את ראשו היה זה, אלא פשלוֹן ילד שהחל ללכת ונפל. צריך להוסיף לכת! ומכאן: לכבוש את התנועה הציונית. אין דרך לציונות מאשר להיכבש על ידי תנועת הפועלים, ואין דרך אחרת לפועל מלכבוש את התנועה הציונית במאת אחוזיה ולהשליט בה את רוחו, במשק ובתרבות. ואם נחלנו מפלה — הרי לא משום שלא ידענו לבנות משק, אלא מפני שהיינו צעירים יותר מדי, ישבנו חבויים בפניה, הסתפקנו בארגוננו הפנימי, בחיי פת, חיי קבוצה קטנה, אפילו לא מעמד; וכשהתחלנו להיות מעמד — לא היה לנו האומץ לאמור: לא רק מעמד אנו אלא המון בית ישראל! אני מאמין שבמידה שהפועל יתגבר, יצא ויכבוש את ההמונים, יגלה עד כמה עולה הוא על אחרים — לא רק במסירות־הנפש, במעוף הציוני ובראיית העתיד, אלא גם בחריצות המעשית.

יש צורך בדור צעיר שיעלה על הבמה ויכבוש את הציונות. אנו רואים חוסר כל פשרון של הציונות הקיימת לחנך דור צעיר. רק אנשים עם אידיאה סוציאליסטית ואתיקה סוציאליסטית מוכשרים לתפקיד זה. דוקא עכשיו, פשאנו משוחררים מהקואליציה הפוזבת, נוכל להתמכר לעבודתנו החינוכית. לעמוד במלחמה, באופוזיציה, אשר תדון את ההנהלה בצדק ותהיה נכונה למלחמה מאורגנת. והתנועה שלא כָּנפה את דגלה, היחידה בציונות הרואה דרך להרחבה — עתה הגיעה שעתה לריפוֹן פּוֹחות, לכיבוש פנימי בציונות ובארץ ולכיבוש חיצוני בכל רחבי הגולה.

חשון תרפ"ח.

עם הנוער

לעבודת התרבות של הנוער העובד

(בועידת הנוער העובד, תל־אביב, תשרי תרפ"ז)

ישבתי בועידתכם פתלמיד לפני רבו. הקשבתי ולמדתי הרבה בועידה זו, שהיתה למועצה תרבותית רצינית. אולם לא ארצה ולא אוכל לפתור שאלות שנתעוררו מתוך העבודה לאחר שלא נמצאתי בה כל השנה. אגע אך באופי הכללי של מפעלכם, של הסתדרות הנוער העובד. נדמה לי, פי לא רק האדישים למפעלכם, אלא גם אתם בעצמכם אינכם עומדים על כל רצינותו של מפעל זה. אינני יודע הסתדרות נוער אחרת בעולם ובתנועת הפועלים היהודית, אשר תשוה להסתדרותכם בעושר תפקידיה ותכני פעולתה. כל תנועת נוער רוצה לעשות בעצמה על ידי פעולה עצמית, בפוחות הטבועים בנוער גופו, את הפעולה החינוכית הנעשית פרגיל על ידי בית־ספר, מפלגות וכל מיני מוסדות והסתדרויות של בוגרים. הקלופים של הנוער באמריקה הציגו לעצמם בראשונה פרובלימה זו של יצירת הנהלה עצמית של נוער, והנה כאן הגענו ל„רפובליקה של נוער“ המקיפה את כל חייו, ולא רק את צרכי המשחק, הספורט והתרבות; הגענו להנהלה עצמית של נוער, אשר הסתדרותו היא לו גם לשפת עבודה גם סקציה מקצועית. להיקף המכשירים החינוכיים של הסתדרותכם לא הגיעה עדיין שום הסתדרות אחרת. הסתדרותכם מכינה את הנוער להיות אזרח בחברת העובדים לכל ענפי הפעולה החברתית, היא יוצרת כבר חברת עובדים צעירה, ואין זו רק דרך להקלת חייו של הנוער העובד, אלא גם דרך לחינוכו. מבחינה זו כל סעיפי פעולתכם הם סעיפים של הפעולה התרבותית, פי התפיסה הנכונה של עבודה תרבותית זוהי תפיסה רחבה של תרבות החיים לכל גילוייהם.

תנועתכם, כמו כל יצירתנו בארץ, נאלצה אף היא לא לקבל שבלונה מן החוץ, אלא להיות נשענת על כוח הצמיחה של ארץ־ישראל ושל תנועתנו

החלוצית. וכוח צמיחה זה גדול הוא יותר מאשר אנו נוטים לשער. הפעולה הקטנה, שלפני שנתים בדיוק הונח לה יסוד בחדר קטן בבית-הספר לילדי העובדים, פבר נשאה פרי, אולם אין אנו רואים עוד את כל רוחב האופק הנשקף לה.

על תנועתנו עברה שנה של משבר, של צמצום העליה, של חוסר-עבודה ושל חוסר-התישבות. לולא זאת היתה תנועת הפועלים, וגם תנועתכם, נמצאת במצב אחר של גידול כוחות מאשר פיוס. אולם דוקא השנה עברתם אתם מחיפוש עבודה בלבד להעברת החברים אל יצירתנו המסקית. התחלתם בפעולה זו בהיקף קטן ובעזרה לא מספיקה מצד תנועתנו, אולם איני יודע, אם יש דרכים פה מקוריות וחשובות להעשרת חיי הנפש של הנוער כעבודות הקטנות האלו שהתחלתם בהן.

נתברכתם השנה גם בהנחת יסוד לקשר בין העיר והכפר. לא כל תנועת נוער בחוץ-לארץ, ומה גם בין היהודים, הצליחה לגשר בין שתי סביבות אלו. גם אצלנו דרוש עדיין להשקיע בזה מאמצים גדולים, מחשבה רבה ורצון טוב. הנה ראינו כאן זה עתה נסיון של התנפרות מצד מקום חקלאי אחד, ואני רואה חובה להזהירכם, שלא תפגשו התנפרות זו מתוך קוצר-רוח ודחיה. הסתדרותנו, וכן גם הסתדרות הנוער, הנה קיבוץ גלויות של פזורינו בין כל העמים והתרבויות; וטבעית היא הזרות שגשנה לעתים בין חלקים שונים בתוכנו. אין לפגוש זרות זו מתוך התרגזות, אלא להתיחס אליה בסבלנות. לפני שנתים התיחסו רבים מאד בלגלוג לכל ההתחלה הקטנה של הנוער העובד, אולם אתמול היו כבר רבים מהמלגלים כאן, באסיפת הפתיחה של ועידתכם, פי המעשה פבש את הלבבות. ואם יש עדיין פינות, שטרם הפירו בקשר המוסרי הקושר כל עובד, בקשר החלוצי המיוחד הקושר את כל הנוער העובד בארץ-ישראל, אל להתיחס אליהם כאל עומדים בחוץ.

דובר כאן על האופי של עבודתכם התרבותית, אם היא צריכה להיות המונית או להתכוון ליחידים, אם צריך להעדיף בה את היחיד או את הכלל. אתם הלכתם בדרך הפשוטה, הטבעית והמוסרית, אשר נאלצתם ללכת בה, בדרך הדאגה לאלה הנמצאים בשפל המדרגה התרבותית. על ידי זה שהתאמתם את עבודתכם התרבותית לאלה, אשר במלפודת אחרת לא היינו מעלים אותם לעולם, עשיתם פעולה הסתדרותית וחינוכית גדולה; אולם

טעות היא לחשוב, כי הסתדרות המתכוונת לעבודה רחבה ועממית יכולה להזניח את חינוך היחיד. טעות היא לחשוב שיש ניגוד בין שתי הדרכים של חינוך הפלל וחינוך היחיד.

בתוכנו טבועה לעתים הנטייה להביא מחשבה אחת לידי „אחדות” מוחלטת ולחשוב אותה לאמת היחידה. ישנה אצלנו הנטייה להפשיט רעיון, להוציא מתוכו את עורקיו וגידיו ולהשליט סכימה אחת בחיינו. אולם נטייה זו היא מוטעית. אין „אחדות” פזו בחיים. האדם הולך על שתי רגלים ולא על אחת. מזה ומזה אל תנח ידיך — זהו פלל גדול שאנו צריכים לנקוט בעבודתנו.

תנועתכם שהיא בעלת אופי עממי רחב היא גם בעלת אחריות עממית גדולה. איני יודע אם יעלה לי בדברי אלה להגביר בכם את הפרת האחריות הגדולה שלכם בפני עתידה של תנועת הפועלים. אתם מונים פיוס 1200 חבר, אולם לא רחוק היום שתמנו אלפים רבים ובידכם יהיה הגיל הזה, שבו ניתנים קבע ודמות למושגי האדם. והעבודה שתיעשה על ידכם תטביע חותמה על כל חיינו בעתיד. השאלה באיזו מידה יעלה בידכם להבטיח את נאמנותו של הנוער למסורת של הפועל העברי, לפתוח את לבו למסכת החיים החדשים הנוצרים בארץ. שאלה זו היא אחת השאלות החשובות לכל תנועת הפועלים הארץ-ישראלית.

זה לא יתכן, אם תסתפקו בפעולה הנעשית פיוס בנוער העובד. דוקא מתוך הדאגה לפעולה הרחבה, מתוך חרדה זו שנשמעה כאן לבל ישארו נערים עזובים לנפשם מחוץ לכל דאגה, דוקא מתוך כך יש גם לדאוג לטיפוח מחנות נערים בעלי הפרה, מסירות וכשרון, אשר ישאו על פתפיהם את כל העול והאחריות של הפעולה ההמונית התרבותית הרחבה.

ההצעות שנשמעו כאן הנן אמנם פרי הדאגה הזאת. הצעת הסמינריון באה מתוך דאגה לחינוך חוג אשר יטיל על עצמו את הפעולה להרחבת אפקי התנועה ולהעשרת תכנה. פן גם הרעיון בדבר הירחון. ירחון טוב שלכם יוכל להיות גורם תרבותי חשוב לכל הנוער בארץ, וההסתדרות תראה בודאי חובה לסייע לכם. אולם הירחון שלכם אינו צריך להסתפק בצורה הרגילה של חוברות נוער. הנוער שלנו גדל בתנאים מיוחדים, ושאלת חינוכו התרבותי והמצאת הספרות הדרושה לו היא שאלה קשה מאד. בספרותנו יש אוצרות

עושר רבים, אולם דלה היא בחומר הדרוש לקורא הצעיר, ובספרים המכבירים את הפרובלימות העומדות לפנינו — הפרובלימות של בנין חברתנו. גם בשפות זרות לא ימצא אף מי שיודע לקרוא בהן. את המבוקש לפתרון שאלות חיינו. הקמת ספרות זו תדרוש מאתנו מאמצים גדולים, וחשוב מאד יהיה אם יעלה בידכם להוציא פעם לחודש קונטרסים, ודוקא מנוקדים, עם דברי־ספרות מתאימים ועם חומר אשר יהיה בו כדי להשרישכם בתנועת העבודה בארץ, ולפתוח לכם פתח לעולם הספרות והמחשבה, לחיי תנועות ואישים. שני מפעלים אלה עלולים להציעד בהרבה את הכשרת הדור הצעיר לקראת מפעלנו בארץ.

יש מתרעמים על הפיזור הרב שבפעולתנו התרבותית המקיפה. אומרים פי אין עלינו לדאוג אלא לנטיעת הכרה מעמדית בלבד, והקריאות ה„מעמדיות“ האלו מסוגלות גם למצוא אוזן קשבת, פי יש בהן פאילו משום דחיקת הקץ ומשום צמאון למהפכנות. אולם קריאות אלו המדברות על שחרור וגאולה, אינן מסוגלות לקרב אף במשהו את הנוער העובד, או את העובד בכלל, לגאולתו, אבל יש בהן כדי להרחיק את הנוער העובד ממסרתו. המגמה הזאת, לטפח צד תרבותי אחד בלבד, עלולה לפגום פגמים יסודיים בהתפתחות הנוער. והחיים אינם ניתנים להפשטה. יש הכרח לפתח את כל צדדי החיים פאחד, ואם תצמח רגל ארוכה אחת לאדם, הרי יהיה האדם צולע.

בשם הגאון מוילנה מספרים, פי הוא התנגד לצמצום הלימוד בימיו בש״ס ופוסקים בלבד, ודרש גם לימוד מדעים. הוא היה אומר: כל כמה שיחסר האדם ב„שבע החכמות“ הכלליות, יחסרו לו עשר ידות בידיעת התורה. באותה התקופה הדתית, כשהרימו את הדת ואת הלימוד הדתי מעל לכל, הבין אז הגאון פי גם ההתפתחות הדתית מחייבת להתפתחות הרמונית של האדם בכל ענפי החיים, ועל אחת כמה וכמה אנחנו, השואפים לגדל אדם יוצר חברה חדשה וחיים חדשים.

כשהייתי רואה עוד בחוץ־לארץ איך מפטמים את הנוער בנוסחאות, איך משתדלים להדביק תו על מצחו ועל ידי ההכרזה לעשותו כביכול ללוחם על העתיד, הייתי נזכר באנשים נושאי המודעות באירופה, המדובקים מודעות מכל צד והם משמשים שלט חי. כך יש רוצים גם כאן להדביק על הנוער שלטים של מלחמת המעמדות או שחרור ארץ־ישראל העובדת, או אפילו של

שחרור היחיד. אין זאת דרך של חינוך. הדרך התרבותית של החינוך היא: לימוד ועבודה והתאמצות לפתח את החושים ואת השכל של הנוער, כדי שיקלוט בעצמו את העולם. הנער הפועל אשר מדירים אותו מאוצרות התרבות ומשרישים בתוכו רק נאמנות מופשטת למספר ידוע של נוסחאות, לא יהיה לא לזחם אמיץ ולא אזרח נאמן בחברת העובדים החדשה, אלא — קנאי מטומטם, ולו גם מסור ונכון ליהרג על האמיתות שהקנו לו. מחינוך כזה צריך להתרחק כמטחוי קשת.

הנוער העובד כיום מחפש ומגשש בדרך הנכונה. עוד הדרך רבה, עוד לא נחשפו מקורות החינוך של הנוער העובד. עוד רבות התביעות וצדקות. צדקות התביעות שנשמעו מהעמק. שאלת הנוער בקבוצות ובמושבים היא שאלה חשובה מאד, שצריכה להטריד את כל ציבור הפועלים. השאלה מה היא על ילדי המשקים שלנו ומה תהיה דרכם — חמורה היא מאד ויש בה כדי להכריע בכל חיינו. אין השאלה הזאת ניתנת להיפתר בדרך המקובלה בעיר, והועידה צריכה לחפש את הדרכים המיוחדות לעבודה בקרב הנוער במשקים. ואם גם הועידה הזאת לא תצליח עוד למצוא את הדרך לפתרון השאלות החמורות, הן תברא את הלך-הרוח הדרוש לכך בקרב הנוער ובקרב עובדי התרבות שלו.

שאלת הארגונים המפלגתיים בנוער העובד

צצה אצלכם שאלת הארגונים המפלגתיים בנוער העובד. שמעתי את הערכתכם ואני מצטרף אליה. אפשר פי החלטתכם תיתקל במכשולים. יראו בה הגבלת החופש, כפיכול, של הפעולה החינוכית והפוליטית. ראוי הדבר שיתברר במסיבתנו בבהירות גמורה.

יש אומרים: למה נמנע מהמפלגות בארץ־ישראל את אשר ניתן להן בכל העולם: להקים חיל מילואים מן הנוער? הרי בכל העולם מחולק הנוער לארגונים פוליטיים. אולם התפלגות זו אינה זכות גם לפועל המבוגר, ולגבי הנוער היא מזיקה כפלים. בינינו ובין חוץ־לארץ יש הבדל יסודי: אין מקום בחוץ־לארץ אשר שם יוכל כיום להיות נוער מעמדי מאורגן לא על ידי

המפלגות. אולם אנחנו, שהצלחנו להקים את הארגון המאוחד של ציבור הפועלים, הקימונו גם את ההסתדרות המאוחדת של הנוער העובד.

פאן דיברו הרבה על הסכנה הנשקפת מן הארגונים המפלגתיים לקלוב ולפעולה התרבותית בתוכו. אולם סכנה גדולה מזו נשקפת לנופש הנוער. יש גישה שונה לעבודה בקרב הנוער, ובוזה תיבחנה מפלגותינו. יש שהנוער משמש אך חומר לניצול בידי המפלגה. העבודה הציבורית היא בעיני מפלגה כזו שדה־קטל, אשר מותר להניח בו על המאזנים גם את נפש הנוער, את תמימותו העיוורת, את התלהבותו ואת מסירותו. כך ניגשו מפלגות קומוניסטיות שונות לנוער, מבלי שיהיה להן ענין לנוער עצמו, לנפשו ולכשרונותיו. פעולה כזו היא קצרת־ראי, אוכלת את הפרי בבסרו, אינה מחנכת לוחמים אמיצים, המסוגלים לבחון ולבחור דרך לעצמם, אלא מכינה אנשים אכול־קנאות, שביזבוז את כוחות נעוריהם. ההסתדרות המכירה את אחריותה בפני המעמד והמבקשת לא רק נצחונות ארעיים, ניגשת אחרת לשאלה. היא מבינה, כי מהפכה אמיתית באדם ובחברה לא תיכון באמצעות הפצת פרוקלמציות על ידי הנוער, אלא על ידי הכשרתו המוסרית וחינוך פשרון מחשבתו. היא מחנכת את הנוער ומקנה לו את תרבות עמו ומעמדו. היא דואגת להיגיינה הרוחנית של הנוער ואינה הופכת אותו למכשיר במלחמת בחירות. על ההסתדרות בוועידה הקרובה יהיה להחליט בבירור גמור, כי עד גיל ידוע מוזק ואסור הוא הארגון המפלגתי.

יש צורך לשמור על חינוך הנוער ועל פיתוח פשרון ההערכה החיונית שלו ביחס לתופעות השונות של החיים. בגיל זה, שבו אין עדיין הנוער מסוגל למלחמה פוליטית, אלא זקוק לבית־ספר אשר בו יתפשר לחיים הפוליטיים. — גדולה ביחוד הסכנה, אם במקום שיקול־הדעת וההערכה החפשית תשתלט הנצחנות של ארגונים שונים. אם ההסתדרות הנוער תיהפך לפדרציה של מפלגות, תיהרס כל הפעולה החינוכית, והמוחות לא יהיו מופנים איפוא לפעולה הכלכלית. ברגע שהדעות והמחשבות השונות תיקבענה בגושים קבועים הנלחמים ביניהם ותחדלנה לשמש חומר לחיפושי הדרך של הנוער, תחדלנה להרחיב את דעתו של הנוער. מחשבתו תטומטם ותיסגר בפני כל דעה זרה.

סמלים וסימאות

אחרי שקיבלתם החלטות בענינים החשובים של הועידה, הריני מרשה לעצמי לבקש רשות דיבור בענין שראוה בעיניכם פקטן-ערך, ובעיני — חשוב הוא מאד. בוועידותינו ובחינונו בכלל אנו רגילים להקדיש תשומת-לב רבה להחלטות, לסעיפים, לניסוחים ולהגדרות — למה שקוראים „תוכן“, אולם אין אנו שמים לב במידה הדרושה לצורה, ללבוש ולסגנון של הדברים. ובמובן זה לקויים חיינו בכמה פינות. הנה, למשל, בענין אחד הצלחתם במידה מרובה — החסכון בזמן. שמרתם להתחיל את ישיבותיכם בשעה הקבועה ולסיים את הועידה למועד, דבר שאין ועידות המבוגרים מצטיינות בו על פי רוב. אולם יש עוד כמה ליקויים הצריכים תיקון.

הנה אנו מרבים לדאוג ליצירת חיינו החברתיים; מקימים מוסדות, בונים וכו'. אולם מה מעטה תשומת-הלב לסדרים הפנימיים השוררים בתוכם, לנקיונם ולקישוטם. ואֵל יהיו דברים אלה קלים בעיניכם — כל הפרטים והתגים הללו צריכים להצטרף לתמונה, שתהא הולמת את תכנה הפנימי של התנועה. ואצלנו נעשים דברים אלה באופן ארעי, על ידי אנשים מקריים. ואין אנו מבינים כי גם מפלגות והסתדרויות חייבות להקדיש לזה תשומת-לב רצינית, ממש כמו להחלטות. אנשים מתחנכים לא רק על ידי דברים שבתוכן, אלא גם על ידי צורות החיים, המצטרפות ממה פרטים. ובענין זה יש ערך רב לנקיון, לסדר ולהתנהגות. כמה מעטים, למשל, חדרי הקריאה והקלובים שלנו המצטיינים בזה.

אולם יותר מאלה חשובים הדברים שיש בהם משום יצירת „פון“ והבעת הסמלים המציינים את דרך החיים.

הנה ענין התמונות בחדרינו הציבוריים. מה ערפן של אלה? והיו עיניך רואות את מוריך“. צריך שצירוף התמונות יתן את המושג הנכון של כל אלה המהוים יחד את תורת חיינו, המאירים את נתיבותינו. בחדרינו אני רואה על פי רוב את תמונותיהם של מרפס ולסל, של א. ד. גורדון, י. ת. ברנר, טרומפלדור וברוכוב. ונשאלת השאלה: מדוע אין היד הדואגת, כי בחדרינו לא תיעדר תמונתו של משה הס, אחד המבשרים הראשונים של הסוציאליזם ואחד האבות של התנועה הציונית בגילויה האנושי השלם —

הסוציאלי. וכי משום שלא נמצא מוכר־ספרים חרוץ אשר ידפיס את תמונתו, צריך להיגרע חלקו בתוכנו? ומדוע אין לראות בחדרינו את תמונתו של אהרן ליברמן, הסוציאליסט הראשון בספרות העברית? מדוע כל כך יקרת־המציאות היא תמונתו של מורנו נחמן סירקין, הראשון לתנועת הציזנות הסוציאליסטית המדינית? ועל פולם — איך יתכן הדבר שבאולמינו תחסר לעתים תמונתו של תיאודור הרצל, היוצר הגאוני של הציזנות המדינית, החוזה הגדול, אשר קיבוץ גלויותינו פיוס לא יתואר מבלעדי יצירתו?

אני מעיר על ליקויים אלה, לא מפני שאני חושב שהם נובעים מתוך התפיסה של האישים והתנועה השוררת כאן, כי אם משום שהם באים מתוך אותה ההזנחה, הרשלנות והמקריות הקובעות אצלנו את הצורה החיצונית; מתוך הבהלה, החפזון והעניויות שמהם מסתדרים ענינים, אשר פולם יחד נותנים את לוית הטעם של חיינו.

ויש לשים לב לא רק לבחירת נושאי התמונות, כי אם גם לאיכותן האמנותית. צר לראות אצלנו פורטרטים כה לקויים ומשחיתים את תארם של האישים הנערצים.

וכך המצב אצלנו לגבי הסיסמאות וה„פסוקים“. אין הקפדה מספקת על תכנם וטיבם, אין חושבים את הדבר ראוי לטיפולו של מוסד מרכזי, אשר יקבע את הנוסחה הראויה והמביעה את מחשבת התנועה. די שיהיה לאיזה נער כתב נאה, למען ימסר הדבר לו, והוא יעשה בו פטוב בעיניו. וכך אנו זוכים בכמה מקומות לסיסמאות ולדיברות, אשר האדם המעיין יצטער עליהן, מפני שיראה בהן לא את הרמת הדגל של התנועה ופרישתו לכל גדלו, כי אם טשטוש או וולגריזציה. לא אדבר על פסקאות שראיתי במקומות אחרים, אביא רק דוגמה מכאן. הנה פתוב על הקיר: הנוער העובד — עתיד המעמד. אין חלקי בין המתעלמים מהניגודים המעמדיים הקיימים פיוס במציאות האנושית והיהודית. אין אני בין הסוברים, כי מעמד העובדים צריך להרפין ראש לפני המציאות הקיימת ולנתר על ארגונו, אוטונומיותו ועצמיותו יצירתו. אולם גם הדגשה של המעמד טובה פשהיא באה במקומה הנכון, ולא בשעה שהיא באה לצמצם את אפקינו. הנוער העובד איננו עתיד המעמד בלבד, כי אם הנהו העתיד של האומה העובדת. האידיאל החינוכי של הנוער העובד איננו המעמד, כי אם החברה שפולה עובדת, ואשר אין בה מעמדות

כלל. ואם יש חוג בחברה השומר למעשה על המציאות המעמדית, אשר לדידיה המעמד הוא אידיאל, הרי הם בעלי הנכסים, אשר לא יתארו לעצמם את החברה מפלי שתהא מחולקת למעמדות ומפלי שמעמדם יחזיק בתוכה בנכסים ובשלטון. אולם בשבילנו החברה המעמדית היא צורה חולפת, ובמעמד הפועלים עוד יקוים: ואעשה אותך לגוי גדול. ודוקא הנוער, אשר עתידו לפניו, אסור לו לקשור את עצמו עם המציאות המעמדית לימים רחוקים. חינוכו וסיסמאותיו צריכים מעכשיו להיות מכוננים להשתתפותו בתור אזרח בעם העובד.

ועזובה פזאת שוררת אצלנו גם במקצוע השירים והזמירות. השירים אשר שרנו בגולה אינם מביעים את מלחמתנו ויצירתנו פאן. ההימנון הלאומי, המביע את המית הנפש היהודית בגולה, אינו יכול בשום אופן לתת ביטוי לפוחות האדירים של היצירה הלאומית החלוצית על קרקע המולדת. ועל אחת כמה וכמה שאין בו מהבעת תכנו הנפשי של העם העובד המתהווה בארץ. הימנון הפועלים הבין-לאומי, אשר ערכו רב פאחד הסמלים המאחדים את מחנות העבודה לאומותיהם ולגזעיהם, הנהו שריד קדומים של ראשית התנועה הסוציאלית והוא מפגר בתכנו ובביטוי אחרי התפתחותה של תנועת הפועלים בעולם. לא זכתה עדיין ארץ-ישראל העובדת שתקים מתוכה את המשורר, אשר ישיר את הימנונה, את שבועת האמונים של העובד בארץ. ואת הדרישה הפנימית הזאת לזמרה המקורית, החיונית, המעורה בחיי העובד בארץ ובמשאנפשו — אל נשתיק. נדע מה חסרים אנו, והפכת דלותנו השירית והניגונית אולי תעזור את פוחות היצירה.

כל הצד הזה, הקישוטי והסמלי שבתנועה, חשיבות יתירה לו בתנועת נוער. את אשר הזניחה עד הנה התנועה המבוגרת ביצירת סגנון משופר של חיים ציבוריים לדור הצעיר העברי העובד בארץ — עליכם למלא. אני מפנה לכך את תשומת-לפכם ומציע לכם בין שאר המוסדות שתקבעו, למנות גם „ועדה לעניני סגנון“, אשר בהשתתפות ועדת התרבות והועד הפועל של ההסתדרות תשקוד על טיפוח צורות חיינו הציבוריים, נאות והולמות את תכנם.

במועצת „החלוץ” בדנציג

בדברי אליכם כאן הנני מניח, כי יודעים ומפירים אתם את המצב בארץ. אדבר רק על הדברים המשותפים לנו לכולנו ועל דאגותינו המשותפות. השפל בציונות ובתנועת הפועלים מחייב פירור שאלות חשובות, דברים שגם הסתדרות העובדים בארץ וגם אתם מחויבים לדרוש מעצמכם. היו ימים שאנו בארץ האמנו, כי ארץ־ישראל היא תריס בפני כל הפורענויות; האמנו, שאותו הפוח, האינסטינקט העמוק, שהתבטא באחיזה בקרקע, בתרבות העברית, בעבודה, יש בו משום הבטחה לעמידה איתנה. אבל נוכחנו כי מפעלנו נמצא מפעם לפעם במצב קשה, כי נוחלים אנו גם תבוסות ויש צורך בבדק פרצות. בארץ־ישראל אנו משתדלים לעשות את הבדק הזה וגם בתנועתכם עומדת שאלה זו. ואמנם פולנו הננו בנים לתנועה אחת.

לדעתי, ביצבצה בדברייכם יותר מדי מדיניות. יש חיוב בהבנה מדינית של הענינים, אולם אין לעסוק יותר מדי בנוסחאות מדיניות. תנועת העבודה הארץ־ישראלית היא חזיון מורכב מאד, היא מכילה בקרבה בצורה מרוכזת את כל הגורמים שיצרו את ביל"ו וגם אותם הרעיונות שלחמו עליהם פינסקר ולילנבלום, אחר כך הרצל וסירקין עם ברוכוב. היה קיצור הדרך גם אצל המפלגות וגם אצל הנוער. הם ירשו רעיונות וסמלים והולכים לאור אישים ידועים.

הנה ענין ההכשרה, פפי שהועמד במועצה זו. ראיתי בחורים שהביאו אתם לארץ הכשרה מצוינת, אולם האם מספיק הדבר? עיקר השאלה הוא אם ניתנה להם יחד עם ההכשרה המקצועית גם ההכשרה החלוצית, ואם התאימו לחיי הארץ ולתנאיה. אף אני הייתי נוטה לכך שנכשיר בחורים מספר למקצועות נחוצים בארץ, וגם עסקתי בזה יחד עם רוטנברג לפני שבע שנים. אולם הנסיון הוכיח, כי בעלי־מקצוע אלה לא נתנו לנו פלום — הם נתפזרו לכל רוח. אני מחשיב כל יכולת טכנית, כל מקצוע שאפשר להשתלט עליו, אבל מוכרחים אנחנו להעריך קודם כל את החייל הטוב, וחסוב לנו אותו בעל־המקצוע הרוצה להיות חייל. מכאן נובע גם ההפסד שלנו בתל־חי אשר ברוסיה, מקום שגזל מאתנו כמה בעלי־מקצוע

טובים, שטיפלנו בהם הרבה והוצאנו להכשרתם הרבה אמצעים. לנו הרבה יותר חשוב לשלוח חבר מקיבוץ מארץ-ישראל שיתמחה במקצוע קונקרטי הדרוש באותו מקום, משום שחבר זה קשור בהתחייבות ישרה — והוא יהיה נאמן בשליחותו.

רצוני לנגוע בשאלת העבודה התרבותית ב„החלוץ“. השאלה היא, אם נוכל לחסן את הנוער בפני כל הפגעים והסכנות האורבים לו בדרך, וזה לא יתכן בלי עבודה תרבותית רחבה ובלי עברית עמוקה. נחוץ להכין צידה לדרך. בלי צידה זו ובלי תרבות עברית עמוקה לא הייתי מחזיק מעמד גם אני. הקרבנות הראשונים בדרך היו אלה שענפיהם היו מרובים משרשיהם. מסביבנו עולם עשיר, עם סיפויים פוליטיים ותרבותיים, ואנו בעולמנו מתלבטים פעמים רבות בין תקוה ליאוש — ויש לעתים הצדקה ליאוש. והנה, כשאני לוקח את עתונות הנוער היבשה ורואה את חוסר השרשיות התרבותית שבה — אני חושש לעמדתו החלשה הזאת של הנוער המתפתח. ועוד, אם אתם פוסלים את המפלגתיות מפני הדוגמטיות שבה, הרי הוא הדין לגבי הדוגמה הקיבוצית שאתם מעמידים. הנוער, אשר חשב את דרכו ופרץ לו שביל אל הקיבוץ — זהו ענין אחר, אבל לא הרי זה כהרי מי שקיבל תורה זו פסוקה מפי יערי או טבנקין. אני מעריך את התנועה הקיבוצית וחושב שיש לה תפקיד היסטורי, אולם אין להעמיד את הרומנטיקה ביחס לצורת-חיים במקום הרומנטיקה על עצם ההתישבות בארץ-ישראל. אם באים ומכריזים על צורה כעל הדרך היחידה: דע לך, כי דרכך נתונה לפניך! — הרי זוהי שגיאה חינוכית גדולה ואף שגיאה פוליטית. חינוך כזה מדלדל את היחיד וגם מוציא מחוג ראייתו את ארץ-ישראל בתור עיקר. פי לזמנם באזני בני-הנעורים מבוקר ועד ערב: קיבוץ, קיבוץ — זה עוד לא יועיל. אסור להפוך את המפעלים החיים לדוגמטיקה. כאן טמונות גם אכזבות לתנועה. בשעה שאני מבליט עיקר אחד שלי על של זולתי הרי אני מסכן את הרעיון הפלול בתוכן העיקרים גם שלי ושל חברי, כי יש שחזיון קונקרטי אינו מצליח, אם פי האידיאה כולה מצליחה. כאן המקור לאכזבות. הנה לדוגמה „הגדוד“. הוא היה מפעל חשוב עד מאד. עברו דרך הגדוד למעלה מאלפים איש. נמצאו גם הרבה ידידים „לגדוד“ מבחוץ, שהחליטו לקשור את הסדרותם בגדוד, — והנה הפשלון של הגדוד גרם אחר כך

למצב הקשה שנתהווה ב„החלוץ“ הרוסי. ועתה זה אסון: המפעל נפל ומפלה זו מורגשת בכמה פינות. היה פרוצס של רקבון, של התפוררות, וזה השפיע בהרבה מקומות. והאם לא יתכן, כי גם קיבוץ עין־חרוד או קיבוץ „השומר הצעיר“ ימצאו לפעמים במצב קשה, וזה ישפיע לרע על התנועות הקשורות בהם. תנועתנו כוללה מובטחה באחריות, אבל לא פן מפעל זה או אחר.

ככה צריכה לעמוד גם שאלת התרבות. היו תקופות שלמות שעמדו תחת ההשפעה של ספרות מחנכת. יכול להיות כי תקופה זו עברה, ואנו חיים בתקופה שהחינוך הטכני, השימושי, הוא אולי חשוב יותר. ועל פן יכול להיות, כי בדורנו אין להעמיד דרישות של התעמקות מקיפה בספרות, כאשר בדור אחד קודם לכן, אולם אין ספק כי נחוץ לנו זיון ספרותי חשוב, כדי שתנועתנו תהיה איתנה. המלחמה התרבותית נגדנו קשה. העולם הגדול מושך — ועל פן עומדת בחריפות השאלה, איך להכין את הדור הצעיר שיוכל לעמוד על רגליו הכן.

אין אני חושב, כי התרבות העברית מתחילה אִתנו, ואפילו לא דור אחד לפנינו. בסך־הכל הננו ענף צעיר על עץ התרבות העברית, המבטיח אמנם ועתיד להתפתח ולשאת פירות, אולם הוא תלוי עוד במצבו של העץ כולו.

ואף זאת. לא מצאתי בגולה את היחס הנכון לעתון ולספר העברי שאנו פועלי ארץ־ישראל מוצאים בארץ. בלי זה עלולה התנועה הצעירה בגולה ליהפך לאפרט עם תרפובת של סקאוטינג או אידיאולוגיה קיבוצית. יש לי הרושם, כי הקיבוץ היהודי בפולין היה לעץ יבש ללא פרי. ארץ־ישראל הקטנה מלאה יצירה תרבותית וספרותית. בפולין — חורב, יובש. הייתי רוצה לעזור את השאלה שעליה צריך לחשוב „החלוץ“, וביחוד צריכה לחשוב עליה תנועת הנוער: בית־הספר העברי. הגיע הזמן להרים בכוחות עצמיים את דגל התרבות העברית הנשמט מידי נושאינו. אם „החלוץ“ ותנועת הנוער יחשבו ויקבלו על עצמם תפקיד זה — מובטחני, כי יפתחו לפנייהם מעינות חדשים ומבריאיים.

בענין איחוד תנועת הנוער בגולה. שמעתי את דברי המתייבים והשוללים. הויכוח הזה איננו עיקרי. שאלת האיחוד באופן כללי היא

היסטורית, החזרת מפעם לפעם, ואמנם, הרבה דברים והוכחות בעד וכנגד שנשמעו כאן — נשמעו גם לפני תשע שנים, בימי תנועת האיחוד בארץ. יש חשיבות מוסרית להצגת השאלה, בין פשיש תוצאות למגמת האיחוד ובין פשאינגן. ותמיד צריך לסלק הצדה את החשדים המלוים — על אינטרסים ופניות. קשה לבטלם. אך אומר אני: אם זה תשע שנים עומדת על סדר־היום של חיינו שאלת האיחוד ואינה יורדת מעל הפרק — האם זהו ענין של קפריזה או שיש כאן רק רצון של בליעה? או שמא הוא הרצון לאיחוד הפוחות — חוק ואימפרטיב מוצק? ולא אדבר על התועלת שבאיחוד, לא אתנכח על הדעה האומרת, כי רב־הגוניות מעשירה. אילו ראיתי לפני תנועת־נוער המורכבת מחלקים שונים, המביאים את חבריהם ארצה־ישראל לתפקיד הפללי — לא הייתי מתנגד לאומרים: „צריך לתת לפוחות השונים להתבלט“. אך לא פן המצב בתנועת הנוער. הנה שמענו את המכתב מרוסיה. שם מתבטא הרעיון, ש„החלוץ“ צריך להשפיע על הסתדרות העובדים: עליו להמשיך את קיומו בארץ בצורה מאורגנת. הדרישה, אמנם, ברורה היא: מתוך כך שחברי „החלוץ“ ברוסיה אינם לא „הפועל הצעיר“ ולא „אחדות־העבודה“, כי הנם בלתי־מפלגתיים, על פן נחוץ להם גרעין עצמי בארץ־ישראל.

והוא הדין לגבי תנועת הנוער. כל גוף חדש שנוצר עומד בניגוד לגופים הקיימים סביבו ודורש ספציפיקציה. פעין זה היה גם עם יצירת „גדוד העבודה“. „גדוד העבודה“ בראשיתו היה פשוט ואלמנטרי: מטרתו — עבודה חלוצית, עצמיות. לפניו אמרנו: יש דעה, השקפה — ומסביב זה נוצר ארגון, פוח, שלטון, אך עכשיו יש ההיפך מזה: תחילה נוצר גוף — ובשמו ולמענו יוצרים את הדעה הפוליטית, מבקשים את הדרך לשליטה וכזו. אם גוף בעל אורגניזציה עצמית, בעל השקפה פוליטית עצמית, יקום ויאמר: אינני מפלגה — לא יצדק. ולו היתה קמה עתה בתוכנו עוד מפלגה פוליטית אחת עם דעות מיוחדות (ואם פי קשה למצוא עתה הגדרה חדשה, לאחר שיש לנו הפלגה מיותרת) היינו צריכים להשלים עם זאת ולקיים את העובדה. אולם מה ששמעתי מפי דברי תנועת הנוער — היו רק ניואנסים, גוני־גונים, שאינם מספיקים כדי יצירת מפלגה חדשה. אינני שולל התפתחות. כל גוף ציבורי היה פעם צעיר. אם התאחד גוף ידוע עם אחר למפלגה פוליטית או שנפרד

והתפתח לעצמו — מוטב, אך איש מאתנו לא יגיד על הגדוד, כי הוא התפתח. היו קפיצות, זיגזגים ולא יותר. לו היה בגדוד יסוד של התכחות לאומית מתחילתו — היינו מבינים. אך מתחילתו לא חסר היה המומנט הלאומי בגדוד, ואדרבא — על זאת הושתת. אבל מתוך שיצא לאויר העולם לחפש לעצמו עמדה פוליטית מיוחדת — נכשל, כי הננו פעת עדים, שגם מפלגות קיימות יש שהן מתחכמות מאד, כדי למצוא לעצמן עמדות מיוחדות בעינינו קונקרטיים, ויכול להיות, כי לגדוד דוקא נודמן פעם להגן על עמדה מיוחדת, אבל האם זה יכול לשמש פלטפורמה ליצירת מפלגה חדשה עם השקפות פוליטיות מיוחדות לכל אורך הקו?

ואם נתבונן להתפתחות קיבוצי „השומר הצעיר“ בארץ, נראה שלא ההתפתחות הטבעית היא שאיפתם, אלא הרצון להוות עוד גון מיוחד; לכן יצר לו „השומר הצעיר“ את עמדתו המיוחדת. ולו היתה נובעת הפוליטיזציה של הקיבוצים מתוך חינוך מוצק — הייתי מסכים. לפני תשע שנים האמנתי באפשרות האחדות המפלגתית של כל הפועלים בארץ. אולם הפוליטיזציה בקיבוצי „השומר הצעיר“ אינה הולכת לפי הצורך בבירור השאלות הפוליטיות, אלא נובעת מתוך השתמטות ממחשבה פוליטית.

שאלת הפרצות בתנועתנו היא: אם נמצא את הדרך לחסן את התנועה מפני הכוחות הזרים. במקום זה אני רואה הרבה מן הלבדס־מנשפטיות. איש מאתנו לא יאמר שאת „הפועל הצעיר“ ו„אחדות־העבודה“ יצרו יחידים. למפלגות אלה יש כוח של התפתחות סוציאולוגית, יש בהן מלחמת השקפות, אך בתנועת הנוער מתקבלות הנחות ומתקבלים מושגים בן־לילה. אלה הטוענים עתה, כי מפלגה משעבדת — הרי אצלם קיימת מיכניזציה מחשבתית מוחלטת. ואם בארץ־ישראל נמצאת היצירה הזאת עדיין בין הפטיש והסדן, הרי כאן, בגולה, לא דנו לגמרי בשאלות אלו. ומנין החופש והעצמיות של הטוענים נגד המפלגתיות? ואם הופכים אתם את הנוער לנושא של ערכים פוליטיים — במה טובים אתם מן המפלגות? האם זוהי שיטה חינוכית?

התפתחות תנועת „השומר הצעיר“ פשהיא לעצמה היא ספונטנית, בלי מגמות מראש. נכון אמר יערי, כי „השומר הצעיר“ היא תנועת צעירים בגולה שהמפלגה שלה היא הקיבוץ הארצי בארץ. השאלה היא רק, אם יש יסוד וצורך לפתח עוד מפלגה של „השומר הצעיר“.

קיים יחס של בוז למפלגתיות. ואני מקבל את הבוז הזה. כלום זהו הבוז למפלגתיות. ש„השומר הצעיר“ מטפח ביד רחבה? כלום תנועת העבודה בארץ אינה חטיבה סוציאלית ופוליטית? ואמנם כלפי חוץ מופיעה תנועתנו כחטיבה מיוחדת. ומדוע קרה לנו ככה, שאנו מפורדים למפלגות שונות — מפני שבארץ קיימת התרוצצות מבפנים! ואם במקום לבוא ולבצר לנו עמדה אחת בארץ — אתם מכריזים מלחמה נגד המפלגות ומחנכים את חבריכם ללכת אחרי „זרם פוליטי“, הרי זו רק מלחמת מלים ותו לא. וכל זמן שהיו הניגודים המפלגתיים בין מפלגות גדולות וקשישות הרי זה, לפחות, טבעי, אך כשמתחילה תנועת הנוער לעשות זאת, אין בזה שום צדק היסטורי והתפתחותי. אין אני חושב, שאוכל להשפיע על חברים לשם איחוד תנועת הנוער. אולם אין ספק כי התחלה לכך מוכרחה לבוא, אם נרצה לחזק את תנועת הפועלים בארץ ואת תנועתנו כאן. וברור לי כי הפרוצס ההיסטורי גם כאן, כמו בארץ, מוביל לאיחוד הכוחות ולא לפירודם.

תשרי תרפ"ח.

אִי הַיָּד

עַל הַאִיחּוּד

(במועצת „אחדות־העבודה“, י"ז בחשוון תרפ"ח, תל־אביב)

האומנם זקוקים אנו, בתוך „אחדות־העבודה“, להרצאה על האיחוד? יש בה כדי להתמיה. מאז קמה „אחדות־העבודה“, זה קרוב לתשע שנים, התנפחנו לא פעם על האיחוד, נלחמנו לו, הסתערנו בשמו, אולם כל זה היה כלפי מתנגדינו. רעיון האיחוד היה קנינה הפללי של „אחדות־העבודה“. ועכשיו אפשר צפוי לנו ויכוח פנימי על האיחוד.

מתחילת ברייתנו הננו מצווים על האיחוד. לא רק שמנו בלבד מחייב לכך. הרעיון על אחדותו של המעמד היה נשמת תנועתנו, שלוש פעמים קיבלנו החלטות מפורשות על האיחוד: בוועידת פתח־תקוה פשהנחנו את היסוד ל„אחדות־העבודה“; בוועידה בחיפה — לפני שבע שנים — מיד לאחר יצירת ההסתדרות הכללית, הגדרנו בחמישה סעיפים את תפקידיה העיקריים של „אחדות־העבודה“ להבא וביניהם: „המשכת הפעולה להגשמת האיחוד המלא של פועלי ארץ־ישראל“; ולאחרונה — לפני פלוש שנים, בעצם ימי גיאות העליה, באה מועצתנו בנחלת־יהודה, זו שציינה „את הגידול המתמיד של ההסתדרות, את פיבושיה החדשים בעבודה, ביצירה המשקית, בארגון הפועל במשק הפרטי ובהטבת תנאי חייו“, והציגה שוב על סדר יומה של תנועת הפועלים את הדרישה ל„התלכדות והתגבשות מחודשת של פזח מדיני סוציאליסטי גדול בתוך הסתדרות העובדים הכללית“.

מבחינה זו יכולתי אפוא לקצר בדברי: אם לאחר כמה שנים של תביעה בלתי־פוסקת מצדנו לאיחוד בא אותו החלק של תנועת הפועלים בארץ שתמיד פנינו אליו והוא היה דוחה את תביעתנו (בין מתוך כפירה בעצם רעיון האיחוד, בין אם מחמת חוסר אָמון בנו ובכונותינו), ועכשיו הוא מושיט יד־לאיחוד — הרי אין לכאורה כל ספק בזה מה צריכה להיות־תשובתנו. אולם

אם מחוץ לנו הפירו — מבלי שיאמרו זאת בפירוש — בצדקת הרעיון העיקרי של פתח־תקוה, נמצאים, כנראה, בתוכנו חברים, הסבורים — מבלי שיאמרו זאת בפירוש — כי דרך פתח־תקוה היתה מוטעית, ולפיכך פדאי ששאלת האיחוד תובא אצלנו שוב לידי פירור מלא וגלוי, לאור הניתנו פיוס. ישמשו הדברים הבאים פתיחה לויכוח.

שמעתי מצדדי האיחוד מנמקים אותו בהקלה מהירה במצבנו הפנימי־ההסתדרותי ובמצבנו בתוך ההסתדרות הציונית. מקוים כי מיד לאחר האיחוד יקלו הרבה היחסים והעבודה בהסתדרות וישתנה מצבנו בתוך הציונות. יש גם שאינם מחשיבים כל כך את החיוב ואת התקוות הספונות באיחוד במידה שהם מתמרמרים על החזיונות השלייליים הפרוכים בפירוד הקיים, מבזים אותם ורוצים „להיפטר” מהם. אודה, אין אני מצפה מן האיחוד ל„עזרה מהירה”, ואין אני רואה בו פתרון לצרות הרגע. כמו כן איני נוטה לחייב את האיחוד אך מתוך שלילת חזיונות־הלנאי השונים, הפרוכים בפירודים פיוס. ולא משום שאני נוטה להקטין את הרגשת הקושי האנושי והבלתי־אנושי הנגרם על ידיהם בעבודתנו הציבורית, מרי האַתמוספירה הרוויה חשדות וחששות וחשבונות ופניות, בזבוז הכוחות שבקנאת מפלגותינו, שאינה מוסיפה לא חכמה ולא יצירה, אלא משום שאני סבור, ראשית — כי מבלי אמונה בחיובו הגדול של האיחוד ובעתידות הצפונות בו — אין בכוח הפרה זו בלבד של אי־נעימות ואי־מוסריות הפירוד להביא לידי איחוד, כאשר ראינו בשנים הקודמות, ושנית — כי לאחר שנים רבות של היחסים השלייליים האמורים, של הערכות אישיות וציבוריות פגומות, של התלפדות גופים ציבוריים על יסוד של סלקציה ידועה, אין לקוות כי למחרת האיחוד נינאל מפל זה. ההערכות הנוקשות של אדם לזולתו ושל חוג לזולתו, אם צודקות ואם לא, לא תעבורנה מן העולם במחיידי אחד. תידרש תקופה ידועה של עיפול האיחוד והריסת המחיצות, ותקופה זו לא תהיה כל כך קלה. אנו רוצים להיפטר מן הגיהינום, המבריה אותנו מן העבודה הציבורית, אולם ממחרת האיחוד עוד לא יפתח לנו גן־העדן. אמנם בעברנו יש לנו מבחינה זו דוגמה שעלתה יפה ביותר: יצירתה של „אחדות־העבודה”, שאיחדה אנשים מבני „מכורות” פוליטיות שונות, שהיו לשעבר עוינים זה את זה וחושדים זה בזה, הביאה לידי התלפדות מהירה וגם לידי קרבה אישית ורעות ואמון, והתלפדות אישית

זו היא שעמדה לנו ושמרה עלינו במשך כל השנים מפל מיני סכנות של נרננות וחתרנות ואפוזיציות ופרקציות. אולם אין בטחון כי מה שאירע בתוך תקופה מיוחדת במינה, מתוך התפרצות פוחות נפשיים חזקים, יחזור עלינו שוב גם בתנאים רגילים. ולפיכך, עם היותי מאמין כי האיחוד עתיד לטהר את האויר ולהבריא את היחסים, איני מאמין כי הוא עלול לישר מיד את כל ההדורים הקשים שבחיי ההסתדרות.

וגם הנטיה לתלות באיחוד תקוות גדולות לשינוי קרוב של מצבנו בציונות — נראית לי כמפוקפקת. המורד שבו דורכת התנועה הציונית אינו דבר של עראי. אנו עומדים בפני מלחמה חריפה וממושכת, שתפקידנו בה להוציא את הדגל מידי אלה המובילים את הציונות במדרון ולאבדון. ובמלחמה זו ידרש מאתנו הרבה וקרבתנו יהיו מרובים, ואל נא נשלה את נפשנו, כי עם ביצוע האיחוד נפתור ממילא את השאלה שהיא היא שאלת התקופה: חידוש התנועה החלוצית והשלטת רוחה על פני כל שטח המפעל הציוני.

הקדמתי את כל זה, כדי שלא יבואו לאחרי האיחוד ויאמרו: האיחוד הכזיב את תקוותינו.

האיחוד בשבילנו, בשביל תנועת הפועלים בארץ, אינו פרי סיטואציה ארעית, אינו חזיון-לנאי מקרי. הוא מונח בקו ההיסטורי של צמיחת התנועה. שאיפת האיחוד, במלוא התוכן המהותי ובמלוא ההיקף הארגוני, הנה שאיפת אורגנית של התנועה בארץ. יש תקופות נוחות יותר לשאיפת האיחוד ונוחות פחות, יש שהיא נראית ריאליית וקרובה ויש שהיא מתרחקת ונראית כאוטופיה, אולם כל המסתכל בתולדותיה של התנועה יבחין בקרשני זה העובר דרכה, שאינו נעלם לעולם. לא אגע עכשיו בתולדות שאיפת האיחוד מראשית ימי ההסתדרות החקלאית. אסתפק בזה שאזכיר כי מיום הינלד „אחדות-העבודה“ עברנו חמישה שלבים של איחוד: פתח-תקוה, יצירת ההסתדרות בחיפה, ומיד לאחריה, בליל הינצר ההסתדרות הפללית — הצטרפותם של „צעירי-ציון“ בארץ ל„אחדות-העבודה“, איחוד „פועלי-ציון“ — צ. ס. בוניה, ומיד לאחר זה — הצטרפותם של חברי „דרור“ לברית המאוחדת (איחוד אחרון זה, הקטן בכמותו, הכניס זרם חשוב ופעיל, המורגש פיוס בעבודתנו בארץ ובגולה). ולאחרי חמישה שלבים אלה מחכים לנו עוד

שנים: א) איחוד סוציאליסטי כללי בארץ, ב) איחוד הנוער בגולה תחת דגל התנועה המאוחדת בארץ. שני אלה, כשיבואו לידי גמר, יכריעו בשינוי מצבה ומשקלה של תנועת הפועלים בתוך הציונות המתגשמת.

מלים אחדות על האיחוד מתוך תפיסתנו הסוציאליסטית הפללית. בשעת יסוד „אחדות־העבודה” למדנו להבחין בין המושגים: פת, מפלגה, מעמד. תפיסתנו הסוציאליסטית היתה לא פיתתית ולא מפלגתית אלא מעמדית. שאפנו לארגון המעמד כולו. התקופה הקדומה של הסוציאליזם, מימי באבף והאוטופיסטים הגדולים, עד מחצית המאה ה־ט, היתה כולה פיתתית. כל מלחמת הדעות, כל נסיונות הארגון התנהלו במסגרת של פת. האינטרנציונל הראשון ומפעלו של לְסל בגרמניה היו הנסיונות הראשונים להקים תנועה, שהיא מעמדית לא להלכה בלבד, אלא גם בהיקף ארגוני. גם מרפס וגם לְסל רצו לארגן את התנועה המקצועית פחטיבה אחת, פוליטית וסוציאלית. הם ראו את הגשמת הסוציאליזם לא כענין של פת או של מפלגה אלא כענין המעמד המאורגן, אשר צרכיו החיוניים יום יום ויעודו ההיסטורי עולים בד בבד. הנסיונות הראשונים הללו, שהקדימו בהרבה את זמנם, נחלו מפות קשות. תנועת הפועלים התפוררה לחוגים ולמפלגות שונות, בשעה שלהלכה דָּגלו פולם ב„פועלי כל הארצות התאחדו”. ימי האינטרנציונל השני הם ימי הארגון הפוליטי המפלגתי, אשר הסתלק מהקיף את כל המעמד והתכוון לנהל את המוני המעמד הפלתי־מאורגנים על ידי מפלגה (המונית אמנם) מאורגנת ובעלת שיטה פוליטית ואידיאולוגית מסוימת. האינטרנציונל השלישי חזר מן המפלגה ההמונית אל הפת. לא פת של נזירים מתבודדים השואפים לשלימות מוסרית ודתית, אלא פת של שליטים, אשר כוחם בשלימות הארגון והמשמעת. פוז היתה, בעצם, תפיסתו הארגונית של הבולֶשְׁבִּיזִם הרוסי עוד כמה שנים לפני יצירת הקומאינטרן. ברוח זו מתחנכות בימינו כמה הסתדרויות, גם המצויות מחוץ לתחומי האינטרנציונל השלישי. רווחת האמונה, פי אפשר להשתלט בכוח על מעמד הפועלים, לדרבן אותו כהלכה, ובכוח הטלת מרות זו לגשם את היעודים ההיסטוריים של המעמד.

„אחדות־העבודה” שללה בעצם יסודה את התפיסה של בדלות פיתתית מן המעמד ושל השתלטות פיתתית על המעמד. המציאות הפוליטית בארץ־

ישראל עזרה לה להאמין באפשרות ובהכרחיות של אקטיביות המעמד כולו, לפיכך ביקשנו את צורת הארגון אשר תקיף את כל המעמד לכל ענפי מלחמתו ויצירתו. מתוך תפיסה זו היינו ניגשים לשאלות שעלו לפנינו. לא הגשמנו בכל, אולם גם את שאר שאיפותינו טרם ביצענו, ותפיסה זו היא שהביאתנו לידי צורת ההסתדרות הכללית המשמשת מכשיר של מידת אקטיביות גבוהה לכל מעמד הפועלים.

הסתדרותנו הכללית הנה חזיון בלתי־רגיל בתנועת הפועלים העולמית. אולם את האקטיביות החברתית המלאה של חבריה לא רכשה אף היא. רחבה המסגרת, רחב ההיקף המעשי של ההסתדרות. אבל לא ההיקף החינוכי. מידת ההתלכדות הנפשית והרעיונית שבה אינה מספיקה. וחזיון זה התנקם בנו. גדל בקרבנו ציבור גדול בלתי־מפלגתי — כבודו במקומו מונח — אשר לא הרגיש את עצמו שותף בשלימות למפעל התנועה בארץ. השתלשלות הענינים בציבור ובהסתדרות לא בלבד שאיפשרה את גידולם והתרבותם של יסודות זרים ואדישים, היא גם גרמה לפסיביותם ולהתנכרותם של אלה אשר באו לארץ כחלוצים אקטיביים, ערים ורגישים, פילדי טיפוחיו של דור הפועלים. במציאות של שתי מפלגות „שולטות“ בארץ, בחינוך ידוע, „איסטניסי“, הנפוץ בתנועת הנוער שלנו, המרגיל את הנוער לראות עצמו „מלמעלה“ למפלגות, בְּדִלּוֹת התוכן האידיאולוגי של החינוך בחוץ־לארץ, במציאות חוגים ו„שבטים“ רבים בתוך קיבוץ־גלוי־ותינו, — מה פלא אם משכה זו „הבלתי־מפלגתיות“, הנזבעת מתוך „יפה יוסי את יוסי“, הרואה את עצמה נעלה על ידי זה שהיא עומדת מן הצד, בלתי־אחראית לענינינו. ורשאית תמיד לתלות את הקולר בצוארי אחרים? את פרי הפסיביות הזאת אנו אוכלים עתה. כל עוד הפל הולך למישרים אין מרגישים בחשיבות החינוך הרעיוני וההתלכדות הארגונית. אולם כשבאים ימי־נסיון — משלמים ביוקר בעד כל פרצה. ועזיבת המערכה מצד חלקים ידועים בגדוד העבודה ובחוגי „השומר הצעיר“, התגלות הרפיון בעצם תקופת הנסיון שמתנסה הפועל בארץ, אינה אלא עונש על אשר לא ידענו לעשות את המסגרת של „אחדות־העבודה“ למסגרת כללית של תנועת הפועלים בארץ. לפני שלוש שנים, בנחלת־יהודה, הושטנו יד לאיחוד ולא רק ל„פועל הצעיר“ אלא גם ל„שומר הצעיר“ ולשאר הקיבוצים בארץ. היד נשארה מושטה באויר. מובטחני, כי אילו היינו אז

מקיימים את האיחוד היינו ניצולים מכמה מפלות ותבוסות — והיינו מצילים כמה חברים שנכשלו מחבלי יציאה ובגידה וכמה קיבוצים בלתי־מפלגתיים מהרס.

בתקופה ש„אחדות־העבודה“ נוסדה היתה חוקה עדיין הדוגמטיקה של צורות הארגון המקובלות בתנועת הפועלים ביבשת אירופה. כמה הרבו ללגלג עלינו, האוטופיסטים השונים בחלומות־שוא ואיננו יודעים מה שידעים כל תינוקות של בית רבן סוציאליסטיים. והנה באה המציאות המרה של תנועת הפועלים באירופה ולימדה הרבה. ראינו את תוצאותיהם של האידיאולוגיה הכיתתית והארגון הכיתתי. ראינו כי המיעוט הכיתתי־הפוליטי המתנשא לשלוט ולהוביל אחריו את תנועת הפועלים הולך בדרך שהלכו בה הכיתות הדתיות: מפילוג לפילוג. התפוררות בלתי־פוסקת, נידויים, חרמות ודחיות היו מנת גורלן של מפלגות־הכת שבקומאינטרן. היינו פולנו עדים לתבוסות הפוליטיות והמוסריות שבאו בעקבות תפיסה זו למעמד הפועלים פולו.

במשך השנים הללו ניתנו לנו שיעורים מאירי־עינים להערכת החזיונות של איחוד ופירוד בתנועת הפועלים, להערכת מידת כשרונה של תנועה להיות מאוחדת. הנה לפנינו התנועה בצרפת. פרוליטריון בעל עבר רבולוציוני, בעל מזג נלהב, שידע בעברו אישים גדולים ומאורעות פבריים. ותנועה זו, אשר הנטייה להתבודדות היתה גוברת בה על פני נסיונות האיחוד, עומדת לפנינו מזה שנים בכל חולשתה. ולעומתה—מפלגת הסוציאל־דמוקרטיה באוסטריה, אשר יותר מכל מפלגות הפועלים ביבשת אירופה ידעה לשמור על שלימותה ולהתקרב לטיפוס של מפלגה־מעמד; ואנו רואים מה פוחה המלחמתי והיצירתי, אפילו באותם התנאים הקשים ביותר שבהם נתונה תנועת הפועלים במדינה פאוסטריה, אשר מפלגת אורבים לה. ולעומת המפלגות באירופה, שכולן הלכו בדרך הפרוזה של הארגון המקצועי והפוליטי הולכת ה„ליבור פֿרטי“ באנגליה בדרך המיוחדת לה: ארגון פוליטי של המעמד פולו, על תאיו המקצועיים. היו ימים וכל הנסיונות ללמד את הפועל האנגלי את תורת הסוציאליזם היו לשוא, וכל סוציאליסט תורני היה מבטל את הפועל האנגלי, בגלל קונסרבטיביותו, בתכלית הביטול. אולם עכשיו עומדת לפנינו מפלגת הפועלים באנגליה, במלוא תחמשתה, כמפלגה היחידה

המקיפה את המעמד פולו והרשאית באמת לדבר בשמו, והמתפוננת יותר מאשר כל מפלגה אחרת לקחת בידיה את גורל המדינה.

חלק הגון ממפללותיהן של מפלגות הפועלים בתקופה ההיסטורית האחרונה יש לזקוף על חשבון קיום המחיצה הגדולה בין המפלגה והמעמד. בשנים האחרונות יש לציין כמה חזיונות של התגברות על תקופת הפירודים ושל מעבר מן הטיפוס מפלגה-כפת לטיפוס מפלגה-מעמד. כזה היה האיחוד שבין הסוציאלי-דמוקרטים הגרמנים הימניים עם ה"בלתי-לויים", לאחר כל הניגודים הגדולים והשבאה והמלחמה שהתנהלה ביניהם. ככה ראינו עכשיו את האיחוד בנורבגיה, איחוד המפלגה שעזבה את האינטרנציונל השלישי עם המפלגה הסוציאליסטית (שיצאה מתוך האינטרנציונל השני בהסכמתו למען האיחוד) ואת נצחון הפועלים הפללי בארץ שבא בעקבות האיחוד הזה. והמתבונן במה שנעשה בתנועת הפועלים בעולם יבין כי אין זה חזיון מקרי ובודד. הוא יאזין לבת-קול העולה והומה מתוך התנועה הקרועה והשסועה והמבקשת את איחודה.

האיחוד האפשרי כיום בארץ אינו איחוד פללי של המעמד, כי אם איחוד שתי מפלגות למפלגה אחת, אשר תשאף להקיף, ככל האפשר, את המעמד ברובו. ההויה הכלכלית בארץ מחייבת את האיחוד. ההניה האידיאולוגית של ציבור הפועלים מאפשרת את האיחוד. הפורענויות שהקיפנו מסייעות לו. ואף על פי כן רבים הקשיים על דרכו. מה הם?

א. ההרגל. יש טענות שלפני שנים היו יודעים יפה בחוגינו ללגלג עליהן, ועכשיו הן חוזרות ונשמעות בקרבנו. הטענות הללו מזכירות לי את דמעות הפלה בלכתה לחופה, על אשר הוטל עליה, "להינשא לאדם זר", בשעה ש"אמא נישאה לאבא". לפני איחודנו עם צ"ס שמענו כמה טענות נגדם מפי "פועלי-ציון". התאחדנו — והטענות נתבדו, ברוך השם. עכשיו אנו שומעים אותן טענות ממש מפי חברינו הצ"ס לשעבר כנגד "הפועל הצעיר".

ב. הערכות אישיות. לא קשה לנהוג קלות וולוזל בערך הזולת. היו ימים ש"הפועל הצעיר" היה מרבה להשתמש ביחס זה. עכשיו חזר הגלגל ואילו היה לפנינו ענין של איחוד שתי כנופיות, פי אז היתה באמת שאלת ההערכות האישיות צריכה לתפוס מקום רציני. מתוך סלקציה מתמידה בתוך גופים ציבוריים שונים עלולים להתהוות "טיפוסים" שונים. אולם אין לשכוח

פי לפנינו כאן לא שאלת איחוד של קבוצות אישיות, כמו שאין כאן שאלה של „קונצסיות“. אַל נשכח, כי התנועה היא אחת, פי מפעלנו המשקי, הסוציאלי, התרבותי — אחד הוא.

ג. „זכרונות מרים“. אצלנו נוהגים להזכיר למפלגה המתנגדת חטאים ידועים, אולם התרופה כנגדם היא לא בהתבדלות אלא באיחוד. כמה חטאים בקרבנו אינם פרי האופי הפגום של חבר המפלגה הטיפוסי אלא פרי המציאות הדומם-מפלטית והעיוותים הכרוכים בה. איני רואה בשום אופן בחבר „הפועל הצעיר“, „לא-חבר“ לי. איני חושב, פי חבר טיפוסי של מפלגה סוציאליסטית בעולם הנהו „יותר סוציאליסטי“ מאשר חבר טיפוסי של „הפועל הצעיר“. ואיני חושד את החבר הטיפוסי של „הפועל הצעיר“ בארץ באידיאולוגיה „ציונית-גרמנית“.

מקור העיכובים הנפשיים לאיחוד מונח, כמדומה, בהכרה שאנחנו „השאור שבעיסה“ וכל הרפכת „דם זר“ עלולה רק להוריד את מהותנו. אולם „אחדות-העבודה“ הרי לא צמחה מתוך אידיאולוגיה „גזעית“. אם בגן ובחממה מבקשים ליצור את הטיפוס הרצוי על ידי סלקציה, בירור אחרי בירור, הרי אנחנו לא ראינו בזה את דרך החברה ודרך היצירה של הטיפוס האנושי הרצוי בתוכנו. האמנו פי ב„רוב עם“ מרחב ליצירה ולהתהוות תנאי קיום אשר יסייעו לגידול הטיפוס האנושי הנאה. הסתגרות פנימית מפלטית זהו ההיפך מרעיונה של „אחדות-העבודה“, ואם ניאחו בה יביאנו הדבר לא רק להתכחשות למקורנו, אלא גם להתנוונות. תנועתנו בארץ, הצופה תמיד לקראת קיבוץ גלויות, תפסח מתוך הכרח פנימי על פני המחיצות המלאכותיות הללו.

אמרתי שאיני מצפה מן האיחוד „לעזרה מהירה“, אולם אני מצפה ממנו הרבה לימים הבאים. רואה אני בו התגברות פנימית והזדיינות בריאה לדרך הארופה שלנו.

במידה שהאיחוד יבוצע והפצעים הישנים יקרימו, יבוא, ראשית כל, טיהור חיינו החרתיים. ועמו — קימוץ אנרגיה, המבוזבת עכשיו לשוא, בירור ענינים יותר צודק, סידור יותר נכון של ענינינו ומפעלינו.

השתחררות מחשבונות צדדיים והפנית הלב והמוח אל החשבון הפנימי של התנועה.

שנית, שחרור המחשבה והפראה רעיונית של תנועת הפועלים שתבוא מתוך התלכדותה. בניגוד לדעה המקובלת, פי איחוד גורר טשטוש רעיוני, מקוה אני ממנו לאפשרות של בירור רציוני ושל עבודה אינטלקטואלית, שאינה נרתעת מפני „מה יאמרו“ וחותרת אל העיקר. לא יעמדו עוד אחד לעומת רעהו שני גופים מזוינים וחמושים השומרים על קניניהם ועל טעויותיהם מפני כל חשש של „התנקשות“. ותיפתח הדרך לעבודה אידיאולוגית רציונית הדרושה עכשיו כל כך לתנועתנו.

האיחוד גם יביא שינוי ניכר במצבה של תנועתנו לגבי חוץ, וקודם כל, לגבי הכוחות הקרובים לנו ביותר, — חוגי ארץ־ישראל העובדת שבגולה. יונף דגל אחד, הקורא לכולם! יחדל חזיון הפילוסוף, שאינה מובנת כלל לאדם מן החוץ, והמונעת מגישה ישרה וקרובה למפעלנו. כפילות זו כמה היא מנחילה לנו בעיני העולם גם אי־הבנה וגם קלון. גם בעיני הנוער החלוצי הקרוב לנו היא מציגה אותנו בדמות שלילית. מי שרוצה לדבר אל המונים רחבים אסור לו שיבלבל את מוחם בגננים ובכנות־גן. הוא צריך לשאוף לשלימות ולפשטות. כשם שלפועל באוסטריה ברור מהי המפלגה הסוציאליסטית ולמי היא — כך צריך שיהא ברור לכל אדם שבארץ־ישראל העובדת: מהי מפלגת הפועלים הסוציאליסטית בארץ־ישראל והיכן מקומו הוא. ואנו הצריכים לדבר אל דורות צעירים בארצות שונות ובמשך שנים רבות, ובלשונות־תרגום רבות — לנו אסור עוד הרבה יותר מאשר לאחרים לעסוק בטפל, להבליט את ההבדלים הדקים ולא את המשותף הגדול והחשוב. כל עבודתנו בגולה נתקלת במאָרת הפירוד ומטילה פגם גם בעבודה הסהורה ביותר שאנו עושים שם. ורק לאחר האיחוד יפתח לפנינו המרחב בעבודת הגולה.

כל איחוד שלנו בארץ היה בשעתו עושה שליחות גדולה בגולה. והפעם פשהוצגנו שוב, בתוקף מצב התנועה הציונית כולה, בפני עבודה מחודשת ומאומצת ובעלת היקפים חדשים בגולה — מקבל האיחוד את ערכו המיוחד. בהזדמנות זו לא אפנס לדבר בהרחבה על הנוער שלנו בגולה, על יקרת ערכו וגודל חשיבותו וגם על דלות מזונותיו התרבותיים ורוב הסכנות האורבות

לו. אסתפק אם אומר פי בחזית הציונית הקשה ביותר עומד הנוער, במערכה עם ההתבוללות הבורגנית והקריסטית ועם ההתבוללות הקומוניסטית-אידיאליסטית. ובמלחמה זו אין לו שום פוחות בציונות שבגולה להישען עליהם. וגם משענתנו אינה מנחה אותו. עוד יותר. יש לציין את החזיון המשובה, פי הנוער הבא, לכאורה, להמשיך את מפעלנו, אינו רחש אמן למי שקדם לו. הוא רגיל לראות בנו צדדים נאים, בעלי „אינטרסים“ צדדיים — ולא את באי-פוח התנועה האחת, שממנה הוא יונק ועל ברפיה הוא גדל. במצב זה אין הנוער שלנו מקבל מתנועתנו מה שהיה יכול לקבל ממנה, את המשען החזק בפני הפוחות העומדים לבלעו. מן הרגע שהאיחוד יביא אחריו את ההתלכדות הנפשית של התנועה בארץ עם הנוער בגולה — יתחדשו מקורות התנועה ותקום האפשרות לצאת במסע-פיבוש אל הגולה היהודית. מכאן גם יבוא השינוי המכריע במצבנו אנו בתנועה הציונית, ואולי גם במצבה של התנועה הציונית פולה.

ומלים אחדות על השאלות הפרוגרמטיות והמעשיות הפרוכות באיחוד. איני נוטה לדעתו של יצחק שניגר, שיש לקפוץ לזרועות האיחוד בעינים עצומות. ואיני נוטה לכך לא משום שאני חושש, שמא יהיה פאן מיקח-טעות או אונאה. חלילה. גם אילו היה האיחוד יוצא לפועל היום „מבלי פל תנאים“, אז היה אפיו של הגוף המאוחד ברור מאליו. הפוחות החברתיים אשר יהוו את המפלגה המאוחדת, הם אשר ישוו לה את דמותה. ומציאותה של תנועת הפועלים בארץ, עברה וקניניה וסגולותיה הנפשיות, אלה אינם ניתנים לטשטוש ולהעלמה. אולם סבורני שפל מה שיש לומר צריך שאמר בבהירות גמורה. ראשית, צריך להקל ככל האפשר על המפלגה המאוחדת בדרך פעולתה ולהצילה מכל מיני חיכוכים יתירים. ובמידה שמצע האיחוד ישפיל לסכם את הנקודה אליה הגיעה תנועת הפועלים בארץ ביום האיחוד — פן יוסרו מעל דרך המפלגה המאוחדת אבני-נגף רבות. שנית, האיחוד אינו רק הסכם שבין שתי קבוצות של עסקנים. האיחוד בא מתוך הניתו של ציבור גדול ופונה אל לבו של ציבור עוד יותר גדול. ובשביל הציבור שבתוך שתי המפלגות, ובשביל הציבור שמחוץ לשתי המפלגות המאזין לדבר האיחוד,

ובשביל הציבור הגדול בחוץ-לארץ המצפה לדברנו מן הארץ חשוב ביותר שהדברים יהיו ברורים, ושתימנעו כל מבוכה, כל התרוצצות מיותרת. ממצע האיחוד לא נדרוש, כמובן, „חידושים“ ועיונים אידיאולוגיים דקים שהנם עדיין בבחינת „צריך עיון“, אולם הקנינים הפוליטיים והרעיוניים של תנועת הפועלים בארץ צריכים להיות מסוכמים.

לא פחות מאשר בשטח הסוציאליסטי יש, לדעתי, צורך בהגדרות ציוניות. דוקא בשטח זה נתגלו בשנים האחרונות כמה ניגודים רציניים, אם בין שתי המפלגות, ואם בינינו ובין חוגים ידועים ב„הפועל הצעיר“. אין זאת שאלה של נוסח. התפיסה הילטשאית היא אות הזמן, ביטוי לדלדול הציונות מתוכן לאומי רציני. אין לי כל ספק כי החרב של „הפועל הצעיר“ הוא אתנו בתפיסתו הציונית. לא שמענו שמתוך האחד-העמית הגרמני או האנגלו-ספסי יבואו אנשים להיות חלוצים בארץ. „מעשי-שטות“ כאלה אפשר לעשות רק מתוך הציונות ה„פרימיטיבית“, המדינית, החיה ב„אילוזיות“ של עליה עממית ושל קיבוץ גלויות.

בשטח הסוציאליסטי נראים לי הדברים ברורים ביותר. עצם רעיון האיחוד של „הפועל הצעיר“ עם „אחדות-העבודה“ בא מתוך הכרה באידיאל הסוציאליסטי ובקשרים האורגניים של תנועתנו עם תנועת הפועלים הבינ-לאומית. האיחוד אינו בא לנתר על שום קנין שנרכש בהתפתחותו ההיסטורית של הפועל בארץ. בכניסה לאינטרנציונל הסוציאליסטי אני רואה חשיבות מעשית כפולה: ביצור האידיאולוגיה הסוציאליסטית מפני האילוזיות הקומוניסטיות המנשבות לפרקים ברחובנו, וביצור העמדה המדינית החשובה שרכשה לה ברית „פועלי-ציון“ בתוך האינטרנציונל הסוציאליסטי.

ואשר ל„מלחמת מעמדות“. רואה אני צורך להבחין כאן בין שני מושגים שונים. במידה שאינו פורמולה מכוונת להטיל על התנועה מרות של מושגים היסטוריים-פילוסופיים — הרי רשאי כל סוציאליסט „לפרוק את עולה מעל צוארו“. על כל פנים, אין אנו, השואפים לאיחוד המעמד, רשאים להתנות על השקפת-עולם פילוסופית זו או אחרת. אולם יש צורך להביע את אפיה המעמדי של תנועתנו, את תפקידו של הפועל בנושא היעוד הציוני-הסוציאליסטי. כשם שאין צורך לטשטש את האופי הלאומי

של הציִונות וחובה להימנע מפל מיני זיופים אידיאולוגיים המתמירים לתאר את הציִונות כאידיאל מעמדי, ככה חובה להביע בפירוש בפּרוגרמה של המפלגה ובכל מהותה המעשית את אפיה המעמדי בתוך הציִונות. לשאלה הקשה ביותר בענין האיחוד: הגולה. אין בנדון זה הרמוניה בין הגולה ובין הארץ, על כל פנים בין ארצות ידועות בגולה ובין הארץ. אמריקה, למשל, תפגוש את האיחוד בהבנה גמורה, ונקוה כי גם תצא בעקבותיו. האיחוד שם גמל כמו בארץ־ישראל. אולם יש ארצות בגולה שהמציאות המפלגתית רחוקה מאפשרות איחוד. וכאן השאלה. יש חברים שמתוך נאמנות יתירה לגולה יאסרו עלינו משום כך את האיחוד בארץ: הענין לא יובן „שם” ויגרום מבוכה. אני סובר אחרת. ודאי חובה עלינו לשמור על שלום מפלגות בריתנו בגולה. ולא נבוא להטיל עליהן חידושים שלא יוכלו להכיל אותם. לא נטיל עליהם בחזק־יד שום איחוד בגולה בטרם יוכשר הדור. לא נבוא לאַחד כיום את „פועלי־ציון” וה„התאחדות”. אולם לא יתכן, כי הם יטילו עלינו את הפירוד.

אפשר שלגולה יגרום האיחוד בשעה ראשונה מבוכה. אולם הוא עתיד להביא גם שם הבראה וחיוק והתפתחות. נמצא, לכשנרצה, את הצורה הראויה לתקופת־המעבר. אַל נהיה מְכַסִּימֵלִים בנדון זה, ואל נדרוש עתה את האיחוד בגולה. נתאמץ על ידי הסברה רצינית לפתור את השאלה ככה שהאיחוד יעשה במינימום של קרבנות ופורענויות בשביל חברינו בגולה. אולם אם־חברים הם לנו באמת — לא יעלה על דעתם לשים פבלים על דרך התפתחותה של תנועת הפועלים בארץ ולעכב את מהלכה ההיסטורי.

תשובה למתנכחים

יש לציין בצער, כי מחברי הקבוצה הקטנה שחתמו בשעתם על הקריאה הראשונה לאיחוד, על ההזמנה לכינוס ועידת פתח־תקוה, לא כולם השתתפו אתנו הפעם בו־יפּוּחַ. מיחס אני חשיבות יתירה להשתתפות זו, יען כי לכל אחד מאתנו יש צורך פנימי לדעת בבחירות מוחלטת אם פרק זה שאנו עומדים בו עכשיו הנהו המשך ישר של מפעל פתח־תקוה אם לא.

הנשמר או נפגם תכנון הסוציאלי של האיחוד שהיה לו ביום נתינתו לראשונה? הטהורות הכננות ורציניות כאשר היו אז? או שמא נפלה כאן בכלל איזו טעות בחשבון ועלינו לשוב מדרפנו? ואלה אשר חוללו את תנועת האיחוד הראשונה בארץ — לדבריהם יש בנדון זה משקל נפשי מיוחד, ומהם נדרשת התשובה.

טון מוזר ביצבץ ועלה מתוך נאומים אחדים. טון של „מסירת־דקלרציה“. היה רושם, כי המדבר אינו בא להוכיח לנו, לשנות את דעתנו, אינו מקוה כלל להשפיע עלינו, אלא רואה לו צורך להכריז ולהודיע: „כזוהי עמדי!“ בדברי החבר קולטון נתחבר יפה הטון הזה גם לתוכן דבריו, הראויים שיעמדו עליהם לא משום שיש להם איזה מקום בקרבנו, אלא משום שיש בהם מאותות הזמן, מסימני המזט שמסביב לנו. החבר קולטון אינו רוצה באיחוד, אף על פי שהוא מבין, לפי דבריו, כי „אחדות־העבודה“ ו„הפועל הצעיר“ צריכים להתאחד, אלא שלעצמו אינו רואה מקום באיחוד זה, בחינת „לכם ולא לז“. אולם השאלה היא — מחוץ לכל שאלת האיחוד — אם אותם המושגים שבשמם דיבר החבר קולטון יש להם מקום בתוך תנועתנו. החבר קולטון הוא, כידוע, „למעלה“ ממושגיה של „אחדות־העבודה“. אולם הוא דוגל בשם „הנאמנות ל„פועל־ציון“. ומתוך נאמנות זו, כנראה, הוא מגלה לנו כי בנין ארץ־ישראל אינה הפרובלימה המרכזית אלא אחת הפרובלימות, כי אין מקום בארץ לעליה גדולה, כי אין לקוות לרוב יהודי בארץ־ישראל, מפני שיש כאן 700.000 ערבים וכז' וכז'. יכולתי לגלות על נקלה את מקור ה„חידושים המדעיים“ הללו: עיין חוברות „צוקונפוט“ האחרונות. אולם שם חתום על הדברים הללו לא „פועל־ציון“ אלא בונדאי, המבקש להשלים בין אנטי־ציוניותו ובין חיבת־ציון המקננת בקרבו, והריהו מכריז על ה„אוטופיזם“ של הציונות שלנו, ציונות העליה וההתיישבות העממית, והוא מסכים אפילו להכניס את ארץ־ישראל תחת חסותה של האינטליגנציה הסוציאליסטית היהודית, ובלבד שנסתלק מחלומות־הציונות הגדולים, „לבלתי התנשא“ להיות ל„גפן אדרת“. אפשר שמתקרב היום שלא רק יחידים ב„בונד“ יתירו לעצמם דברי־מינות כאלה,

אלא שה"בונד" עצמו יבקש גשר אל הפוח הציוני הפועל ויכניס "קורקטיב" כזה. אולם מאימתי היתה תורה זו לנחלתם של "פועלי-ציון"? האם סירקין וברוכוב לימדו כזאת? ואילו היתה התנועה סבורה ככה, כלום היתה רשות כל-שהיא להתפלג מן ה"בונד"? כלום מותר בשביל אחת הפרובלימות לפלג במשך עשרות שנים את תנועת הפועלים היהודית לשני מחנות איבים? הלא רק מתוך חילוקי-דעות יסודיים בהערכת המציאות היהודית והמגמות ההיסטוריות הגנוזות בה, רק מתוך בקשת פתרון רדיקלי לקיום חולני זה, מתוך אמונה בגודל הענין של ארץ-ישראל ובמרפזיותו ההיסטורית אפשר היה להגיע לידי רעיון נועז — פילוס דרך מיוחדת בתנועת הפועלים היהודית, ולו גם על ידי פילוג ומלחמת-אחים, ולא לשם דובנוביוזם פרוליטרי במסוה של פועלי-ציונות.

צר היה לשמוע את הטון הדקלרטיבי במקצת בפיו של אוסטרובסקי. האם ככה צריך לדבר חבר במפנים בשאלה זו? הלא גם "אחדות-העבודה" ותנועת הפועלים כולה בארץ וגם כל אחד מאתנו עומדים כאן בפני צעד מכריע. האם לא מחובתו של כל איש מאתנו לדבר ברורות ולפרט בגלוי את כל החששות? טובה התנגדות גמורה לאיחוד מאשר "השלמה" מתוך אי-רצון. חששות הנאמרים בגלוי, גם מתוך התנגדות, עלולים להשפיע את האיחוד, אולם חששות נחנקים ונאמרים ברמיזה מקפחים את האיחוד, יוצרים אויר המסוכן לאיחוד, אויר של אי-אמון, של פסיביות. יחס כזה מצד אנשים העומדים בתוך המפעל הקיבוצי הגדול ביותר בתנועתנו — מכאיב ביותר וגם מוטעה ביותר. יחס זה אי אפשר שלא יתן אותותיו לרעה גם במפעל האיחוד גם בנושאי היחס עצמו. הרי אנו "מועדים" לאיחוד. ויודעים אנו מן הנסיון, כי כל איחוד רציני מצריך קליטה חדשה וגורר אחריו בדרך הטבע סלקציה מחודשת של הפוחות, ומי שלבו שלם עם האיחוד, מי שהולך לקראת האיחוד במלוא הרצון — סימן טוב הוא לו לכושר-קליטתו ולכוח-פעילותו בתנועה העתידה. והאם אין זו טעות חמורה מצד אלה מחברי הקיבוץ המאוחד הבוחרים לעצמם עמדת-התנכרות לאיחוד?

ידעתי, במידה ידועה פועל כאן החשש לעמדת „הפועל הצעיר” בשאלת הקיבוץ הארצי ולהשפעה שעמדה זו עלולה להשפיע בתוך הגוף המאוחד. איני נוטה למעט את ערך הניגודים הקיימים בציבור בשאלה זו ואין בכוחי לרפך אותם. אולם כבר שאלו אצלנו בדרך היתול: כיצד היה „הפועל הצעיר” נוהג אילו היה גם לו קיבוץ ארצי? במהתלה זו יש הרבה מן האמת. מפעלינו המשקיים („סולל-בונה”, הקיבוץ הארצי) נענשו הרבה על הפירוד. וה„יחס” וה„ביקורת” והשלילה לא תמיד נבעו ממקורות משקיים טהורים. האיחוד ודאי יביא אתמוספירה בריאה יותר לפעולה המשקית. והיכוח בשאלת הקיבוץ ישוחרר מן ה„נופך” המפלגתי הנטפל אליו שלא לטובתו.

לדידי, מעונינת התנועה הקיבוצית כולה, והקיבוצים הארציים לא כל שכן, באיחוד תנועת הפועלים. השאלות הפוליטיות תופסות מקום ניכר בחיי הקיבוצים הגדולים והן גורמות לקומפליקציות קשות. עדים היינו להתפוררות גוף קיבוצי חזק מתוך ניגודים פוליטיים. קבוצות העליה השניה הצליחו להתגבר במידה ידועה על הניגודים המפלגתיים, מפני שהן חשו בקרבן את האיחוד הפנימי למרות הפירוד החיצוני. הקיבוצים של התקופה האחרונה, המקיפים ציבורים גדולים הרבה יותר ושואפים לפעילות ציבורית גדולה יותר לא יצליחו להקים הני חברתי מאוחד במציאות של ניגודים פוליטיים ופילוגים מפלגתיים. ולפיכך הנם מעונינים יותר מכל האחרים בגיבוש התנועה ובאחדותה. אולם דוקא את זאת אין מבינים בכמה גופים קיבוציים, וזה כמה שנים שמחלחל אי-שם הרעיון על „מפלגות משקיות”: מפלגת הקיבוצים, מפלגת המושבים, ואחריהם יבואו שאר מפלגות של אינטרסנטים: בעלי משפחות וכו'. גודד העבודה חלם על „מפלגה קיבוצית”, ובוועידה השלישית של „אחדות-העבודה”, בחיפה, הציעו צירים מהגודד „לטהר” את המפלגה ממושבים. כולנו היינו אז נגדם. כולנו הבינונו מה גדולה הסכנה גם לשלימות מעמד הפועלים בארץ וגם לכל המפעל ההתישבותי בהתבדלות המפלגתית וההסתדרותית על יסוד של מציאות צורות משק שונות. זכות גדולה היא ל„אחדות-העבודה” שלא נגררה מעולם אחרי התפיסה הרבולוציונית-הפוזבת או המשקית הפוזבת, הגזרת פליה על צורת התישבות זו או זו ושמרה על תנועת הפועלים מהתנונות הספונה בתוך

הטנדנציות הללו. רעיון האיחוד עומד בניגוד גמור לכל קיום של מפלגות-אינטרסנסים, ולמרות החזות הקשה שנשמעה כאן סבור אני, כי האיחוד יגביר עוד יותר את שלימות המעמד, במעשה ובהפירה, עד פדי למנוע בעתיד כל סכנה מעין זו.

חלק חשוב בטענות נגד האיחוד תופסת חוץ-לארץ. ואכן, אין להקל ראש בצד זה של השאלה. אם טובות המפלגות שלנו בגולה ואם רעות — אולם לנו הן ועלינו דאגת קיומן והבראתן. יותר מדי השקענו בהן עמל ויסורים, שנרצה להוסיף עליהם. אנו יודעים את כל קשי קיומן, את מרי מלחמותיהן, וחייבים להביא את כל זה בחשבון. אולם כשמתחילים להטיף לנו „יחס“ ו„נאמנות“ לבני-בריתנו בחוץ-לארץ, כשמנסים לראות את צעדי התקדמותנו והתבצרותנו כאן כ„פגיעה“ בעניני הגולה, כשמתחילים להבדיל בין חברים ה„נאמנים“ לברית ובין אלה שאינם נאמנים, כשמתארים את „אחדות-העבודה“ כחסרת-לב וחסרת-יחס לתנועתנו בגולה, המביאה אתה חורבן ושבר — יש רצון לפקוח את עיני החברים הללו ולהסביר להם פי הם חיים בעולם של טעות. „כובשי סיביר“ היינו אנחנו לברית. „אחדות-העבודה“ היא שכבשה לתנועתנו בעולם מפלגות, ארצות, הסתדרויות ורבבות קולות. במתי מעט יצאה ברית „פועלי-ציון“ מועידת הפירוד בווינה. אודים מוצלים מאש. ומתוך הפירוד הזה התחילה הצמיחה מחדש. את פשרון הקליטה והגידול ש„אחדות-העבודה“ גילתה בארץ העבירה לגולה. הוכן האיחוד עם צ”ס, נעשתה העבודה החינוכית ב„החלוץ“ ובנוער, וככה זכתה הברית לבוא לקונגרס — הראשון אחרי האיחוד בווינה — פסיעה בת שלושים חבר. האומנם יש לזקוף זאת לזכותם של „שומרי-החומות“ שלנו, שעל פרחם הבאנו אותם לאיחוד עם צ”ס? האומנם באה השפעתנו ב„החלוץ“ ובנוער בזכותן של מפלגותינו באותן הארצות ולא בזכותה של התנועה בארץ-ישראל? לא הייתי בא לעשות חשבונות פאלה, ואיני תובע לנו כל הפרת-טובה על כך, אולם דיבורים ידועים שנשמעו פאן מכריחים אותי לומר זאת. נסו נא רגע לתאר לכם את התפתחות הברית בלי „הלחץ“ של „אחדות-העבודה“, בלי ה„מרידות“ שלנו, בלי האיחודים שעשינו

ושהטלנו על הברית — ותינכחו. פלום אין נסיוננו זה צריך ללמד גם את חברינו בברית? ונסיוננו גם מלמד אותנו מה תוצאותיו של „איחוד לאחר זמן“. באיחוד עם צ"ס איחרנו. הוא נדחה ונדחה ממועצה למועצה. ובצטיו של הפיגור הזה הפסדנו תנועה ברעננותה. והאיחוד, שבא לאחר זמן, לא נתן עוד מה שעלול היה לתת אילו בא בשעתו.

את דברי רובשוב אני מקבל כמגמה, כמשאלה. „אחדות-העבודה“ צריכה להניח את כל פובד משקלה על כף המאזנים כדי להביא גם בגולה לידי קיום מפלגה ציונית-סוציאליסטית אחת בכל ארץ וארץ. ואני מאמין שבידינו הרבה לעשות במגמה זו, אולם אם יוצע לדחות את דבר האיחוד בארץ עד שהפרוצס הזה יסתיים בכל הארצות — הרי זה לדחות לעולמי עד. אדרבא, ארץ-ישראל תתחיל ואחריה תבואנה שאר הארצות, כל אחת במידת התבגרותה לאיחוד. ברי לי, שהפרוצס לא יהיה כל כך אטי, אם רק נרצה בכך. דיברתי בהרצאתי על מניעת קרבנות וסבל ככל האפשר. בנדון זה אפשר ודאי לעשות הרבה לכשנרצה. וחשוב הדבר, שחברים כקפלנסקי ואידלסון ירצו באמת בזה. לפני שלוש שנים אימץ קפלנסקי את פשרונותיו ושכלו כדי להוכיח לנו, כי האיחוד עם צ"ס אינו צריך לבוא. על כל פנים „עוד לא עתה“, כי אין צורך „להכביד“ על מצב הברית. בקיצור, כל אותה חכמת החיים, שאברהם רייזין היטיב לתארה בסיפורו: „זאל שטיין ווי עס שטייט“. פלום לא היה מיטיב לעשות אילו היה מפנה את פשרונותיו ואת הסברתו לצד השני, כדי להקל את חבלי האיחוד, הצריך לבוא, המוכרח לבוא? וגם הפעם הנני בטוח, כי בכוחו של קפלנסקי לעשות את ענין האיחוד בארץ מוסבר ומובן למפלגותינו בגולה. הברית זקוקה לשלום פנימי ולהבנה הדדית בין המפלגות, וקפלנסקי ודאי יכול לעשות בזה הרבה. והנה החבר אידלסון מתנבא „על רוסייה“: תעשו איחוד עם „הפועל הצעיר“ והבאתם הרס על רוסייה. אולם אם בקולי תשמעו ותעשו „איחוד רחב“ — וחלפה הסכנה. הרי שרוסייה מונחת אצלו בקופסה. מכאן אני למד, שאם החבר אידלסון יחפוץ באמת ובתמים שהאיחוד עם „הפועל הצעיר“ לא יגרום נזק לרוסייה — עשה יעשה וגם יכול יוכל.

כרגיל בשאלות איחוד מתעוררת שאלת „האור־נטציה“: מעמד הפועלים או נוער. אם אנחנו, למשל, סבורים כי בעניני איחוד אנו מבינים יותר מאיזו מפלגה שלנו בחוץ-לארץ, סימן... שאין אנו מכוונים את לבנו כלפי מעמד הפועלים אלא כלפי הנוער. מתקבל רושם כאילו סוציאליזם כשר, בר „בחינה צרופה“ של 96¹, רואה את מעמד הפועלים כניגוד לנוער, וכל המרבה להתרחק מן הנוער הרי הוא מגלה בזה את נאמנותו למעמד הפועלים. ואני בתומי עדיין אני חושב כי „נוער“ הוא מושג מתנגד ל„זוקן“ ולא לתנועת הפועלים. וכי הסוציאליזם — אידיאל העתיד — פניו מופנים תמיד לדורות העתידים ולא לדורות חשודים על זוקן. מסופק אני אם שאלה זו עלולה להתעורר בתנועת פועלים לא־יהודית, אולם אצלנו, היהודים, היא קיימת זה שנים, וצפה ב־איחוד בשעת איחוד. כל מי שרוצה לשמור על הסטאטוס־קבו, כל מי שחשש לקליטת פחות ורעיונות שמתחת לקרקע המקובל, כל מי שפניו אחורנית ולא קדימה, יעיף בך: אנו — לתנועת פועלים, ואתה — לנוער. ואין כאן מקרה. יש והשם „תנועת פועלים“ אצלנו הוא מעין чин (תואר) שאדם זכה בו ולא ירפה ממנו. ואין הדבר תלוי אפילו בזה אם הנך כיום פועל ממש, אלא זכות היא הנקנית לאדם לצמיחות. וכל חדש הבא זקוק ל„סמיכות“ מאת הישן, המקובל, המוסמך. והיות שבתולדות התנועה הסוציאליסטית אצל היהודים אירע שהראשונים שקדמו היו האַסימילטורים, ואחריהם — ה„בונד“, ואחריו — „פועלי־ציון“ ושאר הגושים הציונים־סוציאליים, נשתרשה „חזקה“ מיוחדת במינה, שכל מי שהוא לאומי מחברו, מעורה במציאות היהודית יותר מחברו, בן תרבות עברית יותר מחברו — הרי הוא פחות סוציאליסטי מחברו וזקוק להכשר מקודמו. ואלה, כמובן, מסרבים לתת, ומחזיקים בכל פוחם בקרנות המזבח. תולדות התנועה הסוציאליסטית יודעת לספר הרבה קוריוזים בנדון זה. מי מאתנו לא היה „נפסל“? סירקין, שהיה בן־גיל וחבר לאבות ה„איסקרה“ וה„בונד“ ושאת השפלתו הסוציאליסטית והמוג הרבולוציוני אי אפשר היה „לבטל“, כמה השתדלו להמיתו בחידודים ובהלצות! וברוכוב. בעצם שנות יצירתו. ניתן לקלס על ידי כל מי שראה את עצמו „שמאלי“

¹ [פלומר, בחינת מטבע המכיל 96% כסף טהור]

ממנו. אולם הצמיחה החברתית אינה נרתעת מפני „חזקה“. ובאותה שעה שהאינטליגנציה היהודית הסוציאליסטית־הרשמית נתגלתה בהתאבנותה, קהותה, שטחיותה ואדיקותה — צמח נוער תוסס, אינטלקטואלי, שואל לנתיבות עולם ועם, מורד ב„מוסמכים“ ומפלס דרכים לעצמו. ונוער זה — שעתידי היה להתגלות בצורת „פועלי־ציון“ ושאר הגושים הציונים־סוציאליים — הלך וכבש את הרחוב היהודי במחשבה ובציבוריות והשמיט כמה עמדות מידי קודמיו. וכשגם על רובם של אלה הקיץ הקץ — הזקנה ברחובנו ממהרת, פידוע, לקפוץ — והשכינה נסתלקה מהם, התחילו הם רואים את עצמם כבעלי „החזקה“ ומחלקי־תעודות והתחילו פוסלים את מה שצומח אחריהם ואינו כפוף לכמישה שלהם. וככה ראינו, לעינינו, את כל אי־ההבנה לתנועת „החלוץ“, זו שפכשה לה סוף סוף גם לבות מתנגדים, וככה ראינו שחברינו ב„פועלי־ציון“ היו פוסלים עדיין את צ״ס, בשעה שפל הרבולוציונרים והסוציאליסטים שפגשו בהם (בגלות סיביר, למשל) היו מלאים תהילתם, והיו משתוממים: מאין לכם נוער כזה שאינו אצל אחרים? מה היו כל תנועותינו במשך חמישים השנים האחרונות, מימי ליברמן ובילי״ו, אם לא „תנועת נוער“? הניגוד הקיים באירופה בין תנועת נוער בורגנית וסוציאליסטית — אינו קיים אצלנו. פולנו בני הדלות היהודית, נאמני הדלות היהודית. „פועלים בני פועלים“, על תכלית הכשרות המעמדית, לא היו גם אלה התובעים כשרות זו מאחרים. ברור, הנוער שלנו במידה שהוא קושר את גורלו עם ארץ־ישראל, סופו להיות גרעין של תנועת הפועלים, לשם כך אנו פועלים בתוכו. ומאידך, כלום ההרכב האישי של תנועת הפועלים היהודית הוא כל כך יציב וקבוע מבחינה מעמדית, שאינו משתנה עם הגיל, כלום בניו של הפועל באמריקה וגם בליטה מחוברים להניח פלפלי־ת־פועלית? „למה איפוא תתראו“? מי יאמר לנו היכן הבסיס הבטוח והנאמן אשר לא יכזב לתנועת הפועלים היהודית?

אמרים לנו: אתם מנתרים על כיבוש תנועת הפועלים היהודית. איננו מנתרים, אולם אנו מספקקים אם הדרך בה הולכות מפלגותינו בגולה

עלולה להביא לידי כיבוש. אנו סוללים מסילה חדשה. לפני עשרים ושבע שנים, בקונפרנציה הראשונה של „פועלי-ציון“ (במינסק) כבר עמדה השאלה כיצד לכבוש את הפועל היהודי לציונות. והשאלה טרם נפתרה. הרפכה האישי של אגודת „פועלי-ציון“ באותם הימים היה מבחינה מעמדית לא למטה משל מפלגותינו עכשיו, אם לא למעלה מזה. אך השאלה עמדה. „פועלי-ציון“ כבר לא מצאו שדה-בור. בשתיים-שלוש שנים קדם להם ה„בונד“. וה„בונד“ הצליח מימיו הראשונים להיות ברחוב הפועלים היהודי למפלגת המעמד. לא לחינם נלחם על היותו „דער איינציגער פֿאַרשטעהער“. כמו כן הצליחה הפונדאיות בצורתה האמריקאית להקים את ה„ארבייטער רינג“ ואת האגודות המקצועיות ולהתבצר בהן. אילמלא היה ה„בונד“ מחרים את הציונות מלכתחילה, אילו נתן חופש לחברים בבירור השאלה, כי אז אפשר היה גורל התנועה כולה אחר. אני הכרתי בין „פועלי-ציון“ הראשונים אנשים שהיו חברים ל„קופות“ הפועלים הראשונות ויצאו מהן מחמת שגור שם על הציונות. באותה שעה נדונה תנועת הפועלים היהודית לקרע היסטורי, שלא ירפא עד שלא תנצח ארץ-ישראל. אז הוטל על „פועלי-ציון“ לכבוש את הפועל היהודי. כיצד כובשים? על ידי ויכוח. דיסקוסיה בלעז... וככה השתלט אמצעי זה, שסירקין היה קורא לו בשנינותו: „התאמת הפרוגרמה אל הדיסקוסיה“. צריך היה מפעם לפעם להקל את המטען כדי שהסירה תוכל להפליג במי-הברכים של ה„בירוה“ לויכוחים. התוצאות הן ברורות על פני שטח של חצי יובל שנים: הדרך זרועה חללים — דלדול, מפלות, ליקודציות, אבידות-אנשים, שמד. וככה מן הימים הראשונים ועד האחרונים. לא עמדו לה לתנועה כוחותיה האינטלקטואליים ממדרגה ראשונה: סירקין, ברוכוב, בתקופה ידועה גם זייטלובסקי, ועשרות אחרים שלא היו כמותם לשום מפלגה ברחוב היהודי, מהם שנשארו נאמנים עמנו, מהם שעזבונו. המערכה היתה תמיד כבדה, היו גם כיבושים גדולים וחשובים, ואף על פי כן לא היו יכולים להחזיק מעמד, ומפעם לפעם היינו אנוסים להתחיל מחדש. קשי הכיבוש מונח גם בזה, שבעצם לא ניתן מקום למלחמה אידיאולוגית רצינית. הכיבוש למעשה פירושו: הקמת אגודות מקצועיות לחוד, התחרות בקופת-חולים, בקואופרציה בכל שטח הפעולה. כוחו של המתחרה אינו איפוא בצדקתו הרעיונית, אלא בחריצותו הארגונית,

בצידה החמרית שיש לו וכי. פיצד תגבר במצב זה ובאמצעים אלה תנועתנו על מבצרים מבוצרים עשרות בשנים?

אנו למדים מן הנסיון הזה ואומרים: לא מסיגול רכושנו הרוחני אל צרכי הדיסקוסיה ולא מהתחרות בשדה התנועה המקצועית והבחירות יבוא הכיבוש, אלא מארץ-ישראל, ממפעלנו כאן. ולפיכך כל פעולה וכל חזיון המגבירים את פוחנו כאן סופם להביא לידי כיבוש עמדות בגולה. הרבה ממה שנכבש באמריקה במאמצי חברינו אני זוקף על חשבון המפעל הארץ-ישראלי (ומקוה שחברינו שם לא יתרעמו על זה). וברי לי, כי אילמלא היתה העליה של תרפ"ה-התרפ"ו נעכבת באמצע היה כבר הכיבוש הגדול מתקרב הרבה. ומשום שאני מאמין, למרות המשבר וההתמוטטות שבאה בעקבותיו, כי מתקרבים ימי עבודה גדולה בארץ. הריני מאמין כי הכיבוש קרוב.

מאיימים פי האיחוד יכניס מבוכה קשה במפלגתנו בפולין. אולם ספק הוא אם מניעת האיחוד תציל אותה ממבוכה. ספק הוא אם מפלגתנו בפולין מוכנה, מפאת חינוכה הפנימי, להחזיק מעמד בשעת משבר קשה בארץ, בשעת „זוטה של תנועה“. חוששני, כי לא. כמה מחלות אוכלות בגוף מפלגתנו הפולנית: ההבנה הלקויה בעניני הארץ, מורשת האנטי-קונגרסיזם, חוסר ההבנה והיחס לעברית, ההסתגלות ל„יש"א" ואותה השיטה של „ההסתגלות לדיסקוסיה“. ואם נתן למחלות הללו להתפשט יהיה גורלה של המפלגה הפולנית כגורל אלה שקדמו לה — התנונות וליקודציה. יש אפשרות גמורה לשנות את פני הדברים. תמיד ציפיתי לשה, ש„אחדות-העבודה“ תצא לגולה בעבודה תרבותית רצינית, עכשיו אני בטוח כי השעה קרובה, קרובה מאד. אולם אחסוך את דברי בנדון זה לעת אחרת. אל יִהָפְכוּ הדברים של „קשר בינינו ובין הגולה“ לפרוזה ריקה ול„נאמנות“ עֲקָרָה. צריך לבנות גשר של ממש ואז יקום הקשר, ואין דבר אם לשם הקשר האמיתי, החי, צריך לפעמים להניף חרב. יש קרע הבא למען התנועה, להצלתה. כזה היה ה„קרע“ הידוע שעשה וייצמן בקליבלנד, לאחר

¹ ראשי-תיבות: ידישע שול-ארגאניזאציע — הסתדרות תרבות אידישאית.

שהוא עצמו השליט בציונות את דה־לימה וסימון ואנשי ברנדייס „וירא פי רע“; וסבורני כי כזה יהיה הקרע אשר ישוב ויעשה וייצמן לאחר שיתגלו תוצאות הרוים האמריקאי החדש. לשוא רואה החבר רייס בעמדתנו זו מעין „בונדיזם“, רחמנא ליצלן. לא פפירה בקשרים עם שאר הארצות, אלא הבנה אחרת של מהות הקשרים. אמר אתמול רובשוב: כּאן יושבת המפקדה הראשית של התנועה. ואכן, „אחדות־העבודה“ חייבת להיות המפקדה הראשית של תנועת „פועלי־ציון“. אין כאן ענין של אַמפיציה, אין כאן ענין של זכות אישים. בתנועה שארץ־ישראל אינה בשבילה אחת הפרובלימות אלא הפרובלימה המרכזית מן ההכרח שהמפלגה הארץ־ישראלית, העומדת במערכת ההגשמה, תשמש מפקדה ראשית. ועל כל פנים אין לתאר שבהגשמת משאלותיה החיוניות תהיה זקוקה להסכמתה של מפלגה פלונית או אלמונית.

שאיפת האיחוד ב„אחדות־העבודה“ אינה פרי חולשה, לא חמרית ולא רעיונית. אדרבא, אנו הולכים לקראת האיחוד לאחר שורה של פיבוישים חשובים בארץ, בקונגרס, ב„החלוץ“, בנוער; לאחר שב„אחדות־העבודה“ גופה שוורת הרגשה של קשרים פנימיים חזקים — נוחות זו שציין אותה מ. שרתוק, בחינת: „אהבתי את מפלגתי“. לא מתוך חשבונות ולא מתוך פניות מפלגתיות הוטל עלינו האיחוד, ואל יבוא מי שהוא להקטין את ערכו המוסרי של האיחוד בטפילת האשמות מעין אלה. לא מתוך חולשה אלא מתוך גבורה. ואם יש לדבר על חולשה, הרי לא על חולשת חלקנו בתוך התנועה, אלא על חולשה של התנועה כולה. אולם בזה שהתנועה כולה שואפת להימנע מחולשה על ידי איחוד — אין כל פגם. אומרים: סאקר הוא השדכן לאיחוד. אולי יש בזה אמת במידה שיש אמת בזה שדרייפוס שידך את הרצל והציונות. ואם באמת תתגלגל זכות זו על ידי סאקר — תיחשב לו לצדקה.

אכן, אמת הדבר, האיחוד בא עלינו עכשיו לא מתוך שמחה והתלהבות. אפשר גורם לחוסר השמחה צוק־העתים, המונע מאתנו שמחה גם על מה שיש לשמוח. ואפשר שהציפיה הממושכה לאיחוד במשך תשע שנים הפיגה במקצת את השמחה והיחס. לא יפלא הדבר שלאחר „התנודות באהבה“ כל כך ממושכה פג חומה, והנישואים „לאחר זמן“ הם תמיד עגומים במקצת. האיחוד

פיגר לבוא, זה ברור. לפני שלוש שנים, בנחלת־יהודה, הייתי אני בין אלה שחפצו ב„איחוד רחב“, עם „הפועל הצעיר“ ועם הקיבוצים השונים כאחד, אולם גם אלה וגם אלה לא היו נכונים או לאיחוד, ועכשיו אני נכון „להסתפק במועט“, מפני שבינתיים עברו שלוש שנים. ודבר־מה נשתנה בעולמנו. דחיית האיחוד עלתה ביוקר לתנועת הפועלים. הגושים ה„בלתי־מפלגתיים“ מקצתם ירדו תהומות ומקצתם מתחילים לקבל פרצוף מפלגתי, בין אם הם מודים בכך בין אם אינם מודים, וכדרך כל יצורים בעלי הניה מפלגתית קשה עליהם הפרידה מגופם וההתמזגות עם תנועה רחבה יותר, וכדרך כל גופים המחפשים לעצמם צידוק הקיום הם נוטים לפתח בקרבם קוים „מיוחדים“, העלולים אך לגרום לידי בְּדִלּוֹת ופרישה. ודאי שגם עכשיו רצוי כל נסיון וכל מאמץ הבא להרחיב את היקף האיחוד. ואם יש בינינו אנשים אשר בידיהם להביא תחת פנפי האיחוד חוגים רחבים יותר — חובתם לעשות זאת. אולם כלום נדחה משום כך את הניתן להיעשות מיד? או כלום נטשטש לשם כך את תוכן האיחוד? כלום נרדוף משום כך אחרי רוחות מנשבות? אדרבא, חובתנו להכניס מפסימום של בהירות לתוך האיחוד. והאמצעי הכי־טוב להגיע לאיחוד רחב הוא לעשות את שאלת האיחוד לענין של כל ציבור הפועלים. צריך שתקום בארץ תנועת־איחוד ותקיף את הציבור, צריך שפוחות בלתי־מפלגתיים יוכנסו, יותר נכון, יכניסו את עצמם לתוך התנועה, יחפצו להשפיע עליה, צריך שכל אדם עובד בארץ, שמקומו בתוך התנועה המאוחדת, לא ירגיש עצמו שליו במצפוננו מבלי שיפתור לעצמו את שאלת האיחוד.

אין פננתי להלביש את האיחוד מחלצות ולהקטין את מידת הקשיים הפרוכים בו, אולם אחת הייתי רוצה ממנו: שיביא את הציבור לידי התעוררות. שישים קץ לדכאון הרוח. שיצילנו מן המינימליזם הציוני המשתרר עלינו. נהגים אצלנו לראות באחרים את נושאי המינימליזם הזה, ויש לפיכך זיננו שרואים באיחוד סכנה של הורדת הדגל של הציונות העממית. אולם כלום לא נראו גם בקרבנו אותות המינימליזם בקצות המחנה, כלום לא שמענו בדברי קולטון תורה זו? מדרכן של תורות כאלה שהן „פורחות“ בתקופות של שפל וריאקציה. ועכשיו, כשהנסיון הראשון של עליה עממית גדולה הוכשל, מוכיחים לנו „כמנצחים“ שאין הארץ „מסוגלת“ לעליה גדולה. פאן בא הביסוס „המדעי“, היודע למדוד היום מה יהיה פוח הקליטה מחר,

„מדע“ זה שתמצית חכמתו היא הפילוסופיה של אותו האפיקורס: „אין לי אלא מה שעיני רואות“. ואנשי המדע הללו אינם יודעים את הדבר הפשוט, כי הציונות לא התבססה מעולם על פוח הקליטה שבעין של הארץ, אלא על פוח הקליטה הגנוז שבה והטעון גילוי על ידי העם. וגילוי הפוח הזה אינו נתון לאלה הנאחזים בכל מספר ארעי ובזנים עליו את תורתם, כי אם למי שיודע לשקול ולעורר לפעולה את הפוחות האנושיים והחמריים שבאומה. מוסמכי המדע הללו מסתמכים על רופין ואינם יודעים כי רופין הוא שקבע בזמנים שונים אפשרויות שונות של עליה. אולם הוא עצמו לא נתפס למספרים שלו וידע לומר: „איני אלא קבלן, רצונכם בעליה של 10000 לשנה, של 30000 של 50000 — אסדר לכם, ובלבד שתשלמו. לעליה יש מחיר“. „קְוִי־מֵדַע“¹ זה יודע למנות ולספור את כמות הנכנסים ויוצאים, אולם מהו יודע על האפשר והניתן לעשות? איזה מומחה לסטטיסטיקה היה קובע בחשבונותיו, לפני עשר שנים, את מציאותו של „נשר“? ומה יודעים חכמי הכלכלה הללו על מה שעתיד להכניס הנמל בארץ? ומה זה מפעל החשמל, ומה זה ים המלח? ועוד אחריהם: החולה והנגב, וסיני ועבר הירדן — מי ימדוד את ערכם לעליה העממית ולעתידו של עמנו, האם אלה שבמשקפיהם „המדעיים“, פכיכול, אינם מוכשרים לראות שום דבר מבעד „המספרים“ של היום, או מגלי צפונות הארץ והעם על יסוד הפרוגנוזה העמוקה של הרצל וסירקין? לא. ב„חכמה“ זו (שהיא היא חכמתו של ה„בונד“) נלחמנו מעודנו, ובכוח מלחמתנו זו גדלנו ויצרנו. ואם, פרגיל בתנועות של הגשמה, באה שעת פורענות, שאינה תלויה לא בארץ עצמה ולא בשרשי המפעל, אל ימס לב המחנה. אדרבא, השעה היא שעת התפוננות למערכות הבאות, ולשם המערכות הללו, לשם התגברות על רוחות הרפיון, לשם הגשמת הציונות הסוציאליסטית במלוא דמותה — יבוא האיחוד.

¹ [מדע כביכול]

במערכה על זכות העבודה

יום פתח־תקוה

אֶפְנָדִים יְהוּדִים, קִצִּין בְּרִיטִי וּשְׁטֵרִים עֲרָבִים חִבְּרוּ יַחַד בְּיוֹם שְׁשִׁי בִּפְרֻדְסֵי הַמּוֹשְׁבָה בַּפְּתַח־תְּקוּהָ לְקַדֵּשׁ אוֹתָהּ שׁוֹב בְּדַם יִשְׂרָאֵל. לִפְנֵי שְׁשׁ שָׁנִים קָוְתָה אֲדַמַּת פְּתַח־תְּקוּהָ אֶת דָּם בְּנֵיה־מְגִינֵיהָ מִיַּד פְּרָאִים פּוֹרְעִים. הַשְּׁנָה, בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל לֹאֵם הַמּוֹשְׁבוֹת, רוֹתָה אֲדַמְתָּה אֶת דָּם בְּנֵיהָ וּבְנֹתֶיהָ הַחֹרְגִים, חֲלוּצֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר לֹא נַחֲלָה וְלֹא רְכוּשׁ וְלֹא זְכוּת לָהֶם בַּמּוֹשְׁבָה.

הַמְּלָה אֶפְנָדִים בָּאָה לֹא רַק לְשֵׁם סִימוֹן פְּרָצוּפִים הַחֲבֵרְתִי וְהֵלְאוּ מִי שֶׁל אֱלֹהִים אֲשֶׁר שִׁלְחוּ בְּפוֹעֲלִים הַיְהוּדִים הַדּוֹרְשִׁים עֲבוּדָה אֶת הַשְׁטֵרִים הָעֲרָבִים, כִּי אִם גַּם לְמַעַן הָאֲמַת הַהִיסְטוֹרִית, לְמַעַן גּוֹל אֶת הַחֲרָפָה מֵעַל מוֹשְׁבַת יְהוּדִית שְׁלֵמָה: עֲבָרוּ הַשָּׁנִים, שְׁקוֹמֵץ בְּעֵלֵי פְרָדְסִים עֲשִׁירִים הַסְתִּירוּ מֵאַחֲרֵיהֶם אֶת הַמּוֹשְׁבָה כּוֹלָה. הַתְּרַגְּשׁוֹתָם שֶׁל הָאוֹכְלוֹסִים בְּיוֹם שְׁשִׁי זֶה, הַבְּכִיּוֹת שֶׁבְּרַחֲוֹב בְּשַׁעַת לֵוִית הָאֲסִירִים וְהַפְּצוּעִים, הַתְּרַסּוֹת שֶׁבְּכִית־הַכְּנֶסֶת כִּלְפֵי הַנְּכַבְדִּים, הַסְתַּוּפּוֹת הַהַמוֹנִים בְּכָל יוֹם הַשַּׁבָּת בְּרַחֲוֹבוֹת, בְּשַׁעַת שְׂאִישׁ מִ„פְּנֵי“ פְּתַח־תְּקוּהָ לֹא הוֹצִיא רֹאשׁוֹ הַחוּצָה, כָּל אֱלֹהִים מוֹכִיחִים מֵהַ רַחֲוֹקָה פְּתַח־תְּקוּהָ שֶׁל עַכְשִׁיו, הַמֵּאוֹכְלֶסֶת, הַהַמוֹנִית, הַנּוֹזֵנָה בַּחֲלָקָה הַגְּדוֹל מִן הָעוֹבֵד הַיְהוּדִי, מֵהַ רַחֲוֹקָה הִיא הַפֶּעַם מֵהִיּוֹת שׁוֹתֶפֶת לְזִדּוֹנָם שֶׁל קוֹמֵץ אֶפְנָדִים. בְּרוּךְ הַשֵּׁם, חֲלָלִים מִמֶּשׁ לֹא נִפְלוּ. הֵיוּ „אֶךְ“ מוֹפְכִים וּפְצוּעִים. וְעוֹד יוֹתֵר מוֹפְכוֹת וּפְצוּעוֹת. וְכַשְׁתִּי עֲשֵׂרוֹת אֲסִירִים. מֵהַ פְּשַׁעִם שֶׁל אֱלֹהִים? עַל מֵהָ הֵם נִלְחָמוּ?

עֲסַקְנִים חֲנַפִּים וְעַתּוֹנָאִים מְכוֹרִים יִסְבִּירוּ לָנוּ, כִּי לֹא זַעַקְתָּ רַעֲב וְדַלְדוּל כּוֹחוֹת כְּאֵן, כִּי אִם דְּבַר־מָה אַחַר: „נְסִירָה“, נְסִירָתָהּ שֶׁל הַהִסְתַּדְּרוֹת, רַחֲמָנָא לִיצְלוֹן, שְׂאִינָה נּוֹתֶנֶת מְרַגּוּעַ, שֶׁהַבְּאִישָׁה אֶת שְׂמֵם הַטּוֹב שֶׁל בְּעֵלֵי הַנְּחֻלָּאוֹת הַיְהוּדִים. יְהִי כֵּן, נְסִפִים לְעִטִּי־הַרְמִיָּה. נְסִפִים לָהֶם לְמַכְתְּבֵי הַשְּׂקָר, אֲשֶׁר עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ אֶת הָרַעֲב הַמְּכַלָּה, אֶת הַדַּלְדוּל הַמְּנוּוֹן. לֹא מֵתוֹךְ

רעב וסבל וצורך אנושי בעבודה ובקיום עמדו הפועלים בשער ונתנו הפועלות את גנן למשיסה? יהא שפן, לא מתוך זה בלבד. נודה בגלוי ולא נבוש, אדרבא, גם נתברך בזה, פי דבר־מה נעלה מזה, נעלה עשרת מונים מאותם המושגים האנושיים והלאומיים של מחפשי המומים אצל הפועלים, פבש את לבות בני ישראל אלה וציוה עליהם את חבלי־גורלם ואת ששון יסוריהם, שהם נושאים באהבה ובגאון.

מהו הדבר הזה? יקרא נא במלים הפשוטות והנושנות: פכוד האומה! פי אכן, העומדים בפרץ בפתח־תקוה ונותנים את גנם למפים הם המצילים פיום את פכוד האומה בארץ תקותה. אם פל אלה הקרויים „טובי הישוב“, אם העומדים בראשי המוסדות, אשר עליהם הדאגה והאחריות לעניני הישוב, אם פל אנשי־הרוח אשר רוממות עניני האומה הנעלים על שפתותיהם — אם פל אלה יכולים לראות ולשקוט בבלע פוחות נעורינו, השרידים הנאמנים, האודים המוצלים מאש החורבן והטמיעה, בבלע הרעב והיאוש פוחות עבודה ויצירה ואמונה ומסירות־נפש; אם פל אלה החכמים והנבונים, הבוגרים והמיושבים רבי התרבות וההפרה הלאומית יכולים להשלים עם סדר ישוב זה, אשר בו עומדת התנועה פולה על סף הפליה והחורבן, משתעבדת לזרים על פת לחם¹, מוציאה את פספי התנדבות העם אל צרור נקוב פדי פפרנס את צבאותיה בקצבה מרעיבה ובבטלה מנוונת, באותה שעה שלעינינו גדל ופורח אותו המשק היהודי, אשר בעמל חמישים שנה, בנדבות ובתרומות ובחסדי אחים טופח ונושא על גפי התנועה והובא עד הלום. עד שבכוחו לשמש מקלט לידיים עובדות וביסוס לקיום של אלפים; ו„אדוני“ המשק הזה, אשר הועלו להיות אפנדים פבישראל, מתקלסים בנו ובמצוקותינו („יעלה לי חמש מאות לירות, תחרב ארץ־ישראל, ואותי לא יכריחו לעבודה עברית“) — הרי צריך סוף סוף שיקום מי שהוא אשר את השקט הזה לא דע, ואת הפחד מפני מה שיאמרו („באו אלה להשתרר בנחלותינו“) זורה הלאה, ויגלה לעיני פל את פצעי תנועתנו המתפוססת בדם ומגוללת ברפש. ואם לא על ידי גבורה

¹ הפננה להסכמה שהסכימו עסקנים להצעת הממשלה, פי תפתח מטבח־חינם

שבאלמות מנצחת? עשה הדבר תבוא הגבורה שבמסירות־נפש מנוצחת ותצילנו מפלימתנו. ואם לא ראשי המוסדות הלאומיים המסתפקים בלחישה על המפה וב„דיפלומטיה“ יהודית פנימית, יחלצו למלחמת־מצוה — יובע הכאב והמרי על ידי החלוצה והחלוץ, המביאים אתם את קיבתם הריקה ואת נפשם הכואבת.

האפנדים היהודים עשו את שלהם. הם רמזו לקצין הבריטי: הרכוש בספנה! והקצין הבריטי חש לעזרה. ואף הוא עשה את שלו: חידש את מעשיו שבימי „נור“, שבימי „זכרון־יעקב“. אכן, כשרון מיוחד יש להם לאנשי השלטון הבריטי בארץ. במשא־ומתן עם שליחי הציבור — מושלים נאורים, יודעים להראות סימני דאגה והשתתפות, לדבר באדיבות כג'נטלמנים שבידיהם הופקד גורל המדינה. אולם ברגע הדרוש מתגלים ג'נטלמנים אחרים. ואלה יודעים להפכות הפה ופצוע בחורות ישראל, ואלה יודעים „לכבוש“ את פועלי ישראל, וכמובן לא על ידי שוטרים יהודים, חלילה, אלא על ידי שוטרים ערבים הממלאים את חובתם בחריצות יתירה בהריחם ריח פוגרום.

יום־זכרון יהיה יום ששי זה. לא רק פכתם־קלון על פני המשטרה הארץ־ישראלית והאפנדים היהודים. יום־זכרון גם לפועל היהודי. לא כבוש הפועל ביום זה. ולא תבוש הנערה העברית בגבורתה ואומץ־רוחה. לא תבוש התנועה בנאמנותם ובמסירותם של חייליה הרעבים, וכשיקומו יהודים רפ־לב, הרגישים לכל חשש של מעשי־אלמות (הנעשים על ידי הפועלים, ולא למעשי־אלמות ממש הנעשים בפועלים!) ויפיתו קריה על הניירות שנקרעו בבית ועד המושבה לאחר הפוגרום, ולא יעלו, כמובן, על לב את מדוי המופכים והפצועים והאסורים — נצחק להם בפניהם: הידעו מה היה עולה להם לאלה שגרמו לפוגרום הזה, מפני חמת המון המושבה, אילמלא הגנתה ומשמעתה של מועצת פועלי פתח־תקוה?

מקנא אני בחלקכם, אחי ואחיותי הפצועים והאסורים. זכות גדולה זכיתם. אתם נלחמתם על הדבר היותר יפה והיותר קדוש לנו כאן, על זכות העבודה. זכיתם לכך, שמלחמתכם תהיה לא ביחידות ובבידודות, ובתחנוני־שוא, כאשר היינו „נלחמים“ אנחנו שקדמנו לכם, זכיתם להילחם בצוותא, בציבור. בתמיכה מוסרית של אלפי תושבים וחברים. אין אתם בודדים במערכה, כאשר היינו אנחנו לפני עשרים שנה, וכאשר הייתם אתם, המחדשים

את כיבוש העבודה לפני חמש שנים. בדיבות ובמהלומות ובמאסרים לא יוכלו לכם. ולא יפחידוכם. אין פניעה במלחמה היסטורית זו. המושבה העברית או שתתקיים על עבודה עברית או שתחדל להתקיים בעיני העם העברי.
כסליו תרפ"ח.

מעשה פתח־תקוה וערכו

(נאום באסיפה פומבית בירושלים)

לא נצא ידי חובתנו, בַּתְּנוֹתֵנוּ את דבר חברינו המופים והפצועים והנאסרים. חובתנו לדעת ברור מה קרה, מה ערך המאורע? הנחלנו מפלה או נצחון? העשינו משגה או מעשה רב? הלהמשיך או לחדול? על שאלות אלו צריכים להשיב לא רק הפועלים בפתח־תקוה, אלא ציבור הפועלים בארץ כולה.

מעשה פתח־תקוה הוא מאותם המאורעות המכריעים, שלאִרְם מתגלים מחדש בבהירות מוחלטת חזיונות חיינו והכוחות הפועלים בהם ותפקידם ההיסטורי.

שלושה גורמים היו במאורעות: הפועל העברי, הפרדסן, הממשלה. פיצד פעלו כֵּאֵן שלושת הגורמים הללו? כל אחד מהם עשה את שליחותו בנאמנות, נאמן ל„טבעו“ ולהגיונו הפנימי, וכל אחד מהם בא ללמדנו: מה מקומו ותפקידו בתנועת התישבותנו בארץ.

מה עשה הפועל בפתח־תקוה? מעשה רב, אשר כמֵהוּ לא היה עדיין בקורות „כִּיבוֹשׁ העבודה“.

בשנת תרפ"ח בעצם הדכאון הקשה השפוך על הארץ, ועל חלקים רבים, עייפים ומעונים, בתוך ציבור הפועלים, זכינו למערכה גדולה, למערכת־כבוד, שהוכיחה כי פֵּחוֹ של הפועל לא עזבו, כי כאו פֵּן עתה הוא עומד בנאמנותו, בחזיתו. השנה שנת יובל. לא רק חמישים שנה לראשית המפעל החקלאי שלנו בארץ, למפעל החלוצי הגדול של יהודי ירושלים בשעתו — יסוד פתח־תקוה. השנה היא גם חצי יובל לראשית „העליה השניה“, אשר

חידשה את תביעת העבודה העברית ואת מלחמתה הנואשת. הפועל שבא לארץ מצא את העבודה העברית עזובה ומיומתת, כמעט מחוקה מספר הישוב. חיבת־ציון, אשר פתחה במפעלים החלוציים של פתח־תקוה וגדרה מתוך שאיפה לעבודה ממש ולעליית המוני יהודים — שכחה את חלומות נעוריה. לוחמי העבודה העברית בתקופה הראשונה היו בודדים: מיכאל הלפרן, יהושע ברזלי וזאב יעבץ — הסופר התמים והחרד, שיצא בעז־רוח לתבוע את עלבון העבודה העברית מידי פקידי הפרון. ורק עם העליה השניה החל רעיון העבודה העברית להיות לכוח ציבורי. העליה השניה היא שהכריזה, פי התישבות יהודית בלי עבודה יהודית עושה פלסתר את כל ענין הציונות, מבחינה מוסרית וכלכלית כאחת.

פיצד נלחם הפועל במושבה על זכות־קיומו ועבודתו במשך עשרים וחמש השנים הללו? מה היה פוחו? מה היה נשקו במלחמה זו? העזרה לו הממשלה? ההבינה לו התנועה הציונית? ההבינו לו הקונגרסים? בודדים, חסרי־ישע, זרים ובלתי־מובנים גם לתנועה שעל ברפיה גדלנו, זרים למוסדות (ביניהם המוסד הכספי הרשמי של התנועה הציונית, אפ"ק, אשר התנכר כל ימיו, והנהו מתנכר גם פיום, לעבודה העברית), חסרי כל כוח־עזר משקי וכל כוח ציבורי רציני מסייע, ניהלנו במתי־מעט את מלחמתנו על זכות־העבודה. וכמו כל היחידים־המבשרים, ההולכים ראשונים בקרב היסטורי, נחלנו מפלות. המאמצים והפיבושים לא היו בני־קיימא. אחריהם היתה באה מפעם לפעם עזיבת המערכה. עזבו לא רק אלה שנאשו מן הארץ, או שנשארו בארץ ומצאו מקלט ומחיה מחוץ לעבודה. עזבו גם אלה אשר החליטו ברוב כוח לא להעלות יותר את חייהם על הגרדום של קיום־לא־קיום במושבה והשקיעו את כוחותיהם ב"יצירת ישוב עובד", ביצירת משק־העבודה העומד ברשותה החברתית של תנועת הפועלים.

אולם גם בשעה שתנועת הפועלים השקיעה את מיטב כוחותיה בפתרון חדש ונועז, ביצירת משק־העבודה העצמאים, ידעה כי אינה מנתרת ואינה רשאית לנתר על מקום העבודה במשק הפרטי. ועם צמיחת העליה נתחדשו המאמצים ביתר שאת. אחרי שנים של אכזבות ותבוסות וקרבות־נפש רבים של "חיילים נעלמים" התחיל שוב — למרות הפרספקטיבה הנעלמה, למרות הפוחות, המושכים" אל "הפרך" הארץ־ישראלי — זרם חדש של "פיבוש"

המושבה. מה היה פֹּחַח של זרם זה, מה היו הפֹּחַחֹת המסייעים לו? אמנם מאחריו כבר עמד ציבור פֹּעֲלִים חזק הרבה יותר מלשעבר, אמנם רעיון העבודה נתקבל „להלכה” בדעת הציבור, אמנם בקונגרסים הציוניים נתקבלו כבר כמה החלטות, שלא לסייע למפעלים המתכחשים לעבודה עברית. אבל כל זה היה רק להלכה. למעשה נשאר פּיּוּשׁ העבודה ענינם של הפּוֹבְשִׁים בלבד. לא המוסדות הציוניים, לא הפֹּחַחֹת הפֹּעֲלִים בישוב, לא גילו עזרה רצינית למפעל זה, ולבשתנו עלינו להודות כי הסתדרותנו אף היא לא הקדישה למפעל המושבה את הפֹּחַחֹת הנדרשים. בן־חורג היה הפועל החקלאי בתנועתנו. אולם חוש עמוק ובריא מאד ניהל את הפועל במושבה, הנאבק על קיומו ועל עתידו. הוא ידע כי העבודה ניתנת לו במידה זעומה וכי שכר־העבודה אינו מספיק גם להחזקת הגוף במידה הדרושה לשם עבודה מפרכת זו. הוא ידע כי קיום אנושי מינימלי אינו ניתן לו במושבה, הוא ידע כי התחרות של בְּדוּי חוֹרֵן, של באר־שבע, ואולי גם של מצרים — צפויה לו תמיד, אבל הוא גם חש, כי עם גידול מספרו במושבה יגדל גם פֹּחַח. ומתוך אמונה זו נאבקו היחידים והקיבוצים והחבורות על קיומם, ונשא בדומיה את חבלי הקיום במושבה.

ומאורעות תרפ"ח הצדיקו אמונה זו. זו הפעם הראשונה ששאלת העבודה העברית הוצגה על סדר החיים של הארץ ברוֹב־עַם. המשמרות המוכים של פועלי פתח־תקוה הנם מפעל מדיני רב־ערך, לא רק בשביל תנועת הפועלים בלבד, כי אם בשביל הציונות כולה. שאלת קיומו של העובד העברי במשק העברי — שאלה זו אשר בלי פתרון החיובי אין עליה ואין התישבות עברית ואין תקוה לציונות — הוצאה על ידיהם ממחבואיה והוצגה. חד וחרוף, לעיני הישוב, הממשלה, והובאה עד לבית־הנבחרים בלונדון. זוהי זכותן הגדולה של אותן המשמרות, אשר רבים ניבאו להן פי רעה נגד פניהן. מי שרצה לאטום את אזניו ולעצום את עיניו — לא יוכל את זאת השיגו! באיזה אמצעים? אומרים לנו: אך לא ב„כוח”! כן, הפועל במושבה עשה זאת בכוח. מה הכוח הזה? לא כוח של התקפה ושל התנפלות. אלא כוח־עקידה. הדרך שבה הולכים רבולוציונרים מתוך אימפולס חזק, בשעה שאין פוחם אתם לשנות את המצב. הנותן את עצמו לעקידה מציג את העוקד בנסיף. הוא נותן לו גם את האפשרות לא להבעיר אש בקרבן. חברינו

האסורים והמוכפים אולי לא ראו שום בטחון פי המשמרות ינחילו להם נצחון. אולם הם הלכו בדרך זו מתוך הכרח פנימי, אשר גם הפעם לא הכזיב. רואה אני את מפעל פתח־תקוה כמעשה החשוב ביותר שעשתה תנועתנו בתקופה האחרונה, מעשה הבא להאיר, להיות לנס ולדגל. גם אנשים רחוקים, צדדיים ואדישים שמעו מעתה: על מה אנו נלחמים. לא סיוע, לא לחם לרעבים, אלא הבראת הציזנות והצלתה.

מה עשו הגורמים האחרים? הגורמים השליטים במשק, ברכוש, בכוח הגופני, במשטרה? לפני הפועל יש רק ברירה אחת. לאלה הלא יש, לכאורה, כמה ברירות. אבל אם נדון לפי התנהגותם, הרי שגם להם אין, כנראה, „בחירה חפשית“. הם פעלו כאילו על פי חוקים קבועים מראש.

הממשלה, זו הדוגלת לפני העולם החיצוני במטרות נאורות, זו שמכריזה כי היא באה לארץ־ישראל במטרה של נטיעת תרבות, של הגנת הארץ, כלום לא ניתנה לה כאן ההזדמנות להופיע בנסיגה זה כממשלה נבונה הטורחת למנוע סכסוכים, העומדת לימין החלש התובע את זכותו? אך היא עשתה את ההיפך. חוששת היא, כנראה, שמא אין הפועל בארץ מחונך במידה מספיקה למלחמה פוליטית, שמא הוא נוטה יותר מדי לעבודת־שלום, וכדי לעקור מלבבו את האילוזיות של אפשרות עבודה משותפת עם הממשלה ולנטוע בו את ההכרה כי אין לפועל כל דרך אחרת מאשר דרך המלחמה בממשלה — החליטה לשלח בפועל היהודי את בא־כוחה — את השוטר הערבי ואלותיו. אם כזה הוא תפקידה של הממשלה: לעורר בקרב הפועל את הפרת הניתו המעמדית ואת רגש המרי וההתקוממות — הרי עשתה זאת הממשלה בשלימות. היא חזרה כאן על מעשה ב„נור“ אשתקד, ושוב גרמה לציבור שיתלכד מסביב למעונים ולנרדפים. וגם שיעור מדיני טוב נתנה לפועל. בנציבות הקודמת נתן לנו השלטון את הרברט סמואל מצד זה ואת רונלד סטורס מצד זה. ועכשיו חזר הענין. אתם יודעים כמה מספרים בקהל על הטובות שהנציב הזקן¹ רוחש לפועלים בארץ. הוא גם מצדיק את מלחמתם בפתח־תקוה. אבל יחד עם כל הטובות הללו נדחק הפועל היהודי מן הערירות ומן הרפכת — שלטונו של מר הולמס. — ובפקידות הארץ דואגים למעשה

¹ לורד פלומר.

לפתור את שאלת חוסר־העבודה של... האינטליגנט האנגלי. וגם בתל־אביב חוזרת אותה התמונה: מושל נאור¹ המצַר בצער מחוסרי־העבודה והיודע לדבר יפה עם מנהיגי הפועלים ולהבטיח להם כמה הבטחות; ולמעשה — שולחים לשם את מר מילר ושוטריו.

יבוא איפוא השיעור המר, המגלה את אפי השלטון בארץ בכל דו־פרצופיותו ויעקור אילוזיות־שוא, ויביא אתו לא פחד והכנעה, אלא המשכת המלחמה.

ו„הועד החקלאי“ אף הוא מילא שליחות. אין לערוב את הועד החקלאי עם מושבת פתח־תקוה. הועד החקלאי זהו יציר השנים האחרונות, ובו נתמזגו שרידי הפקידות הברזנית עם האַפְנֵדוֹת היהודית המודרנית. זהו גוף פוליטי, אשר עיניו לא רק לבצעו. הוא דואג דאגת־מחר: פן ירבה, חלילה, הפועל היהודי ויגבר כוחו. הוא רוצה מראש להבטיח את עצמו מפני סכנת בחירות כלליות במושבה, מפני סכנת מסים צודקים, חלילה. זוהי הרכושנות הערומה, אשר לא תתבושש. לא לשוא אמר מר פסקל לועדת־התיווך, כי „אינו מפחד מפני שום דבר“. ולא לשוא רבה כל כך התרעומת בחוגים הללו על דויד שמעונוביץ, אשר הוקיע בשירו את קלסתר פניהם המוסרי. זהו, אגב, הפּוֹחַ שְׁחוֹר בְּאֶרֶץ, ולא האורתודוֹפְסִיה. זהו החוג ה„תקוף“, המבקש על פי טבעו את קרבת השליטים, המסתגל לשפת השלטון, והנושא של ההתבוללות בארץ. הוא יעמוד כצד לכל דמוקרטיזציה, לכל זכות בחירה עממית, לכל חלוקת מסים צודקת. וחוג זה גם ימצא את תומכיו ומגיניו בין ציוני אנגליה ואמריקה. וְנֶעַד זה נהג גם כאן על פי ה„הכרח הפנימי“ שלו. לכאורה, מה יהלוך מהם, מן הפרדסנים היהודים שמכרו את יבולם, אילו היו הם „מסייעים“ בעצה טובה לסוחר הערבי? אפשר היה הסוחר שומע לו, אפשר לא היה שומע. והפרדסן על כל פנים לא היה מפסיד. אולם הועד החקלאי על פי „טבעו“ לא היה יכול ללכת בדרך־שלום זו. כי יותר מאשר הוא חרד לפרוטתו הוא מלא פחד מפני הפועל היהודי. וכל כך אֶפִינִי הדבר, שאת הפועל הבלתי־יהודי אינו מפחד. ולפיכך הוא לא ירתע מפני כל ובלבד... לשים קץ ל„שלטון הפועל“ במושבה. וכך הוא הלך וחייד את הענינים עד הכניסו את השוטר

¹ מר קמפבל.

הערבי למוֹשבה ועד הביאו את השלטון העצמי של המושבה העברית לידי פירוק.

וגם הציבור פולו שמסביב למאורעות נתן לנו לקח. לכאורה, יש מסביבנו יהודים לאומיים, מוסדות לאומיים, וכל אלה חוששים למעמדיותנו המעבירה אותנו על הדעה הלאומית השלמה, ואלה התעוררו עכשיו. אולם מה עגומה התעוררות זו. האומנם אין פוחם של כל אלה אלא בפה? האומנם באו פולם ללמדנו כי גם להתקדמות הציונות אין לנו לקוות מאחרים אלא מעצמנו? איני אומר זאת כדי לטפח בנו את ה„אתה בחרתנו“, אלא נסיוננו המר בארץ מיום בואנו מלמד אותנו, כי „הישוב“, כלומר, הבעל-בית הציוני, האינטליגנט הציוני מתעוררים תמיד רק „אחרי שהרעם הכה“, ואז הוא משתדל לישר הדורים ולתווך, אבל אין בלבד ההפרה הבווערת והממריצה לפעולות שיש בלב הפועל, אשר סוד קיומו הפרטי נעוץ בהגשמת הציונות.

והשאלה היא: מה להבא? יש סבורים, כי הענין נגמר: חברינו במאסר, הקטיף נמשך כמשפטו, סוחרים ערבים מגינים על „הרכוש היהודי“ מפני הפועל היהודי. „הבטחות“ לסדר פועלים יהודים ניתנות כמשפט — והכל כמנהגו נוהג. מי שהוא יראה בזה, כי הנה הענין נגמר. אולם הענין לא נגמר. את המערכה לא נעזוב באמצע. ידעו זאת פרדסני פתח-תקוה, ידע הציבור וידע הממשלה כי במלחמה זו על זכות העבודה לא נדע הכנעה. או שהשאלה תיפתר בחיוב או שהפועלים ירימו את נס המלחמה ולא ירפו. אם איננו רוצים ביציאה ו'ככליה' — כי אז עלינו לבצר את קיומנו בעבודה. ואם הפתרון החיובי לא יותן — תבואנה משמרות חדשות, ובמקום האסירים היום יבואו חברים אחרים. הענין חדל להיות ענין של פועל בודד ואפר בודד. בתוקף המאורעות, בתוקף הלחץ הציבורי, בתוקף הטמטום של אויבי הפועלים ורשעותם של השלטונות הובא הדבר לבמה ציבורית רחבה. וחובתנו היא לא להחמיץ את ההזדמנות הניתנת לנו על ידי המאורעות: עלינו לעשות את מפעל הפועל למפעל העם, לעשות את תנועתנו לחוטה-השדרה של התנועה העממית כולה, ללקט אל תחת דגל הפועל המונים גדולים, אלה שחיים סביב הפועל, שעתידם ועתיד בניהם להיות במחנה העבודה.

גִּלּוֹ אֶת הַלּוֹט

„ועדת־התיווך“ שנבחרה במסיבת עסקנים הקרובים לאֶפְרַיִם בַּמְשָׁרָד פיק"א דרשה (ביום ד' שעבר) אֶרְכָּה של שבעה—עשרה ימים למען „תינתן האפשרות לועד החקלאי להוכיח במעשים את כנות החלטותיו“. האפשרות ניתנה, הזמן עובר. הקטיף נמשך כמשפטו. בישיבת הועד הלאומי (ביום א' זה) נמסרה מודעה, „פי לבאי־כוח הועד הלאומי יש רושם, פי הפעם תושגנה תוצאות של ממש“.

ולמחרתו —

באותו המשרד של פיק"א נתכנסה שוב ישיבה של באי־כוח האֶפְרַיִם מכל מושבות יהודה ושומרון, ושם הוחלט —
לקיים את ההבטחות שניתנו לַעֲדַת־התיווך ? לחתום על זכרון הדברים שנערך בַּנְעֻדַת המשא־ומתן של הועד הלאומי ?
חלילה וחס.

שם הוחלט, פי „ענין הכנסת פועלים יהודים לקטיף היא שאלה שאינה שייכת דוקא למושבה פתח־תקוה, אלא שהיא שאלה כללית הנוגעת לכל המושבות“.

אמת וצדק. והמסקנה ההגיונית הישרה מפאן, פי „הדבר תלוי בסוחרים“ — „ואין לקבוע בו מראש מספרים ואחוזים“!

ושוב הוחלט „לפרסם גילוי־דעת לישוב העברי ולהוקיע לעיני הישוב את האשמים במאורעות הללו“. גם זוהי מצַנַת־עֶשֶׂה שהזמן גרמה. אלא מדוע בחרו להם המחליטים לשוֹךְ־הַסֵּתֶר, ואינם אומרים מיד מי הם האשמים ? הפועלים, ההסתדרות או... הסוֹפְרִים העברים וד"ר גליקסון ? האומנם יש עוד לחדש משהו בנדון זה, אחרי גילוי־הדעת המפורסם של הועד החקלאי ?

והאחרון הכביד. הוחלט: „לערוך תזכיר ולבקש ראיון מאת הנציב העליון לשם בירור המצב בכלל והמאורעות בפתח־תקוה בפרט“.

על מה ידברו „באי־כוח האֶפְרַיִם“ עם הממשלה ?

מה דורשים הפועלים מן הממשלה — ידוע : עבודה לעובד היהודי.

מה ידרוש האֶפְרַיִם מן הממשלה ? עזרת המשטרה בפתח־תקוה אינה מספיקה, כנראה. עזרה זו לא שינתה לטובה את דעת הקהל היהודי, ויש

אומרים פי אפילו בחוגים הגבוהים של הממשלה אין הדעה פדעת הקצין מר מילר. שמועה מהלכת, פי הנציב הזקן יש לו דעה משלו על הפועל היהודי, והיא שונה מדעתם של האפנדים היהודים, ובכן צריך „לעבד“ את דעת הנציב.

פיצד יבורר בתזכיר „המצב בכלל ומאורעות פתח־תקוה בפרט“ ?

בסודם של הנאספים הנכבדים לא עמדנו, עצם הידיעה במסרה לנו לא על ידי אלה, „המבאישים את ריח אפרינו החלוצים“, אלא על ידי שופרו של הועד החקלאי, על ידי „דואר היום“. אולם על מגמתו של התזכיר לנציב אפשר לעמוד מתוכן הדברים שמושל יפו מסר מפי האפרים :

„האפרים טוענים, שהפועלים היהודים אינם כלל פועלי המקום, הם הוכנסו לפתח־תקוה על ידי ההנהלה הציונית מתוך כוונתיה המיוחדות. ומדרכה של ההנהלה הציונית להושיב במקום שיש בו צורך בעשרה אנשים — מאתים איש, ואי אפשר לדרוש מהאפרים שהם ידאגו לאנשים אלה ויכלפלו אותם, מלבד זאת, פועלים אלה המאורגנים בהסתדרות עלולים להרוס ולהחריב את פתח־תקוה כשם שהם הרסו את כל שאר המפעלים בארץ, כגון „סולל־בונה“. ענף תפוחי־הזהב הוא הענף היחיד שנשאר לפליטה, והוא נושא עצמו ומתפתח ויוכל להתקיים אך ורק הודות לעבודה זולה ובלתי־מאורגנת.“

יקרא איפוא לדברים בשמם: כתב־מלשינות על הפועל העברי, על הסתדרותו ועל ההסתדרות הציונית — זהו „בירור המצב“. דרישת עבודה זולה ובלתי־מאורגנת — זוהי התשובה לדרישות הפועל והישוב.

טבת תרס"ח.

תשובה לה. ייבין

בעצם ימי פתח־תקוה — פרשת הדברים, אגב, טרם נסתיימה, אם פי מצפוננו של „הישוב“ כבר נרגע, פנראה — חרד החבר ה. ייבין חרדה גדולה: במאמרי על פתח־תקוה נגלתה לו „התנפלות“ על „אנשי־הרוח“ ויצא בשער לתבוע את עלבונם.

למען האמת חייב אני להודות, פי לא את אנשי־הרוח בלבד הזכרתי בין הרואים ושוקטים בכלע הרעב והיאוש את פוחות נעורינו, אלא את מי

שהוא עוד: גם את „טובי הישוב“, גם את „העומדים בראשי המוסדות“ ואפילו את כל אלה החכמים והנבונים, הבוגרים והמיושבים, רבי התרבות וההכרה הלאומית היכולים להשלים עם סדר־ישוב זה. מה איפוא אעשה אם יקום מחר אחד, והוא חכם ונבון, ויראה את עצמו נפגע, ויתבע ממני את עלבון חבריו, וגם יתנני לבוזה־חכמה? והלא כבר העידו עלי חכמי „כתובים“ (המצטיינים, פידוע, בעריכתם הנקיה והדקה), כי אני „רואה צורך להכתים

בפרהסייה“ את אנשי־הרוח, „ולהקים חייץ ביניהם ובין הפועל העברי“!

אגב, שלום אש לא נמנע מהביע פומבית את צערו על אשר לא שלום אש אלא שלום שוארצבורד עשה את מעשהו. החבר ייבין, כמדומני, הציג את מעשהו של שוארצבורד לעומת כמה דורות של רבנים וגדולים בישראל, ואף אלה, כמדומה, היו „אנשי־רוח“; אולם להציג את מפעל הפועל בפתח־תקוה לעומת עמדתם של אנשי־הרוח בנדון זה — חטא הוא, כנראה, אשר לא יִנְקָה. החבר ייבין יודע, כי „התנפלותי“ על אנשי־הרוח אינה מקרית — והראיה: מכתבי אשתקד למר רבניצקי! ואני, הנתבע, נסכלתי לחשוב, כי מה שהתרחש בפתח־תקוה ושתיקתם של גדולים וטובים לפני התחולל המאורעות ובשעתם — כי כל זה מעיד במשהו על צדקת דברי באותו מכתב. עכשיו הנני רואה, כי החבר ייבין, פרבים וכן טובים, ראה אף הוא את עצמו נפגע מתשובתי ההיא — ואני לא ידעתי. אכן, „סולידריות מעמדית“ זו של „אנשי־הרוח“ נוגעת באמת עד הלב.

וכדי לגלות את כל עיוות הדין שאני נוהג במעמד־אנשי־הרוח, אין החבר ייבין טורח להזכיר לי, כי „מעמד“ כזה איננו במציאות כלל, וכי אין אנשי־הרוח ערבים זה בזה, וכי כל איש את עוֹנוֹ ואת צדקתו ישא. אדרבא, הוא טוען, כי ענין פתח־תקוה הוא „לאמיתו של דבר פאב פולנו“ (כל „אנשי־הרוח בכללם“?) והוא קורא עלי בשמות: ביאליק, ברנר, גרינברג!

ואני מעז ושואל: חרישת־פלאים משולשת זו — החזרת ונשנית מפי נושאי־פלים שונים ונעשית לשגרה חסרת־טעם — על מה היא באה ללמד? מה, למשל, בא להזכיר שמו של ביאליק במקרה זה? אכן, ביאליק הוא „חווה התנועה הלאומית“ פסמיכתו של ייבין. ודאי שעבודתו וקשיות ערפו של החלוץ בארץ יונקות ממעינות תרבותנו העברית, ובתוכה מחזונו של ביאליק, מתומתם של „בשדה“ ושל „תחזקנה“ וממרים של „דבר“ ושל „אכן חציר

העם". יתר על כן, דוקא בחוגי הפועלים יודעים להעריך — אולי יותר מאשר בחוגי המדע והספרות הרשמיים — את יקר-ערפה של העבודה הנאמנה, אשר המשורר עובד בחצבו במכרות הגנוזים של ספרותנו. ועבודה „שחורה“ זו, שאינה יודעת ליאות, יקרה וקרובה מאד מאד ללב של חלוץ, העובד בחומר ובלבנים והחש, פי עבודת-הפרך של גדול הדור מצטרפת לשפעת המאמצים החלוציים, בני-בלי-שם, שלנו בארץ, בכל ענפי היצירה, בחומר וברוח. אולם כלום אין אנו עדים לכך, כי רוחו של היוצר עשירה במקום זה ועניה במקום אחר? כלום עשוי זכרם של „שירי הזעם“ להשפיע את שתיקתו של המשורר (לאו דוקא הפיוטית, אלא האנושית) למראה כל הנעשה בנו כאן? כלום אין שתיקה זו מגבירה את רגש הבדידות של הפועל, אשר מתהום הגולה הוא בא ואת תהום הגלות הוא רואה כאן, והוא, קוראה ויורשה של הספרות העברית, החוצב מלבו את ה„אף על פי כן“, רואה ויודע כי אילי הספרות החיים, לכאורה, אתו כאן מתעלמים ממנו ומסבלותיו ואת טעם מלחמתו לא ידעו?

ולשם מה צריך היה להחריד את י. ח. ברנר מעולם-האמת? כלום אין החזיון ברנר מתייב את אנשי-הרוח? כלום באה היותו של ברנר לכפר על שאננותם ועל קהותם של כמה „חברים לעט“? אַל נא ישמש צלו של ברנר לכסות-עינים למתלבשים בתגא של „רוח“.

ולזכותו של מעמד-אנשי-הרוח מציג ה. ייבין את א. צ. גרינברג „איש החזון הלוהט, שעוד לפני שלוש שנים הזהיר על האסון המתרחש ובא, אלא שלשברנו הגדול מצא אזנים אטומות והרעה באה ונהיתה“. לא אעמיק שאלה, מה היתה העצה היעוצה שהשיאנו החבר א. צ. גרינברג כדברי ייבין, לפני ג' שנים ומצא לו אזנים אטומות, וגם לא אשאל באיזו מידה הקדימה „אזהרה“ זו מלפני ג' שנים את מלחמת פיבוש העבודה של פועלי פתח-תקוה, המתנהלת זה פחצי יובל שנים. אולם האין מן האירוניה בשימוש זה בשמו של א. צ. גרינברג לשם תביעת עלבונם של אנשי-הרוח מידי? הלא דיו הדפוס טרם נתיבשה מזו ההכרזה „כלפי תשעים ותשעה“; האומנם באה זו להעיד על קרבתו הנפשית היתירה של א. צ. גרינברג לאנשי-הרוח זולת „האחוז“ האחד?

למען הסיר לזות שפתים אודה ואתנודה, כי בשעה שנשאתי את שם

„אנשי־רוח“ על שפתי לא נתפננתי לאלה „המעורים בתנועה זו — של פועלי ארץ־ישראל — בכל חייהם“, וגם לא שאלתי את עצמי אם אלה קרויים רשמית אנשי־רוח או שאינם קרויים, אם הם משתתפים בעתון של פועלי ארץ־ישראל או שאינם משתתפים, פשם שאיני נוהג לשאול, אם יש למישהו סמיכות רשמית על שייכותו לתנועה זו, שבה מעורים חייו. ראיתי את עצמי רשאי לסמוך על טוב טעמים ועל כנות־תחושתם של כל אלה, אחים למרי ולמאמצים, כי לא יראו את עצמם נפגעים על ידי, באשר הם „מעורים בתנועה זו בכל חייהם“.

אולם למי שהוא הלא נתפננתי. ואם לא היו דברי ברורים דיים — אפשר. נתפננתי לרבים: גם לאלה המתרברים באיצטלה של „אנשי־רוח“ ותובעים בכל הזדמנות — בפה מלא או בחצי הפה — שכר וכבוד פ„אנשי־רוח ממש“; גם לאלה הרצים אחרי מרפכת הפועל בשעת חדוה ונכונים לבעוט בה ולידות בה אבנים עם נשיבת רוחות אחרות, או בהתברר להם כי תנועת הפועלים לא תמיד נכונה לשמש הדום להם; גם להמון הגדול מבין עובדי עבודה רוחנית, אינטליגנציה בלעז, הרואה את עצמה נעלה על המון־האדם סתם בגלל היותה עסוקה במלאכות נקיות וקלות ובגלל היותה מפושמת בהניות־התרבות, מבלי שתדע להבחין „בין ימינה לשמאלה“ ומבלי שתדע לשאת בחובות הגדולים אשר התרבות וההשכלה מטילות על אביריהן הנאמנים; וגם לאלה אשר בהיותם, לכאורה, „בני־ברית“ לציפור העובד, מסתפקים ב„רחישת אהדה“ וב„הפרה אידיאולוגית“ ואינם חיים בלב ונפש את חייו ואת חבלי קיומו ומלחמתו של האדם העובד.

אולם נתפננתי לא רק לבני־בלי־שם, לעדרי־ציבור. נתפננתי לשכבה הדקה והעליונה היושבת על „ספסל המזרח“ כאן. איני יודע, אם באמת כל אלה „ניהלם אֵלם על מימי מנוחות ונאות דשא דשן“, כמאמר שמעון־ביק, אולם ברור, כי במלחמה אשר העבודה העברית נלחמת פיוס על נפשה, מלחמה אשר בה ספון גורל עמנו בארצנו, נפקד מקומם.

צדק החבר ייבין. לא היתה בדברי פליטת קולמוס מקרית, אלא הפרה מרה. ונחמתי היא, כי לא תמיד בוחרת ההשגחה הלאומית לשליחותה באנשי־השם דוקא, וכי השליחות ההיסטורית של דורנו נעשית במידה מרובה על ידי בני־בלי־שם באותה המערכה האכזרית, שבה עומד הפועל בפתח־תקוה.

ואם יש בהכרזה זו פדי פגיעה בכבודם של אנשי־הרוח, פי אז אַל נא יִמְנעו מלנטוע במעשיהם הפרה אחרת בלבנו.
אגב.

החבר ייבין בחפצו להוכיח את מידת פפיית־הטובה שבי לא נמנע מהוקיע את קלוני, פי שמתי בכלי מטובי ביטוייהם של ביאליק ושל א. צ. גרינברג, ולמען לא נחסר המזג של „השלישיה” מצא, פי „משפטי בנויים במתכונת משפטיו של ברנר”. פיד בקיאותו הטובה עליו היה יכול החבר ייבין להוכיח לא רק „פי הלחישה על המכה” (שעוד ב„סנהדרין” חייבו בגללה בנטילת חלק לעולם הבא) היא... של ביאליק, אלא שגם „דבר” הוא משלו, ולא רק „חיללים רעבים” הם משל א. צ. גרינברג, אלא ודאי גם „ארץ־ישראל העובדת”; ואילו היה החבר ייבין מוסיף לבקש היה ודאי מוצא שרידי השפעה של עוד „אנשי־רוח”, של ירמיהו ושל משה רבנו, ונדאי היה גם אותם זוקף לחובתי ולזכותו של „מעמד־אנשי־הרוח”.
טבת תרפ”ח.

התחייבות אשר לא חייבה

„דעת־הקהל” נרגעה, „הישוב” שב אל מנוחתו. הממשלה פיפרה בדברי חלקות על רשעות שוטריה. „המשפט” הראה את עצמו על הגובה: הוא גם הצדיק את דרישות הפועלים וגם הרשיע את מנהיגיהם. הפל כמשפט. הוא גם לימד את הציבור להבחין בין „החוק המוסרי” ו„החוק הפורמלי” (חכמי דת ודין ?הנו!) ואחרי הניפו שבט־מוסר על אידלסון נתן לו את ההזדמנות ליהנות לילה נוסף מ„הכנסת־אורחים” של ארמון הצדק ביפו. העסקנים עשו את שלהם: לא „זעזועים”, חלילה, אלא „השפעה”. הועד הלאומי התכנס סוף סוף. בחר בַּנְעֵדָה. גדולי העסקנים ניאָתו סוף סוף להיכנס לתוכה. הועדה נסעה, ביקרה, ניהלה משא־ומתן, קיבלה „רושם”, קיבלה גם „הבטחות”. סוף סוף זכינו גם לחתימה על זכרון־הדברים.
לא לשוא איפוא חלה ורָגַשׁ הישוב כולו! לא לשוא איפוא היא ההשפעה המוסרית, דעת־הקהל! לא לחינם התחננו העסקנים המכובדים אל

הפועלים: אך בל נא תפריעו בזעזועיכם ובהתרגשותכם. אל פחו. תעזבו את „נשקם” ותינכחו — כי לא בחיל ולא בכוח! לא לשוא היו השתדלויותיהם הפרטיות של טובי העסקנים, מאמציהם של המוסדות ורצונה הטוב של הממשלה!

מלתא זוטרתא? „זכרון הדברים” נחתם!

והנה חזרה הנעדה החדשה שנשלחה מטעם הועד הלאומי לסייע לועד החקלאי בהכנסת הפועלים לעבודה, והיא מוסרת דין-וחשבון:
 „מיום התחלת המשא-ומתן לפני חודש וחצי ועד הרגע האחרון אין שום תוצאות ממשיכות.”
 „בכל הפרדסים שביקרנו מצאנו בעבודה אצל הסוחרים הערבים רק פועלים זרים.”

ובכן: זכרון הדברים נחתם, מצפונם של האנשים הטובים נרגע ושקט, והפרדסים והפרדסנים — כמנהגם!

ובכן: הפועלים „הוציאו את נשקם”, את „אלמותם” ו„כפייתם”. הם — נושאי האלמות בעולמנו „המואסים בתיווך ומשא-ומתן ידידותי”, כעדותו הנאמנה של מר איזמוזיק — המתינו הפעם (מתוך פלאיהם, מתוך פצעייהם וגם מתוך „בטלה ושעמום”) וצפו: מה תהיינה תוצאותיו המעשיות של הלקח הזה, הניתן להם מעל כל הבמות המכובדות ומפי כל העסקנים המכובדים השכם והערב.

ואכן, האם לא ניתנה כאן הזדמנות מצוינת, הזדמנות פפולה: גם לועד החקלאי בפתח-תקוה, שיזכיה במעשים פי שוא טפלו עליו איביה, וכי אם הפועלים והסתדרותם הארורה יחדלו „להפריע”, פי אז, אך אז יראה הוא מה רב רצונו להכניס עבודה עברית; וגם לעסקנים בעלי השפעה, להוכיח לפועלים התועים המאמינים ב„מלחמה” וב„זעזועים”, פי דרפם אינה אלא דרך-כסל, וכי אין טוב ואין מוביל למטרה מ„דרך ההשפעה ופשרה בשלום”, וכי לא הפועל בתרועתו ובמלחמתו יכבוש את העבודה, פי אם הם בהסברתם ובהשפעתם יכבשוה למענו.

והמופת החותך ניתן:

יום יוצאים לקטיף מאות מאות. מספרם הולך ורב. בשעת פתיבה אומרים לי, פי מספרם הגיע כבר לשמונה מאות. ומהו מספר הפועלים

היהודים אשר הוכנסו לאחר ההתחייבויות „להבטיח להתאמץ” של הועד החקלאי?

הלא פה דברי הנעדה שהלכה בשליחות הועד הלאומי:
 „לפי דברי הועד החקלאי עצמו הוכנסו או קיבלו הבטחה לקבל עבודה 7—8 פועלים יהודים.”

ובכן, זוהי התשובה שנתן הועד החקלאי. תשובה לא רק לפועל, אשר בעומק לבו הוא עוד רוצה להיאחז בשבולת זו של אמונה ברצינות העסקנים, בכשרון פעולתם והשפעתם של המוסדות הלאומיים. תשובה גם לעסקנים עצמם, תשובה להאדונים קלנריסקי ודיזונגוף, לרב אהרונסון ולמר אויסישקין. תשובה אשר אינה משתמעת לשני פנים: הצחוק והקלס! מה הבל תהבלו, עסקנים וסופרים, „יפטפט” לו „הישוב שהשתגע” פאנת גפשו, הבטחות רמיה לא נחשוך מכם אם באלה חפצתם — אולם מדרכנו לא נשנה, לנו הפרדסים ומי אדון לנו.

ההשאלה היא, מה יאמרו לתשובה זו הפעם העסקנים, המוסדות, הישוב? כיצד יקבלו יריקה חדשה זו, שבאה לאחר הזעקה ולאחר התחנונים ולאחר הציפיה הממושכה למעשים הטובים, אשר יסירו מעלינו את הכאב והכלימה?

„כיצד יקבלו”, לא בעוד עידן ועידנים, אלא היום, היום! לכל היותר

מחר.

ואם באמת חוששים עסקנינו, הרשמיים והפרטיים, היושבים על כסא רם ונישא ודנים אותנו המהלכים בשפל ומתרגשים ומזדעזעים ומזעזעים, אם באמת חוששים הם לזעזועים ולסכנות הפרוכות בהם, כי אז אל נא ידחו שוב את הפועל המתבוסס בחוסר-עבודה ובחוסר-מחיה ב„לך ושוב”, ואל נא יחתמו שוב — בפעם המאה ואחת — על תעודת-העניות, הבאה להשתמט ולהתחמק, ואשר בעיני הפועל אין לה משמעות אחרת אלא זו:

אל תשים יהבך עלינו, אין עזרתה בנו, אין עוזר ואין גואל ואין „מבטיח” עבודה ליהודים מלבדך, ואם לא נפלת כליל ברוחך, ואם לא נזאשת מתקוות לחיות חיי עבודה וקיום במולדת, כי אז לך בכוחך ובסבלותיך והושעת את עצמך. וגלות חרפה מפל הישוב פולו.

עם תקנות ה«בנסת»

עם תקנות ה"כנסת"

א

במזל מיוחד נולדה וקיימת התעמולה הציונית, שבכתב ובעל־פה: אין כמוה לכשרון־ההתפעלות ו"היציאה מן הפלים" למראה פ־רדים־של־נייר וציצים ופרחים העשויים בידים. בהפלגה רבה היא "מעמיקה" לראות בהם "סמלים" לספונות ונצורות ו"רמזים" למה שעתידי לבוא. כאילו כל התמשכות הדורות הרבים לא מצאה לה ביטוי נאה אחר, מאשר ההתמוגגות בפני תמרוני גנרלים ונאומי מיניסטרים, וכל הפיסופים העמוקים של ילדי הגיטאות להוד וליופי אין להם אחיזה אחרת אלא בניירות־צבעונין. אולם כרוב פשרון ראייתה של "העין" הציונית לגבי כל אלה, כן לקויה ראייתה והבחנתה בכל מקום שיש בו גילויי צמיחה טבעית ואמיתית. עין זו שצוותה והוטרדה לתפוס מראות קסמים של ר־קיטות מעופפות וליהנות מתפארתם של גידולי חממה מופלאים וא־כסוטיים — שוב אינה מסוגלת לקלוט חיים "פשוטים" עם נביטתם ובצבוצם וגידולם והיא־בקוחם. וככה נשארים סמויים גם מעיניו של ה"קהל" המתחנך על ידה — כמה וכמה חזיונות של גידול חשאי בארץ, מעשי גבורה שקטים, התמדה והתבצרות בשדה התרבות והמשק והחברתיות החיה, חזיונות ל"מ־ד־נ"ויים אשר בזכותם אנו מחזיקים מעמד, יתר על כן, מתקדמים אפילו בצוק העתים.

ליקוי ראייה זה שולל מאת "העולם הציוני" את האפשרות של חשבונות צדק, של סיפומי פעולה: מה שגדל בחשאי נעלם ממנו, מעלימים ממנו. ולא רק גילויי הרוח הצעיר, ה"מעמדי", לא רק יצירות העבודה, הספרות, המורה והילד בארץ — כל מה שלא כבש לו עדיין את הבימה, — אלא גם חזיונות "פלליים", מדיניים נשארים ללא הבחנה והערכה, אם אינם מלווים בציצי נייר צבעוני, המושך את העין. בראיה אשר כזאת נתחנך הקהל הציוני מימים

ימימה, ולפיכך לא נתמה על החזיון „המענין“, אשר במשך זמן קצר היינו עדים לו:

העתונות הציונית כולה, לארצותיה וללשונותיה, היתה מלאה ששון ושמחה למתן „ההכרזה השניה“, זו שפל תכנה הממשי היה... בשורת מינוי ועדה למדידת קרקעות! והעתונות הציונית, זו שהקדישה את עמודיה לכל נאום ונאום „היסטורי“ שנשמע באותה סעודה, לא ראתה אפילו צורך לשאול: מה פירושה של ועדה זו, ובמה היא תשמש לעזר ולבנין הבית הלאומי, ומי הם הפקידים שהופקדו לשם כך, אם לא אלה „שהצטיינו“ כל כך בחלוקה הבזבזנית של קרקעות בית-שאן לשיכים תקיפים, העושים אחר-כך סחר-מכר באדמה זו? ואותה עתונות ציונית קיבלה בדומיה ובקרירות גמורה את המאורע רב-המשקל בסידור חיינו האוטונומיים בארץ, את מתן „התקנות לסידורה של פנסת ישראל“.

השנאה זו, זה לעומת זה, של שני מיני „קבלת-פנים“ שניתנו בעולם הציוני לשני מאורעות, שהאחד — נישא בענן הקטורת של התעמולה ו-חלף מבלי להשאיר שריד של חיוב, והשני — איש לא הצהיל לו פנים והוא נשאר חרות על לחות חיי הישוב, השנאה זו באה לגלות לא רק את הצחוק שבדבר, אלא גם את ה„מכאיב-לב“ ש„במחזה מול מחזה“ זה. הערכה צודקת אינה ענין של חילוק „כבוד“ למאורעות, אלא של חינוך הציבור וזינוו וביצורו. וכשם שההתלהבות המנופחת והפזובת (גם בתמימותה!) לקראת מאורעות שלפוחיים מחנכת את הציבור לרעתו: מזייפת את המציאות, מסיחה את הדעת מן העיקר, מצרכים של ממש ומזכויות של ממש, שעדיין טעונים פיבוש, ככה מזיק חוסר ההערכה של מה שנכבש ונרפש; הוא מתיש את הרצון לכיבושים חדשים, מונע את הידיעה פיצד להשתמש בזכויות הממשיות שהושגו, פיצד לשמור עליהן שלא יתרוקנו, שלא יזויפו, שלא יקופחו.

בתקנות „הפנסת“ יש פגימות יסודיות, שעוד ירגישו בהן בקרב הימים ויצטרכו להילחם בכל עוז על ביטולן. עליהן עוד ידובר. אולם אם התקנות הללו לא נתקבלו עדיין בציבור מתוך קורת-רוח והרגשת-הישג, הרי זה לאו דוקא בגלל הפגימות הללו. גרמו לכך שני דברים:

א. התקנות התמהמהו הרבה בדרך. זה עשר שנים שהישוב הכריז על רצונו לקומם את האוטונומיה העברית בארץ. ההכרזה נעשתה בהתלהבות ובהסתערות. אולם היא נפגשה בקיר אטום, בכמה קירות אטומים. בחוסר הפרה מבחוצץ, בפיירוד וברפיון מִבְּפָנִים. החוקה הלכה הלוך ושוב מהכא להתם ומהתם להכא. בדרך חלו בה כמה שינויים, קיצוצים, מיעוטים (אגב גם תיקונים לטובה!). והרי היא מובאת לנו כשהתלהבותנו פגה, כשהישוב נוכח בכל הרפיון וחוסר כשרון הפעולה של הארגון הלאומי, שאיננו מוכר ומסומך מטעם הרשות. וכרגיל, תחת להסיק מכאן, פי יש הכרח לעמול בלי הפסק למען השגת האישור המשפטי הזה — לוקה הציבור באכזבה. אותה החוקה אילו היתה מתאשרת בימי האסיפה המכוננת הראשונה, ואפילו בימי אסיפת הנבחרים הראשונה, היו חשים בה „טעם” אחר לגמרי. ומכמה פורענויות היתה אולי מצילה את הישוב. אולם המחוקק הזר אינו נחפו ולא על נקלה הוא קולט את מושגינו אנו. ומשקלט הוא מלבישם מחלצות שלא לפי טעמנו.

ב. חוקת האוטונומיה העברית הלאומית מופיעה כבת „לפקודת העדות הדתיות”, ולפיכך היא עדייה בטרמינולוגיה של ימי־הבינים המאפילה על התוכן החברתי־החיוני. לבוש זה המסתיר תחת כנפיו גם שרידים של שלטון רבני, התפלגות עדתית, מסי עקיפין לצרכי דת וגם זכויות לאומיות עם מושגים משפטיים מודרניים. חוצץ בין החוקה ובין הדור.

אין פלל וכלל לזלזל בקליפה. אין להתעלם מערכה השלילי של הטרמינולוגיה הנושנה, שלא באה כאן להאציל על „כנסת ישראל” מהוד לשון העבר, אלא למעט את דמנתה ולטשטש את תכנה. אולם אל תפריע לנו הקליפה הקשה מהבחין בטיבו של העובר ומהפיר מה פגימותיו היסודיות ובאיזו מידה הוא ברה־התפתחות.

ב

כשם שיש לציין פי תקנות הכנסת טובעות בשפע של טרמינולוגיה רבנית, ככה חובה לציין פי הן מכילות גרעינים של טרמינולוגיה חדשה. לאומית־משפטית. גרעינים מעולים: ראשית, „כנסת ישראל”. זו חדלה להיות מושג מופשט, אורירי, ונעשתה לביטוי מדיני־משפטי של הישוב העברי בארץ. לא אוכלוסין יהודים בלבד, אלא גוף לאומי. „אסיפת נבחרים” אינה

מעכשיו ועידה סתם, אשר כל הרוצה בא ומכנסה, בא ומפזרה. ו"הועד הלאומי" איננו עוד פאחד הועדים הרבים שבארץ. "אסיפת הנבחרים" ו"הועד הלאומי" נעשו לטרמינים מדיניים־משפטיים. הם הנם גופים בעלי סמכות וזכויות כלפי פנים וכלפי חוץ: "אסיפת הנבחרים תשמש באות־פוח פנסת ישראל" (סעיף י"ב), "הועד הלאומי ישמש כבא־פוח פנסת ישראל בארץ ביחסה לממשלה" (סעיף י"ד). "ועד הקהילה יוציא לפועל את הוראותיו של הועד הלאומי" ו"ישמש באות־פוח מופרת כלפי השלטון המחוזי בענינים הנכנסים בגבול סמכותה של הקהילה" (סעיף כ"ד). כל אותו הביטול והזלזול שכל "תקיף" היה נוהג לגבי הקהילה, הועד הלאומי, משפט השלום — ניטל במידה מרובה. ואפשר שגם אותו הזלזול שה"שמאל" שבקרבתו היה נוהג במוסדות האוטונומיה הלאומית ובאילויות ה"בורגניות" שאנו, המסכנים, פרוכים אחריהן — אפשר שגם אותו רוחב וגודל־לבב יחלוף. וכחכמים הבוחרים תמיד לבוא "אל המוכן" יבואו גם הפעם על שכרם...

אולם החידוש העיקרי והמכריע בטרמינולוגיה של תקנות הפנסת, חידוש שיש בו מחידוש מושגים, ושהוא עתיד, בקרב הימים, לגלם את מהותו המיוחדת של ארגוננו הלאומי בארץ, המפלה אותו לטובה מכל שאר אוטונומיות יהודיות הוא צירוף־המלים: "עיריה יהודית, כפר יהודי, רובע יהודי", שפירושם: "עיריה, כפר או רובע שלא פחות משלושת רבעי תושביהם הם יהודים". בנקודה כזאת תשמש "המועצה המקומית" גם קהילה לאומית. כלומר, השלטון המוניציפלי והשלטון הלאומי מתמזגים יחד, אם לא תבוא התנגדות לכך... מבפנים.

תאים ארציים של האוטונומיה הלאומית — זהו איפוא הקו המיוחד שבחוקה, העשוי בקרב הימים להוות את חוט השדרה שלה. חיוב ב': היקפה של פנסת־ישראל. כל יהודי בוגר שישב בארץ שלושה חדשים נרשם בפנקס היהודים הבוגרים ונחשב כ"חבר לכנסת ישראל". מי שלא הוכנס לפנקס משום שכחה — מוסר מדעצה ומכניסים אותו. ומי שנדחה (לא פירש המחוקק מה היסוד לדחיה) יש לו זכות ערעור לפני ועדת הסוכנות היהודית, המופיעה כאן כבא־פוח של עם ישראל כולו. הנכנס נכנס מאליו. והיוצא? היש מקום ליציאה מתוך פנסת לאומית? אולם כאן דן אותנו המחוקק ככנסיה דתית, שאדם חפשי לבחור

בה או לעזבה, והתיר את היציאה (האומנם היה המחוקק האנגלי נוהג מידה יפה זו של מתן חופש הבחירה גם לגבי בני עמו?); מאת היוצא נדרשת אך אקטיביות מעט: „כל אדם הרוצה ששמו ימחק מהפנקס, ימסור הודעה (בין בעצמו או על ידי מורשה) לועד הלאומי” ו„הועד הלאומי יאשר את קבלת ההודעה וימחק לפי זה את שמו מן הפנקס”, „והאדם ששמו נמחק יחשב כאילו לא היה מעולם חבר לכנסת ישראל” (סעיף י"ז) ו„מהיום שבו נמחק שמו מן הפנקס יחדל ליהנות מפל זכות מן הזכויות אשר לחברי כנסת ישראל והוא לא יהא זכאי ליהנות מפל שירות מהשירותים הציבוריות שכנסת ישראל או כל קהילה תוכלנה לתת” (סעיף י"ח).

נרגנות ודאי לא תחסר. יציאה ו„איומי” יציאה. הנשק היהודי שבידי הציבור: פרישה מן הפורשים. את עצמם יוציאו מן הפלל, אך ברקמה הבריאה לא יוכלו לנגוע.

חיוב ג': סמכות של ממש. לא רק רפרזנטציה, אלא גם מסים. „אסיפת הנבחרים תאשר לועד הלאומי תקציב שנתי”, אסיפת הנבחרים יהיה פוחה יפה לדרוש מאת קהילה או למלא את ידה להטיל על חבריה מס או מסים”. והמטרות אשר לשמן יש להטיל מסים הן: „חינוך, עזר לעניים, טיפול בחולים, פרנסת יתומים” והוצאות הרבנות, הועד הלאומי והקהילה. במלים אחרות: תרבות, עזרה סוציאלית, צרכי דת וארגון לאומי — אלה הם גופי הפעולה של מוסדות הכנסת.

חיוב ד': אחדות הקהילה וחובתה לספק לחלקיה השונים את הצרכים התרבותיים. „בכל עיר או כפר לא יהיה יותר מקהילה אחת, אפס כי חלק מקהילה כזאת הפולל לא פחות מ־30 בוגרים יוכל לתבוע את סיפוק צרכיו הדתיים והתרבותיים על פי עיקריו הוא”. „ועל הקהילה לחלק אותו חלק מהכנסות הקהילה המוקדש לצרכי דת ותרבות בין הקהילה ובין כל חלק כזה מהכנסת באופן יחסי למספר חבריהם” (סעיף כ'). תקנה זו משיגה בבת אחת כמה תוצאות חשובות: היא מבטיחה את שלימותה של החטיבה הלאומית ובו בזמן היא מפירה בחופש ההגדרה העצמית, דתית ותרבותית, בתקומי היחידה הלאומית. אם החרדים שלנו, שאין דעתם נוחה מן הרבנות השלטת, אינם מתכוונים לפרוץ את גדר האחדות הלאומית־מדינית, כי אז הם יכולים למצוא בתוך סעיף זה אפשרות של ארגון דתי בתוך כנסת

ישראל. חשיבות מיוחדת לסעיף זה, שהוא מכיר במציאות של זרמים תרבותיים שונים ובזכותם לפעולה אוטונומית — הכרה אשר לא נתעפלה עדיין בכמה חוגים שבישוב.

חיוב ה': שיון כל הבוגרים בכנסת ישראל. „כל אדם, איש או אשה, אשר מלאו לו שמונה-עשרה שנה“. הקץ לויכוח על „זכות“ האשה!

ואלו פגימותיה העיקריות של החוקה:

א. העדפת תקציב הרבנות על שאר סעיפי התקציב. אין המחוקק מסתפק בזה שהוא מכניס את סיפוק צרכי הדת לתוך חוג הענינים של הקהילה הלאומית, אינו מסתפק בזה שכל חלק מחברי הקהילה רשאי לתבוע את סיפוק צרכיו הדתיים והתרבותיים באופן יחסי למספר חבריו, ושורת ההגיון נותנת שבמידה כזו — ורק במידה כזו — חייבת האוטונומיה הלאומית לפרנס גם את הרבנות. הוא מעמיד את הדאגה להחזקת משרד הרבנות בראש הדאגות התקציביות של הקהילה ושל אסיפת הנבחרים ורותם את כל המוסדות בעול זה. יוצא שתקציב הרבנות עדיף גם מתקציב החינוך, מפרנסת יתומים, מטיפול בחולים וכיוצא בזה.

ב. המסים העקיפים תופסים מקום ניכר בשיטת המסים הנופלים למעמסה דוקא על המוני העם, ומשחררים את השכבות „הגבוהות“, בעלות היכולת. ה„טכסא“ המפורסמת, שמצצה את לשד העניים והאביונים בישראל, עדיין נשארת כעמוד-התווך של שיטת-המסים, אשר בית הרבנות נשען עליה. הזיווג הזה בין דת ישראל ובין „מסים בלתי-ישרים“ (כשמם כן הם!) הוא להנתם של המוני ישראל ולא-יכבודה של דת ישראל אשר לשמה הם נגבים!

ג. חינוך החלוקה ל„שבטים“ בישראל. המחוקק אינו פוסק מדאגה להבטיח את זכויותיה של העדה הספרדית. כאילו אין לסמוך על כוחה של המציאות ה„שבטית“ ויש צורך לקבעה לנצח-נצחים בחוקה. אגב, חלוקה זו של היהדות לאשפנזים ולספרדים מפקירה למעשה את כל שאר „גזעים“ שבקרבתנו ומכריחה אותם לבקש חסות בצל אחד משני הגזעים ה„שליטים“!

ד. והקשה בכלום: פפיפות האורגנים העליונים של האוטונומיה העברית לך שות: אסיפת הנבחרים תקבע אמנם „את שיטת הגביות ואת

הסכום המפסימלי של כל מס או תשלום, שיש להטילו בצו", אלא שצו זה יקבל תוקף בהודיע הנציב העליון שהוא מאשרו, וכמו כן — „התקציב שנתקבל על ידי אסיפת הנבחרים יוגש לנציב העליון לשם אישור והוא לא יקבל תוקף עד אישורו"; ו„תקציבה של כל קהילה יוגש לאישור למושל המחוז והוא לא יקבל תוקף עד אישורו". כאן מקום התורפה של החוקה פולה. כאן הפתח לכל נרגן, לכל מהרס ומחריב אשר לא יצא מתוך הארגון הלאומי אלא יחתור תחתיו מִפְּנִימִים. כאן ההזמנה לריצה אל הרשות, ולעשות את השלטונות לפוסקים ולמכריעים בקרבנו. מכאן צפויה כל התנקשות באוטונומיה הלאומית. והשתחררות מסעיפים אלה — בעיקר למעשה — היא מצוה ראשונה של ביצור כנסת ישראל.

עשר שנים. צעדי צב. תורגמנות ופרשנות. ולבסוף — גם סעיפים לפגם. ואף על פי כן — לא לשוא היה הטורח. כמה פעמים היינו בעיני עצמנו מגוחכים ועלובים על שאנו מטפלים בארגון רופף וחסר-אונים זה. כמה פעמים שאלנו את עצמנו: למה אנו עמלים? כמה פעמים התגלגלנו אחורנית כאותה נמלה עם נטל משאה. אולם המשא לא נעזב. הוא הובא עד לתחנה. לא תחנת המטרה, אולם תחנת החיבור. הנטל לא יקל, אולם נסיגה אחורנית לא תהיה. צריך להחליף פוח, ואת הנאדות למלא יין. צריך יהיה לדאוג גם לשלימות הנאדות וגם לטיב היין. הישוב העובד יצטרך לדאוג לכך, שהיין יהיה מיקביו. עוד רבות התחנות בדרך. ובאחת התחנות הקרובות תעמיס על עצמה כנסת ישראל את דאגת החינוך והבריאות. והדרך מובילה הלאה: אל הכפר היהודי והעיריה היהודית. כמאמר אוסישקין: הקהילה תהיה לעיריה, והעיריה — קהילה. ואז תופיע המהדורה המתוקנת של תקנות כנסת ישראל.

במשטר ה«קונסולירציה»

בא-כוחו של מי ?

הגיע לידי גליון „הארץ” ובו פרטים של משפט קרקעות בבית-הדין המחוזי בחיפה.

המשפט מענין מכמה בחינות. הנדון: תשלום פיצויים בעד חלקת אדמה שהופקעה לפני כ”א שנה על ידי הממשלה התורפית. והחלקה אינה חלקת אדמה סתם, אלא שטח שעליו עומדים וקיימים בניני מסילת-הברזל בחיפה. המידיינים, ממשלת ארץ-ישראל וגברת בריטית. ולא גברת בריטית סתם, אלא מרת טמפלטון, כלומר, אלמנתו של סיר לורנס אוליפנט, אנגלי מפורסם זה (משער אני, כי הוא מפורסם הרבה יותר בין בני עמנו מאשר בעמו ובארצו), שחש איזו קרבה משונה לארץ-ישראל וגם לישראל עצמו ועסק בציונות מדינית ובהגירה יהודית שלושים וחמש שנה לפני היות הזהרת בלפור.

אולם לא אלה עוררו בי הפעם ענין מיוחד. לא הצד הרומנטי שבשם בעלה של האשה התובעת, לא הצד המשפטי שבתביעה ואף לא אותה השאלה המענינת, המתעוררת לרגל המשפט: חמישה-עשר הדונמים הללו שהתובעת מעריכה אותם עכשיו בשלושים ושנים אלף לירה ויותר (כאלפים ומאתים לירה הדונם!), מה שולם בעדם בשעת הקניה? (נושא מענין למחשבי חשבונות ולחוקרי עניני הרגטה הקרקעית בארץ ישראל!).

אולם תשומת-לבי הופנתה לשני פרטים צדדיים, צדדיים בהחלט. שוּפְרוּ אגב אורחא בהרצאת דברי המשפט. והם:
א. כאחד התובעים הפרטיים מצד מרת טמפלטון הופיע בבית-הדין מר סאקר, חבר ההנהלה הציונית.

ב. חבר ההנהלה הציונית, שהופיע כתובע פרטי בבית-הדין, נתבקש שם אגב אורחא להגדיר את מהות המושג מנדט. תשובתו המענינת עוררה את

בא־כוח הממשלה לציין, כי „הוא מקוה שהניסוח הזה לא ניתן בשם ההנהלה הציונית“. ועל זאת השיב חבר ההנהלה הציונית, כי הוא „מופיע כאן כבא־כוחה של הגברת טמפלטון ולא בשמה של ההנהלה הציונית“.

אין לי אלא מה שהכתב מספר לתומו. אולם גם למקרא המעט הזה נתגלו כמה פליאות ושאלות שאיני פטור מהביאן לפני הקורא.

פליאה ראשונה היתה: חריצותו של מר סאקר. אמנם, שמענו עליה מראש. נתקיים בנו: ראית איש חרוץ במלאכתו — בראש ההנהלה הציונית יתיצב. בחריצותו זו תלו את תקוותיהם תומכיו ובוחריו, אולם מה שנתגלה לפנינו עובר גם את גבול התקוות: הקונגרס הט"ו הכניס רפורמה נועזה בשלטון הציוני. במקום ההנהלה הרחבה, הענפה, כבדת־התנועה, באה — השלישייה, המצומצמת וקלת־ההחלטה. והנה פעבור זמן קצר נמצא האחד מן השלישייה מיותר בארץ ניואל לצאת למסעותיו בשליחות קרן־היסוד. נשאר שנים. ומהשנים הללו אין לנו, כלומר, לציונות, אלא אחד וחצי: האחד עובד את מחצית יומו במשרדו הפרטי פעור־דין ומחצית יומו השנית בלבד מספיקה לו כדי לקפל תחתיו את מחלקות ההתישבות, העבודה, המדיניות (את העליה אין נוהגים עכשיו להזכיר) — ונוסף עליהן כל עניני ההנהלה סתם. האין זו חריצות מפליאה? האין לפנינו מופת של קימוץ באנשים? גם חסידיו של המשטר הישן חייבים להודות, כי רופין, אוסישקין, קפלנסקי ושפרינצק לא גילו מעולם מידה כזו של חריצות.

אולם פליאה זו עוררה גם שאלה: אם ה„אֶפִישֶׁנסי“ של מר סאקר היא כל כך גבוהה, עד שהוא, שאך זה הציץ ונכנס לפרדס הענף של המשק החקלאי ושאר הענינים הישוביים בארץ, הנהו מקיף עתה את כל הענינים במחצית היום — מה איפוא אפשר לקוות ממנו, אילו היה מקדיש לעם ישראל גם את מחצית יומו השניה? האומנם יסכימו שולחיו ובוחריו ונתיניו סתם — לנתר על מחצית היום הזה, המגיע להם? אך אמרתי להיאחזו ברעיון זה, ונזכרתי כי מר סאקר איננו, חלילה, עבד לשולחיו, כי הוא נמנה על אלה המעטים המאושרים, שמשפורתם אינה ניתנת מקופת הקהל ולפיכך הם זוכים לעבוד את עבודת העם „שלא על מנת לקבל פרס“. מי זה איפוא יעז לומר לו מד

יעשה בזמנו שלו, הפרטי? הצבא הציוני המספן! אין לו אלא להודות למפקד, אשר ניאזת להקדיש למענו חלק מזמנו!

וכיון שניתן פתחון-פה לשואל, צפה שוב שאלה: אכן, תנועה דלפנית פתנועתנו הלאומית אין לה אלא לקבל בהודיה מה שנזתנים לה. ואף על פי כן, פלוס אין שיטה זו של חלוקת-זמנו של המנהיג, חציו לציון וחציו לפיונס, עלולה להביא לפרקים לידי ניגודים וסתירות, האין יש שהתפקיד האחד יפגע פלשהו בתפקיד השני? וכאן מתגלה הפליאה השניה: קיימת חלוקת-תפקידים מופלאה בין המנהיג ובין עורך-הדין הפרטי. מר סאקר הצליח להוכיח בעליל, פי אין מלכות אחת נוגעת בחברתה, וכי המנהיג הציוני שבו אינו מחייב לחלוטין את העורך-דין החרוץ.

הלא פה יספר הפתב:

„בהמשך הויפוחים נתבקש האדון סאקר מאת אב-בית-הדין, האדון ליט, להגדיר לו את המושג „מנדט“. על זה ענה האדון סאקר, שיותר קל להגדיר מה אינו מנדט. לפי דעתו היא צורת שלטון עליון (סוברניות) של ממשלה ידועה על איזו מדינה. סוברניות זו היא במקרה הנדון בידי אנגליה, אבל היא מוגבלת על ידי המנדט.

אינו חכם-משפטים, ואינו יודע לשם מה פנה אב-בית-הדין בשאלת-חכם זו דוקא לחבר ההנהלה הציונית העומד לפניו, ולשם מה באה התשובה המהירה והמוצלחת הזאת. רשאי אני לסמוך על מר סאקר, פי ודאי הצריכו האינטרסים של הקליאנט שלו את ניסוחו זה. על כל פנים אין להטיל כל ספק בדבר. שבא-פוחה של הגברת טמפלטון לא הושפע בהגדרתו זו מעדתו הציונית הגבוהה.

ואכן, כשבא-פוחו של הצד השני, של ממשלת ארץ-ישראל, מר דוכן, העיר על זה: „אני מקוה, פי הניסוח הזה לא ניתן בשם ההנהלה הציונית“, השיב חבר ההנהלה הציונית מיד: „הערה זו אינה מובנת לי כל עיקר. אני מופיע פאן כבא-פוחה של הגברת טמפלטון ולא בשמה של ההנהלה הציונית“. הנה פי כן, התחום בין התפקידים השונים מסומן בדקות ובדיוק להפליא. ותיתי ליה למר דוכן, שגרם להבלטתו. „הארץ“ התעברה על כבודו של חבר ההנהלה הציונית וקבלה מרה על הערתו של מר דוכן. ללא כל יסוד. לא רק משום שאין רחמים בדין, בין שני עורכי-דין המתנצחים בהלכה, ולא

רק משום ששליח ציבור שמחל על כבודו — כבודו מחול, אלא גם משום שהתוצאה החיובית הספונה בהערתו זו הלא היא שגרמה לכך שתישמע לפחות הודעה ברורה, כי הגדרה זו של מהות המנדט אינה באה מטעם ההנהלה הציונית, אלא מאת בא-כוחה של הגברת טמפלטון. ודאי אין זה מן הנמנע, שגם לאחר זה יבוא מי שיהיה זקוק לכך ויטייע בהגדרה המוצלחת של בא-כוחה של הגברת טמפלטון, ואף יתעקש ויגיד כי מחבר ההגדרה הלזו נבחר במו ידיו של הקונגרס הציוני לעמוד בראש הנהלת עניניו בארץ-ישראל, אולם אם יקרה פזאת, הרי ודאי לא בצטיו של מר דוכן.

ופליאה גוררת פליאה. הופעתו הפומבית הראשונה של מר סאקר בבית-הדין (לאחר היבחרו בקונגרס) גילתה בבהירות רבה את ההרמוניה שבין תפקידו המדיניים של בא-כוח ההסתדרות הציונית בארץ ובין תפקידיו הפרקליטיים של בא-כוח הגברת טמפלטון. והיא שגרמה לי להעיף עין על שאר התפקידים העמוסים על כתפיו של מר סאקר, מחוץ לכל התפקידים שהוטלו עליו על ידי הקונגרס הציוני, בשעת היבחרו. ולפי שעה מצאתי, כי מר סאקר יש לו תפקידים מסוימים — ולא תפקידי כבוד בלבד, אלא דוקא „על מנת לקבל פרס” — בחברות אלו: „אפ”ק”, „קהילת ציון”, „מפרץ-חיפה”, „חברת החשמל”, סינדיקט למכרות (ים המלח), בנק איפותיקאי, בנק מרכזי למוסדות שיתופיים.

ואני מניח, שלא מניתי את פולן.

הפליאה היא לא בשפע החברות והעסקים, שמר סאקר הוא יועצם המשפטי ובא-כוחם. הפליאה היא שוב בשטח ההרמוניה. כיצד עולים בד בבד האינטרסים של כל החברות הנ”ל ועניניה של ההסתדרות הציונית וקרנותיה ומוסדותיה ומשקיה? הרי לא רק בין עניניה של מרת טמפלטון ובין עניניה המדיניים של הציונות יש שתתגלה סתירה. הרי אפשר, למשל, שתתגלה סתירה גם בין עניני האפ”ק ובין עניניה של „קהילת ציון”, בין עניני חברת מפרץ-חיפה ובין עניני קרן הקימת. הלא אפשר שיהיה דין ודברים, נאמר, בין חברת החשמל ובין אחד המשקים של ההסתדרות הציונית, ועוד יותר הלא אפשר שיתגלה במקרה מן המקרים ניגוד ענינים רציני בין אחת החברות הנ”ל ובין ההסתדרות הציונית או אחד ממוסדותיה — על עניניהם של מי יגן אז מר סאקר, אשר לא כשופט עליון הוא יושב בינינו, אלא המשמש בשכר

את כל אחת מן החברות הנזכרות, ובאותה שעה הנהו גם בא-כוח כבוד של ההסתדרות הציונית? למי יותן משפט הבכורה?

ופליאה זו אינה מוסבת דוקא למר סאקר, המשפין על ידי „אוניה פרסונלית“ הרמוניה גמורה בין עניני ההנהלה הציונית ובין כל מיני מוסדות וחברות, ביניהם גם כאלה העומדים לגמרי מחוץ לרשותה ולהשפעתה של ההסתדרות הציונית. תפיסה ציבורית זו, כשהיא לעצמה, מפליאה אמנם, אולם היא אינה עשויה להפליא אצל מר סאקר, ההולך בזה, כנראה, לשיטתו. הפליאה בעיקר חלה על אלה האחראים במידה מרובה לבחירתו של סאקר והיודעים גם את מצב הענינים מלפני היות המשפט בחיפה. האם לא עמדו חברי האַפסֶקוּטיבה עצמם בקונגרס על משמר ה„אינקומפטיביליטי“¹, האם לא הגריסו גם מוצקין וגם ליפסקי את שיניהם במלה לועזית איומה זו? הרי עם כל חילוקי-הדעות בפרטים, היתה בזה פננה מסוימת ומוספמת ללמד את העולם הציוני, כי יש תפקידים שאינם מתאחדים בנושא אחד. יש סבורים, למשל, כי אי אפשר להיות פקיד האַפסֶקוּטיבה או אפילו איזו קרן מרכזית או בנק ציוני, ועם זה גם חבר הועד הפועל הציוני. אולם כלום ניתן לאחד בנושא אחד באות-כוח-ושירות האינטרסים של חברות קפיטליסטיות עם באות-כוח עליונה של התנועה הציונית?

ואף זו פליאה. מר סאקר אוהב לזקוף לזכותו, בניגוד לקודמיו, כי אינו נוהג לדבר סתומות. הלאו שלו לאו, וההן — הן. האם לא יפלא איפוא הדבר, שבשעה ש„ממליכיו“ של מר סאקר הודיעו בקונגרס, כי הוא ניאות לקחת את המכשלה הציונית תחת ידיו, „בתנאים“, לא ראו כל צורך, לא הוא ולא תומכיו, להודיע בין שאר התנאים, שאין הוא מוכן להעמיד לשירות ההסתדרות אלא את מחצית יומו, וכי גם בשמשו בכתר של חבר ההנהלה הציונית יוסיף להופיע בבתי-הדין כתובע פרטי ויוסיף לשרת בשכר כמה וכמה חברות פרטיות?

עם עלותו של הרזים החדש נמצאו לו נושאי-כלים רבים, אשר הכריזו על הרוח האנגלו-ספסית הבריאה, אשר תשתלט מעתה באדמיניסטרציה

¹ incompatibility אי-התאחדות, אי-התמזגות, אי-השתוות.

הציונית, על המטאטא הכפיר אשר יטאטא השמד את המנהיגים והיחסים „הסובייטיים” שהשתלטו, כידוע, בימי אוסישקין ורופין ובאי־כוח אגף העבודה — ישמחו עתה כל המנצחים במתנת חלקם־חלקנו: בהבראה החברתית, בצרוֹן המשקי ובפרסטיז'ה המוסרית של המשטר החדש.
ארוה, ט"ז באדר [תרס"ח].

לחג העשור

(ביום חג „החלוץ”)

חמציאות העברית אינה מחכה למהפכה: היא מוהפכה ובטלה מתוכה. צריך להתחיל מקדש. מאָלף.
בּוֹדְדִים הם העברים היחידים הששׂוטים האלה; ספורים, אבל ישנם. חדשים הם; סוג חדש בקרב בני־ישראל...
תתברך האומה הדוויה, החולה, המקולקלה, אם בנים אלה, ולו אך אחדים, נולדו לה לעת זקנתה. נס גדול יש פה ומי יודע, אפשר שבאמת עוד לא אָבדה...
י. ח. ברנר

ככה ראה יוסף חיים ברנר את ראשיתה של העליה השניה. ככה ראה לנפשה. הוא, ה„מתיאש” וה„כופר”, אשר יאושׂו זרע גבורה קשת־עורף, אשר כפירתו גייסה ממחבואיהם את כל ניצוצות האמונה, אשר פסק־דינו הקטלני נסתיים ב„אותו האף־על־פיי־כן, שצריך לבוא תמיד בסוף כל החשבונות השליליים”, הוא הכיר ב„נס”, חרד אליו מרחוק וגם מקרוב, וכרך את נפשו מסביב ל„אפשר” האחרון הזה. היה בו ב„אפשר” מפוקפק זה כדי לאַמץ ולדַרבן ולהפיח רוח גבורה ועמידה עד הסוף יותר מאשר בכל „התקוות” הרוממות של אחרים.

אולם כדי שה„אפשר” לא יתבדה, צריך ש„הבּוֹדְדִים” ו„הספורים” לא ישקטו בבדידותם. מיחידים יהיו למעטים, וממעטים לרבים, עד אשר יהיו לעם. ההניה העובדת הארץ־ישראלית, המתהווה בבדידותה פנחלת יחידים, צריכה לצאת לרשות הרבים ולהיות לנחלת רבים. מן היחידים אל הרבים, ליצירת

מעמד-עובדים בדרך אל העם, אל ה„ואעשה אותך לגוי גדול“ — זהו יעודו ההיסטורי של „החלוץ“.

אחרי קיום של עשר שנים עוד נמצא „החלוץ“ אך בראשית דרכו זו. אך השינויים אשר באו בגללו בנו ובמפעלנו, במצבה של ארץ-ישראל, בציונות, בישראל בגולה — עצומים ורבים הם.

אילו היה מי שהוא בא לפני עשרים וחמש שנים, לאחר היאוש הגדול בציונות ששמו „אונגדה“ (חזיון שבעצם הדבר הוא חזון ותוקף מפעם לפעם אחרי „נצחונות“ פוליטיים ועושה שמות בציונות, אלא שבימינו יש כבר התחלה של מפעל חלוצי ארץ-ישראלי העומד בפניו), או בימי מקסם המהפכה הרוסית של 1905, או בימי התגבשות האידיאולוגיה הלאומית הסורוגנטית, שאינה רוצה בטמיעה ואינה מאמינה בגאולה, האומרת, לפיכך, פי אין משיח לישראל ומנתרת על קניני התרבות הראשונים של האומה; — אילו בא מישוה באותן השנים אלינו, המהלכים פורים בעולם-לא-לנו, — זרים לשִׁכְחֵי-צִיּוֹן וזרים לא פחות מהם לציונים — בודדים בין קרובים ורעים, ונושאים במחבואי נפשנו את ההחלטה המזורה לצאת ולעלות ויהי מה, מבלי דעת את הארץ, מבלי דעת מה יעשה בה ואם יש למצוא בה אחיזה כל-שהיא, אלא מתוך החלטה אחרונה של שריפת גשרים, מתוך אי-הכנעה בפני גזירת הפליה והטמיעה; אילו בא זה ואמר, פי עוד כמחצית ימי דור-אנוש ולא עוד יחידים תהיו, ובעקבותיכם יצאו אלפים ורבבות, בחורים ובחורות, אשר ילבו את הגחלת העוממת ופיחו מחדש את מדורת-הגאולה, — מי מבני דורנו, מי מן הכופרים ומלעיגים ומי מן האבלים ועומדים על עברי פי היאוש, היה מאמין לו?

או אילו בא זה אלינו, לאלה שראו בהתרוקן משפנותיה של הספרות העברית, לאלה שראו את עצמם כקוראים עברים אחרונים, ואמר לנו, פי לא רחוקים הימים אשר אחרונים אלה יהיו ראשונים לדור קוראים חדש, לספרות-בת-חיים, לספרות דלה וזעומה, אולם מגייסת חילות, אשר קוראה אינו קורא-סתם, וסופרה אינו סופר-סתם, אלא שניהם כאחד חיים בצותא חיי מפעל וכיבוש — האם לא פלועג למשבתנו היינו רואים את המבשר?

והפלא הזה קם ונהיה. לעינינו.

לא יד-חרוצים, יד אומנים ומדריכים גידלה וטיפחה אותו. ספיה עלה.

אין העין, עינה של התנועה ומנהיגיה, חסה עליו. מותר להכאיב ולפצוע, לעקור, לתלוש, להשמיד. אין דבר, עשב־בר האם יחסר? אחרי מה ומי לא רדפה התנועה הציונית, אחרי מי לא היתה מחזרת, לתביעות ולדרישות של מי לא הרפינה און — רק התנועה החלוצית, „הגדלה מאליה” — בה בטחו, כי לא תחסר, כי לא תחדל. על היעדרו של החלוץ ועל פחיתתו לא קוננו. אדרבא, יש חוששים לריבוי, חלילה, לתקפו, להשפעתו, ל„פריבילגיות” שהוא זוכה בהן. חוששים לפעמים לעצם מציאותו, שאינה נותנת מנוחה, הגורמת לתביעות ולחובות חדשים. ואין איש מעלה על הדעת כי חזיון זה, היוצא דופן בציונות הרשמית, שלא עליו היא עושה את חשבונותיה ולא לפי צרכיו היא מכוונת את פעולותיה — הוא הוא „חנינא בני” המסתפק בקב חרובים, ואשר בשבילו, כלומר, עליו העולם הארץ־ישראלי קיים. טול פיום מן המפעל הארץ־ישראלי את החלוץ, ונוכחת מה החלל הריק אשר ישאר.

אולם ה„ספיח” הזה שרוח העבודה הארץ־ישראלית נשאתו נתזרעהו בשדות הגולה — לא הסתפק ביבול שהחזיר לאמ־הורתו, הוא היה לגורם של ממש בחיי הגולה היהודית. הוא שעשה את ארץ־ישראל החיה קבע בחיים היהודיים: לא ציונות מדינית, לא זיאניזם ולא רביזיוניזם אלא ארץ־ישראל חיה, הקיימת, העובדת. מה שעשה הרצל לרעיון הציונות המדינית, שהוציאה מרשות המעטים לרשות הרבים — עשה החלוץ במאמצים קולקטיביים לרעיון ההגשמה האישית הארץ־ישראלית.

זכה החלוץ שבו ובגללו תתקיים ההבטחה: עתידה ארץ־ישראל שתתפשט בכל הארצות.

היו ימים והגולה היהודית ידעה את הציונות: את השקל, את יושב־ראש האגודה, את ה„דלגט”, את „המורשה”. והנה באים ימים, לכאורה ימים של אנדרלמוסיה והרס, ימים אשר בעל־הבית הציוני הולך תָּמָס, והמשפיל העברי „עוף” מעבריותו ודואג לתכלית ילדיו ושולח אותם לגימנסיה לועזית, ואי־מזה צמחו אלה „בני־הפקועה”: הפפרה! לעבודת הגוף! ו„הכשרה” ו„קבוצה” ו„קבלנות” ו„מחצבה”, וחטיבת עצים ביערות רוסייה, ועברית וספרות־הארץ! את אלה מי גידל?

אחינו־מנדינו ומקטרגינו סופדים ומקוננים: כברת־ארץ פעוטה זו,

ארץ סלעים וחורב ומסכנות, מוצצת את לשדו של העם. הבהב! אמצעים ואנשים. צר להם בצערו של ישראל הנתבע ונותן ומידלדל ומתרוקן פכיקול. והמקוננים עוצמים במתכוון עין מראות, מה ארץ־ישראל של היום, הקטנה והדלה והרעבה, נותנת פיוס לגולה: אמונה. אידיאה המזינה סלעים.

ולא מבחינה שלנו בלבד היא הנתינה, מבחינת שמירת אש־התמיד לבל־תכפה, מבחינת הגיוס וההפעלה של פוחות הגאולה החבויים במעמקי האומה.

האם לא החזיון האנושי של החלוצ, כשהוא לעצמו, זוקף את הקומה הישראלית בגולה? האם הניתו המוסרית בימים של הרס כלכלי והתנוונות חברתית — לא היתה לעמוד אש לגולה עצמה? האם לא בימי „גלוטה” וספקולציה עולמית יצר „החלוצ” פינות עמל וחייררעיון ובריחה מן הבצע, ומן הסוחר, ומן התלישות? האם לא הביא „החלוצ” עולם של מושגים חדשים לרחוב היהודי, מושגים אשר המפלגות הבעלי־בתיאור וגם מפלגות הפועלים לא ידעום?

ה„בונד” הרים מאשפות את הפועל, את המשרת, אולם את היחס לעבודה עצמה לא שינה. את שליטתו ברחוב היהודי ביקש לא על ידי פיבושי עבודה בשדירות המתווכות והאוריריות, אלא על ידי הטלת מרותו הפוליטית על החיים כמו שהם. בפני התמוטטות עמדות העבודה בחיי החברה היהודית, בפני הדקלסציה של הפועל היהודי ומעברו למעמדות־התייוך — לא עמד „החלוצ” הרים את העבודה מאשפתות. הוא העמידה במרכזו חיי האומה. הוא הלך וכבש לה בלי הרף שדירות חדשות בחברה. הוא עשה את הנוער היהודי גשר למעמדה־העבודה העברי, לאומה העובדת העתידה לקום. ואת מושגי המוסר והחברה של עולם־העבודה העתידי פרך „החלוצ”, מטבע ברייתו, עם ארץ־ישראל. ולא כדבר־שפתים, אלא כאורח־חיים. ובזה עשה את ארץ־ישראל, גם לאלה שלא ידעוה, גם לאלה אשר שטמוה, לסמל הערכים המוסריים והחברתיים החדשים. כך נעץ „החלוצ” את הקנה של ארץ־ישראל באדמת־הגולה.

ובמידה ש„החלוצ” היה שליחה של ארץ־ישראל, פן העמיק שלוחותיו. הוא חתר אל מתחת מבצרי האויב. האם לא תכירו את פרי פעולתו ב„ארט”?

האם לא תפירוהו בקואופרציה היצרנית של ה"בונד" בפולין? האם לא תפירוהו בהתישבות בסס"ר? האם לא תפירוהו בהצהרה החדשה על מדינה יהודית בסיביר? אכן, נפתולי-שאל נפתלת הגולה האנטי-ציונית עם ארץ-ישראל, וכדי לגבור עליה אין די בכפירה, ובסירוס, ובקטרוג וברדיפה עד חרמה, ובגזירות ובגירושים, אין די במפלותינו האמיתיות והמדומות, הכרח לאחוז דוקא בנשקה של ארץ-ישראל. עוד משה נאדיר, אורחה של הנבסקציה, מנחם את עצמו ומתפאר בהתישבות-ללא-אידיאליזם. ועוד ברגלסון מקונן על החריצות והמסירות של תל-חי שבקרים המופנה כלפי ארץ-ישראל, והנה בא שמואל וייצמן, מראשי ה"אזויט", ותובע 600 בחורים (לא חלוצים, חלילה) לכיבוש ערבות-סיביר למען מדינת עשרת השבטים החדשים. ורק אצלנו, ברחבי התנועה הציונית, מעריכים כל כך בזול את מוח-העצמות החלוצי. סומכים על היש והמצוי ואין רואים את ה"נס" שבדבר, את "נס פך השמן" שבימינו, ואין מעלים על הדעת כי אפילו פך השמן הזה טעון תחוסה. אין חוששים כלל, פן לא יקים הנס פעמים.

העת חג לנו?

עוד שערי הארץ סגורים בפני הבא. עוד דוחים ומרחיקים בידיים כל תקוה להתישבות עובדים חדשה. עוד שומרים מכל משמר על הקרן הקימת פן תפרוץ חלילה את הגדרים אשר גדרו לפניה לבל תבקש דרכים לגאולת קרקעות חדשות, באשר, פידוע, אין לנו חוסר בקרקע? ומחלקת ההתישבות אינה צריכה לכך? עוד "משמאל" ו"מימין" — מאיבי הציונות במחנה הפועלים ומאיבי הפועלים במחנה הציונים — חוגגים אצלנו את ה"נצחון" על תנועת "החלוץ" המדוקרת; נושאי-פליהם המנצחים, האפוסטולים של היוחות המנשבות, הרצים להנאתם אחרי כל מרכבת אדונים מקושטת — לתומם ושלא לתומם, על מנת ושלא על מנת לקבל פרס — וכל מי שנוהה פעם מגחלתה של התנועה החלוצית, פולם, פולם מודיעים ומכרזים בקול תרועה: ספו תמו ימי "החלוץ", חלפה שעתו. ומבשרי התקופות מבשרים ואומרים: התקופה החדשה הנה באה, והראיה — ובראיות אין מחסור, שעה שעה וראיה שלה. מר סאקר, הדבר-לשעה של ההסתדרות הציונית העולמית, מכרזו על "האופטימיזם לעתיד"

שלו ומגלה למעשה — עד כדי פסימיות מחרידה — אפס־כל־דרך ואפס־בקשת־דרך בהווה. מכריו בשערים, כי בטרם עבור שלוש שנים אין לדבר על עליה. זהו פרצופה של הציונות השלטת, הרשמית, אשר עיפה נפשה למפעל החלוצי והכיבושי, ועל גבי נחשול עייפותה ודלדול רצונה והתמוטטות אמונתה הורם מר סאקר אל על.

ובמחנה עצמו — מצוקת נפש והתחבטות בכלוב, ומוצא לפוחות אין, והנחשלים רבו. והאויב אורב. וקטני האמונה מעוטי השרשים וקלי־המירוץ נשמטים ונודדים, והשורות מתכווצות, והשמים קודרים.

ובשעה זו בא „החלוץ“ ומטיל עלינו את חג־חגנו. היוחג?

כן, חוג יוחג. כהנה וכהנה עוד תעבורנה על ראשנו; נשיאים ורוחות ללא גשמים. נחשולים גאים ועקרים, ועמודי אבק וחול מתנשאים. לא זו הקובעת הראשונה ולא זו, האחרונה. ומן הצורך ל„החלוץ“ שילמד לעמוד בפני הנחשולים הללו. שילמד גם להדפם אחור, שידע את פוחו ואת ערפו, לא ירפין את ראשו גם בשעות צרה ונסיון בפני רוחות החלוף, שלא ישכח את עברו ויחזה את עתידו.

ויישר כוחם של אנשי „החלוץ“ שלא חיפו לימים טובים וקבעו את שנת המיצר והנסיון לשנת־העשור. לא נדקדק אתם בעניני תאריכים ולא נתבע אותם לדין על אשר לא הביאו בחשבון את יצירתו של „החלוץ“ האמריקאי, זה שקדם ל„החלוץ“ האירופי וגם הקדים להעלות את חבריו לארץ. עם סערת התנדבות הגדודים העברים. הורגלנו לחוסר דיוק בקביעת מועדים בתנועתנו. נותר גם הפעם, לא זה העיקר. העיקר, כי לא רפו ידיו של „החלוץ“, כי לא פגה אמונתו בארץ ובעצמו, כי בשעת קדרות הבין להניף את הדגל בידיים נאמנות, ובשעת רפיון לא שכח את צרה־בצרון והכיבוש.

ובצדק נפתחת שנת־החג עם התקדש יום תל־חי. זה היום ההיסטורי הצעיר בלוחו של ישראל. לא יום־הצהרה ולא יום־מנדט, לא יום „שניתן“ לישראל מסמל את התנועה החלוצית, כי אם יום שישראל נתן לעצמו. יום אשר בו חידש וקידש ישראל הצעיר את הצו הקדום: „אחרונים נישאר על החומה“. והאחרונים היו לראשונים.

אדר תרפ"ח.

חבלי תנועה ושכרם

(באסיפת „אחדות־העבודה“ לכבוד אמיל נדרוולדה, כ"ד בניסן תרפ"ח)

מובטחני פי אביע את הרגשת פולכם בציניי פי אורחנו החשוב, אחד הפוחות המעולים בתנועה הסוציאליסטית העולמית, ניגש לעניינינו בארץ לא רק מתוך הבנה מדינית וחברתית רחבה, אלא גם בלב ער ובתפיסה מהירה. היה לנו סיפוק רב בשתי אסיפותינו, אמש והבוקר. אולם הסיפוק אינו רק בזה שנעים לשמוע דברי הוקרה והבנה ליצירתנו ולאפי תנועתנו פולה. היה משהו יותר מזה. ארשה לעצמי לקרוא לזה בשם „נקמה“, אם פי נקמה מיוחדת במינה, נקמת הרוח.

זה שלושים שנה קיימת תנועתנו, הציונית־סוציאליסטית. מיד לאחר הקונגרס הציוני הראשון פירסם מורנו ורבנו גחמן סירקין את ספרו על „מדינת היהודים הסוציאליסטית“. רודפים ואויבים לא חסרו לתנועתנו מעודה. נרדפנו על יהדותנו, נרדפנו על סוציאליזטנו, נרדפנו על צואר מאת הממשלה הרוסית הצארית, ואנו נרדפים ומעונים על ידי הממשלה הרוסית הקומוניסטית. את הרדיפות והמפות מידי שונאי ישראל ושונאי הפועלים קיבלנו כדבר המגיע לנו. אולם בחלקנו נפלג גם יסורים ממין מיוחד, יסורים מידי אחים למעמד ולאומה. שום רדיפות לא הכאיבו לנו כל כך כמו אותה הזרות והאיבה שבה נפגשנו מראשיתנו בחוגי הסוציאליזם העולמי ובתוך האינטליגנציה הסוציאליסטית היהודית עצמה. ואיזה תותחים לא הוצאו כנגדנו! ראשית, שללו את עצם קיומנו הלאומי. אדם פקאוטסקי ביזבו לא מעט עמל פדי להוכיח פי אומה עברית אינה קיימת כלל במציאות. רצוננו לחיות חיים לאומיים עצמיים הוכרו לדבר העומד בניגוד לסוציאליזם. בימי שלטונו של עבד־אל־חמיד גינו את תנועתנו על שהיא שואפת לארץ שבה שולט השולטן התורפי, כשם שעכשיו מגנים אותנו על שאנו רוצים בארץ הנתונה בידי המנדט הבריטי. איימו עלינו פי בלכתנו לארץ הרת־דתות נהיה טרף לקלריקליזם. ואסיפה זו הלא מעידה למדי, מה גדול פוח הקלריקליזם בארץ! אמרו לנו, פי כל התנועה הציונית אינה אלא אמצעי בידי הקפיטל הגדול למשוך פועלים זולים, הנוחים לניצול. ואתם, הניצבים פאן, הלא יודעים באיזו מידה „מושך“

אותנו הנה הקפיטל הגדול, ועד כמה הפועל היהודי בארץ־ישראל הנהו חומר נוח לניצול. כל הנימוקים הללו אינם מעוררים עכשיו אלא צחוק, אולם בשעתם כמה הרבו להשתמש בהם, כדי להבאיש את ריח תנועתנו בעיני העולם וקודם כל בעיני הפועל היהודי עצמו. את תנועתנו המשחררת תיארזו כתנועה של ניצול ושל שעבוד ושל גישול עמים אחרים. טובי הסוציאליזם הקשיחו את לבם מראות את סבלנו, את עניותנו, את דמינו הנשפכים, את פוחות החיים הפועלים בעמנו שאינם רוצים להיפגע בפני הדיכוי וההתנוונות. והאינטליגנציה היהודית אשר ברחה מעמה ומצאה לה שדה־עבודה רחב במדינות שונות, ראתה בנו — באלה הנשארים לחיות בתוך עמם ומחנכים אותו לתקומה ולעצמאות — אויב מסופן. וככה פגשנו איבה וזרות מצד אחים אשר לדגל אחד אתם נשבענו.

ואם עתה, לאחר שלושים שנה של פעולה וסבל, יצאה תנועתנו מגדר הזיה והיתה למציאות המדברת בעדה, והחבר ונדרולדה שראה אותנו בעבודתנו, ידע לציין במלים אחדות כי תנועתנו נתברכה בזה שאינה יודעת כל סתירה בין הלאומיות והסוציאליזם, הרי יש בזה משום גמול על סבל השנים שעברו.

ועתה — נבוא ונפיר טובה לכל אלה שעזרו לנו למצוא את עצמנו ולהיות נאמנים עם עצמנו. חוסר ההבנה שמצאנו בסוציאליזם המקובל למצב עמנו, לצרכיו החיוניים, לרעיון גאולתו, הוא ששימש לנו גם שוט וכוח דוחף במלחמתנו. היו כאלה שנכנעו בפני הדעות השולטות ועזבו את המערכה שלנו, לא קשה היה גם, מאידך, להסיק מסקנה, כי אם הסוציאליזם אינו מפיר בנו, במציאותנו, ביסורינו ובתקוותינו, הרי שהוא עצמו לקוי ובלתי־צודק, ועלינו לשטות מעליו. אולם אנחנו, הנאספים פאן, לא בחרנו באחת משתי הדרכים הללו, לא חפצנו ולא יכולנו לברוח מעצמנו, מעמנו. וגם הסוציאליזם היה בשבילנו לא דבר זר וחיצוני, שאדם יכול ללבוש ולפשוט חליפות. אנו הרגשנו הרגשה עמוקה, פי גאולתנו הלאומית הנה חלק אורגני של המהפכה הסוציאלית וחיידוש החברה האנושית. לפיכך לבשנו עוז ואמרנו לעצמנו: בין אם מודים בנו, בין אם לא מודים — אנחנו את מקומנו בתוך תנועת הפועלים לא נעזוב. ועל זכותנו לחיים לאומיים עצמיים ולמאמצי שחרור ויצירה בקרב עמנו לא ננתר, ואם במשך שנים רבות דפקנו

על שערי האינטרנציונל ומצאנו אותם נעולים בפנינו — לא נפלנו ברוחנו, לא פרענו ברך בפני האוטוריטטים המוסמכים, והמשכנו בדרכנו.

מצב זה של בודדים ובלתי־מוכרים ובלתי־נכנעים הוא שחייב אותנו להעמיק בקרבנו את מחשבתנו העצמית, להעביר תחת שבט הביקורת כמה מושגים והנחות, השולטים מסביבנו, ולא להירתע מפני חיפוש דרכים חדשות. ומציאות עמנו, עם כל האנומליות שלה, ומציאותנו כאן בארץ עם כל השאלות החדשות הצצות בתוכה — כל אלה הגבירו בנו את הצורך במחשבה עצמית. ובמצבנו זה נעזרנו על ידי כל אותה העבודה האינטלקטואלית שנעשתה במחנה הסוציאליזם העולמי. ובין אלה שעזרו לנו, אולי מבלי דעת, היה גם אמיל נדרולדה.

אחד הנימוקים „החוקים” נגדנו באותם הימים היה זה, שהשאיפה להעביר את המוני ישראל העירוניים לחקלאות הנה שאיפה ריאקציונית. באויר המיוחד של המרפסיום הרוסי היה לנימוק זה תוקף מיוחד. האָפּר הרוסי הוכרו אז לחסר־ל־ערך בשביל הסוציאליזם. כל התקות נתלו בתעשיה הרוסית הצעירה. והנה לא די לנו שהבאנו את צוארנו בעול הריאקציוני של שחרור לאומי, כי עוד צירפנו אליו גם ענין אוטופי כמו מעבר לחקלאות. עכשיו, כשאובי הציונות מציינים את המעבר לחקלאות כתפקיד מרכזי לשינוי חיי הכלכלה היהודית (וזה גם דעת הממשלה הרוסית עצמה), יקשה להאמין באיזו מידה ניצלו אותם האנשים את הנימוק של ריאקציוניות החקלאות כנגד ה„סכנה הציונית”. דוקא באותו זמן נתפרסם ברוסיה ספרו של נדרולדה, אחד המרפסיסטים הראשונים אשר שם לב לפרוצסים החדשים בחקלאות ולמשיכה החדשה מן העיר אל הכפר.

הסביבה שבה קמה תנועתנו היתה מלאה כמה מושגים — פרי המציאות הרוסית הפללית, — אשר לא התאימו כלל למציאותנו אנו. המחשבה הסוציאליסטית הרוסית היתה מכוונת אך לנקודה אחת: הפלת האבסולוטיזם. מן המהפכה המדינית חיפו לפתרון כל השאלות. על כל התחלואים של המציאות היהודית היתה תשובה אחת: יבוטל „תחום המושב”, יוסרו החוקים המגבילים — ו„שאלת היהודים” איננה. פעולה כלכלית, קואופרטיבית, תרבותית נתפרשה כסימן ל„בורגנות־פעוטה”. ואנחנו, אשר ראינו את ההנייה היהודית עם מכאובה לא רק כמעשה ידיו של

האבסולוטיזם הרוסי, אנחנו אשר לא יכולנו לדחות את עבודתנו התרבותית, הקואופרטיבית, הישובית, "לאחר המהפכה" — באיזה קשרי מלחמה קשה נאלצנו לעמוד. וגם כאן נעזרנו הרבה בהלך-מחשבותיו ובפעולותיו של החבר נדרולדה, שהיה בין חלוצי העבודה הקואופרטיבית והתרבותית בחוגי הסוציאל-דמוקרטיה.

את חסד-נעורינו זה אנו מזכירים עתה לטובה. אולם רצוני בהזדמנות זו גם לתבוע עתה, "שכר" בעד שלושים שנה של בדידות ויתמות בתוך תנועת הפועלים העולמית. והעזרה הנדרשת היא משני סוגים:

א. עזרת הסברה בתוך מפלגות האינטרנציונל הסוציאליסטי. בין אישי האינטרנציונל יש לנו לא רק ידידים כמקדונלד, ברנשטיין, בלום, לונגה. אולם יש גם פאלה — וביניהם גם יהודים, ואולי בעיקר יהודים — המביטים על פעולתנו בחשד. אנו רוצים לקוות, כי החבר נדרולדה, לאחר שהיה פה עמנו והתבונן בדברים וחדר לתוכם, יסייע לנו לקרב את החברים הרחוקים מאתנו, ולזרוע הבנה למפעלנו בחוגי הסוציאליזם העולמי.

ב. עזרה במלחמתנו הרעיונית בקרב הפועלים היהודים. שתי חזיתות לנו בתוך העם היהודי: התנגדותם של המעמדות הבלתי-עובדים למפעל הפועל בארץ והתנכרותם של חוגים מסוימים בתוך תנועת הפועלים לתנועת השחרור הלאומית. החבר נדרולדה ידע לציין, כי הציונות מוכרחה לאחוז בדרכי בנין סוציאליסטיים. יש בזה אמת גדולה. אולם למעשה אין אמת זו מתגשמת, אלא בדרך הרבה התנגשויות והיאבקותיות. העינרון המעמדי, האינטרסים השונים מביאים את המפלגות הבורגניות לעמוד כצר לפועל, גם בשעה שעבודתו משמשת את עניני העם, במובן הרחב. גם הקבוצה, שעל חשיבותה דיבר החבר נדרולדה, נמצאת עתה תחת ברד של התקפות-איבה. אולם בחזית זו אנו רואים את עצמנו חזקים. קשה יותר היא החזית השניה שלנו, בתוך תנועת הפועלים היהודית. חלקים גדולים ממחנה זה עוד לא השתחררו מזרותם ומאיבתם לנו משנים קדומות. ובשעה שמנהיגי האינטרנציונל באים אלינו ומציינים בשמחה את פעולתנו, נמצאות מפלגות פועלים יהודיות, כמו ה"בונד" בפולין והסקציה היהודית הסוציאליסטית באמריקה, המתבוננים בצער ובחרדה אל הסימפסיות הללו, והמטפסים עצות איך להסביר ל"גויים", כי פעולתנו כאן היא "טריפה". ובשעה שחברינו

הפועלים מתנגדים לציזנות מתוך מעמדיות „טהורה” אינם רוצים לראות באיזו מידה הם מחלישים בזה לא רק את מפעל־השחרור הלאומי, פי אם גם את כוחו ואת השפעתו של הפועל בתוך הארץ ובמפעל הציזני. אילו היו סביבנו מרוכזים לא רק 30.000 הפועלים שבארץ ועשרות אלפי חברים בברית „פועל־ציזן”, אלא רבבות הפועלים היהודים בעולם, פי אז היה משקלנו הפוליטי בארץ והשפעתנו בציזנות וכוח יצירתנו הישובית חזקים לאין ערוך מאשר הם הנם היום. ובקשתנו מאת מנהיגי הסוציאליזם, אשר ראו אותנו בעבודתנו, פי יצאו יחד אתנו אל הפועל היהודי ויסייעו לנו להסביר לו את דרכנו.

תעודה עלובה ומעליבה

ובכן לפנינו ראשי־פרקים ממסקנותיה של „ועדת־החקירה הבלתי־מפלגתית”. ודאי השאיר הטלגרף כמה פרטים סתומים, אולם עיקרי המסקנות ברורים למדי, ברורה הרוח המחיה אותם.

שתים הן השאלות, אשר „הציבור היהודי” (לגבי ועדת־חקירה של אדירי ישראל אין, כמובן, לאום יהודי ואפילו לא עם יהודי, אלא „קומוניסטי”, היינו: עדה, קהילה, לכל היותר ציבור) ציפה לתשובה עליהן מפי אנשי הסוכנות המורחבת: מה פוֹחֵכֶם למפעל הבנין ומה השקעתכם בו? מה דרככם אשר בה אתם אומרים להולכי־נו? והתשובה ניתנה. בין במה שנאמר בין במה שלא נאמר.

תשובה א': אנו נסח לידינו את התרמיל הציזני, את הקופסה הציזנית. אנו מאמינים פי בידינו אנו יכניס התרמיל הזה לא 650.000 לירה לשנה. אלא מיליון שלם. אנו מוכנים לקבל לידינו את הנכסים הציזניים, עם המשקים הבלתי־מבוססים, עם מחלקת ההתישבות הטעונה ריאורגניזציה (לאחר סאקר?), עם משרדי העליה, עם קרן־היסוד.

ומפלל הן זה אתה שומע לאו בתשובה ב': שום שיטות פספיות אין אתנו. שום רמז למפעלי השקעה גדולים. שום מפעל התישבות גדול בבת־אחת. כל אלה שניבאו לכם, פי עם הפנים החדשות יבואו

גם אמצעי פעולה חדשים, מסוגים חדשים, בעלי מעוף חדש, ניבאו שוא. הסנטימנט של התורם הציוני, העתיד ודאי להכפיל את תרומתו, לכבוד הבעלים החדשים, הוא מעוזנו היחידי!

זוהי תשובתה של הועדה, אשר בה יושבים אדירי הממון היהודים מאמריקה, מאנגליה, מגרמניה, ואשר בלתי־מיליונר לא יחד בקהלם. סוכנות מסכנה! אולם אם „מאה“ חדשה אין אתם, את שותפינו בסוכנות, הרי „דעה“, ודעה רחבה תקיפה, יש ויש. ולא פלא. את ה„מאה“ למפעל הציוני לא אפתה בשבילים „משלחת המומחים“, אבל נזיד של דעות זדה וזדה. את הנזיד הזה אמנם החזיקו בחדרי־חדרים לבל יבולע לו מתוך בירור ציבורי פומבי, אולם גם למה שנעשה מאחורי הקלעים יש „מומחים“, ואלה ידעו את תכנון, והיו מבשרים מפעם לפעם כי „המשפט הולך“. הלא זוהי המשלחת אשר הורכבה מראש ככה, שאנשים פגרימשו, פשינוול, פבלום, פנדרולדה נמצאו פסולים לה, ואשר בארץ היא ניתנה מלכתחילה להשפעת „ידידים“ שונים (לא רק „ידידים“ לפועל ולהסתדרותו וליצירתו, אלא גם „ידידים“ להסתדרות הציונית ולאנשיה), הלא זוהי המשלחת אשר ראתה את עצמה מלכתחילה קרויה „למתוח דין“ על העבר המנוצח של הציונות בארץ, ואשר אחד ממומחיה הגדולים, כשנדרש מאת המרפז החקלאי לשיחה, הודיע: אנחנו בני עולמות שונים ולא נבין איש את רעהו. והדין־חשבון הזה של מומחים נסטרולורים, שלא הסתפקו בבירור ענינים טכניים, אלא נטלו להם את הטיפול בשאלות סוציולוגיות של עם זר להם, של טיפוס אנושי בלתי־מובן, של תנאים חברתיים וכלכליים אשר לא ידעום — הם הם שקבעו מראש את מסקנותיה של „ועדת־החקירה“.

במצב כזה ודאי שאין לקפח את ערכם של אותם הדברים הנכונים והחיוביים שחדרו לתוך המסקנות, חובה לציין בסיפוק־מה, כי העמדה לגבי ממשלת המנדט היא עמדה רצינית של אנשים בני־חורין, וכי נוסח הדרישות לממשלה המובע פאן — מהן כמה וכמה שד״ר רופין תובען זה כמה — עולה לאין ערוך על סגנון אותם הניירות הציוניים העלובים שחותמו של מר ליאונרד שטיין טבוע עליהם, גם בשעה שהם חתומים על ידי נשיא ההסתדרות הציונית.

כמו כן יש חשיבות ידועה גם להודעה האפלטונית, כי „נראית

אפשרות ליצור 33.000 משקים חדשים בהשקאה ו־50.000 משקים חדשים בלי השקאה. ב„מאמר“ לא ינצר אמנם אפילו משק אחד, אולם הודעה זו פירושה הודאה כי יש מקום בארץ לעוד חצי מיליון נפש בחקלאות, וממילא לעוד מיליון נפש מסביב לחקלאות, מחוץ מה שפיתוח התעשייה והמסחר עלול להביא. הודאה זו, כשהיא יוצאת מפורש מפי מומחים זרים ומפי אנשים שאינם חשודים על אוטופיות ציוניות, ולהיפך, נוטים יותר למיעוט הדמות של ציונות־רבתי — יש בה משום תשובה לכל מיני מינימליסטים בתוך הציונות ול„מומחים“ ובעלי סברה המתנגדים לציונות¹. להודאה זו, כמו לדרישות המדיניות, יש איפוא חשיבות דקלרטיבית ידועה, אולם מה עלוב ערכה הריאלי, כשלאחריה הולכים ונשנים כל הפללים

העילאים של הקוואטיון הציוני, שתמצית חכמתו היא: „שב ואֵל תעשה!“ ה„שב“ שבתורה זו כולל כמעט את כל ענפי הפעולה הציונית: עליה — לפי „מאזן נכון“ של צרכיה הכלכליים של הארץ (כאילו הארץ כמות שהיא היא הקובעת את אפשרות העליה, ולא המאמץ הציוני), ישוב — אין ליסוד מושבות חדשות עד וכו' בנוסח הידוע, תעשייה — ברכות אפלטוניות ושום מפעל לא לאשראי ולא להשקעה ואפילו לא להדרכה. חינוך — שום עמדה פרינציפיונית כלפי פנים על הצורך בעבודה תרבותית עברית. רק בענף גידול הציטרוסים ובענינים, אשר לורד מלצ'ט יש לו אליהם „חולשה יתירה“ (כגון... זבלים חימיים ו„הגדלת מספר בתי־מלון“) — יש גם „קום ועשה“ מצד הסוכנות היהודית.

אולם לעומת דלות מצוות „עשה“ — עשירות הן המצוות של „לא תעשה“. פלום יש לתמוה על כך שעיקרים אלו מופנים כולם נגד הפועל ויצירתו ונגד היסודות העממיים העיקריים של התנועה הציונית? קבוצות נוספות אינן רצויות, חוזים עם המתישבים צריכים להיחתם בלי התערבות גופים אחרים. רנחים הוגנים על ההון המושקע קודמים

¹ בשעת פתיבת המאמר היה לפני הכותב רק הסכום הטלגרפי של מסקנות נעדת־הסוכנות. מהנוסח המלא של דיווח־שבון ועדת־הסוכנות שנתפרסם אחר כך נתברר כי לדעת חברי הנעדה, 85.000 משקים הוא הסכום הכללי של המשקים הכוללים להתקיים ממערב לירדן (המשקים הקיימים — היהודיים והערביים — בכלל זה).

לעליית רמת החיים של העובדים, ואחרון אחרון — רצוי כי המתישבים יהיו בעלי הקרקע בפועל ממש. ובכן המומחים ונעדת-החקירה הם הפוסקים, פי קבוצת פנרת נופלת במשקיותה ובמרצה ממושבת פנרת, וקבוצת דגניה ממושבת מלחמיה שכנתה; הם הגוזרים פי הקואופרציה הכללית של המתישבים היא „גוף אחר” וחתימתה על החוזים מזיקה; הם יודעים לקבוע, פי לגבי עליית יהודים והבנין הארץ-ישראלי קודמים „רנחים הוגנים” לרמת החיים של העובדים (פי יש צורך לדאוג לביצור העבודה העברית בעסקי העולים בעלי האמצעים וליצירת תנאים לקיום הפועל במשקי השלחין — על כך לא חשבו המומחים!) והם הם היודעים ועדים, פי סכנה צפויה להתישבות העברית בארץ לא מספקולציה קרקעית, אלא מקרקע לאומי!

כמה שלא יהיה איום השקר הפלפלי והלאומי שבגזירות הללו, אין לתמוה ואין להתמרמר על הגראנדים היושבים בנעדת-החקירה. מדוע יהיה מונד בעד קרקע לאומי ומשק פועלים עומד ברשות עצמו? את יחסו לקרן הקימת ראינו בהיותו בארץ, בשעה שעתונאים ידועים תופסו מלפניו ומאחוריו. מדוע יסתלק מרשל, האפוטרופוס לכל עניני הפילנטרופיה היהודית, מאפטרופסות לצורות ההתישבות בארץ?

המעליב בכל התעודה העלובה הזאת הממלאת את הנפש כאב צורב, העושה את התעודה למעשה פשע ציוני — היא: סמיכתו של נשיא ההסתדרות הציונית, של חיים וייצמן.

לא זוהי אשמתו של הנשיא, שאמונתו בסוכנות מורחבת פי תעשה מעשי בנין גדולים — נכזבה, שהענין מסתיים בקטנות, בפעוטות. לא אשמתו היא שהשותפים המבוקשים הולכים בגדולות בעולמות שלהם, ונעשים אנשי-קטנות כשהענין מגיע לארץ-ישראל. אשמתו שהרפין את ראשו בפני רצון רפה-ידיים זה, בפני התחייבויות עלובות, ויותר מזה בפני מושגים מסורסים על ארץ-ישראל ועל בנינה.

אך זה שמע העולם הציוני מפי וייצמן¹ דברים מפורשים נגד הרוצים „למעט את ערפן של הקרנות הלאומיות” ונגד ההתקפות על היצירה

¹ בנאום באמריקה.

החלוצית. לקוצר-זכרון זה של נשיאה רגילה התנועה הציונית, אולם לא ענין של זכרון-נאומים בלבד הוא כאן ואפילו לא של התחייבויות ושל הוראות קונגרסיות מפורשות. כלום שלילת האפוטרופוסות בהתישבות ועיקר הקרקע הלאומי אינם מעיקרי הנכסים המוסריים של התנועה הציונית? כלום יפה כוחו של נשיא ההסתדרות הציונית עד כדי לעבור על עיקריה של התנועה שהם גם תנאי לשלימותה ולאחדותה?

כי טעות קשה טעה נשיא ההסתדרות הציונית בחשבונותיו האיטרטגיים. מתוך רצון לזהט להרחבת המפעל הישובי חייב הפועל בארץ את הרחבת הסוכנות. אולם הפועל לא חייב ולא יחייב לעולם את הרקבון הפנימי שלקתה בו התנועה, את המעל והכחש שנהיו ליסודות הדיפלומטיה הציונית, את הבגידה בעיקרים הסוציאליים והמוסריים, שנעשו על ידי עמל טובי המגשימים לנחלת התנועה כולה.

„ארץ-ישראל משלמת” — כך הודה לפני זמן-מה הנשיא. פן, ארץ-ישראל העובדת, היוצרת, הפואבת והחיה את הציונות כחיה — היא המשלמת, אולם היא גם תדע להתקומם.

והמניף חרב על כפיובשי העבודה בציונות, על חופש המתישב בבחירת צורות חייו וארגונו ועל עיקר הקרקע הלאומי — מניף חרב על שלימותה של התנועה הציונית.

והעולה על רוחכם היה לא יהיה!

תמוז תרפ"ח.

בפני הנחשול

(גם זה מכתב חבר)

אם המערכת לא הסתפקה בנאומי החברים שבאו ב„תוספת” והוסיפה עליהם עוד קבוצת מכתבי חברים — יותר נא גם מכתב זה, שאינו מדבר „בשם”, ואינו אלא דעת יחיד.

אנו הולכים ומתקרבים לידי הפרה מרה. ימים רבים האמנו בתום לבנו, כי כל מי שבא בברית העבודה וחיי העבודה בארץ נקי הוא ממילא

מפל פסלנות ומחוסן בהחלט בפני המומים המכוערים, אשר מפל בעלי-
 החיים בחרו להם למשכן את גופו של האדם: תאות־הבצע, ניצול הזולת, יצר
 המעילה והגניבה, שימוש להנאתו במצוקת חברו. אמונה תמימה זו, ששלטה
 בנו ועל פיה ניהלנו את פעולתנו כמה שנים, הולכת ונמוגה. מאכזבות מרות
 לא שמרה אותנו גם במשך כל השנים שעברו. זקני הדור אינם צריכים
 לאמץ את זכרונם ביותר, כדי להיזכר במעשיות שונות ב„אקונומים“ של
 מטבחים, ב„מקורבים“ בתוך מפלגות, ובכל מיני כפות־מבשלים ציבוריות.
 כל מקרה־פשלון כזה כשהיה מתגלה היה גורם בשעתו מפח־נפש לחוגים
 הקרובים לחלל, שראו את עצמם מרומים ונתונים לקלס על ידי אנשים
 שנראו עד הרגע האחרון כמהימנים. רגש מר זה אינו שונה ביסודו מן הרגש
 המלוה חוג רבולוציונרים, בהפירים פי בתוכם נמצא מרגל שהתעלל באמונם.
 אולם כל המקרים הללו בחיי ציבורנו, שלא היו כל כך מעטים, לא היו
 מוצאים מתחומיהם הצרים, המקומיים, לא היו מובאים לדעת קהל הפועלים
 הרחב, ולהנתנו גם לא גרמו שנפנה אליהם תשומת־לב ונלמד מהם לקח.
 בתמימות יתירה עצמנו בפניהם את עינינו. אולם במידה שתנועתנו גדלה
 ורחבה, במידה שנתרבו המוני נושאייה וענייניה פרצו בארץ — גברו ועצמו
 גם המפלות שאמונתנו התמימה הולכת ומנחילה לנו כפעם בפעם, בהכשילה
 אותנו בבני־אדם שאינם מהוגנים, ורע מזה, במי שהיו בני־אדם מהוגנים
 ונעשו בני־אדם מגונים, וכל מפה ומפה פזאת עוקרת משהו מלבך והורסת
 את יחסיך האנושיים לסובבים אותך.

כלום אפשר להביע את כל עצמת מרירותם של הדברים העלולים
 להביא לידי יאוש מכל יחסי חברה מתוקנים ולידי הסתלקות מפל אמונה
 בפעולה ציבורית ישרת־לב?

מכאן לא רחוק לבריחה גמורה מפל חיי חברה פעילים. אולם אם
 איננו רוצים לנתר על יצירה ציבורית ועל חיי כלל השואף לתיקון, לא
 נבקש את המרגוע הנפשי בבריחה מהם ומהמזג, ומהטומאה האורבת להם.
 לא נתחמק. נפיר את האמת המרה כמו שהיא ונוציא ממנה לקח: עלינו
 ללמוד מעתה להקים את מפעלינו לא רק על יסוד של אמון חברים החלטי,
 הפוטר מפל פיקוח ובדיקה, אלא על יסוד סדרים מתוקנים, אשר יהיו פתריס
 בפני הנטיות להרע. כי יותר מאשר הפושל פושל בשל לקותו הפרטית,

מכשילה אותו המסורת הפרועה שבה גדלנו ושממנה עלינו להשתחרר אם חפצי חיי-חברה בריאים אנו. המעבר הזה מ„אגדה“ רפה ונוחה ל„הלכה“ יבשה וחמורה אינו קל אבל הכרחי. וברוך השם פי זעיר שם זעיר שם ניפר אצלנו מעבר זה לטובה. אולם בדרך כלל נדמה לי, פונה אצלנו המרץ הציבורי לא לדרך-חולין זו של הבראה, שאין עמה זוהר ואין עמה התרגשות, אלא לדרך-עצבים, המביאה את חיינו הציבוריים לידי חרקי-לי. לא צגלה ערופה אנו מביאים על פשעינו, אלא את עצמנו אנו עורפים.

מדי פעם, בהינלות איזה „מכשול“ בחיי ההסתדרות ונסערו הרוחות והקיפה הסערה את הציבור מקצהו ועד קצהו. ולסערה זו, כמו לכל „נחשול מוסרי“ העובר מפעם לפעם על איוז חברה (הדוגמאות ידועות בכל הספירות של המוסר האישי והמדיני, מבריטניה רבתי ועד סססר), הגיון משלה וחוקי-מוסר משלה: אין לה כל חפץ במשפט אנושי רגיל, בצדק אנושי פשוט, אינה מטפלת בקביעת העובדות, אינה דואגת לדיוק מסירתן, אינה מקפידה על הגדרת החטא ועל ציון הפושעים, אינה מבקשת להבדיל את החפים מעל החייבים, אינה מבקשת להטיל את העונש על האשמים דוקא, פנהוג בכל חברה פשוטה לא מתוקנת, לא חסודה ולא נשואה על פנפי סערה מוסרית. אין לה ענין להבחין בין שוגג ומזיד, בין תם למועד, בין חוטא לחשוד בעלמא, בין פושע לחסר-יכולת, ועוד יותר — בין פושע לקרבן הפשע. פ„אכספדיציה של עונשין“ אין לה פנאי ואין לה צורך להעניש את החוטא בלבד. היא צריכה „לבער את הרע“, והרי היא „מטהרת“ את האויר על ידי ריבוי החשודים והנקנסים. הסערה דורשת את קרבנותיה ויהי מה. ואך ימצא הקרבן לתלות בו את הקולר, לשקצו ולכלות בו את החימה — והיושר והצדק נשבו לכסא!

נחשול כזה עובר עתה על ציבורנו הפואב והנענה והזקוק למישהו שיתלה בו את הקולר לכל פורענויותינו ויכלה בו את חמתו. הקרבן אצלנו נתון מראש, תמיד יש לו שם קיבוצי: „הפקיד“, „העסקן“, „המזכירות“, „ההסתדרות“. ההסתדרות לא במובן הציבור המהווה אותה, אלא פקבוצת אנשים האחראית מראש לכל כשלונו. את החוטא האינדיבידואלי אין איש

¹ [איבוד לדעת]

מבקש אצלנו. עליו, פידוע, „אין מתעכבים“. אין גורסים אצלנו חטאת יחיד וגם לא הטאת ציבור, ציבור ממש. יש רק חטאת מוסד.

רבים המסייעים לנחשול זה, מפל צד: כל פקיד שסרח וכל פקיד שמעל בשליחותו ובחובתו לציבור, כל מי שזכה להתקרב לקערת הציבור והשתמש בקרבה זו „ללקק עצם“. כל אלה אינם נושאים את עונם, אלא משיאים אותו על ה„פקיד“ הסתמי, על המוסד, על העסקן בעלמא. מגבירים את הנחשול כל אלה, אשר בהפקרא ניחא להם, האומרים להיבנות מפל איד ומפל תקלה. נאחזים בו כל אלה הששים לגלגל את קלקלת הציבור על זולתם. אולם לא רק אלה. יותר מפל אלה מסייעים אנשים בעלי כננות טובות בהחלט, חסרי כוח הבחנה של אמת באנשים ובמעשים. אלה כיון שרומו פעם או פעמים, מתחילים לראות את עצמם כאנשי־אמת יחידים וחושדים את כל העולם במרמה ותככים.

חזק הנחשול. אולם בכנפיו לא מרפא, לא הבראה, לא ביעור הרע, אלא — אפלה.

עוד מעט ואיש לא יכיר את חברו, איש לא יאמין במפעל חייו, איש לא יבחין בין טהור לטמא.

היש להזעיל בדברים המופנים כנגד הנחשול? אפשר שאין בהם כל תועלת.

ואף על פי כן איני פטור מחובת הרצאת טענותי:

(א) אזהבים לדבר אצלנו על „פיסוי“ ועל „השתקה“. השמו לב פעם המדברים: מי הם ואיזה הם הבנקים, החברות, המוסדות הציבוריים, ההסתדרויות (גם ההסתדרות הציונית וגם מפלגות הפועלים — כן, מפלגות הפועלים בארץ ובחוץ־לארץ — בכלל זה) אשר העיזו לפרסם בפרהסיא דינים־יוחשבונות של ועדות־ביקורת, כאשר עושה זאת הסתדרותנו אנו?

(ב) הסבורים אצלנו, כי היושר האנושי הפשוט, הראשוני, מתיר לערבב בהדא מחתא מעשי־פשע עם מעשים שיש בהם קוצר־רִי? או אפשר סבורים אצלנו, כי התועלת הציבורית היא המחייבת לסור מן היושר הפשוט ולהכתים את החבר הנבחר בכל מעשה־חטא של מי שעבד עמו ובפקודתו? ואם כן — מדוע לא הציע איש להטיל על חברי ההנהלה הציונית את האחריות למעשי אותו שמש ההנהלה הציונית שמעל בכספי החולים

הכרוניים? ומדוע לא הוצע להטיל את האחריות לעניני הסיוע על חברנו שהיה בשעתו מנהל מחלקת העבודה?

ג) מדוע ערים כל כך חברינו לכל מעשה־כשלוֹן, ומדוע הם כל כך בלתי־ערים לכל מעשה הבא להקדים ולמנוע את הכשלוֹן? שמעתי על אסיפה רבתי בנהלל בענין הסיוע. ההרבּו שם גם לדון על עניני הסיוע והפורענויות הספונות בו גם לפני היגלות הכשלוֹן? כמה פעמים הוזמנו במשך השנים האחרונות על ידי מוסדותינו — „המשביר“, קופת־חולים ועוד — אסיפות לביקורת ולבירור ענינים. הרבּו גם רבו הבאים לאסיפות הללו?

מה פשר הערות המשונה הזאת?

ד) מדוע יצא הקצף תמיד על המוסד ועובדיו, ו„הציבור“ תמיד נקי? האם אין מפלות וכשלוֹנות אשר לכולנו ממש יד בהם? האם בכשלוֹנו של מפעל יש יד לעובדיו המשרדיים בלבד, ולא להמוני חברים השותפים בו? האם במקרה הסיוע נתגלתה רק עזובה סידורית במזכירות ולא עזובה מוסרית של ציבורים שלמים?

ה) לכל מעונת רואים אצלנו רק פתרון אחד: רדו! הס כל זכר לעמל, למסירות־אמת, לכיבושים, להגנה נאמנה, לעמידה בפרץ. כן, ודאי רשאי הציבור להחליף את עובדיו בטובים בעיניו. אולם הפרה עצמית זו של התובעים עצמם, כי הם הם הישרים, החרוצים, המובטחים מכל שגיאה וכשלוֹן — הפרה עצמית זו מנין היא ומה ערפה?

ידעתי כי בכל דברי אלה איני אלא מחשיד את עצמי. מי שאינו צועק יחד עם המקהלה „תפסו“, מעלה עליו את החשד שהוא עצמו שותף לחטאים. ואף על פי כן מעיז אני לומר:

נחשול זה, ככל נחשול מוסרי, חשוד עלי. איני רואה בו את דרך התיקון, אלא את בקשת הקרבן. בהבאת קרבנות אין מרפאים, אלא מוסיפים חטא על פשע. ובקרבנות ציבור אין מתקנים את הצריך תיקון, אלא מהרסים את אשיותיה המוסריות של החברה.

אב תרפ"ח.

הכחשה אמיצת-לב

„המפקדה הראשית של ברית טרומפלדור“ גילתה אומץ-לב להפליא. את הידיעות הנמסרות מפי עֲדִיר־רֵאִיָּה¹ היא מכנה בשם „שמועות זדון שנפוצו בכננות מפלגתיות“. היא רוחצת בנקיון כפיה: „לבט־ר אין פל שייכות להתנגשות זו“ (לשון נקיה!) וכל זה „מבלי להיפנס להערכת עצם המקרה“. אכן, אומץ-לב הראוי למפקדים!

כך היה גם אחרי האחד במאי. המפקדה שהרחיקה את הכחשתה... לחוץ-לארץ דוקא (באמתלה, כי עתוני הארץ אינם נאמנים עליה), לא ראתה גם אז צורך להשמיע פיצד היא מעריכה „את עצם המקרה“.

מה נאמר להסתדרות „חינוכית“ זו המסתפקת בהכחשה דיפלומטית מן הנוסח הידוע, שאינה תובעת לדין את „מפיצי־השמועות“, שאינה טורחת לגול את האשמה מעל חבריה (והרי גם לאחר הכחשתה של „המפקדה“ עוד יש „חיילים“ הנתבעים לדין!), ולעצם השאלה, שהיא שאלה עיקרית וראשונה בכל חינוך ציבורי, היא נמנעת מקבוע את יחסה? מה זאת, פחדנות, צביעות או שתייהן יחד?

ועדת־חקירה בלתי־מפלגתית אשר תחקור את הענין כולו, לאמיתו, ותבדוק את השמועות אם הן שמועות זדון או ידיעות אמת, ותמצא את החייבים ואת הגורמים — זהו הדבר הדרוש פרגע ולא הכחשות־שוא.

אנו עומדים בראשית מדיניותנו, וגם מדינתנו המתהווה יש בה ויהיו בה ניגודים, ניגודי אינטרסים, ניגודי השקפות ואידיאלים. פיצד נחיה בתוך הניגודים הללו, אם על ידי רגימת אבנים וניפוץ ראשים או בדרך אחרת? החוליגנים של א' במאי ושמחת־תורה נתנו תשובתם. החוגים הקרובים לחלל שותקים. הישתוק גם הציבור כולו? סימני שתיקה מכוערת, זיוף וטשטוש ניכרים כבר. „דואר היום“, המושבע ועומד לקחת תחת חסותו כל מעשה־בריונות נגד פועלים, ניסה כבר להפריח פל מיני בדותות על „חגיגת יובל כ־ה באידיש“ ועל „נסיון לפזר את האסיפה בדרך... של שלום“, ועל

¹ בדבר ההתנפלות על קלוב „פועלי־ציון“ בשמחת־תורה תרפ"ט.

„פועלי־ציון“ שאצלם הכו יוסי את יוסי. ואפילו „הארץ“, המתקומם נגד מעשי־אֳלמות, לא בוש לראות את הענין כ„קבלת פנים לזרובבל“ ועל זה „ומתוך מהומה נופצו שמשות“. ומ. ג. מדבר על מאורע שאירע „בקלוב „פועלי ציון“ (האם גם להתקפה של פורעים על קלוב ציונים פלליים יקרא מאורע שאירע בקלוב הציונים?) ועל „התנגשות בין „פועלי־ציון“ השמאליים ובין חבורת הצעירים הלאומיים“.

לא לשם פולמוס עתונאי צוינו הדברים הללו. הענין הוא רציני וחמור הרבה מזה. תנועת הפועלים היא למודת־נסיון. היא מפירה את הצפועוני בעודו בביצתו. היא מפירה את ציבוריותם של המתחילים במעשי־קונדסים ומסיימים ברציחות פוליטיות ותרבותיות. הפועל בארץ חזק דיו להחניק את השורש הפורה ראש ולענה בעודנו באבו. השאלה היא: אם רוצים אנו כּאן במלחמת־אזרחים? אין השאלה מופנה לגבורי האגרוף דוקא, הרוצים ורוצים בהתגלעות „כּוחם“, השאלה מופנה לעומדים על גבם, לאנשי־ההשפעה, לדעת־הציבור. מעשי־החוליגניות של מחללי שם גבורינו ומבאישי ריח ארצנו ומפעלנו עלולים לשמש „פּטָר מים“. כּוחם של החוליגנים מאז ומעולם הוא בחוסר עומדים בפניהם. לא עכּבּרא גנב. יש חוגים המחליקים על כּרסם ושמחים, כי מלאכתם נעשית על ידי אחרים, ויש שאינם רוחשים כלל סימפטיה למעש־אֳלמות, אולם אינם שוכחים כי כּאן סוף סוף „בנינו“, „לאומיים“, „קנאים“ העושים רק מעשי־קונדסים, ושם — זרים, זעומי־נפש, „שמאליים“. אַל יתכסו איפוא בטלית של שתיקה והשתמטות. יראו לאן הדברים מובילים.

וגם הנוער בארץ, לאגודותיו, לחוגיו, לזרמיו, חייב תשובה. הוא צריך לגלות לאן פניו. אם חלקו בחוליגניות השמה לאַל את מאמצי בנייתנו התרבותית כּאן, או יקום בו העוז להסיר בריש גלי את הכתם אשר הכתימו אותו ולהזכיח למעשה, פי לא חלק ונחלה לאלה בתנועת הנוער העברי בארץ.

ציבור הפועלים עומד פרגע ומצפה לראות פיצד יגיב הישוב על ההתנקשות המחפירה בחייו הציבוריים. מתשובה זו הוא יצטרך להסיק את מסקנותיו.

מידות ההגיון

(הערות לא קלות)

ממשלת ארץ־ישראל נותנת לנו, פידוע, דוגמאות יפות של מחלת־הפרסטיזיה. הממשלה אינה שוגה לעולם. כל משגה של כל פקיד היא נוטלת תחת חסותה, כל שטות שלו מוכרזת לשיטה. כל מה שדאף וקיתרוטש עתידים לחדש ראוי לצידוק החטא בפי אָמרי. כזאת היא תורת הפרסטיזיה של הממשלה. אולם יש שגם גופים אחרים לוקים במחלה זו.

נמצא מי שהעיר, פי הממונה על הכרזניקה ב„הארץ“ עשה משעורייית ליל שמחת־תורה מין פורים־שפיל: „קבלת־פנים לזרובבל“. נמצא מי שחשב, פי „כֹּתֶרֶת“ זו על גבי הידיעה אינה לכבוד ל„הארץ“ ואינה הזלמת את סגנונו הרגיל. נמצא מי שאמר, פי מ. ג., שפסק אמנם את פסוקיו נגד אַלְמוֹת, לא טרח לציין את העובדות כהניתן. ויצא הקצף! בעל הכרזניקה, שנאלץ לכתוב דברי „בירור“, הרים את ה„כֹּתֶרֶת“ ואת אופן מסירת הדברים שלו למדרגה עליזנה של אהבת־שלום ורדיפת־שלום וה„טשטוש“ המהולל הואר באור הפילוסופי של „התרחקות מסנסציה והרעשת הדעות“, ברוח הדברים הטובים שנאמרו בשעתם בגליון־היובל של „הארץ“ ובמסיבות החגיגיות. ובכן, לא מקרה, חלילה, אלא „שיטה“. ולא די לו ל„הארץ“ בעמידה עקשנית „על כבודו“, הלך והוציא למערכה סופר כמר מ. בנאל (גליון 2788) להצליף על המערערים ב„פולסין של דיו“. סופר זה, המכריו על עצמו, בניגוד לאחרים, פי „המלים החריפות־חריפות, הממולחות־ממולחות חסרות בלפסיקון“ שלו, רואה לו חובה להכריז, בגלל הערות הביקורת הדלות, פי „אנו עומדים בפני מהומות חדשות של פולמוס וקטטות“ ולא, חלילה, „בשל היחס לעצם המעשה“ של הפקרות, אלא אך בשל הבדלי טמפרמנט וסגנון. ובכן, אלה שהעיוז לדון לגנאי את סגנונו של „הארץ“ במסירת המאורעות ובהארתם, אינם בלשונו של הסופר, שאינו אוהב להשתמש „בפיטוי החריף והמבהיל“, אלא מביאים עלינו „מהומות של פולמוס וקטטות“ — לא פחות! אכן, עתה ידעתי, כל הנוגע במ. ג. ובכרזניקה של „הארץ“ — ספנה הוא ממיט עלינו.

מ. בנאל תומך את יתדותיו במידות־ההגיון. הוא שלמד, פפי עדותו,

„את תורת ההגיון באוניברסיטה“, יודע נַעַד, כי „יש הגיון ויש הגיון“. „יש הגיון שבא מן השכל ויש הגיון הבא — מן המפלגה“. מובן, שאנשי „דבר“ או החבר א. פרידלנד, שגינה את עמדת „הארץ“ במועצת עיריית תל-אביב, לא חלק ולא נחלה להם ב„הגיון הבא מן השכל“. ממרום ההגיון האוניברסיטאי יצא איפוא פסק-דיני לשבט. האקבל אותו מבלי ערעור? לא. היום הוכרו על הגיוני, כי מן המפלגה הוא, ומחר ימצא, כי גם לבי ונפשי לא משלי הם, אלא מן המפלגה. ואני מה עוד ישאר לי? פיצד אעמוד, איש המפלגה, בפני אנשים שאינם מן המפלגה, הנאמנים ממילא גם על ההגיון מן השכל ועל כל מעלות טובות אחרות? אגש נא אל ההגיון הבא מן השכל של מר מ. בנאל הנכבד, „לדעה מה יעשה בו“.

לפרקי ההגיון קודמים פרקי קריאה. מ. בנאל מספר לקוראיו, ראשית, פי ב. כ. קובל על מ. ג. שדיבר על „מאורע“. לאחר קביעת עובדה זו הולך מ. בנאל ומסביר, כי „אף המאורעות ההיסטוריים הגדולים — מאורעות הם“. נוכחתי לִבְשֵׁתִי מה עלוב הוא ההגיון מן המפלגה הפוסל על לא דבר את המלה „מאורע“. אלא חפצתי להינכח עין בעין אימתי פסל ב. כ. מלה פשרה זו. והנה מה שמצאתי כתוב: מ. ג. מדבר על מאורע שאירע „בקלוב פועלי-ציון“, המרכאות בפירוש על שתי המלים הללו, הלקוחות מדברי מ. ג. וכלל לא על המלה מאורע. וליתר בירור נאמר מיד לאחר זה: „האם גם להתקפה של פורעים על קלוב ציונים פלליים יקרא מאורע שאירע בקלוב?“ האומנם ההגיון הבא מן השכל הוא שאינו רוצה להבחין בין מה שאירע בקלוב (פלומר, בפנים, מתוכו) לבין התקפה על קלוב (פלומר, מן החוץ)? איזהו ההגיון המטשטש את שני המושגים האלה ועושה את ב. כ. לאויב המלה „מאורע“ דוקא?

ופרק קריאה שני. „ב. כ. מביא ציטטה מדברי מ. ג. המדבר על ההתנגשות בין „פועלי-ציון“ השמאליים ובין חבורת הצעירים הלאומיים“, ודן אותה לגנאי. כן, בלשון העברית יודעים להבחין בין התנגשות להתנפלות. את ההגיון והצדק שבערבו שתי המלים טעמנו פולנו, ומ. ג. בתוכנו, בימי ועדת הייִקראפט (שראתה את הפוגרום ביפו כ„התנגשות“), ועדה זו שההיסטוריון מר מְדוֹיִנִי גומר עליה את ההלל. מר מ. בנאל, הסבור כי מ. ג. אינו עשוי לשגות, היה חייב, לכאורה, להוכיח פי אמנם לא היתה פאן כלל

התנפלות אלא התנגשות, או להודות פאיש ישר פי צדק ב. כ. בזה שהוא דן את המלה „התנגשות” לגנאי. ולמה לא יאמר, מה שערוריית שמחת-תורה בלשונו: התנגשות או התנפלות?

ופרקיקריאה אלה באו להוכיח, בשם ההגיון מן השכל, כי שאול תטא ההגיון מן המפלגה של ב. כ.

לאחר הנצחונות הקלים בשדה הציטטות עובר מ. בנאל אל העיקר, אל גילוי הסתירה העמוקה שבין שתי מידות ההגיון: בשלמה מ. ג. הרי הוא שולל כל מעשי-אלמות „בכל מקרה, בכל פנים ואופן”, אבל ב. כ. שבימי המאורעות בהדר-הפרמל „התפלל אז בדביקות חסידית בנוסח של „יהי חלקי עמכם”, ואתם שלדידכם „מעשי-אלמות בשם העבודה המאורגנת הם מותרים” — אתם למה רגשתם? אותה טענה מוצגת גם ב„דואר היום” בידי עזמות, כעטו הטוב עליו. הוא המגלה את לבו בשעת-חדוה פי „בינינו לבין עצמנו בדיעבד, לאחר שצעירים קנאים כיבדו את „פועלי-ציון” — יבוסם להם ונערב להם, פי ראויים הם לחוטרא של ה„ברית” (תתבע נא ה„ברית” את עזמות לדין!). יודע נעד פי הפועלים בארץ עשו מעשי-אלמות אשר „ישארו פתמי-עולם”, והוא שאול ברגש: מאימתי „אתם קוראים תגר על מעשי-אלמות”?

דרך ההיקש ההגיוני של עזמות הוא קל ביותר. אפשר אפילו להעלות שמות של כל מיני מקומות, אשר פועלים הופו שם, ולטעון על האלמות של הפועלים.

אולם פלום מה שיאה לעזמות יאה גם למ. בנאל? המתקנא מ. בנאל במושגי עזמות על מהות המוסר החברתי של הפועלים? בעצם הויפוח מסביב למעשי-הדר-הפרמל נכתבו בעתון הפועלים הדברים האלה:

„ידעתי גם ידעתי, פי כל אלמות וכל מעשה הפקרות מתנקמים בחיי החברה עשרת מונים. פי בחיינו אנו לא יתכן מפעל היצירה באויר של אלמות פל-שהוא. וגם זאת ידעתי: בעד זגוגיות מנופצות ישלם תדיר, קודם כל, הפועל בעורו ובנפשו. — פי אין אויב מסוכן יותר לפועל מאשר זה המדריך אותו בדרך האלמות והפריצות, בין אם הוא בא מסטרא דשמאלא, לשם דחיקת הקץ, כביכול, ובין אם הוא בא מסטרא דימינא,

לטמון לו מוקש ולהעמיד בנסיון את כל סבלו. פי חרב־פיפות היא האלמות. אשר האוחז בה לא ינקה”.

לפי הגיונו של מ. בנאל זה נקרא: „מעשי־אלמות בשם העבודה המאורגנת הם מיתרים”!

והשאלה ששאלתי „אם השבע אשר לא יבין לנפש הרעב, אם זכאי הוא לדון את חברו הרעב ועוד בכל חומר הדין”, ודברי, פי „אין לי הבטחון הגמור, פי הייתי טוב מהם אילו נמצאתי עתה במצבם” — נתפרשו על ידי מ. בנאל כ„יהי חלקי” במעשי־אלמות. זהו ממידות ההגיון הבלתי־מפלגתי? אקבל לרגע את ההגיון הזה. נניח שהתרתי לאנשים רעבים, מקופחי־חיים, מחוסרי־עבודה המשועים לחלוקה צודקת של העבודה, שגם בשוטרים איימו עליהם, נניח שהתרתי להם ניפוץ־וגוגיות. היש מכאן להקיש משהו גם על „קצת מצעירינו” אשר סידרו הפגנת־אגרופים „לכבוד” לשוננו? שם היו רעבים. למה רעבים כאן, האם לדבר ה’? ללשון העברית אשר מ. ג. וב. כ. אינם רעבים לה?

היקש זה אף הוא ממידת ההגיון הפשוט הוא? ויודע אני פי שוב אתן נשק בידי מתנגדי: הנה הוא מבחין בין אלמות ואלמות. אמת נכון הדבר. איני מאושר כמ. בנאל לומר פי אני שולל מעשי־אלמות בכל מקרה, בכל פנים ואופן. בנעורי הייתי חבר לפינחס דִּשְׁבֶּסְקִי. מעשה הפועל הבונדאי הירש לְקָרֵט היה בעיני מעשה רב. גם מבחנה לאומית. את מעשהו של שְׁנָאֵרֶצְבֹּרֵד אין אני פוסל מבחינה מוסרית כלל וכלל. ודאי עוד תצמחנה לי צרות מהודאה זו, אך יצרי מפתה אותי להודות על האמת, פי שאלת האלמות ביסודה נשגבה ממני, ואני מתלבט בה. ויש גם מעשי־אלמות, שאני דוחה אותם למעשה, ועם זה אני שואל למקורותיהם ומבקש להם „סליחה וחנינה” לאחר המעשה. אפשר שכל זה הוא מפני ליקוי הגיוני שבי, אבל הגיונו של מ. בנאל, האומר להטיל צל על זכותי להעריך את האגרופ כפוסק בשאלות תרבותיות — מהו?

ההגיון הבלתי־מפלגתי של מ. בנאל אינו רואה בעמדת מפלגות הפועלים בענין זה אלא... „ריצה מתוך בהלה של התחרות לפני מרכבתה

של „פועל־ציון“. הוא רואה את „אחדות־העבודה“ ו„פועל־ציון“ כמסייעות בהכרזותיהן „לנוול את ארץ־ישראל וליתן את הישוב לשמצה בעולם“. וההגיון של איש מפלגה כמוני אומר, כי עמדת מפלגת הפועלים עשויה לגולל (במקצת!) את החרפה מעל הארץ והישוב ועשויה למנוע את חזרת החרפה הזאת להבא.

אמרתי: במקצת, כי שתיקתם הפעם של רבים מאיבי האלמות הפרינציפיוניים, הרואים אלמות בכל שביתה, אינה עשויה לסייע לתקן את מצב הדברים. לא עזמות הוא היחידי היודע, פי סוף סוף, „הלא אלה צעירים — „ולאד“!

אני מתחיל להודות כי ההגיון שלי הטעני. סבור הייתי כי לא פרסום הדברים מנוול את ארץ־ישראל, אלא הדברים עצמם ואף טשטושם והשתקתם. וסבור הייתי כי אנשים מסוגו של מ. בנאל, אשר עיניהם למה שנעשה בתפוצות ישראל, לא יבחרו בדרך זו. וטעיתי. כמה פעמים נודמן לי לעמוד על במות יהודיות בחוץ־לארץ ולקבל חצים ואבני־קלע. מעולם לא חשתי לעשות לצחוק את הדיבות (של „פועל־ציון“ שמאליים חלק הגון בהם) כי אנו נותנים כאן את האידישיסטים למשיסה, כי אנו יורדים לחייהם של אותם היהודים האומללים שאינם יודעים עברית וכל אותם תלי־התלים של שקרים ולעזים שמפיצים בחוץ־לארץ בניצול כל מעשה שטות והתהללות של „ולאד“ שונים בארץ. ושמעתי את הדיבות הללו לא רק מפי מוציאיהן, כי אם גם כשהן נשנות אפילו בפי סופרים עברים בגולה. הייתי עושה את הדיבות לאל, מבלי שאהיה חושש כי מישוהו יכחישיני על פני. ידעתי כי אני רשאי להכריז ברמה על פוחה של העברית בארץ, על פיבושיה ועל הדבקים בה, על הכוחות הפנימיים שגילתה כאן, מבלי שתהיה זקוקה לשום קנאות של הבאי, שאינה אלא גנאי לנו. ידעתי כי בחוגי האידישיסטים אינם יודעים להבחין בין הידחות האידיש בתוקף הצמיחה התרבותית העברית, שאינה פוסקת והיא הולכת וממלאה את חלל הניתנו כאן, ובין הטפת בוז ואיבה וירידה לחייו של מי שאינו עברי. ידענו כי שם מחליפים בכננה את המושגים ומשתדלים לתת אותנו כנבסקים עברים. וראינו את עצמנו זכאים להילחם בכל פוחנו על הצגת אמת החיים הארץ־ישראלים לאמיתם. והנה נתברר כי טעינו. כי עלינו להודות, כי אכן יש

בארץ אלמנטים, העלולים „לנטוע“ את העברית באמצעי הזבסקציה (מה עלתה לנטיעת „האידיש“ שם באמצעים אלה? — בזה פדאי להתבונן). והמלחמה בהם נראית בעיני מ. בנאל כניווול שם ארץ־ישראל.

ההגיון הבלתי־מעמדי של מ. בנאל אינו יכול לקבל את הגוון המעמדי, שמפלגות הפועלים מגלים בענין ביש זה. „אותם הבחורים, מחוללי השערוריה, התכוונו לא למפעל מעמדי אלא למעשה גבורה „לאומית“. כאילו מ. בנאל אינו יודע כמה מעשי התנפלות על פועלים בעולם שנעשים לאו דוקא מתוך סיסמאות מעמדיות, אלא מתעטפים באיצטלה „לאומית“. כאילו כל מעשי האיבה לפועלים בארץ החל מן „הגדעונים“ בשעתם (לפני המלחמה העולמית ועד בני־אפרים בזכרון־יעקב השתא — נעשו מתוך הכרזות מעמדיות דוקא. כאילו אין הפועל יודע מתוך נסיונו כי דמו שלו חיוך טפי בתוך כל חברה מעמדית. מ. בנאל הנהו אויב לפרויאולוגיה מעמדית (פרויאולוגיה לא־מעמדית — שאני!). הכופר הוא גם בזה שאנו חיים בחברה מעמדית? ובחברה אשר כזאת פונה הגבורה „הלאומית“ על פי קו ידוע דוקא. הראינו כאן בארץ מעשי התנפלות על אותן החברות הלאומיות הנכבדות, אשר כל שיחן ושיגן הוא בגרמנית ובאנגלית? היעלה על לב הגבורים „הלאומיים“ לנפץ־שם גולגלות, ואפילו להכריז על הוצאותיהן „חרם“, כמו שמכריזים על עתונים עבריים? היאמרו לאחוז באמצעים כאלה נגד „אגודת ישראל“? ואם יאחזו — הישב גם אז ה„אזרח“ הארץ־ישראלי שוקט על שמריו? האין לראות בזה, ובכמה חזיונות אחרים, שהפועל בארץ משמש קו ההתנגדות הפחותה לערות עליו את שפע „הגבורה הלאומית“? ועוד קצת הגיון. מ. בנאל אינו מסתפק בהערכת עמדתה של האחת משתי מפלגות הפועלים. הוא אחוז באמצעי בדוק ומנוסה: „את אנשי „הפועל הצעיר“ הייתי רוצה לשאול ביחוד: מה פירוש מחאתם, התמרמרות מוסרית או סולידריות מעמדית?“

על טוב הטעם הזה, הנאחו בהפרדה בין אחים, היודע לחלק לכל אחת ממפלגות הפועלים את מתנת־חלקה, למי התמרמרות מוסרית ולמי סולידריות מעמדית — לא אדון כאן. ברוך השם, פועלי ארץ־ישראל הולכים ונגאלים מחלוקה מגוחכת זו, ונקוה שלא יתנו להעלותם בתפה זו. אולם אנו בהגיון עסקינן. מר מ. בנאל אינו חשוד, כמובן, על סולידריות מעמדית אחרת גם

בשעה שהוא מגנה את הסולידריות המעמדית של הפועלים, והגיונו הבלתי-מעמדי סבור כי התמרמרות מוסרית נפגמת אם היא מלווה בסולידריות מעמדית, שהיא מטבעה חזיון בלתי-מוסרי. והגיון זה אומר: כי מי שמגלה את האופי המעמדי שיש למעשי-גבורה אלה, לא די לו שהוא נאשם על „דמגוגיה מפלגתית“ אלא משתף את עצמו עם „המגינים על משטר הדמים והאֵלמות“ וכו' וכו'. והזהו פֹּחוֹ שֶׁל „ההגיון הבא מן השכל“?

חשון תרפ"ט.

למחרת ההחלטות

(שנתקבלו בישיבת הוועד הפועל הציוני. ברלין, יולי 1928)

חשיבותו של מושב הוועד הפועל הציוני היא לא בהחלטותיו החשובות בלבד¹. במושב זה בא לידי ביטוי חזיון שאינו ניתן להחלטה, והעדיף מהחלטה: מאמץ רציני של התנועה להתגבר על תחלואי הנפש שבהם לקתה בשנים האחרונות. בג' פנים נתגלתה התאוששות זו.

נתגלה, ראשית, כי ההסדרות הציונית אינה גוף חסר-רצון, כאשר הסכנו לראותה בעת האחרונה. גילוי זה חשוב מאד, כי חוסר-רצון עצמי אכל בשנים האחרונות בתנועה הציונית בכל פה. וחלק גדול ממפלגותינו בשנים האחרונות יש לזקוף לא רק על התנאים והמכשולים החיצוניים, אלא על הלך-רוח זה של פניעה בפני כל מצב ולפני כל מי שיש לו פרטנסיות להכניע: בפני טוריסט, בפני גביר, בפני „מומחה“, בפני מנהיג פנימי או מנהיג חיצוני, אפילו בפני מי שעומד להיות מוזמן למנהיגות. היה ספק

¹ הוועד הפועל הציוני הכריז הכרזה כללית, כי „המסקנות [של ועדת החקירה] בכללן אינן מתאימות לצרכי הארץ“; החליט כי הקרן הקימת היא המכשיר היחיד לקניית קרקע בכספים לאומיים; דחה את ההתנקשות בזכות ההגדרה העצמית של המתישב וקיים את עיקר החופש ושיווי-הזכויות של צורות ההתישבות. גם בשאלת העבודה העברית, העליה והאופי העממי של הסוכנות קיבל הוועד הפועל הציוני את עמדת מפלגות הפועלים. „דבר“, גליון 974.

אם אין התנועה פולה אכולה הלך־רוח זה. בא הועד הפועל הציוני, וכולו — גילוי רצון, התגוששות של רצונות, פרללוגרם של פוחות, אבל לא חוסר־רצון, לא פניעה.

נתגלה, שנית, כי ההסתדרות הציונית אינה מוכנה כלל וכלל לנתר על הצורך במגע פנימי בין התנועה ובין הנהגתה. זה שנים שמגע זה התחיל מתרופף והולך. וכמובן, נמצאו גם פיקחים ואנשי־מעשה שהתחילו רואים את כל נסיונה ההסתדרותי והנפשי של התנועה כדבר־מה תפל ופחות־ערך לגבי החכמה העליונה של הנשיא, אשר לא ישגה, חלילה. התחילו רואים את צרכיה והרגשותיה של התנועה החיה כמקש ומכשול, אם הם מתנגשים בצרכים ובמושגים השוררים בחוגי השלטון. לכאורה, בכל תנועה עממית נודעת חשיבות יתרה לכשרונו של המנהיג, היודע לחיות את חיי הנפש של תנועתו, להאזין ולהבין למתרחש בה מתוך תחושה אינטואיטיבית עמוקה. להנתה של התנועה הציונית תלויה פעולתה במידה מרובה בניהול משא־ומתן דיפלומטי עם גויים ועם יהודים ולפיכך הגיעו הדברים לידי כך, שאת עיקר חשיבותו של המנהיג התחילו רואים לא בחיותו עם התנועה ועם נושאייה, לא בהבנה לנפשו של החלוץ ושל הציוני מן העם, אלא בקשריו עם הפוחות החיצוניים. מותר לו לנשיא שיזלזל בכוחותיה הפנימיים של התנועה ובלבד שבמחיר זה ימצא דרכים — אמיתיים או מדומים — אל פוחות־השפעה שבחוג, אף הם אמיתיים או מדומים. שיטה זו היא שהביאה לידי הסבך הבזילאי, היא שגרמה לדין־וחשבון של נעדת־החקירה (ש"ש) אומרים" כי נשיא ההסתדרות הציונית לא התענין לקרוא בו) והיא שאיפשרה מצב כזה, שנשיא ההסתדרות הציונית יכול היה להתנצל בתום לבו כי הוא לא ראה בתעודה זו כל פגיעה בקרן הקימת, מבלי ש־רגיש איזו תעודה הוא נותן בזה לעצמו. השלמה עם חוסר קונטקט כזה בין התנועה ובין הנהגתה והרגלי הפניעה של התנועה בפני הנהגתה אינם עלולים לקיים תנועה החיה חיים עצמאיים והם עשויים יותר להפוך את התנועה לכל־ישרת בידי אחרים. בא הועד הפועל והראה בכל כוח, כי קונטקט זה הוא הכרח שאין לזלזל בו, וכל הפוגע בו לא ינקה.

ונתגלה, שלישית, כי הפועל בציונות כוחו עמו כשר היה, וכי הקומביניציות הבלתי פוסקות, בחינת „הבה נתחכמה לו“, לא נטלו אף

פלשהו ממשקלו הפוליטי והמוסרי בתוך הצינורות. אלה שחפצו לראות ברגש האחריות הממלכתית החי בקרב הפועלים הסכמה לכפיפת גו והרכנת ראש בפני המתנקשים בנפש התנועה ובקניניה — השלו את עצמם בשוא. אלה שעשו את הנסיון הביולאי, על מנת להוכיח פי אפשר לנהל את התנועה הצינורית בפסיעה על ראש הפועל — הוכיחו לעין כל כי החשבון מוטעה. נכון הדבר, כי לא בידי הפועל לבדו לנהל את התנועה הצינורית. אולם לא יתכן גם שום כוח שינהלה בלעדי הפועל ובניגוד לפועל. גם את זאת הוכיח הועד הפועל.

אולם דוקא משום שבמושב זה נתגלו לעין כל סימני הבראה והתאוששות התנועה לאחר ימים רבים של התרופפות והתמוטטות; דוקא משום שסיפום פעולתו של הועד הפועל אינו „נצחון“ של חלק זה או זה בלבד, אלא נצחון אינטגרלי של התנועה כולה — דוקא משום כך אין להתעלם מן הסימנים הרעים המתגלים לאחר המושב, הבאים להשיבנו אל הנקודה המתה. הנה: הועד הפועל החליט על חידוש העליה, החליט לא בהבעת רצון בעלמא, כי אם בהחלטה מסוימת. מי שחוש ההניה הצינורית לא בגד בו, מי שיש לו יניקה פל־שהיא מצינורות התנועה החיה — ידע להעריך החלטה זו פתביעה איתנה של החיים הצינוריים. אולם ה„יודישה רונדשוי“, נאמן בית השלטונות הצינוריים, שידע לפני קבלת ההחלטה ללגלג כמה פעמים על המספרים „הבלתי־מבוססים“ של דורשי העליה (ידיעה מבוססת זו על אי־בסיסיותם של המספרים הללו מנין לו?), יצא במאמר הפוסל את החלטת הועד הפועל. עמדתו של ה„רונדשוי“ בעניני העליה כבר חדלה להתמיה. עתון זה, שעל ידו נתגלגלה זכות ההצעה למנוע את מצוקת חוסר־העבודה על ידי ארגון ההגירה מן הארץ, מגלה שוב את „חוש המציאות“ שלו על ידי יחסו לחידוש העליה. אולם מתמיהים בפי ה„רונדשוי“, עתון בעל נימוסים תרבותיים ומסורת לויאלית, הזלזול הגלוי הזה בהחלטה השנואה עליו והתביעה לא לקיים את החלטת הועד הפועל. אין לו שם אחר להחלטה, מאשר „תעודה קוריוזית“. ואחרי כל מיני פרכות חריפות, המבטלות את בקיאותו של הועד הפועל בשאלות כאלו, הוא מכריז: „כל אדם נבון ברור לו מאליו כי אין ההנהלה יכולה לנהוג על פי החלטות כאלה“.

וכשאתה קורא דברים אלה, שחור על גבי לבן, בעתון העומד כל ימיו על משמר הלוֹיָאֵלִיּוֹת לשלטון הציוני, הדוגל בשם משמעת התנועה — האם לא יעלה על דעתך פי מלבד הנאמנות לרצון התנועה החיוני, פסי שהובע מפורש בהחלטותיה, יש עוד מין נאמנות לכוחות אחרים, עליונים, אשר החלטות הועד הפועל הנן בשבילם כחרס הנשבר ורצון התנועה פולה — אינו אלא „קוריוז“?

יש לראות את הדברים כמו שהם בעוד מועד.

אלול תרפ"ח.

בעזרי לשוננו

·א·

מהו תוקף עמדתה המדינית והחברתית של לשוננו פאן בארצנו? שאלה זו אי אפשר שלא תטרידך, אם חרד אתה באמת לגורלו התרבותי של הישוב העברי המתערה בארץ. לכאורה, הכל נמצא בקו ההתקדמות. הנצחונות ברורים ושום צרות־עין של אויב וכופר לא תוכל להם, להקטין את דמותם: השפה העברית, אשר במשך דורות רבים ניטל ממנה כוח הדיבור, היתה לשפת־דיבור חיה בפני המזני הישוב, לשבטיו השונים; השפה אשר היתה מאות בשנים שפתו של הגבר בלבד היתה לשפת־אם בשביל הטף הגדל בארץ; שפת תלמידי־החכמים היתה לשפת הפועל, אשר נתקשר בה בכל לבו וקשר בה את עתידו התרבותי והחברתי; כל צינורות התרבות העממית — גן־הילדים ובית־הספר, תנועת הפועלים והסתדרויות הנוער, שיעורי הערב ובתי־העם, התיאטרון והעתונות — הנם שליחיה של הלשון העברית; הספר העברי הפה שרשים בקרקע והפעולה המוֹלִית גוברת ומסתעפת משנה לשנה (למרות המעצורים המלאכותיים — מכס הנייר ויוקר המשלוח — העומדים למפגע ל„ענף תעשייה“ זה); כמה ענפי מדע, מחקר הארץ, חכמת ישראל ולימודים שימושיים מתבצרים בארץ בכלי השפה העברית. אין איפוא, לכאורה, כל ספק כי שפת־דיבורנו היא היא גם שפת התרבות האמיתית הנוצרת בארץ. הממשלה בדירו־חשבון שלה

לשנת הלימודים 1926-7 (פלומר, תרפ"ז) מונה: 368 ספרים שיצאו בארץ. בהם 307 בעברית, השאר בשפות שונות; 44 הוצאות פריודיות, מזה 36 בעברית.

ואף על פי כן, מי שאינו מעלים עין מן הסובב אותו אי אפשר לו שלא יפיר פי גם לאחר כל הפיבוסים הנדאיים הללו קיימות בארץ מנמות בולטות, פרי יחסי כוחות כלכליים ומדיניים, המכוננות לעשות את שפתנו כאן לשפה נחותת-דרגה, לשפה שבני תרבות „עליונה“ אינם נזקקים לה.

הגורם הראשון לזלזול בשפתנו באופן שיטתי, לדחוק אותה מהשפעתה ומעמדות החיים, היא — מ מ ש ל ת א ר צ י י ש ר א ל !

וכל כמה שהדבר לא יראה תמוה, לאחר שלשוננו הוכרה כאחת מלשונות המדינה, בעלת זכויות שוות ומלאות, לאחר שהדברים פתוכים הדר במנדט, שעל פיו מתנהלת הארץ — הרי זו מציאות מרה, שצריך לראותה פמות שהיא:

זכות לשוננו קיימת על הניר. בחיים היא נפגעת בלי הרף.

לא אעמוד עתה על כל מעשי הקיפוח הרבים, מעשי יום-יום באדמי-ניסטרציה ובמשפט, במשטרה ובעיריות, בדואר וברכבת, אשר העתונות שלנו מציינת ומציינת, עד שהיא נלאית מציין, לא אדבר על כל הגילויים הרבים של השרירות הפקדותית, נוסף על הקיפוח השיטתי. גם על אלה דובר בעתונותנו, ללא שומע. כאן אני רוצה לציין רק את יחסה של הממשלה המרפזית ומחלקותיה אל העברית כאל שפת-תרבות.

הממשלה מוציאה דינים-חשבונות שנתיים, המוגשים לממשלת המנדט, לחבר הלאומים. הדברים הללו נדפסים אנגלית בלבד, למרות ההפרה המפורשת של שלוש השפות. כל ספרות מדינית מסוג זה לא תיזכר ולא תיפקד לא בעברית ולא בערבית. האומנם ניתנים הדברים הללו לידיעה רק לבני חוץ-לארץ, שיש להם זכויות מיוחדות על ארצנו, ולא לאזרחיה החיים בה?

הממשלה מוציאה עתונות רשמית. העתון הרשמי האחד של המדינה יוצא גם בעברית (מה טיבה של עברית זו — זוהי שאלה לחוד). אולם מחוץ לעתון הרשמי, המכיל פקודות וכז, יש עוד עתונות לממשלה, כמו ה„ביולטין המסחרי“. זה יוצא אך בלשון אחת — באנגלית! ונשאלת השאלה: האומנם

רק לפקידי המכס מתפונות הממשלה, או שפל אזרח המשתתף ביצירת חיי הכלכלה בארץ ורוצה להפירם, ראוי לקבל אותה אינפורמציה שהממשלה מגישה ליודעי־אנגלית?

מפעם לפעם מפרסמת ממשלת הארץ דינים־וחשבונות של מחלקותיה: עניני חינוך, חקלאות, סחר־הארץ. בכל אלה מדובר על ינו, עלינו ממש. שם מבקרים את מוריניו ואת בתי־ספרנו, שם מוצגת התישבותנו, שם מדובר על עניני מסחרנו ותעשייתנו. וכל זה, המוצא בכספי משלם־המסים שבארץ, הנהו פספר החתום לכל אזרח בארץ, אשר לא למד את שפת־השליטים. כל זה מוצא, פנראה, רק למען שכבה דקה של פקידות זרה, שהיום היא כאן ומחר — איננה, או לשכבה שניה של „נאורים” מבני הארץ, המותרים על לשונם ועל זכותם ומקבלים ברצון את ההגמוניה של הלשון הזרה.

ארץ העומדת בראשית התישבותה המודרנית טעונה חקירה רבה של מקורות המחיה והכלכלה הגנוזים בה. באיזו מידה, קטנה למדי, עוסקת בזה גם ממשלת ארץ־ישראל. יש שהיא מביאה מומחים מן החוץ, ואלה מתבוננים, חוקרים ומציעים תיקונים וכו'. את פרי עבודותיהם מפרסמת לפעמים הממשלה חוברות חוברות, רובן רק אנגלית. מי נמי הוא אשר למענו נכתבו הדברים הללו? כלום חייב באמת מגדל הפירות בארץ־ישראל לדעת קרוא אנגלית? כלום לא יושבים אצלנו במשקיניו החקלאים אנשים אשר כל מעינם בשאלות הללו, בהן הם עוסקים להלכה ולמעשה, אנשים אשר בתבונת פניהם ובאמון רוחם הם מקדמים באמת את כלכלת ארצנו, ואנשים אלה אינם נזקקים ללשון זרה, ואינם יכולים ואינם רוצים לנווד על לשונות זרות? כלום בלשונות פוליגלוטית תנאי הוא להרמת החקלאות?

לא עמדתי בסודה של הממשלה לדעת, מדוע היא נוהגת ככה. אפשר שכאן קיים הנימוק הנצחי של „קימוצים”, הנם את שנתו בשעה שמביאים „מהנדסים מבריטניהם” ובשעה שמכסים בחפזון נמהר כל מיני „חובות” צבאיים לבריטניה רבתי ויוצרים גרעונות מלאכותיים בתקציב ארץ־ישראל. נימוק זה אינו צף אלא בשעה שדנים על הענינים החיוניים של הארץ עצמה. אולם אפשר שהדבר נעשה „ממילא”, כדבר המובן מאליו, שדברי מחקר

ועיון־משק אינם מתפרסמים בלשונות הנייטיבס, באשר אלה אינם ענין אלא לבני הגזע העליון, השליט. מה שלא יהיו הנימוקים, אולם מחיקה זו, פלאחר־יד, של צו יסודי במנדט מגלה בבהירות רבה את „יחסו“ של הפקיד האנגלי הגבוה אל בני העמים הנתונים לאפוטרו־פסותו, שפתם, תרבותם — במה נחשבת? (ודאי לא יעלה על דעתו של הפקיד בן־התרבות, השולט בפיה, פי בטרם ידעו אבותיו קרוא, כבר היו לנו — וגם לשכנינו הערבים — ספרי שירה ומחשבה, בעלי הגמוניה עולמית).

מדוע אין איש חולה על הדבר הזה? מדוע אין שום גוף ציבורי אצלנו קם לתבוע את עלבון שפתנו ודחיקת רגליה? מדוע אין כוחה של „הקנאות העברית“ הרשמית אלא להתגדר במעשי נערות, לעשות את עצמה לצחוק, להתריע על ספנות מדומות, ואין לה עינים לראות את הסכנה האמיתית, הקמה עלינו להפוך את לשוננו לאיזה „סלנג“¹ המוני, שכל בר־דעת ובר־תרבות ירחק ממנה?

בכל תנועות התקומה של העמים תופסת מלחמת הלשון מקום עיקרי. לפרקים גם את המקום המרכזי. אין גאולה לעם, לא רוחנית ולא חמרית, אם לשונו אינה נגאלת עמו. ואין עם רואה את עצמו בן־חורין ושוה־זכויות כל עוד מציעים לו להסתפק ב„חופש“ הדיבור בלשונו ולא הובטח לה מקום במדינה וחלקה השווה והצודק בתקציבה, בפעולת מוסדותיה, בהנהלה ובמשפט, במעשי ההשפלה והתרבות המתנהלים על ידה. כל דחיקה של רגלי הלשון נתפסת על ידי העם הנפגע לא רק פעלבון לאומי בלבד, אלא פדחיקת רגליו מעמדות החיים, הפלפלה והתרבות, פהורדה במעלות החברה, פהפסד חיוני לכל אישי העם הקשורים בטבורם בלשון זו.

ורק החוגים ה„עליונים“ התלושים מחיי עם ומתרבות עם אינם חשים בקיפוח זכותה של הלשון ובהשפלת כבודה. אינם חשים פהפסד העצום שקיפוח זה גורם לכל מי שהלשון המקופחת היא לשונו באמת, לכל אותם חלקי העם אשר אינם ממירים את לשונם ואינם מבקשים לעצמם מחסה בצל כנפי הלשון השליטה.

האם לא רבו גם רבו אצלנו בתוך ישובנו, בשלבים העליונים של

¹ [סלנג — ניב עממי]

חברתנו ושל מוסדותינו התלושים הללו, בני-בלי-לשון, אשר מכאובנו
 אינו מכאובם ולשוננו אינה לשונם, וניחא להם בהגמוניה של לשון זרה
 בארץ?
 על זה לחוד.

ב

לא הממשלה והפקידות הזרה בלבד הם הדוחקים את רגלי לשוננו.
 גם פאן, פמו בכמה חזיונות אחרים, יד „השרים והסגנים” שלנו במעל.
 לא אפנס, חלילה, לחדרי-חדרים ולא אשאל לשפת-דיבורם ותרבותם
 של אלה שבעי-התרבות, כביכול, שביאליק חרת במצחם את כתובת-הקעקע:
 „מפוטמים כחזירים בתרבויות לועזיות”. אשאל רק לפעולה התרבותית
 הפומבית.

זה שנים אחדות שפשה אצלנו המנהג — בהוצאות המדעיות
 והמדעיות כביכול — של פלל-לשון. אחד מקרא ואחד תרגום (איזוהי תרגום,
 העברית או הלועזית?). ודאי יש לזה נימוקים מדיניים חשובים. פלום יש לך
 נימוק חשוב יותר מאשר „להראות העמים והשרים את יפיה”?
 ומעתה, רצונך להפיר חשיבותה של איזו הוצאה מקצועית שלנו —
 צא ובדוק, אם יש לה תרגום לועזי בצדה.

„השדה” — זקן עתונינו המקצועיים, „החינוך”, קבצי החברה
 הארכיאולוגית וקבצי החברה האטנוגרפית, „קרית ספר” ואפילו „המשפט”
 ו„הרפואה” — פיון שבעליהם לא ראו צורך ללוחם בתרגומים לועזים —
 סימן שמדעיותם מפוקפקת. עתון „מדעי” המכבד את עצמו לא יצא בלי
 לבוש אנגלי.

הנה „החברה הפלפלית” שלנו, חברה אדירה זו, שבראשה עומדים
 ראשי הבנקים ושאר גדולי-ארץ שמפתחות הפלפלה בידיהם, פלום יכולה
 היא להסתפק, חלילה, במהדורה עברית בלבד? ואם מחמת רוב עשרה לא
 הוציאה במשך כל שנות קיומה אלא מספר זעום של חוברות, פלום תותר,
 חלילה, על המכפלה הלועזית, המכפילה ממילא את מחיר החוברת ומזנעת
 אותה מן הקונה הפשוט? פלום אליו היא מתכוונת?

והמהנדסים שלנו, בעלי „חרושת ובנין”, פלום יכולים הם להסתפק
 בעברית בלבד? פלום רשאים הם להשאיר את העולם המדעי בחושך ולא

„להפיץ את מעינותיהם חוצה“? כלום לא הגיעה כבר יצירתם המדעית למדרגה זו המחייבת הוצאת „מוניטין“ בלשונות העולם?
ועתון הפרדסנים „ההדר“, הנדפס על נייר מהודר, כלום ילך בדרכו של „השדה“ ויצא בעברית בלבד? האם מקטלי קני הוא? הלא שמו העברי „ההדר“ אינו משמש לו אלא „באוהל“ ו„בצאתו“ לבין הבריות יש לו שם אחר על טהרת האנגלית — The Palestine Citrograf. לא רק שפת מכפלה יש לו כי אם גם שם מכפלה.

המערכת המעמידה פנים אינטרנציונליים (ועם כל זה אינה רואה שום צורך להכניס את הערבית ואת הפרדסן הערבי אל תחת צל קורתה) טורחת פולי האי לשם האנגלית, עד כדי לעזרר בנו ספק, שמא טעינו עד הנה ולא הרגשנו כלל כי מלאה הארץ פרדסנים אנגלים. או שמא פרדסנים אלה מגזע שמי הם „דוברי-אנגלית“? ואפשר לא זה ולא זה, אלא מנהג נאה הוא בידיהם, מורשת אבות, לבקש חן וחסד בעיני כל מי שהשלטון בידו?
מי שיראה בקובלנה זו על כפילות-הלשון רק „קנאות עיוורת“, החסה על ממוץ ישראל ומעלימה עין מן הגדולות הצרורות בכנפי הכפילות¹ — ימשיך את הטיול, וינכח כי אך פפשע בין פפל הלשון ובין הלשון האחת... הזרה.

החברה הפלפלית, הנקובה למעלה, שהיתה, כמדומה, הראשונה להנהיג אצלנו את המודה הסנובית של דו-לשוניות, היא גם הראשונה לעבור כליל לשפה האחת — לאנגלית.

הפרך הראשון של קבציה עודנו פולו כפול-לשון. אולם בסוף הפרך השני לא קם הפוח בחברה לשאת בעול של כפילות זו, ומאז — מה שיצא ומה שמובטח ליציאה בקרוב — הפל על טהרת האנגלית.
מי זה יעזו לפקפק בנאמנותם העברית של מר הופיין ורזוב ושאר הנכבדים היושבים בועד החברה? חלילה. ודאי יש להם נימוקים חשובים

¹ את הגדולות הללו אפשר להשאיר למוסדותינו המדעיים העליונים (האוניברסיטה ותחנת הנסיון). הלנאי שאף הם לא יחליפו את העיקר בטפל, שלא יעשו את פרסום שמנו בעולם המדע עיקר ואת יצירת ספרותנו המדעית העברית — טפל...

יותר מדאגה ללשון. ללשון ידאגו ה"בטלנים", הפועלים. הוצאה זקוקה לדמי-הוצאה, ולפסף יש מקורות, והמקורות מחייבים, ויש אישים שאליהם נושאים עין — ואף זה מחייב. והתוצאה היא, פי עתידה ארץ-ישראל שתיצור לאנגליה באנגלית ספרות על חקירת הארץ!

דוגמה שניה: מנהל הבנק המרכזי למוסדות קואופרטיביים, מר ויטליס, פירסם דין-וחשבון על פעולת הבנק הזה. יאמר כאן שבח, שדין-וחשבון זה אינו דין-וחשבון רגיל של אקטיב ופסיב, אלא ספר בן ששים עמוד, המכיל חומר רב ומלא ענין על מפעלי הקואופרציה בארץ. זאת, כמדומה, הפעם הראשונה שאחד הבנקים שלנו ראה צורך לפרסם את הידיעות והנסיון הנצבר אצלו לתועלת הרבים. כל זה יצוין לשבח של מר ויטליס. אולם השאלה היא בשביל מי טרח מר ויטליס בפרסמו את החומר הזה בדפוס? האם בשביל ארבעת חברי הדירקטוריון שלו היושבים בחוץ-לארץ? האין לו ענין למנהל הבנק המרכזי שהמוני לקוחותיו יכירו את הדברים וילמדו מהם ככל האפשר? או אפשר ינהיג מר ויטליס מעכשיו בכל המשקים הקשורים עם הבנק גם שיעורי אנגלית? אני מניח פי האדם שטרח וחיבר את הדין-וחשבון ודאי התכוון לטובת ענינינו הכלכליים בארץ, אולם לא עלה על דעתו כלל, פי למען ארבעת חברי הדירקטוריון ומזכיריהם אפשר לכתוב את הדברים במכונת-כתיבה, וכי לתועלתם של הלקוחות, שבהם תלוי קיומו של כל בנק ושבחינוכם המשקי ודאי מעונין הבנק המרכזי, יש להוציא דין-וחשבון בשפתם שלהם. (גם אם הבנק עצמו בהנהלת עניניו פטור משפה זו). על דעתו של המנהל לא עלה, פנראה, לא העלוהו. ואם פני הדין-וחשבון מועדות חוצה, מה החוץ, אף הם, פנראה, לא העלוהו. ומה פני הדין-וחשבון מועדות חוצה, מה פלא פי הדין-וחשבון של הבנק הירושלמי, המצווה לפתח את מקורות הפרנסה בארץ-ישראל, נדפס... בלונדון?

אלה הן רק דוגמאות. ודאי יש מי שיודע להוסיף פהנה וכהנה. אולם הדוגמאות הללו הובאו לא כדי ללמד על עצמן בלבד. הן מתחילות להוות אינה כלל. מתוכן נשקפת לנו הסכנה הגדולה החורגת עלינו: הורדת שפתנו העברית, החיה, המדוברת, משפת התרבות לשפת-הרחוב. הורדת נושאייה למדרגת בני תרבות נחותה.

אל ינחמונו בכוח „הרחוב“ העברי אשר יצרנו לנו. אכן, אליו שאפנו, אולם בו בלבד לא נסתפק. רחוב זה יצרנו בכוח התרבות, ואם תידחק הלשון מעמדות־התרבות לא תחזיק מעמד גם ברחוב.

יש להזהיר ולהזהיר את השוקטים ובוטחים: הולך ובא אלינו גלגול אנגלו־סכסי של ימי „אליאנס“ ו„עזרה“! ומשרתיו ונושאי־פלו רבים ועצומים: הרדיפה אחרי הקרָרה, בקשת החיים „הקלים“ (העברית אינה נותנת אותם!), מושגי ההיררכיה החברתית המשתררים כאן, ההתבטלות מפני פֹּחות „עליונים“ — שליחי ההון והשררה, הסנוֹביות בגילוייה הרבים, וכוח מסייע נוסף בימים האחרונים לנחשול זה של הליבנטיניות המחודשת העומד להציף את עמלנו: דלדול והשפלתו של העובד. לא רבים משיגים מה עמוק הקשר בין תקומתה של הלשון העברית ובין קוממיותו החברתית והנפשית של העובד העברי בארץ. לא רבים הם הרואים כי בקוממיותנו תלוי גם עתיד היצירה העברית בארץ.

ויש לראות מעכשיו: כל כמה שגדולים הפֹחות המתנכלים להדוף את העברית מעמדותיה — פֶן תכבד וכן תחמיר מלחמת הלשון בארץ: העברית לא תהיה כאן כפופת־ראש! מלחמת הלשון תהיה כאן מלחמת המוני העם העובד פנגד „השועים והחורים“. „מלחמת עזרה“ המהוללת תחנר בפני המערכה העתידה. מלחמת־קודש היא לאנשי־העבודה, לאנשי התרבות השרשית, לצמאי היצירה העברית.

אלול תרפ"ח.

„הממשלה תעיין במצב“

אפשר היה לדעת מראש, מה יהיה תכנה של הודעת הממשלה. במקום ששליטים נאורים, בני אומה אשר קיבלה מטעם העולם הנאור את הזכות לפקח על שלומם של מקומות הקודש, יצרו להם דבר־שעשועים, החוזר מדי שנה בשנה, מין ספורט מיוחד במינו של עקירת ספסלים מתחת ליושבים בצום, של יצירת מהומות ושערוריות מסביב לאנשים השקועים בתפילה חרישית ובהתרכזות־נפש על־אית; במקום שהשלטון שולח ביום חג ומועד

לא משמר של כבוד הבא להבטיח שקט ומנוחה והגנה מפני כל הפרעה חיצונית לשופכים את נפשם בתפילה, אלא משמר של ריקים ופוחזים, אשר גם לא למדו לכבד את קדשי זולתם, המתפרצים כצבא פובש ולועגים למשפתי קרבנותיהם — שם אין לחכות לחרטה ולהבעת צער של אמת מצד גורמי הרשע.

הממשלה התומכת בידי פקידיה המועדים להשבתת חגים ולהתקלסות בקדשים, אינה מעונינת, כנראה, גם בהשבחת סערת־הנפש של הישוב. לפיכך היא לא התביישה ללעוג לתוך פניו של העם העברי בתשובה זו, המסבירה את הענין בתמימות עשויה, פי היות והמתפללים לא יכלו להסיר את המחיצה „מפני קדושת החג, לפיכך הסירו אותה השוטרים“. הממשלה העושה בהודעתה אחראי לענין את „השמש“, אינה חוששת להסתמך על ה„סטאטוס קבו“ הקדוש, אשר את הפרתו „אין הממשלה יכולה להתיר“, אולם לנעוץ חרב בלב אומה שלמה, לזהם ולטמא את קדשיו — היא יכולה ויכולה.

ממשלת ארץ־ישראל הראתה גלוי בתשובתה, פי היא סולידרית עם מרקיתרוטש ועם מרדאף. זהו פירושה האמיתי של ההודעה. ותשובה זו צריכה להעמידנו על עבודתנו להבא. אַל נבזז את פוחנו לריק. אַל תוצא סערת־העם הפצוע בלבז לבטלה. עם כנופיה זו של פקידים, מתלמידיהם של בולס וסטורס, אין לנו שפה משותפת. לדרישותינו לא ישמעו, את הפקידים גורמי הפשע לא יפטרו ולא ימסרו לדין, ובמקום תיקון של ממש, אשר ימנע את חזרת הדברים להבא ואשר יבטיח הבטחה משפטית־פומבית את הנקודה המרכזית והמקודשת לאומה כולה בקדושת הגבורה והפאב והאמונה, מפני כל התנקשות שהיא — יבטיחו לנו ברוב חסדם העמדת „שוטר יהודי אחראי יחד עם שאר השוטרים“.

אולם לא בכנופיה זו וביחסיה אלינו תלוי פוחנו. לעגם והתקלסותם לא יכניעונו. מבלי התרגשות שבחולשה, מבלי זעזועים שבעצבנות, בהפרת גודל הענין, בליכוד המחנות, בגיוס הפוחות יאסור הישוב את המלחמה הזאת ויועיק את הגולה היהודית לתפוצותיה. הדרישה של משפט לחייבים ושל החזרת הכותל לישראל — אַל תשוב ריקם.

תשרי תרפ"ט.

נדבר גלויות

(בויכוח עם רוברט ולטש)

„ויכוח רציני בשאלה זו (שאלת החיים הרצינית ביותר של הציזנות) רצוי תמיד“, אומר בצדק רוברט ולטש, ונתן לנו איפוא דוגמה של ויכוח רציני. ראשית כל, הציג אותי לפני קוראי „דבר“ כאדם המוסר השקפוף זולתו בצורה מסורסת, בציטטות לא מלאות המביעות את היפיכה הגמור של כננת הדברים, מטיל דופי במקום ארגומנטציה, מקל יותר מדי בערך כוחם השופט ורמתם של קוראי „דבר“. מובן מאליו, כי הוא, רוברט ולטש, לא יסחף חלילה, אחרי „סגנונו של החבר ב. כצנלסון“. זוהי הפתיחה וזהו הסיוס של הויכוח הרציני כפי שהוא מתנהל על ידי עתונאי תרבותי, שהוא מתון ומנומס בשעה שיש לו עסק עם בני-מינו, מכובדים כמותה, ופטור מתכונות אלו לגבי בני-אדם שפמתנו, אנשי „ההתנוונות הדמגוגית“. פטור אפילו לטרור ולהביא את הציטטות (בלשון רבים! ואני בסך הכל לא מסרתי מדגריו אלא פי החלטת הועד הפועל הציזני בעניני עליה קרויה בצי „תעודה קוריוזית“, וכי מסקנתו היא בלשון: „כל אדם נכון ברור לו מאליו, כי אין ההנהלה יכולה לנהוג על פי החלטות כאלה“), כדי להוכיח מה רב הסירוס שסירסתי במסירת הדברים. האשיב על הדברים הללו? אני מצדי מוכן להציע לולטש, שפדי להוכיח כי הוא אינו „מטיל דופי במקום ארגומנטציה“ יפרסם מחדש את הקטע ההוא שלו (יוכל להוסיף גם את דבריו בעניני עליה שקדמו לכך) ויצג לעומתו את שורת שלי, וינכחו הקוראים מה גדול פשרון הסירוס שלי.

לאחר הכרקטריסטיקה של סגנוני ואופן הציטוט שלי מה עוד נשאר בויכוח הרציני? הרשאים אנו לקוות כי ברשימה הקרויה „לשאלת חידוש העליה“ נשמע סוף סוף את דעתו הברורה של הכותב בשאלה זו, דעה שלא תשתמע לכל מיני פנים: בעד חידוש העליה פיוס או נגד? ההגיעה כבר השעה לחידוש העליה או לא? ואם לאו — מדוע לא הגיעה ומתי תגיע? במקום בירור רציני של שאלה זו, הפשוטה המצומצמת והקונקרטית, שהיא היא התובעת את פתרונה, ושבה ואך בה עסק הועד הפועל הציזני; במקום בירור אשר יעמיד אותנו על טעויותינו בחשבונותינו ובהערכת המצב וצורך הארץ (וצורך התנועה!) ואפשרות הקליטה פיוס, במקום בירור אשר

יאמר לנו היכן מקומו של ולטש — אם בין מחייבי חידוש העליה או בין שולליו; במקום זה בחר לו הכותב ללמד אותנו פרק, כי „חידוש העליה תלוי בתנאים מוקדמים אשר יאפשרו” וכו' וכו' ולהטיף לנו אמרים בגנות „אזנאה עצמית” ו„דיקלום”. מה ערכו של דיקלום זה לגבי רצינות השאלה?

„ההגיון שבציזנות קיים עם קיום העליה ונופל עם הפסקתה”, „כולנו נכספים לרגע של חידוש העליה” — דברים נחמדים. צרי לנפש. ולמעשה מה לעשות, מורינו ורבותינו? מהי התשובה לדופקים בשער אשר יתנו אנשים המתנגדים לדיקלום ולאזנאה עצמית? מה ההוראה המעשית שאתם נותנים לממונים על המפעל? מה האות אשר יותן לתנועה כולה? הרשאים פובליציסטים רציניים להתחבא מאחורי מלים נאות ולא לנקוט עמדה מפורשת, עמדה של ממש, בשאלת חיים ליחיד ולכלל?

ובמקום תשובה מעשית בא ניתוח של שיטות, העשוי לשמש בסיס לתשובה. הנה כיצד מגדיר ולטש, הרוצה „בהעמדת הדברים על אמיתותם”, את שתי השיטות: „יש אמרים כי חידוש העליה יבוא על ידי מתן סרטיפיקטים חדשים לעולים מחוסרי־אמצעים” ו„יש סוברים כי רק על ידי יצירת תנאי התישבות אמיתית בארץ, על ידי הספקת הפספים הנחוצים להקלטת האנשים בארץ יש מקום לעליה”. מה עושים בעלי השיטה הראשונה? הם „תוקעים בשופר הנצחון” וכו'. מה עושים בעלי השיטה השנייה? הם שוקדים על „ביסוס המצב בארץ ויצירת הון לאומי גדול”. האין זאת דוגמה מופתית לויפוח רציני, בניגוד „להתנוונות הדמגוגית של חיינו הפוליטיים” שבה לוקים האחרים? עכשיו הוראינו לדעת כי מי שדורש מתן סרטיפיקטים לעולים מחוסרי־אמצעים איננו בעד „ריפוז הכוחות בשתי הנקודות האלו: ביסוס המצב בארץ ויצירת הון לאומי גדול”. אבל הלא אפשר פי מתוך הצעת הניגוד בצורה זו ימצא אדם בעל הגיון שיסיק: שמע מיניה שאלה היודעים להעריך כל כך את „יצירת תנאי ההתישבות בארץ” אינם מחשיבים ביותר את הסרטיפיקטים העלובים. מי ישמור עלינו מפני סירוס זה?

אבל נניח להגדרה המדויקת של שתי השיטות. השאלה במקומה עומדת: הלחדש את העליה או לא? הטענה: „אין זה נכון, כי אנכי התנגדתי פעם לעליה” יש לה אולי ערך ביורפי, אולם המשמשת היא גם תשובה, כיום, בשעה זו? פאן מתחילה ההתפתלות:

„האפסקוטיבה הציונית אחראית לכל אדם, העולה לארץ על פי סרטיפיקט, אחריות חמרתית. ברגע אשר הכנסות ההנהלה הציונית הנן, בעקב המצב אשר נוצר באמריקה, פה בלתי בטוחות, כאשר הן היום הזה, הרי זה מובן מאליו כי אין ההנהלה הציונית מותרת בקפיצה גדולה פזאת. — איזה טעם יש איפוא במצב זה להחלטת הועד הפועל המחייבת את ההנהלה הציונית לחלק כך וכך סרטיפיקטים, מבלי להגיד יחד עם זה מאין תמצא את הכסף הנחוץ להחזיק את האנשים האלה בארץ ולמנוע בעד יציאתם בזמן קרוב?”

כלום יש לפרש דברים אלה פהתנגדות לחידוש העליה? חס וחלילה. מי פתי ויכריו עכשיו, כאשר הכריוז לפנינו, „סטופ אמיגריישן“? דרושה רק „מידת זהירות יתירה בחלוקת הסרטיפיקטים“ (ואם מידת זהירות זו מצד „המוסדות האחראיים“ הביאה לא לידי בחירת עולים המסוגלים גם בתנאים קשים להשריש בארץ, אלא לידי ביטול רצון הקונגרס והחלטתו ולידי סגירה מוחלטת של שערי הארץ — מה בכך?). דרוש רק שהועד הפועל הציוני ילמד, כי אין לו להחליט על עליה מבלי שיגיד יחד עם זה מאין תמצא ההנהלה הציונית את הכסף לכך. זהו איפוא הפירוש הריאלי של „יצירת תנאים לקליטה“? ואם הועד הפועל בא ומחליט בדבר עליה לא על יסוד הכנסותיה של אמריקה, אלא על יסוד המצב בישוב, הרי זו „תעודה קוריוזית“. ואם בא „מרפז העבודה“ ותובע עליה מבוססת על המצב בשוק העבודה בארץ, ואם באה ועדת ההנהלה הציונית ובדקת את המספרים, ואם באה ועדת הועד הפועל הציוני וחוזרת ומעיינת — האם יש בזה פדי להניח את דעתו של ולטש? ושמה בכל זאת יטיל הדבר חובות חדשים על הקופה הציונית ויעמיד בסכנה את איוון הקופה? (הוי, הוי, מחר יוקע קלוני ברבים שאינני יודע את ערך איוון הקופה!) כלום חייב הוא להשיב על השאלה: מי יעבוד במשק המטעים החדש, בידי מי תיעשה עבודת הנמל? לא. מעסיקה אותו שאלה חשובה מזו, שאלת הפרלמנטריזם שלנו: כלום זה מענינו וסמכותו של הועד הפועל הציוני להחליט בשאלות כאלו? כלום אין הפקיד הממונה על כך בהנהלה הציונית מומחה ומוסמך יותר מן הועד הפועל הציוני? וההחלטה למה היא באה? או שתבוא על כך הסכמת הפקיד — והרי ההחלטה מיותרת, ואם לא תבוא — הרי היא מזיקה. כי ההטפה הזאת שהועד

הפועל אינו אלא מושב של דילטנטים, שמצוה להוציא מידיהם את עניני התקציב ואת עניני העליה ועוד ועוד (חוששני לצטט מפני פחד „סירוסים“). היתה כבר ליסוד מוסד בהשקפה הפרלמנטריסטית של הציונים הלבונים, הרחוקים מאונאה עצמית: אין חכמה ואין תבונה אלא בפקידות שבולונדון ובירושלים!

„כולנו נכספים לחידוש העליה“. ודאי. אולם נדבר גלויות. האם רק לכך אנו „כולנו נכספים“? האם לא נכספים פולנו גם למשק חי ובריא ונושא את עצמו בארץ? והנה אנו פאן נכספים ונכספים וגם טורחים ועמלים וטרם הגענו לנכסף, לאחר כל הצעדים בדרך אליו, ואף על פי כן רואה רוברט ולטש את עצמו בועד להטיף מעל דוכנו, זה כמה שנים, לפועלי ארץ-ישראל את חובת המשקיות. סימן שמשקיותנו לקויה בעיניו. סימן שהוא יודע דרכים אחרות, טובות משלנו, אל השגת המשקיות הנכספת.

„כולנו“ נכספים ליחסי שלום וצדק בקרב אוכלוסי ארץ-ישראל. אני גם מעיז לחשוב שעבודתנו אנו מובילה לידי כך. ואף על פי כן, אין דעתו של ולטש נוחה מאתנו, והוא ראה לעצמו צורך לא פעם להוקיע את „השוביניזם“ שלנו, הרי שאין אנו נאמנים עליו בכגון דא. המאוחד אני עם ולטש בהערכת הפרלמנט? חלילה, לדידיה זוהי דרגה לשלום ולצדק. לדידי זהו בתנאים הקיימים פלי חתירה תחת השלום ותחת הצדק. המאוחד ולטש אתי בהערכת ארגון הפועל הערבי ותפקידו בזה¹? מסופקני. מה יושיענו איפוא „כולנו“ זה?

פולנו רוצים בהגשמת הציונות. אבל מה פירושה של הגשמה זו? בזה אנו מחולקים למדי. בשבילי אין הגשמת הציונות אלא בעצמאות מדינית ממש ובקיבוץ גלויות ממש. מהי הגשמת הציונות של ולטש — לא אטול עלי לנסח. חוששני שיצעק: סירוס (מתי כבר ידובר אצלנו בעיקרי-העיקרים בגילוי-לב?).

פולנו רוצים במשטר ציוני רב-פעלים ובעל-יכולת. אולם יש מחולקים בשאלה, כיצד מגיעים לידי משטר זה. יש סבורים פי אפשר לקנותו בהרחקת

¹ היחס החיובי של „אחדות-העבודה“ לארגון הפועל הערבי לא נתמך כל אותן

השנים (תרפ"א—תרפ"ט) על ידי ולטש וחבריו.

הפועל מעליו (ולו גם לטובת הפועל ולטובת הכלל) ויש סבורים כי משטר ציוני רב-פעלים ובריכות באמת אפשרי רק בשיתופו הנאמן (הנאמן דוקא ולא הכוזב) של הפועל.

כולנו רוצים בהרחבת המפעל הארץ-ישראלי, אולם יש מאמינים באפשרות הרחבה על חשבון עיקרינו הלאומיים והחברתיים (מי שמוכן למכור אותם בשמחה ומי בצער), ויש מאמינים כי מבלי טיפוח היסודות הרעיוניים והנפשיים שבתנועתנו כל הרחבה והמפעל עצמו נבול יבולו.

כולנו מודים כי מצב תנועתנו חמור. אולם יש מי שרואה את כשלונותינו וחולשותינו מתוכם, מבפנים, ויש מי שרואה אותם מתוך מומחיות של תיירים. ומתוך כשלונותינו גופא יש מי שנחל נסיון ומוצא דרכי המשך והתגברות, ויש מי שמוציא מהם פחד, אבדן דרך ונסיגה.

האפשר לנו, אם רוצים אנו בבירור ענינים רציני, להסתפק ב"כולנו" זה מבלי להעריך את כוח הרצון, את כוח העמידה במצור ואת דרכי הפעולה לאן הן מובילות?

ומה יועיל לנו "כולנו" זה בעניני עליה? ולטש מודיע חגיגית, כי מעולם לא נלחם בעליה. אולם הגם דרש עליה בשעה שהעומדים בחזית שיועו לעליה? הידע הוא, החרד למשקיות, לעשות את חשבון "המשק הציוני" ולדרוש את העליה ברגע האחרון, לפחות? ולטש מספר לנו כי הציונים רואים בדאגה עמוקה את ריבוי היציאה על העליה, גם ברוכים יהיו. אבל ההביאה פלליות הדאגה גם לכלליות האמצעים? הנה בטרם החלה היציאה טענו אנשי ההסתדרות, כי יש לשבור את המשבר לפני גאותו. אנשי-המעשה, אשר לימינם עמד ולטש, מגיאורג הלפרין ועד סאקר, טענו כי הדבר הוא בגדר הנמנע. ההצעות המעשיות של ההסתדרות נתקבלו בשעתן פהזיות. פנו ל"סיוע". גלוייה-הלב ואובדי-הדרך ניסו לבקש את המוצא גם ביציאה מן הארץ (שוב יאמרו: סירוס!). ובכן, לכאורה, הנחות משותפות, דאגה משותפת — ומסקנות כל כך שונות. האין רשות לבני-אדם, שאינם רואים תועלת בטשטוש, להסיק מתוך השוני שבמסקנות, כי גם בהנחות עצמן, של "כולנו", לא הפל כל כך משותף? מה התרעומות ומה העלבון אם אנו רוצים לחדור אל המניעים הפנימיים החברתיים שבדעות השונות?

אגב. ולטש נעלב על ראיתי בהכרות-מלחמה זו נגד החלטת הועד

הפועל (מלחמה מעין זו הוכרזה גם בענין התקציב) „גאמנות לכוחות עליונים“. מה העלבון? הרבים הם המקרים שה„יודישה רונדשוי“ העיזה למרות את פי הכוחות השליטים? ולטש מנסה לנחש למי אני מכוון ושואל: אולי סאקר? אולם למה דוקא סאקר? ואני כבר קראתי את מאמרו של ולטש. אחרי ישיבת הועד הפועל, העוזב לפי שעה את סאקר לאנחות. והוא, סאקר עצמו, לא נבחר אלא ככלי ארעי בידי אלה אשר ולטש הוא להם לפה. ומדוע צריך לראות ב„כוחות“ רמוז דוקא לפרט פלוני או אלמוני? „כוחות“, אשר החלטות התנועה אינן חובה עליהם, רבים אצלנו. אולם למעלה מהם כוחות עליונים באמת, שלהנתנו הם חזקים יותר ומסופנים יותר מאשר פלוני ואלמוני. כוחות אלה הם: הפחד והרתיעה מפני המכשולים. אכן, לא רק הרצון, גם הפחד הוא אבי רעיונות.

תשרי תרפ"ט.

מִשְׁוֹט

מ ש ו ט

א

לזכר מוכר־ספרים יקר־המציאות

לא הספרים אשר בהם סחר היו יקר־המציאות. אלה היו דוקא ספרים מצויים, „ספרי שפת־עבר” חדשים, שקוראיהם — קוניהם על אחת כמה — אינם מצויים ביותר באותו כרך יהודי גדול שבני־יורק. אלא הוא עצמו היה יקר־המציאות. עכשיו, לאחר פטירתו, חלף שמו על פני עתוני היהודים באמריקה: מפס שפירא (מה הדמות אשר תשוו לכם לפי השם „מפס” ? אולם כך הוא מנהג המקום: מפס, וביהודית: מפס־ל. וגם יהודי אשר ספק אם היה לו בעולמו דבר־מה מחוץ לספר העברי, אף הוא לא נספד בשמו העברי: מיכאל).

במה זכה האיש ? לא משום גדולת סחרו ועסקיו. אדרבא, בין קטני־ארץ היה. אולם העזבון אשר הוריש הפנה אליו את הלבבות. את הונן הקדיש לעניני תרבות עברית: 500 דולר לאוניברסיטה בירושלים ו־5000 ל„עבודת הַתְּרַבּוּת עִבְרִית” סתם. יש להניח כי זה היה כל הונן אשר צבר במשך שנים רבות. ערירי הלך. ויודעיו תמהו לא רק לטיב העזבון, אלא גם לעצם הימצא סכום כזה בידי אדם שכמותו.

ונזכר אני באדם קטן זה, שהיה מהלך באיסט־ברודוויי, תחת בית־שחי חבילת ספרים עברים, מטה בינתים אוזן לשיחת תלמידי־חכמים, ומבקש במחבואים את הקורא העברי, את הקונה העברי, את העשוי להיות קונה עברי. ואל נא ישא עלי חטא, אם לא אפריז בשבחו לאחר פטירתו. נושא־כלים נאמן זה של הספרות העברית לא הרהיב את העין ביפי תארו ובברק הליכותיו. בין גדולי ה„חובבים” וה„עסקנים” וה„מַצְנֵטִים”, „שרי המשקים” והיושבים ראשונה בבנקטי ניו־יורק — לא היה חלקו. אולם לא זה, פנראה, היה העיקר.

העיקר היה קונה הספר העברי, אחריו היה רודף, מדבר על לבו, מפתה, מגרה בו את היצר לספר חדש: גלגול של פאקענטרעגער היה האיש. מחיתו היתה על הספר העברי. אולם לא מחית הגוף בלבד, אלא דרך חיים ופעולה. הוא, האביר המסכן, בחר בדרך זו להערות בה את שפעת אהדתו ל„שפה היחידה, השרידה היחידה“, אותה עבד באמונה ככל אשר הספיקו לו כוחותיו. ואותה זכר גם עם בוא חליפתו.

הרבה דרכים למסירות ולאהבה, ואשרי האיש אשר חונן באחת מהן.

הוד שבגבורה

„מאורע־אש“ במוסקבה היה מעשה־גבורה מיוחד במינו. הסופרים הרוסים בססט־ר רגילים בכך, כי יקומו מתוכם אנשים אשר יתקוממו נגד הממונים על טהרת הפשרות — לא נגד עצם הפשרות — בספרות הסוביטית ויפרקו במידת־מה את עולם מעל צואריהם. אולם פי יקום סופר יהודי ויפרוץ פרץ במנהג המקובל ויסרב לספוג את המלקות המגיעות לו מידי משה ליטב־קוב החופ־ק' קרמל, ככל אשר ימנה — כזאת לא נשמעה מיום היות שלטון הנבסקציה בגיטו היהודי.

ומובן מאליו, פי מיד לאחר המאורע רבו הסופרים היהודים המתפרצים — בחוץ־לארץ, כמובן — כנגד שלטון־האימים. התחילו משמיעים בריש־גלי מה שקודם לא היו מעיזים לגלות אלא בחדרי־חדרים. עיקר המרד פרץ, כמובן, נגד האיש ליטב־קוב. התחילו מספרים מי ומי הוא אדם זה, הממונה על פשרותה של הספרות היהודית: מלמד קפדן, יבש כלולב, צנא מלא אָרס, אדם אשר מטבע ברייתו נועד להיות בעל־חרמות בישראל. אולם לא בליטב־קוב בלבד התחילו מדברים סרה, לא נמנעו גם מקטרוג על החוג הספרותי פולו שבמוסקבה, עד שבא נחמן מייזל (ב„מאמענט“) וגילה ברבים, פי הסופרים ברוך גלזמן, לייויק, משה נדיר, מנחם — כל אלה סופרים שנכנסו ל„פרדס“ — שבו מרוגזים ומזועזעים נגד הפנופיה הספרותית במוסקבה. ולבסוף באה ידיעה (ב„מאָרגן־זשורנאל“ הניו־יורקי) פי „מלמעלה“, מן הקרמל גופו, נזפו בו בליטב־קוב, אשר „הפריזו על המידה“. ובנאומו בפריס

¹ [החופ־ק — ראשי־תיבות: החונה פה קהילתנו].

בישר שלום אַש עצמו, כי בקרוב ישתנו פני הדברים לטובה, וגורלם של הסופרים היהודים לא ירע מגורל חבריהם הרוסים.

אולם עד שישתנו סדרי עולם ביהדות הקרמלאית, נוהג שם העולם כמנהגו. ולמען הכיר את העולם הזה אין צורך לנוע על המקטרגים שבחוץ-לארץ. דינו אם נציץ בפרי הארץ:

ה„שטערן“ התרקובי נוף במשורר פרץ מְרִקִיש, אשר חטא במשלוח פואימה — שנדפסה בססס"ר — להדפיסה ב„ליטערארישע בלעטער“ שבנרשה¹. המשורר, שזאת לא הפעם הראשונה לו לקבל נזיפה ולחזור בתשובה, פירסם את תשובתו — תרתי משמע — ב„שטערן“ מ-14 ביוני, וזו לשונה:

„בתשובה לנזיפה שנזפה בי קבוצת צעירים („שטערן“, מספר 116) הריני מודיע: בפרינציפ אין מקום לשתי דעות על השתתפותנו בעתונות הבורגנות הפעוטה של חוץ-לארץ. ברור כי לא. אולם את הפואימה „לא לדאוג“ שלחתי להדפיס מחדש בחוץ-לארץ לשם תעמולה סוביטית אמנותית. אפשר שגם תעמולה אמנותית אינה מצדיקה את השתתפותו של סופר סוביטי בעתון בורגני-פעוט של חוץ-לארץ.“ ועל החתום: פ. מְרִקִיש.

אכן, לא לחינם נתבע הסופר היהודי שבססס"ר יום יום — מכל השופרות — ליצור את „שירת התקופה“, את שירת „העבודה והמרד“!

ואבדתם בגויים

מתיאורו של המספר היהודי ברוך גלזמן, בגליון „חנוכת הבית“ של ה„אידישע צייטונג“ הארגנטינאית. הוא, הסופר היהודי מאמריקה, חוזר מביקורו ברוסיה. ביקר באודיסה, במוזיאום של מנדלי, ובדרך הוא שוהה בפריס, בקפה.

„על יד שולחני: א) הצועני „הרומני“ השחור קונראד ברקוביסי — מספר אמריקאי ומחבר סצנריומים, המפורסם עתה בכל העולם כולו, בססס"ר ובפיאן, באמריקה ובאנגליה; ב) פייטן אמריקאי שאינו מדפיס את שיריו —

¹ אגב, הסופרים הכותבים רוסי, פיהודים וכ„גויים“, אינם חוששים לחטא

מובן, משום ששירתו עמוקה ונעלה משתהיה לפי טוב טעמים הוולגרי של העורכים; ג) אשתו של פייטן זה.

ברקוביסי מפירי מאז — מאותם הימים, „לפנים“, כשהיה פֹּתב עדיין אידיש — מספר על גדולותיו עתה, על נצחונותיו בספרות ובפילם, על הוילה הנהדרה אשר רכש לו סמוך לפריס. במרירות הוא מזכיר את השנים ההן, כשהיה עובד בעשרה דולר לשבוע ב„שבועונו של מילר“ בניו־יורק, כשהסופרים היהודים לא הודו בו ולא חשבוהו בסופרים. „הוא רוצה להצליף את עצמו יפה יפה כשהוא נזכר באותן השנים שאיבד לשוא בגלל האידיש“. הוא מרחם עלי, באמת ובתמים, על אשר אני „מתעקש“ וכותב אידיש דוקא, שפה השרויה עכשיו באמריקה בחבלי גסיסתה. הוא, קֹנרד ברקוביסי, בטוח בזה.

וכשהפייטן האמריקאי שומע, כי אני פֹּתב אידיש, הרי הוא מתחיל להתענין בי:

— הרי גם הוא יהודי, וגם במשפחתו שלו היה לפנים סופר יהודי. אומרים אפילו שבין יהודים הוא מפורסם מאד. אַברמוביץ היה שמו. דוד או אבי־דוד.

רק עכשיו אני עומד על הדמיון העצום של קלסתר הפנים.

— הוא מפיר בודאי במהות יצירותיו של... דוד? — דוּחַף אותי משהו לסקרנות מסופנת.

— לא — משיב לי בן־ארצי, הפייטן האמריקאי, — הלא אני מבין אידיש כל כך מעט.

אולם אשתו, הצרפתית החיננית והאצילית (נוצריה), אשר שמעה, כנראה, עוד מקודם בדבר היחוס הגדול של בעלה, פונה אלי בתנועת־חן עגבנית־מתרעמת:

— אַח, מוֹסֵה, בעלי מרושל כל כך ועקשן... כמה פעמים, סבור אדוני, כבר ביקשתיו שישג באיזה מקום את תמונתו של מוֹסֵה אַברמוביץ למען נתלנה בסטודיה שלנו?

אב תרפ"ח.

ב

אחרי ועידה אחת

מדוע זה אחרי כל „ועידה עברית“ אני מקיץ ונפשי ריקה? האומנם אי אפשר להם לפינוסים הללו מבלי שינחילו לעברי המצפה להם — מפתח נפש? היודעים מכנסי הועידות כי עוד לא ספּוֹתמו קוראים עברים, השומרים עדיין אמונים ל„נושאי הדגל“ ומאזינים בתום לבם למה שהולך ונשנה משנה לשנה במאמרים הרבים הנכתבים לפני הועידות, אלה המאמרים שבהם „מתפוננים“ לועידה, עושים „חשבון־הנפש“, מעלים את הויכוח על „צמצום והרחבה“, מתוים דרכים ומציינים פעולות ומעשים העומדים להיעשות בוועידה ומיד לאחריה? היודעים הם פרנסי העברית, כי הקוראים הללו, שאינם נוסעים בעצמם לועידות, כמהים לקורטוב של בשורה טובה, לידיעה פל־שהיא על מעשים טובים, ועם כל היותם רבי־אמונה ומסתפקים גם במועט שבמועט, אינם מעלים על הדעת כי יש להסתפק גם באפס? האומנם מן הנכון הוא להרגיל את העברים הנפוצים והנידחים, והמיחלים והמאמינים, לתמרונים־שוא, שלאחריהם אומרים: להד"ם¹?

או אפשר זוהי תעודתן של הועידות הללו מהאג תרס"ז ועד בזיל תרפ"ז — ללמדך, לבל תבטח בוועידות ובאותה עסקנות עברית הדוגלת בוועידות והשוקטת על ועידותיה?

קראתי ב„הדואר“ את הדין־וחשבון של „ועידת ההסתדרות העברית“ בפטרסון. הועידה העשירית.

עתה הונח לי. עתה ידעתי: פי ד"ר מ. ז. רייזון, „ראש הועד המכין“ פתח בברכה לבבית; פי אב. גולדברג, נשיא ההסתדרות העברית, נאם נאום פתיחה; פי צבי שרפשטיין נאם על מצב התרבות העברית בעולם; פי מנחם ריבולוב הרצה על „הדואר“, פי ק. וייטמן קונן על מצב החינוך העברי באמריקה; פי המבקרים ביקרו והנשיא השיב, וכי נבחר ועד פועל עם נשיא וסגן נשיא ועם גזבר ועם ראש הועד הפועל. עתה ידעתי: גלגל העברית באמריקה לא עמד, חלילה. הוא מתנועע כתמול שלשום.

¹ [ראשי־תיבות: לא היו דברים מעולם]

בינתיים הצצתי גם לאותו פרק בלתי-חגיגי של דין-וחשבון המזכיר. ממנו למדתי, כי „להסתדרות העברית יש בארץ הזאת 1074 חברים. מהם 425 תומכים בעבודה על ידי תשלום מס-חברים. 649 לא שילמו את מסם במשך השנים האחרונות“.

פולי האי! ומה היה לויפוח הגדול על „הרחבה וצמצום“ שהתנהלה בוועידה שעברה? „ההחלטה שנתקבלה בוועידה האחרונה (הקרויה הצעת וייטמן) להרחיב את חוג העבודה על ידי התאמצות לשתף בה פוחות חדשים — לא הוצאה לפועל מפני חוסר אמצעים כספיים“.

ולהלן חשבון של רנח והפסד בפעולות:

„הועד למען „הדואר“ מילא מה שהחסירה ההסתדרות הציונית. במשך הזמן הזה נוספו 1024 חותמים חדשים ל„הדואר“. — האבידות שאבדו לנו השנה: הסטודיה הדרמטית „קדם“ ובית-המדרש „תרבות“, שתמכנו בהם, והעתון לבני-הנעורים „בן-הדור“ שהוצאנו“.

ומשירדתי לסיפא של קרא, להחלטות הוועידה, טבלתי בשפע של ברכות: ל„דביר“ לחוד ול„שטיבל“ לחוד, ושוב ל„שטיבל“ ול„אמנות“ ול„מצפה“ יחד, ולכל בעלי היבלות למיניהם — משוררים ומלומדים ועסקנים, איש לא נעדר — ולכל מאן דעסקינן בתרבות עברית, ולעורכו של „הדואר“ ולסופריו ולעסקני הועד למענו. בין כל אלה מצאתי גם החלטה למעשה, וזו לשונה: „הוועידה מפירה בערכו הרב של „הדואר“ — ומיפה את פוחו של הועד הבא לצאת בקול קורא אל הקהל העברי בדרישה להכפיל את מספר חותמי „הדואר“ עד עשרת אלפים ולהתחיל בתעמולה הדרושה לשם כך“.

פוחה של אמריקה! רז זה שידעוהו רק מרשל וחבריו באחוזת לורד מלצ'ט, מי גילהו לאב. גולדברג ולחבריו בפטרסון?
אכן, גלגל העברית בוועידות מתנועע. כתמול שלשום. ריקם.

אין לך אלא להשתומם לכוחם של אנשים: לגלגל ועידה אחרי ועידה, לבחור ולהיבחר, לבקר ולהתבקר, להיקהל ולהינשא, לשאת את „דגל“ התרבות העברית ברמה. האומנם פוח אבנים פוחם?

ומבלי כל „רשעות“. מי יאמר לנו: אם כל ההתקלות העברית הזאת — הרחוקה כל כך מיצירה עברית של ממש, הנעשית בפינות שונות של כדור הארץ, — אִת היא לנאמנות קשת-עורף, שאינה נסוגה גם מפני נקישה בצחית סלע, ושאינה עוזבת את המערכה בשום תנאים ובשום פנים? או שלפנינו פת חנוטה ומאובנת, מעין ה„ליגים“ הנפוצים בארצות הברית, אשר ניחא לה בקפאונה, בתנומתה, בצרמוניותיה, וביותר מזה אין לה צורך כלל וכלל?

פיצד מנמקים

חוששני, שהויכוח, הגדול והסוער בעניני האספורט שלנו, המעסיק עד עתה את עמודי ג' וד' בעתונותנו, הולך וחורג ממסגרותיו ומתקרב גם אל העמודים הראשונים, ועוד מעט יכבוש גם את הפובליציסטיקה הפכדה ועד „על הפרק“ ו„דבר היום“ יגיע.

חוששני ולא שמחני. מדוע? משום שכל עוד לא יצא הויכוח מתחומיו המצומצמים, הפרובינציאליים במקצת — כשיוסף יקותיאלי מעורר ישנים בקריאת: הצילו את המולדת! וש. סאמט לעומתו מחנן קולו ומשיב אמרים בנחת — עוד היה מקום ותקוה כל־שהיא, ששאלות הארגון והאֵתיקה שבאספורט (עניני נימוסים, מנהגים ויחסים הדדיים, הרחוקים כל כך מאתנו — החיצוניים — והתופסים מקום ניכר כל כך בחיי חוגי נוער רחבים) ימצאו סוף סוף את „בירורן העניני“ — ירשה לי מר מ. ג. להשתמש במבטאו — מתוך כוחות פנימיים, החיים בתוך הענינים הללו. אולם מרגע שהענין יעבור לידיה של הפובליציסטיקה הפכדה, הרי ברור שתעלה על השולחן כל הפרובלימטיקה הגדולה: „אומה ומעמד“, „אחדות והתבדלות“ ושמותם דברים לוקחים לב ועט ומציאים חומר מאמרי בל יכזב. ממילא יצא מזה הבירור העניני וידיו על ראשו.

את ההתחלה לכך כבר עשה גוג ומגוג ב„הארץ“ (גליון 2727).

פי הנה גוג ומגוג חדל את מתק מדברו על אדירי עולם ועל מסתרי חדרי ההנהלה הציִונית וילך לנוע על מערכות המלחמה שבין „המפבי“ ו„הפועל“.

ואני חלילה לי מהידחק ומהיסחף בסערת המלחמה. אך להציץ

אמרתי — מה העזרה הפובליציסטית המוגשת לצדדים הנלחמים ומה שנינותם של החצים הנזרקים מאשפתו של גוג ומגוג. לא השליתי, חלילה, את נפשי המפלגתית בתקוה, כי לבו הבלתי־מפלגתי והלאומי של גוג ומגוג יט חסד ל„הפועל“ דוקא. אולם חולשה יש בידי: גם בידעי נאמנה כי בבני בריתי קולע רובה־הקשת, איני יכול להבליג שלא להסתפל: פיצד ומי כן הוא קולע.

הצצתי וזאת אשר ראיתי: שני נימוקים לו, לגוג ומגוג, פנגד קיומו של „הפועל“.

נימוק א': אנגליה (לא תאמינו בכוח הנבואה שבי, אולם נכון אני להישבע בנקיטת חפץ, כי ידעתי מראש שגוג ומגוג יביא עלינו את אנגליה). „באנגליה — ארץ של תנועת פועלים כפירה — לא הגיעו לידי מדרגה כזו, שהפועלים יארגנו קבוצות מיוחדות של משחקים בכדור־רגל.“ נימוק נכבד בלי כל ספק. והייתי מציע את הנימוק הזה לשירותם של כל עמודי הפובליציסטיקה הניינשטיינית־ניינשאלית־ראזסביטית, שאינה יכולה להירגע על קיום „אזהל“ של פועלים, וקופת־חולים של פועלים, ונעדת תרבות של פועלים, ומרכז חקלאי של פועלים וכז' וכז' — פובליציסטיקה זו המקוננת על כל „התבדלות“ ו„התפוררות“ של הנוער העברי, — חוץ, כמובן, מארגוני הנוער הרביוניסטי.

אולם יש לו לגוג ומגוג נימוק שני, כבד מן הראשון: „מעמד הפועלים“ (במרכאות, כמובן) שלנו, שעוד אתמול התקיים חלק הגון ממנו מכספי „הסיוע“ מן הקופה הלאומית“ — ומעמד פועלים במרכאות זה הוא הוא שמתיר לעצמו הסתדרות של אספורט לעצמו! שומו שמים!

אָרגומנט מאיר עינים, הלא כן? ולמה יניחו גוג ומגוג לנימוק זה רק במקצוע הספורט, מדוע לא יעבירוהו לכל שאר המקצועות? מעמד פועלים, שיש עליו פתם זה של סיוע — עוד יתנשא לחוות דעה, לקיים מוסדות עצמיים, „להתבדל“, ויותר מכל זה — להביע אי־אמון לסאקר! „מקבל סיוע“, דע את מקומך!

ואולי נדון גם על עמדותיהם של הגוג ומגוגים מבחינת מקורות ההכנסה ש„עוד אתמול התקיימו“ עליהם?

ושיננא זה. המלמדנו בראיות מאנגליה, לא זכר ברגע זה, כי אף על פי שחלק הגון ממעמד הפועלים (בלי מרכאות!) באנגליה „התקיים עוד אתמול” ומתקיים גם היום „מכספי הסיוע מן הקופה הלאומית”, לא יעיו שם שום גוג ומגוג ושום עוג מלך הבשן ללמוד מן הסיוע למחוסרי־עבודה על זכות הארגון החברתי.

אשריך, בת־אנגליה, שגוג ומגוג אינו מורה הלכה אצלך. שאלמלי כן ודאי היה פוסק, כי מעמד פועלים אשר „חלק הגון ממנו מתקיים מכספי הסיוע”, ושאינו זכאי לפיכך להסתדרות של ספורט משלו — ודאי שאינו ראוי לצירי פרלמנט משלו וצריך להסתפק בצירים משל אחרים, בעלי אחוזות ופְּבִּיקְנָטִים שאינם מתפרנסים מכספי סיוע כלל וכלל. ושמעמד פועלים אשר כזה עוד יתחפף עד פדי לחתור דוקא למיניסטרוֹן משלו, „מעמדי”, את זאת אין הדעת סובלת כלל וכלל.

אב תרפ"ה.

ג

„מדוע אין הנוער שלנו קורא ספרות אידיש?”

היכן נשאלה שאלה זו? לא באמריקה, אשר בית־הספר היהודי שם חושב לעצמו לזכות גדולה כשהוא מלמד את הילד קצת קריאה באידיש בצדה של אנגלית השולטת, ולא בארץ־ישראל, אשר כבשורה העברים. השאלה נשאלת בסס"ר, במדינה אשר שפת־אידיש זכתה בה לנצחונות פוליטיים כפירים באדמיניסטרציה ובמשפט, ונושאי־הדגל שלה אחוזים בידיהם את רסן כל הציבוריות והפעולה התרבותית־החוקית. ואף על פי שהשאלה נשאלת בבית־מדרשם של אוכלי־עברית מושבעים, של בני הנבסְקָצִיָּה — הריני מאזין לה בהקשבה גמורה. יודע אני כי לא גורלה של העתונות הנבסְקָצִיֹּנִית הולך ונחתך פאן, אלא יחסו של דור בא ביהדות הרוסית למלה היהודית, קשריו לאות היהודית, לאותו המועט שנשתייר לו, לאחר שגורו פליה על העברית. ראויים הדברים שישמעו.

מנהג המדינה הוא בסס"ר, ששאלה שהותר לה להישאל, הרי היא נשאלת בפרהסיה, ברוב עם, בשיתוף כמה שואלים ומשיבים. וגם שאלה זו,

שאינה יורדת זה כמה שבועות מעל דפי ה"יונגע גווארדיע" (עתנזו הרשמי של הנוער הקומוניסטי היהודי באוקראינה), מתנהלת ברוב־עם וברוב־ענין. לא מאמרי ויכוח סתם, אלא פותרת גדולה: "דיספוט ספרותי" עם נטילת רשות־הדיבור "בגליון זה" ו"לשבוע הבא", עם נשיאות בת חמישה (בראשה עומד מיכל לויטאן, אדם ש"לפנים" היה חוזר בעיירות וקורא הרצאות נגד אוגנדה) — והמשתתפים רבים: פועלים, ספרנים, עסקני הקומסומול. והויכוח חי. ואגב הויכוח ושגרות הלשון השונות שהוא מעלה, צפים ועולים גושי־הני, "חתיכות" חיים.

בעצם העובדה שהשאלה מציינת אותה בצורה החלטית, אין איש כופר. אדרבא, מכמה מקומות מחזקים ומאשרים אותה:

"כי הנוער שלנו אינו קורא את הספרות היהודית — עובדה היא".

"הנוער אצלנו קורא רוסית. אזי ואבוי לקריאה זו".

"במוסדות החינוך היהודיים, בבתי־הספר, בקלוצים — אין חותמים על הספרות היהודית החדשה".

"אצלנו, בבית־הספר המקצועי לעבודת־עור, לומדים 106 בחורים, העבודה כולה מתנהלת באידיש, ובספריה קוראים בלטריסטיקה יהודית רק אנשים ספורים, ארבעה־חמישה. בשאר בתי־הספר אין המצב טוב מזה".

"תלמידים ותלמידות, חניכי בית־ספר יהודי, חותמים בספריות רוסיות

וקוראים אך ורק רוסית".

ועוד ועוד. רק ספרן אחד מציין שאיפה גדולה בנוער לדעת את

השפה היהודית ואת ספרותה. אולם אופטימיסט זה מציין כי —

"חלק גדול מן הנוער אינו יודע אידיש. וזהו אחד הקשיים הגדולים

ביותר. חלק גדול מן הנוער, המתענין מאד בספרות אידיש, נאלץ לקרוא

תרגומים מאידיש. ואלה קוראים לא רק את הקלסיקים ואת הצעירים אלא גם

את יושקביץ, אייזמן, סבירסקי ודומיהם בבטחון כי זוהי ספרות יהודית ממש".

וכאן מתחיל חקר הסיבות. רבים תולים את אי־הקריאה בסיבה זו: אי־

ידיעה:

"אני יודע מקרים, שנוער יהודי המתחנך במוסדות יהודיים אינו

יודע לקרוא אידיש. אשמים, כרגיל, המורים שאינם שוקדים על האידיש"

(קיוב).

„מתוך עבודתי בקלוב, המכיל 600 נערים עובדים, רובם יהודים, באנו לדעה קולקטיבית זו:

הרוב הגדול של הנוער היהודי אינו אֶלפא־ביתי באידיש. לא רק ספרות אידיש אינו קורא, אלא בכלל ממעיט הוא לקרוא אידיש. אך לפעמים רחוקות יעיון בן הנוער בעתון יהודי“ (ויניצה).

„פיצד יוכל הנוער לקרוא ספרות אידיש, אם קשה לו „ללעוּס“ שורות אחדות. פי עם־הארצי הוא. ילמד הנוער קודם לקרוא“ (חרקוב).
אחרים תולים את אי־הקריאה ביחסו של הנוער, יחס של בוז וביטול, לשפה:

„הם מדברים רוסית רצוצה, מאַנסים את לשונם בכל מיני עינויים. אבל אידיש, חלילה! כלום זה נאה לקרוא ספרים יהודיים?“
„חלק גדול מן הנוער אינו יכול עדיין להשתחרר מן הרוסיפיקציה אשר המשטר הישן אָכף עלינו. בכמה מקומות עבודה, שפועלים יהודים רבים עובדים שם, אין מתחשבים כלל עם שפת אידיש“.

אולם גם יחס זה יש לו ביאורים מלבד „חוסר־ההפרה“ ו„המשטר הישן“. יש גם „תכלית“ בעוֹלם ו„התכלית“ לא פסקה גם במשטר החדש:
„חלק גדול מן הנוער העובד היהודי, השואף להתקבל לבית־ספר בינוני או גבוה, בטוח כי ככל אשר ייטיב לדעת את הספרויות הרוסיות והאוקראינית פן יקל לו בבחינות. „באידיש — אומר הוא — לא ארחיק לכת“.

ואחד מנסה לַגַּתח את הענין ניתוח כלפלי־סוציולוגי:

„אין לדבר על הנוער בכללו. יש לראות בו שני סוגים:

(א) שוליות של בעלי־מלאכה, נוער חקלאי ועיירתי;

(ב) הנוער העובד בבתי־חרושת גדולים.

הראשונים הם פחות או יותר „אידישיזירט“, מדברים אידיש, האגודות מתנהלות באידיש. מדוע אינם קוראים? מסיבה פשוטה — אינם יודעים קרוא.

ביש יותר הוא ענינו של הסוג השני, העובד בין רוסיים. הם משתדלים להתרוסס... דיברתי עם חבר העובד בבית־חרושת, מדוע אינו קורא ספרות אידיש. ה„יאט“ מדבר אידיש ויודע לקרוא, והוא השיב לי:
„מה תספון לי האידיש! אינה נותנת לי ולא כלום. אני עובד בין רוסיים,

מדבר רוסיית, הולך לי אל הקלוב שלי. יש שאני „מופיע“ באסיפות ברוסית. אידיש לא תחסר לי. 18 שעות במעת-לעת אני מצוי בין רוסיים.“
והכותב מסיים:

„עם הסוג הזה אבוד הענין. טענותיו צודקות.“

ויש מבקשים את הסיבות מחוץ לקורא:

„הספר הבלטריסטי היהודי יקר עד כדי שגעון. במחיר ספר יהודי אתה יכול לקנות שני ספרים רוסיים או אוקראינים.“
„הספרים יקרים. ונער עובד המשתכר כל כך מעט, יבחר לו להזמין זוג מכנסים מאשר לקנות ספר בשני רובל וחצי.“

ועוד יותר מאשר על יוקר הספר קובלים על העבודה שבספריות, על רשלנות הספרנים, על חוסר הפעולה באגודות המקצועיות, בתאי המפלגה וכו'. „בספריות, בחדרי-הקריאה, בקלובים — כותבים מסמילה — לא תמצאו יותר משתי עשרות ספרים. ואולי פחות מזה. עד שלא יבקע הקרח, היחס הקר והרשלני לספר היהודי בספריה, לא ייטב המצב. כלום יכול הנוער לקנות ספרים בכסף?“

„קוראי הספריה הם... העכברים, כי הספרים נושנים, ושום אדם אינו רוצה לקרוא בהם.“

„על מדפי הספריה שלנו מתגוללים: „המניפסט הקומוניסטי“, „כיצד מגרשים את הפרה לעדר“. ויש קרן של מאה רובל לספריות הקלוב של הקווסטארים, אולם הכסף מונח ב„הלנאה וחסכוץ“.“
— אין קוראים —

משום שאת הספר היהודי אין רואים בעיירה. הביאו לנו בימים האלה ספרים בעשרים רובל — ונחטפו מן הידים.“
„הספריות אשמות הרבה. אינן יודעות להגיש את הספר והזיורנאל היהודי, ולעשות לו פרסום. צריך לאלף מחדש את הפרסונל הטכני של הספריות היהודיות, ללמדו קודם כל לכתוב ולקרוא אידיש (!)“ — סימן הקריאה במקור.

„האידיסקציות שעל יד הנוער הקומוניסטי אשמות.“

„התאים“ של הנוער הקומוניסטי אשמים.“

„היכן הן הצורות האהובות מלפנים: משפטים ספרותיים, דיקלומים

במקהלה, הקראות בקול וכו', אינן עתה בשום קלוב. ומדוע יקרא הנזער: האם „מלאך“ הוא לדעת, כי ספר פלוני מענין ויפה?

עד כאן הטענות והתביעות אל הקורא, אל הספרן, אל העסקן. אולם לא מעטים הם התולים את הקולר בספרות עצמה, כלומר, בספרות־אידיש שבארץ הסוביטים, שהיא בלבד נתונה לקורא. וכאן באות ההערכות של הקוראים ותביעותיהם. יש שהדברים נאמרים בנוסחאות השגורות בסס"ר, בתביעת תבן לעפּרִים דוקא (הצורך האמיתי לראות את הסופר כמורה־דרך, או כחבר בדרך, מתנוון בתוך שגרה זו והופך לדרישה, כעם קבלת זוג נעלים: מדוע לא עשית לי לפי מידתי?) ויש שהטעם הפשוט, הפרטי והעממי, מתפרץ מתוך כל השגרה ומגלה את אמיתו.

האחד אומר:

„לוקח אני שיר או סיפור של סופר יהודי חדש, ולעתים קרובות איני מבין מה הוא רוצה. המלים הן „תרגום“. המשפטים נפתלים, שלא פלשון בני־אדם, הכל מעורפל כל כך ורחוק כל כך מחיינו — שאתה מסלק ברוגז את הספר הצדה. יש שנדמה לך כי הסופר עושה זאת במתכוון, שלא יבינו מה רצונו לומר. ורוצה אני לומר לכם כי אין אני „יאט“ חסר־הכרה, מוצא אני את ידי ורגלי בכל המאורעות המדיניים, מבין יפה ספר פוליטי, ויש שאני מנסה את פוחי אפילו בקריאה קשה של פרק ב„קאפיטאל“. והריני שואל אתכם: מה יאמרו יאטים כאלה שטרם הגיעו לכך? ואחר כך אתם באים וקובלים שהנזער אינו קורא ספר אידישי?

מדוע זה ככה? כשאתה קורא את סופרינו מלפני המהפכה — מנדלי, שלום עליכם, פרץ, אַש, ברגלסון, וגם קטנים מהם — אתה רואה לפניך דמויות, הניצבות כמו חיות. כמה מהן נכנסו לתוך השימוש יום־יום. קח לך את מנדלי, והרי לך: האישון הקטן, פישקה החיגר, בנימין השלישי, וכמה אחרים החרותים בזכרון. אפילו השם מנדלי מוכר־ספרים כמה הוא שוה! קח לך את שלום עליכם והרי לך: מנחם מנדל, טוביה החולב, סְטֶמפֶּניו, יוֹסִילי סולוביי, מוטל בן פייסי החזן, — ואצל סופרינו החדשים אין לך דמויות כאלה שתוכל לזכרן“.

והשני יש לו טענות אחרות לגמרי:

„הספרות לנזער אינה מעשה־שעשועים, אלא גורם מאָרגו. הנזער

מבקש בספרות מלחמת מעמדות, בניה סוציאליסטית, אידיאולוגיה פרוליטרית-רבולוציונית. זהו הקורא החדש — יש לנו סופרים גדולים, בעלי כשרון, אבל הפסיכו-אידיאולוגיה שלהם קרוצה מחומר אחר. לפיכך זר כל כך ה„נסתר“ לקורא החדש, משום שהוא, הנסתר, מושך את חוט יצירתו למן... המאה התשע-עשרה. יש לנו שורה שלמה של בני-לניה¹, שהם צעירים יותר, משתתפים בבניה התרבותית, מנסים לספק את הצרכים החדשים של הפועל-הקורא, אך קרובות יוצא אצלם הדבר בלי פנות, או, כמו שאומרים, „יין מכוער בכלי מפואר“.

ושלישי אומר בפשטות:

„ביצירות שהופיעו בזמן האחרון השפה מסולסלת, מתוחה ונקראת בקושי“.

ורביעי:

„שפת השירים היא כל כך קשה — המשוררים של קבוצות הנוער סבורים, כנראה, שכל כמה ששיריהם קשים יותר, בלתי-מובנים יותר, גדול יותר כשרונם“.

וחמישי מעיד:

„יש חלק בנוער המתעניין בספרות יהודית, אולם בעיקר בישנה. את הספרות הסוביטית הוא ממעיט לקרוא מחמת שתי סיבות: בספרות זו עדיין תופסת השירה מקום רב, ושירה מענינת בכלל אך מעט את הנוער העובד. נוסף לזה, שירה זו בלתי-מובנה לו בהחלט. גם המשוררים הפופולריים ביותר — פֶּפֶר וחאריק — מובנים לו לנוער העובד רק למחצה. את הפרוזה אינו קורא, משום שאינה פופולרית, ואם הוא פותח ספר חדש — אינו מבין בו“.

יש עוד מציינים, כי את „הפרוזה הישנה חוטפים“, אולם החדשה

„משעממת“:

„אתה לוקח ספר ואינך יכול להגיע עד סופו“. קובלים על חוסר הומור, תובעים „שהספרים יהיו יותר מענינים, מושכים את הלב, עליונים!“

¹ „בני-לניה“ — פיגוי שגור הוא בסס"ר לסופרים ש„הצטרפו למהפכת

בניגוד לאלה שאינם חדלים לתבוע מן הספרות היפה את „מלחמת-
 המעמדות“, יש מלגלים על זה שהסופרים
 „עודם עסוקים במלחמת-האזרחים, עודם מהלכים אִי-שם מאובקים על
 „דרכים דמויות“.
 „עדיין פותבים על „דרכים נפתלים“, „אדם ורובה“, „פטירתו של החבר
 ווליה“ — אין חשק לקרוא זאת. שבענו אותם בספרות הרוסית“.
 רבים מבקרים את לשון הסופרים, מציינים שיבושים, שימושים
 זרים וכד'.
 „קודם כל צריך לדרוש מסופרינו, שהם עצמם ידעו לכתוב אידיש“.
 הויכוח טרם נגמר.
 אב תרס"ח.

ד

„דלגטים“

בעצם הימים שלעת־ונתנו חדרו הידיעות על מעשי תקפה וגבורתה של
 הַדְּלִגְצִיָּה מטעם „הסתדרות יהודי פולין שבאמריקה“ אל היהדות הפולנית —
 הפרסום הרב, התלהבות העת־ונות היהודית, קבלות־הפנים והמועצות
 והתכניות הרחבות, והעיקר — ההתיצבות לפני מושלים, ובסופה (לאחר
 צאתה) הנפת השוט של שלום אֶשׁ — בעצם הימים האלה נתגלגל ובא לידי
 בית אחד מתוך פומון יהודי, „יצירת רוח העם“ של התקופה האחרונה.
 פי עוד ימים רבים לפני בוא דלגציה זו דוקא, הושר מעל אחת הבמות
 בַּרְשָׁה:

אמעריקאנער שיקען הילף —
 א געזונד אין זייער טאטען ;
 נאר צו וואס, איך פרעג אייך,
 שיקען זיי זייערע דעלעגאטען ?

פומון זה, ודאי אחד מרבים שנתחבר בתפוצות ישראל על „מכת
 הדלגטים“, כשם שבשעתם נתחברו הפומונות על ה„בהלות“ ועל „הלקיחה

לצבא" ועל ה"אקציוניקים". אולם חשיבות יתירה נודעת לפזמון זה, שהגיע לידינו לא דרך איזה מדור לליצנות בעתונות הנרשאת, אלא שנתגלגל ובא אלינו דרך ירחון רציני ("שבילי החינוך") מתוך ועידה רצינית באמריקה גופה. החרוז מצא לו שומע: בקהל, שהקשיב לאשר הושר מעל אותה במה בנרשה, ישב רב מדורני, אחד מאותם רבני אמריקה המבקרים עכשיו בכל תפוצות ישראל על מנת למסור אחר כך את רשמיהם בעדותיהם ובוועידותיהם. ואכן, בוועידת הרבנים מ"בית שְׁכטר", שהתקיימה השנה בלונג־בראנט שבארצות הברית ושבה נקראו הרצאות על היהודים בפריס, וינה, נרשה, ציטט הרב השומע את החרוז הנזכר, במקורו, ובאידיש, וכנראה ששומעיו הבינו לו...

ובכן, החרוז הליצני, הקל והזול, עשה איזו שליחות. ודאי, מ"מסירת רשמים" עד לשינוי ממשי פלשהו עוד רב המרחק. אולם טוב שאנשי אמריקה "הנותנת" יפירו מה הדמות בה הם מתגלים לאנשי היהדות, "המקבלת", כביכול.

ואם לא מהר יגיעו הדברים לאזני אנשי הפדריישנ'ס ואמרפלי ה"ג'וינט" — יגיעו לכל הפחות לידי המשפילים שבעם היהודי יושב אמריקה, אלה שהגיעו כבר למדרגה של שילוב פזמון עממי בהרצאותיהם.

בספרותנו התיאורית טרם מצא לו ה"דלגט" הגואל את גואלו. לא סיפור־התולים, לא קומדיה. ואיזה חומר יקר ספון פאן לקומדיה לאומית ממש! הלא כל ה"סוכנים" של שלום עליכם עם מנחם מנדל יחד הם "כפרת שרוך נעלו" של הדלגט. והמתאבקים בעפר רגליו ומציצים לתוך עיניו של הדלגט, פלום אינם מקיפים את כל המחנה מקצהו ועד קצהו: פולין ורומניה, ארץ־ישראל וסס"ר, עתונאים ועסקנים, רבנים ונבסקציה, עברים ואידישאים? פלום אין פאן מקום לאפופיאה לאומית ממש, בחינת "הנשמות המתות", בחינת "עמק הבכא" של ימינו?

אם קים יקום לנו ביום מן הימים האמן בן־הדור, אשר יתן לנו את קלסתר פניו של הדלגט, "ההולך להושיע את עמו" — באירופה או בארץ־ישראל, הצלה פילנטרופית, או קומוניסטית, או ציונית, היינו הך — והיתה

דמות זו לנו, לספרותנו ולחיינו, מה שהיתה דמותו של חליסטאקוב לספרות ולחיים הרוסיים, מימות גוגול ועד היום.

בואה, בואה, האמן!

הקיימת ארץ־ישראל בניאוגרפיה הישראלית?

חברת „ארט“ התחילה מוציאה ב בר ל ין, בעריכתו של בן־אדיר, דו־ירחון חדש בשם „וירטשאפט און לעבען“. תפקידו של הזורנאל הוא „לסייע למחקר האובנקטיבי של המציאות הסוציאלית־הכלכלית היהודית, לצבור את החומר המגוון על מצב השכבות העובדות הרחבות, לתת תיאור אובנקטיבי של הפרוצסים והחזיונות המתגלים בספרות הכלכלה היהודית בארצות שונות“ וכו' וכו'.

המערכת מבקשת את עזרתם של הסופרים ואנשי־המעשה, שבהם היא מעריכה ביותר את „החוש הבריא למציאות החיה“. היא יודעת כי „בתנאי הפיזור והתפוצה היהודית אפשר יהיה להקים את התמונה הכללית של חיינו הכלכליים והתפתחותם רק בכוחות מאוחדים“.

החברת הראשונה עושה רושם נאה. הכלכלה היהודית לא נתברכה בחקירה יתירה (אף על פי שנוצלה למדי לשם פלפול וחקרנות), וכל פינה שהוקצתה לה ראויה לברכה ולעיון. מקצת נחמה יש גם בזה, שהוצאה מעין זו מעידה כי משהו נשתנה בעולמה של האינטליגנציה היהודית, העממית כביכול. הלא אך לפני שנים אחדות אפשר היה לקרוא מאמרים כאלה רק ברוסית ב„ווסחוד“, בקבציה של יק"א ועוד. ורק עם התפוררותה של היהדות הרוסית למדינות ולשפות שונות, באה מ מ י ל א בשביל הוצאות כאלו האידיש במקום הרוסית (הדברים אמורים בארצות שמחוץ לרוסיה. ברוסיה עצמה נעשה — למרות הכל ולאחר הכל — עיקר העבודה גם בחכמת ישראל וגם בחקר־ההוזה היהודי — ברוסית; עיין: „נברייסקי קרסטיאנין“, „נברייסקאיה סטארינה“, „נברייסקאיה לטופיס“, „נברייסקי וסטניק“, „וופרוסי פילוגיני אי פֶּתּוּלוגיני נברייב“). חזיון חשוב ומענין זה של העברת כמה ענפים של מחקר היהדות — בעבר ובהווה — משפות לועזיות לעברית ולאידיש, ראוי הוא לתשומת־לב מיוחדת.

ואני, הארץ־ישראלי, אֵל יחשב לי לחטא ולצרות־עין, אם בכל מקום

אשר אני פונה הריני מבקש לראות: היש ארץ־ישראל במקום הזה? מן הנסיון ידעתי, כי בכל מקום שהדגל האנטי־ציוני מתנוסס בפומבי לשם מגיע בהתמדה שמע ארץ־ישראל. מסורסת, משובשת, מעוקמת, אולם תופסת מקום ניכר למדי. אין מתעלמים ממנה, חלילה. אולם תחת זה, בכל אלה ההוצאות השונות המוקדשות להגירה, לקואופרציה, לסטטיסטיקה ולכל שאר ענינים כלל־ישראליים, והמתנהלות על ידי החוגים ה„בלתי־מפלגתיים“, ה„עממיים“ ושאר הפוחות הפרוגרסיביים שבציבוריות היהודית — שם אין ארץ־ישראל קיימת כלל וכלל.

וגם בחוברת זו אשר לפני אין, כמובן, זכר לארץ־ישראל, אף על פי שעתון המכריז בשער, כי סימן התקופה הוא „ההכרזת ההיסטורי לבנות מחדש באופן רדיקלי את הסטרקטורה הסוציאל־כלכלית של חלקים גדולים מן האוכלוסים היהודים“ והמתענין „בספירות הכלכלה היהודית בארצות שונות“ לא יכול היה, כמדומה, למחוק את ארץ־ישראל ממפת־הגיאוגרפיה הישראלית. אפשר לא הייתי רשאי להיות „פחזו כמים“ ולהוציא משפט על חוברת אחת וראשונה וללמוד הפעם גזירה שוה מנסיון העבר בהוצאות שונות בני מוצא קרוב. אפשר. אולם גרמו לכך שורות אחדות של חוברת זו עצמה. בחוברת זו יש מדור אחד „מן העתונות היהודית“ ובעל מדור זה, החותם א. ר., מקדים שורות אחדות, בהן הוא מציין כי העתונות היהודית בדרך כלל מקדישה אך מעט מאד תשומת־לב למציאות הכלכלית היהודית. „יש שתדפדף חבילות שלמות של עתונים, עד שתמצא שם מאמר, או לפחות רשימה, המטפלת בענינים כלכליים קונקרטיים, ואשר תוכל לשאוב ממנה חומר כל־שהוא על המצב הכלכלי של היהודים“.

פזאת היא העתונות הישראלית כולה. אולם יש גם יוצא מן הכלל, והוא — „העתונות היהודית ברוסיה הסוביטית, המשקפת במידה ידועה את החיים הכלכליים של האוכלוסין היהודים“.

ואם גם בשעת פתיבה זו לא זכר פותב הדברים, ולא זכר עורך החוברת, כי יש ארץ בעולם וארץ־ישראל שמה ובה יש עתונים יהודים (אמנם לא בשפת אידיש, אלא בשפת־עבר), אשר בהם אין צורך „לדפדף חבילות שלמות“, כדי למצוא פרקים על עניני כלכלה, חקלאות, תעשייה, התישבות ומצב־עבודה, ושבהם ממלאים „ענינים כלכליים קונקרטיים“ עמודים שלמים

וחדורים גם אל הפובליציסטיקה ואל הפיליטון ואל כל מדור אחר, וכי בארץ זו יש עתונים וקבצים מיוחדים לעניני כלכלה — אם כל זה נעלם מהיקף ידיעתו של הממונה על מדור העתונות ונגוז מזכרונו של העורך עצמו, האין זה מעלה על דעתך, כי אכן יש ויש חוגים אשר ארץ-ישראל מחוקה ממפת-הגיאוגרפיה שלהם?

מאותות הזמן

באה לידי סקירה של מבקר גרמני על קבצי שירה חדשים, גרמניים, מובן. מבקר ידיד משבח את המוציא-לאור שיש לו אומץ להוציא בימינו קבצי ליריקה, מציין לטובה כמה מעלות של המשוררים המבוקרים. ואולם הוא מסיים פלאחר-יד בדברים אלה:

„ובכן, עוד יש לנו שירה לירית בשפע; אולם היא הולכת ונעשית יותר ויותר פרטית; אין מדפוס לה, ומי שמדפוס אינו יודע אותה, ומי שידע אינו קורא בה, ומי שקורא ברובו אינו מבין בה“.

סדנא דארעא. הלא כן? למרות המרחק הרב בין עושר לעוני. והאין יש אשר גם אצלנו תתפרץ מן הלב הודאה כבושה מעין זו, תתפרץ בחשאי מבלי שיעלוה על דל-העט?

אלול תרפ"ח.

דברים

מתקופת המדורים הקודמים שלא נכללו בהם

עדות בישראל

משפט „הדיבוק“. דין־חשבון סטנוגרפי ממושבי בית־הדין הפומביים על מגרש בית־העם בתל־אביב, בימים כ"ד בסיון וז' בתמוז תרפ"ו. הוצאת המחלקה לספרות יפה ולביקורת שבאגודת הסופרים והספרות העברית. תל־אביב, תרפ"ו (102 עמודים).

קנא קינאו סופרים בישראל, בארעא דישראל, ל„ביטוי העברי המקורי“, ש„גודרים את עלייתו הבימתית“; ראה ראו בצערם של מחזותינו המקוריים, שבהם מתגלמים „הלבטים הנפשיים והפרובלימות החיוניות, הקשורים עם המציאות הארץ־ישראלית, ונועם רגש ההניה וכאבי שגשוג של אנושיות עברית מחודשת“, והנה הם — המחזות הללו — הולכים ונדחקים מעל בימתנו מפני דבר „שכיבושו קל(!) והוא מרשל את עלייתו האמנותית של ההמון הישראלי“; גם חרדו לספנה, שהנה מלבישים את „התרבות העברית קפוטה ארוכה“ ומחדשים עלינו „את העניה היהודית העיקרית שפבר השתחררנו ממנה“, „צורות חיים בלות ובטלות“ — ונמנו וגמרנו לנהוג בנו מנהג מוסקבה ונרשה: להושיב פסאות למשפט, להזמין קטיגוריה לבושת־שחורים וסניגוריה טובת־לב, להעיד בנו עדים, הפל כמשפט, ולהכריז מלחמת־הקודש על „הדיבוק“, דיבוק זה שנכנס בטובי אמנינו ומשחקינו, ובנו — הקהל.

ואנחנו, הקהל, המתכנס זה שש שנים וממלא את האולמים בנרשה ובניו־יורק, במוסקבה ובתל־אביב, בוינה ובפריס, בוילנה ובשיקגו, נהרנו גם הפעם באלפינו לשמע „הדיבוק“, לשמוע מה נאמר בו. אולי יסבירו לנו משוררינו וסופרינו את המית נפשנו, אולי נדעו הם, היודעים לקרוא בשמות, לבאר לנו את עצמנו, לקרוא בשם לאתה מסכת יחסי־הנפש, ההולכת ונרקמת בינינו ובין „הדיבוק“, יוצרו ומשחקיו.

אחד אחד עלו על הבמה סופרינו ומשוררינו.

ושמענו :

— מלאכת־מוֹחַ מלאכותית.

— נפשות ערטילאות.

— ברואים מיכניים.

— רקמה מזויפת.

— אַפְסוֹטִיקָה נבובה.

— שונד המעוטף בטלית ותפילין.

— טלְאֵי מעשים וצירופים מלאכותיים, מגובבים יחד, מעש־אֹנֶס,

על פי שרירות רצונו של המחבר.

שוב :

— זיוף, שצריך להילחם נגדו.

— יצירה שביבוזה חומר עממי והורידה אותו.

— מבחינה בימתית גרוע עוד יותר מאשר מבחינה ספרותית.

והאחרון הכביד :

— תפיסה גויית.

ושמענו גם את העדים. העדים היו לא בשר־ודם פשוטים, כי אם משוררים, ממיטב שירתנו הצעירה. אולם אילו היו עדים סתם נוהגים מנהג עדות זה במשפט פשוט של בשר־ודם פשוט, מה שם היינו קוראים לעדים אשר פאלה? מכל דברי העדות המשוררית, שדיברה „בשם עובדות“, סחטתי שטים :

א) משורר אחד העיד, כי סגר את הספר „מבלי לקבל כל הד מן העיירה“, וכי „להעלות את הטיפוסים האלה, שאנחנו במשך חצי יובל שנים שואפים להשתחרר מהם — אסור בהחלט“.

ב) משורר שני יודע נְעֵד, כי „במסיבת אנשים אמר ביאליק דברים אשר מהם אפשר להסיק בפירושו, כי יחסו אל „הדיבוק“ הוא שלילי בהחלט“.

וגם אני הייתי בקהל. ואף אני העידותי, אמנם לא בקול, ולא מעל הבמה. שפתי נעו וקולי לא נשמע. שמעתי פי ה„לחטים“ וה„אפסקטים“

השטחיים" מעוררים את עיני, שמעתי כי ר' עזריאל, אהוב נפשי, "הוא גולם", באשר "ארבעים שנה הוא יושב על פסא הרבנות ואינו יודע, ופתאום נודע לו כבר"; שמעתי כי חנן הוא "אנדרוגינוס" (והראיה פי נתנו "לו שני תפקידים ואין מלאך אחד" וכו', פידוע), כי לאה פל דבריה "אמרים בנליים", וכי אי אפשר שתעורר בנו השתתפות בצערה, באשר "מפיון שנכנס בה דיבוק, הרי זהו דבר שלמעלה מן הטבע, ואי אפשר להשתתף בצערו של דבר שהוא למעלה מן הטבע". נדרשת בתוקף לתת מענה: אם "הדיבוק הוא יצירה ריאליית או יצירה מסתורית", באשר "אי אפשר לפסוח בין השתים"; שמעתי את כל אלה — ולא קמה בי הרוח לקום על רגלי ולהעיד את עדותי הדלה.

האם רבות היה לי להעיד? לא, רק דברים מעטים מאד: כי מדי ראותי את "הדיבוק" הוא מרעיד את כל מעמקי נפשי, כי יחד אני עם חנן ועם לאה באהבתם ובצרתם, כי הלכתי אל מוריס שְׁנָאָרְץ, ואל היילנאים ואל התא"י ונפשי לא רתה, ועודני מצפה, וכי אם יקום עוד משחק יחידי או קיבוצי וינסה לגלם את "הדיבוק", אלך אחריו ולא ארפנו. ועוד, כי לפי עניות דעתי, לא התיאטרון היהודי קיים את "הדיבוק", כי אם פיום הזה "הדיבוק", הדרמה העברית היחידה בימינו (עד אשר יקום א. שטיינמן ו"יוכיח לנו" — כהבטחתו — כי יש ויש דרמה עברית מקורית), הוא המקיים פיום את התיאטרון הישראלי — זאת, ורק זאת, היה לי להעיד, כל השאר שהמה בי באותו הערב על תיאטרון ועל דרמה, על קפוטטה ארוכה ועל בטלנים, ועל ר' עזריאל, ועל ספרות וסופרים — לא הייתי על כל פנים מכניס לתוך "העדות" שלי.

ואולם עם כל חפצי לא רשמתי את עצמי להעיד. הטוב עשיתי? אפשר כי לא רע. באשר גם אלה שנרשמו "מן הקהל" לא זכו אף הם להיקרא אל הבמה. ואֶלְדוּבִי המסכן, היחיד "מן העם" שזכה ל"יעמוד" — מה מר היה גורלו, בין סופרים ומשוררים. אכן, הורה שטיינמן: "חכמים אסור להם לנחול מפלה".

לא זכיתי איפוא, כי ייחזקו בספר מזלי. נחמה אחת לי, כי לא יחיד

אני בצרה זו. יחד אתי נעו ודאי עוד לבותיהם ושפתותיהם של הרבים. מזמן איני זוכר „אסיפת-עם“ סואנת והומה כזאת. הלבבות הפו גלים ממש. יחד עם כל הקהל סאנתי ורגשתי לשמע פסק-הדין, יחד עם הסניגורים תבעתי ערעור. אולם כל זה — לא „העיקר“, ודאי, אולם גם לא „טפל“ — ניטל מן הספר הנדפס שלפנינו, המסיים בפסק-הדין הרשמי.

נאמר בלבי: אם לי לא עלה להעיד את עדותי, ואם לי חסר האומץ להורות הלכה בפני דיינים-סופרים, הבה ואעיד לי עד נאמן אשר תקותי פי „בתפיסה גויית“ ובהליכה אחרי „אפקטים שטחיים“ לא יחשדו בו, יבוא הוא ויגן על ספרותנו ותרבותנו.

ועדי זה אך לתומו הוא מספר:

„לא בספר חסידים הזיתי, כתבתיו אני בימי נעורי, אנו קוראים דברים כאלה, ואף לא בסיפורי החסידים האויריים של פלוני ואלמוני. כוח שירי חזק יצר את אלה. משולח אחד בין הנפשות הפועלות באותו חזיון משמיעם באזנינו, משמיעם לנו מתוך המעשים והמון החיים גופם. אין לנו כאן דבר עם משורר מסתורי, שלו דרך מיוחדת לביטוי צרכי לבו ולגעגועי נפשו, פי אם שירה מסתורית ואף ריאליט לפנינו, שירה שואבת פרקיה מנבכי העולם. מטרלינק והדומים לו עושים רושם ידוע על ידי קיצורי דברים והבלעת אמרים. בני-אדם של משוררים אלה מלאים הם או נראים כמלאים על כל גדותיהם צער ופחד משנה. הם מתדמים לאילמים ומדברים אף ברמו... השמש בוער בחוץ ובחדרים שורר אופל מלאכותי... אבל אַנְסְקִי אינו פן. אַדְרֵבֵּא, הוא מרבה דברים ומרבה אף מרבה לארוג. הוא בונה יסוד על גבי יסוד ושם אבן על אבן. נכנסים אנו להיכל, והנה חדרים רבים נפתחים לכל עבר. מאולם אחד אנו באים אל השני, ומזה לאחור ושוב לאחור; ובכל אשר נפנה הנה עומדים פלים מפלים שונים, שולחנות וכסאות וארונות ועמודים לא יחסרו. אבל הרי בוי הזה אינו מפריע את הקורא כלל. אַדְרֵבֵּא, הוא נמשך אחרי החזיון כמו בחבלי-הקסם; והוא מהרהר וחוזר ומהרהר, אף אם לא ימנה בין אלה שרגילים בכך. — —

פה משיח הצדיק ר' עזריאל באחת ממערכות החזיון, בעת שהחסידים, חסידים ממש מן החיים ולא מן הספר, סובבים את השולחן. — — ולשיחות הללו הנהיפה גלמים, עצמות ובשר ממש. — —

ביחס שבין חנן ולאה, גבורי החזיון, יחס לופת שני צירי העולם — החיים והמות, נתן לנו אַנְסְקִי שיר השירים תוגי, צבעיו ושפתו לקוחים מעולם הקבלה והחסידות ותקפו חודר לכל לב.

מתפוצץ העולם להרבה רסיסים, ואתה קם ומאסף שוב הכל, מחבר חלק אל חלק, שבר אל שבר, והנך יושב שוב במרחב — אבל העקה מדברת גם פה באלפי פיות”.

ושם העד אשר אתי: מיכה יוסף ברדיצ'בסקי. והדברים הלא הם כתובים על „שדה ספר” (חלק ג', „בין שני עולמות”, עמודים מ”ב—מ”ה).
קחם הקורא המעיין משם.
אלול תרס”ו.

ק ר ל נ ט ר

בי”ב באלול מלאו מאה שנה להולדתו של אדם, שהיה הראשון למפעל ההתישבותי בארץ. בעצם הרעיון הציוני, בחלום המחדש של גאולה מדינית-ארצית, קדמו לו לנטר ראשוני ההוגים וההזוים: צבי הירש קלישר, משה הס, יהודה אלקלעי, נתן פרידלנדר. אולם כל אלה, אבירי-החזון, לא זכו לראות בעיניהם מעשה של ממש, עד שבא נטר, הראשון למפעל הציוני המודרני, ואחד הראשונים ליצירת חיים פוליטיים לכלל האומה הישראלית. קרל נטר היה חבר לאותה קבוצת צעירים קטנה, אשר יצרה בשנת תר”ך (1860) את ה„אַליאַנס”. כשם שקשה לנו לצייר בימינו את אנשי ה„אַליאַנס” כחבר צעירים, כך גם קשה לנו, המפירים את ה„אַליאַנס” של היום, לשער מה עמוקים היו הגורמים הנפשיים שהביאו ליצירתה, ומה היו המאניים הלאומיים החבויים בלב יוצריה. „כל ישראל חברים”! זו היתה הסיסמה שהוטלה לאויר העולם בעצם מאמצי ה„אַמנסיפציה”. ומפל עברים חרדו לקראתה לבבות. בפעם הראשונה בהיסטוריה הישראלית הוקם איגוד לאומי — מעל לתחומי ארצות ומדינות — להגנת זכויות ישראל בכל מקום שהם נרדפים. והסתדרות לשם כך, בריש גלי, בשעה שיש כל הסכנה פי הצוררים יראו בזה הוכחה מובהקת ל„קשר” הפל־ישראלי, בשעה שצריך

יום להוכיח את הפטריטינות והנאמנות לארץ־המולדת — כמה גבורה מוסרית וכמה כוח לאומי היה צפון בזה.

בתוך החבר הזה, אשר עבר דרך מהפכת 1848, ואשר עלילת־דמשק (1840) ומאורע מורטרה (ילד יהודי שנגזל על ידי הכנסייה הקתולית בשנת 1858) עיצבו את הרגשתו היהודית, היה קרל נטר הרוח החיה. אדולף פּרַמִּיה הישיש, איש המדינה היהודי־הצרפתי, שינה עליו מהדוֹ, אולם איש־הפעלים היה עכשיו נטר. נסיעות ההשתדלות לקושטא, לברלין, למדריד, הטיפול במהגרים היהודים בפרודי — אלה נפלו בחלקו. בכל אלה התגלו הניצנים של העסקנות היהודית הלאומית, אשר לא ידעה הדורות הקודמים. ובתוך כל אלה כבר ביצצה ההכרה, פי „אך על ידי עבודת האדמה ינשע ישראל“. וכי יש צורך להכין בארץ־ישראל „מקום מחסה ומפלט לאחינו, אשר היום או מחר יברחו בהמונים ממקומות מושבותיהם משנאת הגויים שכניהם“ (הדברים נכתבו בשנת 1869!).

וגם פאן, לגבי „ישוב ארץ־ישראל“, מלה שנאמרה לפניו, הרי הוא הולך בדרכים חדשות. לא מעשי חסד וצדקה בירושלים לוקחים את לבו. ואפילו לא ההתחלות הישוביות הדלות של מונטיפיורי. הוא מזהיר את חבריו מפני השגיאות אשר עשה מונטיפיורי, ש„שכח פי ביום אחד לא ישוב העם אשר רחק מן האדמה זה פאלפים שנה להיות לגוי עובד־אדמה החי על אָתו ועל מחרשתו“. ומכאן — הצורך בבית־ספר חקלאי, אשר יחנך ויכשיר את הדור הצעיר. ואין זאת בשבילו הצעה סתם, שצצה במוח: „לא אחשוב את תפקידי לנגמר אלא ביום שאראה את מפעלי מצליח והבטחתי לציון מתגשמת“. ואם פי בית־הספר פולו צריך להכיל בסך הכל שלושים תלמיד, אשר יתקבלו במשך שלוש שנים (עשרה תלמידים לשנה), אין זה מעשה־קטנות. הוא רואה את גדל העתיד הנשקף:

„אם אך תשמיעו — הוא כותב ל„אליאנס“ — קול שופר גדול לכל ישראל המפוזרים על פני האדמה, ונוכחתם פי את אשר אנחנו חולמים היום — יראה למחר פתרונו“.

והדברים אצלו אינם בגדר מליצה נאה. הוא לזהט למפעל. הוא פועל במהירות ובמתירות. נוסע לקושטא, דופק על פתחי הוזירים, משתמש בהמלצות הקונסולים ומשיג „פירמאן“ (מאמר שולטן) המזכה אותו בשטח

קרקע, הדרוש להקמת בית־הספר. הוא אץ לארץ, מחפש ובורר לו את סביבת יפו. כאן הוא נועץ קנה להתישבות היהודית. הוא קובע מראש את הסכום אשר יִדרש: 100.000 פרנקים. ובטרם יהיו האמצעים הדרושים הוא מתחיל לעבוד. הסכומים אינם מספיקים — אין הוא נופל ברוחו. הוא רוכש את לב „אדירי“ ה„אַליאַנס“: גולשמיד, ברון הירש. משקיע סכום גדול מהנזו. וחי חי „חלוץ“: אוהל, מערה. מארבע בבוקר על רגליו. מפקח על העבודה, מנהל עניני המשק. בא בדברים עם הערבים השכנים (עד היום נקרא מקוה־ישראל בפי הערבים בשם „נטר“), שומר, עומד בפני התנפלות של ערבים, משתדל אצל הרשות. ומבפנים אין נחת: האשמות באַפיקורסות מצד חרדי ירושלים, חשד במיסיונריות. והוא — חולם להביא „רב“ למקוה: את ר' צבי הירש קלישר. אינו מסתפק בבית־הספר וחולם על עתיד חניכיו, מכין תכניות להתישבות ומבשר פי יש אפשרות לקנות קרקעות אצל הממשלה. ויוצא וחזור. באמצע — משקיע את עצמו בעניני המוני המהגרים היהודים, פליטי הפרעות, הרצים לאמריקה, ובדאגה ליהדות הרוסית. ושוב חוזר לארץ בפעם החמישית. כאן פגישה עם הביליזיים, הכותבים לפינסקר, פי פ„ברק נוגה בין ערפילי חושך“ היה להם נטר. אולם לא זכתה הפגישה שתהיה הרת־תוצאות לתנועה החלוצה: באמצע בא המות לנטר וחברי ביליזי פרו לו קבר. אלה הם קצות הדברים הידועים לנו על פרשת חייו של נטר. מעטים הם, אולם גרעיניים. הוא שיקע את נפשו במעשיו ולא טרח לפתור לדורות את חידת חייו. ואפשר פי מכתביו השמורים בגנזי מקוה־ישראל מכילים עוד דברים מענינים וחשובים, אשר יעזרו לנו להבין את האדם המופלא ואת הלך־הרוח של אותם היחידים שקדמו לתנועה הציונית. אמנם הבטיח פעם יהודה גֶרְזוֹבְסְקִי (ברשימתו הביוגרפית ב„לוח אחיאסף“ תרנ"ה) לשוב ולתת לנו ביוגרפיה מפורטת על יסוד החומר הארכיוני שבמקוה־ישראל. אולם ההבטחה לא נתקיימה. השנה הוציא אמנם בית־הספר שבמקוה־ישראל, שזכה בינתים להתנער ולהתקרב לתפקיד שיעד לו נטר, חוברת ביוגרפית של נטר (פתובה על ידי י. יערי־פולסקין וערוכה על ידי ש. הלל'ס), אולם עודנו מצפים לביוגרף הנאמן, אשר ישכיל לחדור לעולם ההוא ולחשוף לנו את אוצרותיו.

על הקיבוץ הארצי

(במועצת „אחדות-העבודה“ לעניני הקבוצה, כ"ג באדר א' תרפ"ז)

בעצם מפקפק אני, אם פדאי לי לקחת רשות-דיבור בשאלה זו. שמעתי דברי הוכחה לחבר אחד, שאיננו מבין כבר את הענין, משום שהוא נמצא מחוץ למשק זה ארבע שנים. אחר אינו מבין, משום שהוא רק שנה אחת במשק. אם ככה — אף אני פסול. דברים כאלה מעידים מהי הגישה לויכוח. אני גם רוגז — פדברי לְבָקוּבִיץ. ולא משום קנאות, ולא מפני שאני חושב כי יש צורת-משק אחת ויחידה — בעיני גם קבוצה קטנה אינה פסולה, וכן גם המושב. אולם אני שרוי בצער קשה משום שאני רואה בחוש כי אין כאן ויכוח חברי עיוני על שאלות התנועה הקבוצתית, אלא — מצעידים את עין-חרוד לחורבן. פולנו הננו מלומדי-נסיון, ומותר לנו כבר לדעת לאן ענינים אלה מביאים. וכשאני רואה שאפשר לדגול בשם „משק“ ומתוך מלחמת-קנאות להחריב משק — אני נזכר באותו חבר צמחוני, אשר למען הצמחוניות היה נכון לרצוח נפש. ואצלנו כאילו שוכחים כי משק מורכב מאנשים חיים ולא רק מאינבנטר ומתכניות.

מה בצע בויכוח? פלום עוד נמצאים הדברים בגדר של שיקול-הדעות ובירור השאלות? המצב מזכיר את הריב הידוע מתקופת ההשכלה, פשעמדו יהודי מינסק וצעקו: „שקולס נג זילנס!“ (בתיספר איננו רוצים!). בירורים לא יעזרו. לא באתי לשאלה זו כחסיד של הקיבוץ הארצי. במשך השנים האחרונות דיברתי לא פעם קשות, אם לא על הקיבוץ הארצי, הרי אל הקיבוץ הארצי: פשחשבתי כי תורות שונות אשר הקיבוץ „מפתח“ הן בלתי-בריאות ומוגזמות — וגם את המגמות הבריאות מפתחים בו ביד חזקה, בטמפו מוגזם, בלי התאמה עם התפתחות חיי הקיבוץ — אמרתי זאת; מאידך, כל זמן שחשבת, כי באופוזיציה המשקית בעין-חרוד ישנם גרעינים בריאים, הגינותי על כל דרישה הבאה להבטיח את עניני המשק ולשמור על אוטונומיותו. אולם מוכרח אני לומר את האמת: זה מזמן נעקרה מלבי האמונה שהדוגלים בשם המשק שומרים על המשק. פשם שאמרתי קשות לאנשי הקיבוץ, שגילו אי-הבנה ואי-התחשבות מספיקה בהתפתחות המקום, והם היו הראשונים שגרמו קושי רב, פשם שהערכת את ההתעוררות

החיובית שבאה להשרות שלום כל־שהוא, בשעה שבאתי לקבוע את „הסטאטוס קבו“ — כך אני רואה, לצערי, איך היצרים של חורבן והרס התעוררו מחדש, וכאן לפנינו לא מלחמה של שתי דעות מסוימות ואפילו לא שני אינטרסים שונים, אלא מלחמה של „צדדים“, אשר בה הנצחנות והנצחון הם העיקר, ולא עצם הענין. אם יומים לפני המועצה בשאלת הקיבוץ, שנקבעה בעיקר על פי דרישת מתנגדי הקיבוץ, פונים למוסדות ההסתדרות לשלוח נעדה — הרי שאין מה לברר.

לפני שנה היה בעין־חרוד מצב של הבנת חומר הספנה, ואילו ניתן להתקיים לסטאטוס קבו שנקבע אז, היו הענינים מתבררים ממילא, והתפתחות הדברים היתה מורה את הדרך. אז הגדרנו את המצב בסיגי ברזל, והפל הודו פי סידור זה חשוב הוא מאד לגורל המקום, אולם, כנראה, קצרה הרוח לראות שהדברים מתנהלים בשקט ובסדר. החלטות „הבוררות“ לא נתקיימו. המזפירות בוטלה. קם חבר אחראי והודיע שנחוצה אסיפה פללית, ולא פנה אפילו לאותו חבר שנבחר מטעם המשק ל„בורר“. באתמוספירה זו איני רואה כל פתרון. וטוב שתבוא נעדה של ההסתדרות ותשב שם חודש ימים ואולי תחליט שהקיבוץ הוא חזיון חיובי או שלילי. אבל מה יהיה אם תבוא הועדה ותפסוק, חלילה, שהקיבוץ אינו מזיק למשק?

ובכן על שאלת עין־חרוד אין לנו מה לדבר, ואנו יכולים לעבור לשאלת התנועה הקיבוצית. עיקרי התנועה הוכרו לנו תמיד בהתלהבות רבה ובהגזמה. כשהכריזו לבקוביץ על הזול, בהתפארות ובטחון מוחלט, שהקבוצה הגדולה היא ביטוי הזול — לא האמנתי בזה. רגיל אני בכלל הישן „אל יתהלל חוגר כמפתח“. עוד בוועידת עין־חרוד טענו, פי אנו בעד קבוצה גדולה לא משום שאנו קומוניסטים, אלא משום שזוהי הצורה הזולה והיא הפותרת את שאלת קליטת העליה. לא לפי טעמי הם הדברים. והוא הדבר כשאני שומע, פי הקיבוץ הוא הביטוי היחיד לחלוציות. השאיפות לזול, לחלוציות, הן נחלת כל התנועה. כמובן. יש לכל אחד זכות לחשוב. פי הצורה שלו מכוונת לתכלית יותר. אבל אי אפשר לאשר צורה ידועה בתור הפותרת את כל השאלות ברגע זה. משגה זה גרם להרבה תוצאות רעות. הצד התיאורטי של כל תנועתנו חלש ביותר, „מקוצר־רוח ועבודה קשה“, והוא הדין לגבי הקיבוץ הארצי.

אבל את יחסי לקיבוץ הארצי אני קובע על יסוד הנ"ל. ואין אני קובע את יחסי לשום צורה ארעית אצלנו באופן אבסולוטי. דוגמה — המפלגה. איני חושב כלל את הארגון המפלגתי לצורה העליונה של ארגון. זוהי צורה שיש בה ליקויים יסודיים. אותו הרצון שהיה ב"אחדות-העבודה" לחפש צורה יותר מקיפה ועשירה של ארגון — אני מבקש עוד היום, ואפשר שגם ענין הקיבוץ בא מתוך ביקוש זה. ואף על פי כן אני מקבל את "אחדות-העבודה", מבלי שאחייב את מציאותן של שאר המפלגות, וב"אחדות-העבודה" אני מרפין ראש לפני הכרח המציאות ומקבל עלי את דינם של כמה ליקויים.

ואותו דבר לגבי הקיבוץ הארצי. לי היה יסוד להתיחס בזהירות יתירה, בפרט אחרי מה שלמדנו עוד לפני ארבע שנים מן העקלקלות והגליונות שבחיי הגדוד. היו לי חששות רבים. אולם כשאני שומע טענות מצד אנשי המשק, כי שלא מדעתם הכניסו אותם לקיבוץ, הריני חייב להעיד כי מיד אחרי ההתפלגות בתל-יוסף, כשמסק עין-חרוד התאחד עם חברת העמק, ישבנו, יבנאלי ואני, וצינו מתוך אי שביעת-רצון, כי ההחלטות של עין-חרוד באו לחדש את "הקיבוץ הארצי".

את יחסי לקיבוץ ארצי אני אקבע, בכל מקרה, לפי תכנון. הוא יכול להיות שלילי בהחלט וחיובי בהחלט. אותה האידיאולוגיה של הגדוד, שראתה בקיבוץ את המטרה העליונה, אשר שיעבדה את המשק ואת החיים הפוליטיים לגדוד — זוהי אידיאולוגיה שלילית ומסוכנת מאד. אולם אני מחייב קיבוץ בתור מכשיר של ההסתדרות, ואקבע את יחסי אליו על פי מהותו, תכנון, מפעלו וקשריו ולא על פי דברים אחרים. וכל איש מאתנו, אם טוב יחסו לאנשי עין-חרוד או לא, שעונים לו בהסתדרות לראות, עליו להפיר כי קיבוץ עין-חרוד הוא פרגע המקום היותר חי בתנועה הקיבוצית. בזאת צריכים להודות גם אנשי הקבוצות הקטנות וגם כל אלה שיש להם ספיקות לגבי הקבוצה. דברים אחרים ששמעתי הערב הזפירוני את ה"נוסח" של "הפועל הצעיר" בדברו אתנו בימי יסוד "אחדות-העבודה". לבקוביץ לא ראה מעולם את הקבוצה פתנועה, אלא כמכשיר לבנין משק. אבל אשרו של לבקוביץ היה שאנחנו לא הבטנו כך על הדברים. כדי שיקום המפעל נחוצה היתה תנועה, אתמוספירה, חינוך הדור. אולם האתמוספירה עתה בעין-חרוד

אינה מסוגלה ליצור משהו. חזיון זה שלבקוביץ עומד ומקים חץ בינו ובין התנועה הצעירה, זהו חזיון טרגי למדי. וחבל שלבקוביץ אינו רואה את הדבר הזה.

ישנם חזיונות של התאבנות בחיים. הדבר קרה לאנשים חשובים מאד. בימי יסוד „אחדות־העבודה“ היינו עדים לכך. והנלחמים בקיבוץ אינם רואים אפילו פי לא את הקיבוץ הם מספנים, אלא את הקבוצה הגדולה — היא הנתונה עתה בסכנה יותר מאשר איזו צורה שהיא.

הקבוצה הקטנה הוכיחה את עצמה. התנועה הקיבוצית הוכיחה את עצמה. אבל מה שקרה בתל־יוסף ומה שעומדים להמיט על עין־חרוד זוהי סתימת הגולל על המשק הגדול. ואם יש למשק הגדול תקוה — הרי זה לא מן הקבוצות הקיימות, אלא מהתנועה הצעירה. והנסיון להעמיד חץ בין המשק הגדול ובין התנועה הקיבוצית הצעירה הוא הקובע את הגורל — לא של התנועה, אלא של המשק הגדול. לדעתי, קיבוץ עין־חרוד אינו יונק עוד מעין־חרוד ואינו תלוי דוקא בעין־חרוד. בשביל התנועה הקיבוצית אין הדבר כל כך טרגי כמו שהוא טרגי בשביל משק עין־חרוד ובשביל אנשי עין־חרוד.

לא הייתי רוצה להשתמש בנוסחתו של ש. מאירוב בנוגע לארגון מפלגתי. אולם בתוכן הדברים — קלע הוא למטרה. הנה לעינינו קיבוץ ארצי של „הפועל הצעיר“ — אלה הם הארגונים א', ב', ג', ד' שמסביב לנהל. ארגון־המושבים הקיים רשמית אין קיומו מורגש, אבל יש תנועה של מועמדים למושבים, המתחנכים בעבודה, כגון ארגוני יזרעאל. אנו רואים איפוא פיתוח ידוע של חזיון זה, ואין טבעי מזה — התארגנות על יסוד רצון פועל משותף. שיתוף כזה אינו בין הקבוצות הקיימות. הן חשובות מאד, חלוציותן אינה מוטלת בספק, אבל שותפות הרצון ההסתדרותי היא בהן חלשה מאד. פולנו רוצים להשקיע 100% של מרץ בהסתדרות, ואין אנו עושים זאת משום שאנו נפגשים שם בכוחות ניגודיים, וחלק מהמרץ יוצא לבטלה, ואת החלק הזה של מרצנו אנו משקיעים במפלגה. היה רצון לעשות את התנועה הקיבוצית לכוח פועל, ולא הצלחנו. ואם אין בזה הכרח בשביל דגניה, גבע, בית־אֶלפא, הנה בשביל התנועה הצעירה יש הכרח בזה. לא „בקופה המרכזית“, שבה דגל הגדוד בשעתו, אני רואה את המרכז, אלא

באחדות התנועה, בהלך־הרוח המשותף, בהדרכה — כל אלה הם הכרח, ואותם נתנה תנועת הקיבוץ הארצי, כשם שנתנה זאת נהלל על ידי ארגוניה. ומי שחושב ברצינות לא רק על עצמו, ומי שרואה את התפתחות הדברים בארץ ובחוץ־לארץ מוכרח להודות, פי אין זה פרי תורת מישהו, אלא זוהי דרך להתגבשות העליה הצעירה, ואין הוא יכול לפסול את הפעולה הזאת משום שלו בעצמו אין צורך בה.

בעין־חרוד דיברתי בכמה הזדמנויות על הסכנות האורבות לקיבוץ הארצי. סכנות אלו אורבות לתנועה הקיבוצית בכללה וגם ל„אחדות־העבודה“. גם „אחדות־העבודה“ אינה מובטחת באחריות מפני דיג־רדציה, על אחת כמה וכמה תנועת הקיבוץ הארצי, העובדת בחומר אנשי הכירך, ולעומת זה — השלטת באדם במידה כזו. אולי זכות גדולה היא, וזכות ל„אחדות־העבודה“ — אם פי אנשי הקיבוץ עצמם אינם רגילים לזכות את „אחדות־העבודה“, אלא רק לחייב — זכות היא ל„אחדות־העבודה“ שיש בקיבוץ התפתחות חיובית. כל זמן שהקיבוצים שלנו היו סגורים, ארבה להם הסכנה של התנוונות, של „אתה בחרתנו“, יותר מעכשיו, כשחלק גדול של התנועה הקיבוצית עומד להצטרף אליהם. שאלה זו חשובה מאד ל„אחדות־העבודה“, מצד ההכרח, מצד הצורך הגדול בתנועה הקיבוצית, הצפויה לכל כך הרבה מכשולים.

אולם מי יכחיש שהאנרגיה המקובצת שבקיבוץ עזרה, הצילה? איך אפשר מתוך אנטטיפטיה, חששות וחשדים להתיחס כך לדברים? עלינו החובה לדאוג לא רק לעין־חרוד, אלא לתנועה כולה. ואם עד עכשיו נמנעה „אחדות־העבודה“ מלאמור דבר ברור בנוגע לקיבוץ הארצי, מתוך זהירות ואירצון לקבוע יחס מסוים לצורת ארגון צעירה, הנה נדמה לי, פי עכשיו, במצב זה בארץ, כשהקיבוץ הארצי הוא בעל פרצוף מסוים ומפעלים מסוימים, והתנועה הקיבוצית מחוצה לו עומדת מאוכזבת או מסוגרת בתוך עצמה, ותוך כדי המלחמות הללו שאינן מרימות את רוחנו, — במצב זה צריכה „אחדות־העבודה“ לקבוע את יחסה החיובי המוחלט לחזיון זה של הקיבוץ הארצי ולחייב שיתוף מכסימלי של כוחות ביצירה זו.

לְבוֹאוֹ שֶׁל יְהוּדָה קוֹפְמָן

עלה לארץ חברנו יהודה קופמן. לא רבים פאן היודעים אותו. הוא שבחר לו להיות מהלך במשך שנים מעיר לעיר ולהדליק „נר תורה“ בפינות נידחות — לא הרבה לעסוק בתורה שבכתב. אולם שם, במקום שהוא למד ולימד, ידעוהו רבים, לא רק אנשי התורה והמדע, כי אם גם בחוגים רחבים של בני עם צמא לדבר תורה. ביד נדיבה, בלב אוהב, בתפיסה צלולה וברעה רחבה זרע בכל אשר הלך את זרע הדעת ואת האהבה הנאמנה לקניני הרוח של עם ואדם. בארץ אשר יצאה — רבים המרגישים בחסרונן ומצטערים, ואנו נשמח, כי נוסף אלינו עוד חבר, אשר לְבוֹאוֹ ציפינו ואשר משיתוף חייו אתנו תקוה לנדבכים חדשים במפעלנו. יהודה קופמן ימצא פאן קרקע פורה גם לעבודתו הספרותית המדעית, גם לעבודתו ההסברתית-חינוכית. ואנו תקוה, כי העבודה התרבותית אשר תיעשה פאן ותתמזג עם העליה ויצירת חי-עבודה ומשק לאומי, תוציא את שלוחותיה למרחקים, ותגדל פוחות-תרבות יוצרים ובונים בארץ ובתפוצות.

כסליו תרפ"ו.

לְבוֹאוֹ שֶׁל מוֹצְקִין

זה כארבע עשרות שנים עומד ל. מוצקין במערכות הראשונות של התנועה הלאומית, כאחד מעובדיה-שליחיה הנאמנים, הנאורים והתרבותיים ביותר. עוד בהיותו על ספסל הלימודים ומצטיין בכשרונות ובידיעות, ומוריו מנבאים לו גדולות, הנהו הולך שבי אחרי רעיון התקומה העברית. יחד עם נחמן סירקין, אביגדור יעקובסון, שמריה לויך, חיים וייצמן, הנהו מהוה את קבוצת הסטודנטים הציונים הראשונה בברלין, בראשית שנות התשעים, הנלחמת על ימין ועל שמאל, שאינה מוצאת את סיפוקה בחיבת-ציון הבעל-ביתית ומקדשת מלחמה על האינטליגנציה היהודית הקוסמופוליטית והרוסיפיקטורית. עם הופעתו של הרצל מצטרף מוצקין לציונות המדינית. וכאן הוא תופס מקום בין ראשי האופוזיציה, זו שנתכנסה אחר כך לתוך „הפרקציה הדמוקרטית“ ושתכנה החברתי היה מטושטש למדי. מוצקין עצמו,

שחיפש כל הימים משען חברתי לשאיפות הציוניות הפרוגרסיביות, מבלי שימצאהו, נשאר נאמן לעצמו ולתפיסתו העממית-רדיקלית. מאחר הפוגרום בקישינב התמפר מוצקין לאַרגון דעת-הקהל באירופה ובאמריקה למלחמה על זכויות היהודים. בעבודה זו השקיע עמל עשרות שנים ומיטב כוחותיו. פרי עבודתו זו היה ספרו הגדול, בן שני פרכים, „על הפוגרומים“, התעמולה הגדולה בימי בייליס, אַרגון „ועד המשלחות היהודיות בפריס“, אשר בראשו הוא עומד, והנסינות השונים להקים מפעלי סיוע על יסוד עממי. לשם מפעל הגנה ואַרגון זה שָׁבע נדודים, הלך מארץ לארץ, ביזבו כוחותיו בלי רחמים, מנע מעצמו אפשרות של חיים ופעולה פוריה בארץ. בשנים האחרונות ראינו את מוצקין פּיֹושֶׁב־ראש ותיק ומנוסה, המנהל את סירת הקונגרסים הציוניים דרך כל אבני-נגף. נקוה לראותו בארץ כשהוא רואה הכל בעין בהירה ובוחנת ואזנו קשובה לחבלי היצירה. ניסן תרפ״ז.

ר' אבא

(לנשיף הסופר ז. י. אנכי)

ז. י. אנכי, אחרי ששיקע את עצמו באַרְעא דישראל, חזר ונתן לנו את ר' אבא שלו — זה שהיה לכתחילה כתוב בלשון שחציה עברית וחציה עברייטייטש — כשהוא כתוב כולו בלשון-הקודש. ולא הסתפק בזה, והרי הוא חוזר ונותן לנו שוב את ר' אבא שבכתב בלשון הדיבור מ מ ש. הרי זה ענין הראוי לראיה ולשמיעה ולציפון.

ר' אבא, קובץ קטן זה, צקון שיח של יהודי זקן, אינו ספר מן הרגילים. כאן ניתנה לנו דמות, אחת הדמויות אשר על פיהן אנו מפירים את כנסת ישראל, מעין טוביה החולב. דמות-אבות, שהיא סימן לבנים, דמות יקרה, שאתה הופך והופך בה, וחוזר אליה והוגה בה.

ודמות זו של ר' אבא אינו דבר שבספרות בלבד. לא המעשה כאן עיקר. לא ה„מה“, אלא ה„איך“. ההטעמה, האינטונציה, התנועה, הגניחה והחיוך — הם הם המהווים את הדמות הזאת, אשר „זר לא יבין“ לה. ולשם כך, לשם יצירת דמות זו בשלימותה, כשחיצוניותה הולמת את

פנימיותה, נזדמן לו לסופר ז. י. אנכי זיווג מן השמים — ז. י. אנכי המקריא. אמן בחסד עליון. הוא הוא ר' אבא עצמו, בכל שורש נשמתו, לכל פרטיו ודקדוקיו. וכאן, בצירוף זה של הנשמה והלבוש — סוד גדולתו של ר' אבא. ימים על ימים היה ז. י. אנכי הולך ומחזור על פני כרפים ועיירות, בכל תפוצות הגולה, ומגלה את ר' אבא לעולם, והיה זיוו של ר' אבא הולך אתו, והיו לבבות נדלקים מגצו. והיו זקנים מפירים בו את הדיוקן החביב שידעוהו והפירוהו, בעוד הם היו מתחממים לאור אותם החיים אשר עברו ללא שוב, נאנחים ומתגעגעים. והיו צעירים ראים ותמהים ולמדים: היה היו יהודים!

ורק מקום אחד לא זכה עדיין לשמוע ולראות את ר' אבא שבעל-פה. פי נדור נדר ר' אבא, בהעלותו את גופו ואת נפשו לארץ-ישראל: לא אפתח פי עד אשר אדע להשיח להם לילדים בלשון-הקודש. ועתה הנה נתמלא מבוקשו-מבוקשנו: נשמע את ר' אבא מיודענו, בלשון-הקודש ממש. לכאורה, תמוה הדבר: כיצד יחליף ר' אבא את לבושו, שבו הוא רגיל לצאת ולבוא לפני הבריות, וכיצד יתחיל לעת זקנה ללמד את פיו עברית, כדרך הנערים. ואף על פי כן שמחים אנו לראות את ר' אבא בגלגול חדש זה ונקוה, שזקנתו לא תבייש את ילדותו.

אייר תרפ"ז.

אחדות שבשניות

קבלת-הפנים העממית הנלככה לשלום אש ולפרץ הירשביין מצד הקהל בן כמה אלפים שנתכנס בבית-העם לחגיגת האחד במאי, סעודת החברים שנערכה אמש, בהצלחה רבה ובחגיגות אמיתית, מטעם אגודת הסופרים — שתי הפגישות הללו של ארץ-ישראל העברית עם אורחיה, בוני הספרות באידיש, מצטרפות יחד למאורע תרבותי בלתי-שכיח, אשר ערכו האמיתי יוצא מעבר לתחומי האסיפות הללו.

רחשי החיבה וההוקרה אשר גילה הקהל העברי-העממי הגדול לאמני ישראל על יצירתם הלאומית, מבלי לשאול לדעותיהם ולאמונותיהם, מבלי

לדרוש לריב הלשונות האוכל בנז בגולה ; בגרותו של הקהל ובטחוננו הגמור בכוחה ובאיתנותה של העברית בחיינו, אשר אינה עשויה להיפגע חלילה על ידי דיבור של אורח בשפה המדוברת בפיו ; האחנה והידידות האמיתית אשר בה נפגשו יחד סופרי ישראל, הנמצאים לכאורה בשני מחנות „צוררים“, כמה מבטל כל זה את הבדוה המבישה, הנפוצה, לדאבוננו, בגולה, על צרות לבו של הישוב הארץ־ישראלי, על זרותו לכל דבר יצירה ישראלית שמחוץ לתחומיו, על קנאתו הזועמת לעברית שמתפטאת פאילו באיבה ובכוז לאידיש ולתרבותה.

ודברי הידידות וההוקרה של הסופרים האורחים אל הקהל הארץ־ישראלי ; וידיזו של אש על „הנחת“ אשר חש בהזדמנו לאסיפת פועלים עברים בארץ־ישראל ; הכרתו פי „על אצבעות הידים העובדות הללו שורה כבוד האומה“ ; דיבורו העברי של אש והודיתו, פי הוא, אשר לא האמין בחיוניותו של הדיבור העברי, חש פאן בארץ־ישראל את הטבעיות הגמורה וההכרחיות של דיבור זה פאן ; ידיעתו הברורה פי אנשים אשר באו מן הגולה מתוך מערכות עבודת התרבות באידיש עושים פאן את עבודת העברית ; זעקתו מקרב לב פי לא נתנפר ולא נהיה בשום אופן לשתי אומות, והכרותו פי דוחה הוא כל נסיון של חתירה תחת התרבות העברית הנוצרת פאן — מה רחוק זה מן האויר של ניצוח וקטרוג הממלא עכשיו את עולמנו במרפזי הגולה, והפא פאילו לכסות ברוב רעש והמולה על שברנו הגדול.

בנאומיהם רבי־הענין של ביאליק ושל אש הועלתה הפגישה הספרותית לגובה בלתי־רגיל במסיבות מעין אלו. שום אבק של ניצוח, של „התחרות“, אהבת ארץ־ישראל, אהבת התרבות לשמה וכאב תרבותנו וחיינו דיברו מתוך גרונם. הפעם היה ביאליק המנחם, ואש — הפואב. מפייהם דיברה ההפרה, פי ממחצבת פור אחד נוקרנו, וכי ממקור אחד אנו יונקים, פי בפני ספנת הפליה והשמד האורבים לנו — מתגבר החוש הקדום של עמידה על נפשנו, של שמירת הגחלת, וכי כל אחד מאתנו העומד בנאמנות על משמרתו, שנצטוה לעמוד עליה מפי גורלו, עושה בזה באמונה את שליחות שר האומה.

הרוח אשר שררה בשתי הפגישות הללו — תעשה ודאי את שליחותה. אין הפננה לומר שלום שלום ואין שלום. אין הפננה לרפא את שברנו על

נִקְלָה. אין הפננה לטשטש את הבדלי התפיסות, כל עוד הם קיימים. אולם הפננה הטהורה שנתגלתה הפעם היא: לחשוף את הכוח הגנוז, המאחד, המלמד להוקיר ולהבין. אנו, החוזים את עבריותנו מפשרנו, החשים את עצמתה, את שרשיותה, את חיוניותה בתוכנו, אנו הרואים יום יום בפלאותיה והמאמינים בגדולות הספונות בה, והמאמינים פי כל זרמי היצירה הישראלית הנאמנה מובילים לציון — אנו נקדם בברכה כל צעד לקרב את הלבבות ולהשפין יחסי תרבות וכבוד בין אחים העומדים איש על משמרתו.

אייר תרפ"ז.

העתונות היהודית ו„השבוע העברי“

ההסתדרות העברית באמריקה הכריזה על „שבוע וחודש עברי“. בתי ספר רבים והסתדרויות שונות משתתפים בתעמולה. „התאחדות צעירי ציון“ פירסמה חוזר לחבריה לעוררם לעבודה למען „השבוע העברי“. סניף ברוכוב של צעירי פועלי ציון משתתף אף הוא בעבודת השבוע, הוא מינה לשם כך ועד מיוחד וקרא לאסיפה מיוחדת, אשר בה הרצה החבר א. לזין על התנועה העברית באמריקה ועתידה, והמשורר מ. פיינשטיין — על השירה העברית הצעירה. „אחדות צעירי ארץ ישראל“ (?) עורכת קונצרט לכבוד „השבוע“. „השומר הצעיר“ שבניו יורק הבטיח עזרתו לכל עבודה עברית. עד כמה רב ערכן של כל ההבטחות הללו — העבודה תגיד.

העתונות באידיש, בניו יורק ובערי השדה, נענתה בחמימות רבה לקול ההסתדרות העברית. ה„טאג“ הניו יורקי, המסדר נשפירדיו משלו, הכניס לכבוד „השבוע“ בתכנית נשף הרדיו שני נאומים של חיים גרינברג, בעברית ובאידיש, על חשיבותה של הלשון העברית, ופרתה ללצ'וק, המשחקת העברית הצעירה, הטעימה משירי עם של ח. נ. ביאליק: „לא ביום ולא בלילה“ ו„מנהג חדש בא למדינה“. ד"ר ש. מרגושס, עורך ה„טאג“, פירסם מאמרים מיוחדים באידיש ובמדור האנגלי על ערך העברית. אולם הגדיל ה„טאג“ לעשות, שליוס ו' אייר הקדיש עמוד שלם בעברית לכבוד „השבוע“. מעשה כזה מצד עתון, הנחשב לעתונה של האינטליגנציה

היהודית, ושעל עזריו הקרובים נמנים אידישיסטים מובהקים וקנאים — אינו צריך להשלוח את מי שהוא, כי כבר באו ימים טובים לעברית, אולם הוא אות בשורה לשינוי מזג־האוויר. השתתפו בעמוד העברי: ד"ר ש. מרגוש, ר. בריינין, ד"ר א. קרלניק, ש. רוזנפלד וא. מ. רובין. ואפילו תמונתו של בן־יהודה באה בו.

בריינין במאמרו „אליעזר בן־יהודה והרחבת הלשון העברית“ הולך ומפליג בשבחו של בן־יהודה, „שהחל לבקש דיוק בלשוננו“, עד שהוא מסיים בהכרזה: „לולא בן־יהודה, אין אני יודע איך היינו פותבים פיוס עברית.“ ד"ר ש. מרגוש דורש „הרחבת הגבולים“: „כל זמן שהדיבור העברי הוא אבן־השתייה של כל המפעל העברי באמריקה, אי אפשר לקוות שהעם יטה אֶזֶן. — התעמולה העברית במוֹבֵן הרחב טרם התחילה. התנועה העברית היתה השתקנית ביותר גדולה. ואם לפעמים הרימה את קולה והיו השומעים אך אלה שכבר אין להם צורך בהטפה. — המטרה: התרפוזות העם מסביב לתרבות העברית, אם גם דרכים שונות מובילות אליה מפינות שונות.“

ש. רוזנפלד מגלה טפח מן המצב העגום של התנועה העברית: „אם נחפוץ לברוא יש, נחדל מקרוא את האֶזֶן בשם יש (ואנחנו קוראים!)“ — על כל עורבא פרח ספרותי אנו קוראים: „גם זו לטובה“, וכל אונאת ציבור אנו מצדיקים „גם זו לטובה“. וכל ביקורת נגד מעשיהם של גרי החורבה אסורה, מסופנת, כורה שוחה. חס ושלום, תחת קיומה של התרבות העברית באמריקה, „וכל המרשה לעצמו מלה נגד הסטאטוס קבו משתיקים אותו.“ והוא דורש מִלְתָּא זוטָרְתָּא: „חברה חיה, ממשית“, אשר פי „יפנו אליה — ומצאוה, וכי ידברו אליה — תענה. ומה שתוכל לעשות בשביל מוסדות עבריים בארצות אחרות — תעשה. עשיה ממש; וכי תבטיח — תקיים. וכי תאמר להפיץ ספרים עבריים — תפיצם, ומחירם תשיב לבעליהם, בדיוק ובעתו.“ „הלא מעט הוא!“

וא. מ. רובין מתנה את צערם ועלבונם של הקוראים־המשפילים מן „הדור הישן“, אשר הלשון העברית החדשה „היא בעיניהם לשון עילגים“ ו„הספרות החדשה היא להם כשחוק ילדים“ ו„עוליהימים בוז יבוזו להם“. ולבם דוח: „הם החזיקו את שפתנו, בנו את ספרותנו ויעשו נפשות לרעיון

הלאומי, ועתה הם עוזבים לנפשם ללא ספר וללא ספרות". וקוראים אלה אשר לפנינו היתה העברית משוש-לבם „אמרו נואש". הם אינם קוראים עברית, ממאנים לנגוע בספר עברי — — ומשטמתם העצומה, אשר תקנן בלבם לשפת-עבר החדשה, היא שגרמה להם אפילו למנוע מילדיהם כל חינוך עברי. הפותב עצמו אינו מעיז להאשים את „מנהלי ספרותנו", אולם מלשוננו ניכר, שאף הוא הנהו אחד מבני הדור ההוא, התולה את הקולר ב„מנהיגי הספרות" אשר שכחו את חסד-נעוריו של הקורא הישן. ואינו רואה פי הענין חמור מזה: ההנייה הישראלית הסחופה היא שגרמה לספרותנו שתהא משפלת מפעם לפעם שכבות שכבות של קוראים. וכשהם חוזרים אחר כך אליה, הריהם בחינת חוני המעגל, ו„דורם נגלה" מהם, סופריהם האהובים הלכו ואינם, ואת לשון הדור הצעיר, שצמח בינתיים ועלה למערכה, לא יבינו. „הדואר" מציין ב„קורת-רוח מיוחדת" „את העמדה החדשה שתפס ה„טאג" ביחס לעבודה העברית". „אנו מאמינים בלב שלם — מוסיף „הדואר" — פי יחסי ידידות והבנה בין העתונות העברית ובין העתונות היהודית-הלאומית יכולים לסייע הרבה לעמדה התרבותית של כל הישוב היהודי באמריקה. התנועה הציונית לא היתה מגיעה למדרגתה אילמלא העתונות היהודית. — לפיכך אנו מקדמים בברכה את היחס החדש, הטוב והישר, לעברית שנתגלה בזמן האחרון בעתונות היהודית — מאמינים אנחנו, פי זו רק התחלה טובה וההמשך הטוב יבוא".

סיון תרפ"ז.

אזכרה שנת אחרה

לנשמת י. ל. ברגר

טוב שנמצא מי שיופיר לנו פי הנה הגיע יום-השנה העשירי לפטירתו של יהודה ליב ברגר, זה שנספה בלא עת — פכן חמישים — בין שאר חללי המלחמה בארץ-ישראל, ואשר מקום קברו העוזב בבירות הסורית אינו ידוע, כשם שלא ידוע מה גורל עזבונו הספרותי, שבו שיקע עמל שנים רבות. השומעים ישמעו עתה פי היה זה תלמיד-חכם, בקי בחדרי התורה, מלקט ספרותי שקדן ובעל תכניות ספרותיות גדולות.

לא בזה אדון. הגורל המוזר של עזבונו הספרותי — אף זה קרבן המלחמה — אינו פותח לנו פתח להעריך את כוח בעליו, לדעת מה היה בו מן הרצון ומה מן היכולת, באיזו מידה היה חלקו בין מתפני התכניות הספרותיות ובאיזו מידה — בין הזוכים לקיימן.

אודה ואבֹוש, שמבחינה זו ידעתיו אך מעט. ידעתיו כפיא ולא כספרא. אמנם, גם בזה היה שונה מבני גילו העסקנים: ראיתיו כאיש הספר, כמֹקיר ורחים נכסי רוח, אולם על אלה לא דיבר. איש־הספר היה — „באהלו“. לאחר ימים, משנדע לי דבר תורנותו וחלומותיו הספרותיים אשר טיפח ברשות־היחיד שלו — הבינתי כי בפיא זה, איש הבמה והפעילות הציבורית, היה נוסף לכל זה גם משהו ממידת ל"מ"ד נ"ו.

דמותו של י. ל. ברגר המלזה אותי אינה זו שעולה עתה מתוך מאמרי האזכרה, דמות תורנית של בעל „מאור היהדות“, אלא דמות חילונית בהחלט, דמות לוחם — „ברגר הציוני“, „ברגר מפּינסק“, דמות ציונית בלתי־שכיחה, באשר לא דבק בו מאום מאותו נופך הקלישות, הקריקטוריות, משהו מאותם עונג־פּרֶטֶט ושמת־דֶלְגֶט, שהיו באותם הימים מנת חלקם של עסקנים ציונים. הציונות שלו היתה דבר־מה רציני, רציני ביותר.

חי חי בזכרוני הנאום הראשון הברגרי ששמעתי, ואני אז נער בן י"ג. לא תוכן הנאום, אלא האויר שהשרה הנאום: עומד לפניך אדם לבוש פידז'אק פשוט, גווז ראש עד היסוד, צרוד־גרון (נצטרד בנאום שקדם לזה), וכוס המים שעל השולחן לפניו עומדת לא בכדי, היא דרושה לו באמת. הוא מדבר, ואתה רואה וחס שהוא רוצה דבר־מה, דבר־מה הברור לו מאד, ורוצה הוא באמת, בכל כוחו, ורוצה הוא לא להנאות אותך בדבריו, אלא — שגם אתה תרצה כמוהו. וכמה שונה היה דרך נאומו מכל אלה ששמעתי לפניו: לא הניגון המתוק של המטיף הציוני המתופל בפסוקים שובי־לב ולא צחות הדיבור הרוסי של „האופולנומוֹצ'ני" ¹ המדופלם, טוב־הלב ויפה־הנימוסים, ולא החריפות של הסניגור המושבע, המוכיח ברורות פי הלאומיות ו„הפרוגרס" אינם מתנגדים זה לזה. כאן היה דבר־מה אחר: פשטות עד כדי חוסר כל התחכמות, ורצון ממש, מראשית גילויי הרצון בציונות.

¹ המורשה.

לא אקפח, חלילה, את זכותם של כל אלה, לא אשכח להם חסד־נעורים, אם כי ברבות הימים נתמעטה והועמה דמותם: פולם, פולם הזינו את הנפש, עילו אותה, קסמו לה. ופעל פאן לא רק קסם הרעיון הגואל, המרחיב את הלב, הנושא על פנפים. לא רק זה. היו פאן גם להטים קטנים: המלה הנאה, המלוטשת, הקולעת; הקל־וחומר החריף, הגזירה־שוה המוצלחת, הידענות הרבה המפליאה ומעיקה בכל כבדה. הה, האם לא היו כל אלה אנשי־פלא, אנשי־חידות, כל אחד משכמו ומעלה גבוה מעל שאר בני־תמותה? אולם מפל אלה דוקא אדם זה, מעוט הזוהר וההברקה, הוא שחוד לי את חידתו יותר מאחרים. אותו ראיתי כשליח, כשליחו של הרצל, כשליחה של הציונות המדינית. בו הרגשתי את הגבור.

ומה ביקשה הנפש אז גבור בישראל, גבור חי, שאפשר לראותו מקרוב ולמשש את מציאותו בידים. היו לנו לילינבלום, סמולנסקין, שמואל מן „הדת והחיים“, ישראל ברנשטיין; משהו קלטה האוזן על הניתו של ליברמן — אך כל אלה היו גבורי ספרות, גבורי עבר. מן החוץ, מאויר הספרות הרוסית, נִשְׁמַת מלוא ריאותיך את אויר הגבורה של האינטליגנציה הרבולוציונית הרוסית בכל זוהר יפעתה ופשטותה העממית. וכאן, ברחובנו אנו — כמה ביקשה הנפש את הגבור! ולשוא. מי היה פאן? האברך הסמוך על שולחן חתנו ומלוה־בריבית ומתרברב בשייכותו הסודית ל„בני־משה“, או סוחר־העצים הצעיר, המשתעשע בשיחות ספרותיות על „המליץ“, נהנה ממשותם החצופה של „הצעירים“ ומשתדל להיות רצוי למקום ולבריות וללכת ב„שביל־הזהב“, או „הסיוניסט“ (הציוני) החדש שצץ בינתיים. והוא מגולח למשעי ועוסק עם גברות עדינות בסידור נשף־חנוכה, ואגב מבטיח לעצמו מהלכים בין הגדולים, משרה ושידוך הגון. וכשחלמת מרחוק את חלום הסופר העברי, אשר בשלו ומשלו בא, לכאורה, כל רוב ענין זה, ואך אינה לך גורלך פגישה מקרוב, והנה מפח־נפש: הזה גבור איוויהו?

ובין כל אלה מה שונה היה הוא. טיפוס אדם חדש ברחובנו, שפולן — על פשטותו, פרזואיותו, „מתנגדותו“, להט באש ה„ענין“. והתקיפות

הפנימית! אדם שאינו גביר ואינו דוקטור — ואף על פי כן נוסע הוא לקונגרסים, ויש לו בכל שאלה דעה משלו — „תנא הוא ופליג“. וציונותו אינה כלל הציונות ה„אופולנומוצ'נית“ בלבד, של שקל ושל „צירקולר“ ושל „אגודה“ ושל „דיסקוסיה“. הלא זהו ברגר „הפינסקאי“ שאגדת החדר החדש „המתוקן“ והתנ"ך החדש, „המקוצר“ — מלוה אותו.

לא רבים אתנו היודעים מהו לתנועתנו, לתנועתנו כיום, אותו המפעל החשאי והקטן של חידוש פני החינוך העברי בכמה עיירות בליטה וברוסיה הלבנה. אותם „החדרים המתוקנים“ שלא זכו בשעתם גם בעיני „לאומיים“ טובים, שאת ה„תו“ שלהם היו מחליפים ב„סמך“ לגנאי, שמפל צד ניבאו להם גידול עמי־הארצות בישראל — הם שהקימו מבצרים חדשים לאהבת הספר העברי, לאהבת ארץ־ישראל, לחזון חלוצי.

מי הם הגבורים הנעלמים אשר עשו את העבודה הזאת? איש לא מנה אותם ואיש לא הציג להם יד ושם. בהם מלמדים פשוטים, יהודים פשרים ויראי־שמים, מלאי אהבת ישראל ולבם יוצא ל„חדש“; בהם מדקדקים החרדים לכל דגש ולכל נסוג־אחור ומקפידים — ראשונים אחרי כמה דורות — על קריאה מדוקדקת בהבחנת הנע והנח ובשמירת המלציל והמלרע; בהם אהבי „צחות“ ומתרפקים על „השפה היפה, השרידה היחידה“ פעל דמות אשה אהובה; ובהם אנשים „מעולם־המעשה“ הפכולים בשרשראות לענייני פרקמטיה ודאגות פרנסה, אולם לבם נתון כולו לאחת: לשמירת הגחלת לבל תדעך. הם הם אשר חיבת־ציון והתרבות העברית היו להם לא דבר שפתיים, אלא נשמת אפם. בין אלה היחידים והמיוחדים היה גם „ברגר הפינסקאי“.

הימים הטובים לא ארכו. נצר הגאולה שניעור בכוח איתנים דרש מעשה גואל. והמעשה לא בא. ועם חוסר המעשה, הישר, הקולע אל המטרה, באו הקושיות המרות, אשר כפשע ביניהן ובין הכפירה. סר קסמם של אנשי־המעלה. אמיתותיהם הקלות, הנזחות, הנדאיות לא הספיקו הפעם. מתק פיהם לא הניח את הדעת. והלב כמסוס נוסס. הזמן הסוער צנף את פולנו צניפה גדולה. ונפש הנוער, התועה בדרכי החיים, נקלעת בכף־הקלע. ובאחת הדרכים, באחת התחנות, פגשתי שוב, מרחוק, ברעי הקשיש, ואראה כי גם

לו לא טוב. הדיבר לא היה בפינו. לא ביטלתי אותו כאשר ביטלתי את שאר הגדולים ההולכים ומתנדפים. והוא לא לעג לי, פאשר לעגו אחרים, חכמים וטובים, לנער ההפכפך והפושל.

ולאחר שנים, אחרי סופות, נדודים ואבידות קשות — נפגשנו שוב. כאן. אולם האלם לא עזבנו. אני פועל במושבה, דבק בקרקע ושותה ממנה לרניה, רואה את עולמי כולו בתוך קומץ העובדים, זר ונכרי לכל מה שמחוצה לו. והוא — מבקש אחיזה בדמות סוחר במנופקטורה ברחוב בוסטרוס שביפו העיר ונושא את נפשו לתכניות ספרותיות.

ושוב פגישה: ליד מיטתו של יהושע ברזלי, החולה והפואב, הבודד ונעזב מאת בני-גילו, והזקוק לסעד ולקורטוב של חמימות. ואלה אינם נמצאים אלא אצל „אנשים חדשים“.

ובטרם נפלה המחיצה, שעלתה בינינו במשך השנים, והנה הידיעה: ברגר בין מגורשי יפו, נחבל בגופו, הובל לבירות. תמוז תרפ"ז.

קְתֵדֶרֶת הַמְרִיבָה

לאחר השמועות הרבות הנמסרות מפה לאזון על המחלוקת הקשה המנסרת בחלל האוניברסיטה בגלל שאלת הקתדרה לאידיש, לאחר שסופרים זריונים המשמשים שופרות למי שהוא זרקו את הנבואה בעתונות חוץ-לארץ על „מלחמה מרה אשר כמוה לא היתה מימות „עזרה“ — קראנו את גילוי הדעת של ד"ר י. ל. מגנס („דבר“, גליון 795), המוסר את ההחלטות שנתקבלו פה אחד, לאמור, הענין „סודר“ בשלום. ההחלטות הללו פותחות לנו אשנב קטן להבחין בעדו את הבודלי התפיסה העיקריים שבין ה„פה האחד“ של מגנצא לבין זה של ירושלים: ישיבת מגנצא רואה את לימוד כל השפות והדיאלקטים של העם היהודי כתנאי הכרחי להבנה שלמה של עם ישראל, ולפיכך היא מקדמת בברכה את האפשרות של יצירת קתדרה לאידיש,

לספרות ולפולקלור שלה, להיסטוריה החברתית והרוחנית של עם ישראל האצורה בתעודות הכתובות אידיש, ואילו ישיבת ירושלים מצאה, כי קתדרה זו עדיין לא הגיעה שעתה בטרם שנתסדו ארבע הקתדראות הקודמות לפי הסדר: עברית, תנ"ך, היסטוריה ופילוסופיה.

החלטה שתומה זו של ישיבת ירושלים, הנמנעת מקביעת עמדה ברורה לעצם השאלה שהוחלט עליה במגנצא, נמנעת גם מלפרש בדברים ברורים למעשה. מה פננתה: אם להחיש ולהמריץ את הקמת המכון למדעי היהדות — למען יהיה ראוי לשמו ולמקומו ולמען יחדל להיות פלי־קיבול של פירוורי תורה ושיעורי אַקראי הניתנים על ידי מְרצים־תיירים, המזאילים לבלות בארצנו שנה תמימה, — ולהכניס בתוך הלימודים גם את „השפות והדיאלקטים“, או שלא באה החלטה זו אלא ב„לשון נקיה“, המכסה על הדחיה שברצון לעידן ועידנים והמלבישה מחלצות את העובדה המרה, כי אכן יש לגבי האוניברסיטה שלנו לימודים „פסולים“ ו„חיצוניים“.

ודאי שהשלום הוא „פלי מחזיק ברכה“, ודאי שארבע הקתדראות העיקריות (שאך עתה, לאחר כמה שנות־קיום המכון, נזכרו בראשונות!) קודמות לקתדרה אחרת. אלא שלמקרא ההחלטה הירושלמית מתעורר ספק, אם היא באה מתוך בחינה אקדמאית טהורה של „מוקדם ומאוחר בתורה“ בלבד. ועוד יותר, מתעורר ספק אם שלום זה שהושג בפנים הישיבה הוא שלום־אמת. לאמור, אם הוא הולם את האמת הפנימית שלנו. איני שואל לשלום בינינו ובין אויבינו בנפש. אני שואל לשלום במחננו, מחנה אנשים עברים בתכלית הניתם.

וכאדם עברי בישראל, המעורה בקרקע המולדת הגשמית והרוחנית פאחת, הנני רואה את עצמי נעלב עד עומק הנפש מפל „מסחר“ הזה והעמידה על המיקח מסביב לקתדרה באידיש. מחרדת־שוא זו בפני איזו דיסציפלינה מדעית שהיא אשר בגללה יבולע, חלילה, לעברית. מן הנטיה הזאת „לדחות“ ולהקים חֵץ בין מוסדות המחקר שלנו ובין איזה ענף שהוא מהתרבות הישראלית המסועפת. ולפיכך אני רואה את עצמי נאלץ לפגוע בהרמוניה שהושגה בירושלים, ולומר את אשר עם לבי.

וראשית, סְמִי מפל ויפוח אשר כזה את ענין „השלימות“ העברית ו„החצאיות“, את „הנאמנות“ ו„הפשרנות“, את „הקנאות“ ו„הפסיחה על שתי

הסעיפים". אל נא תהי התחסדות עברית בינינו. שבענו התחסדות עד למחנק. צחוק מכאיב לב עושה לנו הגורל בהעלותו על הפמה פאן, אצלנו העברים אשר בעבריותם יתיו והחותרים יום יום להרחיב את שטח הקרקע אשר מתחת לרגליה, את „שאלת הלשונות“ פביכול. וצחוק השטן הוא, אם במקום עבודה תמה ומכוונת למטרה, שפל אחד מאתנו חייב בה לעשותה כפי כוחותיו, באה אצלנו הבדיקה בציציות: מי פשר ומי פסול, מי לזהט באש קודש ומי מים בעורקיו, מי „מותר“ ומי עומד פסלע איתן. אל נא יבואו האנשים האלה עם מדחומם למדוד את הטמפרטורה העברית שלנו. נשאיר את המשפט לדורות הבאים אשר יוכלו לסכם את פעולות אנשי דורנו. הנה אני, למשל, נוטה לחשוב פי מבחינת האינטרסים של „אידישיזם המסקני“ (שיש מיעצים לנו ללמוד מדרכיו) מסופן „פשרן“ פביאליק יותר מפמה מנינים של „קנאים“ אחרים. „ביאליק זוהי הספנה“ — אמר לי בתקופת צ'רנוביץ אחד האידישאים הותיקים. והוא הבין את ענינו שלו. ולא פחות „מסופן“ מבחינה זו היה ברנר, שדחה בהחלט פל אותה תורת הקנאות הפאה מבית-מדרשה של „עברית או רוסית“, שידע להוקיר פל גילוי של תרבות באידיש, ובחיינו שלו נתן מופת לרבים של „עבד לעברית אנכי עד נצח, פל חושי פי לה לצמיתות מכרתי“.

וסמי מפאן גם פונות רמיה של דיפלומטיה פוזבת. יש לנו פוליטיקה אחת: ברצוננו לכפוש את עם ישראל בשביל ארצו ולשונו. „פוליטיקה“ זו — זהו פל דבר הציונות. אולם היא פוליטיקה של אמת. לא נבוא לקבוע איזו עמדה שהיא למען „התרצות“ בזה אל מצביאי האידישיזם. אנו רוצים להרבות בגשרי-תרבות בין חלקי היהדות השונים, אנו חייבים להגביר את ההפראה ההדדית בין חטיבות התרבות השונות שבאומה — אולם לא נצא לגשור גשרים על פני תהומות, אשר אין לגשרם. ולפיתך נלמד להבחין בין אידיש פאחד הלבושים של ההניה הישראלית, פאכסניה היסטורית לרחשי עם ולנכסי תרבות, ובין אידישיזם פהשקפת-עולם לאומית, פאידיאה, פפולחן. עם האידישיזם, ולא רק עם זה הרודף והמציק פגלוי, אלא גם עם זה השוטם פסתר, הנכוץ להודות בעברית שבעבר וכופר בערכי התרבות העברית החיה — אתו אין שלום ולא יהיה שלום. ובבואנו להביע את יחסינו החיוביים לחזיון פלוני או אלמוני שבתרבות אידיש, נעשה זאת לא מתוך

רצון לשלום עם האידישיזם אלא מתוך צרכינו אנו, מתוך אירצון להתעלם משום גילוי יצירה לאומי, מתוך חתירה לגילוי גנזי נכסים, להארת ההניה הישראלית המפוזרת ומפורצת, להעלאת ניצוצות.

ומתוך יחס זה עלינו לדון גם בשאלת הקתדרה. האם היא באה לשם נחת־רוח ליהודי האמריקאי התורם, אם היא באה כ„ויתור“ למי שהוא, או שיש בה צורך לנו לעצמנו, לגופו של עניננו, לאותה העבודה התרבותית והמחקרית אשר האוניברסיטה שלנו נועדה לעשות.

השאלה היא, אם האוניברסיטה שלנו באה לעולם כדי לעסוק רק בחקר העבר הרחוק, בימיקדומים בלבד, או גם בחיי הדורות המאוחרים, ואם בחוגי עניניה נכנסים גם מדעי ההווה. ואם פן נשאלת השאלה: האפשר ללמוד את קורות עמנו במשך המאות האחרונות מבלי עזרת האידיש? האפשר ללמוד את הפולקלור הישראלי, את החסידות, את ההשפלה, את חיבת־ציון ואת כל הבא אחריהם, מבלי לגלות את כל החומר הגנוז והמשוקע באידיש? האומנם תבוא חכמת ישראל שפירושלים ותמחק מתוך חקר נפש העם את השירה היהודית ואת הבדיחה היהודית? האומנם אפשר ללמוד את מאורעות חיי תרבותנו במאה האחרונה מבלי להפיר את פעולתם של מנדל לפין, אברהם בר גוטלובר, אייזיק מאיר דיק, אברהם גולדפדן ב„מחציתם“ שבאידיש? האפשר שבאוניברסיטה העברית יהיו כל הפינות הללו ורבות כמותן אסורות בהנאה? האפשר שחקר האלמנטים העבריים שנשתמרו באידיש, חייהם ותמורותיהם במשך הדורות, מחקר שיש לו חשיבות מיוחדת לעברית המדוברת — ישאר למחקר בידי אחרים, בידי אויבי העברית, שלהם יהיה „מותר“ לטפל בזה?

ידעתי כי יש בינינו עדיין „משפילים“ בעלי השקפות של ימי מתושלח, אשר אינם יכולים להעלות על דעתם, כי „זירגון שאין לו דקדוק“ יכול לעלות על שולחן פרופסורים, וכי יש כאן בכלל משהו הראוי ללימוד ולחקירה. אולם סופר עברי ותיק ותלמיד־חכם פאליעזר שולמן לא פן חשב: הוא מסר כמה שנות חיים לחקר „שפת יהודית־אשכנזית וספרותה“. וגדולי חכמת ישראל, החל מצונץ ומשטיינשניידר ועד דויד קויפמן ותלמידיהם, חשבו אחרת.

יאמרו: התנגדות לקתדרה אינה באה אלא מתוך חשש לאידיאולוגיה

המלזה בימינו את האידיש, ומניעת הקמת הקתדרה היא סייג בפני אידיאולוגיה זו. ויש לומר: ראשית, אידיאולוגיה זו לא תיבנה מן הלימוד פאן. אדרבא, פאן המקום היחיד, שהלימודים השונים הפרוכים באידיש יהיו נקיים מתעותעי טנדנציות זרות. דוקא האתמוספירה העברית-ההיסטורית וההסתייעות בכל ענפי המחקר הישראלי עלולים להעמיד פאן את הלימודים הללו באור המדע האמיתי. ולא לחינם שמחו להחלטת הקתדרה עתונים עברים ציונים ויהודים סתם, הרוצים לאחד את הקצוות, בשעה שהאידישיסטיים „האמיתיים“ לא שמחו כלל ל„נצחון“ זה. אדרבא, הם מצפים בכליוד-עינים, שיגורו פאן פליה על הקתדרה, כי גזירה זו תיצק מים על גלגלי טחנתם.

— ושנית —

לא מתוך „החרמת“ לימודי האידיש תינטל האידיאולוגיה הפרוכה בה, אלא מתוך הצגת האידיש במקומה הנכון המגיע לה בקורות עמנו. בצדק קבעה ישיבת מנגנצא את חשיבות לימודם של „כל השפות והדיאלקטים אשר העם היהודי השתמש בהם בדיבור ובכתב“. והצגה זו שוללת מראש כל אפשרות של „התחרות“ כביכול בעברית. אל נבזו לשאר הלשונות, שעמנו אימץ וטיפח ושיקע בהן מרוחו. אדרבא, יקומו אחינו הספרדים וירביצו אצלנו את תורת הלשון השפניולית ויחקרו את הספרות שנולדה על ברפיה ואת הפולקלור האצור בה, וכן יעשה ללשונות אחינו מתמן, מפרס, מבוכרה, מפורדיסתן, מקוקו, ויקום לתפארת פאן בירושלים בנין המחקר של חיי שבטי ישראל ותפוצותיהם. האין ירושלים המקום הנועד לכך? האין ארצנו ארץ הבחירה לכך? הלא פאן מתפנסים נפוצות גלויותינו מכל קצוי תבל, הלא פאן צרורים שרידים מאלפים של הפולקלור הישראלי, של הדיאלקטים היהודיים, של השירה והמעשיה היהודיות, של קבלות ומסורות שבעל-פה, גנוי שרידי התנועות והפיתות. האומנם תבזו להם האוניברסיטה העברית ותפקירם לאחריים, אשר יבואו סוף סוף הנה ללקט פאן את שיירי התרבות המתגוללים פאן לרגלינו ואין מאסף?

אל נלמד למעשי המקולקלים שבמתנגדינו. לא תהיה תפארתנו על דרך זו. לא מה שיאה להם יאה לנו. אל נמטע את דמות תרבותנו בשל פחדי שוא. לא מתוך ידיעת האידיש וספרותה אורבת לנו פאן הסכנה לתרבותנו,

ולא מיתר עממיות, אלא ממקום אחר לגמרי: מהסתגלות לתרבות השליטים, מנכר למעינות החיים העממיים.

ולא מתוך חולשה פלישה באה הדרישה של פתיחת לבנו פאן לקראת מעינות העממיות היהודית. אדרבא. יש לי הפרה גמורה פי אנו עומדים ערב התעוררות עברית תרבותית מחודשת בתוך תפוצותינו. ולא התעוררות של סרק, למלחמה של „עברית או רוסית“, אשר העברית יוצאת ממנה תמיד בשן ועין, אלא התעוררות של ממש, של חיים עבריים פעילים. חמישים אלף אבירינו הצעירים, אנשי „החלוץ“ ותנועת הנוער, אשר נזעקו לדגל ארץ־ישראל העובדת העברית, עדים לכך. אם אך נדע לזיין אותם בחומר וברוח, אם לא נשלה אותם בדברי שקר, והיה זה לנו המנוף להשבת לב העם לשפתו. אנו עומדים בגולה לפני חילוף משמרות. בעל־הבית שבגולה חדל להיות משען התרבות העברית. וכשם שארץ־ישראל מצאה לה — על יד המורה והסופר — את הנושא העממי לעברית בפועל, כך עתידה הגולה למצוא לה את חיל הפיבוש העברי בנוער החלוצי. ולא מתוך ביטול ובזו לנכסי העממיות היהודית ידבק הנוער בעברית, כי אם מתוך אהבה טהורה ושלמה ומתוך המופת החי של ארץ־ישראל. ועתיד זה, הצופה לנו, מטיל חובות. אל נלמד לדרכי המקולקלים שבמתנגדינו.

סבת תרפ"ח.

הלנו או לצרינו ?

הטלגרף מודיע על התפנס בנרשה ועידה למען ארץ־ישראל העובדת, בהשתתפות ארבע מאות ציר, ברוב חגיגות וברוח רוממה. ועידה זו שחלה זמן קצר לאחר חגיגות „החלוץ“ מעידה על ההתנערות העוברת במחנה. פועלי ארץ־ישראל יכולים לציין בהפּרת־רצון, כי לא מקרה הוא שהראשונים להתנערות ולהתחזקות בשכבות הציונות שבגולה הם החוגים המתלקטים מסביב לארץ־ישראל העובדת. אולם הידיעה הטלגרפית הראשונה אשר הגיעתנו אומרת כי לגביע

השמחה הוצק גם נטף־רעל: „בשעת הברכה של „תרבות“ היו הפרעות“. הידיעה ב„הארץ“ מספרת על „התנגדותם של „פועלי־ציון“ לנאומים בעברית“. לא נשאל פאן מי נמי הם „פועלי־ציון“ אלה שהתנגדו לנאומים בעברית — שאלה זו ודאי טעונה בירור, אולם במקום אחר. עצם החזיון של הפגנת־איבה לעברית בוועידה למען ארץ־ישראל העובדת, אין הסתדרות העובדים, המכנסת את הוועידה והמשגרת אליה את שליחיה, רשאית להתעלם ממנו ולעבור עליו לסדר היום.

הסתדרות העובדים הפללית, המזעיקה את כל נאמניה וידידיה בגולה, איננה בודקת בדעותיהם: הבעת ההכרה והנאמנות למפעל־העבודה בארץ — מספיקה לה. ארץ־ישראל אינה רואה את עצמה כחלק העומד מחוץ ליהדות העולמית, וארץ־ישראל אינה מותרת על זכות השפעתה וחובת השפעתה בעיצוב חיי העם ותרבותו בכל פזוריו, אולם לשם כך אינה גוזרת גזירות, אלא ממשיכה את דרך יצירתה, באמונה שלמה כי יצירה זו תפלוס לעצמה דרך והשפעה בחיי העם. אין עיננו צרה גם באלה ההולכים אתנו לא את כל הדרך, אלא מקצתה. ובמידה שהם עובדים בגולה עבודת תרבות ויצירה — גם שלא פרוחנו — אנו יודעים להעריך את מפעלם. אולם ציבור הפועלים בארץ־ישראל לעולם לא ירכיז את ראשו בפני גילויי איבה ללשוץ חיו ויצירתו ולאותה העבודה התרבותית בגולה, המכשירה את הדור לתקומה לאומית שלמה.

הפעם צף נחשול האיבה לא במחנה שונאי ציון, בזוי תרבותה ורודפי יצירתה, אלא במחנה ארץ־ישראל העובדת. לא על זכות הציבור שלהם הפגינו הם — זכות זו לא מנע מהם איש — אלא זכות הציבור של אחרים, שלנו, של העברים, שללו הם. לא זכות להטיף לדעותיהם הם תבעו, אלא את הזכות לסתום את פיות אחרים. אין לך עדות יותר טובה על היחס לתרבות־עם ולנכס־רוח של עם, ועל עצם הדרכים של מלחמת התרבות, מאשר הפגנה זו מצד אנשים אשר ודאי יראו את עצמם נעלבים מאד אם ישוּו אותם לאנשי הַבְּסֻקְצִיָּה.

אולם לא לשם הערכה נאמרים הדברים הללו, כי אם לשם תביעה: אין דרכנו לרדוף אחרי אויבי העברית למען הילחם בהם. דרכנו היא לא דרך הפולמוס, אלא דרך היצירה. ועשרים וחמש שנות היצירה התרבותית של

הישוב העובד בארץ, יצירתו של הסופר העברי, יצירתה של הבמה העברית לכל גילוייה ומאמצייה, בית־הספר העברי ועד לעתון־הילדים העברי בכפר — כל אלה עדים לכיבושיה ולנצחונותיה של העברית החיה. אם לאיבי העברית ניחא בהפגנות איבה וברדיפות, ילכו בשם אלוהיהם. אולם פשה הפגנות הללו נעשות בין פתלי ועידת ארץ־ישראל העובדת, לעיני שליחי ההסתדרות, לעיני מאות צירים הנאמנים בכל עם הפועל הארץ־ישראלי, כשאנשים הבאים לברך את מפעל הפועל בארץ — מקללים אותו, כי אז חובתה של הסתדרות העובדים העברית בארץ־ישראל לאמור לעושי השערוריה: לא לנו אתם, פי אם לצרינו.

ניסן תרפ"ח.

ל"ה ב"מ ה"

הנבוא גם אנחנו להוסיף את הנוסף שלנו על עתרת התשבחות והקילוסים וההסכמות הניתכים ללא־רחם על ראש חברי „הבימה” בכל מקום חנותם? לא, אַל נלאה אותם בדברי הלל. הלא עצמנו ובשרנו הם. הלא בני המשפחה הם. אחים — בנדודיהם ובשליחותם אשר הם עושים באמונה — לשבט הצעיר והדל בישראל הנאחז בצפרניו באדמת מכורתו והחוצב את תרבותו מתוך סלעו. עודם נעים ונדים, טרם מצאו מנוח לכף־רגלם, אפשר שגם אינם יודעים אַל־נכון, אם באמת בוא בית ה, אם גם לא אל המנוחה, הרי אל הנחלה, אל פיסת־הקרקע, אשר עליה תיפון היצירה. האם לא מוטב לנו, שבמקום „מי שבירך” מסולסל לאחים שעלו לגדולה בעולם הגדול, נעזור להם לרחוץ את אבק־הדרך משלמותיהם ונאמר להם, לאחים עטורי הזרים ועייפי־נדוד: שבו והיאחזו בתוכנו.

אכן, רבים המקומות בהם מוקטר לשמה של „הבימה”. אך אנו כאן, אם נקטיר ואם לא נקטיר — נצרכים לה. בפשטות. רבים בעולם הגדול הולכים שבי אחרי זרותה המופלאה. לנו — יקרה שבעתים קרבתה. רינת נפשנו שהיא מעלה. עולמנו אנו שהיא מגלה ומקרבת לנו. לרבים, מאומות העולם ומשלנו שהיו לבני אומות העולם, היא קוסמת פתעלומה, פחידה.

כחזון־מסתורין. לנו — אין „הבימה“ חידה יותר משאר חידות הגבורה והיצירה והתקומה וההתחדשות, הנגלות לעינינו והחיות בנפשנו ובדמנו. ממפעלות הבילוי־ימים ועד עמידתם של נאמני „תל־חי“ שברוסיה, מ„אהבת־ציון“ שבקובנה ועד הרינה העברית החיה שבבתי־הילדים בארץ, מאהרן ליברמן והסיה הלפמן ועד הנער החורש את חרישו והנערה העובדת באמונה את משקה — האין זו רקמת־עלומה אחת, האין אלה מופתים שהיו לנו לטבע? האין „הבימה“ המוסקבאית צרורה בצרור המופתים החיים הללו? או פלום אפשר למצוא מפתח לחידת „הבימה“, מפלי לראות את יניקתה מתוך פקעת־מסתורין זו?

ולא פלכת אל מקדש אמנות „אֶפְסוֹטִית“ אנו הולכים אל „הבימה“. לא שבעי אמנות, לא מדושני תיאטראות, לא מפוטמי אסתטיות המבקשים בסנוביותם תפנוקי בימה חדשים לבקרים — אנו. לא רעבים אנו ואת לחם האמנות, התמימה והרצינית, פרצינות חיינו ומפעלנו, אנו מבקשים. וגדולה הדרישה וקצרה היד. ובעוד אנו חושבים פי לימים רחוקים חזון האמנות העברית, והנה קול מבשר (אגב, יזכר כאן לטובה שמו של מכס פיין, אחד הראשונים שבישרו זאת ליהדות בגולה): במוסקבה קמה להקת „הבימה“ — חלוצי האמנות התיאטרונת העברית. והם עובדים ליצירתם באמונה ובטהרה. אכן, שלחה ארץ־ישראל היוצרת את שלוחותיה למרחוק.

מאז עברו שנים. מעטות, אולם רבות הן לנפתולי היצירה ותלאותיה. שמו של התיאטרון הקטן יצא למרחקים והיה לסמל. גדולים היו הנצחונות, וקשות היו האבידות. וכֶטְנָגוֹב המורה לוקח, אַנְגֵל, השותף הגדול ליצירה, אשר חידש פה אֶתְנוֹ את נעוריו, איננו. היו עזיבות, היו פיתויים ופסיחות על הסעיפים. ויהי אשר יהיה גורל אנשי „הבימה“, לעולם לא ישכח להם חסד בראשיתה, לכתה לאור הגואל של האמנות העברית העתידה לבוא. אולם אנו, החיים כאן והצמאים לאמנות־אמת, רוצים לראות את „הבימה“ לא רק כמפעל אנדי בעבר, אלא כמפעל אמנותי בהווה, שאינו מסיים את תפקידו, אלא הולך וממשיך. ואם רבו עד הנה תלאותיה ופזוריה, אם שתו עליה מסביב ספנות — תבוא הסביבה של ארץ־ישראל החיה, העובדת והיוצרת, הרעבה ללחם, לקרקע ולרוח — ותושיט ידה ל„הבימה“ ויחושל רצון היצירה ביתר עוז. כל מפעל יצירה שלנו מוקף אויבים בנפש. ולא רק אויבים גלויים,

הנראים לעין בשר. ולא רק אויב מחוץ. יש שיגיח גם אויב מבית. ואין אויב כרפיון, כעייפות. וכעמוד על נפשנו בפני מרצחים, ככה אנו חייבים לעמוד על נפש יצירתנו בפני שליחי השטן האורבים לה לבלעה. הכנעה בפני האויב משמדה לא את היצירה בלבד אלא גם את היוצר. דוגמאות חיינו בספרות, בציבוריות, וגם „הבימה“ גופה, מאשרות זאת. אין להסתפק בזכות עבר בלבד. יש צורך במעשי בצרון וכיבוש חדשים יום יום. להתחזקות אנו זקוקים פולנו, ואף „הבימה“ בכלל. וחיוזק צריכה „הבימה“ למצוא בקרבנו. בכל מקום ימצאו ל„הבימה“ מעריצים. פאן — עם, ואם עם קטן ועני, ואם זרי פרחיו דלים. אַל יהיה ביתנו להם מלון־אורחים, אלא בית־קבע. גם אם עוד יצטרכו לצאת ולשוב מפעם לפעם. יתערו וישתמשו בינינו, ואַל תפייש בגרותם את ילדותם.

ניסן תרפ"ח.

עַל ספסל הנאשמים

אתמול ישבתי ארבע שעות על ספסל הנאשמים. מעת הייתי לעורך בישראל לא זו לי הפעם הראשונה. אכן, מקצוע העריכה — ועריכה של עתון פועלים בפרט — מביא לא פעם עדי ספסל זה. וביחוד פשהעורך אינו בוחר לו להתחבא מאחורי גבו של איזה „קדיש שכיר“.

עד הנה הייתי רגיל בכך, שעל ספסל הנאשמים מושיבה אותי הממשלה. אם היו פרעות בארץ, אם הוכו או נדונו פועלים — בחינת פרס־חינם היה נוסף לזה גם משפט על עניני עריכה. הפעם הושיבני על ספסל הנאשמים אדם פרטי — פבריקנט ארץ־ישראלי. בידיעה כרוניקאית ב„דבר“ על סכסוך בבית־החרושת מצאו הבעלים עלבון לעצמם, והם לא הסתפקו בזה שהמערכת — אשר לא היה בידה לברר את כל פרטי הענין — ניאותה להודיע פי הדברים שסופרו בכרוניקה לא היו מדויקים. בעלי הפירמה, הדואגים לשמה הטוב, החליטו להוכיח את צדקתם לעיני הקהל על ידי המשפט הממשלתי, והיה הדבר ל„אות לבני־מרי“.

לא מן הנמנע שבעלי הפירמה החשובה ינצחו בדין ועורך העתון

ימצא אשם. ולא חשוב כלל שבעת חקירת הדין הודו בעלי-הדין עצמם בכמה דברים שסופרו באותה כרוניקה. לא חשוב כלל שמפי הבעלים עצמם הוברר, כי הם לא הואילו להיכנס במשאומתן עם האגודה שפנתה אליהם, כי הם הזמינו משטרה, כי אחד מהם „הצביע“ לפי דבריו למשטרה על שני פועלים, כי פועלים נאסרו (ומהם יצאו ארבעה זכאים ואחד נדון לששה-עשר יום), כי הם הגישו תביעה כספית נגד הפועל הנאסר. לשם נצחון במשפט אפשר כל זה לא חשוב. הלא כבר למדנו מפי השופט במשפט פועלי פתח-תקוה, כי מלבד צדק יש גם חוק פורמלי בעולם. ועתון פועלים צריך שיהיה מוכן לכך, שבמקרה של סתירה כזאת ידע לשאת את ענשו.

לשם מה אני מספר זאת? לשם השנאה עם ספסל נאשמים אחר. הנה, יש שבאים ומושיבים אותך בחזקת-יד על הספסל, אפשר גם שיחייבו ויקנסו, ואף על פי כן — אתה צדיק בעיניך. יודע אתה, כי אם גם החוק הפורמלי הוא כנגדך הרי יש דבר-מה חשוב לאין ערוך ממנו, שאתה נאמן לו. ואם בגללו גוזלים את זמנך, מבטלים אותך מעבודתך, סוחבים אותך לבית-המשפט ומטילים ענשים — צריך אתה לקבל את הדין, מבלי שתפיר פי פגמת בשליחותך.

אולם יש ספסל נאשמים אחר, אשר שום אדם זולתך אין בכוחו להושיבך עליו. ואם אין תובע, אין קטיגור ואין דיין, — הרי אתה עצמך התובע והקטיגור והדיין.

והקשה בכל זה — שאתה מבקש לעצמך פסק-דין — ואינך מוצאו. להתריע על הקלקלה שגרמת — לא תועיל אלא תזיק. אם גרמת לאדם שפיכת-דמים, אם הלבנת פני חבר, אם גרמת מכשול לכושל — מה בצע לו בדברי-התנצלות לאחר מעשה? כלום כאבך מכסה על הדבר? ואך לפני ימים אחדים נכשל עתוננו כשלון מר במדור הכרוניקה הירושלמית.

מקרה אסון אנושי, המסמר את השערות והתובע את עזרת הציבור להגנת המעונה, נמסר בצורה שיש בה לא תביעת עול למשפט אלא קרירות והתנכרות לאיד-אדם. ואם עוד יש ללמד זכות פל-שהיא על מוסר הידיעה, שכונתו אמנם היתה רצויה, הרי מה הצדקה יש לעורך העתון, אשר המשגה הקשה נעלם מעיניו?

המרה בשגיאות היא זו שאינה ניתנת לתיקון. ורק מי שידע שמץ
מזה, מה רבים הפשלונות האורבים שעה שעה לפתח עתון יומי — הוא
יבין פי יש אשר בכל פקירות העין לא תימלט מן הפחת.
לא לשם צידוק נאמרו הדברים הללו, אלא לשם שיתופם של אלה
הפואבים יחד אתי על שגגה שיצאה מיד מערכת עתונם.
אייר תרפ"ח.

מ י ל י א י ם

א

ל"ביום ההסתדרות הששי" (עמוד 58)

לנאמר בפנים בענין תכנה של ההסתדרות, אם היא הסתדרית מקצועית רגילה או "היא הנה דברמה יותר מזה ז" (עמוד 60), יצורפו כאן דברי ברל בבית-אלמא, שנאמרו סמוך לאותו זמן (בי"א בטבת תרפ"ז) ואשר לא פורסמו עד כה.

על המבוכה

אין ברצוני להשמיע דברים בתוך ציבורים הרוצים שלא יפריעו להם והשרויים באַתמוספירה של פחד מפני ציידראדם. נזח היה לי לבוא בתור מסתכל ולא בתור משמיע. היו בחירות לוועידות ההסתדרות, גם לאסיפת הנבחרים, ולא באתי הנה. הפעם באתי ולא מנחת; יש לי הרגשה שעוברת עלינו שעת מבוכה, הניכרת ביחוד בין הקצוות. המבוכה אינה באה מתוך פובדראש, כפי שהמליץ עליה החבר הפותח, אך היא פרי של קלות-דעת.

השעה היא שעת-חירום להסתדרות: לתוכן, למגמות היסודיות, למבנה, לכשרון הפעולה שלה. בשעה קשה זו יש הכרח לברר שאלות ציבוריות גם בתוך אתמוספירה שלא תמיד היא נוחה לבידור. אלה שנשארו בעבודת הבידור של רעיונות התנועה. חייבים להיפגש פנים אל פנים עם הציבור ולהעביר בכל מקום את הקו המבדיל בתנועה: הלנו אתה או לצרינו?

המשבר החיצוני, משבר העליה ההמונית, שבא מתוך זה שהתנועה הציונית לא מצאה די און בקרבה לנצל עליה זו; המשבר הקמרי הארגוני-משקי של התנועה היה למשבר רוחני. המשבר הוא לא בלבד במעמד הבינוני, או בין הנוטבילים בחוף-לארץ. שנאשו מן הציונות — הוא חדר גם פנימה, גם לתוך אותו החלק שהיה כחומה

בצורה, כלוזה־השדרה של הציונות. אך בל נתיאש: נעבור על משבר זה. ראיתי את הארץ בעליותיה וברידותיה. לפני שמונה־עשרה שנה היה כל פועל בעל הכרה נושא יאוש; לא יפה היה אז להאמין בארץ־ישראל. סגירת שערים ואכזבות שונות עברו עלינו לא פעם אחת. אי אפשר להימנע ממשברים בתנועה הנמצאת בתהליך של התגשמות. להבדיל מתנועות הספה, שבכוחן להפיץ תורתן במשך עשרות בשנים ולא להתגשש במציאות ולא להעמיד בנסיון את המסען הרוחני שלהן — תנועות התגשמות, הנפגשות פנים אל פנים עם המציאות, דרכן לעשות לעתים צעד קדימה, שני צעדים אחורנית. תנועת הפועלים באירופה משנת 1871 היתה תנועה של ארגון הספה. מיום שבאה המהפכה ברוסיה והיה רצון להגשימה בהיים עוברים על התנועה משברים לאין שיעור. גם בציונות היתה התקופה הראשונה מאפשרת להיות ציוני סתם במשך עשרות בשנים. משבא הרצל לנסיון ראשון של הגשמה נתגלו תיכף מכשולים. מענין שבראש כל התנועות האנטר־ציוניות עומדים אלה אשר לפני הנסיון הראשון בשנת 1904¹ היו אתנו ואחרי זה עזבונו, מכיון שלא הספיק להם כוח מוסרי.

נדמה היה לנו שיצרנו בארץ־ישראל עמדות שלא ניתנו להיהרס, והנה נתגלה שהעמדות היו חלשות. המשבר העובר על התנועה ומקיף חוגים שונים הוא בעצם חזיון רגיל מאד. כדאי לזכור את בני־הלניה שנצטרפו לסוציאלי־דמוקרטיה הגרמנית ואחרי זה נסתלקו; האינטליגנציה שנספחה אל תנועת הרבולוציה ברוסיה בשנת 1905 נסוגה אחר בשנות הריאקציה. אך קשה היה להאמין שהפרצה תתגלה בין אלה שבאו לארץ לא באופן ארעי אלא לבנות פה את חייהם, והקשר בין חייהם ובין רעיון ההגשמה צריך היה להיות קשר של קיימא. לא חיפיתי שהמשבר יגיע עדיהם. עלינו לדאוג לכך שיעשה פחות שמות. וחובה על התנועה להגדיר את עצמה מפני היסודות המפוקפקים שבה. עלינו לגלות את יסוד הכפירה, כי אין אנו תנועה מקומית בלבד, אין אנו רק קומץ הפועלים הנמצא בארץ: מופיעים אנו כחלוץ העם והנוער וכל חולשה ורפיון משפיעים בהיקף. עלינו להדוף אחורנית את ההתקפה האנטר־ציונית ההולכת ותוקפת את הפועל בארץ.

מראשית העליה החדשה התחילו להופיע מדי פעם בפעם חוגים בעלי מגמה ליקודציונית, כושרת, אם כי אינם יוצאים בגלוי נגד ארץ־ישראל הציונות. לפני מספר שנים, כאשר נוצרה „אחדות־העבודה“, הופיעו מ.ס.ב. אחר כך שינו את שמם

¹ נסיון אינזנה.

למ.ב.ס.ע., ואחר כך שוב שינו את שמם לפ.ב.פ. הדבר מענין מבחינה אורגניזציונית. קודם היתה מפלגת פ.ב.פ. המסונפת לקומאינטרן נוטה לצד האפנדים הערבים ושומרת איכה לציונות, השותפת, כביכול, לאימפריאליזם האנגלי, בעת שחבריה ברוסיה מנהלים מלחמה נגדנו לחיים ולמות באמצעי שמד, בית-סוהר, ריגול, פרובוקציה, פשנבאש ריח הפ.ב.פ. נתגלה הצורך בפורמציה ציבורית שאין לה שייכות אליה: תא ארגוני לאחד את התנועה המקצועית — הפרקציה, שהתימרה להיות קבוצה בלתי-מפלגתית. כשאבד האמון בה קמה פורמציה אחרת: „מעמד הפועלים“, המכריזה שאין לה כל קשר עם הקודמת לה. אחרי זמן קצר צמחה פורמציה חדשה: „איחוד“ קלובים תמימים, ללא כל ענין מפלגתי: שאיפתם לאחד את אמשטרדם עם מוסקבה — רעיון לכאורה סימפטי, אך בינתיים הוגשה על ידי „איחוד“ לאינטרנציונל האמשטרדמי השטנה הידועה על ציבור הפועלים בארץ. צריך לציין שכל פורמציה חדשה היא בלתי-מפלגתית. עכשיו הופיעה קבוצת חברים שביניהם ישנם כאלה שהיו קשורים עם שם טרוםפלדור ושהשתתפו בקונגרסים ציוניים וסיסמה בפייהם: איחוד עם ה„איחוד“! בכל אלה הפורמציות ישנו גרעין המשותף לכולן, המעורר את החשד שהן באו כולן למלא שליחות של מי שאיננו פה — אם בידועים או בלא יודעים.

במה מופיעה „האופוזיציה בהסתדרות“? עכשיו, פשיש לנו דאגות חוסר-העבודה וחוסר-העליה והמצב קשה בכלל, באה „האופוזיציה“ ומעמידה בראש את שאלות האיגוד המקצועי הנפרד; איחוד מוסקבה-אמשטרדם; הכנסת הפרקציה להסתדרות; ארגון הפועל הערבי. כל הדברים האלה אינם פסולים כלל, אבל הם צריכים עיון. אך אם אלה החיים פה במשך שנים ועברו מדורות של תלאות וסבל מעמידים במרכז הענינים את האגודה המקצועית — אין זה אלא קוריוז מבחינה שכלית. נראה שמעולם לא העריכו את מעשיהם: הליכתם לארץ-ישראל היתה מתוך רומנטיקה מעורפלת ואת המציאות הפשוטה חדלו להבין. אם האיגוד המקצועי הוא במרכז — למה היה כל חיבוט הקבר (או גלגול מחילות)? הלא אגודות מקצועיות ישנן גם בנרשה, בפשמישל ובבוצ'ץ! אם מודדים את ארץ-ישראל כמו שמודדים את פשמישל, ואין פה מה לחדש ופרובלימות אחרות אינן פה — למה ארץ-ישראל? שום אגודה מקצועית אינה דוחפת את חבריה ללכת לבית-אלפא. גם את המהפכה הסוציאלית אפשר לעשות במקום אחר באופן יותר טוב. מה ישתנה אחרי האיגוד בבית-אלפא? ובפתח-תקוה?

מהבחינה הריאליטית אין פאן חידוש גדול. האיגוד המקצועי היה קיים בארצות

לפני 60-70-80 שנה. רעכשיו, האם האגודה המקצועית היא נושאת המהפכה? האם היא המלה האחרונה של אירופה? ברוסיה הגה השלטון הוא בידי המפלגה הפוליטית. מרכז הפובד הוא עכשיו בתנועה הרבולוציונית ולא בסינדיקליסטית. באינטרנציונל הפוליטי ולא במקצועי. מרכז יצא בשנות הארבעים בקריאה: פועלי כל הארצות — התאחדו! הפועל האנגלי לא רצה לשמוע על איגוד פוליטי: אי אפשר היה לקחת את לבו בשום תיאוריה, והוא נתמסר לאיגוד המקצועי המצומצם האגואיסטי. במובן הפוליטי היו מוסרים את קולותיהם לליברלים וגם לשמרנים. אחרי שנים יסד קונגרס הסריידיוניונים את „הליבור-פרטי“: את הביטוי הפוליטי. אך אצלנו, אצל החברים הדוגלים בסיסמאות אלה, העיקר הוא הטרימינולוגיה הרבולוציונית ולא הרעיון.

בשנות 18-19 נמצאה אירופה על הרגעה. באופן פסיכולוגי שאפו כולם לדחוק את הקץ. התלקחו הלבבות: שחרור האנושות אינו ענין של דורות, אלא יבוא על ידי מטהקסמים — דיקטטורה קטנה, מעט בריקדות. מ„השומר הצעיר“ בחוץ-לארץ הלכו חלקים בדרך זו, פן גם מ„פועלי-ציון“. אחרי המששש שנים באה יציבות של הרכושנות. הויכוח במפלגה הקומוניסטית ברוסיה מתנהל על בסיס זה. הרוב חושב שזמן המהפכה הסוציאליית נדחה למספר שנים וצריך להסתגל לזאת. על זה שאפשר להתאים את התנועה לא לכיבושים אטיים, לא להתבצרות אלא לתפיסה הקטסטרופלית — חושבים ברצינות רק חוגים קטנים בתל-אביב ובבית-אלפא. הנסיונות של האיחוד האנגלו-רוסי נכשלו. הלא פעם היתה תנועת פועלים מאיחדת ונתפרדה שלא באופן מקרי: אלה שהאמינו במהפכה — דרך הדיקטטורה — הכריזו על פילוג התנועה. והזכרזה על שחרור התנועה המקצועית אצלנו באה להרחיקה מציזנות, עליה, משק וכר, אם פי מדביקים (בסיכה או בדבק) גם מעט קואופרטיביות ומעט משק. אך מהו תוכן האגודה המקצועית בארץ-ישראל בלי משק? האם הקפיטל מפיתח כל כך, ופרוליטריון עברי רב כל כך במשק הפרטי, שחסר רק האיגוד המקצועי? האם לאחר שיארגנו את הפועל החקלאי בפתחת-קוה, בתל-יוסף ובבית-אלפא תהא לאגודות השפעה „עצומה“ על המציאות? לפני שבע-עשרה שנה יסדנו את האגודה המקצועית — ההסתדרות החקלאית. המפלגות לא הרשו או יותר, כי לקחו לעצמן את הפוליטיקה התרבות. ראינו את פוחנו כי דל הוא: במשך שנה שלמה ניהלנו משא-ומתן על פיצויים לפועל שנקצצה ידו בתאונה בעבודה. משהתחילה הפעולה המשקית-קואופרטיבית (קופת-חולים, דגניה ועוד)

נפתחו אפקים רחבים. גם לפני 13-15 שנה היו קיימות ביפו ובירושלים אגודות פועלי הדפוס. מה היה כוחן, תכנון והשפעתן? כשנגלה רמז ליצירה משקית שונתה דמות התנועה המקצועית. כשהיתה השביתה בסגירה החלטנו להעביר את השוכתם לקבוצות כנרת ודגניה וזה היה הקשר בין העובדים במשק פרטי ובמשק לאומי. במה יגדל ערכה המעמדי של התנועה אם יפרידו בין המקצועית לקואופרטיבית? ידוע שכל קואופרציה יצרנית מתנוונת אם היא אינה מאוחדת עם המקצועית. האם לטובת המעמד הוא להריק את האגודה המקצועית מכל תוכן ולשולל ממנה את הבסיס האינסטרטגי?

רק במבוכה הנפשית, באבדן האמונה ובהשפעת אידיאות זרות שלא עזבו כהוגן ולא נבחנו לאור המציאות הארץ-ישראלית אפשר להסביר מגמות אלו. כל הניתוח הזה בנוי על הכרה אחת: אין אנו הגל הראשון של עליה גדולה, לא החלק החלוצי של תנועה עממית, כי אם עשרים אלף רובינזונים המוקפים עולם מזרחי. אנו פטורים מכל דאגה: הקונגרס, הקרן הקימת לישראל — הלא אלה הם בורגנות. עוד זרם, הנמצא מחוץ לליקוידציה והנלחם בה, נתון במבוכה — פועלי ציון שמאל. תנועה זו מתעלה עכשיו במלחמתה נגד רשיון הידים, נגד הבגידה הגלויה והנסתרת. היא אינה מתכחשת לרעיון הציוני — היא מתכחשת למפעל. היא אינה עוסקת בהגשמת הציונות: חלוציות, משק, מוסדות, קרנות. אנשיה טוענים לעליה סטיכית, למשק פרטי ומעמד בינוני. תפיסתם הציונית היא פטל-סטיט: ההיסטוריה צריכה להביאנו לארץ-ישראל. כשיהא הכל מוכן, יבואו פועלי-ציון לקיים מצוות. כל המפעלים הפרוליטרניים הכשרים (כגון בנק הפועלים) נעשו בלי עזרתם. אם בין הצעירים, שכל תוכן הקיום שלהם היא היצירה החלוצית, נמצאים כאלה המחפשים משען בזרועות פועלי-ציון, שלא ידעו אף לנקוף אצבע לטובת קבוצה, משק או מוסד פועלים — יש רק להצטער על כך.

מצע, רשימת הקיבוצים מתחיל במשפט מוצלח. תפקיד ההסתדרות — גיבוש הרצון של כל מעמד הפועלים העברים המאורגן בארץ-ישראל. החיוב שלו נעוץ בתנועה המסרתית. אך ניכר שזה לא צמח אורגני שגדל מתוך התפתחות: ניכר בו רישומן של הרבה אצבעות. ההפרדה בנוסח השמאל איראפשרית, כי הרי זה אומר להוציא את הנשמה מן התנועה. על כן הם מציעים: גם איחוד, גם הפרדה. על הפסגה — לועד הפועל — יש זכות וטו. ניר, תהא רק פדרציה של המשקים החקלאיים. „סולל-בונה“ — קואופרטיב של אנשים המעונינים בו בלבד.

עוד ניואנס: זכות החברות ב„חברת העובדים“ לקיבוץ כמו ליחיד. בזה נוצרת פוליטיזציה של הקיבוצים.

הקיבוץ נהפך למפלגה¹. נוצר פעין שלטון פיאודלי: חופש החבר ודעותיו נמסרים למביעי דעת הקיבוץ. ואין בקיבוץ המנהג שהחבר המשנה את עמדתו יניח את יפוי־הכוח שקיבל בתקופה קודמת.

בין כל הדיישות ישנה אחת משותפת לכולם: יחסיות, הכל מודים ביחסיות בתוך המוסדות הפרלמנטריים שבהם פועלים הציבור, הביקורת, ההשפעה. מה שאין פן במוסדות ההוצאה לפועל. באנגליה יש שלטון של מפלגה אחת. בגרמניה ישנה קואליציה בין מפלגות אשר גישתן שווה לחזיונות החיים העיקריים. אם תוכל להינצר קואליציה בהסתדרות — מה טוב. לנו נחוץ רוב מוצק, מעור אחד, בעל

¹ [דברים מעין אלה נאמרו על ידי ברל בכינוס קיבוצי „השומר הצעיר“ בבית־אֶלֶפא בשנת תרפ״ד, כרשום בקובץ „ממעמקים“, הוצאת ההנהגה העליונה של „השומר הצעיר“ בפולין, נרשה, תרפ״ה, עמוד 94:

„הוא מתנגד באופן חריף ליסוד של גלויות בארץ, ליצירת כוללים, מעין כוללי החלוקה. הקיבוצים הם פעין הכנסת טרדיציות גלותיות לארץ. צריך לערבב את החומר האנושי. הוא אומר שרצוננו: „ואעשה אותך לגוי גדול“, וכאן רוצים ליצור גויים קטנים ורבים. עובר לרעיון ההסתדרות, מספר על הקשיים ביצירתה. פעת צפויה לה סכנה. הקבוצה והמושב מתרחקים זה מזה, ויש סכנה שלא יהיו די פוחות להחזיק את שלימות החברה העובדת. מלבד זה נחלשת הקבוצה — ההופעה הגדולה בחיינו — ונופלת. בפגישה, לפי דעתו, נוצרת קונקורנציה לאיגוד הקבוצות — זה שהיה מטרת פגישת הקבוצות בדגניה ומרחביה. צריך להילחם יחד בעד רעיון שלימות הקבוצה. הוא מזמין את הפועלים מהעליה השלישית לבוא ולכבוש את השלטון בהסתדרות. אי־צדק ראה בפגישה גם ביחס למפלגות. אינו מאמין באי־מפלגתיותם של „השומרים“, כי הלא כל דרכיהם מראים על השאיפה ליצור מפלגה חדשה, ושהם רוצים על ידי קיבוץ ליצור מפלגה בעתיד, זאת אומרת, לנצל את המשק למפלגתיות. גם הוא מרגיש את הרע בהזנחת הגולה ותנועת הצעירים שממנה ינקו. אולם הוא מסחד מפני צורות ודרכי עבודתם של „השומרים“ ביחס לתנועה בגולה, דרכים המובילות לסגנון הישוב הישן, ליצירת כוללים ולנדסמנשפטים הנגבלת המבט על החיים הציבוריים בארץ“]

רצון אחד ושאיפה אחת. כיום יש מצב של קואליציה ואין כזאת. החברים מהפועל הצעיר היושבים במוסדות ומשתתפים בהחלטות אינם נמנעים למחרת לבעוט בהן. בחיי החברה ישנם שני קוים מתנגדים: המשיכה אל המרכז והדחיפה ממנו. שמואל הנביא נלחם בעד הקמת אומה יהודית בתקופת השבטים. איטליה התאחדה אחרי מלחמה קשה. לטובת איחוד גרמניה עבדו אנשים כפייכטה, לטל, ביסמרק. יש הבדל במצב הפועלים בין הארצות שבהן שוררת קונסולידציה של הכוחות ובין אלו שבהן שולט הפירוד. באוסטריה — הגמוניה של מפלגה פוליטית אחת; בצרפת הרוסה תנועת הפועלים בגלל פירודיה. ואצלנו גם כן ישנה טנדנציה להתרוצצות ולהתפוררות. אמנם בתולדות תנועת העבודה בארץ מכריע לא הקו המפריד כי אם זה המאחד. התנועה התפתחה מהאגודה החקלאית דרך „אחדות העבודה“ עד שבאה אל ההסתדרות.

ב

ל„במועצת „החלוץ“ ברנצ'יג“ (עמוד 190)

כהמשך למדור „עם הנוער“ בכרך זה, המכיל דברי ברל לנוער העובד ול„החלוץ“, ניתנת בזה הרצאתו במועצת הבהרות הסוציאליסטית בא' בטבת תרפ"ח, שלא פורסמה עד כה.

לשאלות הפיוץ החינוכי בעבודתנו

צמיחת דורות צעירים חשובה בשביל כל תנועה, בשביל כל אומה. וחשיבות מיוחדת לה בשביל התנועה הסוציאליסטית. שבאה לחדש את פני העולם, כי לה אורבת יותר סכנת ההתאבנות, העמידה והפיליסטריות — הסכנה להיות דור המסתפק במה שיש לו מבלי היותו ממשיך את דבר התנועה. שאלת ההתחדשות הבלתי־פוסקת של התנועה עצמה ושל נאמנות התנועה למטרתה, למען לא יֵעָשוּ האמצעים למטרה, היא יסודית וקובעת. בעצם אורבת לכך תנועה הסכנה הזאת של הסתפקות במה שהשיגה ובארגון שהקימה, עד כדי שהדברים הללו בולעים את התוכן, יהתוכן משתכח ונעלם. אנו רואים את הדבר הזה בציונות, בסופם של ביל"ו ושל המתישבים הראשונים. הם תפסו את הרעיון המפסימלי במעמקיו, ואף על פי כן במעשה, ביצירות החיים ובמכשוליהם נשתכחו הדברים. וצריך היה שיבוא דור חדש ויחדש את הרעיון.

לעתים קרובות משתמש אני ביחס לתנועה לא רק במושגים פסיכולוגיים, אלא גם ביולוגיים, כמו זקנה וצעירות, וכנתי לא בנוגע לאנשים אלא לגבי עצם התנועה: התנועה צריכה להחליף מפעם לפעם את לבושה ולמצוא לעצמה ביטוי חדש. במובן זה שאלת הדורות הצעירים היא בשביל התנועה הסוציאליסטית ובשביל כל תנועת הפועלים שאלה רצינית מאד. אין אנו צריכים לחשוש מפני אפיקורסות ועלינו להביע את דעתנו מתוך הסתכלות במצב תנועת הפועלים העולמית. התנועה הסוציאליסטית כבר קיימת בעולם כ־100 שנה; עברו כבר שמונים שנה מאז פורסם המניפסט הקומוניסטי, וששים שנה מיסוד האינטרנציונל הראשון, ויש כבר נסיון היסטורי גדול מאד. במשך הזמן הזה ראינו תנועות מזדקנות. ראינו תנועות שהתחילו כרבולוציוניות ונעשו אופורטוניסטיות; ראינו דורות שלמים שהתחילו בדגל של מרד ובמרוצת הזמן הכניסו לתוך חייהן צורה של „משצ'אנסטוו" ¹ אינטליגנטית. כמדומני שדוקא התנועות הרבולוציוניות הן הן שסובלות בעיקר מהמחלה הזאת. לאחר שהן עולות לאיזה גובה הן מתאבנות ומפסידות את הכוח הרבולוציוני שהניע אותן. ראינו את זה גם בתנועה הציונית וגם בתנועה הסוציאליסטית באירופה. ראינו שיש הכרח לתנועה לחפש לא רק המשך סתם, פי אם גם דור צעיר, אשר יקמל ויגשים את ההתחדשות הבלתי־פוסקת של התנועה.

במובן זה אני רואה הכרח בבחירת הסוציאליסטית, בין אם היא טובה פיוס ובין אם לא. רואה אני צורך בזה שתנועת הפועלים תתן את דעתה לאפשרות של צמיחת דור שני לה, בין אם הדור הקודם בארץ התעייף ובין אם לא התעייף. דור שני זה צריך להמשיך לא בכל המקובל, אלא עליו לקלוט את המסורת הטובה של התנועה שהיא יצרה בארץ־ישראל, שלא הסתפקה רק במלים אלא דרשה מעשים ושאפה תמיד גם לחדש את המחשבה. פיוס הבחורות איננה כזאת, אבל אין דבר זה מביאני לידי יאוש. אני יודע שלא קל לתנועה למצוא את עצמה. ראיתי את הנוער העובד בימיו הראשונים, כשמראהו היה עגום מאד, וקל היה להינבא שממנו לא יצא מאומה. אולם הגרעין נזרע ונשא פרי, וגם נמצא חבר האנשים המסור לפעולה זו. הנוער העובד הוא בעיני אחד החזיונות החשובים ביותר בתנועת הפועלים בארץ, אם כי גם אצלו ישנם דברים שלא צריכים היו להיות.

אתם מתאוננים על המפלגה שאיננה עוזרת. זה מראה על חוסר כוח פנימי

¹ משצ'אנסטוו — ברוסית: בורגנות זעירה.

אצלכם. אפשר לשאול את הבחרות הסוציאליסטית ואת הנוער העובד: ומי עוזר למפלגה? ומי עוזר להסתדרות? יש לנו כמה וכמה גופים ומוסדות, וכל גוף וכל מוסד מתאונן שמי שהוא איננו עוזר לו. גם אלה שאנחנו רואים בהם מקור של עזרה גדולה וזקיקים לעזרה. גם לתנועה שלנו צרכים גדולים ויש לה מחסור בכוחות פנימיים — לא רק מחסור באמצעים ובארגון. ובמחסור זה נפגשים גם הקיבוץ וגם המפלגה; וכשאני שומע שהבחרות טוענת שמי שהוא לא עוזר לה, הריני נוכח שעדיין לא תפסה את הפרובלימה כראוי ולא ניגשה למקור הקושי שלה. אני מאמין בבחרות, אני רואה בה צורך והכרח — הכרח פשוט מאד. תנועה שיש בה אנשים מגיל של שלושים—ארבעים, שנסיגנם גדול וחייהם נכנסו במסלול ידוע של יצירה — כניסה למסלול ידוע של יצירה אינה עדיין חניטה, זוהי דרך קבועה — צריכה לתת מנסיגנה לאנשים שמתחילים לחיות בתנועה. אבל הואיל ואין צרכי חייהם שונים, גם אם המסגרות שוות, יש צורך בתאים מיוחדים. הגענו למצב שהתנועה הסוציאליסטית בארץ־ישראל מכילה אנשים מגיל שש־עשרה ועד חמישים שנה, ויש צורך לבנות בתוכה תאים מיוחדים כאלה. ואם התאים כיום אינם טובים, צריכים לחפש דרך לתיקונם.

דבר אחד אגיד, כי הניגוד בין הבחרות והמפלגה, ששמעתי עליו כאן, מסופקני אם ישנו באמת. בתנועת הפועלים באירופה יש לסעמים ניגוד בין התנועה הסוציאליסטית הצעירה — תנועת הנוער — ובין המפלגה־האם. היה יסוד נפשי לניגוד הזה. הוא היה טמון קודם כל בחזיון של הבדלי החיים. להארת המצב הזה אזכיר דוגמה קטנה. ציִצִירִין מספר על עובדה מענינת מהזמן שעסקו ביצירת תנועת הנוער הסוציאליסטי: הפועל בברלין, בוינה ובמרפוזים אחרים היה חי בימים ההם את חייו הציבוריים במסבאות. והיה שכח שבועלי המסבאות היו המנהיגים של המפלגות הישנות במקומות שונים. מלחמת תנועת הנוער הסוציאליסטי באֵלֶפֶהוֹל יצרה התנגשות בין האינטרסים של מנהיגי המפלגות המקומיות ובין האידיאולוגים של הנוער. כאן הגילוי הזה מובלט בצורה גסה מאד של אינטרסים, בצורה שהיא אולי קריקטורית, אבל בעצם הדבר מי שמכיר, בלי כל אידיאליזציה, את הטיפוס הרגיל של הפועל המאורגן בעשרות השנים האחרונות — ולא דוקא את הפועל האידיאליסטי — אשר סיגל הרבה מאד גם את האגודה המקצועית וגם את הסוציאליזם למידת תרבותו, ומי שמכיר את המידה של הבעל־ביתיות הפרולטרית השלטת במידה ידועה גם כיום במפלגות הפועלים בעולם, יבין שאם יש מפלגות הפחדות מפל מיני

גילויים רבולוציוניים ומפני צרכים תרבותיים גדולים, הרי יש מקום לניגוד בין המפלגה הקשישה ובין הדור הצעיר. אצלנו, לדעתי, אין מקום, באופן אובקטיבי, לניגוד כזה בין הדור הראשון ובין הדור השני והשלישי, — משום שהפועל בארץ־ישראל, על פי מציאותו ואפיו האישי, על פי תנאי הארץ ומהות חייו, התחיל כרבולוציונר והוא ממשיך כרבולוציונר. אם נסלק את קליפות הדברים ונסתכל למהות החזיונות, נוכל להגיד שהפועל העברי בארץ־ישראל כיום הוא אחד החזיונות הרבולוציוניים ביותר בתנועה הסוציאליסטית בעולם. הדבר הזה חשוב לא רק כדי שנכבד את עצמנו, — גם לזאת יש חשיבות — אלא כדי שנדע מה חסר לנו. לא רק הפועל השכיר בעיר ובמושבה, כי אם גם הפועל בקבוצה ובמושב עודנו נמצא במצב של חתירה בלתי־פוסקת. עדיין אין הוא במצב של אדם שהסתדר ובא אל המנוחה. אולי עוד עשרות שנים לא נגיע לזה. המציאות המיוחדת של תנועת הפועלים בארץ, ההכרח שישנו במשק הארץ־ישראלי ליצור בלי הפסק, פי בתדלך לרגע ליצור אין לך כבר זכות קיום, וההכרה כי ברצותך למצוא אחיזה לרגליך בארץ, עליך לכבוש, — גורמים לכך שתנועת הפועלים העברית בארץ־ישראל תשא תמיד אופי רבולוציוני ותהיה צעירה, צעירה לא בגיל; גם בגיל צעיר יכולה להיות זקנה. יש יאוש של צעירים שבא פאילו בתור חכמה גדולה מאד. גם זה סימן של זקנה גדולה. אין תנועת הפועלים העברית יכולה להרשות לעצמה מצב של ביסול, של לעג לאילוזיות ושל כפירה; אם תלך בדרך זו עלול הדבר להתגסק בה וממילא תתגלגל במדרון. אנחנו שמחים איפוא לכל חזיון המכריח אותנו להתייב במערכות חדשות. תנועת הפועלים בארץ־ישראל, שלא צפויה לה מלחמה בין הדורות השונים כי אם הבנה הדדית גדולה והמשך המסורת, זקוקה בכל זאת להתחדשות מתמדת ולנסיגות חדשים ונועזים.

הבחרות הסוציאליסטית היא חלק מן הדור הצעיר בארץ, כשם שהמפלגה הסוציאליסטית היא חלק של מעמד הפועלים בארץ־ישראל. וכשם שאין להבדיל את מפלגת הפועלים ממעמד הפועלים בארץ, ככה גם אין להבדיל את הבחרות מכל הנוער היהודי בארץ ובעולם. אותן הסכנות האורבות לכל הנוער היהודי אורבות גם לבחרות הסוציאליסטית.

מאילו פינות אורבות הסכנות? יש קודם כל סכנות אחדות שהן פרי המציאות הארץ־ישראלית כולה. יש סכנה של ארץ קטנה, עניה בחומר, אשר שאלת המחיה לבניה היא שאלה קשה מאד; ארץ אשר באופן אובקטיבי — אם תסיחו את דעתכם רגע מן הציונות — איננה ארץ של עליה, כי אם ארץ של יציאה, ארץ אשר במשך

חמישים שנה, מזמן שהתחילה העליה היהודית החדשה אליה — לא פסקה גם יציאה ממנה. אבות באו לארץ והבנים עזבו. השאלה הזאת עוד לא נפתרה, והיא עומדת עוד כרגע בארץ. מה עושות הגימנסיות שלנו? האם אין הן יוצרות אֶכְסְפּוֹרְט בשביל חוץ-לארץ? מי שמפיר קצת את הגולה, מי שיסע לאמריקה ימצא שם בכל עיר ועיר אֶכְסְפּוֹרְט של הישיבות מהארץ: רבנים, רעוערענדס, משולחים וכיוצא בהם. ככה עשתה ירושלים שהתקיימה על ה„חלוקה“, ככה עשתה ראשון-לציון החלוצית המודרנית. אולי חלק של הישוב, החלק העשיר, בעלי הפרדסים, יצר קיום לבניו בארץ, ואולי הוקטנה על ידי כך היציאה מן המושבה לזמן-מה. אבל כשאנו מביטים על הישוב הצעיר בירושלים ובתל-אביב, — כלום נמצא הוא במצב כלכלי יותר בטוח מאשר הישוב היהודי בנרשה ובלודז?

השאלה הכלכלית הרצינית של ארץ-ישראל קשורה, כמובן, גם בשאלות תרבותיות. אי-היכולת להסתגל לארץ העניה, לעבור ממצב של ישוב עירוני, אוריי, לישוב חקלאי, או אפילו לישוב עירוני תעשייתי; הקושי של המעבר לחיים אחרים, מחוסר תנאים כלכליים נוחים בארץ; הנטיה לעבודות קלות ולפרנסות קלות; הרצון לתרבות, להשכלה, אשר במשטר הקיים הוא מתבטא בפרופסיות האינטלי-גנטיות, — כל אלה הן סכנות העלולות להביא לידי דיכוי את ההתעוררות הלאומית. אנחנו באנו הנה כנושאי התחיה הלאומית. בלי ספק היה זה אחד הגורמים העמוקים שהביאנו ארצה. פָּעַם בנו רצון לחיים אנושיים עמוקים, הרצון לחיות בתוך עצמנו כמו שהננו. ואמנם, נוצרה בארץ-ישראל תרבות לאומית עצמית, אף כי אני מוצא אותה לא במקומות שרגילים לחפש אותה: לא במכון למדעי היהדות, כי אם במקומות אחרים. אני רואה אותה בעיקר בתנועת הפעל ם ואולי בעוד אילו פינות בארץ. מי שרואה את ארץ-ישראל הנמצאת כרגע בשעבודה הפוליטי ודלותה הכלכלית, הזקוקה כל כך לכלכלה מחוץ-לארץ וליהדות בחוץ-לארץ, יבין כי היא נתונה בסכנה של התבוללות עצומה יותר כאשר נמצאה בה העיירה היהודית לפני עשרות שנים. אנו רואים איך הסכנות הללו מתקרבות לארץ-ישראל בצעדים מהירים. אם האריסטוקרטיה כאן (חברי ההנהלה הציונית בארץ-ישראל, למשל), שולחת את בניה לא רק לאוניברסיטאות בחוץ-לארץ, — את זאת עושים אלפי אנשים, את זאת עושים גם הרבה חלוצים, — כי אם גם לבתי-ספר תיכוניים באנגליה, הרי הדבר הזה מציין משהו. החזיון הזה של התבוללות, שהיא פרי מציאות כלכלית ופרי הסתגלות לאומה העשירה השלטת בארץ, באשר בידיה השוק ובידיה המשרות, — כרוך בסכנה

גדולה של קרייריזם אישי העומד בניגוד גמור לכל תנועה של שחרור ולכל תנועה של התעוררות לאומית. קרייריזם זה מפתח את ההפרה בלב היחיד שדי לו לדאוג רק לעצמו ושעתידו ותכליתו לא במסירות לכלל ולא בחיי חברה מתוקנים או בפיתוח חושי המוסריים, כי אם בהסתגלות ידועה לתנאים ידועים. הדבר הזה, אשר עשה שמות ביהדות בשנים האחרונות, שעשה את האינטליגנציה היהודית, בהתנכרותה לחיי העם, לאחד החזיונות המעציבים ביותר ביהדות, ולאיינטליגנציה עצמה גרם לדודל נפשי אנושי, מתגלה כסכנה גדולה גם לארץ-ישראל. הסכנה גדלה והולכת במידה שהעליה קטנה והישוב קטן ואין בו פז פנימי ליצור בארץ אוריה של תרבות ותנאים סוציאליים הוגנים. אין זה מקרה שבמשך עשרות שנים היו באים לארץ צעירים כאידיאליסטים וחלוצים, ואנחנו עכשיו נבהלים ונדהמים לראות את בניהם, הדור השני, בירידתם התרבותית לעומת הוריהם. רואים אנו שעם הדור הראשון, זקני הישוב, יש לנו עדיין איזו לשון משותפת, ואילו הדור השני שבא אחריהם: „בני בנימין“, ערכידין, או הרופאים הצעירים שקראנו להם לפני המלחמה „הסטודנטים של בירות“, נתן את הטיפוס של אנשי „דואר היום“. הלא הדברים האלה מפילים חרדה. עתה גם אצלנו, בעיר וגם בפסר ובקיבוץ, מתחילים לגדול ילדים, ואנחנו מתחילים לשאול מה יהא גורלם.

לתנועת הנוער הסוציאליסטית בארץ יש חזית קשה, והשאלה המתעוררת היא: איך תכשיר את עצמה לחזית הזאת, איך תסתגל ותזדיין לקראתה? לתנועת הנוער שלנו אורבות גם סכנות מבפנים. אם הנוער בתנועת הפועלים בעולם יש לו צורך למרוד במפלגה, הרי תנועת הנוער המפלגתי שלנו אין לציין אותה כמרדנית, אלא כציינתנית, כנשמעת. היא משתדלת לשמוע. היא תמיד שומרת על תורת המסורת של המפלגה ותמיד שומרת ללכת בעקבות הקשישים, הגדולים. יש קצת סכנה בזה שהנוער ירצה לעשות לעצמו, במובן האידיאולוגי ובמובן הפוליטי, חיים נוחים. הוא ירצה לנצל את הבגד שיצרה התנועה שקדמה לו, על התורה שבכתב שלה ועל המושגים המקובלים שלה. אם הנוער ילך בדרך הזאת, ויש לו הנטיה ללכת בדרך הזאת, הוא לא יהיה מסוגל להילחם בחזית הקשה של ארץ-ישראל. אנסה לברר את פגנת דברי. דיברתי קודם על החזית הארץ-ישראלית הקשה. לעומת המציאות הכלכלית הנועמה, ולעומת הקרייריזם והאמייגרנטיות מארץ-ישראל, צריך להעמיד יצירה חלוצית. אולם נדמה לי שאיננו יכולים להסתפק רק במפעל חלוצי, אנו זקוקים גם למחשבה חלוצית. באותו זמן שסירקין עמד להכריז על ציונות סוציאליסטית היה

צריך לעשות עבודה רבולוציונית במיבן המחשבתית. לעומת התפיסה שכל שאלת היהודים היא רק שאלה של זכויות, כאילו שאלת הזכות לפספורט והזכות לעבור ממקום למקום, צריך היה להעמיד את השאלה הלאומית לכל עמקה, לא רק את השאלה התרבותית, הפוליטית, אלא גם הכלכלית. דבר זה לא היה מובן לשום סוציאליסט. כל סוציאליסט ידע שיש כלכלות שונות לפי הארצות, אבל לא ידע שיש כלכלות שונות לפי השוני הלאומי. הרי עוד לפני שלושים שנה היתה הקואופרציה בבחינת טריפה ועל קונסטרוקטיביות חשבו רק בודדים, ואם בא אז מישהו לדבר על הצורך לישוב את ארץ-ישראל על ידי בנין משק ועבודה, הרי אפשר להבין באיזו מידה היו המחשבות האלה רבולוציוניות. את זאת עשה לא רק סירקין. את הדבר הזה עשה כל אחד מאתנו, כקטנים כגדולים, כל התנועה הציונית-סוציאליסטית, כל תנועת „פועלי-ציון“ בזמנה, כולם היו מוכשרים להשיג זאת, שלא בהתאמה לתפיסה הסוציאליסטית המקובלת, שהיו לה מהלכים בין הסוציאליסטים היהודים והלא-יהודים, ומבלי להתחשב אם יכניסו אותם לאינטרנציונל או לא יכניסו. קודם כל דאגנו לעבודה עצמית גדולה, לרביזיה גדולה. ככה עשתה תנועתנו בחוץ-לארץ בימי נעוריה, בזמן שיצרה את הציונות הסוציאליסטית, ואותו הדבר עשתה גם התנועה שלנו בארץ בידעים ובלא-ידעים, בעצם מתוך אינסטינקטים ומתוך הצורך לא להביט אחורנית, אם מישהו עשה כבר את זה או לא. אפשר היה להשתמש במחשבה הסוציאליסטית האירופית רק בתור מכשיר, בתור מתוך, אבל לא בתור בְּנוֹ. אנו יכולים להראות עכשיו על כמה מושגים שהיו במשך השנים זרים לא רק בשביל הסוציאליזם הזר, כי אם גם בשביל המפלגות שלנו בחוץ-לארץ. הנה, למשל, המושג חלוצי. במשך שנים רבות היה הרעיון של הגשמה אישית נחשב אצלם לאפיקורסות. ועכשיו אוסו בִּיאָר אומר לנוער הסוציאליסטי, שזכותו היא שהם דור ההגשמה של הסוציאליזם. וכך גם עם המושג קבוצה. יכולתי להביא שורה של מושגים כאלה, שהם פרי המחשבה העצמית, המאומצת, פרי המחשבה של פלוגה אחת של תנועת הפועלים, שידעה שאיננה צריכה לסמוך על אחרים ועליה לחדש בעצמה.

והנה, כדי שהנוער בארץ יוכל לפתור את השאלות העומדות בפני התנועה כולה ובפני הנוער, יש צורך בשבילו במחשבה רבולוציונית. אינני אומר לבטל את האידיאולוגיה שנוצרה על ידי „פועלי-ציון“ ועל ידי התנועה הסוציאליסטית הכללית; גם באידיאולוגיה זו צריך להשתמש, אבל המשתמש בה צריך לעשות זאת כאדם חפשי, לא כמי שקיבל תורה מן המוכן ורואה את עצמו מוכרח להסתגל אליה. אסביר

זאת על ידי חידוד קולע שאמר סופר פיקח אחד על ההבדל בין אנגליה וגרמניה בכיבוש מושבות. ידוע ששתי הארצות שאפו תמיד לכיבושים חדשים. השיטה של גרמניה היתה, בזמן שהיא חפצה לכבוש איזו מושבה, לקחת את המושבה ולשים אותה בפּיס. והיות והפּיס יש לו מידה ידועה, היה נקרע לפעמים. אנגליה פשהיא כובשת מושבה היא תופרת פּיס מסביב למושבה. וככה גם הענין של דחיקת תנועה חיה וצעירה לתוך פּיס עשוי מראש: או שהיא צריך לצמצם את דמות התנועה או שהפּיס סופו להיקרע. וכשאני מתבונן למצב הבחירות שלנו ולמתהיה בה, הרי נדמה לי שאין קל לה מטיפוח סוציאליזם מופשט: ליצור חוגים ולקרוא אתם ספרים על הסוציאליזם. אמנם בזה היא אולי תעשה עבודה תרבותית ידועה, אולם היא לא תצדיק את מטרחה. יש הכרח לחנך את הפועל ולטפח בו הכרה מעמדית, אבל הכרה מעמדית גם היא אינה דבר מופשט. אותה מטפחים על ידי ערות האינסטינקטים המעמדיים, הלוחמים. יש צורך להתאים את כל השאלות ולהצמיח מקדש את מחשבת התנועה שלנו מתוך מציאותנו. במלחמה הגדולה נגד הקרָרִים על הבחירות לאָרְגָן כבוצות תלמידים, שבמקום לצאת לאירופה ילכו לעבוד כאן ויטפלו בהבהרת הפרובלימות של העבודה הגופנית. אינני רוצה להקטין את ערך העבודה האידיאולוגית ואת ערך העבודה התרבותית. יש צורך גם בעבודה זו. אם הדור שלנו פותר את שאלות האידיאולוגיה אנב יצירה, הנה דוקא בשביל הנוער חשובה עבודה אידיאולוגית. אולם גם זו צריכה להיות פרודוקט חיוני של חיי הנוער, פרי התנגשותו עם המציאות הארץ־ישראלית: עם נותן־העבודה, עם בית־הספר, עם האינסטיגנציה ועם ההורים. ואם יגיעו לעדות המזרח הרי יש שם מציאות מיוחדת. תמצית השאלה היא למצוא בכל מציאות, אם זו של מושבה ואם זו של בית־ספר, אותו המפעל הרבולוציוני הדרוש. לא אֶכְנַס בשאלת ערכו החלוצי של הקיבוץ. אני חושב כי לא די בהליכה לקיבוץ. יש כמה שאלות חברתיות, שהנוער מסוגל ביותר לפתור אותן. טוב היה לו החברים מהבחירות היו מציגים מטרה לעצמם לא רק ללכת לקיבוץ, אלא לבוא שמה ולהגיד שאין דעתם נוחה מהקיים והם רוצים דבר־מה טוב ממנו. אנשים שעומדים באמצע המפעל אינם יכולים להתחיל הכל מקדש, אולם תנועה צעירה יכולה להתחיל את כל אותם הדברים מקדש באופן יותר טוב.

וכמה הערות למהות החינוך של תנועתנו. יש חשיבות רבה מאד לזה, שהחינוך הסוציאליסטי בתוך הבחירות יהיה ביקרתי יותר, שלא תהא בו דוגמטיות — ולא חשוב איזו דוגמטיות; חשוב שהבחירות תעזו תמיד לשאול. אם אראה, שבבחירות נתעוררו

שאלות גדולות ביחס לציננות וביחס להגשמת הציננות, לא איבהל. אני איבהל אם אראה אצלם מושגים קבועים ולקוחים בהקפה, משום שאז אהיה בטוח כי הדור שיבוא אחרינו לא ישא בעול מפעלנו. ברוכוב היה מוח מחדש, מקורי, אולי אחד המוחות העצמיים ביותר של האינטליגנציה היהודית בתקופה האחרונה, והוא הקים לו הרבה תלמידים (לסירקין כמעט שלא היו תלמידים, — אמנם היו לו תלמידים רבים שמילאו את מצותיו, אבל למעשה באופן אישי לא היו לו תלמידים), אבל היה זה אולי אסונו שהיו לו תלמידים רבים ולא היה לו אף תלמיד מבקר שאמר: עד כאן אני ממשיך את תורת רבי ומכאן ואילך אני הולך בדרכי. אלוהים בירך את ברוכוב בתלמידים דוגמטיים, חסרי כל כשרון של עיכול וחסרי כל כשרון של מחשבה, וזה גרם לכך שתנועה שלמה, שדגלה בשם ברוכוב, השתמשה רק בקליפה של תורתו ולא ידעה להמשיך את העבודה שבה התחיל, ולא ידעה להמשיך ולעבד את כל הרעיונות שבבילי היצירה. ולכן גם לא היו תלמידים לתלמידיו. גם בתנועה הסוציאליסטית נפגשים אנו מפעם לפעם באנשים הדוגלים בשם מרכס ואינם יודעים להשתמש בו בשביל יצירה רבולוציונית.

נדמה לי שבתנועתנו אנו יש צורך להבחין ביחס לחינוך הסוציאליסטי בשאלות עיקריות אחדות. אמרתי שאוטו בויאר קרא לנוער: דור ההגשמה של הסוציאליזם. ומזמן המלחמה ואחריה נתגלו ניגודים גדולים מאד בסוציאליזם, זאת הניגודים האלה אין לטשטש. אין לטשטש ניגודים אידיאולוגיים ואתיים יסודיים. אבל הושבני פי הניגודים האלה אינם על פי הקו המקיבל של מרכסיו ורביזיוניזם, ואולי גם לא תמיד לפי הקו המקובל המבדיל בין סוציאליזם וקומוניזם. לי נדמה כי בדור ההגשמה, בקשר עם הפרובלימות העומדות לפני הסוציאליזם, יש חובה להבחין באופן יסודי בין הסוציאליזם של היצרנים ובין הסוציאליזם של הצרפנים, — בין הסוציאליזם אשר נקודת-המוצא שלו היא חזית התוצרת הלאומית, ובין הסוציאליזם אשר נקודת-המוצא שלו היא חזית חלוקת התוצרת, ההספקה. כל זמן ששאלות הסוציאליזם לא עמדו באופן רציני, לא הרגישו אנשים כל כך בדבר, ואז גם אפשר היה לטשטש את הדברים האלה. התעמולה הסוציאליסטית במשך הרבה שנים היתה מתנהלת לרוב לא מתוך תפיסה של יצרנים. כי אם מתוך תפיסה של צרפנים. מה זאת אומרת תפיסה של צרפן? הצרפן, בין שהוא עובד ובין שאיננו עובד, בין שהוא „לומפנפרוליטאריער“ יבין שהוא בורגני, הרי הוא רגיש מאד לשאלת השיוון בחלוקת התוצרת. הוא איננו מתעמק בשאלה איך נוצרה התוצרת, ואיננו מתעמק בפרובלימה של רכוש האומה,

של רכוש החברה ושל קיום החברה. הוא מרגיש היטב את כל העוול בחלוקת התוצרת. זה מעורר בו את רגש המרדות והוא שואף לתקן את הדבר, ולא מעסיקה אותו הפרובלימה של היצרן, שהוא ממונה כיום על יצירתה ועל המשכיותה של התוצרת. אם נתבונן לכמה רבולוציות באירופה בזמן האחרון, נראה שבשנים הראשונות הגורם העיקרי להן היה לא כוחו של היצרן, כי אם סבלותיו של הצרכן. וגם כמה סידורים שהונהגו וכמה סיסמאות שהוכרזו היו לא של היצרן, כי אם של הצרכן. אולם במידה שהסוציאליזם התקרב להגשמה הרי מתברר, שבטיוע הצרכן בלבד אי אפשר להקים את המשטר החדש. מי שמתבונן להתפתחותה של רוסיה הסוביטית מהתקופה הראשונה של הקומוניזם הצבאי ועד לעבודה הקונסטרוקטיבית הגדולה הנעשית שם — יראה פיצד, במקום הסטיכיה הצרכנית של איש-הצבא שחזר מהמלחמה כמורד ולא ראה לפניו שום פרובלימות של תוצרת, מלבד המרידה של הצרכן, באה התפיסה האחרת לגמרי. הרבה ליקויים של הסוציאליזם האירופי נבעו מזה שהוא, בחלקו הגדולים, לא הרחיק לכת מהפרובלימה של הצרכן. ומכאן, לדעתי, גם זלוול בפרובלימות התרבות וחינוך המעמד, וכן הזלוול בפרובלימות הקואופרציה. כל אלה היו גילויים שונים של התפיסה הצרכנית בסוציאליזם. אנחנו, כאן בארץ, מתוך המציאות המיוחדת ומתוך שבאנו הנה בציונות שלנו, לא כצרכנים אלא כיצרנים (הציונות כולה תנועה של יצרנים, אם כי הציונים לא חשבו על זה, והעסיק אותם יותר ענין המרכז הרוחני או המעשה הפוליטי והדיפלומטי; אבל ברגע שנוטלים מן הציונות את היסוד היצרני שלה, נוטלים ממנה את הפל), הרי הציונות גרמה לסוציאליזם שלנו שיהא מן הרגע הראשון יצרני. באחד ממאמריו של ברוכוב יש ניתוח של תנועת הפועלים היהודית במשך תקופה מסוימת; ממנו אפשר להינכח כי תנועת הפועלים היהודית כולה תפסתה לא היתה סוציאליזם של יצרן, אלא סוציאליזם של הדלות היהודית, המתקוממת. הרוצה לישר את קומתה, סוציאליזם של הצרכן. אבל הסוציאליזם שלנו בארץ-ישראל היה יצרני ולא היה יכול להיות אחר. כל סוציאליזם פאן, מבלי שילוח אותו היצרן, היה מגוחך. הוא היה מוכרח להביא לידי פרקציוניות. פרקציה היא לא רק זו של היום, גם לפני עשרים שנה היו חזיונות פאלה, כמו הקבוצה הרוסטובית. היו פרקציות שלא הגיעו להבנה, כי אצלנו היצרן הוא ההולך ראשונה בהגשמת הסוציאליזם.

לפעמים יש וחברים שלנו, מתוך נאמנות לגולה, שואלים: למה מתרחקים מן המפלגות בגולה ואינם מסתמכים על הפועלים כי אם על הנוער. כבר דיברתי על זה

במועצת „אחדות-העבודה“ בשאלת האיחוד. אני חושב שכל סוציאליסט רציני יש לו אור־נטציה על הנוער, אבל פאן יש חזיון הרבה יותר עמוק:

כל החזיון של „החלוץ“ הוא בן־לניה הכרחי לאותה הקטיגוריה של הסוציאליזם היצרני. תנועת הנוער בארץ כשהיא ניגשת להטפה סוציאליסטית, מהדין שבענין זה תהיה לה נקודת־מוצא בריאה. אני חושב את החזיון של החלוציות (אשר רבים מחברינו, הדוגלים במושגים ה„פועל־ציוניים“ המסרתיים, חושבים אותו לחזיון לא לגמרי כשר, הואיל ולפי הבנתם תנועת הפועלים לידתה בתוך פועלים בני פועלים, ובחזיון „החלוץ“ יש, לפי דעתם, משום „מינדערערדיגקייט“) לאחד החזיונות החשובים ביותר לא רק לגבי הפרובלימות ההיסטוריות של ארצנו, כי אם גם לגבי תנועת הפועלים הכללית, אין כל ספק כי תנועת הפועלים הצעירה באירופה, אם באמת תתפתח לתנועה רצינית, לתנועה רבולוציונית ממש, לא תסתפק בעיסוק בעיונים, כי אם יקום בה זרם של נוער שירצה להיות חלוץ, וגם שם תצטרך להתהוות תנועה של אינטליגנציה ההולכת לעבוד, שתרצה לעשות גם את בן הפקיד וגם את בן הבורגני האינטליגנטי לפועלים ולתת להם לבנות מפעל חלוצי סוציאליסטי. אחרי שהדבר הזה יקובל ויכנס לתוך הלכסיקון הסוציאליסטי, אז אלה מחברינו שעדיין המצפון שלהם אינו שקט, „יכשירו“ גם את החלוציות שלנו, וגם המפלגות שלנו בחוץ־לארץ, שהן מתקשות כל כך בעיכול המושג הזה, יבינו שתנועת הנוער המפלגתית אין לה כל פרספקטיבה אם היא תלך בדרך של עכשיו. תנועת „החלוץ הצעיר“ ו„השומר הצעיר“ יש בהן מפעל רבולוציוני, יש בהן רומנטיקה, מה שחסר במפלגות שלנו. המפלגות שלנו בחוץ־לארץ הן מפלגות של „מתנגדים“, שמשנתם הלכה חנוטה, לא מחושבת מחדש ואינה ערה למדי.

כל זמן שהנוער ימשיך בדרך הזאת ולא יבין לעשות את הסוציאליזם למפעל משחרר — לא יהיה לגורם חשוב בחיינו. הצגת השאלות של הסוציאליזם היצרני חשובה לנו גם מתוך זה שיש כמה וכמה חזיונות, שאולי חברינו העובדים בתנועת הפועלים בגולה רואים אותם כחזיונות שליליים; אי אפשר היה שבביאליסטוק ובבוברויסק נקבל חינוך סוציאליסטי אחר ממה שקיבלנו, אבל החינוך הסוציאליסטי הזה אינו מספיק לנו. יש ובים חברי „פועל־ציון“ הנה וזוכים על המרחק שביניהם ובינינו, באשר הנה שם, בגולה, ניהלו שביחות, הקימו אגודות מקצועיות, וכאן מה? הארץ אינה מבינה אותם. יש אַתיקה מיוחדת הקשורה עם היחס הממשי לעבודה, החסר אצל הסוציאליסטים שלנו בתחום המושב. יש גם דברים אלמנטריים. הסוציאליזם הצרפני — תפיסתו מכילה את היסוד של בזבזנות, הוא איננו בעל משק. הסוציאליזם של היצרן

הוא בעל יחס של קמצנות, של חרדה על הרכוש הקיבוצי ועל הרכוש הלאומי. בגולה לא חינונו אותנו לכך, כשם שאותו הפועל ברוסיה שהצטיין כרבולוציונר, כבונה בריקדות, עד 1917, לא הוכשר להיות, בבוא היום, בונה־משק מעולה. כל חינוכו לא נתן לו את ההכשרה להקים משקים, ולא היה מסוגל להיקלט במשק החדש, למרות היותו בעל זכויות פיתר החברים, המפלגה העדיפה לפעמים להיפטר ממנו. באותם החזיונות נפגשים אנחנו גם אצלנו. קיימת הפרובלימה, איך תנועת הנוער תגדל אנשים בשביל המשק הנבונה, בשביל יחסי החברים בו. יש פרובלימות שהסוציאליזם המקובל לא יוכל לפתור אותן. הוא יכול היה להשאיר אחריו כמה פרובלימות ללא פתרון. הוא יכול להתכחש לאופי העיקרי של הסוציאליזם, שהוא ההומניזם. הסוציאליזם הוא הביטוי העליון של ההומניזם, בין אם נגיד שהוא מתקיים קרוב לשלושת אלפים שנה, אם זה היה ביון, בתקופת הרנסנס, או במקום אחר ובתקופה אחרת, ובין אם נגיד שהוא מתקיים פחות, אבל ההומניזם הוא ביטוי שלא הובלט עד כה וחשובים כי בסוציאליזם הוא יתגלה במלואו. במשך עשרות שנים הרשה הסוציאליזם לעצמו להתנכר לפרובלימות הללו, והנה כשצאה תקופת ההגשמה הרי הדבר הזה מתגלה.

ומלים אחדות בדבר השאלות של ארץ־ישראל קפיטליסטית וסוציאליסטית. אני חושב את כל הדבר הזה למטעה, לדבר הזא מתוך רצון של אנשים ליצור סכימות ידועות, המנוגדות זו לזו. כשאין אופק ואין מעוף אפשר להעמיד סכימה עשירה מול סכימה דלה ממנה. אבל כל התפיסה הזאת, שדוגמה הראשונים היו „פועלי־ציון“ השמאליים, לאחר כך אלקינד, שהציגה את ההתפתחות הקפיטליסטית בארץ בניגוד לאוטופיה של „אחדות־העבודה“, הרוצה לבנות משק עובד בארץ, אינה בהתאמה להסתכלות במציאות של ארץ־ישראל. אין בה ראייה בהירה במה שנעשה בארץ, ואין בה, לדעתי, שום הבנה של הסוציאליזם בעולם. באיזו תקופה נמצאת עכשיו אירופה? בתקופת הסוציאליזם או הקפיטליזם? אירופה נמצאת אולי כבר שנים בתקופה של שינוי־מצב נמרץ מאד. השינויים הסוציאליים והכלכליים מתהווים בקצב מהיר. הרי במשך מאות השנים של מעבר מפיאודליזם לקפיטליזם היו הפיאודלים והקפיטליזם חיים בצוותא, ואי אפשר לציין מתי נפרד הפיאודליזם מן העולם ומתי הופיע המשטר הקפיטליסטי. אין תאריכים כאלה קיימים. יש תאריך לגילוי מכונה, זו או אחרת, יש תאריך למהפכות, אבל אין תאריך מתי נפטר המשטר הפיאודלי מן העולם, ואולי עוד לא הלך מן העולם גם עתה; וכן גם קשה לדבר על אודות התאריך בו נכנס המשטר

הקפיטליסטי לעולם. הוא נכנס לעולם במשך מאות בשנים. ובהתבוננו עכשיו אל הנעשה באירופה, הרי החזיון הזה של התגוששות חזקה בין הקפיטליזם והסוציאליזם נראה לנו כפלא, הוא נראה לנו בשטח החיים הפוליטיים, הוא נראה לנו בשטח הכלכלה, הוא נראה לנו בשטח החיים התרבותיים. אבל מה טיבה של עיריית וינה? זה לא סוציאליזם ולא קפיטליזם. ומה זאת רוסיה? זאת תערוכת של קפיטליזם ושל סוציאליזם. נמצאים כאן לפנינו יסודות רציניים מאד של משטרים שונים. מה החזיון של הקואופרציה לצורותיה בעולם? מה החזיון של התגבשות ההון של הפועל בשנים האחרונות? מה החזיון של חוקות בעבודה הקיימות זה עשרות שנים? מה החזיון של רפורמות שונות זה עשרות בשנים, בין אם נתלה בהן תקוות ובין אם לא? והרי יש גם רפורמות חשובות מאד! כל הדברים הגדולים, גם קואופרציה וגם משקים של פועלים וגם בנקים של פועלים, אלה אינם סוציאליזם, אבל הם תאים של סוציאליזם. כל מפעלי הפועלים, גם האגודות המקצועיות, גם הבנקים עושים אופרציות קפיטליסטיות. אבל הם יסודות של המשטר החדש. התגוששות של משטרים פאלה, הצריכים לחדור לכל ענפי החיים, היא התגוששות גדולה וממושכת מאד. והנה פשבאים לשאלת ארץ-ישראל ואומרים, כי בארץ-ישראל ההתפתחות בודאי תהיה קפיטליסטית, הרי בזה בלבד יש כבר חוסר הבנת התקופה. אנשי „פועלי-ציון“ שמאל סבורים כי בקבעם שהתפתחותה של ארץ-ישראל תהיה קפיטליסטית, הם משמיעים בזה רעיון רבולוציוני, אבל בעצם הדבר, מתוך תפיסה פללית סוציאליסטית, הם אומרים דברים ריאקציוניים עד מאד. היה מי שהסביר, מדוע תמיד היו „פועלי-ציון“ נגד הקבוצה ועכשיו הם בעדה, האיל וכל עוד שבעולם היה קפיטליזם בלבד היתה הקבוצה דבר ריאקציוני, אולם עכשיו, לאחר שברוסיה יש משטר סוביטי והוא מתקרב לארץ-ישראל — הקבוצה מותרת. אולם הנה אנחנו לא חיכינו למשטר הסוביטי והתחלנו ביצירת הקבוצה עוד בהיות המשטר הקפיטליסטי בעולם פולו. הקביעה שבארץ-ישראל המשק יהיה קפיטליסטי וצריך להיות קפיטליסטי והוא העיקר, מגלה חוסר הבנה של כל התקופה הנוכחית בעולם. זוהי תקופה בה הפועל חדל להיות שכיר-יום, אלמנט פסיבי ונשוא של המציאות הכלכלית, כי אם הוא נעשה אוֹבְּקְטִיבִי, לא רק במובן של שאלת שכר-עבודה ושאלת הבחירות, כי אם גם במובן זה שלכל ענפי החיים הפועל כבר בא ביצירה שלו: ביצירה קואופרטיבית, משקית, בגידולות, בבנקים שלו, ובדואי אם תזדמן לו אפשרות של התישבות, הוא לא יחמיצנה וגם כאן הוא יכבוש לו את עמדותיו. כל זה אמור מתוך תפיסה מעמדית בלבד. אצלנו יש עוד

גורמים אחרים לגמרי, אולי אותם הגורמים בלבושם העברי. ההון היהודי יש לו שתי תכונות חשובות: התכונה הראשונה היא שאיננו יצרני, הוא יותר צרכני או ספקולציוני. מצד שני יש לו עוד תכונה — הוא איננו בא לארץ; או יותר נכון, הוא בא לארץ רק אחרי הקסטטרופה ההורסת אותו, וכשהוא מגיע לארץ הרי הוא מגלה מעט מאד כוחות יצירה. הוא יכול לנצל כמה וכמה עמדות שאנחנו כובשים: לאחר ש„סולל-בונה“ יצר את החציבה היהודית, את הסיתות היהודי ואת הבנין היהודי, אפשר שהקבלן ילך אפילו לרבות-עמון ויעשה שם את המלאכות האלו, אבל בדרך כלל ההון היהודי לא הראה בארץ-ישראל עד פה אלא כוח כפיבוש קטן מאד, ולא רק מתוך שאין לו אימפולסים של כפיבוש, אלא גם מתוך שהכפיבוש איננו מבטיח לו רנחים גדולים. עדיין אין תנאים לכך. ובמובן זה כל מי שיתלה את ההתפתחות של ארץ-ישראל באותם הגורמים האובקטיביים הסיטיים של הקפיטל המבקש לו שוק, הרי הוא עושה את כל הציונות פלסטר והוא תולה את כל הגשמתה בזה אם הרכוש ימצא שוק בארץ. ואם כך הוא הדבר, מתעוררת השאלה: אם בארץ יש מקום לרכוש, מדוע צריך לבוא דוקא הרכוש היהודי? מדוע לא יבוא הרכוש האינטרנציונלי? לעומת זה אלה שדרשו את ההון הלאומי בתור יסוד, בתור יוצר נכסים, לא ינתרו על ההון היהודי הפרטי, ואפילו על עזרת ההון האינטרנציונלי. אבל מעולם לא העמדנו את הציונות על כך ולא רצינו לעשותה תלויה בזה, אם יבוא ההון הפרטי ואם ישנם התנאים בשבילו. ארבעים שנה עובדת הציונות בארץ — האם היא עבדה כאן משום שההון היהודי ביקש לו את השוק הארץ-ישראלי? לא. כל אחד יבין שזהו מבקש לו שנקים לא בארץ-ישראל. בא לארץ הפרולטריון והפרולטריון-למחצה, שחיפש קיום לעצמו, שהביא איזה אמצעים, אבל לא הביא הון שיש ביכולתו לישוב ארץ חדשה. במידה שהציונות גדלה והעליה גדלה והתנאים בארץ משתנים, נפתחות אפשרויות גדולות יותר לקפיטל.

באתי לארץ לפני עשרים שנה וכבר אז קראתי בפרוגרמה אחת שמצאה קפיטליוציה ברמלה (האפנדים ברמלה התחילו לפנות לחקלאות אינטנסיבית), והיא היא שתיצור בסיס כלכלי בטוח בשביל הפועל היהודי. במשך עשרים שנה מנבאים לנו, כי כל מה שאנו עושים הוא לשוא, הגדולות תבואנה מחר-מחרתים. ואנחנו יודעים את הגדולות שבאו ואנחנו גם יודעים כי במידה שבאו — הרי הדבר מוטל בספק אם באו באמת מכוחו של הון פרטי או היתה פאן יד היזמה הלאומית. לו היו לומדים באופן רציני מתוך המציאות הכלכלית בארץ, מה נתן ההון הלאומי לבנין הארץ — מאז

ימי חיבת-ציון, כשהסכומים היו מצטברים מפרוטות, ועד יצירת קרן-היסוד, כשההון הלאומי נתעלה למדרגה גבוהה יותר אבל עדיין מחפש את גילויו ולא מצא את הדרך להלנאות לאומיות (ואני בטוח שימצא אותה בזמן הקרוב) — אילו היו עושים ניתוח כל המפעלים כאן, גם של המפעלים הקפיטליסטיים (הפרדסנות), היו רואים באינו מידה משתתף ההון הלאומי ביצירה המשקית של ארץ-ישראל ובאינו מידה הוא משפיע עליה. נקח את מפעל רוטנברג: על פי ארגונו, על פי הנהלת שלטונו, זה מפעל קפיטליסטי, אבל על פי הכוחות היוצרים אותו, הכוחות שהשיגו את הזכיין ואת הכספים — אין זה מפעל של ההון הפרטי אלא של הלאום, של ההון הלאומי. ואם תאמרו: וההון הפרטי יצר את תל-אביב, הרי תשנו את דעתכם לאחר שתבדקו מה היה חלקה של הקרן הקימת ביצירה העירונית הזאת. והנה הבנק האיפוחיאקי — אמנם הוא יוצר בארץ קנין פרטי, משק פרטי ולא משק לאומי. אבל צאו וראו כמה וכמה גורמים לאומיים השתתפו ביצירתו.

ומשום כך אני חושב שאנחנו צריכים, מבלי לעצום את העינים בפני המציאות של ארץ-ישראל („אחדות-העבודה“ אף פעם לא התעלמה מראיית מציאות זו, היא ניגשה בשעתה ליצור את מועצות הפועלים העירוניות, את האגודות המקצועיות, ולא תיארנו לעצמנו כי ארץ-ישראל תהיה מחר-מחרתים אי סציאליסטי), להעריך נכונה מה ערכו ומקומו של ההון הלאומי. יודעים אנו את החשיבות של ניצול כל כוח משקי בארץ. חפצנו להגביר את המרץ העצמי של הפועל ומשום כך יצרנו את בנק הפועלים והתחלנו במגביות ההסדרות, אבל אנחנו גם גרמנו להפנית תשומת-לבה של הציונות להון הלאומי: גרמנו להעמדת הקרן הקימת במרכז הענינים, גרמנו ליצירתה של קרן-היסוד. גם ציונים מחוגים אחרים מבינים שיש צורך בהון לאומי. אוסישקין לא רצה בהון לאומי, הוא לא רצה באידיאולוגיה של הקרן הקימת, הוא רצה ב„אחוזות“, אולם מתוך שהחברות הפרטיות לא פתרו את שאלות הציונות, הגיע לידי הקרן הקימת. לויצמן אין האידיאולוגיה של קרן-היסוד ואין לו האידיאולוגיה של הון לאומי, אבל מתוך המציאות הסטיכית הלאומית בא לידי הכרת ההכרח בהון הלאומי. גם ז'בוטינסקי הוא בעד הון לאומי, אבל הוא רואה בו רק מכשיר למען פלס את הדרך באמצעותו להון הפרטי. אולם לגבינו חשוב ההון הלאומי בשביל להכשיר את הקרקע לעבודה קונסטרוקטיבית. באידיאולוגיה של לזול בהון הלאומי אין משום ראייה של המציאות שלנו, ואין משום הבנה של המציאות בעולם, יש בזה רק משום הנמכת המרץ שלנו, החלשת הכוח שלנו והסתמכות על תקוות שאינן תלויות בנו. אם

ההון הפרטי ימצא שפדאי לו לפעול בים המלח, בפרדסנות, היא יעשה את הדבר הזה גם מבלעדינו.

אשוב לעבודה החינוכית של הבחרות הסוציאליסטית, ובעצם לא רק של הבחרות הסוציאליסטית אלא של כל תנועת נוער. פה הדגישו את המומנט של ספורט בעבודתנו החינוכית. החינוך שלנו צריך לעבור מהשיטה הסכולסטית ליסודות אחרים: לפיתוח החושים, לרכישת יכולת טכנית וכל אותן התכונות שהיו פעם ירושה של אצילים בלבד. בחיים של בטלה הם מצאו להם כמה קורקטיבים חינוכיים בצורה שלהם, כגון הציר, שהיה מביאם לידי קרבה אל הטבע. האדם שלנו, העמוס כל כך הרבה סבל תרבותי — סבל כרך, סבל עצבים וסבל הגלות — חשוב בשבילו להכניס לחינוך כמה יסודות של פיתוח החושים. עד כמה שידוע לי הנוער המפלגתי שלנו משאיר את הדבר הזה בשביל הנוער הצופי ובשביל „השומר הצעיר“. אין זה מקרה בלבד שהנוער הצופי „השומר הצעיר“ מושכים אליהם את הנוער. יש ערך חינוכי לעבודתם. לי נדמה שהיסוד הזה של טיפוח הגוף, של חינוך העין, של הכרת המולדת, של ההתנגשות עם הטבע (לא רק בעבודה) ושל רכישת מדעים טכניים, הוא חשוב מאד בעבודתנו החינוכית. אי אפשר לעשות את הבחרות למין ישיבה שילמדו בה רק מדעים סוציאליסטיים, אלא יש לעשותה לתנועה שתקיף את חיי האדם הצעיר ותתן לו את האפשרות לחיותם לכל רחבם.

ועוד הערה אחת. בדור הסוציאליסטי הזה יש הזנחה גדולה בחינוך ההימניסטי. אחר היה חינוכם הסוציאליסטי של הדורות הקודמים. מה היתה השפלתם הספרותית של מרפס ושל לסקל, ומה היה מקור יניקתם? הם לא התחילו במדעי הכלכלה. מרכז התרבות בשבילם היו הינה וברנה, אשר בשביל הדור ההוא היו מקור בלתי-פוסק של התעוררות המחשבה. הסוציאליזם שלהם והפעולות הפוליטיות שלהם היו פרי התרבות הרוחנית של זמנם. אם תתבוננו לנפש הסוציאליסט הרוסי תמצאו ביסודו את טולסטוי ודוסטובסקי. קל מאד למצוא ברוסיה איזה קומוניסט שאפילו לא קרא אותם, אבל אי אפשר היה לתאר בשעתו אף אחד ממנהיגי הסוציאליזם ברוסיה שלא היה מירשיו של טולסטוי ודוסטובסקי. אצל היהודים היה הקשר בין הסוציאליזם והספרות היפה במידה קטנה מאד. הסוציאליזם היהודי, שמצא ביטוי ב„בונד“ בעיקרו, היה דל מאד בתכנו הספרותי היהודי. רק הודות להתקרבותו של י. ל. פרץ לתנועה והודות לחיון האידישיזם, שנוצל למטרות פוליטיות, באה הזדווגות, במקצת, של הספרות היהודית עם התנועה הפוליטית, אבל כל זה רק במידה זעומה. תנועת הפועלים

בארץ־ישראל שונה גם בזה מן הגולה. אם נחטט בלבנו של כל אחד ואחד מאתנו נמצא שהספרות היהודית ללשונותיה ולגילוייה השונים נתנה לנו פוחות הרבה לעמוד בפני כמה משברים בגולה, כאשר לא היתה כל פרספקטיבה לבאות. היא העשירה את חיינו ובה מצאנו מפתחות לכמה שאלות שהתחבטנו בהן. אני מתבונן אל מה שלומדים אצלנו בחוגים שונים של מסלגות. אין רע בכל מה שלומדים, אם רק עושים את זאת כאנשים חפשים ולא כמצות אנשים מלומדה. אבל כשאני רואה שאין אצלנו קורס ללימוד כתבי ברנר — הריני מַצַר על כך. מי עוד אצלנו כמוהו אמן גדול, הוגה־דעות גדול ורבולוציונר? הוא הבין אולי באופן העמוק ביותר את הפרובלימה הכלכלית של היהדות לכל עמקה וכן את הפרובלימה החלוצית.

הדברים אמורים לא רק לגבי אותה הספרות הקשורה באופן ישר לתנועה שלנו, אלא לגבי חינוך ספרותי במובן רחב. ואין לחפש את הקשר הישר בין הסופר ובין הפרוגרמה. אינני יודע אם יש קשר ישר בין רבינדרַנת טגור ובין ההתקוממות בהודו. אולי קשה למצוא קשר ישר בין פושקין ובין הדקבריסטים. אולי הרבה סוציאליסטים רוסים אינם יודעים שיש קשר בינם ובין דוסטוֹבְסְקִי. אבל כך דרכה של תרבות שהיא פועלת בהרבה צינורות סמויים מן העין ובהרבה צינורות עקיפים. ככל שתנועה סוציאליסטית רבולוציונית חסרה מאוצרות התרבות של הדורות שקדמו לה כן היא מצמצמת את אַסְקָה, ומראש היא גוזרת כליה על יכולת יצירתה. ומשום זה אני מפנה את תשומת־לבכם לכך, שתנועתנו בארץ, ותנועת הנוער הקשורה בה, צריכה לעזור את הנוער לשאוף למלא מה שלא ניתן לו בגולה, מה שלא נתנו לו בית־הספר והוריו ומה שלא נתן לו הדור האחרון הדל במדד במובן התרבותי. אין להסתפק בשימוש וניצול אוצרות התרבות הסוציאליסטית הרשמית, כי אם יש לנצל גם אוצרות התרבות ההומניסטית. הדבר הזה הנהו, לדעתי, הכרח בשביל התנועה, למען תהיה מה שהיא צריכה להיות.

ה ע ר ו ת

לשבור את המשבר

„דבר“, גליון 267, ל' בניסן תרפ"ו, 14.4.1926. דבר היום.
החתימה: ב. כ. „ילקוט אחדות-העבודה“, ב, עמוד 199.

עמוד 12, שורה 13: ג'ידרו — היא אדמת מפרץ חיפה, אשר נגאלה בשנת 1924 על ידי חברת „מפרץ חיפה“ ונרכשה ממנה על ידי הקרן הקימת לישראל בתכנית רחבה להתישבות חקלאית, לפיתוח תעשייתי ולשיכון עממי.

הועד הלאומי נתבע

„דבר“, גליון 302, י"ג בניסן תרפ"ו, 26.5.1926.
דבר היום. החתימה: ב. כ.

עמוד 13, שורה 7: התזכיר והמשלחת לחבר הלאומים. תזכיר הועד הלאומי לישיבת ועדת המנדטים של חבר הלאומים, שנתקיימה בגנף ביוני 1926. חברי המשלחת היו: ח. ארלוזורוב, מ. דיונגוף הרב מ. עזיאל. בישיבת הועד הלאומי ב-11 במאי 1926 נמצאו מערערים על תוכן התזכיר והוצע לדחותו עד למושב הבא של ועדת המנדטים.
שם, שורה 16: תכונותינו המדיניות בזמן האחרון. מכון להגבלות העליה, ליצירת חיל הספר בלי שיתוף היהודים ולחלוקת אדמות הממשלה בעמק בית-שאן לערבים, בה בשעה שדרישות היהודים לאדמות ממשלה נדחו.

שנת חיים

„דבר“, גליון 307, י"ט בסיון תרפ"ו, 1.6.1926.

עמוד 15, שורה 13: בעצם שעת חירום ואבדן נעץ „המעורר“ קנה. לאחר מהפכת 1905 ברוסיה, שהיחה מלווה גל של פרעות ביהודים והביאה עמה שיתוק בספרות העברית ברוסיה, החל להופיע בלונדון הירחון „המעורר“, על ידי י. ח. ברנר, אשר היה כפרץ נעורים והתחדשות בימים ההם וריכז את מיטב הכוחות בספרות העברית. התמיד בשנות 1906—1907.
שם, שורה 14: „אחרונים על החומה“. מכון למימרה של י. ח. ברנר בסיום

מאמרו „מפנקסו של סופר עברי“ ב„המעורר“, חוברת א'. החומה — חומת הספרות והתרבות העברית, שנדונה לשיחוק ולקפאון ברוסיה שלאחר ימי המהפכה בשנות 1905—1906. עיין: כל כתבי י. ח. ברנר, כרך ששי, עמוד 47.

שם, שורה 16: „הפועל הצעיר“, „האחדות“, „קונטרס“. הפועל הצעיר — עתונה של מפלגת „הפועל הצעיר“ בארץ משנת תרס"ז עד תר"ץ, ואחרי כן — של „מפלגת פועלי ארץ-ישראל“. „האחדות“ היה עתונה של מפלגת „פועלי-ציון“ בארץ בשנות תר"ע—תרע"ה. „קונטרס“ יצא לאור על ידי התאחדות ציונית סוציאליסטית של פועלי ארץ-ישראל „אחדות-העבודה“ בשנות תרע"ט—תרפ"ט. שלושת העתונים הופיעו בראשונה אחת לחודש ואחר כך היו לשבועונים.

עמוד 17, שורה 16: „מוסק׳“. תוספת ספרותית ל„דבר“, שהופיעה בתמידות בערבי שבתות ומועדים, מערב ראש-השנה תרפ"ז ועד סוף תרצ"ט.

הישוב ואוצרו (נאום)

„דבר“, גליון 344, ג' באב תרפ"ו, 14.7.1926.

עמוד 20, שורה 9: רשת בתי-הספר העברים הוקמה מתוך בגידתה של „עזרה“. חברה „עזרה“ — „Hilfsverein der Deutschen Juden“ — חברה יהודית בגרמניה לפעולה בין היהודים בארצות המזרח. גוסדה בברלין בשנת 1901. קיימה בארץ-ישראל בתי-ספר ובית-מדרש למורים. בשנת 1912 יסדה בחיפה בשיתוף עם גורמים אחרים את התכניון, ועם פתיחת הלימודים בו בשנת 1914 אמרה להנהיג גרמנית כשפת-לימודים במקום עברית. סערת התנגדות לכך פרצה בין התלמידים המורים, וכן מצד ההסתדרות הציונית והישוב בכללו. לאחר זה התעצם פיתוח רשת בתי-הספר על ידי ההסתדרות הציונית.

שם, שורה 24: הפנסיה בזכרון-יעקב. זו היתה אסיפה ישובית אשר פונסה באלול תרס"ג ביזמתו השתתפותו של מ. אוסישקין, בה נעשה נסיון לארגון הישוב והונח היסוד להסתדרות המורים.

פרצה

„דבר“, גליון 366, ל' באב תרפ"ו, 10.8.1926.

דבר היום. החתימה: ב. כ.

עמוד 22, שורה 10: לאחר הצטרפות תל-חי לגדוד — לגדוד העבודה על שם יוסף טרומפלדור. עיין כרך ב', עמוד 317.

עמוד 24, שורה 4: **עדים אנו למעשי בעלי-הבתים בתל-אביב, שהגישו** למשפט תביעה נגד עיריית תל-אביב על מתן זכות בחירה לבני משפחה דיירים, שלא נתחייבו בתשלום מסים. ראש העיריה נדרש להוכיח, "מדוע אין לתת פקודה האוסרת על העיריה להמשיך את פעולותיה, אם היא נבחרה על ידי בוחרים שחלק מהם אינם משלמים מסים".

שם, שורה 6: **עדים אנו ל"קובלנות" המוגשות ל"מראת-א-שרק". באחד** הגליונות של העתון הערבי הזה נתפרסמה תלונה, חתומה על ידי עולה חדש אחד בשמו ובשם עוד שלושה עולים, כנגד מחלקת העליה של ההנהלה הציונית על שאינה נותנת להם עבודה, כלכלה ודירה (פעבור כמה ימים הודיעו השלושה שלא מילאו את ידי הפותב לפרסם את התלונה בעתון ערבי).

ה ע י מ

דבר, גליון 370, ה' באלול תרפ"ו, 15.8.1926.

דבר היום. החתימה: ב. כ.

שם, שורה 19: **שלילת זכויות אלמנטריות. מכון לנצחון בעלי-הבתים** בתל-אביב במשפט הממשלה ב־30 ביולי 1926, בו נשללה זכות הבחירה בתל-אביב מדיירים ומנשיהם ובניהם של משלמי המסים.

שם, שורה 26: **"הישלוב". שבועון, הופיע בתל-אביב בשנות 1924—1926 בעריכת** י. ד. בר-דורא. שימש כלי-מבטא לחוגי האזרחים בישוב.

לועידת המזרים

דבר, גליון 382, י"ט באלול תרפ"ו, 29.8.1926.

דבר היום. החתימה: ב. כ.

עמוד 26, שורה 20: **צמחה ועדת התרבות של הסתדרות העובדים. בשנת** תרע"ה נבחרה בוועידת פועלי הגליל בכנרת ועדת תרבות לפועלי הגליל, ושנה אחרי כן נבחרה בוועידת פועלי יהודה בפתח-תקוה ועדת תרבות לפועלי יהודה. עיקר תפקידן של הועדות האלה היה הנחלת השפה העברית לפועל הרחבת חוג השפלתו. עבודה זו נתרחבה ונתבססה עם הינסד ההסתדרות הכללית על ידי ועדת התרבות המרכזית שלה, אשר במשך שנים פיתחה פעולה ענפה בעיר ובכפר בעזרת הקצבות מאת ההנהלה הציונית והכנסות ממקורות עצמיים. ועדת התרבות המרכזית קיימה שיעורי ערב, ספריות, חדרי-קריאה, יסדה את רשת מוסדות החינוך של ציבור הפועלים ובתי-ספר לנוער העובד, הוציאה ספרים, נתנה יד ליצירת ה"אולה" והיתה מכשיר רב-ערך להפצת הדיבור העברי בישוב ולגיבוש דמותו

העברית. עיין „מסילה“, הוצאת ועדת התרבות, ירושלים תרפ"ד, עמוד 273 ;
תוספת מיוחדת ל„פנקס“, סיון תרפ"ה.

בוטירה החמישית של „אחדות-העבודה“

„דבר“, גליון 429, כ' בחשון תרפ"ז, 28.10.1926. הוציאה

החמישית של „אחדות-העבודה“ (חוברת מיוחדת), עמוד 30.

עמוד 31, שורה 5: משבר זה של העליה הרביעית. עיין פרק ב', עמוד 319.
עמוד 33, שורה 5: „מנור“. בית-חרושה לאריגים בגידה, בין חיפה לנצרת,
בקרב נהלל.

עמוד 35, שורה 12: החוב העותומני והחוב לאנגליה. החוב
העותומני — החוב שתורפיה נתחייבה אחרי המלחמה העולמית הקודמת
למדינות המנצחות. מכל הארצות שנשתייכו לקיסרות העותומנית, שעליהן
הוטל תשלום חוב זה, היתה ארץ-ישראל היחידה שנגבה ממנה חלקה.
החוב לאנגליה — לחשבון הוצאות הכיבוש והחזקת הצבא בארץ
ובעבר-הירדן בשנים הראשונות.

שם, שורה 17: וההסכם בירושלים. ההסכם שהושג בעיריית ירושלים בשנת
1927 בדבר מסירת עבודות עיריית ירושלים מחציתן לפועלים יהודים
ומחציתן לערבים. היו קשיים בקיום הסכם זה בהתחלה, אך לאחר זמן קיים
ונשמר.

עמוד 37, שורה 2: חבורת „מעבר“, ליד פתח-תקה, היא גבעת-השלושה כיום.
נוסדה בשנת תרפ"ד. זו היתה אחת הפעולות של ההסתדרות להקלת חוסר-
העבודה. תכנית החבורה היתה — יציאה מאורגנת של מאתים פועלים מתל-
אביב לעבודה ולחיים משותפים במושבה, לפעולה מוגברת של כיבוש
העבודה ולקליטת העליה, בעיקר באמצעות קבלת עבודה בקבלנות והקמת
משק עזר. בדומה לחבורת „מעבר“ נוצרו אחרי כן עוד חבורות וקיבוצי
עבודה בפתח-תקה ובמושבות אחרות.

עמוד 43, שורה 19: קוֹיִטִיזִם פּוֹלִיטִי. קפאון, אפס-מעשה פוליטי.

עמוד 46, שורה 14: בן-גוריון דיבר לפני שדוש שנים על חובתנו להיות
לחלוץ התעשייה. עיין: „קונטרס“ קנ"ז, שבט תרפ"ד, עמוד 3; ד. בן
גוריון, ממעמד לעם, הוצאת „דבר“, עמוד ק"ג.

תשובה לויכוח

„דבר“, גליון 436, כ"ח בחשון תרפ"ז, 5.11.1926. הוציאה

החמישית של „אחדות-העבודה“ (חוברת מיוחדת), עמוד 84.

עמוד 48, שורה 16: השאלה על „הפרדה“ ב„משפיר“. בראשונה עסק

„המשביר“ גם באספקה למשקים וגם בשיווק תוצרתם. משרבתה התוצרת ונתרחבו עניני השיווק נתעוררה שאלת הפרדת פעולה זו מאת „המשביר“ ויצירת מוסד מיוחד בשבילה. הדבר קם עם הינסד „תגובה“, המוסד ההסתדרותי לשיווק תוצרת המשקים, בשנת 1925.

עמוד 49, שורה 15: „בשירו של ביאליק „ינסר לו כלבבו“. „ינסר לו כלבבו קול המון הפרך“. שיר זה נכתב על ידי המשורר בנירדורק, בעת ביקורו באמריקה, בשנת תרפ״ו. כתבי ח. נ. ביאליק, ספר ראשון, עמוד קפ״ח.

עמוד 50, שורה 22: „גרעין חקלאי“. התכנית לשכונת-העובדים ליד העיר בזמן ההוא כללה בתוכה „גרעין חקלאי“ — ארגון חברים חקלאים לפיתוח משק אינסטיבי על שטח-אדמה מתאים ליד השכונה.

עמוד 54, שורה 17: „אגודת נטעים“. נוסדה בשנת תרס״ה על ידי אהרן אייזנברג ואחדים מאנשי ירושלים לשם נטיעת כרמי גפנים, שקדים חיתים ופרדסים בשביל יהודים מחוץ-לארץ ומתישבים חדשים. פעלה ברחובות, חדרה וסג'רה. בעקב המלחמה העולמית הקודמת והרס מעמדם של יהודי רוסיה נתמוטטו עסקיה של „אגודת נטעים“, חלק מרכושה עבר לאפ״ק, והון האפ״ק היה שקוע בו שנים מספר ללא תנועה.

ביום ההסתדרות הששי

„קונטרס“ רפ״ה, טבת תרפ״ו, עמוד 10.

עמוד 60, שורה 28: „א׳יחוד“. בשנת 1925 נוסד באנגליה הוועד האנגלי-רוסי, ועד משותף של באי-כוח האגודות המקצועיות באנגליה וברוסיה הסובייטית. האגודות המקצועיות באנגליה השתייכו לאינטרנציונל המקצועי האמשטרדמי, שהקיף בזמן ההוא כחמישה-עשר מיליון פועלים. האגודות המקצועיות הרוסיות השתייכו לאינטרנציונל המקצועי האדום (הפרופאינטרן), שהוקם בשנת 1920 על ידי הקומוניסטים במטרת פיבוש התנועה המקצועית והצליח למשוך אליו באירופה, מחוץ לרוסיה, מספר הסתדרויות שהכילו כמה מאות אלפים פועלים. מלבד זאת נמצאו בתוך ההסתדרויות המסונפות לאינטרנציונל האמשטרדמי מיעוטים שתמכו בפרופאינטרן. ענין האיחוד עלה על הפרק כבר בשנת 1922, אך האינטרנציונל לא הסכים לנהל משא-ומתן עם הפרופאינטרן, באשר ראהו ככוח מפלג, אלא עם האגודות המקצועיות הרוסיות במישרין. הקומוניסטים השתדלו ליצור בארצות שונות תנועה למען האיחוד פרוחם. הענין נדחה לבסוף מצד רוסיה. ובקונטרס האגודות המקצועיות הבריטיות באדינבורג בספטמבר 1927 הוחלט על פירוק הוועד האנגלו-רוסי. „הא׳יחוד“ בארץ-ישראל היה אחד מגלגולי

ה„פרקציה“, אשר הוקם בעיקר על ידי אנשי פ.ק.פ. ומקורביהם. הם נאחזו בסיסמת איחוד התנועה המקצועית בעולם, לשם תעמולה להפיכת ההסתדרות לארגון מקצועי בלבד, משותף ליהודים וערבים, על ידי הרקת ההסתדרות מתכנה הציוני ומפעולתה ההתישבותית, המשקית הקואופרטיבית.

עין רואה ו...קורצת

„דבר“, גליון 455, כ"ב בכסליו תרפ"ז, 28.11.1926.

החתימה: ירובעל.

עמוד 63, שורה 14: דויד ברגלסון. נולד בשנת 1884. מראשי הסופרים היהודים ברוסיה הסוביטית. מחזותיו „ריחים“ ו„לא אמות פי אחיה“ הוצגו בארץ על ידי „אוהל“ ו„הבימה“.

עמוד 64, שורה 22: לצקי-ברתולדי. זאב וולף, 1881—1940. סופר ועסקן ציוני-סוציאליסטי. בראשיתו היה פעיל עם נחמן סירקין בקבוצת „חירות“ ובהוצאת „ההמוץ“. היה ממיסדי המפלגה הציונית-סוציאליסטית ברוסיה (ס.ס.). בשנת 1918 נתמנה מיניסטר לעניני היהודים בממשלת אוקראינה. עלה לארץ בשנת 1934. תירגם לאידיש את המבוא של ברל לכתבי נ. סירקין — „האחד במערכה“.

לאחר הבחירות (לועידה השלישית)

„דבר“, גליון 487, א' בשבט תרפ"ז 4.1.1927.

החתימה: ב. ב.

עמוד 66, שורה 10: ילגלגו להם המלגלגים על „ארץ הבחירה“. לשון נופל על לשון, כלומר, הארץ שמרבים בה בבחירות.
עמוד 68, שורה 21: ה„עמלנים“. קבוצה קטנה של יוצאי ה„התאחדות“ ברוסיה. ברובם עברו לרביזיוניסטים.

תשובה מאת העורך

„דבר“, גליון 507, כ"ד בשבט תרפ"ז, 27.1.1927.

תשובה ל„מכתב אל העורך“ מאת הסופר י. ח. רבניצקי, שפורסם ב„דבר“ לרגל התפרצות פועלים מחוסרי-עבודה אל ביתו של יושבראש ועדת-הבנין של בית-הספר העממי בהדרה-הפרמל בחיפה. הדבר היה בעת סכסוך קשה עם הקבלן שהעסיק בבנין בית-הספר פועלים זולים בתנאי ניצול קשים בחסות משטר חזק של שוטרים. הפועלים דרשו קבלת פועלים על ידי הקבלן באמצעות לשפת העבודה ובשכר העבודה הנהוג.

עמוד 73, שורה 10: פועלות יהודיות הוכפו בידי שוטרים שהוזמנו מטעם פקידות „הנדיב הידוע“. הדבר קרה בעת שביתת הפועלים הפועלות היהודים בפרדס פיקא בגולה ליד זכרון-יעקב (בטבת תרפ"ז), בגלל הודעת הפקידות על הפחתת שכר עבודת הפועלות מחמישה-עשר גרוש ליום לעשרה.

תשובה שניה מאת העורך

„דבר“, גליון 519, ח' באדר תרפ"ז, 10.2.1927.

עמוד 77, שורה 15: היינו עדים, פי יהודים, לא פועלים, יורדים עתה לפולין ומנפצים שם שמשות. בתקופת המשבר הכלכלי בארץ, אחרי תקופת הגיאות והעליה הגדולה בשנות 1924—1925, חזרו עולים רבים מבני המעמד הבינוני לפולין במצב חמרי קשה. היו מהם שהאשימו את מוסדות התנועה הציונית בפולין במצבם, והיו גם מקרים של מהומות במשרדים הציוניים שם.

שם, שורה 26: הצנז. צנו כספי כתנאי למתן זכות בחירה לעיריית תל-אביב. שם, שורה 27: „העצם החשוב מעצמי העם“. כלומר, הפועל העברי, כביטוי של י. ח. רבניצקי במכתבו השני אל העורך.

שם: הערתו. מכון ל„הישוב“.

עמוד 79, שורה 4: „פרחי-ציון“, היה השם הרגוע של אגודות נוער ציוני בגולה. עמוד 81, שורה 13: „הפלם“. ירחון תורני חרדי שיצא לאור בפולטבה שברוסיה בשנות 1903—1906, בעריכת הרב עקיבא רבינוביץ. נלחם בציונות בקנאות.

שם, שורה 20: „בני משה“. עיין כרך א', עמוד 365.

מהי סוף סוף דעתו של מ. ג.?

„דבר“, גליון 547, י"א באדר ב' תרפ"ז, 15.3.1927.

החתימה: ירובעל.

בשלהי חורף תרפ"ז ניגשו להקמת בנין הסמינר למורים בירושלים. ועדת-הבנין, בהרכב ד. ילון, מ. אוסישקין, ח. קלוריסקי, קולונל פ. ה. קיש, מסרה את העבידה לקבלן הזול ביותר ללא הבטחת עבודה מאורגנת וחלוקת עבודה צודקת. והימים ימי חוסר-עבודה קשה בירושלים. הדבר עורר התמרמרות גדולה בציבור הפועלים, ומועצת פועלי ירושלים הודיעה להנהלה הציונית על הסתלקותה מחלוקת כספי הסיוע, בשליחותה, למחוסרי-העבודה. מאחר שהנהלה הציונית הודיעה על חלוקת הסיוע בלשכת העליה שלה, נקהלו

הפועלים שם, ומשוסים על ידי ה"סרקציה" חוללו מהומה. חלק מההמון התפרץ אחר כך אל בית ההנהלה הציזנית, היתה התערבות המשטרה. עמוד 85, שורה 10: "הבונה" או "רענניה" עליהם השלום. "הבונה" — חברה פרטית לבנין, שהחלה את עבודתה בפרסום רב, וכעבור זמן-מה בטלה. "רענניה" — חברה פרטית לעבודות יבוש וניקוז, שאף היא לא האריכה ימים.

לשאלות ועידתנו השלישית

"דבר", גליון 556, כ"א באדר ב' תרפ"ז, 25.3.1927.

עמוד 91, שורה 7: מיום היוסד ההסתדרות החקלאית לפני שש-עשרה שנה. יסודה של ההסתדרות הפועלים החקלאים נעוץ בוועידות הפועלים ביהודה ובגליל בשנת תרע"א.

עמוד 92, שורה 16: פלום לא פגשו, פני הישוב את ראשית מצעדיונו בארץ, בעיר ובכפר, בחקמות ממש. מכון, פנראה, לחרם על הפועלים העברים בפתח-תקה, שהוכרו מטעם ראשי המושבה בחורף תרס"ז, ולחרם שהוכרו על ידי רבנים ונכבדים בירושלים בשנת תרס"ט, בעת שביחת פועלי הדפוס, על פועלים מאורגנים באגודה מקצועית. עיין "מסילה", הוצאת ועדת התרבות, תרפ"ד, עמודים 25 ו-70.

נקם או מיהור

"דבר", גליון 632, כ"ו בסיון תרפ"ז, 26.6.1927. החתימה: ב. כ.

עמוד 95, שורה 20: הסערה מסביב לתזכיר של "ועדת המשפורות". פועצת ההסתדרות שהתקיימה בשבט תרפ"ז בחרה ועדה לבדיקת תשלומי המשפורות במוסדות ההסתדרות לעובדיהם. חברי הועדה היו: משה בילינסון, רוזה כהן, הלל דן, מאיר יערי, הלל כהן, עדה פישמן. הועדה מצאה שורת מקרים של קביעת משפורת לעובדים למעלה מן הדרגה, או מתן מפרעות להם אשר הכניסו אותם בחוב כלפי המוסדות. הדבר נגע בעשרות אחדות עובדים. הועדה הגישה תזכיר ליעד הפועל של ההסתדרות, בו דנה לחובה את ההופעות האלה הציעה הצעות לשמירה קפדנית על דרגת המשפורת במוסדות. ההצעות אושרו על ידי הועד הפועל.

ועידת הנמיון

"דבר", גליון 640, ה' בתמוז תרפ"ז, 5.7.1927.

דבר היום. החתימה: ב. כ.

עמוד 99, שורה 4: פוליט-איזולטוריס. בתי-סוהר מיוחדים ברוסיה הסובייטית

לנדונים פוליטיים (סוציאלידמוקרטים, סוציאל-רבולוציונרים, אנרכיסטים, נאמני ציון ואחרים). הרדיפות על הציונים לורמיהם החלו כבר בשנת 1919 וגברו והלכו.

בועידה השלישית של ההסתדרות

בויכוח על הדין-וחשבון של הועד הפועל. „דבר“, גליון 644, בתמוז תרפ"ז, 10.7.1927. המצב בארץ ובציונות. „דבר“, גליון 648, י"ד בתמוז תרפ"ז, 14.7.1927; „ילקוט אחדות-העבודה“, ב', עמוד 258. תשובה לדברי חברי. „דבר“, גליון 651, י"ח בתמוז תרפ"ז, 18.7.1927. בויכוח על שאלות התרבות. „דבר“, גליון 654, כ"א בתמוז תרפ"ז, 21.7.1927. על „דבר“. שם. דברי נעילה. „דבר“, גליון 655, כ"ב בתמוז תרפ"ז, 22.7.1927.

עמוד 112, שורה 18: התזכרו את ענין עין-חרוד — תל-יוסף? בשלמה היתה המלחמה? בשל ששה סעיפים, שבאו להבטיח את עיקרי המשקיות? מראשיתו נוסד משק עין-חרוד לפי תכנית „הקבוצה הגדולה“ של ש. לביא, אשר גודד העבודה קיבל על עצמו את הגשמתה. חדשים אחדים לאחר זה נוסד תל-יוסף פנקודה שניה של משק עין-חרוד. כעבור שנה התחילו חלק מחברי המשק מערערים על שיטת הקופה המרכזית של גודד העבודה, בטענם כי סכומי כסף מתקציבה של קרן-היסוד למשק מוצאים בידי גודד העבודה לצרכי פלוגותיו האחרות, ומוחזרים אחר כך למשק בצורות בלתי יעילות, מה שעלול לפגוע במשק. פרץ סכסוך חמור, ואחרי בירורים מרובים במקום ובמוסדות ההסתדרות, קבעה מועצת ההסתדרות, באדר תרפ"ג, את עיקרי הנהלת המשק בששה סעיפים: א) קביעות החברים במשק ואחריותם בפני ההסתדרות; ב) אוטונומיה כספית ואדמיניסטרטיבית של המשק; ג) קבלת חברים והוצאתם נעשית על ידי המקום בהסכמת המרכז החקלאי; ד) קביעת תקציבי המקום ואופן השימוש בהם וזקוקים לאישור ההסתדרות החקלאית; ה) הנהלת המשק נבחרת על ידי המקום בהסכם עם המרכז החקלאי (כהוראת שעה); ו) קביעת הנקודה הישובית, הקמת בנינים בני-קיימא וזקוקים לאישור ההסתדרות החקלאית. הסעיפים האלה לא נתקבלו על ידי חברי גודד העבודה, ובאותו זמן הוצעה הצעה בדבר חלוקת המשק: עין-חרוד לאנשי „הקבוצה הגדולה“ ותל-יוסף לגודד העבודה. עיין תוספת ל„פנסק“ ר, פרק ב', כ"ב בתמוז תרפ"ג.

שם, שורה 22: פלוגים שכחתם את ענין תל-חי — כפר-גלעדי? עיין למעלה עמוד 22; ועיין „דבר“, גליון 380, ט"ז באלול תרפ"ו, 26.8.1926.

עמוד 116, שורה 12: השנה נתקיימה התישבות חדשה. מכון להתישבות בגוש הקישון. בחורף תרפ"ז עלו להתישבות מאתים משפחה ויסוד תשע נקודות: כפר-יהושע, שריד, גבת, עיינות, קבוצת-השרון, כפר-ברוך. משמר-העמק. כפר-חסידים, שדה-יעקב.

עמוד 117, שורה 4: הנקודות החדשות של המעמד הבינוני. מגדאל, הרצליה, רעננה, פרדס-חנה ועוד.

עמוד 118, שורה 22: „נְרֻדְנִיה וּלְיָה” — חירות העם. מפלגה מהפכנית ברוסיה, שנתארגנה בשנת 1879 (עם הפירוד שחל ב„זמליה אי וליה“). התחילה בסערה ותנופה רבולוציונית גדולה. מטרתיה היו — מיגור משטר הצארים הקמת שלטון העם, חלוקת האדמה לאפרים והעברת בתי-החרושת לרשות הפועלים. ביצעה מעשי טרור נועזים על רבי הממשלה ועל הצאר אלכסנדר השני (נרצח באחד במרץ 1881). מהלומות קשות מצד הממשלה ניחתו על המפלגה על ידי מאסרים, גירושים ופסקי-דין של מות על מנהיגיה החשובים ביותר. כוחה של המפלגה, שלא נסמכה על כתפי המונים, אלא על חבורות נבחרים, הותש. בגידות מבפנים הרבו את המבוכה. חלקים מהמפלגה התחילו להתכחש לדרכה הראשונה הסתפקו בתביעות של תיקונים מדיניים בלבד.

עמוד 120, שורה 21: הרמן שפירא. פרופסור צבי (הרמן) שפירא. 1840—1898. מראשוני חובבי-ציון. בנעוריו רב בקורלנד. משנת 1882 היה פרופסור למתמטיקה באוניברסיטה בהיידלברג. באותה שנה הטיף ב„המליץ” ליסוד אוניברסיטה עברית בירושלים. הציע בקונגרס הראשון בבזיל את רעיון הקרן הקימת לישראל והאוניברסיטה בירושלים. עיין „כתבים ציוניים” מאת פרופסור צבי שפירא, נאספו על ידי ב. דינבורג, ירושלים, תרפ”ה.

שם, שורה 26: כוללים. כולל — מונח מחיי הישוב הישן בירושלים, והוא — ארגון עולי ארץ אחת, או עיר, לשם עזרה הדדית, ובעיקר לשם סידור כספי ה„חלוקה”, המגיעים אליהם ממקום מוצאם.

עמוד 122, שורה 8: „דאם אידישע פאלק” — שבעונה של ההסתדרות הציונית באמריקה. נערך בזמן ההוא על ידי ד”ר שמעון ברנשטיין.

עמוד 126, שורה 5: פששמעתי בועידה החקלאית (פשכט תרפ"ו) את היופוח בין המצמצמים והמרחיבים. המצמצמים טענו שיש להתרכז בעיקר בביסוס המשקים הקיימים ולגשת להתישבות חדשה רק במידת הכשרת התנאים והאפשרויות הכספיות; המרחיבים דרשו הקמת נקודות-התישבות חדשות ללא דיחוי ובכל התנאים יחד עם חדירה לביסוס הקיים.

עמוד 127, שורה 2: „המרפז השמאלי”. התאגדות של החוגים המתקדמים

- בהסתדרות הציונית, שהוקמה בשנת 1927 לפני הקונגרס החמישה-עשר.
 אליה השתייכו הציונים הפלליים בגרמניה ובצ'כוסלובקיה.
 שם, שורה 9: פשלילינבלום היה מזהיר ב"המליץ": "אל תעפילו!"
 מכוון למאמרי מ. ל. לילינבלום בשנת תרנ"א: "הוא מתונים", אבנים
 לבנין, "נקמת אוילים" ועוד, שבהם קיטרטג על עליה מבוהלת לארץ-ישראל
 של "עניים ורעבים ללחם", שאינם נקלטים בעבודות הבנין של הישוב
 ויוצאים את הארץ ומוציאים לעז עליה. עיין פתביו, פרך ד', עמודים
 165 — 172.
- שם, שורה 20: מר קלוריסקי, חיים. נולד ב-1868. אגרונום. עסקן ציוני וישובי.
 היה חבר ל.בני משה". עלה לארץ בשנת 1895. בראשונה היה מורה
 במקוה-ישראל, ומשנת 1899 עד 1923 — פקיד בחברת יק"א (אחר-כך —
 פיק"א). יסד את רוב המושבות בגליל התחתון, גאל את אדמות דגניה,
 פנרת, מגדל ועוד. עבד את עבודתו הישובית ביק"א ככל יכלתו ברוח
 ציונית, והוא שהכניס לחוג פעולתה של יק"א את יסוד הקבוצות בגליל
 העליון: אגלת-השחר, מחנים, פפר-גלעדי, תל-חי.
 עמוד 135, שורה 3: מרשל, עיין פרך ב', עמוד 298.
 עמוד 138, שורה 12: החבר דרפל. ציר הועידה מסיעת "הגוש השמאלי" —
 רשימת פ. ק. פ.
 עמוד 143, שורה 8: בענין הנסיכים בגרמניה. בענין הקמפניה להחרמת רכוש
 הנסיכים בגרמניה.
 שם, שורה 12: זינב'ב, גריגורי, הוא גרשון רדומיסלסקי. 1883—1936.
 סופר ומנהיג קומוניסטי. יהודי. היה נשיא הקומאינטרן בשנות 1919—1927.
 נדון במשפטי מוסקבה בשנת 1936 והוצא להורג.
 שם, שורה 23: "אינפרקור" — אינטרנציונלה פרסה קורספונדנץ. עתון קומוניסטי.
 שם: "סוציאליסטיצ'סקי וסטניק". עתונה של מפלגת הסוציאליסטים
 הרוסים בחוץ-לארץ. הופיע בברלין ובפריס; עבר לאמריקה.
 עמוד 145, שורה 16: ה"פרקציה". עיין פרך ב', עמוד 303.
 עמוד 146, שורה 10: "פרכדה". שם, עמוד 304.
 שם: מרוצקי, ל.ב. הוא ליב ברונשטיין. 1879—1940. מנהיג קומוניסטי ברוסיה.
 יהודי. נואם וסופר שנון. שותפו של לנין בארגון מהפכת אוקטובר והנהגתה.
 היה קומיסר לעניני חוץ, מלחמה; מארגן הצבא האדום, התחבורה. אחרי
 מות לנין הודח על ידי סטלין, הוצא מן המפלגה והגלה תחילה לאסיה
 התיכונה ואחר כך חוצה-לארץ. מאז נדד בתורכיה, גורביה, צרפת והגיע
 עד מפסיקה, בה נרצח. ספריו "תולדות המהפכה הרוסית" ו"ספר חיי"
 תורגמו לעברית.

ערב הקונגרס החמישה-עשר

„קונטרס“ ש”י, תמוז תרפ”ז, עמוד 3. „ילקוט אחדות-העבודה“, ב’, עמוד 275.

עמוד 154, שורה 24: כשנשלח ציטרמן, להכריא- את אוסטריה. בשנת 1923 סידר חבר-הלאומים הלנאה לאוסטריה, לחלצה מהקשבר הכספי שעבר עליה, ומינה את ציטרמן כקומיסר ראשי. בידו היתה למעשה הביקורת על החיים המשקיים במדינה.

בקונגרס החמישה-עשר (נאום)

„דבר“, גליון 697, י”ד באלול תרפ”ז, 11.9.1927. „ילקוט אחדות-העבודה“, ב’, עמוד 281.

עמוד 158, שורה 1: ריצ'מונד. מנהל מחלקת העתיקות בממשלת ארץ-ישראל; שימש גם כסגן המזכיר הראשי. מתנגד לציונות.

יום העשור (להצהרת בלפור)

„דבר“, גליון 737, ד' בחשוון תרפ”ח, 2.11.1927. דבר היום. החתימה: ב. כ. „ילקוט אחדות-העבודה“, א’, עמוד 353.

עמוד 162, שורה 25: החל מן השלטון הצבאי. מאז הכיבוש הבריטי, בשנת 1917, ועד בואו של הנציב העליון הראשון הרברט סמואל, ביולי 1920, שלטה בארץ אדמיניסטרציה צבאית, שהיתה עוינת את הציונות. שם: הספר הלבן. פורסם ביוני 1922 בימי כהונתו של צ’רציל כמיניסטר המושבות. בו ניתנו פירושים להצהרת בלפור המצמצמים את תכנה. עיין „הציונות“, אוצר התעודות תפולטיטות, בעריכת ח. מרחביה, ירושלים, תש”ד, עמוד 243.

הקונגרס ולאחריו

(הרצאה בבית-העם בתל-אביב)

„דבר“, גליון 731, ל’ בחשרי תרפ”ח, 26.10.1927. „ילקוט אחדות-העבודה“, ב’, עמוד 284.

עמוד 165, שורה 12: „אליאנס“ — „Alliance Israelite Universelle“ — היא „חברת כל ישראל חברים“. נוסדה בפריס בשנת 1860 (בין המיסדים — א. פרמיה וקרל נטר) לשם הגנת עניני היהודים בתפוצותיהם. פעלה להשגת שיווי זכויות ליהודים ברומניה; ערכה מפעלי עזרה לנגועי רעב, לקרבנות פרעות

בארצות שונות; כוונת רשת ענפה של בתי-ספר עממיים ולמלאכה בארצות המזרח הים התיכון. יסדה בארץ-ישראל את בית-הספר החקלאי מקה-ישראל ובתי-ספר אחרים.

שם: „אנגלו-נוראיש אסוסיאציון” — „Anglo-Jewish Association” — היא „אגודת-אחים”. נוסדה באנגליה בשנת 1871 לשם מטרת דומות ל„חברת כל ישראל חברים”.

שם, שורה 19: קרל נטר. 1826—1882. ממיסדי „חברת כל ישראל חברים” ומהפעילים בה ביותר. יסד את מקה-ישראל בשנת 1870. עיין „קרל נטר” למעלה, עמוד 333, ו„על החרבות”, לנשמת קרל נטר, כרך א', עמוד 93. שם, שורה 21: קטוביץ. מכון לאסיפת אגודות חובבי-ציון בחשון תרמ”ה בעיר קטוביץ. אסיפה זו הניחה את היסוד לפעולה ציונית מאורגנת ובחרה הנהגה עם י. ל. פינסקר בראשה.

שם: הועד האודיסאי. עיין כרך א', עמוד 355. עמוד 166, שורה 3: הקונגרס הנבחר הראשון. פלומר, שציריו נבחרו בבחירות כלליות על ידי שוקלי השקל. הצירים לקונגרסים הקודמים היו מתמנים על ידי הפדרציות הציוניות ביחס למספר השקלים שהציגו.

שם, שורה 10: ברנדייסים. עיין כרך ב', עמוד 300. שם: פיטסבורג. עיין כרך א', עמוד 379. עמוד 167, שורה 7: „אוצר ההתישבות”. „Jewish Colonial Trust”. הבנק הציוני הראשון (הקולוניאל-בנק). נוסד בלונדון בשנת 1899, על פי החלטת הקונגרס השני.

שם, שורה 21: בוועידת לונדון. עיין כרך א', עמוד 227. שם, שורה 23: סימון, יוליוס. נולד ב־1875 בגרמניה. נבחר כחבר ההנהלה הציונית בוועידת לונדון. היה חבר ועדת הריאורגניזציה, יחד עם נחמיה דה-לימה ורוברט סולד, אשר ביקרה בארץ בסוף 1920 לשם בדיקת דרכי הפעולה של ההנהלה הציונית בארץ ובקשת קימוצים בהוצאות (ועדה זו התנגדה לרכישת עמק יזרעאל). סימון עבר לאמריקה, הצטרף לקבוצת הברנדייסים ועמד בראש פעולותיה הפלפוליות בארץ.

שם: דה-לימה. עיין כרך ב', עמוד 324. עמוד 169, שורה 14: פשאטר (וייצמן) מלחמה על הרצל. וייצמן היה ממיסדיה של „הפרקציה הדמוקרטית”, שנוצרה בשנת 1901 לפני הקונגרס הציוני החמישי ונלחמה נגד המגמה השליטה בהסתדרות הציונית, אשר תלתה כל תקוותיה בפעולה הפוליטית. הפרקציה דרשה מציגה בין הפעולה הפוליטית ובין העבודה התרבותית ועבודת ההוזה בגולה, דמוקרטיזציה של הציונות ומשיכת המונים אליה.

עמוד 170, שורה 8: המכס המסרי, שנחתם בין הנציב העליון לארץ-ישראל והנציב העליון לסוריה בשנת 1921 וחודש בשנת 1923, פוטר ממס מכס תוצרת של ארץ אחת העוברת לארץ השניה בתנאים ידועים. ההסכם הזה עלול היה לגרום להצפת השוק הארץ-ישראלי בתוצרת חקלאית סורית ולפגוע במשק החקלאי העברי.

עמוד 171, שורה 9: הצעת „השלישייה“. ההצעה לבחור להנהלה הציונית בארץ-ישראל את השלושה: צ. ה. נרוריזלנד, ה. סאקר וקולונל ס. ה. קיש.

עמוד 172, שורה 1: עמנואל ניומן. עסקן ציוני באמריקה. היה חבר האפקסוטיבה הציונית בירושלים בשנות 1931—1933.

שם, שורה 9: זכות שלא ניתנה לאוסישקין ולרופין ניתנה לסאקר. מכון נגד מסירת פיקוח על הקרן הקימת לאפקסוטיבה. וייצמן הצהיר בקונגרס: „האפקסוטיבה צריכה להיות חפשית — במסגרת החוקות — לעשות כל צעד שיראה בעיניה נחוץ או רצוי כדי להטיל פיקוח ממשי ומתמיד על הקרן הקימת וקרן-היסוד ולהביא את עבודת הקרנות ועבודת האפקסוטיבה לידי התאמה הדדית“. אוסישקין דיבר בחריפות נגד ההצהרה הזאת.

סאקר, הרי. נולד בשנת 1881. עסקן ציוני באנגליה. עלה לארץ בשנת 1921 ופעל כאן כעורך-דין. היה ראש ההנהלה הציונית בארץ-ישראל בשנות 1927—1929.

שם, שורה 24: ניידיץ, יצחק. נולד בשנת 1863. מאישי התנועה הציונית ברוסיה. בן-דורם של אוסישקין, צילנוב והרב מזא"ה. מיוצרי קרן-היסוד ומנהליה בשנותיה הראשונות.

שם: יעקובסון, אביגדור. 1869—1934. מאישי התנועה הציונית. היה חבר הועד הפועל הציוני המצומצם בשנות 1913—1921. היה נציגה המדיני של ההסתדרות הציונית במשך שנים בקושטה, בפריס וליד חבר הלאומים בגנף. עמוד 173, שורה 5: האמריקאים היו פוסלים את קפלנסקי. פלומר, נמנהל המחלקה להתישבות של ההנהלה הציונית.

שם, שורה 7: צבל"י, אליעזר. נולד באמסטרדם בשנת 1895. עלה לארץ ב-1919. היה סגן הגזבר בהנהלה הציונית. ב-1927 מונה למנהל המחלקה להתישבות במקומו של ש. קפלנסקי ושימש בתפקיד זה שנים אחדות.

עמוד 174, שורה 3: איזמוב'יק, דויד. סוחר. עסקן ציוני כללי. ממיסדי תל-אביב. היה ציר „האזרחים הלאומיים“ בקונגרס החמישה-עשר. התקף בדבריו את הפועלים.

שם, סופרסקי. עיין פרך ב', עמוד 320.

עמוד 175, שורה 13: ההצבעה השמית בוועידת לונדון בשאלת הקרקע. עיין כרך א', עמוד 376.

עמוד 176, שורה 5: מפעל העבודה באן בארץ. מכון להחלטת הקונגרס על מגבית מיוחדת לשבירת חוסר-העבודה בארץ. ואמנם התחילו ת. וייצמן באירופה וסטיסן נייז באמריקה בפעולה נמרצת למגבית זו מיד אחרי הקונגרס.

שם, שורה 6: מפעל קנדה למען הקרן הקימת. בוועידת ציוני קנדה בוויניפג בשנת 1927 קיבלו על עצמם יהודי קנדה לאסוף תוך עשר שנים מיליון דולר לגאולת אדמת עמק חפר. שלוש מאות אלף דולר נתרמו באותו מעמד. הדבר היה פרי ביקורו של מ. אוסישקין בקנדה באביב 1927.

לעבודת התרבות של הנוער העובד

„דבר“, גליון 406, כ"ג בתשרי תרפ"ז, 1.10.1926. „במעלה“, חוברת ב', תרפ"ז, עמוד 11.

שאלת הארגונים המפלגתיים בנוער העובד

„דבר“, גליון 416, ה' בחשוון תרפ"ז, 13.10.1926. „במעלה“, שם, עמוד 14.

סמלים וסימאאות

„דבר“, גליון 409, כ"ז בתשרי תרפ"ז, 5.10.1926. „במעלה“, שם, עמוד 15.

במועצת „החלוץ“ בדינציג

„דבר“, גליון 719, י"ד בתשרי תרפ"ח, 10.10.1927.

עמוד 190, שורה 17: פינסקר. ד"ר יהודה ליב פינסקר. 1821—1891. מנהיגה הראשון הנבחר של תנועת „חובבי-ציון“. מחברה של „אוטואמנציפציה“. כינס בחשוון תרפ"ח את ועידת „חובבי-ציון“ בקטוביץ ועמד בראש התנועה עד סוף ימיו.

על האיחוד (הרצאה)

„קונטרס“ ש"כ, כסלו תרפ"ח, עמוד 2. „לקוט אחדות-העבודה“, א', עמוד 134.

עמוד 201, שורה 27: הצטרפותם של „צעירי-ציון“ בארץ ל„אחדות-העבודה“. עיין כרך ב', עמוד 286.

שם: איחוד „פועלי-ציון” — צ. ס. קם בשנת 1925.

שם, שורה 28: „דרור”. עיין פרק ב', עמוד 305.

עמוד 202, שורה 8: באבא, פראנסוא נואל, 1760—1797. לחם למשטר של שויון כלכלי בימי המהפכה הצרפתית הגדולה. מיסדו של ארגון חשאי „חברת השוים”.

שם: האוטופיסטים הגדולים. התואר המקובל בספרות הסוציאליסטית לגדולי החוזים הסוציאליסטיים: סן-סימון (1760—1825), רוברט אוגן (1771—1858) ושרל פוריה (1772—1835), שפיתחו תורות ותכניות לשינוי פני החברה הקיימת, המבוססת על קנין פרטי, התחרות, זכויות-יתר מעמדיות וניצול ההמונים. את הדרך לתיקונה ראו בגורמים רצוניים של האדם. בתיכון תכניות להקמת חברה שאין בה ניצול, בהוכחת יתרונותיה ובהשפעה על אלה שהיכולת בידם לעשות למען העם על ידי יצירת קהילות עבודה שיתופיות, שתשמשנה מופת לכל החברה. רוברט אוגן פונן באמריקה ב־1826 קהילה שיתופית „ניו־הרמוני”, ובהשפעתו נוסדו באמריקה ואירופה כמה קהילות דומות. הפוריריסטים יצרו כמה עשרות מושבות שיתופיות (פֶּלַנְסְטְרוֹת) באמריקה. אך כל אלה לא האריכו ימים.

שם, שורה 10: האינטרנציונל. האינטרנציונל הראשון (שמו המדויק: „חברה בינלאומית של פועלים”) נוסד בשנת 1864 בלונדון על ידי קרל מרכס ופרידריך אַנגֶלס וחבריהם. ב־1876 חדל להתקיים. האינטרנציונל השני קם בשנת 1889, פעל רבות להפצת התנועה הסוציאליסטית, לארגון המקצועי של הפועל ולהגברת התנועה הקואופרטיבית בארצות רבות. חדל להתקיים בפרוץ המלחמה העולמית הקודמת ונתחדש בשנת 1919, אך עתה איחד במסגרתו רק חלק מהמפלגות הסוציאליסטיות הארציות או פלגים מהן. בשנת 1923 התאחד עמו האינטרנציונל הוּינאי („וינער אַרבייטס־געמיינשאפט”), שנוסד בשנת 1921 על ידי מפלגות וקבוצות סוציאליסטיות שעמדו בין האינטרנציונל השני והשלישי. שם: מפעלו של לַסֶל בגרמניה. מכון ל.ה.התאגדות הפועלים הגרמנית הכללית שנוסדה על ידי לסל בשנת 1863 ושימשה גרעין ראשון להתארגנותה של תנועת הפועלים בגרמניה.

עמוד 203, שורה 16: שתי מפלגות „שולטות”. מכון ל.ה.התאגדות העבודה והפועל הצעיר.

שם, שורה 25: עזיבת המערכה מצד חלקים ידועים בנדוד העבודה ובהוגי „השומר הצעיר”. חבורה מאנשי גדוד העבודה עזבה בשנת 1928 את הארץ וחזרה לרוסיה. קבוצת חברים מיצאי „השומר הצעיר” נתפסו ל„פרקציה”.

עמוד 205, שורה 6: האיחוד שבין הסוציאלי-דמוקרטים הגרמנים הימניים עם ה„בלתי-תלויים“. ה„בלתי-תלויים“ נפרדו מהמפלגה הסוציאלי-דמוקרטית בינואר 1917 וחזרו והתאחדו עמה (לאחר פילוגים פנימיים בתוכם) בסוף 1922.

שם, שורה 9: האיחוד בנורבגיה. הוקם בשנת 1927.
שם: איחוד המפלגה שעזבה את האינטרנציונל השלישי. מכון למפלגת-העבודה בנורבגיה אשר עזבה את האינטרנציונל השלישי בשנת 1923.

עמוד 209, שורה 9: התפיסה הולטשאית, של רוברט ולטש. עיין במאמר „נדבר גלוי“, עמוד 299.

תשובה למתופחים

„קונטרס“ שכ"א, כסליו תרפ"ח, עמוד 3. „ילקוט אחדות-העבודה“, א', עמוד 144.

עמוד 210, שורה 23: חברי הקבוצה הקטנה שחתמו בשעתם על הקריאה הראשונה לאיחוד, על ההזמנה לכינוס ועידת פתח-תקוה. אלה היו: ד. ברגוריון, י. בן-צבי, ב. כצנלסון, י. טבנקין, ש. יבנאלי, ד. רמז. עיין „ילקוט אחדות-העבודה“ א', עמוד 1.

עמוד 211, שורה 21: „צוקנפנט“. ירחון סוציאליסטי יהודי באמריקה בעריכתו של א. ליסין. נוסד בשנת 1892.

עמוד 212, שורה 11: דויבנאָביזם. עיין פרך ב', עמוד 310.

עמוד 213, שורה 13: עדים היינו להתפוררות גוף קיבוצי חזק. מכון לגדוד העבודה שהתפלג בדצמבר 1926.

עמוד 214, שורה 15: „כובשי סיביר“. משל למי שמוצה את האחר בדבר שהלה לא טרח עליו (ארץ סיביר נכבשה בסוף המאה השש-עשרה על ידי כנופית קוזקים בראשותו של רמק סימופיביץ שברח מפני מושלי מוסקבה. לאחר הכיבוש שלח אליהם שליחים להודיעם על מסירת ארץ חדשה לשלטונם).

שם, שורה 17: ועידת הפירוד. מכון לעידת „פועלי-ציון“ בוינה בשנת 1920, בה חל פילוג בתנועה. עיין פרך א', עמוד 302.

עמוד 215, שורה 14: קפלנסקי ואידלסון. ש. קפלנסקי היה מראשי הברית העולמית של „פועלי-ציון“, ישראל אידלסון — מראשי הברית של צ. ס.

שם, שורה 18: אברהם רייזין, נולד בשנת 1876 בליטה. משורר ומספר באידיש. יושב באמריקה.

שם, שורה 24: „על רוסייה“. מכון למפלגת צ. ס. ברוסיה.
 עמוד 216, שורה 26: „אייסקרה“. עיין פרק א', עמוד 358.
 עמוד 218, שורה 8: „דער איינציגער פארשטעהער“. הנציג היחידי. מכון
 לדרישתו של ה„בונד“ בוועידת הסוציאלי-דמוקרטיה הרוסית, בשנת 1903,
 להפירו' כנציג היחידי של הפרולטריון היהודי. דרישה זו לא נתקבלה.
 שם, שורה 9: „ארבייטער רינג“. חוג פועלים. איגוד פועלים יהודים באמריקה
 לעזרה הדדית ופעולה תרבותית. נוסד בשנת 1892. מונה מאות סניפים.
 ברשותו בתי-ספר באידיש, בתי-הבראה ומפעלים אחרים.
 שם, שורה 13: „קופות“ הפועלים, לעזרה הדדית, למקרי מחלה ושביתה,
 נתקיימו בערי תחום המושב בסוף המאה הקודמת. בין הראשונות לארגון
 קופה — סורגות גרבים בוילנה (1888), אשר שימשו דוגמה למקצועות
 אחרים.

שם, שורה 19: בירו'ה (בורסה). מקום מותנה לפגישות לחברי מפלגה, או
 לפועלי מקצוע מסוים, שהיה נקבע בערי תחום המושב ברוסיה הצארית,
 ברחובות שהתנועה בהן היתה הומה ביותר, למען מנוע חשד מעיני
 המשטרה.

עמוד 219, שורה 16: אַנטי-קאָנגרסיזם. התנגדות להשתתפות בקונגרס הציוני.
 „פועלי-ציון“ ברוסיה החליטו על כך במועצתם בשנת 1919. בוועידה
 החמישית של ברית „פועלי-ציון“ בשנת 1920 היתה שאלה זו אחת הסיבות
 לפירוד.

שם, שורה 26: ה„קרעי“ שעשה וייצמן בקליבלנד. עיין פרק ב', עמוד 300.

יום פתח-תקוה

„דבר“, גליון 776, כ"ד בכסליו תרפ"ח, 18.12.1927. החתימה: ב. ב.

ב־16 בדצמבר 1927 פיור קצינ'ה-מחוז בפתח-תקוה בלוי'ת שוטרים בריטיים
 משמרת פועלים עברים נגד עבודה זרה, שעמדה ליד פרדסו של אָכר אחד,
 ואסר את מזכיר מועצת פועלי פתח-תקוה — החבר י. אידלסון — ועוד
 פועל אחד. ליד פרדסו של אָכר שני נאסרו חמישה פועלים, וליד פרדס
 שלישי פיורו שוטרים ערבים משמרת פועלים בפקודת אותו קצין והכו
 פועלים ופועלות. כשהשערוריה נודעה במושבה התקהל המון רב של פועלים
 ותושבים במחאה נסערת, וחלק מהם התפרץ אל בית מועצת המושבה ואל
 משרד הועד החקלאי.

עמוד 227, שורה 8: ב'ימו „נור“. מכון לשביתת פועלים יהודים וערבים בבית-
 החרושת לגפרורים „נור“ בעכו, באדר א' תרפ"ז, לשם הטבת תנאי העבודה.
 כמה מן השובתים נאסרו ונמסרו למשפט.

שם: בימי זכרון-יעקב. עיין למעלה, עמוד 73.

מעשה פתח-התקוה וערבו

„קונטרס“ שכ"ג, טבת תרפ"ח, עמוד 6.

עמוד 231, שורה 24: רונלד סמורס. היה מושל ירושלים בשנות 1917—1926. פעל נגד הציונות.

שם, שורה 28: הולמס. מנהל הרכבות בארץ-ישראל בזמן ההוא.
עמוד 232, שורה 4: מילר. הוא קצין המחוז שבפיקודו נאסרו והוכו פועלי המשמרות בפתח-התקוה.

שם, שורה 15: דוד שמעוןזוכין, אשר הוקיע בשירו את קלסתר פניהם המוסרי (של הפרדסנים). מכוון לשיר — „לא יפרטו על פי הנבל“, שפורסם ב„דבר“, גליון 778, כ"ו בכסליו תרפ"ח, ובו נאמר בין השאר:

...ומקרו צעבור נעלים אחים נמחי קצב.

לא קרית עם אשר יקלתי, כי אם עם שוקרים צרכיאים.

לא קנגל יקמסו נלים — הדור לא דורו של פמוס —

על לוחמים לאים מפבל על ראשי גבורים צננים

בפרסות סופי נקרים יןרכו דרף וקמס.

גלו את הלוח

„דבר“, גליון 785, ד' בטבת תרפ"ח, 28.12.1927. החתימה: ב. כ.

תשובה לה. ייבין

„דבר“, גליון 792, י"ב בטבת תרפ"ח, 5.1.1928. החתימה: ב. כ.

עמוד 236, שורה 5: „כתובים“. עתון ספרותי. הופיע בתל-אביב בשנות 1926—1933, תחילה על ידי „אגודת הסופרים העבריים“ ואחרי כן על ידי קבוצת סופרים.

שם, שורה 9: שלום שוארצבורד עשה את מעשהו. שלום שוארצבורד, 1886—1938. יליד בסרביה. בראשיתו סוציאליסט ואנרכיסט. בשנת 1917 התנדב לצבא האדום. בשנת 1919 אירגן גדוד בידלאומי שרובו יהודים ונלחם בחילות פטלורה, אשר עשו טבח רב ביהודי אוקראינה. במאי 1926 התנקש בפטלורה בפריס והרגו. משפטו עורר סערה ובית-הדין זיכהו.

עמוד 237, שורה 27: „כלפי תשעים ותשעה“. חוברת מאמרים מאת אורי צבי גרינברג (הוצאת „סדן“, תל-אביב, תרפ"ח), בה ביקר קשה את הספרות העברית של דורנו.

התחייבות אשר לא חייבה

„דבר“, גליון 793, י"ג בטבת תרפ"ח, 6.1.1928. החתימה: ב. כ.

עמוד 240, שורה 10: „בכל הפרדסים שפיקרנו מצאנו בעבודה אצל הסוחרים הערבים רק פועלים זרים“. בעת מכירת הפרי מצד הפרדסנים היהודים לסוחרים ערבים מדי שנה בשנה, היו נוהגים להתנות תנאי של עבודה עברית בקטיף ובאריזה, תמורת הנחה מסוימת במחיר. הפרדסנים שהתנגדו לעבודה עברית נמנעו מהתנות את התנאי הזה, ובפרדסיהם עבדו פועלים ערבים אצל הסוחרים הערבים קוני הפרי.

עם תקנות ה„פנסת“

„דבר“, גליון 803, כ"ה בטבת תרפ"ח, 18.1.1928.

עמוד 246, שורה 4: „ההכרזה השניה“. ב-10 בנובמבר 1927 נערכה בלונדון סעודה למלאות עשר שנים להצהרת בלפור, בה נאם ארתור בלפור והודיע כי הממשלה מינתה ועדה למדידת קרקעות ארץ-ישראל, כהקדמה להכנסת תיקונים במסי הקרקעות. והיה מי שקרא להודעה זו „ההכרזה השניה“. שם, שורה 11: „מתן „התקנות לסידורה של פנסת ישראל“. פורסמו בעתון הרשמי מאחד בינואר 1928.

עמוד 250, שורה 18: „ה„טכסח““. מס קצוב על בשר כשר לטובת הקהילה, שהיה נהוג בקהילות ישראל באירופה ורבוץ קשה על ההמונים הדלים שבעם.

בא-ערוחו של מי ?

„דבר“, גליון 847, י"ט באדר תרפ"ח, 10.3.1928.

עמוד 255, שורה 8: לורנס אוליפנט, 1829—1888. חובבי-ציון אנגלי נוצרי. הטיף לרעיון התישבות היהודים בארץ-ישראל. בשנת 1879 תר בארץ, עבר בעבר-הירדן והעלה תכנית להשגת קונצסיה מאת ממשלת תורכיה להתישבות יהודית צפופה בחבל בלקא, בין נחל יבוק ונחל ארנון (כששה מיליון דונם), כיחידה אדמיניסטרטיבית אוטונומית בתוך ממלכת תורכיה. אוליפנט נסע לקושטא לשם משא-ומתן מדיני, התייצב בפני השולטן, עמד בקשרים עם אגודות „חובבי-ציון“. בסוף ימיו התישב בחיפה. פירסם שני ספרים על ארץ-ישראל: „ארץ גלעד“ ו„חיפה“. עיין „ספר הציונות“, כרך ב', חלק א', עמודים 9, 90; חלק ב', עמוד 221.

עמוד 256, שורה 11: האחד מן השלישייה. מכוון לקולונל ס. ה. קיש, שיצא לאפריקה הדרומית בעניני קרן-היסוד.

עמוד 259, שורה 11: מוֹצֵקִין, יהודה (ליאו). 1867—1933. עסקן ומנהיג ציוני. עיין הרשימה „לבואו של מוצקין“, עמוד 341.
 שם: ליפסקי, לואי. נולד בשנת 1876. עסקן ומנהיג ציוני באמריקה. חבר הנהלת הסוכנות היהודית. סופר יהודי-אנגלי.

לחג העשור (ביום חג „החלוץ“)

„דבר“, גליון 841. ך באדר תרס״ח, 2.3.1928. השורות
 מאת י. ח. ברנר שבפנים הן מתוך „ציונים“, „הפועל הצעיר“,
 תרע״א, גליון 22 (הם): „הזכרת נשמות“, כתבי ברנר, פרך
 ששי, עמודים 325, 326).

עמוד 262, שורה 27: „בני הפקועה“. „בן-פקועה“ — ולד שהוצא מבטן בהמה
 שחוסה. בדיבור העממי — אָרחי־פּרחי, בני־בלי־מוצא, בני־בלי־שם.
 עמוד 263, שורה 30: א. ר. מ. עיין פרך א', עמוד 380.

עמוד 264, שורה 2: מדינה יהודית בסיביר. מכוון לתכנית להתישבות חקלאית
 יהודית בבירוביגאן, מזרח סיביר, על מנת ליצור חבל יהודי אוטונומי בתוך
 ר.ס.ס.ר.

שם, שורה 6: משה נאדיר. הוא יצחק רייז. 1885—1943. סופר-יהודי באמריקה.
 השתתף בעתונות הקומוניסטית. ביקר ברוסיה. פרש מהקומוניסטים סמוך
 למלחמה האחרונה.

שם, שורה 9: שמואל וייצמן. אחיו של נשיא ההסתדרות הציונית, חיים וייצמן.
 שם: אֹזִיָּם. חברה להתישבות חקלאית של יהודים ברוסיה (השם) — ראשית-יבית
 של שם החברה (ברוסית). יוצריה חלמו על יצירת רפובליקה יהודית
 אוטונומית בדרום רוסיה ובקרים.

עמוד 265, שורה 17: תאריכים. כיום יצירת „החלוץ“ נקבע יום מותו של יוסף
 טרומפלדור — י״א אדר תר״ס. למעשה קמו קבוצות „החלוץ“ ברוסיה
 ובאמריקה עוד לפני כן.

שם, שורה 20: התנדבות הגדודים העברים — בימי מלחמת-העולם הקודמת —
 לצבאות בנות הברית. אלה היו: גדוד נהגי הפרדים הציוני, שנוצר
 על ידי יוסף טרומפלדור במצרים ופעל בגליפולי בשנת 1915; הגדוד העברי
 מלונדון — גויס ביזמת זאב ז'בוטינסקי ועלה לארץ בשנת 1918; הגדוד
 העברי מאמריקה, עם דויד בן-גוריון ויצחק בן-צבי בראשו, אשר עלו עמו
 כמתנדבים באותה שנה; הגדוד העברי הארץ-ישראלי, אשר קם בעיקר
 ביזמת תנועת הפועלים בארץ בשנת 1918.

חבלי תנועה ושכרם

(נאום באסיפת „אחדות-העבודה“ לכבוד אמיל ונדרוולדה)

„קונטרס“ של”ד, ניסן תרפ”ח, עמוד 17.

עמוד 266, שורה 2: אמיל ונדרוולדה. 1866—1941. היה מנהיג הפועלים בבגליה. ראש האינטרנציונל הסוציאליסטי בשנות 1923—1935. נאום גדול וסופר. ידיד היהודים והציונות.

שם, שורה 12: „מדינת היהודים הסוציאליסטית“ מאת נחמן סירקין, הופיע בשנת 1898. עיין „כתבי נחמן סירקין“ בעריכתו של ברל, הוצאת „דבר“, תרצ”ט, עמוד 1.

שם, שורה 21: קאוטסקי, קרל. 1854—1938. סופר, תיאורטיקון של הסוציאליזם ופרשן תורת מרקס. מראשי הסוציאליזם הבינלאומי. מתנגד לבולשביזם. גילה יחס שלילי לציונות בהודמנויות שונות. ספרו „השאלה האגררית“ הופיע בעברית בהוצאת „ספרית הפועלים“, מרחביה 1941.

עמוד 269, שורה 11: לונגה, ז'ן. 1876—1938. ממנהיגי הסוציאליסטים הצרפתים. נכדו של קרל מרקס. מראשי הסוציאליזם הבינלאומי. ידיד לארץ-ישראל העובדת.

תעודה עלובה ומעליבה

„דבר“, גליון 935, ח' בתמוז תרפ”ח, 26.6.1928. דבר היום.

החתמה: ב. כ. „ילקוט אחדות-העבודה“, ב', עמוד 336.

עמוד 270, שורה 11: ועדת-החקירה הפלתי-מפלגתית. לקראת יסוד הסוכנות היהודית לארץ-ישראל נתמנתה על פי הסכם בין ד”ר חיים ויצמן ולואי מרשל ועדה לחקירת שיטות העבודה והישגי התנועה הציונית ולהכנת תכנית-פעולה מקיפה. חברי הועדה היו: לורד מלצט, פליכס רבבורג, ד”ר לי פרנקל ואוסקר וסרמן. הם ביקרו בארץ בשנת 1927.

עמוד 271, שורה 12: גרימשו. מנהל לשכת הארצות הנחשלות שליד משרד העבודה הבינלאומי בגנף. ידיד הציונות. ביקר בארץ באביב 1928. שם: שינול, עמנואל. נולד בשנת 1884. יהודי אנגלי, ממנהיגי מפלגת העבודה באנגליה. חבר בית-הנבחרים.

שם, שורה 28: לואנרד שטיין. המזכיר הפוליטי של ההנהלה הציונית בלונדון בימים ההם.

עמוד 272, שורה 18: לורד מלצ'ט. הוא אלפרד מונד. 1868—1930. מראשי הציונים באנגליה. מגדולי בעלי התעשיה. פיהן בתקופות שונות כמיניסטר בממשלת בריטניה. השתתף ביסוד הסוכנות היהודית. מיסד תל-מונד.

בפני הנחשול

„דבר“, גליון 977, כ"ח באב תרפ"ח, 14.8.1928.

החתימה: אסיר-תקוה.

עמוד 274, שורה 23: „תּוֹסֶפֶת“. תוספת מיוחדת ל„דבר“ מיום ג' באב תרפ"ח, המכילה את פרשת הביקורת על הטיפול בחלוקת הסיזע למחוזי-העבודה במועצת פועלי תל-אביב.

הכחשה אמוצת-לב

„דבר“, גליון 1022, כ"ד בתשרי תרפ"ט, 8.10.1928. דבר היום.

החתימה: ב. כ. „ילקוט אחדות-העבודה“, ב' עמוד 364.

בליל שמחת-תורה תרפ"ט ערכו „פועלי-ציון“ שמאל במועדונם נשף ספרותי פנימי באידיש. חבורה של אנשי בית-ר ו„גדוד מגיני-השפה“ התקיפו את הנאספים באבנים דרך החלונות. נופצו שמשות ונפצעו כמה אנשים.

עמוד 279, שורה 7: אחריו האחד במאי. מכון להתנפלות אנשי „ברית סרומפלדור“ על תהלוכת אחד במאי של ה„פרקציה“ באותה שנה. נקרעו דגלים, ורבים מבין המשתתפים הוכו.

מידות ההגיון

„דבר“, גליון 1029, ב' בחשון תרפ"ט, 16.10.1928.

עמוד 281, שורה 5: דאף. קצין-משטרה אנגלי שהרס ביום הכיפורים תרפ"ט, יחד עם קבוצת שוטרים אנגלים, את מחיצת הברד שקצצה בין מתפללים גברים לנשים ליד הפותל המערבי.

שם: קיתרוֹטִיש. מושל ירושלים בזמן ההוא.

שם, שורה 6: אַמֶרִי, ליאופולד. מיניסטר המושבות באנגליה בזמן ההוא.

עמוד 282, שורה 3: א. פֶרִידלֶנד. חבר סיעת הפועלים במועצת עיריית תל-אביב בזמן ההוא.

שם, שורה 28: ועדת הייקראפט. ועדת חקירה של פרעות יפו במאי 1921, שנתמנתה על ידי הממשלה, בראשותו של תומאס הייקראפט. הדין-וחשבון שלה, שפורסם באוגוסט אותה שנה, רצוף קטרוג קשה על הציננות, שטנה על העולים היהודים וסניגוריה על הפורעים.

עמוד 283, שורה 12: עֶזְמוֹת, הוא ישעיהו קרניאלי. 1881—1942. עתונאי, מורה ועסקן.

שם, שורה 23: נכתבו בעתון הפועלים הדברים האלה. עיין למעלה, עמוד 74.

עמוד 284, שורה 18: פִּינְחָם דְּשֶׁבֶםֶקִי. 1879—1934. התנקש ב־17 ביוני 1903, לאחר הפרעות בקישינב, בעורך עתון אנטישמי, פ. קרוֹשְׁבֵן, שהסית לפרעות. נדון למאסר חמש שנים.

שם, שורה 19: הִירֵשׁ לְקָרַט. 1879—1902. חבר „הבונד”. ירה בשר־הפלך הוילנאי פון־נאל, לאחר שהלה הלקה פועלים יהודים על השתתפותם בהסגנה באחד במאי 1902. נתלה.

עמוד 286, שורה 9: „הגדעונים”. הסתדרות של בני האפרים בזכר־יעקב ומושבות אחרות. בשנים שלפני המלחמה העולמית הקודמת. עיין א. גולומב, „ראשי פרקים בתולדות ההגנה”, בקובץ „מעשים ומנמות”, הוצאה „עם עובד”, עמוד 259.

למחרת ההחלטות

„דבר”, גליון 986. ח' באלול תרס"ח, 24.8.1928.

„ילקוט אחדות־העבודה”, ב', עמוד 352.

עמוד 288, שורה 20: הסבך הבזילאי. מכון למהלך הענינים בקונגרס החמישה־עשר בבזיל. עיין למעלה, עמוד 163.

בעזכרי לשוננו

„דבר”, גליון 997, כ"א באלול תרס"ח, 6.9.1928.

עמוד 292, שורה 27: מהנדסים מבירמינגהם. בישיבת מועצת עיריית ירושלים בדצמבר 1927 הציע מושל המחוז שלושה מועמדים אנגלים, ביניהם סגן המהנדס העירוני בבירמינגהם, כמועמדים למשרת מהנדס עירוני בירושלים. ההצעה להוסיף מועמד רביעי, יהודי, נדחתה. עיין „דבר”, גליון 770, 11.12.1927.

עמוד 294, שורה 23: „החברה הפלפלית”. החברה הפלפלית לארץ־ישראל — „Palestine Economic Corporation”. נוסדה בשנת 1926 על ידי קבוצת ציונים באמריקה, בראשותו של לואי ברנדייס, כמוסד להשקעות בארץ־ישראל.

עמוד 295, שורה 24: הוֹפִיין, אליעזר. נולד בשנת 1881. מנהל הבנק הציוני (בנק אנגליה־פלשתינה).

שם: רֶזֶב, ישראל בנימין. נולד בשנת תר"ל. ממנהיגי והסתדרות הציונית ברוסיה במשך שנים. היה ראש ההסתדרות הרביזיוניסטית. היה חבר הנהלת הבנק האיפותיקאי.

„הממשלה תעיון במצב“

„דבר“, גליון 1013, י"ג בתשרי תרפ"ט, 27.9.1928. החתימה: ב. כ.

נדבר גלויות

„דבר“, גליון 1021, כ"ג בתשרי תרפ"ט, 7.10.1927.

„ילקוט אחדות-העבודה“, ב', עמוד 355.

משומ

א. לזכר מוכר-ספרים יקר-המציאות; הוד שבגבורה; ואבדתם בגויים. „דבר“, גליון 957, ה' באב תרפ"ח, 22.7.1928. החתימה: עידיהקורא.

ב. אחרי ועידה אחת; כיצד מנמקים. „דבר“, גליון 965, י"ד באב תרפ"ח, 31.7.1928. החתימה כנ"ל.

ג. „מדוע אין הנוער שלנו (ברוסיה) קורא ספרות אידיש?“ „דבר“, גליון 971, כ"א באב תרפ"ח, 7.8.1928. החתימה כנ"ל.

ד. „דלגטיס“; הקיימת ארץ-ישראל בגיאוגרפיה הישראלית? מאותות הזמן. „דבר“, גליון 994, י"ח באול תרפ"ח, 3.9.1928. החתימה כנ"ל.

עמוד 308, שורה 2: פאקענמרעגער. רוכל מוכר ספרים, שהיה משוטט בעירות ישראל עם חבילות ספרים.

שם, שורה 9: „מאורע אש“ במוסקבה. מכון למריבה שפרצה במסיבה שנערכה לכבוד שלום אש במוסקבה בהשתתפות סופרים יהודים, בעת ביקורו שם בקיץ 1928. מ. ליטבקוב נזף באש ובסופרים היהודים שמחוץ לרוסיה. אש הגיב בחריפות.

שם, שורה 13: משה ליטבקוב. ממנהיגי ה„יבסקציה“, עורך עתונה „דער עמעס“.

שם, שורה 14: קרמל. מקום מושבה של הממשלה הסובייטית במוסקבה.

שם, שורה 23: נחמן מייזל. נולד ב־1881. סופר באידיש. מתבלט בעיקר בביקורת ספרותית וביבליוגרפיה. היה עורך „ליטערארישע בלעטער“ במשך שנים בנרשה. עתה באמריקה.

שם, שורה 24: לייזיק. עין כרך ב', עמוד 321.

שם: מנחם, מנחם בוריישא. נולד בשנת 1888. סופר, משורר ועתונאי יהודי.

עמוד 310, שורה 15: אברמוביץ היה שמו. מכון למנדלי מוכר-ספרים, הוא שלום יעקב אברמוביץ.

עמוד 311, שורה 16: מהאג תרס"ז ועד בזיל תרפ"ז. בקיץ תרס"ז נתכנסה

- בהאג ועידת „עבריה“ לשאלות התרבות העברית השפה העברית כשפת דיבור; בעת הקונגרס הציני החמישה-עשר בתרס"ז בצזיל נתקיימה אסיפה פומבית בדבר קונגרס עולמי לעברית בארץ-ישראל.
- שם, שורה 21: מ. ז. רייזון. נולד בשנת 1880 ברוסיה. סופר עברי באמריקה. פירסם: „תולדות היהודים באמריקה“, „מרדכי עמנואל נוח“, „ישראל באמריקה“, ועוד.
- שם, שורה 22: אברהם (א.ב.) גולדברג. 1883 — 1942. סופר עברי ועסקן ציוני באמריקה. היה עורך „דאס אידישע פאלק“ ו„התורן“. כתביו יצאו לאור בשני כרכים.
- שם, שורה 23: צבי שרפשטיין. מורה ועסקן עברי באמריקה.
- שם: מנחם ריבולוב. נולד בשנת 1895 ברוסיה. סופר עברי באמריקה. עורך את השבועון „הדואר“.
- שם, שורה 24: ק. וייטמן. מורה וסופר עברי באמריקה.
- עמוד 313, שורה 14: יוסף יקותיאל. עסקן ספורטאי, מראשי „המכבי“ בארץ-ישראל.
- עמוד 314, שורה 14: הפובליציסטיקה הוינשטיינית-וינשאלית-ראזס-ביטית. ויינשטיין, האחים ויינשאל — עסקנים רביזיוניסטיים בארץ-ישראל. „ראזסביט“, עתון רביזיוניסטי ברוסית. הופיע בפריס.
- עמוד 316, שורה 25: יושקביץ, אייזמן. שמעון יושקביץ (1868—1927), דויד אייזמן (1869—1922), סבירסקי, — מקפריס יהודים ברוסיה בדור הקודם. כתבו רוסית.
- עמוד 320, שורה 4: ה„נסתר“. כינוי הספרותי של פינחס כהנוביץ, משורר ומספר באידיש. נולד בשנת 1884.
- שם, שורה 21: פפּר וּחֶרֶיק. איציק פּפּר ואיזי חֶרֶיק — משוררים וסופרים יהודים באידיש ברוסיה הסוביטית.
- עמוד 321, שורה אחרונה: פלשם שבשעתם נתחברו הפזמונות על ה„בהלות“ ועל ה„לקיחה לצבא“ ועל ה„אקציוניקים“. בשירי העם באידיש מצוי הרבה על נושא בהלות — מארעות מיוחדים שהרעישו קהילה זו או אחרת ברוסיה, או את כל היהודים שם. אקציוניקים — מוכסים וגזבים של מס המשקאות, שהיוו טיפוס מיוחד בעירות היהודיות ברוסיה: ידעו רוסית, לבשו קצרות וסגלו את עצמם לסביבה הנכרית.
- עמוד 322, שורה 6: „בית שֶכְטֶר“. בית-מדרש לרבנים בניו-יורק, שבראשו עמד חוקר חכמת-ישראל המפורסם שניאור זלמן שֶכְטֶר (1850—1915).
- שם, שורה 15: הפֶּדְרִישְׁנ'ס. התאחדויות של יהודים באמריקה יוצאי הארצות השונות.

עמוד 323, שורה 1: חלםטאקוב. גיבור המחזה „רבחזור“ (המבקר) מאת המספר הרוסי הגדול ניקולי גולד (1809—1852).
 שם, שורה 5: בן־אדיר, הוא אברהם רוזין. נולד בשנת 1878. סופר ועסקן סוציאליסטי יהודי. ישב בארץ בשנות 1926—1928.
 שם, שורה 20: „ווסחוד“. ירחון ושבוועון יהודי ברוסית. הופיעו בשנות 1881—1906. כלי־מבטאה של האינטליגנציה היהודית ברוסיה, אשר ראתה את פתרון שאלת היהודים בהשפלה ובהשגת שוויון־זכויות.

עדות בישראל

מוסף ל„דבר“, גליון 369, ג' באלול תרפ"ו, 13.8.1926. החתימה: ירובעל.

עמוד 331, שורה 13: מורים שורץ. נולד בשנת 1887 בוולין. שחקן יהודי נודע באמריקה. מיסד התיאטרון האמנותי היהודי בניו־יורק. ביקר בארץ־ישראל. שם: הווילנאים. להקת שחקנים יהודים שנוסדה בוילנה בשנת 1915 ונתפרסמה מאד בשעתו בהצגותיה והישגיה האמנותיים.
 שם: תא"י — „תיאטרון ארץ־ישראלי“. נתארגן בברלין על ידי מנחם גנסין בשנת 1922. עבר לארץ. הציג את המחזות „בלשאצר“, „הדיבוק“, „שבתי צבי“ ועוד. עם עלות „הבימה“ לארץ בשנת 1928 התמזגו בה רוב שחקני התא"י.

עמוד 332, שורה 20: אג—קדי. שלמה זנויל רפפורט. 1863—1920. סופר באידיש ועסקן סוציאליסטי עממי. פעל הרבה בשטח האנתונגרפיה והפולקלור היהודי. פירסם ספר „חורבן גליציה ובוקובינה“ (הופיע גם בעברית בהוצאת שטיבל). מחברו של „הדיבוק“, שהוצג על במות התיאטרון היהודי והועלה לדרגת יצירה קלאסית בתרגומו העברי של ח. נ. ביאליק בהצגת „הבימה“.

קרל נמר

„דבר“, גליון 337, י"ג באלול תרפ"ו, 23.8.1926.

עמוד 333, שורה 15: יהודה אלקלעי. 1788—1878. מראשוני מבשרי הציזנות. היה רב בזמלין, הונגריה. תיכּן תכניות מקיפות לגאולת הארץ ובנינה על ידי יהודי אירופה. בסוף ימיו ישב בירושלים.

עמוד 334, שורה 3: מהפכת 1848. היא מהפכת 14 בפברואר 1848 בפריס, שבה התקוממו הרפובליקאים בצרפת נגד שלטונו של המלך לואי פיליפ.
 שם: עלילת דמשק. באדר שנת ת"ד (פברואר 1840) התחוללה עלילת דם על יהודי דמשק, נערכו בהם פרעות של רצח ושוד, ראשי העדה הושמו

- במאסר. העלילה עוררה את היהדות באירופה. משה מונטיפיורי, א. כרמלה ועסקנים אחרים השקיעו צמל רב בהשתדלותם לשימה לאל.
- שם, שורה 4: מאורע מורטרה. בשנת 1856 הוכנס לנצרות על ידי אומנתו הילד היהודי אָדגר מורטרה מבולוניה באיטליה, ובפקודת האפיפיור הופקע מרשות הוריו היהודים. המאורע עורר סערת מחאות מצד קהילות יהודיות ואישים. ביחוד פעל בדבר משה מונטיפיורי, אך ללא הועיל.
- שם, שורה 5: יצחק (אדולף) פֶּרְמִיָה, 1796—1880. מדינאי ועסקן יהודי בצרפת. היה במשך שנים רבות ציר בית־הנבחרים הצרפתי, ובימי מהפכת פברואר — מיניסטר המשפטים. פעל עם מונטיפיורי בענין עלילת דמשק, נלחם לזכויותיהם האזרחיות של היהודים ברומניה, אַלג'יר, מרוקו ועוד. היה ממיסדי „חברת כל ישראל חברים” ונשיאה.
- שם, שורה 7: נסיעות ההשתדלות לקושטא, לברלין, למדריד, לקושטא (קונסטנטינופול) נסע נטר בשנת 1869 לשם קבלת רשיון מאת ממשלת תורכיה להקמת בית־הספר החקלאי „מקוה־ישראל” והשגת שטח אדמה בשבילו; לברלין — בשנת 1878, לקונגרס הברליני, אחרי מלחמת קרים, בדבר הבטחת שיווי זכויות ליהודי רומניה; למדריד — ב־1880, לועידה אירופית, לשם הגנה על יהודי מרוקו.
- שם: הטיפול במוהגרים יהודים בברודי. בסתיו שנת 1881, שנת הפרעות ביהודי רוסיה, נמלטו אלפי יהודים אל מעבר לגבול רוסיה ונתרכזו בעיירה ברודי (גליציה). נטר הגיש להם עזרה מטעם „חברת כל ישראל חברים” וטיפל בשילוחם לאמריקה.
- עמוד 335, שורה 5: גוֹלְדֶשְׁמִיד. סיר פרנסיס גולדשמיד. 1808—1878. עסקן ונדיב יהודי באנגליה.
- שם: ברוֹן הירש, מוריס. 1831—1896. נדיב יהודי גדול. תרם מרבית הונו, למעלה ממאה מיליון דולר, למסודות התישבות וצדקה ליהודים. פעל לטובת היהודים הנרדפים ברוסיה ובארצות המזרח. יצר את המושבות היהודיות באַרגנטינה וקנדה ועוד, וכמכשיר לפעולותיו אלה יסד את „החברה היהודית להתישבות” — יק"א. לא נענה לקריאתו של הרצל בשעתו לפעולה ציונית.

על הקיבוץ הארצי (במועצת „אחדות־העבודה”)

„קונטרס” רצ"ח, אדר ב', תרפ"ז, עמוד 6.

- עמוד 336, שורה 1: הקיבוץ הארצי. מכוון ל„קיבוץ המאוחד”, אשר התגבש בשנת תרפ"ז כהמשך ל„קיבוץ עין־חרוד” וכלל את עין־חרוד, תל־יוסף, יגור, כפר־גלעדי, אילת־השחר ועוד.

שם, שורה 18: „שקולם נִי זְלִים“. מקורה של מימרה זו — בקריאות התנגדות של המוני היהודים לדרך קפס לילינטל, יהודי גרמני שסובב מטעם ממשלת הצאר בשנת 1842 בערי תחום המושב וקרא ליהודים לשלוח את בניהם אל בתי־הספר בשפה הרוסית, אשר עמדו להינסד על ידי הממשלה.

עמוד 337, שורה 2: סטאטוס קוו. עם התגבשותו של קיבוץ עין־חרוד כקיבוץ ארצי עם פלוגות קבועות, התנגדו כמחצית החברים של משק עין־חרוד לקשר של המשק עם הקיבוץ; זה היה, לדעתם, הידוש דרכו של גדוד העבודה שעזבוהו בשעתו. כשהיחסים בין תומכי הקיבוץ ומתנגדיו החריפו, ניאוחו שני הצדדים למסור את הסכסוך להכרעתם של ברל ובן־גוריון כבוררים. טיפל בדבר בעיקר ברל, והוא קבע כמסקנה של הבוררות סטאטוס קוו למשך שנה, דהיינו, שאין המשק יוצא מן הקיבוץ ואין מעלים על הפרק את שאלת יציאתו במשך שנה.

עמוד 339, שורה 21: ארגוני יזרעאל. שני ארגונים למושבים בשם זה. הם נתאחדו אחרי כן ויסדו את כפר הַס.

לבואו של יהודה קופמן

„קונטרס“ רפ"ב, כסליו תרפ"ו, עמוד 27. החתימה: חבר.

עמוד 341, שורה 1: יהודה קופמן. יהודה אבן שמואל. חוקר, בלשן ועסקן תרבותי. מפעלי „פועלי־ציון“. נולד בשנת 1887 באוקראינה ועשה הרבה שנים באמריקה. הוציא שני כרכים של „מורה נבוכים“ להרמב"ם בניקוד ועם ביאור. הוציא את המלון האנגלי־עברי הגדול בהוצאת „דביר“.

לבואו של מוצקין

„דבר“, גליון 571, בניסן תרפ"ז, 12.4.1927. החתימה: א. ת.

שם, שורה 21: שמריהו לוי. 1867—1935. סופר ועסקן ציוני. מטיף ונואם עממי. עשה רבות להפצת הרעיון הציוני ברוסיה ובאמריקה. ספריו: „בימי המעבר“, קובץ מאמרים, נירירק תרע"ט; „מוכרונות חיי“, ארבעה חלקים, הוצאת „דביר“, תל־אביב. עיין בדברי ברל על שמריהו לוי, „בחבל אדם“, עמוד 93.

ר. אבא

מוסף „דבר“, גליון 590, ד' באייר תרפ"ז, 6.5.1927. החתימה: א. ת.

עמוד 342, שורה 15: ז. י. אנכי — זלמן יצחק אהרונסון. סופר. נולד ב־1876 ברוסיה הלבנה. כתב סיפורים ומחזות באידיש ובעברית. ביחוד נתפרסם

ונתחבב סיפורו „ר' אבא" באידיש. עלה לארץ בשנת 1922. פאן הוסיעו מיצירותיו בעברית: „ר' אבא", בהוצאת „מצפה", קובץ „בין שמים וארץ" בהוצאת „עם עובד" ועוד.
שם, שורה 23: טוֹבִיָּה הַחֹלֵב. מאת שלום עליכם. כתביו, פרך ד', הוצאת „דביר".

אהרות שבשניות

„דבר", גליון 588, ב' באייר תרפ"ז, 4.5.1927. דבר היום. החתימה: ב. כ.
עמוד 343, שורה 20: שְׁלוֹם לֵאשׁ. נולד בשנת 1880. מגדולי הסופרים היהודים. ראשיתו בסיפורים ומחזות בעברית. כמה מיצירותיו באידיש תורגמו עברית. ביקר בארץ לראשונה בשנת 1908 ואת רשמיו פירסם בספר: „אין ארץ-ישראל".
שם: פֶּרֶץ הִירֶשְׁבֵּיין. נולד בשנת 1880. סופר ושחקן באידיש. מחזותיו בתרגום עברי יצאו לאור בקובץ „דרמות" בהוצאת שטיבל. המחזות „בנות הנפח" ו„ילדי השדה" הוצגו בארץ.

העתונות היהודית ו„השבוע העברי"

„דבר", גליון 614, ג' בסיון תרפ"ז, 3.6.1927. החתימה: א. ת.
עמוד 347, שורה 12: „הדואר". שבועון עברי באמריקה, בעריכת מ. ריבולוב. יוצא לאור משנת 1922.

אזכרה שנתאחרה

(על יהודה ליב ברגר)

מוסף ל„דבר", גליון 661, כ"ט בתמוז תרפ"ז, 29.7.1927. החתימה: ב. כ.

קתדרת המריבה

„דבר", גליון 797, י"ח בטבת תרפ"ח, 11.1.1928.

עמוד 351, שורה 17: הקתדרה לאידיש. המוציא לאור של העתון „סאָג" באמריקה, שפירא. תרם מאה אלף דולר להקמת קתדרה לחקר שפת אידיש באוניברסיטה העברית בירושלים.
שם, שורה 19: מלחמה מרה אשר פְּמוֹה לא היתה מימות „עזרה". עיין למעלה, עמוד 387.
שם, שורה 23: ישיבת מַגְנֵצָא. ישיבת הנהלת המכון למדעי היהדות של האוניברסיטה העברית בירושלים שנתקיימה במגנצא (היא מאינץ) בסוף שנת 1927.

- עמוד 352, שורה 5: ישיבת ירושלים, ישיבת חבר המורים והועדה הארץ-ישראלית של האוניברסיטה, שנתקיימה בירושלים.
- עמוד 353, שורה 12: בתקופת צ'רנובין. על שם הועדה לשאלות התרבות השפה היהודית ("ועידת הלשון") בנושאותו של נתן בירנבוים, שהתכנסה בצ'רנובין בשנת 1908 בהשתתפות סופרים, משוררים ועסקנים יהודים. ועידה זו הכריזה על אידיש כשפה הלאומית של עם ישראל.
- עמוד 354, שורה 16: מנדל לפין (לויין), 1749—1826. מחשובי הסופרים בתקופת ההשכלה בגליציה. בן זמנו של מנדלסון. היה מהראשונים שבין המשכילים שהתחילו לכתוב אידיש.
- שם: אברהם בר גוטלופר, 1811—1899. משורר וסופר עברי מתקופת ההשכלה ברוסיה. כתב שירים גם באידיש.
- שורה 17: אייויק מאיר דיק, 1807—1893. מראשוני המשכילים ביילנה. התחיל כסופר עברי ועבר לאידיש. כתב מאות סיפורים ומחזות באידיש.
- שם: אברהם גולדפדן, 1840—1908. דרמטורג ומשורר עממי. יוצר התיאטרון היהודי. מחזותיו באידיש, שבעצמו התאים להם מנגינות, הוצגו בעם במשך שנים רבות, ביניהם: "ברכוכבא", "שולמית" ואחרים מוצגים עד היום.
- בשנת 1865 פירסם קובץ שירים עבריים: "ציצים ופרחים".
- שם, שורה 26: אליעזר שולמן, 1837—1904. סופר עברי.
- שם, שורה 28: צונץ (ליאפולד), יוסטוב ליפמן, 1794—1886. מאבות חכמת ישראל בגרמניה. אחד מאנשי המדע היהודים במערב אירופה, שהתמסר לחקירת אידיש.
- שם: שטיינשניידר, משה, 1816—1907. גדול הביבליוגרפים העבריים. עסק גם בחקר אידיש וספרותה. חיבוריו במקצוע זה: "ספרות יהודית-גרמנית" ועוד.
- שם: דויד קופמן, 1852—1899. חוקר בחכמת ישראל. פירסם את "זכרונות גליקל מהאמלך באידיש".

הלנה או לצרינו?

"דבר", גליון 876, כ"ו בניסן תרפ"ח, 16.4.1928. דבר היום. החתימה: ב. כ.

עמוד 356, שורה 21: הועידה למען ארץ-ישראל העובדת פורשה, נתקיימה ב-14 באפריל 1928.

ל"הבימה"

"דבר", גליון 861, ו' בניסן תרפ"ח, 27.3.1928. דבר היום. החתימה: ב. כ.

עמוד 359, שורה 5: הסיה הפמן: עיין פרק א, עמוד 369.

שם, שורה 15: מַכְס פִּיין. 1868—1928. מחלוצי תנועת הפועלים באמריקה וממנהיגיה הראשונים שהושיטו יד עזרה למפעלו של הפועל העברי בארץ-ישראל. עמד בראש מגבית ה„געווערקשאפטען“ למען ההסתדרות.

שם, שורה 21: וֹכְטֶנְגֶׁב, 1882—1922. מגדולי השחקנים והבמאים הרוסים. הדריך את חברי „הבימה“ בראשית דרכם, בעודם ברוסיה. הציג ב„הבימה“ את „הדיבוק“.

שם: וֹנְגֶׁל, יואל. 1868—1927. קומפוזיטור. כינס את הנגינה העממית היהודית ברוסיה. חיבר מוסיקה ל„הדיבוק“ ב„הבימה“ ול„נשפי פרץ“ ב„אהל“. עלה לארץ בשנת 1924.

על ספסל הנאשמים

„דבר“, גליון 895, י"ט באייר תרפ"ח, 9.5.1928. החתימה: ב. כ.

מפתח ענינים, שמות ומקומות

א

- אגודות מקצועיות — 218
 „אגודת ישראל” — 81
 אגודת נטעים — 54
 אדמיניסטרציה ארץ־ישראלית — 157
 „אזויט” — 264
 אוטונומיה לאומית — 247, 20
 אוטופיזם — 211
 אוטופיסטים — 202
 אופוזיציה — 174, 153
 „אוצר הישוב” — 71, 56, 36, 19
 „אחדות־העבודה” — 338, 201, 153, 28
 אחריות לאומית — 152, 58, 43
 אידיש — 351, 344, 323, 315, 285
 „אידישע צייטונג” — 309
 איחוד — 221, 199, 193, 27
 „איחוד” — 145, 68, 60
 אימפורט — 52
 אינטליגנציה עובדת — 27
 אינטרנציונל — 202
 „איסקרה” — 216
 אַכספורט — 34, 31
 „אליאנס” — 333, 165
 אַלמות — 280, 74
 אמנות עברית — 359
 „אַנגלו־ג'ואיש אַסוסיישן” — 165
 אנשירוח — 237
 איספת הנבחרים — 247
 „אַפּישנסי” — 256
 אפ”ק — 229
 „אַרבייטער רינג” — 218
 ארגון הפועל הערבי — 302
 ארגון לאומי — 249, 21, 14
 אַברמוביץ ז. — 133
 אוגנדה — 261
 אוליפנט ל. — 255
 אוסטרובסקי ג. — 212
 אוסטריה — 204, 154
 אוישיסקין מ. — 172, 137, 106, 87
 אוקראינה — 316
 אחדה־עם — 209, 161, 75
 אַטינגר ע. — 173, 125
 אידלסון י. — 239, 215
 אימוז'יק ד. — 240, 174
 איסליה — 154
 איסט־ברודוויי — 307
 אירופה — 342, 322, 204, 118, 62
 אלג'יר — 165
 אלכסנדר ד. — 140
 אַלקלעי י. — 333
 אַמרי ל. — 281
 אמריקה — 301, 210, 159, 59
 אנכי ז. י. — 342
 אַנ־סקי ש. — 332
 ארגנטינה — 309, 128, 65

- בלסור א. — 162
 בן־אדיר א. — 323
 בן־גוריון ד. — 106
 בן־יהודה א. — 346
 ברגלסון ד. — 319, 264, 63
 ברגר י. ל. — 347
 ברדיצ'בסקי מ. י. — 333
 ברזדי — 334
 ברוכוב ב. — 212, 187, 135
 ברזלי י. — 351, 229
 בריסניה — 306, 276, 257
 בריינין ר. — 346
 ברנדייס ל. — 220, 167
 ברנר י. ח. — 236, 187, 134
 353, 260
 ברנשטיין ש. — 159
- ג**
- גאולה — 261
 גדוד העבודה — 338, 191, 57, 39, 22
 ג'ינסט — 322, 124
 גוש הקיבוצים — 69
-
- גבע — 339
 גדרה — 229, 120
 גוטלובר א. ב. — 354
 גולדברג אָב. — 311
 גולדפדן א. — 354
 גורדון א. ד. — 187
 ג'ידרף — 12
 גליקסון מ. — 313, 280, 234, 82
 גרזובסקי י. — 335
 גרינבוים י. — 155, 44
 גרינברג א. צ. — 236
- אַרלוזורוב ח. — 143, 112, 107
 אַש ש. — 343, 319, 308, 236
- ב**
- בולשביזם — 202
 „בונד” — 269, 263, 218, 211, 139
 בוררות־חובה — 85
 בחירות — 151, 66, 59
 בטחון — 157
 ביורוקרטיה — 110
 ביל”ו — 335, 217, 165, 65
 ביקורת — 276, 113, 96
 בלתי־מפלגתיות — 115, 69
 „בן־הדור” — 312
 בנק הפועלים — 21
 בנק מרכזי למוסדות שיתופיים — 296
 בעל־בתים — 119, 92, 70
 בעלי־מלאכה — 40
 „ברית טרום־פלדור” — 279
 ברנדייסים — 176, 166
-
- באבף פ. נ. — 202
 באר־שבע — 230
 בוכרה — 355
 בולס — 298
 בוסתאני וי. — 158
 בזיל — 311, 157
 ביאליק ח. נ. — 294, 236, 106
 בייליס מ. — 342
 בילינסון מ. — 143
 בירות — 347
 בית־אלפא — 339, 133
 בית־שאן — 246
 בלדוין — 162
 בלום ל. — 269

ההסתדרות העברית באמריקה —
 345, 311
 ההסתדרות הציונית — 287, 44
 הון לאומי — 129, 121, 57, 41
 הון פרטי — 152, 129, 121, 57, 41
 הרעד האודיסאי — 165
 הרעד החקלאי — 240, 232
 הרעד הלאומי — 154, 87, 71, 13
 248, 234
 הרעד הפועל הציוני — 287, 175
 „החברה הפלפליית” — 294
 „החינוך” — 294
 „החלוצ” — 260, 214, 190
 „החלוצ” ברוסיה — 192, 64
 הימנון — 189, 78
 „השוב” — 24
 הכרה מעמדית — 80, 61, 58, 38
 הכרזת בלפור — 255, 161
 הכשרה — 262, 190
 „הלואה וחסכון” — 21
 „המזרחי” — 165
 „המפבי” — 313
 „המעורר” — 15
 המרכז החקלאי — 128, 114, 37, 22
 „המרכז השמאלי” — 123
 „המשפיר” — 48
 הנוער העובד — 189, 181, 142, 77
 הסוכנות היהודית — 271, 248, 154
 הסכמי עבודה — 86
 הסתדרות המורים — 26
 הסתדרות העובדים — 161, 66, 36
 357
 „הפועל” — 313
 „הפועל הצעיר” — 112, 68, 15
 203, 194, 133

גרינברג ח. — 345
 גרמניה — 159, 151, 141, 99, 40
ד
 „דאס אידישע פאלק” — 159, 122
 „דבר” — 282, 142, 15
 דגל — 78
 „דואר היום” — 283, 279, 235, 70
 דו־לשוניות — 295
 דמוקרטיה — 155
 דרגת משפורת — 96
 „דרור” — 201

 דאף — 298, 281
 דגניה — 273, 80
 דהלימה נ. — 220, 175, 160, 127
 דוכן — 257
 דיונוף מ. — 241
 דמשק — 165
 דרפל — 136
 דשבסקי פ. — 284
ה
 האוניברסיטה העברית — 351
 „האחדות” — 15
 „הארץ” — 280, 255, 82
 „הבונה” — 85
 „הבימה” — 358, 329
 הגדרה עצמית — 249
 הגשמה — 262, 165, 72, 62
 „הדואר” — 347, 311
 „הדיבוק” — 329
 „הדסה” — 172, 128
 „ההדר” — 295
 ההנהלה הציונית — 288, 173, 130

- ועידת המורים — 26
 ועידת חיפה — 199
 ועידת לונדון — 175, 167
 ועידת פועלות — 46
 ועידת פתח־תקה — 199
-
- ולפסון ד. — 160
 ויטליס ה. — 296
 וייצמן ח. — 11, 44, 137, 164, 273
 וייצמן ש. — 264
 וילנה — 329
 זינה — 139, 201, 329
 נכסנגוב י. — 359
 ולסר ר. — 173, 209, 299
 גנדרולדה א. — 266
 נרשה — 65, 111, 121, 329, 356
 ושר י. — 106, 115
- ⚡
- זכויות היהודים בגולה — 342
 זכויות מדיניות — 35, 43
 זכות בחירה — 80
 זכות עבודה — 88, 227
-
- ז'בוטינסקי ז. — 155
 זיסלובסקי ח. — 218
 זינוב'ב ג. — 143
 זכרון־יעקב — 20, 73, 227, 286
 זרובבל י. — 280
- ז
- חבר הלאומים — 13, 154, 162
 חבר הקבוצות — 22
 חברת ההשקעות — 56
 חברת העובדים — 46, 58
- „הפלט” — 81
 „הפרוגרמה הבזילאית” — 162
 הקונגרס היהודי האמריקאי — 154
 הקונגרס היהודי העולמי — 153
 הקיבוץ המאוחד — 212
 „השדה” — 294
 „השומר הצעיר” — 65, 194, 203
 ההבוללות — 134, 165, 208
 התישבות — 30, 55, 156
 התישבות קרימאית — 63
 התנכרות — 56, 68
-
- האג — 311
 הדר הכרמל — 73, 283
 הוז ד. — 129
 הולמס — 231
 הופיין א. ז. — 295
 הורביץ ד. — 141
 הירש מ. ברון — 335
 הירשביין פרץ — 343
 הלפמן הסיה — 359
 הלפרן ג. — 11, 303
 הלפרן מ. — 229
 הנגב — 222
 הס משה — 162, 165, 187, 333
 הרצל ת. — 157, 165, 188, 220, 262
- 341
- ו
- „ווסחוד” — 323
 „וילנאים” (להקה) — 331
 ועדת החקירה — 270
 ועדת הייקראפט — 282
 ועדת התרבות — 26, 60, 142
 ועדת משפורות — 95

יעוד — 61, 209, 261
 יציאה — 28, 67, 128, 173
 יק"א — 124, 323
 ישוב — 44, 56, 82, 235, 334

ייבין ה. — 235
 ילין ד. — 87
 יעבץ ז. — 229
 יעקובסון א. — 172, 341
 יערי מ. — 145, 191
 יפו — 239, 335, 351
 ירושלים — 32, 82, 334, 351

כ

כבישים — 43, 55
 כוח קליטה — 29, 156, 222
 כוללים — 120
 כותל מערבי — 298
 כיבוש המונים — 177
 כיבוש העבודה — 37, 127, 159, 228
 כיבוש הפועל בגולה — 219
 כינוס מינסק — 218
 כלכלה ציונית — 34
 כנסת ישראל — 247
 כפר — 45, 53, 182, 262
 פת — 202
 „כתובים” — 236

פורדיסותן — 355
 פנרת, מושבה — 273
 פנרת, קבוצה — 273
 פפר-גלעדי — 22, 112
 פפר מליל — 123
 פרמיה א. — 165, 334

חברת נוער — 181
 חוזה קולקטיבי — 94
 חוסר עבודה — 28, 71, 158
 חוקת עבודה — 86
 „חִבַּת צִיּוֹן” — 62, 72, 165, 341
 חילהספר — 157
 חינוך — 26, 142, 183, 246, 279
 חלוציות — 42, 65
 חלוקת עבודה — 77
 חלוקה עדתית — 250
 חסידות — 354
 חקלאות — 30, 41, 54, 116, 161
 „חרושת ובנין” — 294

חדרה — 54
 חורן — 230
 חיפה — 32, 80, 201, 255
 חנקין י. — 54

ט

„טאג” — 345

טבנקין י. — 191
 טוביה החולב — 342
 טמפלסון, גב' — 255
 טרוימפלדור י. — 65, 187
 טרוצקי ל. — 146

י

„יבסקציה” — 308
 יהדות רוסיה — 323
 „יודישה רונדשני” — 289, 304
 „יונגע גווארדיע” — 316
 יומה פרטית — 35

ל

מושב עובדים — 152, 160, 164, 336
 מכסימגן — 34, 51
 מלוח לאומי — 25, 56
 ממשלת ארץ־ישראל — 34, 82, 228,
 281, 291, 297

מנדט — 255

מסי עקיפין — 250

„מעבר“ — 45, 54

מעמד בינוני — 33, 40, 62, 129, 156
 מפירי שביתה — 77

מפלגה — 111, 186, 202

מפעל רוטנברג — 33

מקומות קודש — 297

„מראת־א־שרק“ — 24

מרפז הקואופרציה — 53

משבר — 13, 28, 55, 152, 158

משטרת ארץ־ישראל — 73, 82

משמעת פנימית — 72

משמרות פתח־תקוה — 230

משק זעיר — 122

משק פועלות — 38, 131, 159

משרד המושבות — 162

משרד קבלני — 12, 45, 57

מתנדבים מאמריקה — 151

לאומיות — 78, 267
 „ליטערארישע בלעטער“ — 309
 לנדסמנשפטס — 111
 לשכת העבודה — 74, 81, 85, 93

לבקוביץ ש. — 336

לוביאניקר צ. — 77

לויטאן מ. — 316

לוינ א. — 345

לוינ שמריהו — 341

לונגה ז'. — 269

לונדון — 167, 230, 296

לוקר ב. — 174

ליבנשטיין א. — 56

ליברמן א. — 188, 217, 359

ליטא — 217, 350

ליטבקוב מ. — 308

לייויק ה. — 308

לילינבלום מ. ל. — 134, 190, 349

ליפסקי ל. — 259

לסל פ. — 187, 202

לצקירברתולדי ז. — 64

לקרט הירש — 284

מ

מאירוב ש. — 339

מגנס י. ל. — 351

מדם ו. — 139

מונד א. — 273

מונטיפירי מ. — 334

מוסוליני ב. — 172

מוסקבה — 143, 308, 329, 359

מוצקין ל. — 259, 341

מילס — 158, 162

מילר — 232

„מאמענט“ — 308
 מגן־דויד — 64
 מדיניות — 162
 מדינת היהודים — 114
 „מדינת היהודים“ — 162
 מומחיות — 125, 173, 271
 מוסד לחקר כלכלי — 48
 מוסדות מוניציפליים — 11, 20, 248
 מוסדות פועלים — 56, 84, 96

ס

„סולל-בונה“ — 36, 43, 48, 85, 235
 סוציאליזם — 202, 267
 סחר-הפך — 30
 סיוע — 86, 160, 231, 303, 314
 „סיליקט“ — 49
 ספסרות — 30, 40, 158
 ספר לבן — 162
 ספרות יהודית סוביטית — 308, 319

סאקר ה. — 172, 255, 264, 314
 סוסקין ז. — 161
 סופרסקי י. — 174
 סוריה — 158
 סטארס רונלד — 231, 298
 סיביר — 99, 264
 סימון י. — 127, 160, 167, 220
 סירקין נ. — 188, 222, 266, 341
 סמואל הרברט — 231
 סמולנסקין פ. — 134, 349
 ססטר — 264, 276, 308, 322

ע

עבודה מאורגנת — 52, 83, 93, 161
 עבודה תרבותית — 191, 219
 עבודות ציבוריות — 35, 54, 156
 עבודת אדמה — 72, 334
 עברית — 140, 191, 290, 344, 357
 עיר — 49, 182
 עיריית תל-אביב — 12, 36, 70, 121, 251
 עליה — 28, 40, 152, 289, 300
 עליה רביעית — 34, 59, 151, 158
 עליה שניה — 228, 260
 עם עובד — 62, 189

מלחמה — 273
 מנדלי מוכר-ספרים — 309, 319
 „מעיד“ — 63
 מצרים — 230
 מקדונלד ג'. ר. — 269
 מכה-ישראל — 165, 335
 מרגושס ש. — 345
 מרכס ק. — 135, 187, 202
 מרשל ל. — 135, 273, 312
 „משמר“ — 63

נ

נאמנות רעיונית — 67
 „נאפ“ — 154
 נוטבלים — 59
 נוער יהודי קומוניסטי — 64, 316
 „נור“ — 227, 231
 „ניר“ — 57, 175
 „ניר איסט“ — 162
 נכסי ציבור — 56
 נמל — 222
 „נרדניה חליה“ — 118, 139
 „נשר“ — 51, 222

נאדיר מ. — 264, 308
 נהלל — 117, 126, 339
 נורבגיה — 205
 נוריס — 117
 נחלת-יהודה — 123, 203, 221
 נטר ק. — 165, 333
 ניר-ירק — 65, 121, 307, 345
 ניומן ע. — 172
 נידריך י. — 172
 ניר ג. — 135
 גלבקי — 160

פינסקר ל. — 165, 190, 335
 פלומר, לורד — 231
 פריס — 309, 329, 342
 פרישמן ד. — 133
 פרס — 355
 פרץ י. ל. — 319
 פתח־תקוה — 32, 130, 201, 225

צ

צוקונפס" — 211
 ציונות — 41, 156, 158, 166, 288, 302
 „צעירי־ציון“ — 201
 צרכנות — 161

צונץ ל. — 354
 ציון — 59
 ציכרמן — 154
 צרפת — 172, 204

ק

קאופרציה יצרנית — 131
 קואליציה — 114, 152, 165
 קולוניאל־בנק — 45
 קומאינטרן — 202
 „קומסומול“ — 78
 „קונטרס“ — 15
 קונסולידציה — 68, 160, 173
 קופת־חולים — 128
 קיבוץ וקבוצה — 37, 164, 192, 338, 262
 „קרית ספר“ — 294
 קרן־היסוד — 44, 121, 176, 256
 קרן קימת לישראל — 45, 120, 176
 קרקע — 29, 59, 72, 158, 359

„עמעס“ — 63
 ענפי ממבר במשק — 50

עבר־אל־חמיד — 266
 עבר הירדן — 222
 עיר־גנים — 123
 עיר־חי — 123
 עיר־חרוד — 112, 192, 336
 עמק החולה — 222
 עמק הירדן — 122
 עמק יזרעאל — 80, 122, 176
 עפולה — 32, 56, 120

פ

פוליס־איזולטור — 99
 פולקלור ישראלי — 355
 פועל עירוני — 33, 41, 53
 פועלי־ציון — 68, 108, 133, 201, 357, 220

פועלת — 45, 73, 77
 פ.י.ק.א. — 22, 25, 73, 126, 234
 פירוד — 207
 פ.פ.ס. — 154
 פקידות — 110, 231
 „פראבדה“ — 146
 פרדסנות — 32, 116
 פרודוקטיביזציה — 157
 „פרקציה“ — 68, 145

פולין — 40, 59, 219
 פולסיה — 99
 פטרסון — 311
 פיטסבורג — 166
 פיין מכס — 359
 פיינשטיין מ. — 345

רופין א. — 222, 164, 124, 106, 44
 רידינג, לורד — 155
 רייזין א. — 215
 ריצ'מונד — 158

ש

שויון — 250, 77
 שוק עבודה — 83, 39
 שחרור חברתי — 267, 162, 61
 שחרור לאומי — 267, 61
 „שטערן“ — 309
 שיוק — 50
 שינוי ערכין — 263
 שכונות פועלים — 130, 49
 שחר עבודה — 73, 37
 שלטון ואופוזיציה פאחת — 113
 שלטון עצמי — 71
 „שמך“ — 51

שוארץ מ. — 331
 שוארצבורד ש. — 284, 236
 שניגר י. — 208
 שומרון — 234
 שטוק ד. — 142
 שטיין ל. — 271
 שטיינמן א. — 331
 שינואל ע. — 271
 שיקגו — 329
 שלום-עליכם — 322, 319
 שמעונוביץ ד. — 238, 232
 שפירא מפס — 307
 שפירא צ. — 120
 שפרינצק י. — 256
 שקבורי — 162
 שרתוק מ. — 220

קאוטסקי ק. — 266
 קובנה — 359
 קולטון. — 211
 קופמן י. — 341
 קוקו — 355
 קושטא — 334
 קטוביץ — 165
 קיוב — 316
 קימלדורף י. — 157
 קיצים י. — 77
 קיש מ. ה. — 87
 קישינוב — 342
 קיתרוטש — 298, 281
 קלוריקסי ח. — 241, 127
 קליבלנד — 219
 קליפורניה — 99
 קלישר צ. — 333, 165
 קמפבל — 232
 קנדה — 176
 קפלנסקי ש. — 256, 152, 121
 קרים — 63, 59

ר

רביזיוניסטים — 154, 68
 רדיקלים — 154
 רבניצקי י. ח. — 236, 75, 70
 רובשוב ז. — 215, 129
 רוזוב י. — 295
 רוזנפלד ש. — 346
 רוטנברג מ. — 190, 155, 12
 רומא — 138
 רומניה — 322
 רוסייה — 137, 118, 62
 רוסייה הלבנה — 350

ת

- תנועת הפועלים העולמית — 60
 תעשייה — 31, 40, 51, 129, 158
 תקציב — 59, 122, 173
 תרבות — 26, 79, 356
-
- תימן — 355
 תל־אביב — 31, 53, 70, 121, 155
 תל־חי — 22, 112, 265
 תל־חי (בקרית) — 63, 190, 264, 359
 תל־יוסף — 112, 133, 338
- תבוסנות — 47
 תו הלשכה — 52
 תוצרת הארץ — 51, 93
 תיאטרון ארץ־ישראלי — 331
 תנאי עבודה — 52
 תנועות התישבות יהודיות — 65
 תנועות נוער יהודיות — 217
 תנועת העבודה — 37, 68, 82, 132, 190
 תנועת הפועלים היהודית — 59, 111, 269, 139

